

Kustaa H. J. Vilkuna
KAPINA KAMPUKSELLA

NYKYKULTTUURI

KAPINA KAMPUKSELLA

Kustaa H. J. Vilkuna
KAPINA KAMPUKSELLA

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA 113
JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO 2013

Copyright © tekijät ja Nykykulttuurin tutkimuskeskus

Urpo Kovala (vastaava toimittaja, Jyväskylän yliopisto)
Pekka Hassinen (toimitussihteeri, Jyväskylän yliopisto)
Tuuli Lähdesmäki (toimitussihteeri, Jyväskylän yliopisto)
Eoin Devereux (University of Limerick, Irlanti)
Irma Hirsjärvi (Jyväskylän yliopisto)
Kimmo Jokinen (Jyväskylän yliopisto)
Anu Kantola (Helsingin yliopisto)
Sanna Karkulehto (Jyväskylän yliopisto)
Raine Koskimaa (Jyväskylän yliopisto)
Sirku Kotilainen (Tampereen yliopisto)
Olli Löytty (Turun yliopisto)
Jim McGuigan (Loughborough University, Iso-Britannia)
Tuija Modinos (Helsingin yliopisto)
Jussi Ojajärvi (Oulun yliopisto)
Susanna Paasonen (Turun yliopisto)
Tarja Pääjoki (Jyväskylän yliopisto)
Tuija Saresma (Jyväskylän yliopisto)
Erkki Sevänen (Itä-Suomen yliopisto)

Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisusarja perustettiin vuonna 1986. Sarja on monitieteinen ja tieteidenvälinen. Siinä ilmestyy tutkimuksia nykykulttuurista ja kulttuuriteoriasta. Myös modernin kulttuurin vaiheisiin liittyvät kulttuuri- ja sosiaalihistorialliset tutkimukset kuuluvat kustannuslistalle.

Sarjassa julkaistavat käsikirjoitukset valitaan asiantuntija-arvioiden perusteella. Julkaisusarjan kirjat ilmestyvät joko painettuina kirjoina ja myöhemmin sähköisinä rinnakkaisjulkaisuina tai suoraan verkkokirjoina.

Painettuja julkaisuja voi tilata osoitteesta Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Gsm. 040-805 38 39, Email: tuuli.lahdesmaki@jyu.fi, <http://www.jyu.fi/nykykulttuuri/>. Julkaisuja voi ostaa myös Kampus Kirjasta ja Kirjavitriinistä (Jyväskylä) sekä muista hyvin varustetuista kirjakaupoista.

Julkaisun taitto: Pekka Hassinen
Painoasun suunnittelu: Sami Saresma
Kansi: Sami Saresma

Bookwell Oy
Jyväskylä 2013

ISBN 978-951-39-5046-0
ISSN 1457-6899

SISÄLLYS

RAJALLA 11

OPISKELIJOIDEN AREENAT 19

- Kehityksen suunnat 19
- Ylioppilaskunta 22
- Osakuntalaitos ja ainejärjestöt 29
- Aatteelliset yhdistykset 33
- Opiskelijalehdet 39

KULTTUURIRADIKALISMI 45

- Radikalismien avaimet 45
- Kulttuuri ja yhteiskunta 47
- Kulttuuriradikalismien julkisuushakuisuus 54
- Kulttuuriradikalismien politisoituminen ja
institutionalisoiminen 59
- Kolmas maailma, sosialistinen maailma ja toinen sukupuoli 63

YHTEISKUNTAKRIITTINEN KÄÄNNE 69

- Sosiologian malli 69
- Haasteena kansainvälisyys 73
- Muutoksen konkretisoiminen 77

VALLANKUMOUS TÄSSÄ JA NYT! 81

- Edistyksellinen demokratia 81
- Ideologia 86
- Suora toiminta 92
- Vallankumous 98
- Kaappaus 105
- Suoran toiminnan kriisi 108
- Vuoden 1968 perintö 115

PROLETAARINEN KÄÄNNE 119

- Uusi identiteetti 119
- Oikeistovaara 126
- Hallinnonuudistussota 129
- Me ja maailma 133
- Lakkoilu ja mobilisaatio 140
- Sosialistiset strategiat 145
- Leninisin voitto ja matkijat 150
- Me ja työväenliike 156
- Kulttuurityön uusi aika 165

JÄRJESTÖLLINEN UUDELLEENORGANISOITUMINEN 169

- Demokratian umpikuja 169
- Rivien ojennus 172
- Kaiken jäsentävä hajaannus 176
- Valtaapitävä sosiaalidemokratia 182
- Fasismien nousu, kansanrintama ja EEC 185
- Uudet perinteet kansanrintaman tuhana 192
- Kategorinen kiistäminen 195
- Konkarit ja vamokap 204
- Leninistien taisteluvalmius 206
- Leninistien mobilisaatiokykyinen kaaderisto 208
- Sosiaalidemokraattien valmistautuminen rakenteen muutokseen 217

LUOKKAVIHOILLISET VASEMMALLA 221

- Vasemmiston sisäinen kamppailu 221
- Keitä he ovat? 226
- Opiskelevien sosialistien taistelu hajotusjärjestöä vastaan 229
- Puolueuskollinen JOKA 234
- Kurinalainen JOS 241
- Marxilainen JSO 248
- Liittolaiset ja lehdistö 252

VALLANKUMOUKSEN ALTRUISMI 259

Toveri, opiskele, agitoi ja rekrytoi! 259

Marxilaiset vaihtoehdot 271

Sentralismin nöyryytys 277

Mielenilmaisut ja kieli 283

ITSESELITYKSET 297

Identiteettien rakentaminen; syntymän selitys 297

Marxilais-leniniläinen historiankirjoitus itseselityksenä 300

Ketkä ehtivät ensin 303

Kaavamainen juoni 307

Narratiivin historiallinen kehys 311

Liikkeen kisällit 314

URKINTA, SOLUTUS JA PALJASTUS 317

Soluttajat ja kaapparit 317

Vaalityö ja järjestöjen haltuunotto 319

Paljastukset 329

Urkinnan motiivit 336

YLIOPISTON VALTAAMINEN 339

Kommunismien arkistokaava 339

Mobilisaatio ja muut joukot 340

Narraatio 345

Tunne, voimantunto – ja pettymys 353

VIIMEINEN KÄÄNNE JA SEN UHRI 361

Yliopistokriittinen käänne 361

Vanhat sotaratsut ja ruumis taistelutantereella 364

Kapinoinnin jälkeen 371

VIITTEET 375

LÄHTEET 437

Arkistolähteet 437

Sanomalehdet 437

Kirjallisuus 438

SUMMARY: REVOLT ON THE CAMPUS 453

Teos on saanut tukea Suomen tietokirjailijat ry:ltä.

RAJALLA

Sinä iltana kaikki oli toisin. Ehkä.

Joukkokokoukseen oli saavuttu akateemisina sosialisteina, mutta kokouksesta poistuttiin sosialistisina opiskelijoina. Jyväskyläläiset sosialistiopiskelijat olivat tehneet periaatteellisen ja perusteellisen linjaratkaisun, jonka piti näkyä järjestön nimessä. Elitismistä kielivät ja statusyhteiskuntaan viittaavat käsitteet *akateeminen* ja *seura* hylättiin. Niiden sijaan valittiin opiskelemisen tietotyön luonnetta korostava *opiskelevat* sekä kiinteämpää henkilökohtaista poliittista sitoutumista ja aktiivisuutta osoittava *sosialistit*. Nimitys soveltui myös uuden valtakunnalliseen järjestön yhteyteen: Jyväskylän Akateeminen Sosialistiseura – Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit olivat istuttaneet miehensä Sosialistisen Opiskelijaliiton puheenjohtajaksi.¹

Ratkaisut näkyivät vielä vakuuttavammin yhdistyksen uusiksi kirjoitetuissa säännöissä. Niissä vannottiin demokratisoimisen, kansanvaltaistamisen ja sosialismin nimiin. Yhdistyksen säännöissä piti kuvata yhdistyksen tarkoitus ja se, miten yhdistys tarkoitustaan toteuttaa, eikä joukkokokouksessa hyväksytyissä säännöissä tästä poikettu. Päinvastoin asiat ilmaistiin selvästi ja tarkasti.

Jyväskylän opiskelevien sosialistien (JOS) säännöissä ilmoitettiin yhdistyksen perimmäinen tarkoitus: se oli vallankumous. Ensimmäiseksi tavoitteeksi asetettiin koululaitoksen, yliopiston ja muiden yhteiskunnan laitosten demokratisoiminen. Toiseksi tavoitteeksi nostettiin sellaisen strategian rakentaminen, jolla oli luotavissa demokraattinen ja sosialistinen vaihtoehto kapitalistiselle valtajärjestelmälle. Tämä ei tarkoittanut enempää tai vähempää kuin sosialistisen pienyhteisömallin luomista ja toteuttamista. Kolmas tavoite oli – jos mahdollista – edellistä laajempi: oli muutettava kehitysmaita riistävä imperialismi ja ohjattava suomalainen yhteiskunta, erityisesti työväenluokka ja nuoriso, solidaarisiksi kehitysmaiden riistettyjä kansoja kohtaan. Tarkoituksen toteuttamiseksi opiskelevan sosialistin oli tehtävä työtä ihmisoikeuksien puolesta ja herätettävä solidaarisuutta jokaista sorrettua kohtaan.²

Säännöissä yhdistyksen tarkoitus ja tarkoituksen toteuttaminen määriteltiin myös toisella tavalla – paikallisemmin, yksityiskohdaisemmin ja kouriintuntuvammin. JOS:n tarkoituksena oli ihmisiä työntekijöinä ja kuluttajina riistävän ja vieraannuttavan kapitalistisen valtajärjestelmän tutkiminen, tuolloisen yhteiskunnan valtarakenteen paljastaminen, sosialistisen tietoisuuden kehittäminen ja porvarillisen hegemonian kumoaminen. Tarkoitustaan JOS:n piti toteuttaman tekemällä työtä, opiskelemalla, mielenosoituksilla ja muulla suoralla toiminnalla, kunnalliseen ja valtakunnalliseen politiikkaan osallistumalla, keskustelu- ja esitelmätilaisuuksia järjestämällä sekä kokouksia pitämällä.³

JOS:n säännöt olivat nuorten kapinahuuto, joka ei hetikään kiihinyt kauaksi. Ääni rajoittui kampukselle.

Niin juuri oli, ja oli oltava.

Nuoren yliopiston ja vielä nuoremman puoluesidonnaisen ylioppilaspolitiikan käänne osui täsmällisesti tuohon joukkokokoukseen. Tutkimuksessani tarkastelen sitä, miten tähän oli päädytty ja miten vastedes marssittiin. Oli näet niin, että säännöt olivat kehitysprosessin tulos ja sisälsivät niin radikaaleja periaatteita, ettei niiden muuttamiseen sittemmin ilmennyt tarvetta, vaikka liike jatkui toisensuuntaisena. Vuosi 1968 ja kesäinen sääntökokous oli paikallisessa poliittisissa tunnuksia kantavassa opiskelijaliikkeessä epäämätön taitekohta, joka oli tai ainakin ennakoி Jyväskylässä proletariaatin käännettä, joksi opiskelijaliikkeen muutosta toisinaan nimitetään. Toisten tutkijoiden mukaan proletaarinen käänne merkitsi liikkeen loppumista ja toisten liikkeen alkamista. Tässä tutkimuksessa se on juonellinen taitekohta, jollaisia poliittisissa tunnuksia kantavan opiskelijaliikkeen lyhyessä historiassa oli useampia.⁴

Tutkimuksessani keskityn siihen, miten 1960- ja 1970-luvun opiskelijaliike paikallisena ilmiönä rakentui. Tällöin katse on kohdistettava opiskelijaliikkeen kielellisiin ja toiminnallisiin rakenteisiin (toimijanäkökulma) paljolti siksi, että ne olivat liikkeen tärkeimpiä osia ja kiinnittyvät elimellisesti toisiinsa. Tämä tosiasia edellyttää tutkimuksellista etenemistä ajassa ja samojen teemojen kuljettamista läpi tutkimuksen. Puheet, kirjoitukset ja toiminta

osuivat tapahtumahistoriaan, maailman, Euroopan, Suomen ja Jyväskylän yliopiston kulloisiinkin keskeisesti esillä olleisiin tapahtumiin ja ilmiöihin. Opiskelijaliikkeessä ja sen tuottamissa teksteissä mitään ei käsitelty irrallisena oletetuista konteksteista. Epäkohdat ja ihanteet olivat ja pysyivät, niitä toistettiin, unohdettiin ja löydettiin uudestaan. Opiskelijaliike oli epämääräinen, koko ajan uudistuva ja muotoutuva kielellinen ja toiminnallinen rakenne. Oikeastaan sitä voisi kutsua kerronnalliseksi prosessiksi, jossa kertojat suunnittelivat sanallisen tulevaisuutensa, panivat toimeksi ja kohta kertoivat suunnitelmansa toteutuneen tarinan muodossa. Samaan kerronnalliseen prosessiin – monitasoiseen, yksinkertaistaviin, tiivistäviin ja kumuloituihin narratiiveihin – sitoutuivat ja sidottiin vastapuoli, maailma, menneisyys ja tulevaisuus.⁵

Paikallisuus on laajemminkin tutkimuksellisenä avaimena. Paikallinen näkökulma mahdollistaa sen opiskelijaliikehännän tarkastelun, joka kutsui itseään yleisdemokraattiseksi ja joka kutistui. 1960-luvulla sosiaalidemokraattiset, keskustalaiset ja liberaalit opiskelijat julistautuivat yleisdemokraateiksi ja siten tavallaan tunnustautuivat uusvasemmistolaisiksi. 1960- ja 1970-luvun taitteessa yleisdemokraattisuus kaventui. Siitä tuli opiskelevien sosialistien monopolisoimaa omaisuutta, kunnes kommunistien hajaantumisen jälkeen demokratia oli määriteltävä uudelleen: määrittelyssä juuri vähemmistö- ja enemmistökommunistit sekä marxilaistuneet sosiaalidemokraatit ottivat mittaa toisistaan.

Valtakunnallisella tasolla ja puoluepoliittisten opiskelijajärjestöjen moninaisuudessa ponnistelu oli hengästyttävää. Siksi on hankala luoda kattava kokonaiskuva siitä, miten puoluepoliittiset opiskelijajärjestöt kamppailivat keskenään vallasta, kävivät ideologista keskustelua, rakensivat identiteettiään, toimintatapojaan ja organisaatioitaan sekä ylläpitivät suhteita opiskelijapoliittisiin kattojärjestöihin, ylioppilaskuntiin, yliopistoihin ja paikallisiin sekä valtakunnallisiin puolueorganisaatioihin. Kenties tehtävä olisi mahdoton. Mutta paikallisina näiden puolien tarkasteleminen on ainakin jossain määrin mahdollista. Paikallisesta kulmasta voi myös tarkastella valtakunnallista kehitystä.

Poliittisella mikrohistorialla on sijansa poliittisen historia ja poliittisen kulttuurin historian tutkimuksessa, kuten on ollut juuri työväenliikkeen ja ylioppilasliikkeen historiassa aiemminkin. Lähtiesäni liikkeelle paikallisesta ja sen värikkäimmistä osasta, opiskelevista sosialisteista, voin selittää paikalliskulttuurin ja poliittisten yhteisöjen sosiaalista rakentumista, opiskelijajärjestöjen keskinäisiä suhteita, merkitystä ylioppilaskuntapolitiikassa sekä suhteita yliopiston ulkopuolisiin poliittisiin järjestöihin ja valtakunnallisiin keskusjärjestöihin.⁶ Päinvastaisessa, keskusjohtolähtöisessä tarkastelussa merkitykselliset soraäänit tapaavat jäädä vähälle huomiolle. Paikallinen ääni ei kantanut keskusjärjestöön niin, että siellä olisi haluttu erimielisyyksistä puhua julkisesti.⁷

Mainitsin, että yliopisto oli nuori. Sitä se oli monessa mielessä. Akateemisena instituutina Jyväskylän yliopistolla oli ikää peräti 34 vuotta, mutta oikeana yliopistona vasta kaksi.⁸ Tämä väistämättä vaikutti sukupolvien väliseen asetelmaan. Yliopiston henkilökunta oli enimmäkseen nuorta, etenkin assistentit mutta myös professorikunta suurelta osin. Sen sijaan vanhinta seminaariaikaan periytyvää satavuotista traditiota ylläpitävässä opettajainvalmistuslaitoksessa lehtorikunta oli ikääntynyttä. Ylioppilaat – opiskelijat – olivat tietysti nuoria, yhtä nuoria kuin muissakin yliopistoissa. Mutta merkittävää tässä onkin se, että henkilökunnan ikärakenne ja sen myötä sitoutuminen traditioihin vaikuttivat siihen, millaiseen vuorovaihtukseen opiskelijat ja puoluepukarit sen etujoukkona sekä henkilökunta ja professorit sen kärkenä kykenivät. Nuoret professorit suhtautuivat selvästi avoimemmin keskusteluihin kuin iäkkäät professorit. Lehtorit ja assistentit etsivät paikkaansa professoreiden ja opiskelijoiden väliltä. Se, että nuoret professorit haastoivat keskustelemaan tai että opiskelijat heitä vaativat vastaamaan kysymyksiinsä, ei tietenkään tarkoittanut sitä, että nuoret professorit olisivat asettuneet opiskelijoiden puolelle, kuten ehkä jotkut räväkämät Tampereella. Päinvastoin. Keskustelua käytiin, rajoja pystytettiin, kiisteltiin, taisteltiin ja poliittisen kulttuurin muotoja rakennettiin. Toisin oli silloin, kun 60-vuotiaana virkaan nimitetty professori tai virkaa tekevänä professuuria hoitanut otti kantaa opiskelijo-

den vaatimuksiin: ”Ei valtaa yl’oppilaille” oli väsynyt ja keskustelun tyrehdyttänyt vastaus, koskipa kysymys mitä tahansa opiskelijoiden asiaa.⁹

Kymmenen vuotta myöhemmin tilanne oli kokolailla toinen. Professorit olivat ikääntyneet ja assistenteista oli tullut järjestelmään sopivia professoreita, lehtoreita, yliassistentteja ja tutkijoita. Keskustelua henkilökunnan ja opiskelijoiden välillä ei enää käyty, vaan olivatpa suuret opiskelija- ja opintopoliittiset ratkaisutkin tehty. Sen tähden radikaali vasemmisto-opiskelija kääntyi itseensä, tutkiskeli sisintään ja kävi keskustelua lähimmän vastustajansa kanssa – jos edes tämän. Maailma odotti vallankumouksen toteuttamista Suomessa ja opiskelija valmistumistaan ja pääsyä työelämään.

Ehkä tosiaan oli niin, että 60-luvulla yliopistossa vaikuttivat puhtaimmillaan sukupolvien kategoriat. Tuolloin 60-luvun nuori kohtasi 20–30-luvun harmaantuneen radikaalin ja haastoi 40–50-luvulla opiskelleiden ikäluokat väittelyyn. Sittenkin sukupolvi-asetelmat muuttuivat merkityksellisesti. Sukupolviristiriita opiskelijoiden ja professoreiden välillä oli ja pysyi, mutta todellinen ja uudenlainen sukupolviristiriita sijoittui opiskelijaliikkeen sisälle akselilla vanhat kaaderit versus noviisit.

Tutkimukseni perustuu julkisiin lähteisiin, lehtikirjoitelmiin sekä järjestöjen tuottamiin arkistoaineistoihin. Julkinen aines oikeastaan on ainoa todellinen vaihtoehto vastaamaan asettamaani tehtävään. Näin on siksi, että julkinen aineisto tuotettiin julistamaan (presentoimaan ja representoimaan) ryhmän olemassaoloa ja ohjaamaan sen toimintaa. Tässä noudatettiin vakiintuneita politiikan käytäntöjä ja luotiin uusia poliittisia tapoja (poliittinen kulttuuri) sekä ylläpidettiin ryhmän ideologista tasoa. Siksi ryhmät liikkeinä tai liikkeen osina rakensivat todellisuussuhdettaan perimmältään narratiivisesti. Viimeksi mainitussa julkisuus korostui: Toiset ryhmät vaalivat julkisuutta enemmän kuin toiset – jotkut jopa siinä mitassa, että julkisuus muovasi ryhmän koostumusta, rakennetta, muotoa ja olemusta. Opiskelijaliikkeestä muotoutui itseään ruokkiva kultti.¹⁰

Narratiivinen todellisuussuhde paitsi määritti tekemistä ja olemassaoloa tietysti heijastui ryhmän tuottamiin asiakirjoihin, lento-lehtisiin ja lehtikirjoituksiin, toisin sanoen ryhmän virallisiin kertomuksiin.¹¹ Objektiivista suhdetta olemassaoloon, sen enempää kuin muihin ryhmiin ja yhteiskuntaan ei ollut – eikä voinutkaan olla, koskapa eläminen, oleminen, tekeminen ja todellisuus miellettiin vahvasti subjektiivisiksi. Niinpä ryhmän jäsenet kertoivat tarinaa, joka monopolisoitiin ryhmän tai liikkeen viralliseksi kertomukseksi. Kertomuksessa tarinan kertojan ja kuuntelijoiden asemaa väheksyttiin: oli vain ryhmä tai liike, joka puhui ja kuunteli. Narratiivi oli kollektiivinen, siinä poliittinen kulttuuri tavallaan rajoitti opiskelijan puhevaltaa;¹² tämä tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että kirjoituksen ja puheen oli vastattava johdonmukaisesti odotuksia, esimerkiksi nuorleninistin kirjoitus Leninin pyhää teoriaa.

Laatiessaan ja hyväksyessään asiakirjoja ryhmä loi kuvan silloisen olemassaolonsa perustasta erittelemättä aikahorisonttia. Toisin sanoen ryhmän menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus olivat samanaikaisesti kolme ja yksi. Tällainen katsanto oli omiaan synnyttämään ja vahvistamaan syntyneitä myyttejä, joista mahtavimmillaan kehittyi opiskelijaliikkeen mytologia. Myytit ovat kiinnostavia sellaisinaan. Ne eivät ole niinkään jännittäviä myyttien todellisuussuhteen purkamisen tai myyttien murskaamisen näkökulmasta kuin siitä yksinkertaisesta syystä, että niitä tietoisesti luotiin. Väitetyn todellisuussuhdetta tärkeämpää onkin tarkastella sitä, millaisia merkityksiä myytteihin sisällytettiin.¹³ Narratiivin tuottaminen silloisesta nykyisyydestä edellytti menneisyyden merkityksellistämistä, ryhmän menneisyyden lähestymistä narratiivisesti. Käytännössä ryhmä (opiskelijajärjestö) julistautuessaan liikkeeksi sisällytti itseymmärryksiensä narratiivisen elementin. Oikeastaan tällainen ryhmä ymmärsi olemisensa narratiivisesti. Opiskelijajärjestö muokkasi kielenkäyttöään todellisuuden objektiivisena ja subjektiivisena tuotteena ideologisesti siten, ettei se voinut olla ristiriidassa opin kanssa. Puhtaimmillaan ja konkreettisimmillaan narratiivit painettiin myyteinä ryhmän virallisiksi, teorianmukaisiksi, ristiriidattomiksi ja tulevaisuussuuntautuneiksi tieteellisiksi histo-

rioiksi.¹⁴ Tässä vaiheessa sillä, kuka sanoi, ei enää ollut merkitystä, mutta sen sijaan sillä oli, keiden ääntä hän käytti, mitä hän sanoi, mitä sanomallaan tavoitteli ja miten sanat muutettiin teoiksi. Siinä on opiskelijaliikkeen ja opiskelijaradikalismien ydin, se on läpeensä narratiivinen ja myyttinen. Ja jonkun joskus on myös tätä puolta valotettava.

Asiakirjojen luoma narratiivinen ja myyttinen todellisuus jätti paljon ulkopuolelleen. Siinä ei kuvattu asioita, ilmiöitä ja tapahtumia realistissa mittasuhteissaan. Näpertelyltä vaikuttava pikkupolitiikointikin oli opiskelijaradikaalille jotain suurta, merkityksellistä, suunnittelemisen ja muistiin merkitsemisen arvoista. Aineiston luonne merkitsee myös sitä, että tutkimukseni ei ole tapahtumahistoriaa. Paremminkin se edustaa toiminnan, tapahtumisen, tapahtumien ja prosessien historiaa.

Luodussa kirjallisessa todellisuudessa ei liioin varattu tilaa sosiaalistumiselle, sosiaaliselle kanssakäymiselle ja ystävyysuhteille. Kun kirjoitettiin ja toteutettiin ohjelmaa, ystävyysuhteet olivat toissijaisia; virallinen politiikointi ei tuntenut tai tunnustanut toverisuhteita. Vaikka ystävyysuhteet olivat monille tärkeimpiä syitä liikkeeseen osallistumiseen, niitä ei liikkeen julkisuuteen saatetussa narratiivissa mainittu. Ystävyysuhteet menettivät merkityksensä silloin, kun kirjoitettiin ja tehtiin politiikkaa. Kertomuksessaan kirjoittajat kirjoittivat itse itsensä osaksi ylevää ja uhrautuvaa taistelua, jossa sosiaalistumisen ylimpänä tasona oli juuri uhrautuminen kollektiivina: ystävä oli taistelutoveri. Täten myös ymmärtää sen, että kertomuksen kirjoittajat kuvasivat valtakamppailua. Tietenkään järjestöissä toimiminen ei ollut pelkkää taistelua vallasta, mutta sellaiseksi menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus kirjoitettiin.

Haluaisin vielä huomauttaa eräästä eettisestä seikasta. Tutkimuksessani ei varsinaisesti esiinny sankareita, kelmejä tai konnia – ei liioin takinkääntäjiäkään. Milloin lukijani arvelee löytäneensä sankarin, kelmin, konnan taikka takinkääntäjän, en suostu kantaamaan arvostelijan, synninpäästäjän, myötäilijän, leimaajan tai parjaajan viittaa. Sysään vastuu kernaasti muualle. Siihen on perus-

teensa. Vastuussa stigmoista ovat tutkijan sijasta tutkittavat. Siksi vältän toimijoiden mainitsemista nimeltä – ja siksikin, että harva eturivin opiskelijapoliitikoista saatikka liikkeen jäsenistä oli julkisuuden henkilö; tilanne muuttuu, kun henkilö siirtyi julkisuuteen, vaikkapa asetuttuaan ehdolle eduskuntavaaleissa tai toimiessaan näkyvässä valtakunnallisessa tehtävässä.

Sankareita ja kelmejä oli: opiskelijat loivat sellaisia asemia taistelussaan, he nostivat itsensä sankareiksi, ylpeästi puhuivat itsestään kelmeinä sekä leimasivat eri mieltä olevat vihollisiksi ja konniksi. Näin sodassa aina käy, sodan merkittävänä aseena kun on propaganda. Taisteluilla – kielellisestä sodasta kiistatta nyt puhutaan – oli myös toinen merkityksellinen puolensa. Taistelut tuottivat uhreja, joiden laatu vaihteli ihmisistä ilmiöihin, ja viimeisimpänä uhrina oli liike itsessään.

OPISKELIJOIDEN AREENAT

Politiikan areenat eivät olleet narratiiveja. Ne olivat instituutioita ja poliittiselle käytännölle välttämättömiä. Niistä käsin ja niiden puitteissa toimittiin ja luotiin narratiiveja opiskelijaliikkeistä ja opiskelijakapinasta.

Kehityksen suunnat

Opiskelijapolitiikan julkisen keskustelun todellisiksi kanaviksi muodostuivat ylioppilaskunta, osakunnat, erilaiset opiskelijoiden yhteenliittymät ja ylioppilaslehti. Keskeisimpien areenoiden painoarvo, milloin puhutaan opiskelijaliikkeestä ja siinä esiintyvistä radikalismista, muuttui – ja ratkaisevasti – juuri vuonna 1968.

60-luvun opiskelijaradikalismi muovautui olosuhteissa, joissa opiskelijoilla ei ollut valtaa, julkisuuskanavia eikä siten juuri keinoja kehittyä liikkeeksi. Tästä huolimatta radikalismi kehittyi liikkeeksi. Itse asiassa radikaalit kiihottuivat rajoituksista. Radikalismi käytti epäoikeudenmukaisuutta voimanaan ponnistaessaan esteiden yli.

Kehitystä edisti yhtäältä se, että edellisen vuosikymmenen opiskelijat olivat varttuneet hiljaisuudessa ja vaikenivat opiskellessaan. Toisaalta kehitystä edisti tosiasia, että korkeakoulujen opettajat ja opiskelijakorporaatiot kallistivat korvansa radikaaleille puheenvuoroille. Varhemmat opiskelijaliikkeet todistivat siitä, että ylioppilaisissa oli potentiaalia erityisesti silloin, kun heitä oli ärsytetty ja kun heidän tulevaisuutta koskevat odotuksensa näyttivät heikoilta. Kuunteleminen, keskusteleminen ja olojen parantaminen tietysti olivat opettajien ja korporaatioiden vastaus ja keino hillitä radikalismien muuntumista konkreettiseksi yhteiskuntakriittiseksi liikkeeksi, mutta kehityksellä oli toinen puolensa. Sitä mukaa kuin rajoituksia poistettiin ja opiskelijat saivat lisää oikeuksia, valtaa ja julkisuuskanavia, opiskelijat vaativat edelleen olemassa olevien asioiden kaatamista sekä lisää oikeuksia, valtaa ja julkisuuskanavia.

Kehitys vei nopeasti siihen pisteeseen, että opiskelijat hallitsivat itseään. Kun he olivat saavuttaneet tällaisen aseman, he halusivat hallita muita. Ylioppilasradikalismien tie kulki kulttuuriradikalismista yhteiskuntakritiikkiin ja vallankumouksen ihannoimiseen. Tällöin radikaaleja ei pidätellyt mikään hyökkäämästä yhteiskuntaa vastaan. Tässä vaiheessa ylioppilasradikalismi muutti muotoaan. Vallankumousihanteesta rakennettiin vallankumoustyötä, joka kahlehdittiin puoluepoliittisiin yhdistyksiin. Poliitiikan vanhat alueet eivät kelvanneet radikalismien foorumeiksi. Sitä alettiin toteuttaa määrätietoisesti puoluepoliittisissa yhdistyksissä ja liittolaisuhteessa työtätekevän kansan kanssa.¹⁵

1960-luvulla tärkeimmät vaikutuskanavat ja poliittisen puheen keskuksat olivat ylioppilaskunnan hallitus sekä valio- ja toimikunnat. Ne olivat ylioppilaiden hallussa, niissä käytiin juurevaa poliittista keskustelua ja valmisteltiin opiskelijapolitiikkaa. Ja – mikä merkittävintä – joku poliittinen ryhmittymä saattoi kaapata ne omikseen. Sen sijaan varsinaisessa ylioppilaskunnassa ja sen edustajiston kokouksissa henkilökunnan edustaja oli pitkään puheenjohtajana keskeisessä asemassa. Puheenjohtajan valta heijastui myös ylioppilaskunnan päätöksiin; puheenjohtajat olivat aikaisemmin vaikuttaneet osakunnissa, useimmiten Helsingin yliopiston osakunnissa, ja tottuneet tekemään osakuntahenkistä konsensuspolitiikkaa. Konsensus taasen ei millään muotoa sopinut radikaalimman opiskelijaliikkeen luomaan poliittiseen käytäntöön. Tilanne muuttui ratkaisevasti, kun henkilökunnan edustajat väistyivät ylioppilaskunnasta. Muutos ei silti laajentanut opiskelijavaltaa. Päinvastoin edustajisto menetti merkitystään, kun ylioppilaskunnan valta siirrettiin pienelle joukolle.

Osakunnat eivät istuneet radikaalin opiskelijaliikkeen maailmankuvaan vaalimiensa traditionaalisuuden ja konsensushenkisyyden takia. Mutta merkityksensä niilläkin oli ja sitä suurempi, milloin radikaalit opiskelijat kaappasivat ne käsikassaroikseen.

Traditionaalisuuden taakkaa erilaisilla kerhoilla, ainejärjestöillä ja puoluepoliittisilla yhdistyksillä ei ollut: ne olivatkin keskeisiä keskustelufoorumeita ja toiminta-areenoita. Ja ylioppilaslehti oli julkisen keskustelun avaaja ja maailman kriitikko.

Kaikkiaan 60-luku näyttäytyy opiskelijapolitiikan epookkina, jolloin luotiin julkaisukanavat ja keskustelufooromit sekä yhteydet mediaan, ja jolloin julkaisukanavat ja foorumit vakiinnutettiin ja yhteiskunnallistettiin. Ne olivat opiskelijoiden keinoja vapautua menneisyydestä ja rakentaa mieleistään yhteiskuntaa sekä tarjosivat mahdollisuuden edetä uralla. Ne olivat mielekkäitä, kiinnostavia ja innostavia osallistumisen, keskustelemisen ja valistamisen väyliä semminkin, kun niiden avulla yhteiskunnalliset ongelmat tieteellistettiin. 70-luku taas on toisenlainen epookki: tuolloin julkaisukanavat ja foorumit puoluepolitisoiitiin. Tämä tietysti suitsi kanavia ja foorumeita, mutta toisaalta ne edelleen palvelivat tarkoitustaan: niissä ratkottiin yhteiskunnan ongelmia tieteellisesti, niihin osallistuttiin, niissä keskusteltiin ja valistettiin ja niitä käytettiin uran edistämiseen.¹⁶

YLIOPPILASFOORUMIT

Jyväskylässä kesäisin järjestetyt kulttuuripäivät, Jyväskylän kesä, tunnustettiin merkittäväksi opiskelijoiden foorumiksi. Kulttuuripäiviä täydentämään luotiin keväinen ylioppilaskunnan vetämä, suunnittelema ja yhteistyökumppaneita tavoitteleva ylioppilasfoorum. Toivottua julkisuutta saavuttaneita ylioppilasfoorumeita järjestettiin viitenä vuotena 1966–1970; monipäiväisissä luento-, alustus-, paneeli- ja yleisökeskustelutilaisuuksissa valtakunnan johtavat ja merkittävät ulkomaiset ajattelijat käsittelivät ajankohtaisia teemoja ylioppilaskunnan suunnitelmien mukaisesti. Vuoden 1966 ylioppilasfoorumin teemana oli sensuuri, 1967 demokratia, 1968 ideologia, 1969 perustuslaki ja 1970 terveydenhuolto. Ylioppilasfooromit päättyivät talousvaikeuksiin ja siihen tosiasiaan, että työväenliike alkoi järjestää Jyväskylän kesän vastineeksi Jyväskylän talvea, työväen kulttuuripäiviä.

Lamberg 2004, 304–305.

Radikaalin opiskelijaliikkeen vaiheita tarkasteltaessa on otettava huomioon eräs merkityksellinen seikka. Radikaali vasemmisto tarttui pieniin organisaatioihin. Miksi se teki niin?

Vastaus on yksinkertainen ja peräti yleispätevä. Kuta enemmän organisaatiolla on valtaa, sitä pienempi se on, ja kuta pienempi organisaatio on, sitä helpompi se on ottaa haltuun.

Ylioppilaskuntaa ja sen edustajistoa uusvasemmistolaiset eivät kyenneet valtamaan, eivät liioin osakuntia, mutta niiden hallitukset ja tärkeimmät toimielimet he saattoivat kaapata. 1970-luvulla puoluepoliittisesti järjestäytyneet opiskelijaryhmät – oikeastaan kasvottomat opiskelijapuolueet – nousivat tärkeimmiksi vaikutuskanaviksi. Ne dominoivat ylioppilaskuntaa ja sen orgaaneja, ja niiden välityksellä kaappaamiset mahdollistuivat. Samalla radikalismi muuttui konservatiiviseksi. Sen hallitsevat orgaanit ja julkisuuskanavat jämhähtivät paikoilleen, ja uutta radikalismia rakennettiin enää poliittisissa yhdistyksissä. Näistä tuli radikalismin areenoita, joille luotiin omat julkaisukanavat ja keskustelufoorumeit. Foorumeillaan radikaalit keskustelivat keskenään, valistivat toisiaan ja tuottivat radikalismia itselleen; samalla yhtenäisempi opiskelijaliike, jos sellaista koskaan oli syntynytkään, hajosi moniksi toisiaan vastaan taisteleviksi tai toisistaan piittaamattomiksi liikkeiksi.

Kun sitten 1970-luvun lopulla uusi puoluepoliittisesti riippumaton ryhmittymä valtasi opiskelijapolitiikan areenat ja foorumeit, edusti ryhmittymä radikalismia. Sen toimintatavat ja ihanteet muistuttivat aikaisemmasta radikalismista. Se taisteli konservatiiviseksi jähmettynyttä puoluepoliittisten orgaanien hallitsemää byrokraattista järjestystä vastaan ja ihannoit radikaalisti valistusta, vapautta ja henkistä uudistumista.

Ylioppilaskunta

Ylioppilaskunta edusti jokaista opiskelijaa (pakkojäsenyys). Sillä oli hallussaan kaikki periaatteellinen valta. Siksi se myös himoitsi sitä valtaa, joka siltä puuttui. Kokonaan toinen ja erityisen merki-

tyksellinen asia on, miten kulloinkin vallan kokonaisuutta ylioppilaskunnassa sen sisältämille instituutioille jaettiin ja ketkä kulloinkin käytännössä kaikkea opiskelijavaltaa edustivat ja käyttivät.

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa kansalaisuus – opiskelijayhteisön jäsenyys – oikeuksineen ja velvolluuksineen määrittyi ensisijaisesti suhteessa ylioppilaskuntaan. Tämä tosiasia aikaisti radikalisoitumista suhteessa vanhoihin yliopistoihin, joissa opiskelijoiden kansalaisuus sitoutui traditioita ylläpitäviin osakuntiin. Tavallaan ylioppilaskunta oli mittasuhteiltaan ja toimialaltaan niin laaja organisaatio, että sen sisällä kaikki oli mahdollista ja usein vieläpä kontrollilta vapaata; ja milloin ylioppilaskunnan kontrolli uhkasi radikaalia liikehdintää, kontrollioikeuksista luovuttiin.¹⁷

Se, että luovuttiin yliopiston opettajakuntaan kuuluvien mandaatista ylioppilaskunnan johdossa (puheenjohtajat ja varapuheenjohtajat), merkitsi väistämättä opiskelijavallan kasvua ja vallan laajentamisen janoa. Yliopistojen asetuksissa opiskelijoiden todellinen valta oli määritelty niukanlaiseksi. Sekin valta keskittyi harvojen kokeneiden opiskelijapoliitikkojen käsiin. Kun opiskelemisen arkeen vaikuttamisen väylät olivat perin kapeat, oli turvaututtava uusvasemmiston suosimaan poliittisen kulttuurin tapaan, seminaari- ja paneelikeskusteluihin ja luotettava siihen, että valtaapitävät uskoisivat puhetta. Tai sitten oli ryhdyttävä uusvasemmiston omaksumaan painostamisen tapaan, suoraan toimintaan. Viimeksi mainittua tietysti sovellettiin kotimaiseen perinteeseen käypäisesti ja mukailtiin talonpoikaisen ja varhaisen työväenliikkeen poliittisen käytännön mukaisia torikokouksia ja karvalakkilähetystöjä; toisin sanoen ongelmatilanteissa järjestettiin joukkokokous ja mentiin painostamaan niitä, jotka opiskelijoiden elämää hankaloittivat.

Ylioppilaskuntavaalien ehdokkuus kiinnosti monia, edustajatyö harvempia. Siksi olemattomaksi edustajiston kokoukseen osallistuminen kävi, että suurin osa 1960-luvun jälkipuolen ja 1970-luvun alun kokouksista oli päätösvallattomia. Se jos mikä entisestään ruokki kehitystä, jossa opiskelijavalta keskittyi ja byrokraisoitui. Valta siirtyi hallituksen jäsenille ja virkailijoille, joita puolueet ohjasivat.¹⁸

Jyväskylässä (opiskelija)poliittisen kulttuurin tukeva pohja oli ylioppilaskunnan rakenteessa ja 1960-luvun alussa syntyneissä joukkokokoustahtumissa. Tuolloin oli kaavailtu ja jonkin verran pidettykin keskustelutilaisuuksia ja kyselytunteja, joissa ylioppilaskunnan virkailijat ja hallituksen jäsenet joutuivat vastaamaan ylioppilaskunnan kansalaisten eli kuntalaisten kysymyksiin. Kritiikki oli armotonta ja – mikä ikävintä – osui toiveiden vastaisesti opiskelija-eliittiin. Joukkokokoukset loivat ja vahvistivat yhteishenkeä, yhtenäistivät opiskelijaidentiteettiä, keskeisellä tavalla rakensivat opiskelijaliikettä sekä vahvistivat liikkeen johtajien asemaa. Ne olivat myös tapahtumia, joilla oli alusta alkaen narratiivinen luonteensa. Siksi ne samaistettiin radikalismiin. Nämä tekijät yhtäällä ja vallan keskittyminen toisaalla nakersivat pohjan mielekkäältä edustajatyöltä.¹⁹

Puoluepoliittisuus oli 1960-luvun radikalismien ydin ja valtasi koko ajan enemmän tilaa, mutta puoluepoliittisuus oli tätäkin enemmän. Se merkitsi kansalaisuutta: jokaisen kansalaisen piti tavalla tai toisella edustaa jotain poliittista suuntaa tai olla ainakin kallellaan, ja vaikei olisi ollutkaan, muut jonnekin puoluepoliittiselle kentälle hänet sijoittivat. Jos ja kun yhteiskunta yleensä puoluepolitisoitui, puoluepolitisoitui ylioppilaskuntakin. Ylioppilaskunta puoluepolitisoitui ennen kuin edustajistoon valittiin edustajia poliittisista opiskelijajärjestöistä. Tässä mielessä suomalaiset kulivat omaa tietään, joskin yhteneväisyyksiä esimerkiksi Ruotsiin oli. Siellä ylioppilaskunnat puoluepolitisoituiivat 1967–1969. Kun Suomessa seurattiin kiinnostuneina Yhdysvaltain, Ranskan ja Länsi-Saksan ylioppilaiden liikehdintää ja muovattiin poliittista toimintaa mallinmukaisesti, Ruotsissa toimintatavat ilmeisesti haettiin suoraan Yhdysvalloista ja Länsi-Saksasta.²⁰

Vaikka puoluepoliittiset tunnukset otettiin käyttöön varsinaisesti vasta vuoden 1967 edustajistovaaleissa – tuolloin Kansalliset ylioppilaat esiintyivät omalla listalla ja muita puoluepoliittisia opiskelijajärjestöjä edustavat ehdokkaat ylioppilaspoliittisen vaaliliiton listalla – ylioppilaskunta ja sen edustajisto oli jo ehtinyt läpeensä puoluepolitisoitua.²¹ Noita vaaleja ennen osakuntapainotteisis-

sa vaaleissa kunkin ehdokkaan – sikäli, kun tämä sitoutui johonkin puolueeseen – puoluepoliittinen kanta tunnettiin.²² 60-luvun alku-
puolen opiskelijapolitiikassa henkilöt tulivat ennen puoluekantaa.
Toisin sanoen henkilöt määrittivät sen, millainen kuva muille syn-
tyi poliittisesta opiskelijajärjestöstä. Henkilöt tunnettiin parhaiten.
Äänekkäimmistä peräti kirjoitettiin maakunnan suurissa lehdissä
sensaatioita tavoitellen.²³

Kehitys ja rintamalinjojen jakautuminen näkyivät toisellakin ta-
valla. Nimittäin ehdokasmäärät moninkertaistuivat ja vaaliliittojen
ilmestyivät edustajistovaaleihin. Vaaliliitot enteilivät vallan keskit-
tämistä ja parlamentaarisen menettelyn läpilyömistä. Vaaliliittojen
nimet kertoivat painotuksista, konsensushenkisyydestä ”Yhteistyön
vaaliliitto”, kivenkovasta poliittisesta muutoksesta ”Timantti vaali-
liitto” ja kumouksesta ”Ratkaisun vaaliliitto”. Vaaliliittojen listoil-
le osakunnat tietysti ehdokkaansa asettivat, mutta muutkin ryhmät
osallistuivat ehdokasasetteluun. Jos ei kuulunut mihinkään osakun-
taan, saattoi ehdokkaaksi asettua tiedekunta- tai ainejärjestön lis-
talta taikka aatteellisten yhdistysten listalta, kuten reservinupseeri-
kerhosta, raittiusyhdistyksestä, kristillisestä yhdistyksestä tai shak-
kikerhosta.²⁴

Vuoden 1968 syksyllä vaaleja käytiin avoimen puoluepoliit-
tisesti. Tuosta lähtien aina 1970-luvun lopulle saakka ylioppilas-
kunnan edustajisto oli puoluepoliittisten opiskelijajärjestöjen hal-
lussa, noudatti parlamentaarisia ja juntaamisen periaatteita ja teki
puoluepoliittisista järjestöistä todellisen vallan keskuksia. 1970-lu-
vulla puolue määritti sen, millainen kuva ehdokkaasta syntyi, sik-
si vahvoiksi puoluepoliittinen valta ja puoluekuri olivat muotoutu-
neet. Poliittinen järjestys seurasi valtakunnallista kehitystä. Yliop-
pilaskunnassakin *kansanrintamahallitus* seurasi toista, oikeisto pi-
dettiin oppositiossa ja vähemmistökommunistit jäivät oppositioon
joksikin aikaa omasta halustaan. Vuosikymmenen ajan poliittinen
pääto克斯enteko oli tukevasti kansandemokraattien, sosiaalidemo-
kraattien, liberaalien ja keskustalaisten käsissä, kun viimeksi mai-
nitut pitivät luontevana yhteistyötä kansandemokraattien kanssa –
jopa luontevampana kuin yhteistyötä sosiaalidemokraattien kanssa.

Toisaalta vasemmiston, erityisesti kommunistien halu sentralisoida valtaa itselleen ja vasemmiston käyttämät ulkoparlamentaariset keinot (lakkoilu) etäännyttivät keskustalaisia ja liberaaleja vasemmistosta.²⁵ Ja kaikkiaan kaudesta toiseen jatkunut puoluevaltaisuus, kansanrintamapolitikointi ja -valta johtivat riippumattomien ryhmien esiinmarssiin ja poliittiseen passivoitumiseen.

1960-luvun lopun reformit yliopistohallinnossa ja ylioppilaskunnassa sekä hallinno uudistuskamppailu muuttivat merkityksellä tavalla opiskelijapoliittisten areenoiden tasapainoa. Ylioppilaskunnan hallituksesta muodostui opiskelijavallan keskus. Valtakamppailussa käytettiin kaikkia niitä keinoja, joihin valtakunnallisissa vaaleissakin turvauduttiin, kuten skandaaleja, mustamaalaimista, juntaamista jne. Intressiryhmät, osakunnat, edustajistoon valittujen muodostamat kuppikunnat, puoluepoliittiset vaaliliitot ja muut vallanhaluiset osallistuivat mielellään hallituksen muodostamiseen. Esimerkiksi skandaalimainen poliittinen kähmintä, painostus, kaupunki ja pääomat voitiin kytkeä uusvasemmiston politiikoinnin välineiksi perinteisen poliittisen kulttuurin keinoin.

Murrokset merkitsivät voimallista puoluepolitisoitumista ja rintamalinjojen etsimistä, vaikka edustajistoon ja ylioppilaskunnan hallitukseen jäsenet edelleenkin valittiin näennäisesti poliittisia tunnustuksia kantamattomilta listoilta. Nimenomaan hallituksen kokoamisissa sekä hallituksen ja edustajiston välisissä suhteissa asetelmat muuttuivat 60-luvun puolivälissä. Tuolloinen uusvasemmisto edellytti, että ylioppilaskunnan raskaan ja kankean organisaation vuoksi hallitusten oli otettava selvemmin vastuu päätösten toimeenpanoissa. Samalla syntyivät sittemmin pysyviksi jääneet valtaa pitävien ja opposition asetelmat. Alkoi politiikoinnin kausi, jossa hallitusvastuussa olevat tekivät aloitteita opposition pyrkinessä lähinnä kyseistämään ja torpedoimaan päätöksentekoa ja jossa myös poliittinen kielenkäyttö muuttui valtakunnan politiikkaa mukailevaksi ja kiihkeäksi.²⁶

Kiinnostavana piirteenä oli se, miten uusvasemmistossa suhdauduttiin samoihin aikoihin esiin tulleeseen kysymykseen naisten asemasta opiskelijapoliittisessa päätöksenteossa. Pragmaattinen

suunta vei voiton idealismista, joten naisasiaa ei toistaiseksi pidetty oleellisena.²⁷

Kun keväällä 1966 toinen hallituksen naisjäsenistä erosi tehtävästään, tilalle ehdotettiin akateemisten sosialistien pragmaattisen linjan miespoliitikkoa. Tämä olikin hyvää vauhtia nousemassa hallitukseen, kunnes naisten aseman kehittämistä monissa paikoissa puhunut naisedustaja sai puheenvuoron. Hän huomautti, että paikka kuului naisille, ja vaati sen mukaista menettelyä. Akateeminen sosialisti perui suostumuksensa semminkin, kun muuan uusvasemmistolainen edustaja kehaisi häntä, että tästä ja tämän äänestä oli enemmän hyötyä edustajistossa kuin hallituksessa. Peruessaan suostumuksensa miespoliitikko totesi, että hänellä ei suinkaan ollut mitään tilalle ehdotettua oikeistolaista naista vastaan. Mutta hän jatkoi vielä, että ei missään tapauksessa suvainnut käytäntöä, jossa naisilla olisi hallituksessa kiintiöpaikkoja. Lopputulos olikin se, että äänestyksen jälkeen hallitukseen nousi keskustalainen miespoliitikko.

Reformit veivät yhä selvemmin parlamentaaristen menettelyiden suuntaan. Uudistukset vahvistivat ylioppilaskunnan hallituksen ja sen alaisten valiokuntien asemaa ja nostivat yliopiston hallintoelimiin opiskelijoiden edustajiksi valitut miehet yliverlaiseen asemaan. Ne korostivat ylioppilaskunnan palkallisten virkailijoiden asemaa ja heikensivät edustajiston asemaa. Ja kuinka ollakaan, parlamentaarinen käytäntö ja vallan keskittyminen harvoille tekivät poliittisesta päätöksenteosta juntaamista ja oligarkkista. Jotkut jopa vertasivat päätöksentekotapoja diktatuurien vastaaviin, kuten 1960-luvun lopulla edustajiston viimeinen henkilökunnasta valittu puheenjohtaja luonnehtiessaan tuolloista hallitusta Kōngäksen [nimi muutettu] juntaksi.²⁸

Menettely johti byrokraattiseen paradoksiin. Edustajisto – käytännössä juuri hallitus – valitsi ylioppilaslehden päätoimittajat ja ylioppilaskunnan virkailijat, joista tärkeimpinä pääsihteerit tapasivat esittelijän roolissaan sanella päätöksetkin. Pääsihteerit ja päätoimittajat olivat poliittisia henkilöitä, useimmiten keskustalaisia, sosiaalidemokraatteja ja kommunisteja. He, erityisesti kommunistit, olivat tiiviissä vuorovaikutuksessa puoluepoliittisiin järjestöihin

yliopistossa ja yliopiston ulkopuolella sekä toimissaan noudattivat oppimiaan poliittisen kulttuurin tapoja.

YLIOPPILASPOLIITTINEN SKANDAALI

Kun joulukuussa 1967 kamppailtiin hallituspaikoista ja juntattiin oman puolueyhmän ehdokkaita hallitukseen, keksittiin käyttää hyväksi huhuja. Täysin perättömänä poliittisen pelin käyttöön luotiin sellainen juoru, että Kansallis-osake-pankki olisi mukamas uhannut irtisanoa opintolainoja ja muitakin lainoja, mikäli ylioppilaskunnan hallitukseen valittaisiin pankin edustajille epämieluisia henkilöitä. Lähinnä tämä personoitiin yhteen tiettyyn JASS-aktiiviin kohdistuneeksi painostukseksi. Mainittua miestä myös epäiltiin juorun alullepanijaksi, mutta hän pesi kätensä, minkä jälkeen muita ylioppilaskunnan keskeisiä hahmoja puheenjohtajaprofessoria myöten arveltiin tarinan synnyttäjiksi ja levittäjiksi, mutta kuunaan syyllistä ei löytynyt eikä oikeastaan ollut enää tarvettakaan. Juoruilla saavutettiin haluttu tavoite.

JYY, edustajiston ptk 8.12.1967§7.

Edustajiston ja hallituksen työ sitoutui yhä tiiviimmin puolueisiin. Siksi puoluepoliittiset järjestöt halusivat valvoa omien edustajiensa työtä. Tässä toteutettiin valtiopäivätyöskentelylle tyypillistä ryhmäkuria, jonka pelisäännöt ja menettelytavat luotiin puoluetoimistoissa. Toisena puolena kehityksessä oli se tosiasia, että puoluepoliittiset järjestöt valitsivat joukostaan *hallitustunnusteluihin* neuvottelijat, jotka raportoivat puolueelle neuvotteluiden edistymisestä ja laativat puoluerajat ylittäviä *hallitussopimuksia*. Luontevasti hallituksen jäsenet valittiin *puoluekokouksissa*. Näistä puhuttiin *puolueiden ministeriehdokkaina*. Kyse oli vallan keskittämisestä pienelle ryhmälle, ja halua vallankäyttäjien rajaamiseen vieläkin pienemmäksi ytimeksi puolueissa esiintyi.²⁹

Parlamentaarinen käytäntö synnytti opposition, joka menetti myös merkityksensä julkisena keskustelijana ja opiskelijaliikkeen

suunnan määrittelijänä. Näin kävi semminkin, kun valtaa pitävät ryhmät ja oppositioryhmät pysyivät samoina vuodesta toiseen. Hallitusvaltaan päässeet hallitsivat myös ylioppilaiden äänitorvista tärkeintä, Jyväskylän ylioppilaslehteä. Oikeastaan voi sanoa, että poliittiselta kulttuuriltaan Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta edusti tuolloista Suomea pienoiskoossa.

Osakuntalaitos ja ainejärjestöt

Jyväskylässä ylioppilaskunnalla oli käytännössä kaikki se valta, josta vanhemmissa yliopistoissa ainakin osa oli luovutettu osakunnille. Se hallitsi taloutta, rakensi ylioppilasasuntoloita, jäseni opintopolitiikkaa, vastasi sosiaalipolitiikasta ja tuotti kulttuuripolitiikkaa. Sitä se teki kaikille kansalaisille.

Jyväskylän kasvatusopillisessa korkeakoulussa osakuntalaitos ei koskaan saavuttanut sellaista asemaa, jollainen sillä oli Helsingin yliopistossa. Kun osakuntia 1960-luvun alussa ryhdyttiin virallistamaan, niitä kritisoitiin ja ne sidottiin tiiviisti ylioppilaskuntaan. Niiden merkitys opiskelijoiden sosiaalistajina, poliittisen keskustelun säätelijöinä ja toiminnan kanavoijina ei ollut painava. Niillä ei ollut suuria omistuksia ja vahvoja perinteitä, vaan oli niillä kuitenkin kolme merkittävää roolia: ne hallitsivat ylioppilastaltoa, ne olivat väylä edustajistoon pääsemisessä ja niiden kesken 60-luvun alun vuosina sovittiin ylioppilaskunnan hallituksen kokoonpanosta.³⁰

Osakuntien katsottiin ikävällä tavalla ainoastaan siirtävän ja ylläpitävän seminaariajan traditioita ja seminaarihenkeä tai tuovan muualta samankaltaisia osakuntatraditioita Jyväskylään. Radikaalit pitivät seminaarihenkeä esteenä uudistumiselle. Seminaarihenki – yhteishenki – eli vielä 1950-luvun korkeakoulussa ja 1960-luvun opettajainvalmistuslaitoksessa vahvana. Se oli ollut radikaalia 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alun vuosina, kun se kokosi opiskelijat ja henkilökunnan yhteen, mutta se oli muuttunut formaaliksi. Sen varjolla vaalittiin käytöstapoja, eikä siihen sisältynyt ideologisia ihanteita. Samat piirteet toistuivat osakunnissa, joissa hen-

kilökunnan ja opiskelijoiden väliset suhteet olivat muodollisia ja usein vieläpä niin, että osakuntia käytettiin – tai pelättiin käytettävän – opiskelijoiden valvomiseen ja opiskelun koulumaistamiseen. Seminaarihenki ja autoritäärinen valvonta oli hylättävä. Sen tähden osakunnatkin oli syytä hävittää.³¹

Kasvatusopillisessa korkeakoulussa kansalaisuus määrittyi ensisijaisesti suhteessa ylioppilaskuntaan eikä osakuntiin. Eipä ihme että radikalisoituissa opiskelijapiireissä osakuntia pidettiin jo perustamisvaiheessaan taantumuksen pesinä,³² jotka tänne perustettiin oikeastaan siksi, että opiskelijamäärät olivat kasvaneeet, eikä ylioppilaskunta kyennyt kyllin huolehtimaan jäsenistönsä tarpeista.³³ Tätä paitsi ylioppilaskunnan ja osakunnan *kansalainen (civis)* edusti sekin radikaalin vasemmiston mielestä hylättävää käsitteistöä. Niinpä akateemiset sosialistit ottivat käyttöön uuden käsitteen. Vaikka itse organisaatio oli edelleen yhdistystyyppinen puheenjohtajineen ja sihteereineen, hallituksen jäseniä alettiin kutsua merkityksellisellä tavalla *kaadereiksi*.³⁴

Osakunnat yrittivät vastata asetettuihin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Ne perustivat osakuntien sisään valiokuntia,³⁵ järjestivät kaksinapaisia ja konfliktihakuisia tapahtumia ja yhteiskuntakriittisiä keskustelutilaisuuksia, yrittivät avata maakunnallisen toiminnan lisäksi ovia kansainvälisempiin suuntiin sekä karsivat elitismiin viittaavia piirteitä.³⁶ Mutta toisaalta luotiin helsinkiläistraditioiden mukaisia kotoisia perinteitä eikä muodollisesta, statusta ja tapakasvatuksellisuutta korostavasta kielenkäytöstä luovuttu.³⁷

Seminaarihengen korvaava osakuntahenki heijastui väistämättä valiokuntien ja ylioppilaskunnan toimikuntien tapoihin, esimerkiksi 1961 perustettuun naistoimikuntaan. Aloitteentekijänä oli Itä-Suomalainen osakunta (ISO), jolla oli kiintiöpaikkaa hallitseva naisetustajansa ylioppilaskunnan hallituksessa.³⁸ Siellä katsottiin, että osakuntien naisvaliokunnat tarvitsivat ylioppilaskuntaan yhdyselimekseen naistoimikunnan. Kun asia sitten tuli edustajiston käsiteltäväksi, ei tosin tohdittu kyseenalaistaa naistoimikunnan periaatteellista puolta, mutta yksi ja toinen katsoi, ettei tällainen toimikunta ollut tarpeellinen. Hallituskin olisi voinut hoitaa toimikun-

nalle kaavaillut tehtävät. Asioiden junailu ja päätöksenteko kuuluivat miesopiskelijoille, eivätkä nämä asemaansa useimmiten edes kyseenalaistaneet. Siksiä jotkut ihmettelivät julkisesti, miksi – kuten naistoimikunnan ohjeita laadittaessa – juuri miehet pakersivat sääntöjen kimpussa.³⁹

Kaikesta huolimatta 60-luvun puolimaissa todettiin jo ykskantaan, että traditionaalisilla osakunnilla ei ollut tulevaisuutta. Osakuntien oli määriteltävä tehtävänsä uudelleen niin, jotta harjoitettu maakunnallinen kotiseututyö palvelisi yhteiskunnallisia tarpeita ja aatteellinen (so. poliittinen) keskustelu huomioitaisiin.⁴⁰ Vuosikymmenen puolivälissä vaadittiin, että osakunnat oli alistettava opiskelijaliikkeen politisoitumiselle.⁴¹ Vaatimus esitettiin liian myöhään. Osakuntien sisältä ei löytynyt vetäjiä yhteiskunnallisille kerhoille,⁴² koska politiikasta puhuttiin mieluummin muissa yhdistyksissä ja poliittiset opiskelijajärjestöt olivat vieneet aktiivisimmat toimijat mennessään. Ylioppilaskunnan keväällä 1966 järjestämässä kaksipäiväisessä osakuntatyön seminaarissa osallistujien hajamietteet korostivat sitä, mihin osakunnat eivät kyenneet muodollisuuksia korostavine perinteineen vastaamaan: kun keskustelua käytiin rouva tai herra tohtorin taikka maisterin ja arvoisien civiksien välillä, parjattua fakkiutumista ei voinut estää eikä osakunnista ei syntynyt eri aatteiden ja mielipiteiden taistelulenttiä.⁴³ Tässä syntyi radikaali osakunta, sisäsuomalaisten SSO.⁴⁴

Osakunnilla oli silti ensiarvoinen asema poliittiseen radikaaliin heräämisessä. Niiden välityksellä puoluepolitiikka tuli osaksi opiskelijaelämää. Näet ensimmäiset selvästi puoluepoliittista harastuneisuutta edistävät tilaisuudet järjestettiin osakunnissa. Lounais-Suomalaisessa Osakunnassa (LSO) talvella 1962 presidentin valitsijamiesvaalien alla pidettiin keskustelutarja, jossa tarkasteltiin ehdokkaiden ja puolueiden näkemyksiä,⁴⁵ ja kohta oltiin perustamassa enimmistä paikallistason puoluepoliittista orgaania.

Osakuntien järjestämät tilaisuudet kiinnostivat monia, mutta osakuntatyö harvoja ja osakuntien jäsenyys vielä harvempia. Maakuntatyö alkoi olla aikansa elänyttä, osakuntalauleskelu ei oikeastaan koskaan tavoittanut Jyväskylää, eikä osakuntien pakkojäse-

nyyttä sitäkään toteutettu. Sen sijaan osakuntatilaisuudet, illanvietot, muotoutuivat ajanoloon poliittisiksi keskustelukerhoiksi. Niitä käytettiin myös poliittisten päämäärien saavuttamiseen. Ne tai oikeammin niiden johtotehtävät oli helppo kaapata silloin, kun syrjäytyi ylioppilaskunnan johtopaikoilta. Vaikka niillä ei poliittista valtaa ollutkaan, niitä voitiin käyttää hyväksi foorumeina ja järjestää ylioppilaskunnan edustaman valtakulttuurin vastaisia tilaisuuksia. Niillä oli välineellinen poliittinen merkityksensä 1960- ja 1970-luvun taitteessa. Sittemmin välineellinen merkitys väheni, kun ylioppilaskunta riisui osakunnat aseista.

Osakunnilla ei ollut pakkojäsenyyttä eikä juuri poliittista valtaa, mutta kiinnostavia taloudellisia resursseja niillä oli. Ylioppilaskunnalla oli pakkojäsenyys, poliittista valtaa ja rajaton tarve taloudellisille resursseille. Taloudellisten resurssien siirtäminen merkitsi samalla poliittisen vaikutusvallan vähentämistä. Osakunnat omistivat ja hallitsivat osuuksia ylioppilaskunnista. Ne ja niiden taloudellinen tuotto kiinnostivat ylioppilaskuntaa, sen hallitusta ja sen virkailijoita. Niinpä ylioppilaskunta alkoi omia tiloja itselleen. Tässä käytettiin hyväksi ylioppilaslehden julkisuutta sekä taloudellista ja poliittista painostusta – joskus myös kovia otteita. Tila toisen perään ajautui ylioppilaskunnan hallintaan, osakunnat menettivät entisestään merkitystään ja haukkuivat, kuten konservatiivisempi Pohjalaisten Osakunta, kansanrintamahallitusten johtamaa ylioppilaskuntaa *riistäjäksi*. Osakunnat tukeutuivat ja lakkasivat 1970-luvun lopun vuosina samaan aikaan, kun puoluepoliittinen ylioppilaskunta taantui ja epäpolitisoitui.⁴⁶

Täkäläiset osakunnat eivät foorumeina juuri eronneet ainejärjestöistä tai korkeakoulun yhteisistä yhdistyksistä ja kerhoista.

Ensimmäiset ainejärjestöt ja tiedekuntajärjestöt perustettiin 1950-luvulla, mutta todellista merkitystä niillä alkoi olla vasta 1960-luvun jälkipuolella. Alkuun ne palvelivat henkilökunnan ja opiskelijoiden yhteishengen rakentamista ja vertautuivat osakuntiin. Yhteishenkeä luotiin illanvietoin, keskustelutilaisuuksin ja kulttuurimatkoin. 60-luvun jälkipuolella opiskelijapoliittinen kehitys johti siihen, että ylioppilaat ymmärsivät valjastaa ne opinto-

politiikan välineiksi ja tiedekunta- ja laitostason korporatiivisiksi toimijoiksi. Niille vaadittiin virallista asemaa päätöksenteossa. Neikin puoluepolitisoituivat tai – kuten aikalaiset kehitystä nimittivät – demokratisoituivat. Tämä ei tietenkään tarkoittanut sitä, että niiden merkitys poliittisina areenoina ja foorumeina olisi vähentynyt. Päinvastoin. Ne olivat ylioppilaskuntatasolta katsottuna merkityksellisiä paikallistason toimijoita, poliittisen viestin viejiä ja painostusvälineitä. Tätä paitsi puoluepolitiikasta kiinnostunut halusi vaikuttaa kaikkialla.

Ainejärjestöjen kehitystä voi syystä verrata ylioppilaskunnan kehitykseen. Niistä tuli 1970-luvun alussa siksi tärkeitä instituutioita, että kommunistit ja sosiaalidemokraatit niistä kiinnostuivat ja yrittivät niitä itselleen kaapata saadakseen niiden olemassa olevat ja potentiaaliset resurssit itselleen. Tämä taasen oli omiaan johtamaan siihen, että muut puolueet yrittivät estää kaappaamiset. Enimpiä 70-luvun aine- ja tiedekuntajärjestöistä hallittiin demokraattisesti ja vieläpä niin, että ylioppilaskunnassa oppositioon jääneet oikeistolaiset pääsivät mukaan. Tosin mahtui joukkoon useita yhden puolueen ”itsenäisiä ja demokraattisia joukkojärjestöjäkin”. Niistä muodostui myös niin tärkeitä vaikutusvälineitä, että niitä varten luotiin yhteistyöelin. Mutta yhteistyöelimen rakentaminen ja joutuminen kommunistien käsiin lakkauttivat ainejärjestövallan; yhteistyöelin kun yritti esiintyä kaikkien ainejärjestöjen äänellä. Ajanoloon kävi, kuten ylioppilaskuntatason politiikassa, passiivisuus ja poliittinen sitoutumattomuus ajoivat puoluepolitiikoinnin edelle.⁴⁷

Aatteelliset yhdistykset

Opiskelijavalta oli, vankistui ja pysyi ylioppilaskunnan käsissä,⁴⁸ mutta tietyn rajoituksen: 1960-luvun puolimaissa uusvasemmistolaisen esityksestä ylioppilaskunnan oikeus valvoa kerhojen toimintaa lakkautettiin.⁴⁹ Tämä oli tosiasia, joka oli tunnustettava ja hyväksyttävä, ja jonka kanssa piti elää: ylioppilaskunta ja sen hallitsemat organisaatiot muovasivat poliittista kulttuuria.

Siinä missä osakunnat edustivat menneisyyttä, täkäläiset vanhat aatteelliset yhdistykset olivat kertakaikkisen vanhentuneita;⁵⁰ niiden perustana olevat ideologiat osuivat kehnosti 60-luvun nuorisoon ja vielä vähemmän 70-luvun nuorisoon. 1800-luvun aatteelliseen maailmaan periytyvät Raittiusyhdistys (JYRY) ja Kristillinen yhdistys (JYKY) joutuivat kuusikymmentäluvulla ottamaan uudella tavalla kantaa opiskelijaelämän käytännöllisiin kysymyksiin, yhteiskunnalliseen ja maailmanlaajuiseen kehitykseen sekä ideologisoitumiseen, opiskelijavaltaan ja opiskelijaliikkeeseen.

Seikka oli tähdellinen ja muovasi opiskelijapoliittista julkisuutta laajemminkin. Vanhastaan yhteiskunnallista keskustelua käyneet yhdistykset ottivat ohjelmaansa marxilaisuuden ja vallankumouksen. Niillä oli myös useimmassa tapauksessa eräs merkittävä etu. Niillä nimittäin oli valmis ja tehokas organisaatio järjestämään keskustelutilaisuuksia. Mitä pidemmälle 60-luku ehti, sitä varmemmin opiskelijakerhon järjestämässä tilaisuudessa keskusteltiin vallankumouksen mahdollisuudesta tai marxilaisuudesta ja näiden tekijöiden nyky-yhteiskunnalle asettamista haasteista.⁵¹ Toisaalta on niinkin, että nämä sekä näiden rinnalla 1960-luvun kulttuuri- ja yhteiskuntakriittisessä vaiheessa yhteiskunnallista keskustelua käynyt Jyväskylän akateemiset reservinupseerit (JARU) menettivät tyyten merkityksensä poliittisina areenoina ja foorumeina 1970-luvulla. Tuolloin yhteiskunnallinen keskustelu oli monopolisoitu puoluepoliittisille järjestöille. Ylioppilaskuntavaalien muuttuminen puoluepoliittisiksi lakkautti kerhojen käytön ehdokasasettelijoina. Myös porvarillisten ja konservatiivisten arvojen kannattajat löysivät kodin puoluepoliittisista järjestöistä.

Julkinen kenttä oli avoin, poliittista keskustelua käytiin ylioppilaskunnan johdolla ja erilaisissa opiskelijakerhoissa. Se jos mikä sysäsi liikkeelle prosessin, jonka tuloksena perustettiin puoluepoliittisia opiskelijajärjestöjä. Jyväskylän Akateeminen Sosialidemokraattinen Yhdistys (JASY) perustettiin presidentinvaalien jälkimainingeissa toukokuussa 1962 SDP:n paikalliseksi alaosastoksi ja akateeminen sosialistiseura (JASS) helmikuussa 1963.⁵² Yhdistyksiä voi perustaa ilman kummoisempia tavoitteita, päämääriä ja to-

dellista toimintaa, mutta nimenomaan tässä tapauksessa yhdistykset olivat aktiivisia. Ne olivat merkittäviä toimijoita jo 1964. Yhdistysten, erityisesti JASS:n, perustamisella oli toinenkin pitkälinen seurauksensa. JASS:n ilmestyminen vahvisti tuolloisen vasemmistön hajaantumisen opiskelijapolitiikassa. Syntyi pysyvä ja ylittämätön rajalinja sosiaalidemokraattisesti ja kansandemokraattisesti suuntautuneiden opiskelijoiden välille. Kehitys kulki ajanoloon entistä repivämpään hajaantumiseen ja kiivaaseen keskinäiseen valtakamppailuun sekä avasi opiskelijaliikkeelle tien kohti kommunismia, mitä jotkut JASS:n perustamiskokoukseen osallistuneista henkilöstä ilmaisivat pelkäävänsä.⁵³ Pelko kumpusi siitä, että kommunismi samaistettiin Neuvostoliittoon. Kamppailu kiristyi, kun sosiaalidemokraatit havaitsivat jääneensä alakynteen ja virta kulki JASY:stä kommunistiseen JASS:aan,⁵⁴ mutta vähän oli tehtävissä. Akateemiset sosialistit olivat aktiivisia ja järjestivät tilaisuuksia kolmin–nelinkertaisesti siihen nähden, mihin vähäerisyydestä kärsivät akateemiset sosiaalidemokraatit kykenivät.⁵⁵

Poliittisia yhdistyksiä täydensi jo 1960-luvun alun vuosina Akateemiset Maaseudun Nuoret. Se toimi alkuun valtakunnallisena järjestönä, mutta kohta emäpuolueen nimenmuutoksen jälkeen järjestäytyi Jyväskylän Akateemisiksi Keskustanuoriksi (JAKN). Ja kun vaaleihin käytiin puoluetunnuksin, kokoomuslaisille, liberaaleille ja kristillisille opiskelijoille muodostettiin omat paikalliset järjestöt. Ainakin ne esiintyivät omilla listoilla.

Poliittisten yhdistysten ja kerhojen ilmestyminen ja vahvistuminen sekä niiden ujuttautuminen osakuntien määrääviksi voimiksi nopeuttivat radikalisoitumista ja muuttivat samalla koko opiskelijapolitiikan vanhakantaista konsensusihannetta. Murros vaikutti 60-luvun lopulla kaikenkattavalta ja 70-luvulla oli sitä: yhteiskunnalliset ristiriidat, informaation merkitys, kulttuuri- ja yhteiskuntapolitiikka sekä kansainvälisyys keskusteluttivat joka paikassa, mutta keskustelu rajoittui puoluepoliittisiin järjestöihin ja näiden hallitsemaan ylioppilaskuntaan. Murros oli myös niin kattava, että 1970-luvulla palattiin konsensusihanteeseen. Konsensusshengessä kansarintama, Jyväskylän Opiskelevat Liberaalit (JOL), Jy-

väskylän Opiskelevat Keskustanuoret (JOK), Jyväskylän Sosiaalidemokraattiset Opiskelijat (JSO) sekä Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit ja Jyväskylän Opiskelevat Kansandemokraatit (JOKA) olivat itsessään poliittisia areenoita ja foorumeita, kehittivät ja hallitsivat ylioppilaskuntaa poliittisena areenana sekä taistelivat yhdessä porvarismia ja oikeistoa vastaan. Tavallaan oli niin, että konsensus edellytti samanlaista vastakkainasettelua kuin valtakunnallinen politiikka. Äänekäs oppositio oli poliittisen areenan ehto. Jyväskylän Opiskeleva Oikeisto (JOO, sittemmin Tuhatkunta) ja Kristilliset opiskelijat olemassaolollaan loivat kumoukselliselle liikkeelle sen pohjan, jolle narraatioita rakennettiin. Vastareaktion 1970-luvun lopulla syntyneet puoluepoliittisista yhdistyksistä riippumaton poliittinen julkisuus, puoluepoliittinen passivisuus ja riippumattomat järjestöt nousivat keskeisiksi poliittisiksi tekijöiksi ollessaan itse poliittisia areenoita ja hallitessaan muita poliittisia areenoita ja foorumeita. Ne tavallaan siirsivät toiminnan ja keskustelun takaisin siihen, mistä 1960-luvulla aloitettiin, ja samalla lopullisesti lakauttivat vallankumouksellisen liikkeen.⁵⁶

Puoluepoliittisuuden luonnetta ja erityisesti puoluepolitiikan nousua tärkeimmäksi poliittista työtä määrittäväksi tekijäksi osoittaa eräs maininnanarvoinen seikka, joka on jälleen yhteydessä valtakunnallisen tason poliittisen kulttuurin kehitykseen. Nimittäin puolueorgaaneista ja orgaanien jäsenistä käytetyt nimitykset osoittivat samanaikaisesti käsitteiden vakavuutta ja tunnustettua koomisuutta. Vakavasti otettava organisaatio oli olemassa ainoastaan silloin, kun sille oli luotu lyhenne (JASS/JOS, JASY/JSO, JAKN/JOK, JOKA, JOL, JOO). Tällaiset lyhenteet tekivät järjestöstä merkittävän toimijan. Samalla kun ne tekivät järjestöstä tärkeän, niitä muokattiin arkiseen poliittiseen kieleen sopiviksi. Arjen puheessa ei tietenkään puhuttu sen enempää sosialistisesta opiskelijasta kuin akateemisesta keskustanuoresta – ei edes virallisissa yhteyksissä. Sen sijaan puhuttiin jassilaisista, jossilaisista, jokalaisista ja jasylaisista. Jopa organisaatio taipui kielenkäyttöön sopivaksi, kuten Jossi, ja milloin ei taipunut, lainattiin käytännöllinen termi valtakunnan politiikasta, kuten Kepu (>kepulainen) ja sos. dem (>sos-

demi) tms. Ja lisäksi: kernaasti otettiin vastustajien haukkumasanat omaan käyttöön poliittista ylpeyttä osoittaviksi määreiksi, kuten sossu, kommari ja porvari.

Uusvasemmistolainen radikalismi sai julkista valtaa ylioppilaskunnassa jo 60-luvun puolessa; rintamalinja ylioppilaskuntavaaleissa suurten vaaliliittojen, vakautta tarjoavan Yhteistyön vaaliliiton ja edistyksellisen Timantti vaaliliiton välillä kulki sekä osakuntien (sisäsuomalaiset ja pohjalaiset vastaan hämäläiset ja itäsuomalaiset), ainejärjestöjen että poliittisten katsomusten välillä. Ne näkyivät keskustelukerho yhteyksissä. Yhteistyön vaaliliiton sisällä vaikuttivat reservinupseerikerho ja Timantin kristillinen yhdistys, raittiusyhdistys ja shakkikerho. Poliittiset kytkökset tunnettiin, ja vasemmistolaiset saivat joukon edustajia ylioppilaskuntaan. Vasemmiston menestys oli jopa niin huomattava, että JASS:n piirissä vaikuttava mies sai ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtajuuden. Se, että hän kärsi tappion ylioppilaskunnan varapuheenjohtajan vaalissa puheenjohtajan kannattamalle ehdokkaalle, ei hidastanut vauhtia; ehkä karvas tappio henkilövaalissa ja ylioppilaslehden tuki osaltaan näkyivät hallitustyön tarmokkuudessa. Ylioppilaisista koostuva hallitus näet sai aikaiseksi ylioppilaskunnan historian ensimmäisen hallitusohjelman. Perustaltaan ohjelma ei juuri käytäntöjä ja aikaisempien hallitusten kirjallisia suunnitelmia muuttanut. Toimenpiteissä, kuten taloudellisten avustusten jaossa, noudatettiin tasapuolisuutta, mutta nyt julistettiin avautumista yhteiskuntaan. Poliittisiin ja taloudellisiin päättäjiin tuli solmia suhteet ja vakiinnuttaa ne.⁵⁷ Sittemmin hallitusohjelmat seurasivat toistaan. Niitä kehitettiin ja parjattiin, positiosta riippuen:⁵⁸ ”Tämä suunnitelma [1967] on ylivoimaisesti paras kaikista, mitä olen nähnyt.”

Ylioppilaskunnan vasemmistovetoinen hallitus laati 1967 monessa suhteessa käännteentekevän hallitusohjelman. Se vakiinnutti parlamentaariset menettelyt oppositioasetelmineen ylioppilaskunnan sisälle,⁵⁹ teki tilaa puoluetunnuksin varustetuille vaalilistoille ja johdatti kohti käytäntöä, jossa kaikki luottamustehtävät täytettiin poliittisin tunnuksin. Toisaalta se jakoi opiskelijapolitiikan vaikuttajat – etenkin vasemmistolaiset – kahteen ryhmään, idealisti-

siin fanaatikkoihin ja pragmaatikkoihin, joista viimeksi mainittujen luomaan traditioon nuorleninistit työnsä perustivat. Hallitusohjelmassa, joka oli yleisluontoinen ja suuntaviivoja luova, määriteltiin ylioppilaskunnan tehtävä kokolailla uudella tavalla: ylioppilaskunnan tehtävänä oli voimakas osallistuminen ”maamme taloudellisen, sivistyksellisen ja poliittisen elämän kehittämiseen” ja kansainvälisen vuorovaikutuksen lisäämiseen.

Ohjelmat muotoiltiin ja toteutettiin sitä radikaalimmin, mitä painavampi rooli vasemmistolla oli ylioppilaskunnan toimialoilla.⁶⁰

OPISKELIJAT JA VIETNAM

Opiskelijat, tietysti politiikasta kiinnostuneet, seurasivat kotimaan ja maailman tapahtumia ja tiesivät, missä Suomessa, Neuvostoliitossa, Yhdysvalloissa, Vietnamin ja Kyproksella menttiin. He myös muodostivat asioista mielipiteensä ja ottivat kantaa tapahtumiin. Ylioppilasaat olivat vanhastaan poliittisesti merkittävässä asemassa, he olivat olleet ja nousivat jälleen tärkeiksi julkisen keskustelun avaajiksi, tuottajiksi ja yleisöksi: ylioppilaita pidettiin jonkinlaisina mielipideilmaiston ilmanpainemittareina, joita poliitikkojen oli seurattava. Murrokset eivät suoraan kytkeytyneet Vietnamin sotaan, vaikka liike kohti jyrkempää radikalismia oli samanaikaista. Kiistatta Vietnam vaikutti merkityksellisellä tavalla, mutta se ei ollut sen enempää laukaiseva kuin käänteentekeväkään. Sen sijaan suhtautuminen Vietnamiin sitoi suomalaisen opiskelijaliikkeen kiinteämmin muihin länsimaisiin opiskelijaliikkeisiin, joissa – kuten täällä jo vuosia – autoritaarisuutta vastustettiin ja rajoja rikottiin. Niinpä julkista keskustelua käytiin Ylioppilaslehdessä tukeutumalla ulkomaisiin, lähinnä ruotsalaisiin auktoriteetteihin, joita oli alettu suomentaa, ja samalla Vietnamin kysymys laajennettiin koskemaan imperialismin runtelemaa latinalaista Amerikkaa.

Valiokunnista tehtiin uusvasemmistolaisen ideologian valistuskeskuksia. Vanhakantaisten konkreettisesti opiskelijoiden välittömiä tarpeita palvelleiden tehtävien sijasta keskityttiin korkeakoulun ja yliopiston ulkopuolisiin kysymyksiin, kuten kulttuuripolitiikan, sosiaalipolitiikan ja ulkopolitiikan yhteiskunnallisiin ongelmiin. Näistä opiskelijat olivat kiinnostuneita, mutta ne eivät suoranaisesti sattuneet korkeakouluopiskeluun. Kuusikymmentäluvun alun maailmantapahtumilla oli opiskelijoiden elämässä kiistaton osa ja syvästi maailmankuvaa muovaava merkityksensä.⁶¹

Tavoitteiden toteuttamiseksi ja valtakunnallisen julkisuuden saavuttamiseksi laadittiin mietintö siitä, miten ylioppilaskunnan tiedottaminen oli järjestettävä. Mietintö oli luonteeltaan pragmaattinen. Kaikki tiedottaminen keskitettiin ylioppilaskunnan toimistoon. Lisäksi vaadittiin, että opiskelijoiden järjestämät julkiset tilaisuudet oli määriteltävä ja jaoteltava paikallisiin ja valtakunnallisiin. Näin siksi, että voitiin informoida tiedotusvälineitä, lehtiä, radiota ja televisiota ja saataisiin joukkotiedotusvälineiden avulla laajaa julkisuutta.

1970-luvulla kaikki mainittu tiedottamista myöten ohjattiin puoluetoimistoista. Näissä haluttiin keskittää valta alati harvempien parhaiden voimien käsiin.

Opiskelijalehdet

Ylioppilaslehden asemaa poliittisena areenana ja foorumina määritti koko ajan lehden (päätoimittajan) suhde ylioppilaskuntaan (hallitukseen).

Lehteä perustettaessa tunnustettiin sen mahdollisuuden olemassaolo, että kielteisesti yhteiskuntaa ja kulttuuripolitiikkaa suomivalla kirjoitetulla sai helposti julkisuutta mutta kielteisen julkisuuden jälkeen olisi vaikeampi ryhtyä järjestämään yhteistyötä ympäröivän maailman kanssa. Avainkysymys koski kulttuuripolitiikkaa, joka miellettiin yhteistoiminnan muodoksi ja rakentavana suhdetoimintana vaati työtä ja voimia.⁶²

Siksi Jyväskylän Ylioppilaslehdessä tehtiin instituutio, jonka tehtävänä oli ylioppilaskunnan tukeminen. Se luotiin ylioppilaskunnan äänenkannattajaksi. Lehdelle – toisin sanoen lehden tekijöille – ylioppilaskunnan hallitus kaavaili itsenäistä asemaa ja edellytti kirjoittelulta jopa ennakkoluulottomuutta. Hallitus kuitenkin rajasi foorumin itsenäisyyden ja ennakkoluulottomuuden välittömästi siihen muotoon, joka sopi äänenkannattajalle. Itsenäisyys määriteltiin *suhteelliseksi itsenäisyydeksi* ja ennakkoluulottomuus *asiallisen linjalla pysyväksi ennakkoluulottomuudeksi*. Ylioppilaskunta – käytännössä sitä hallitseva eliitti – loi itselleen itseään ruokkivan instituution ja foorumin.

Vaan journalistia oli vaikeampi kahlita ylioppilaskunnan hallituksen ja virkailijoiden määrittelemään suhteelliseen itsenäisyyteen sekä samojen miesten määräämällä asialinjalla pysyvään ennakkoluulottomuuteen. Lehti joutui heti kriittisten miesten käsiin ja ajautui kauaksi ylioppilaskunnan tavoitteista. Lehdessä hyökättiin sellaisella voimalla kaikkea vastaan, että ylioppilaskunnan eliitti, korkeakoulun henkilökunta ja kaupungin kulttuuriväki hermostuivat. Radikaalit ja konservatiivit mittelivät ensimmäisen kerran: eivät asioista vaan suhtautumisesta asioihin. Lehden olisi pitänyt olla arvokas kulttuurijulkaisu, jonka keskeisenä roolina oli suhdetoiminnan ylläpitäminen ympäröivään maailmaan. Sananvapauden rajoja jouduttiin punnitsemaan, ja ensimmäisen kauden kirjoittajien väistyttyä lehden rooli määriteltiin uudelleen radikaalien luomissa rajoittamattomissa puitteissa. Vuonna 1963 lehti julistettiin vapaan keskustelun linjalla toimivaksi yhteiskuntapoliittiseksi, sosiaalipoliittiseksi ja kulttuuripoliittiseksi viikkolehdeksi. Sitten päätoimittajat eivät suostuneet ylioppilaskunnan hallituksen ja virkailijoiden tiedottajiksi. Erityisen ymmärrettävää tämä on sen tähden, että päätoimittajiksi hakeuduttiin ylioppilaskunnan johtopaikoilta.⁶³

Kuusi- ja seitsemänkymmentäluvun ylioppilaslehdet pysyivät korkeakoulu-, yhteiskunta- ja kulttuurikriittisellä linjalla piittaamatta hallitusten haluista. Kunnallis- ja maakuntapoliittisiin aiheisiin kiinnitettiin huomiota, vaikka suhdetoiminta olisi kärsinyt. Professoreita, rehtoreita ja yliopiston hallintoa haukuttiin opiske-

lijoiden edun nimissä, vaikka kirjoittelu vaikeutti ylioppilaskunnan ja henkilökunnan välistä kanssakäymistä. Tuki kaiken kritiikille hankittiin Tampereelta tiedotusopin laitokselta, jonka professori kirjoittikin, että ylioppilaslehdessä ei voinut olla tabuja. Niinpä 60-luvun lehdessä käsiteltiin seksiä, mielenterveyttä, kolmatta maailmaa, leninismia ja opintodemokratiaa sekä 70-luvun lehdissä Suomen ulkopoliittikkaa, leninismia, porvarismia, työväenliikettä ja fasismia. Lehden toimintaa helpotti ja vaikeutti se, että hallitus ja virkailijakunta muuttuivat vuosi vuodelta kriittisemmiksi.

60-luvun päätoimittajat olivat miltei järkiään vasemmistolaisia, puoluekirjallisia tai sitoutumattomina kansandemokraateiksi tai so-

SEMINAARIHENGEN JA KOTISEUTUTYÖN KRIITIKKO

Vuonna 1965 ylioppilaslehden päätoimittajana työskennellyt mies halusi kehittää julkaisua yhteiskunnalliseen suuntaan, kritisoi jämähtäneitä elitistisiä rakenteita, yhteiskunnallisen keskustelun puutetta ja korkeakoulun sisällä harrastettua traditionaalista ja sisällötöntä seminaarihenkeä ja kotiseututyötä; viimeksi mainituista seminaarihenki räjäytettiin räväkällä vappuriehalla tai vaantuuliin ja kotiseututyön sisältöä muutettiin. Kotiseututyö oli ollut vanhanaikaista ja pitänyt ainoastaan kansatieteellis-historiallisisissa kysymyksissä, kun kiinnostusta olisi suunnattava yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin seikkoihin. Kannanotto vaikutti ja kotiseuturetkellä karotettiin myös keskisuomalaisen maaseutunuorison koulutus- ja työnsaantimahdollisuuksia. Sitten päätoimittaja erosi. Kun edistyksen ja yhteiskuntakriittisyyden linjalle oli astuttu, ei perääntyminen enää käynyt. Uusi päätoimittaja osallistui kriittiseen keskusteluun ja salli eronneen päätoimittajan jatkaa jyrkkien mielipiteidensä julkituomista ylioppilaslehdessä.

JYL, vappunumero 1965; Lamberg 2004, 200, 244, 249, 270, 285-291.

siaalidemokraateiksi julistautuneita. Joskus oli myös niin, että päätoimittajan tehtävät jättänyt jatkoi kirjoittamista lehteen – ja tällöin tuskin hallitusta miellyttääkseen.

Lehden merkitystä tarkasteltaessa on huomioitava se, että valta jakautui kahtaalle. Toisaalla oli julkinen sana ja sen sananvalta sekä toisaalla ylioppilaskunnan julkisuus ja sen vallankäyttö. Luontevaa oli, että murtajan aseman otti Jyväskylän ylioppilaslehti, joka oli päätoimittajansa näköinen. Vaikka lehti ja ylioppilaskunta olisivat olleet asioista samaa mieltä ja ylioppilaskunta pystyi käyttämään lehteä tiedotuskanavanaan, ylioppilaskunnan hallitus halusi lehteä kontrolliinsa samalla kiivaudella kuin se halusi omia osakuntien resurssit. Ja päätoimittajat valvonnan tiuketessa vaativat ylioppilaskunnan oligarkian murentamista ja poliittista pragmatismia.

Voimien tunnossa lehti oli kriisikausien jälkeen vuosina 1969–1975, jolloin toimittajat valittiin kommunisteista ja keskustalaisista. Tässä noudatettiin poliittisen tasapainon periaatetta siten, että lehden päätoimittaja ja ylioppilaskunnan pääsihteeri eivät voineet edustaa samaa puoluepoliittista katsomusta (mikä osoittaa sitä, että painavin valta oli näillä käsipareilla). Kommunistit kirjoittivat vallankumouksen puolesta kaikkia vastaan, keskustalaiset pragmaattisesti porvarismia ja oikeistovaaraa vastaan, mutta muunkinlaiset näkemykset sallittiin. Ja jokainen päätoimittaja vuorollaan kieltäytyi olemasta hallituksen äänitorvena, kunnes lehti 1970-luvun lopulla menetti poliittista merkitystään varojen puutteessa ja puoluepoliittisen innostuksen hiipuesssa.

1970-luvulla puoluevaltaisessa opiskelijapolitiikassa puolueet olisivat halunneet lehden valvontaansa – siitä huolimatta, että ne valitsivat ylioppilaskunnan edustajiston välityksellä päätoimittajat ja saivat kirjoittaa lehteen sensuuritta. Jokaisella poliittisella järjestöllä oli nimimerkilliset kolumnistinsa: kommunisteilla esimerkiksi Volgan lautturi, sosiaalidemokraateilla Punainen viiva, liberaaleilla Liperaali, keskustalaisilla Pärnäsaaren lampuoti sekä kokoomuslaisilla JOONAS.

Oppositiossa ylioppilaslehden kirjoittelua kritisoiitiin. Kyse ei ollut siitä, etteikö oppositio olisi saanut ääntään kuuluviin. Paremm-

minkin kritiikki heijasteli sitä tosiasiaa, että päätoimittajat valittiin kansanrintamapuolueita edustavista miehistä.⁶⁴

Jos ylioppilaskunta kykeni kontrolloimaan ylioppilaslehteä, oli olemassa joukko muita julkaisukanavia. Jyväskyläläiset kirjoittivat muiden korkeakoulujen ylioppilaslehtiin, erityisesti Helsingin *Ylioppilaslehteen* ja Tampereen *Aviisiin*. Lisäksi ainejärjestöillä oli lehtensä, osakunnilla oli lehtensä ja puoluepoliittiset yhdistykset julkaisivat lehtiään, kokoomuslaiset *Porvaritiedotettaan*, keskustalaiset *Desentralistiaan*, sosiaalidemokraatit *Eespäin*-lehteään, kansandemokraatit *Manifestiaan* sekä kommunistit *Lukutoveriaan* ja pariakymmentä muuta lehteä. Lisäksi kaikki yrittivät saada tekstejään julkaistuiksi päivä- ja puoluelehdissä. Samoin 1970-luvun lopulla puolueet syrjäyttäneellä ryhmällä oli julkaisukanavansa.

Ylioppilaslehti ja varsinkin muut opiskelijajulkaisut olivat instituutioita, joilla oli luonnostaan kerronnallinen, jopa narratiivinen olemuksensa. Sen sijaan muut instituutiot – ylioppilaskunta, osakunta, yhdistykset – eivät olleet narratiivisia, mutta se, miten niistä puhuttiin, miten niihin suhtauduttiin ja miten niitä käytettiin hyväksi, olikin sitten peräti narratiivista.

KULTTUURIRADIKALISMI

Korkeakoulut, Suomen ylioppilaskuntien liitto ja korkeakoulujen ylioppilaskunnat – eritenkin Helsingin yliopiston ylioppilaskunta – olivat vanhastaan kulttuuripolitiikan suuntaviivojen luoja. Alueellisissa korkeakouluissa opiskelijoiden rooli kulttuurintuottajina muodostui painavammaksi, kun korkeakoulut ja ylioppilaskunnat olivat maakunnallisia kulttuurikeskuksia. Niiden henkisiä ja aineellisia voimavaroja vahvisti ajan valtiollinen kulttuuripolitiikka, joka korosti toisaalta hajauttamista ja toisaalta suunnitelmallisuutta.

Kulttuuritarjonta kuului hyvinvointivaltioon. Suunnitelmallisuus taasen oli kulttuurissa ilmiö, joka leimattiin sosialidemokraattiseksi ja kansandemokraattiseksi kulttuurityöksi sekä ylipäättään sivistävän kulttuurielämän vastavoimaksi. Niinpä ja luontevasti opiskelijoiden radikalisoituminen versoi kulttuurin alueelta.

Radikalismien avaimet

Hyvinvointivaltiossa tarvittiin uusia asiantuntijoita murtamaan jäykkää ja vanhentunutta yhteiskuntajärjestystä ja sitä pönkittävää ideologiaa.

Kuusikymmentäluvun keskeisenä elementtinä oli hyvinvointivaltion rakentaminen, mikä väistämättä ja välittömästi heijastui korkeakoululaitokseen. Suomen talouden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen edellytti asiantuntijaryhmän kouluttamista ja siten panostamista tieteisiin ja teknologiaan. Koska asiantuntijoita koulutettiin korkeakouluissa, niihin ja niissä opiskeleviin oli niin ikään panostettava sekä luotava vanhan sivistyseliitin rinnalle intellektuaalinen eliitti, koulutussuunnittelijoiden, sosiaalibyrokraattien ja teknokraattien ryhmä. Tämä oli merkittävä murros ja vaikutti opiskelijoiden ajatteluun. Uusi korkeakoulupoliittinen suuntaus vahvisti opiskelijoiden itsetuntoa.

Murroksen ydin oli kuitenkin nuorisossa itsessään. Nuoriso oli tavallaan 1940–1950-luvulla eriytynyt yhteiskunnassa tunnuste-

tuksi ryhmäksi, luokaksi, joka kapinoi vallitsevia normeja vastaan. 1960-luvun alussa nuorison kapinaan tuli uusia ulottuvuuksia, se muuntui kulttuuriseksi ja sukupolvitietoiseksi. Opiskeleva nuoriso nosti tärkeimmäksi tekijäksi sukupolvitietoisuuden.⁶⁵ Kehityksessä oireellisena piirteenä oli järjestöllisen nuorison ja opiskelevan nuorison eriytyminen, kuten sosiaalidemokraattisessa leirissä tapahtui. Akateemiset sosiaalidemokraatit järjestäytyivät 1963 Sosialidemokraattisen Opiskelijanuorison Keskusliitoksi (SONK) ja erottautuivat näin Sosialidemokraattisen Nuorison Keskusliitosta (SNK); se tietysti ärsytti viimeksi mainitun johtoa, mutta nuorisoa kumpikin suunnallaan edusti.⁶⁶ Vaikka sotavuosina syntyneet ikäluokat periaatteessa olisivatkin mahtuneet akateemisen koulutuksen ansiosta järjestelmään, kaikki eivät siihen uskoneet, etenkin radikaaleimmat. Nämä kapinoivat lapsuuskodin arvomaailmaa vastaan, joko hylkäämällä porvarillisiksi arvoiksi katsotut maanpuolustushenki-syyden ja isänmaallisuuden tai omaksumalla akateemis-isänmaalliset ja porvarilliset arvot.

Kyse on siitä, että kasvatusopilliseen korkeakouluun saapunut opiskelija erkani kodistaan ja sosiaalistui uudelleen. Irtautuminen ja sosiaalistuminen merkitsivät kokonaan uuden identiteetin etsimistä ja vanhempien edustaman maailmankuvan kriittistä tarkastelua. Opiskelija- ja siihen elimellisesti liittyvä nuorisokulttuuri tarjosivat riittävän eheän ja sellaisen samaistumis pohjan, jossa nuori tunsu määräävänsä elämästään, kriittisesti ja pakosta. Radikalismien varhaisimmassa vaiheessa kritiikki riitti yksilölle, kun saattoi osoittaa yhtenäisyyttä ilman kaikkia yhdistävän ja jäsentävän liikkeen muodostumista.

Koska kapinan, varhaisen radikalismien, ilmapiiri oli kulttuurista ja sukupolvitietoista ja vailla suoria puoluepoliittisia kytkentöjä, sitä oli helppo hengittää. Kaikki opiskelijat eivät tietenkään pitäneet itseään radikaaleina, mutta he elivät radikaalissa ilmapiirissä, olivat radikalismista tietoisia ja tavallaan imivät itseensä radikalismia. Varhaisen 60-luvun suomalaisen opiskelijaliikhehdinnän muotojen etsimisen vaihetta nimittivät auktoriteettikriittisyys, tulevai-

suussuuntautuneisuus, kansainvälistymisen tarve ja kulttuurikriittisyys.

Mainitut tekijät eivät olleet toisistaan riippumattomia, eikä niitä toisistaan erillisinä oikeastaan käsitelty. Kun puhuttiin tai kirjoitettiin yhdestä, keskustelu ja kirjoitus taipuivat toisiin. Kaikki yhteiskunnallinen oli kulttuuria ja kulttuuri yhteiskunnallista.

Opiskelevan nuorison käsityksen mukaan korkeakoululaitos ei tätä ymmärtänyt. Se oli eristäytynyt yhteiskunnasta. Niinpä tuosta eristäytymisestä ja irrallisuudesta taottiin kritiikin avaimet. Toisaalta korkeakoulut vastasivat suomalaisen yhteiskunnan modernisoinnista, olivat kehityksen moottoreita ja ylläpitivät yhteiskunnallista ja kulttuurista keskustelua. Mutta toisaalta korkeakoulut pitivät kiinni sellaisista elitismiksi mielletyistä perinteistä, jotka erotivat ne ympäröivästä yhteiskunnasta. Koskapa 60-luvun alun opiskelijat arvelivat sijoittuvansa aikanaan yhteiskunnassa tärkeisiin tehtäviin, opiskelijoiden radikaali kärki vaati korkeakoulun avautumista yhteiskunnan suuntaan. Jyväskylässä tämä tarkoitti muun muassa sitä, että maaseudulta saapuneet opiskelijat kaupunkilaistuiivat, mutta arvomaailman ja mentaliteetin kaupunkilaistumista korkeakoulun rakenne, opinnot ja yhteisölliset tavat eivät tunnustaneet.⁶⁷

Kulttuuri ja yhteiskunta

Suomessa keskusteltiin kokonaisvaltaisesta kulttuuripolitiikasta, joka kytkettiin hetimiten akateemiseen sosialismiin. Siksi se oli kulttuuriradikalismia.

Kuvaavan puheenvuoron – itse asiassa kulttuuriradikalismien perustaa erittelevän ohjelman – esitti vuonna 1963 Pentti Saarikoski (Helsingin) akateemisen sosialistiseuran tilaisuudessa Kulttuuritalolla. Siinä Saarikoski selitti, mitä kulttuuriradikalismi oli.⁶⁸

Kulttuuri tarkoittaa viljelyä, se on tietty asia. --- Radikalismi ei tarkoita muuta kuin juuriin asti menevää ajattelua. Radikalismi on juuri sitä, että me juuriin asti tutkimme yhteiskuntamme muotojen ja instituutioiden muodostumisen, sen syyt ja seuraukset.

Perussanoma on selvä. Kulttuuria ei saanut eikä voinut erottaa muusta yhteiskuntaelämästä. Sitä oli tarkasteltava sosiaalitieteellisesti. Uusvasemmistolaisuuden synty- ja muovautumisvaihetta voi syystä luonnehtia kulttuuriradikalismiksi, semminkin kun kulttuuri ja yhteiskunta samaistettiin. Paitsi että kulttuuriradikalismi oli poliittisesti suuntautunutta, se oli myös avoin hyökkäys pysähtyneisyyttä vastaan. Hyökkäys sekä samanaikainen kiinnostuminen sosialismista ja sosialististen maiden kulttuurista osuivat maaliinsa niin hyvin, että syntyi odotettu vastakkainasettelu nuoren uusvasemmistolaisuuden ja vähän vanhempien vallitsevia traditioita puolustavien ylioppilaiden välille.⁶⁹ Tämä oli oire siitä, että korkeakoulujen sisällä vaikutti useita samanaikaisia ja koko maan suurista sukupolvikategorioista riippumattomia sukupolviryhmiä; opiskelijamaailmassa oli aina noviiseja ja konkareita, joiden arvot ihanteet eivät osuneet yksiin.

Sodanjälkeiselle opiskelijapolitiikalle ja kulttuurikeskustelulle tyypillinen sisäänpäin kääntyminen ei miellyttänyt 60-luvun alun nuorisoa. Niillä joilla oli jotain tähdellistä sanottavaa, oli riittävästi julkaisukanavia. Jyväskylän ylioppilaslehti asettui kulttuuriradikalismin airueksi.

Jyväskylässä Ylioppilaslehteä – huolimatta suitsimisyrytyksistä – säilyi vapaan keskustelun foorumina. Se sai olla jopa jossain määrin loukkaava ja tässä mielessä poikkesi päivälehdistä.⁷⁰

Siinä sai kirjoittaa, mitä uskalsi. Jos ei nimellään tohtinut, oli aina mahdollisuus piiloutua nimimerkin taakse. Oleellista kuitenkin oli, että päätoimittajat muovasivat lehteä mieleisekseen. 60-luvun alkupuolen päätoimittajat olivat äänekkäitä ja kriittisiä ja tekivät selväksi, millaisessa kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti taantumuksellisessa, proporvarillisessa ja paikalleen jämähtäneen seminaarihenkisessä ympäristössä korkeakouluopiskelijat elivät.⁷¹ Kaupungin ja kaupunkilaisten parjaaminen ei vielä kiihdyttänyt mieltä. Mutta kun henkilökunnan edustajat sekä suuri osa ylioppilaskunnan edustajistosta ryhtyivät moittimaan ylioppilaslehden toimitusta ja lehden linjaa, kielenkäyttö koveni ja lehden edustama kulttuuri-

politiikka määriteltiin: kulttuuripolitiikka oli ennen kaikkea vallitsevien arvojen kyseenalaistamista.⁷²

Lehdessä hyökättiin taantumusta ja sen ilmenemismuotoja vastaan. Vanhastaan korkeakoulussa kulttuurinen valistaminen tiivistyi yleisöluentoihin, kulttuuriluentoihin, joissa tyypillisesti käsiteltiin suomalaisen kirjallisuuden monumentaalihenkilöiden elämänavaiheita. Aika oli ajanut tavan ja suurmiesten ohi. Vaadittiin uudenlaista kulttuuritarjontaa sekä isänmaallisuutta ja yhteiskunnallista epätasa-arvoa ylläpitävän suurmieskultin kertakaikkista hylkäämistä.⁷³ Toinen kritiikin kärki osui kotiseututyöhön. Kotiseutu-toimikunnassa, osakunnissa ja opiskelussa kotiseututyötä harrastettiin perinteiden mukaisesti aineistoja keräten. Työ oli hylättävä, sen

KYSYMYS SANANVAPAUSTESTA

Ylioppilaslehden ensimmäinen päätoimittaja syytti ylioppilaskunnan puheenjohtajaa, joka valittiin henkilökunnasta ja joka koetti hillitä kirjoittelua arvovallallaan, toimivallan ylittämistä, uhkaili jälkipuheilla ja ilmoitti tälle, että "joko sinä lähdet tai minä lähden". Pahinta oli, kun päätoimittaja tuli arvostelleeksi korkeakoulun rehtoria. Päätoimittaja puolustautui hyökkääjiä vastaan selittäen, että lehdessä kirjoittaneilla oli jokin lähtökohta, että lehti ei ollut mikään raamattu, ja että hän oli joutunut työskentelemään painostuksen alaisena. Ylioppilaskunnan edustajat arvostelivat jyrkin sanoin päätoimittajaa siitä, että tämä oli uskaltanut kritisoida rehtoria julistautuen jonkinlaiseksi sananvapauden marttyyriksi, sekä samalla avasivat laajemman ja kauaskantoisen keskustelun siitä, miten käsite kulttuuripolitiikka olisi määriteltävä. Eräs ylioppilaskunnan edustajista katsoi, ettei voinut mitenkään tukea tai edes suvaita lehden määritelmää, sillä lehti oli "haukkunut tentit, teatterin ja Jumalan ja kaiken siinä sivussa".

JKKY, edustajiston ptk 13.4.1962§16.

sijaan liikenevät voimavarat oli kohdennettava moderniin keruutyöhön: uusi Suomi vaati lääketieteellisen ja yhteiskunnallisen tiedon kartuttamista sosiologisesti.⁷⁴

Kiihkeimmän vaiheen jälkeen kirjoittelussa siirryttiin maltillisemmille linjoille, mutta toisaalta mikään sisällöissä ei muuttunut; radikaali oli tullut jäädäkseen. Kulttuuri- ja yhteiskuntakritiikki osui milloin mihinkin instituution ja arvoon, muita useammin elitismiin ja vallassa oleviin. Vaan päätoimittajat ilmoittautuivatkin vuorotellen kansandemokraateiksi ja sosiaalidemokraateiksi. He eivät päätoimittajan tehtävästä erottuaan suinkaan radikalismista luopuneet, eivätkä liioin lehtikirjoittelua jättäneet. Päinvastoin he jatkoivat armottomina kolumnisteina.

Ylioppilaslehden kolumnistit varsinaisesti määrittivät sen, mitä kulloinkin käsiteltiin.⁷⁵ Nämä selvensivät, mistä oikeastaan oli kyse: Jyväskylä oli itse taantuma ja taantuma vertautui porvarillisuuteen. Jyväskyläläinen mentaliteetti henki porvarillista taantumusta. Mentaalisesti elettiin vuosisadan vaihteessa. Tuolloin kylä jyväskyläläiset olivat olleet murroksen eturintamassa, mutta nyt korkeakoulu oli koko porvarillisen taantumän kiteytymä ja alisti kaupunkilaiset kulttuurisen katsomuksensa alle, vaikka sen olisi pitänyt kulkea yhteiskunnallisen ja kulttuurisen keskustelun eturivissä ellei peräti edellä. Seminaariajasta kumpuava mentaliteetti ja sen käytännöllinen toteuttaminen tuhosivat yksilöllisyyden kasvatessaan porvarilliseen muottiin. Korkeakoulu ei pystynyt luomaan sen enempää tieteellistä kuin kulttuuripoliittista aikakausjulkaisua, eikä koko maakunnassa sen takia käyty yhteiskunnallista keskustelua. Ylioppilaslehti oli yrittänyt nousta kulttuuripoliittiseen keskusteluun, mutta kirjoittajia ei löytynyt ja korkeakoulun johto tukahdutti arvovallallaan vähäisetkin yritykset. Väitettiin jopa ylioppilaiden uskovan, että ainoastaan auktoriteetit ja loppututkinnon suorittaneet saivat julkisesti lausua mielipiteensä. Loppututkinto teki auktoriteetiksi ja samalla vapautti korkeakoulusta erottamisen pelosta.

RADIKAALI YLIOPPILASTEATTERI

Ylioppilaslehti edusti kulttuuriradikalismia yhtäällä ja ylioppilasteatteri, joka kytkettiin osaksi julkista kulttuuritoimintaa toisaalla. Tavat ja tulokset olivat paljolti samankaltaisia. Jyväskylän ylioppilasteatterin ensimmäinen taistelu poroporvarillisuutta vastaan tosin jäi lyhyeksi. Kuten kiistassa ylioppilaslehden sisällöstä valtaapitävien ja maltillisten ryhmien sekä kriitisten välinen kamppailu kääntyi edellisten voittoon ja radikaalien väistymiseen. Teatterin voimahahmo erosi oma-aloitteisesti aiheutettuaan julkisuudessa melkoista "kolinaa" ja lähti rakentamaan radikalismia muualle.

JKKY, edustajiston ptkt 19.5.1961§10,
27.9.1961§10, 31.10.1961§8, 13, 20.11.1961§12,
26.3.1962§9-10.

Uusi kulttuurikriittinen sukupolvi mielsi itsensä osaksi nousevaa älymystöä ja tunnisti vastapuolensa. Sitä edusti vanha sivistyseliitti. Nuorison oli helppo samaistua länsimaiseen uusvasemmistoon, joka oli älymystönä asettunut vastustamaan perinteitä ja esteettisistä arvoista kiinnipitävää sivistyseliittiä. Ja kun uusvasemmistolaisuus tuli mukaan kuvaan, kulttuurikriittinen kirjoittelu oli yhteiskuntakritiikkiä. Jyväskylässä keskustelu siirrettiin konkreettiselle tasolle, Minna Canthin patsashankkeeseen. Kulttuuriradikaalit katsoivat, että olisi mielekkäämpää tehdä kirjailijoiden tuotantoa tunnetuksi kuin säilöä heidät monumentaalitaiteeseen. Samalla he sohausivat kiusallisesti patsashanketta ajavia naisyhdistyksen edustajia leimaamalla nämä sääty-yhteiskunnan perintöä vaaliviksi tannoiksi.⁷⁶ Kuusikymmentälukulaisuuteen kuului ehdottomana osana ajatus murroksesta ja muutoksen välttämättömyydestä, mikä tietysti edellytti vanhan hylkäämistä. Tässä Minna Canthin patsas edusti suomalaisuusliikkeen ja sääty-yhteiskunnan ajan traditiota, jossa suurmiehet nostettiin sankareiksi monumentaalitaiteen avulla.⁷⁷ Tämänkaltaiset yhteiskunnallista eriarvoisuutta ylläpitävät ja sääty-

yhteiskuntaan periytyvät rakenteet oli tykkänään hylättävä ja tehtävä tietysti pesäero perinteiden vaalijoihin. Vastakkain olivat siten moderni demokraattinen kulttuuri ja vanha esteettispainotteinen sivistys.

Kirjoittelun yhteiskuntakriittisyyttä kiiteltiin muuallakin kuin omassa joukossa. Helsingin Ylioppilaslehdessä Jyväskylän Ylioppilaslehti arvioitiin vertaistensa joukossa parhaaksi julkaisuksi. Näin oli paljolti siksi, että täällä käytiin modernia ja kiinnostavaa sissisotaa Jyväskylän henkistä umpimielisyyttä vastaan vapaan toiminnan ja keskustelun puolesta.⁷⁸

Päätoimittajan ja tämän avustajien mukaan Jyväskylästä käytetty nimitys 'Suomen Ateena' oli tietenkin kulunut mutta monessa mielessä osuva. Kirjoittajat katsoivat, että paremmin nimeksi kävisi 'Finnish Museum', koska kaupunki vaali porvarillista aatteellista menneisyyttään, vaikka tuhosi samanaikaisesti porvarillista kulttuuriperintöään. Jyväskylän kasvatustieteellinen korkeakoulu oli taantumuksen pesäke, mitä itse asiassa osoitti sekin, että korkeakoulua määritti edelleen kasvatustiede, vaikka sitä opiskeltiin ainoastaan yhden laitoksen piirissä. Katsottiin, että käsitteenä kasvatustieteellinen viittasi suoraan seminaariin, seminaarihenkisyys ja siten poroparvarillisuuteen sekä leimasi ikävällä tavalla korkeakoulun kaikki opiskelijat seminaarihenkisiksi.

Oli helppoa kääntää akateeminen taantumus akateemiseksi edistykseksi oikeastaan muuttamalla pelkkä sana taantumus termiksi edistykseksi. Siinä missä akateemisuus oli hetki sitten mielletty kaikkea kulttuurista pysähtyneisyyttä edustavaksi, voitiin samaan akateemisuuteen luottaa, kun haluttiin vaikuttaa yhteiskunnan muutokseen. Tunnustettiin se, että monelle paikkakunnalle haluttiin korkeakouluja niiden kantaman akateemisen ilmapiirin tähden. Tuon ilmapiirin ansiosta opiskelijat ylioppilaskuntien välityksellä voisivat aikaansaada monipuolisia kosketuksia yhteiskuntaan.⁷⁹

Ylioppilaslehdessä ja ylioppilaskunnan sisällä 60-luvun ensi vuosina käyty keskustelu kytki ylioppilaslehden ja oikeastaan myös ylioppilaskunnassa harjoitetun politiikan kulttuuriradikalismiin, "kulttuurihullutukseen". Ensin kyseltiin sitä, mitä oli akateeminen vapaus, kun sananvapauttakin haluttiin rajoittaa. Sitten siir-

ryttiin tarkastelemaan kulttuurin käsitettä. Keskusteluissa ammuttiin suppein käsitys kulttuurista taiteena ja kirjallisuutena, vaadittiin, että kulttuurin oli luettava myös henkítieteet, ja todettiin, että kirjallisuuden sijasta opiskelijoita kiinnosti enemmän kulttuuripoliitiikan yhteiskuntapoliittinen suuntaus. Kaikkea oli käsiteltävä monipuolisesti ja tasapainoisesti.⁸⁰ Kun tähän oli päädytty, opiskelijoiden eliitti velvoitti ylioppilaskuntaa avautumaan Jyväskylän kaupunkiin, maakuntaan ja vieläpä erikoisluonteensa vuoksi koko valtakuntaan.⁸¹

Tavalliset ihmiset eivät liiemmin vanhempaa kulttuuriväkeä kiinnostaneet, mutta kiinnostivat sitäkin enemmän kulttuuriradikaaleja, joiden ydin oli kehittynyt ylioppilasteatterin liepeille. Viimeksi mainitut nostivat Ylioppilaslehden sivuilla itsensä eliitin asemaan kutsumalla uusista kulttuurivirtauksista piittaamattomia kulttuurikielteiseksi ja suureen yhteiseen sirkusteltaan sijoitettavaksi kansanosaksi. He pilkkasivat näitä massaviihteen kuluttajiksi, jotka eivät nauttineet kulttuurista vaan tyydyttivät ajanvietenälkäänsä, ja vierittivät syyn korkeakoulun päälle. Korkeakoulussa ei välitetty nuorison tukalasta asemasta, ja siksi Suomen Ateenassa vallitsi kulttuurinen matalapaine.⁸²

Koska ivaamisella ei ollut vaikutusta, ylioppilaiden yleiskriittisen ja kulttuuriradikaalin eliitin jäsenet ryhtyivät rakentamaan ohjelmaa, jossa neuvottiin, miten kaupungin kulttuuritoimi oli hoidettava. Kiinnostavasti ohjelmaa julistettiin samaan aikaan, kun ylioppilaskunta oli saanut uusvasemmistolaisvetoisen hallituksen ja päässyt julkisen vallan syrjään ja kun yliopiston päättäjät hyrisivät itsetyytyväisyyttään. ”Yksityisenä seurailijana” esiintyvä kirjoittaja käsittelee ohjelmassa teatteria, kuvaamataiteita, kirjallisuutta, musiikkia ja elokuvaa. Neuvoissa korostettiin koulutuksen lisäämistä, nuorten aseman huomioimista, korkeakoulun ja kaupungin välistä yhteistyötä, rahoituspohjan kasvattamista, ympäristön ja kulttuuriperinnön säilyttämistä sekä Jyväskylän kulttuuripäivien vahvistamista. Ohjeet olivat järkeenkäypiä joskin ilmeisen kalliita.⁸³

Aikanaan toiveet täytyivät. Opiskelijat saivat edustuksensa kaupungin kulttuurilautakunnan olemusta ja tehtäviä kartoittavaan

toimikuntaan.⁸⁴ Se, että kaupungin päättäjät olivat heränneet, ei tietenkään vaikuttanut siihen, miten kulttuurin potentiaaliset kuluttajat asioihin suhtautuivat. Tärkeämpänä pidettiin sitä, että akateemiset sosialistit, sen pragmaattinen ja idealismilta voiton vienyt linja sai tukevamman otteen Jyväskylän Kesän järjestelyissä. Tässä käytettiin hyväksi SYL:n ja ylioppilaiden yhteisiä keskusteluja ja kulttuuripäivien organisaatiolle jätettyä mietintöä vuoden 1968 kesän ohjelmasta: tiedossa oli, että yhtenä kantavana teemana oli kristinuskon ja marxismin suhde, johon nojaten ylioppilaskunnat olivat päättäneet järjestää yhtenäisen ideologisen keskusteluserjan. Ylioppilaskuntien nimissä oli vaadittu, että Kesän ohjelmassa käsiteltäisiin työn, talouden ja vallankäytön piiristä nousevia kysymyksiä sekä itä-länsi -asetelman lisäksi etelä-pohjoinen -asetelmaa.⁸⁵ Kun toiveet täyttyivät, vaatimuksia terävöitettiin.⁸⁶

Kulttuuriradikalismien julkisuushakuisuus

Kulttuuriradikalismi eli julkisuudesta. Julkisuus oli kulttuuriradikalismien tärkein työkalu.

Kasvatusopillisen korkeakoulun viimeisinä vuosina ja yliopiston ensimmäisinä vuosina Jyväskylän ylioppilaslehti, *Jylkkäri*, muodosti ensimmäisen asteen julkisuuden. Ylioppilaslehden kirjoituksia seurattiin maakunnallisissa ja valtakunnallisissa tiedotusvälineissä. Sitä luettiin kampuksella, muissa korkeakouluissa ja ehkä valikoituneesti muuallakin. Suurta yleisöä ja mittavaa julkisuutta ylioppilaslehtikirjoituksin ei kuitenkaan saavutettu. Ylioppilaslehti täytti tehtävänsä, mutta se ei riittänyt. Lehdessä keskustelu eteni hitaasti ja yksipuolisen valistavasti. Sen sijaan kuulluksi ja nähdyksi tuli, kun pääsi esiintymään radioon ja televisioon. Jyväskylää mediakentän kehitys suosi. Vasta perustettu Yleisradion aluetoimistus seurasi tiiviisti kampuksen tapahtumia sekä toi paikalle yhteiskunnallistuneen radion ja television. Kun radio ja televisio olivat läsnä, paikalle tungeksi joukko itseään tykö tekeviä poliitikkoja.⁸⁷

Näin opiskelijat kykenivät käyttämään hyväkseen mediaa, julkista sanaa ja poliitikkoja.

Koska ylioppilaslehti ei tavoittanut vastapuolta, koska siitä ei tullut tarpeeksi vaikutusvaltaista foorumia ja koska media oli muiden käsissä, ryhdyttiin etsimään ja luomaan uudenlaisia julkisuuskanavia. Tavoitteena oli yhdistää kotoinen toimiva perinne ja länsimäisen radikalismien esittelemät mallit. Täydellisen kanavan tuli sisältää valistus (*teach-in*) ja keskustelu (*sit-in*) sekä mahdollistaa ns. spontaanimmat toiminnan muodot (*sleep-in*).⁸⁸ Länsimaisen sivistyksen perinnössä antiikin forum kuviteltiin demokraattisen yhteiskunnan vapaan keskustelun tyyssijaksi. Siksi sellainen oli luotava tasa-arvoisen ja demokraattisen Suomen Ateenankin. Ja – kuinka ollakaan – muodollista järjestystä halveksivassa mutta muodollisen järjestyksen ehdoilla toimivassa ylioppilaskunnassa päädyttiin formaalin foorumin perustamiseen. Ylioppilaskunnan puheenjohtajan (henkilökunnasta) aloitteesta syntyi monivuotinen ylioppilaskunnan järjestämä ylioppilasfoorumien sarja, jossa valistettiin, keskusteltiin ja ravisteltiin. Foorumit myös mahdollistivat spontaanin toiminnan. Tavallaan ylioppilasfoorumit muodostivat Jyväskylän kulttuuripäiville rinnakkaisen, opiskelijavetoisen julkisuuskanavan.

Julkisuushakuisuus saavutti voittonsa ensimmäisen ylioppilasfoorumin muodossa keväällä 1966. Heti kun sensuurifoorumiksi nimitetty esitelmä-, keskustelu- ja näyttelytilaisuus oli avattu, Jyväskylän ylioppilasfoorumi sai valtakunnallisesti merkittävän aseman päivänpolttavien teemojen puimistahtumana.⁸⁹

Foorumi ajoittui sopivasti kauteen, jolloin sukupuolikurista ja kirjallisuuden sensuroimisesta keskusteltiin Pentti Saarikosken Miller-suomennoksen ja Hannu Salaman *'Juhannustanssien'* oikeudenkäyntien ja sensuroimisten takia. Traditionaalisen sukupuolimoraalin perusteella uutta kulttuuria vastaan hyökännyt valtajärjestelmä tuomittiin avoimen kulttuurivihamieliseksi ja statustaan väkivaltakoneiston turvin ylläpitäväksi valtarakenteeksi.

Sensuurifoorumissa kulttuuri (kuvataide, elokuva, kirjallisuus ja kustannustoiminta) sekä tiedonvälitys olivat keskeisessä asemas-

sa, mutta keskustelu käännettiin radikaalimpaan suuntaan. Kaikki nuoren vasemmistolaisen älymystön vihaamat ajattelutavat, nationalismi, kulttuuritaantumus, antikommunismi, militarismi, imperialismi ja kolonialismi mainittiin vanhemman ja valtaapitävän sukupolven kollektiivisiksi arvoiksi. Samalla rakennettiin radikaalia älymystöidentiteettiä. Nuoren älymystön oli lähennyttävä työväestöä, joka tarvitsi johtajia; uusvasemmisto uskoi pyhästi siihen, että työväenluokka oli luonnostaan vähemmistöjä kohtaan solidaarinen ja modernit ilmiöt hyväksyvä. Nuoret saivat myös sijansa ohjelmistossa, kun tarkastelun kohteena oli sensuurin merkitys yhteiskunnallisille päämäärille; irvailtiinpa jälleen Minna Canthin patsasta ja sen palvojia. Ajan hengen mukaisesti pidettiin kabaree-esityksiä Jyväskylän ja Helsingin ylioppilasteatterin voimin. Edellisille tekstejä laativat paikalliset kirjailijat ja jälkimmäisille radikaalit punateatterilaiset.

Sensuurifoorumi oli pettymys siinä mielessä, että kohdeyleisö – opiskelijat – ei vaivautunut korkeatasoisina pidettyihin tilaisuuksiin vaan omistautui kaljan juontiin ja opiskeluun.⁹⁰ Sen takia pohdittiin tarkasti, miten uinuva nuoriso jatkossa herätettäisiin – seksillä, milläpä muulla. Ja sukupuoliteemaa näihin aikoihin koeteltiin.

Sukupolvien välisellä ristiriidalla revitteleminen ja ristiriidan sitominen kulttuurikeskusteluun olivat nuorisolle muutoksen avaimia. Ristiriitaa ja nuorta vihaa korostaen voitiin hyökätä taantumusta edustavaa ja porvarilliseksi leimattua eliittiä vastaan. Eliittiin samaistettiin sodankäynyt ikäpolvi. Sen vastakohtaksi soveltuivat mainiosti työväenluokka ja luokkatietoinen työväenkulttuuri. Kulttuurin demokratisoimisen, vastakulttuurin, Euroopan ulkopuolisen elämäntavan ja työväenkulttuurin teemat nousivatkin keskeiseen asemaan, kun yhteyttä ns. tavallisiin ihmisiin etsittiin. Kulttuurikapina kanavoitui sekä vallitsevia taantumuksellisia ja vanhoillisia sääntöjä että niitä ylläpitäviä professoreja ja sääty-yhteiskunnallisiksi miellettyjä opintojen sisältöjä vastaan. Opintojen ei katsottu lainkaan vastaavan yhteiskunnallisesti ja yleisradikaalisesti suuntautuvien opiskelijoiden tarpeita. Yliopiston haukkuminen taantumuksen tyyssijaksi jätti suuren yleisön rauhaan ja asiois-

ta tietämättömäksi. Niinpä vihaiset nuoret ryhtyivät pian pilkkaamaan kaikkia suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavia kuluneita arvoja. Oleellista kapinassa – toisin sanoen sen saamassa julkisuudessa – oli se, ettei vanhempi sukupolvi halunnut myöntää sukupolvien välisen ristiriidan olemassaoloa.⁹¹

Jotta ristiriita varmasti näkyi, oli tehtävä skandaali eli kumouksellista draamaa, jonka käsikirjoittajiksi ja näyttelijöiksi muita paremmin soveltuivat Mauri Antero Numminen kumppaneineen. Skandaalin teemaksi valittiin sukupuolikurin ivailu ja esityspaikaksi Jyväskylän kulttuuripäivät 1966. Vanhakantaista sukupuolimo-raalia vastaan hyökkäsi ensin Kari Rydman järjestäessään päära-kennuksen aulaan *kiss-in* -tapahtuman, jossa kaikkien pariskuntien piti suudella toisiaan. Poliisit tulivat paikalle, hajottivat tilaisuuden ja sakottivat yhtä pariskuntaa. Tämä oli kuitenkin lievempi näytelmä – tuskin skandaali ollenkaan. Mutta se oli toisella tavalla merkittävä, mitä sen nimitys heijasteli. Se edusti radikalismien jyrkin-tä muotoa, valtaamista (*sleep-in*). Tätä paitsi se muodostui kapina-narratiivissa käyttökelpoiseksi tapahtumaksi juuri sen saaman vas-tauksen takia. Seuraava skandaali soveltui kapinatarinaan vielä pa-remmin.

M. A. Nummiseen henkilöitynyt protesti oli kumouksellista draamaa. Arvojen kumoamisessa turvaututtiin vastakulttuuriin ja tehtiin arvot näkyviksi häpäisemisellä. Häpäisemisessä käytettiin poliittisen karnevalismien rivoimpia keinoja. Rajuimmillaan kaik-kien arvojen vastainen kritiikki muovautuikin vallitsevien arvojen pilkkaamiseksi ja oli tunnusomaista juuri 60-luvun underground-radikalismille.⁹² Numminen oli kokenut kulttuuripäivien kävijä ja oli noussut uuden kulttuurin johtohahmoksi, esiintyi marxilaisena ja sävelsi muun muassa sosiologi Erik Allardtin tekstejä tangoiksi. Kulttuuripäivien aikana Numminen, solisti Rauli Badding Somer-joki ja Viisi vierasta miestä -yhtye sekä taideteollisen korkeakoulun Visuaalinen varietee järjestivät esityksiä yliopistolla milloin missä-kin, toisinaan varastorakennuksissa ja toisinaan ullakkotiloissa.

Taideteollisen korkeakoulun opiskelijat olivat pystyttämässä Helsinkiin räväkkää näyttelyä. Se peruttiin ja toimitettiin kaikes-

sa hiljaisuudessa Jyväskylään. Visuaalinen varietee popvärein somisteltuine kipsisine fallospatsaineen oli jo sinällään liikaa, mutta radikaalin kulttuurin edustajat onnistuivat provokaatiossaan viimeistään siinä vaiheessa, kun Badding lauloi Nummisen säveltämiä ja teksteiltään uusiin sukupuolivalistusoppaisiin perustuneita jenkkoja ja tangoja kolmetuhatpäiselle kulttuuripäivien yleisölle. Taantumusta edusti kulttuuripäivien hallituksen puheenjohtaja Päivö Oksala, joka kutsui paikalle poliisit hajottamaan sopimattoman esityksen. Hän ja moni muu läsnä olleesta vanhemman ikäpolven edustajasta pitivät lauluja kertakaikkisesti siveellisyyttä loukkaavina. Kahden auton voimin paikalle saapuneet poliisit lopettivat esityksen kesken kolmannen laulun ja veivät esiintyjät yliopiston päärakennukseen kuulusteluihin. Yleisön täytyi poistua paikalta ja ilmeisen toivottu skandaali oli valmis. Syyteitä ei tosin nostettu, mutta tavoite saavutettiin, kun käynnissä olevan Pohjoismaisen kriitikoseminaarin osallistujat laativat vetoituksen ja julkilausuman. Niissä puhuttiin poliisivaltiosta ja taantumuksesta: tapahtumat osoittivat selvästi, että taantumus yritti hillitä radikaalia.⁹³

Tie järisyttävälle kulttuuriradikalismille oli viimeistään avattu. Sille tielle oli lähdeittävä, koska valistamisen tie oli ajautumassa umpikujaan omassa suljetussa yhteisössä. Uusvasemmistolaisen kulttuuriradikaalien hallitsema kulttuurivaliokunta hukkui yrityksiinsä, joissa tapailtiin kansainvälisiä tuulia ja kotimaisten taiteilijoiden ongelmia; kukaan ei ollut kiinnostunut Afrikasta tai afrikkalaisesta musiikista, nimekkäiden suomalaisten kirjailijoiden asemasta, puolalaisesta pantomiimista tai jatsista. Sivistettävät opiskelijat olivat lukuvimmaisia tai kaljavimmaisia ja kernaammin hautuivat tenttikirjapinojen alle ja tulivat hulluiksi – tai aktiivisten kulttuuriharrastajien sijasta olivat ainoastaan juoppoja. Lopputulos oli yksinkertainen: Kulttuuriradikaalit tuottivat kulttuuria itselleen.⁹⁴

Kulttuuriradikalismi sinällään – sikäli, kun se käsitetään poliittiseksi kulttuuriksi – sisälsi valistamisen ihanteena ja käytäntönä sekä kulttuurikumouksellisuuden elämänmenona. Korkeakoulussa ja sittemmin yliopistossa ajateltiin, että vireä kunnallinen kulttuurielämä oli toisaalta yliopiston olemassaolon edellytys ja toisaalta

yliopistoväki, professorit, opettajat ja ylioppilaat pitivät velvollisuutenaan kansalaisten sivistämistä eli kulttuurin välittämistä kaikille. Yliopiston ja sitä ympäröivän yhteiskunnan välinen suhde oli siten kulttuurinen kehä, jossa yliopisto sekä tuotti että vastaanotti kulttuuria. Yliopiston varttuneempi osa katsoi, että kulttuuritarjonta oli riittävää ja korkeatasoista paljolti kampuksella järjestettyjen tilaisuuksien, vuotuisten kulttuuripäivien ja kaupungin kulttuurilaitosten ansiosta, olihan se itse juuri tuon kulttuurin tuottajan ja yleisön asemassa.⁹⁵

Kulttuuriradikalismien politisoituminen ja institutionalisoiminen

Kulttuuriradikalismien merkittävän käänteen muodosti spontaanisti radikaalin kulttuurin suitsiminen vakinaisiksi organeiksi. Tämä oli tietysti välttämätön toimenpide.

Kuusikymmentäluvun kulttuuripolitiikan ominaispiirteenä oli keskustelu (teach-in, sit-in). Kaikesta keskusteltiin. Paneelit ja matineat kuuluivat erottamattomasti kulttuuritilaisuuksiin. Ne tavallaan edustivat hylätyn kulttuuriluennon vastakulttuuria: kulttuuriluento oli monologi, kun taas paneeli edusti ihannetta, kriittistä yleisökeskustelua ja matinea esityksin laajennettua valistusta. Jäsentyneet kulttuuriradikalismi ja kulttuuripolitiikka edellyttivät kulttuurivaliokunnan ja kulttuurisihteerin viran perustamista ylioppilaskuntaan. Nämä järjestivät ja ohjasivat kulttuurityötä ja samalla tietysti määräisivät kulttuuripolitiikan suunnasta.

Toisen ylioppilasfoorumin teemaksi kehiteltiin suomalaista demokratiaa. Ylioppilaskunnan hallitus keskusteli suunnitelmapaperista hartaasti etenkin, kun ohjelmaluonnos oli monen radikaalin mielestä ilmeisen heikko ja taidepainotteinen. Keskusteluissa vaadittiin taidepuolen kaventamista, teollisen demokratian syvällistä käsittelemistä sekä demokratian historiallisen ja yhteiskunnallisen puolen korostamista. Kulttuuriradikalismi oli saavuttanut lakipiteensä ja teki itsensä tyhjäksi kulttuurista.

Uusia, uusvasemmistoa ja työväestöä koskiskelevia otsikoitakin esiteltiin: Suomalaista kansanvaltaa 50 vuotta; taide ja demokratia. Lopullisessa muodossaan foorumi käsitteli kuitenkin kansanvallan ja demokratian luonnetta ja niiden suhdetta oikeuslaitokseen, yhteiskuntasuunnitteluun, talouteen, painostusjärjestöihin, tiedotusvälineisiin, kulttuuriin, kirjallisuuteen, kansallisiin arvoihin, teatteriin ja suomalaiseen elokuvaan. Alustajat olivat tiedemiehiä ja pitkän linjan poliitikkoja sekä nousevan nuoren vasemmistöäilymystön edustajia.⁹⁶

Ylioppilaslehdessä ”Yksityinen seurailija” kirjoitti yleisistä ja toimialoihin kuulumattomista kulttuuripoliittisista tavoitteista tietävästi valistaen. Ensinnäkin kulttuurityöhön suhtautumista oli muutettava niin, että kulttuuri on kaiken kansan hyödyke (erityisesti ilmaisenä nuorten). Toisekseen ylioppilaskunnan ja korkeakoulun työtä oli tehostettava seminaarein ja julkaisuin, että ihmiset heräisivät pohtimaan yleisiä ja mielenkiintoisia teemoja. Kolmanneksi tiedotusvälineiden oli ryhdyttävä ottamaan kantaa. Neljänneksi enakkoluulojen ja perinteisen kulttuurin jäykkyyden sijasta oli rohkeasti luotava kulttuuria paheksuntaa pelkäämättä ja todellisia kriisejä synnyttäen.⁹⁷

Tämä sopi hyvin ylioppilaskunnan kulttuurivaliokunnalle, jota akateemiset sosialistit dominoivat.

Uusvasemmistolaisissa käsissä kulttuurivaliokunta näki asian niin, että ylioppilaskunta oli kaupungin ”kulttuurikeidas” tarjotessaan yhtä hyvin opiskelijoille ja koululaisille kuin muillekin kaupunkilaisille kulttuuritapahtumia, jatsia, kabareeteatteria ja erikoisnäyttelyitä sekä loistavia yhteiskuntakriittisiä ylioppilasfoorumeita astuttuaan ”ulos näpertelystä ja yksipuolisuudesta.” Todellista kriittistä keskustelua käytiin opiskelijajärjestöissä, poliittisin perustein järjestäytyneissä organisaatioissa, kansainvälisissä ja kansallisissa yhdistyksissä, ainejärjestöissä, harrastuskerhoissa, ylioppilaskunnan valiokunnissa mutta vain joskus osakunnissa.⁹⁸

Koska JASS hallitsi kulttuurivaliokuntaa, oli jokseenkin luontevaa, että kulttuuritoiminta alistettiin kulttuuri-informaation leviättämiseen. Enää ei riittänyt tapahtumien, näyttelyiden, kirjailija-

esiintymisten tai elokuvien järjestäminen, vaan tilaisuuksiin oli sisällytettävä valistusta ja katsauksia ajankohtaisiin kulttuuripoliittisiin ongelmiin.⁹⁹ Ja milloin akateemiset sosialistit joutuivat yliopilaskunnassa oppositioon, he käyttivät hyväkseen halveksimaansa osakuntalaitosta – sen radikaaleinta osakuntaa. Esimerkiksi Sisäsuomalaisen osakunnan *varjohallituksen* 1967 laatimassa ohjelmassa korostuivat yhteiskunnallisuus, kulttuuri ja ylipäätään ristiriitojen näkyväksi tekeminen. Ohjelmassa esitettiin, että osakunnan oli järjestettävä paitsi puoluepaneeli aiheesta ”mitä hyvää ja pahaa muissa puolueissa” myös taideviikko, musiikkisarja, taidenäyttely ja kulttuuriseminaari, jossa tarkasteltaisiin kulttuurin ja yhteiskuntarakenteen välistä vuorovaikutusta, popkulttuurin ja muun kulttuurin suhdetta sekä pohjoista Keski-Suomea käsittelevää kulttuuritutkimusta.¹⁰⁰ Esitykset pantiin toimeksi ja järjestettiin puoluetustainen keskustelutilaisuus ”Kenen on vastuu kulttuurista” sekä alustettu lyhytelokuvailta. Nämä eivät kiinnostaneet yleisöä, sen sijaan elokuvat ja seksi vetivät puoleensa.¹⁰¹

Syksyllä 1967 vajaan kuukauden aikana järjestettiin peräti yhdeksän tilaisuutta. Niiden yleisömäärä oli yhteensä lähes 600. Niissä katseltiin elokuvia, intialaisia, japanilaisia ja saksalaisia lyhytfilmejä ja kokoillan elokuvia. Niissä valotettiin myös kiinalaisen kirjallisuuden piirteitä ja muinaisen Intian seksuaalista ilmapiiriä.

Kulttuuripoliittikka, joka sisälsi lähes kaiken koulutusyhteiskunnallisen, kuului nuorisolle. Sen tavoitteista keskusteltiin julkisesti ja hyviä perinteitä noudattaen paneeleissa. Koska politiikka oli 60-luvun loppupuolella puoluesidonnaista, paneelitkin rakennettiin siten, että keskustelijat edustivat puoluekentän eri ryhmittymiä. Oletettiin, että näin syntyisi todellisia kriisejä tai konflikteja, joiden pohjalta voitiin rakentaa uutta. Mikä näissä tilaisuuksissa yllätti yleisön, oli se, että sosiaalidemokraatit ja kokoomuslaiset esittelivät kulttuuriradikaaleimpia linjauksia kansandemokraattien ja keskustalaisten kannattaessa pragmaattisesti kansallisia perinteitä.¹⁰²

Sisäsuomalaisen osakunnan 1967 järjestämässä keskustelutilaisuudessa sosiaalidemokraattien edustaja, Roope Leivonen [nimi muutettu] oli jyrkin, edellytti modernia kulttuuria modernissa yhteiskunnassa ja

vaati eliittiä vastuuseen tekemisistään ja tekemättä jättämisistään. Leivonen oli joukon nuorin; vanhemmat opiskelijat eivät ottaneet häntä tosissaan.

Kolmas forum (ideologiafoorumi) syntyi pitkäjännitteisen työn perustalta. Se sisälsi luonnosvaiheessaan ajatuksen siitä, että ennen varsinaista foorumia pidettäisiin ideologiateemasta keskustelutarja, joka nivoksi yhteen kaikki ylioppilaskunnat. Suuntaviivoista käytiinkin neuvottelu Jyväskylän Kesän 1967 aikana. Lähtökohdiana pidettiin sitä, että kulttuuripäivillä ideologiset keskustelut olivat kasvattaneet merkitystään. Ylioppilaspoliitikot olivat kuitenkin huolissaan siitä, että keskustelut uhkasivat näivettyä, mikäli keskusteluista ei tehtäisi joukkotiedotusvälineiden avulla ympärivuotisia. Ohjelmaluonnos perustui retoriikaltaan ja käsitteiltään paraikaa kehittyvään suomalaiseen ulkopoliittiseen liturgiaan. Siinä korostettiin Suomen geopoliittista asemaa idän ja lännen ideologioiden kohtauspaiikkana, marxilais-kristillisen dialogin sattuvana isänmaana ja siten Suomea kansojen välisenä sillanrakentaja. Ylioppilaskuntien edustajat olivat sitä mieltä, että parhaiten työssä onnistuttaisiin, mikäli ideologisen keskustelun ylläpitämistä varten perustettaisiin julkisin varoin rahoitettava aatteellinen tukijärjestö SYL: n, ylioppilaskuntien ja jossain määrin myös teinijärjestöjen varaan. Tässä näkyi selvästi ylioppilaspoliittinen pragmatismi ja egoismi; kokeneet ylioppilaspoliitikot halusivat valtaa ja vallankäytöstään palkkaa.¹⁰³

Varsinainen ohjelmaluonnos käsitti keskustelutarjan teemakokonaisuudet otsikkoineen, alaotsikkoineen ja mahdollisine asian tuntijoinen (useimmiten neuvostotiedemiehiä tai sosialististen maiden valtioteoretikkoja ja kulttuurilaitoksia) ja joiltakin osin jo syvällisemmän tiivistelmän teemakokonaisuuden sisällöstä. Teemakokonaisuuksia oli kaikkiaan kuusi ja niissä marxismi eri muotoineen oli tärkeimmässä osassa. Kristinusko ja marxismi -teeman alla oli tavoitteena tarkastella sitä, että Marx oli Mooseksen ja juutalais-kristillisen perinnön jatkaja, lähetyskäskyn globalisoija ja loppuunsaattaja: marxilaisuudessa ja kristinuskossa korostettiin valittujen asemaa, valtion katoamista ja pelastussanomaa. Humanismi

ja marxismi -teeman alla tarkastelun kohteiksi nostettiin työ ja valta, työn vieraannuttava merkitys ja kysymys siitä, ”ovatko historian ohjaketket proletariaatin käsissä”. Valtiososialismi ja marxismi -kokonaisuus piti sisällään ideologiset keskustelut nationalismiin, byrokraattisuuden, talonpoikaisuuden, yritysdemokratian ja sosialismin välisistä suhteista sekä antoi vastauksen kysymykseen, ”onko Lenin suurmies”. Neljäntenä teemakokonaisuutena oli maoismi ja revisionismi. Viidennessä kokonaisuudessa luotiin pohja opiskelijapoliittiselle taistelulle: Koulu- ja korkeakouludemokratiaa tarkasteltaessa keskeisin kohde oli ”yliopiston pyhä hierarkia”. Lisäksi haluttiin laajentaa ideologista keskustelua idän ja lännen väliltä kolmanteen maailmaan sekä selventää pohjoisen ja etelän välistä ideologista suhdetta.¹⁰⁴

Kolmas maailma, sosialistinen maailma ja toinen sukupuoli

Nuoren *kuuskytlukulaisuuden* tunnusomaiseksi piirteeksi nousi kansainvälisyys, joka kiinnittyi tiiviisti kulttuuriradikalismiin. Suomen ylioppilaskuntien liiton alaisuuteen perustetut Ylioppilaiden Pakolaisapu ja Ylioppilaiden Kansainvälinen Apu käänsivät opiskelevan nuorison katseen kolmannen maailman ongelmiin. Edellinen tutustutti Etelä-Afrikan rotusortopolitiikkaan ja jälkimmäinen kanavoi varoja alikehittyneiden maiden avustamiseen. Täkäläinen ylioppilaskunta, sen päättäjät ja jäsenet olivat aktiivisia, osallistuiivat Etelä-Afrikka -toimikunnan perustamiseen ja maksoivat vapaaehtoisesti avustuksia Kansainväliselle avulle ylioppilaskuntamaksun yhteydessä. Vaan siinä, että yhdeksän kymmenestä opiskelijasta osallistui alikehittyneiden maiden tukemiseen, ei ollut mitään radikaalia. Päinvastoin kolmannen maailman auttaminen jatkoi edellisen vuosikymmenen opiskelijasukupolvelle tyypillistä tehtävää, maailman jälleenrakentamisen suurta työtä.¹⁰⁵

Pohja uudelle radikaalimmalle kansainvälistymiselle luotiin festivaalitoiminnalla, toisin sanoen kulttuurin välityksellä. Samal-

la uusvasemmistolaisen kulttuuriradikalismin kansainvälistymisen ihanteen rajat lyötiin lukkoon vuosikausiksi. Kun kommunistinen, kansandemokraattinen ja vasemmistososialistinen nuoriso järjesti Suomeen kansainvälisiä maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaaleja, ottivat jyvaskyläläiset kantaa asiaan. Festivaalit torjuttiin ylioppilaslehdessä ykskantaan, niitä ei haluttu Jyväskylään, eikä liioin haluttu osallistua niiden järjestämiseen muuallakaan. Kaikesta vastustuksesta huolimatta moni seurasi festivaaleja, millä oli siten pitkäkestoisia vaikutuksia. Niiden aikana vasemmisto omi kolmannen maailman ja opiskelijapiirit kytkettiin sosialistiseen maailmaan. 1960-luvun alussa alkoivat rauhanomaisen rinnakkaiselon merkeissä vierailut Neuvostoliittoon ja vierailut Neuvostoliitosta Suomeen.¹⁰⁶ Sitä paitsi Akateeminen sosialistiseura, joka oli keskeisessä roolissa vuoden 1962 festivaalien järjestämisessä, levitti lonkeronsa Jyväskylään. Keskeisimmistä hahmoista Pentti Saarikoskea kuultiin kulttuurivaliokunnan tilaisuuksissa ja Klaus Mäkelä tuli Jyväskylään sosiologian assistentiksi.¹⁰⁷

Suomessa järjestetyt maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaalit oli viimeinen kansainvälinen sosialistimaiden tapahtuma, johon ylioppilaskunta suhtautui kategorisen kielteisesti. Kun neuvostoyhteistyö käynnistyi, alkoivat ylioppilaspiirit etsiä yhteistyökumppaneita muista sosialistimaista – ja toisaalta tietenkin länsimaista.

Se oli nimenomaan ylioppilaskunnan kulttuurivaliokunta, jonka puitteissa ensin ryhdyttiin tarkastelemaan sosialistisen ja kolmannen maailman kysymyksiä probleemikeskeisesti. Ulkoasianvaliokunnan tehtäväkenttä rajoittui vuosikymmenen alkupuolella enemminkin käytännön järjestämiseen, kontaktien etsimiseen ja kulttuurivaliokunnan tukemiseen. Niinpä esimerkiksi vuonna 1963 kulttuurivaliokunnan vieraana oli Moskovan radion skandinaavisen osaston päällikkö, ja vierailun yhteydessä pidettiin informaatio- ja keskustelutilaisuus.¹⁰⁸ Kulttuurivaliokunnan rooli alkoi kääntyä siihen suuntaan, jollaiseksi koko kulttuuri yhteiskunnallisena ilmiönä ymmärrettiin. Koska kulttuuria ei voinut irrottaa yhteiskunnasta ja politiikasta, ja koska esteettiskeskeinen kulttuuri ei ollut

nuorison katsannossa merkityksellistä, tarvittiin välttämättä valistusta, tietoa ja keskustelua. Valistus teki tietoiseksi, ja tietoisuus oli maailman muuttamisen edellytyksenä.

Se oli myös kulttuurivaliokunta, joka toi Vietnamin Jyväskylän opiskelijamaailmaan. Tietysti Vietnamin tapahtumiin tutustuttiin mediassa ja sodanvastaisuuteen henkilökohtaisten kokemusten välityksellä, mutta merkityksellisempää on, että julkisesti asiasta alettiin keskustella 1965, kun neuvostoliittolainen professori vieraili Jyväskylässä. Hän esitelmöi Neuvostoliiton ulkopoliitikasta ja kansainvälisestä politiikasta ja käytännössä keskittyi Vietnamin kysymykseen.¹⁰⁹

Varhaisen opiskelijaradikalismien ideologisesta rakentamisesta vastasi pieni mutta sitäkin aktiivisempi eliitti. Tuon eliitin pyrinöt eivät rajautuneet millekään erityiselle sektorille. Se käänsi kulttuuriradikalismien ajanoloon kokonaisvaltaiseksi yhteiskuntakritiikiksi. Koska uudistajien ryhmä pysyi pienenä, verkoston luominen oli helppoa. Kaikki tunsivat toisena ja kaiken keskellä vaikutti Klaus Mäkelä, joka valtiotieteen ylioppilana oli formuloinut ideologiaa ja sosiologian assistenttina rakensi ideologiaa Jyväskylään. Assistentin asema oli mitä sopivin. Assistentti oli kyllin lähellä opiskelijoita ollakseen vakuuttava ja kyllin etäällä ylioppilasta ollakseen vakuuttava. Hänen ympärilleen syntyi joukko, joka Jyväskylässä irtaantui kulttuuriradikalismista ja suuntautui yhä selvemmin kokonaisvaltaiseen yhteiskuntakritiikkiin, kansainväliseen isänmaallisuuteen ja sadankomitealaisuuteen; näkyvimmit 60-luvun kulttuuriradikaalit olivat sadankomitealaisia. Tämä tietysti merkitsi sitä, että kulttuuri jäi taka-alalle ja opiskelijoiden kulttuurityö muuttui valistamiseksi, etenkin kolmannen maailman ja rauhan asioista. Sitä merkityksellisempää oli, että kulttuurivaliokunta ja ylioppilaskunnan kansainvälisistä asioista vastaavat organit olivat akateemisten sosialistien käsissä. Niinpä muutamassa vuodessa kansainvälisyys liitettiin ylioppilaskunnan tehtäviin. Kulloisenkin hallituksen oli otettava kansainvälisyys ohjelmaansa.¹¹⁰

Kuvaavasti vuosien 1966 ja 1967 hallitusohjelmissa tähdennettiin kansainvälisen vuorovaikutuksen lisäämistä ja valjastettiin kulttuuriva-

liokunta Aasiaa ja Afrikkaa koskevan tiedon välittämiseen. Syntyivät Aasia- ja Afrikka-viikot ja Studia Africa -sarja. Samanaikaisesti alettiin julkisesti osoittaa mieltä Vietnamin puolesta ja solmittiin suhteet Ruotsissa asuvien Lounais-Afrikan ylioppilaiden kansainvälisen liiton kanssa.

Kenties merkittävintä oli kuitenkin se, että kulttuuriradikaaleista yhteiskuntakriitikoiksi muuttuneiden uusisänmaallisten ylioppilaiden välityksellä opiskelijamaailma omaksui järjestäytyneen liikkeen käyttämät välineet. Sadankomitealaisuuden sisälle luotiin *taistelutaktiikka*, jonka ytimenä oli ajatus, että opiskelijoiden oli ryhdyttävä vastarinta- ja taistelutoimintaan Yhdysvaltoja vastaan ja Vietnamin puolesta.¹¹¹

Tyypillinen 60-luvun alun jyvaskyläläisopiskelija näytti kaikelta muulta kuin potentiaalisesti radikaalilta: hän oli 22-vuotias maaseudulta lähtöisin oleva nainen. Suurin osa ylioppilaista oli kotoisin Etelä-Pohjanmaalta, Pohjois-Savosta ja Pohjois-Karjalasta ja opiskeli humanistista tai kasvatustieteellistä alaa, jotka lukeutuivat naisten kestoosuusosikkeihin.¹¹² Mutta asiaa voi lähestyä toisin. Yksi kulttuuriradikalismista yhteiskuntakriittisyyteen kääntyneistä ryhmistä oli naisopiskelijoiden ja naisten asemaan huomionsa kiinnittänyt Yhdistys 9. Sen keskeiset vaikuttajat olivat suurin piirtein samanikäisiä ja opiskelivat humanistisia ja yhteiskuntatieteellisiä aloja. Heidät oli kasvatettu konservatiiviseen tapaan. Erottavana tekijänä jyvaskyläläisten naisopiskelijoiden ja Yhdistys 9:n vaikuttajien välillä oli se, että viimeksi mainitut olivat kasvaneet Helsingissä ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvissa perheissä.¹¹³ Radikaalia naisliikettä Jyväskylään ei syntynyt, mutta helsinkiläisten esiin nostamia asioita kyllä käsiteltiin ja ratkaistiin täkäläisten opiskelijaradikaalien keskuudessa – ja missäpä muualla kuin kulttuuriradikaaleista yhteiskuntakriitikoiksi kääntyneiden joukossa.

Ylioppilaskunnassa oli vanhastaan naistoimikunta, jota – kuten muissakin Suomen korkeakouluissa – yritettiin modernisoida naisten ääntä käyttäviksi orgaaniksi. Se ei onnistunut. Naistoimikunnasta ei tullut ohjaavaa äänitorvea, se ei liiemmin antanut lausuntoja, tehnyt aloitteita ja käynyt naisten asemasta juurevaa kes-

kustelua. Päinvastoin naistoimikunta oli modernisoitumisen jarruna. Vuodesta toiseen toimikunnan tärkeimpinä tehtävinä olivat ylioppilaskunnan hallituksen kahvittaminen ja ylioppilastalon keittiön kunnossapito. Kokouksissa neiditeltiin, rouviteltiin, teititeltiin ja käytettiin muita statusperäisiä ja akateemista eriarvoisuutta korostavia ilmaisuja, kuten rouva maisteri, rouva professorin rouva, neiti filosofian ylioppilas jne. Toimikuntien ohjelmaan kuuluivat myös käytös- ja ravintolakulttuurin kurssit sekä jo vanhentuviksi käyvät YK-henkiset suuren tehtävän kurssit ja avustusmuodot (kotimaan vähävaraiset kummilapset) sekä isänmaallisuuteen liittyvät ensiapu-, väestönsuojelu- ja kotisairaanhoidokurssit.¹¹⁴ Naisesta tuli ajankohtainen oikeastaan vasta talvella 1968 samaan aikaan, kun Yhdistys 9:stä virta vei Suomen Demokraattisten Naisten Liittoon. Tuolloin akateemiset sosialistit järjestivät keskustelutilaisuuden ”Milloin vapaudut campuksen nainen?” Keskustelussa vastakkain asetettiin ”yliopiston parhaat vapauden jumalattaret” ja ”miespuoliset vapauden apostolit”, eivätkä vapauden jumalattaret suinkaan vapautuneet.¹¹⁵

Toisaalta opiskelijaradikalismi otti kantaa Yhdistys 9:n vaaliin ja julkisesti keskustelemaan asioihin, opiskelevien perheiden asemaan ja seksuaalisuuteen, joista jälkimmäinen kiinnosti kaikkia nuoria. Viimeksi mainittu oli jälleen alue, jossa valtakulttuuria voitiin ravistella. Niinpä juuri sosialistien hallitsema kulttuurivaliokunta järjesti seksuaalisuutta käsitteleviä tilaisuuksia.

Jyväskylässä kulttuuriradikalismin laajentuminen yhteiskunnalliseen, yhteiskunnassa vaikuttavien ilmiöiden syntymistä, muotoutumista ja seurauksia tarkastelemaan suuntaan ilmeni kulttuurintuotannossa 1966–1968. Ensin tutustuttiin hippiliikkeeseen ja siihen, miten taiteet välittyvät demokratiaan. Sitten esitettiin Verdin Aida, joka oli muokattu modernisti rotuongelmiin kantaaottavaksi, ja seksuaaliasioita käsittelevä helsinkiläisen teiniteatterin Sexkabaree. Viimeksi mainitusta akateemiseksi sosialistiksi julistautunut kulttuurisihteeri kirjoitti: ”Valitettavasti yleisöstä puuttuivat jyväskyläläiset kasvattajat; Kabaree iski todella arkaan kohtaan, vanhemmille arkaan.”

Lopulta kulttuuriradikalismi otti kantaa myös suomalaisiin yhteiskunnan marginaaliryhmiin.¹¹⁶

Kulttuuriradikalismi oli muuttunut yhteiskuntakriittiseksi selvitystyöksi. Tämä teki käsitteen 'kulttuuri' tyhjäksi. Se korvattiin käsitteellä yhteiskunta. Oireellista on, että viimeiset merkittävät kulttuuriradikalismin ponnistukset olivat vuoden 1968 hämmennyksen tilassa järjestetyt tilaisuudet. Kulttuuritoiminta palasi vanhaan ja kulttuuriradikalismi siirtyi kokonaan poliittisesti sitoutuneiden käsiin.¹¹⁷ Tuolloin kuultiin sadankomitealaisten suurta profeettaa, Arvo Saloa, joka vastasi siihen, oliko kulttuuri arkista, ja pidettiin SSO:n kulttuurivaliokunnan järjestämä suur tapahtuma taidekasvatuksen kysymyksistä, popitaiteen ja eliittitaiteen ristiriidasta, musiikin ja kirjallisuuden muuttumisesta ja poliittisesta teatterista,¹¹⁸ joka huomioitiin valtakunnan lehdistössä. Erityisesti useimmille vielä vieras popitaide, joka oli muuttumassa elitistiseksi,¹¹⁹ ja poliittinen teatteri kiinnostivat. Viimeksi mainittu oli syntyvälle kulttuuriradikaalille ja yhteiskuntakriittiselle opiskelijaliikkeelle merkityksellisempi, koska se muodollisesti korosti puolueettomuuttaan, juonsi juurensa Brehtiin, toi tuulahduksen Itä-Saksasta, kiinnitti huomiota Vietnamiin ja ennen kaikkea vaati taustakseen kiinteän sosiologis-poliittis-taiteellisen ryhmittymän.¹²⁰

YHTEISKUNTAKRIITTINEN KÄÄNNE

Kulttuuriradikalismiin korostama vastakkainasettelu ja keskustelun jyrkkeneminen johtivat siihen, että kulttuuriradikalismi muuntui yhteiskunta- ja yleiskriittiseksi liikkeeksi. Kulttuuriradikalismi ja yhteiskuntakriittisyys olivat ajallisesti limittäisiä, koska niissä oli samoja tekijöitä. Kulttuuriradikalismi ja yhteiskuntakriittinen liike yhtyivät uudessa teatterissa, kuten Lapualaisopperassa. Siinä liike nostettiin historian toimijaksi, yksilö syrjäytettiin ja maailma jaettiin hyvään vasemmistolaiseen ja pahaan oikeistolaiseen.

Yleiskriittinen liike oli yliopistomaailmassa voimakas, äänekkäs ja kaikkialle ulottuva. Sen myötä poliittinen kielikäyttö ja tavat muuttuivat. Siksi on syytä kutsua vaihetta yhteiskuntakriittiseksi käänneeksi. Kulttuuriin oli jo ehditty yhdistää kaikki elementit; ja elinvoimaa yleiskriittisyys sai sosiologiasta.

Sosiologian malli

Sosiologiassa oli imua. Todellisena tieteenä se vastasi radikalismiin tavoitteisiin.

Sosiologia haastoi porvarillisen tieteen, tarjosi ihmistieteille konkreettisen soveltamiskentän, teoretisoi yhteiskunnan ja sisälsi käsitevaraston, jota ilman ei voinut kuvitellakaan käyvänsä korkeatasoista poliittista keskustelua. 1960-luvun yhteiskunnassa kaikki politisoitiin, kaikelle yhteiskunnalliselle toiminnalle annettiin *politiikka*-määre. Sosiologia taasen soveltui tähän hyvin, koska se sisälsi politiikan kaikissa mahdollisissa muodoissaan ja ikään kuin luonnostaan edusti yhteiskuntakriittistä tiedettä.¹²¹ Sosiologia tarjosi konkreettisiin ongelmiin tieteellisen (so. teoreettisen) ratkaisun. Jos oli olemassa ongelmia, oli myös olemassa ristiriitoja – konflikteja, jotka voitiin ratkaista mallinmukaisesti.

Sosiologialla oli jyväsnyläisen opiskelijaliikkeen radikaalisuudessa keskeinen asema: tuore kontakti oli potentiaalisesti radikaali.¹²² Korkeakoulumaailmassa jos missä edellytykset noviisin

radikalisoitumiselle olivat olemassa, mutta kukaan ei radikalisoitunut ilman henkilökohtaisia yhteyksiä ja älymystön esikuvaa. Jyväskylän kasvatustieteiden korkeakoulussa ja yliopistossa radikaalin samaistumispuolesta tarjosivat nuorempaan henkilökuntaan kuuluvat professorit ja ennen muita assistentit. He edustivat uusia ajatuksia, aatteita ja kernaasti välittivät opiskelijoille käsityksiään; ajatusten siirtäminen oli tietoista, mutta ei masinoivaa. Kyse oli paljolti teinistatuksesta juuri luopuneiden ja ylioppilaiden statukseen siirtyneiden nuorten ja toisaalta heidän ihailmiensa assistenttien välisestä ideologisesta kanssakäymisestä.¹²³ Vetoavina piirteinä olivat kriittisyys traditioita ja traditioihin perustuvaa yhteiskuntaa kohtaan sekä kriittisyyden pohjalta kumpuavat näköalojen uudelleenmuotoutuminen, kansainvälisen nuorisokulttuurin tuntemus ja osallistuminen. Aivan erityisen vetoavaa oli uusi innostava kielenkäyttö eli teorianmukaisuus, joka näytti kykenevän selittämään yhteiskunnan muutosta. Kyseessä oli suoranaisten retorinen käänne: kieli oli uudistajille konkreettinen asia, kielellä kapinoitiin ja kielellisesti vaadittiin muutosta.¹²⁴

Kuusikymmentäluvulla länsimaissa uskottiin vakaasti siihen, että elettiin kaikkinaisen muutoksen ja murroksen aikakautta. Se oli myös tieteellisen katsannon ydin. Ajattelussa tukeuduttiin amerikkalaiseen sosiologiaan, joten tieteen tekijöistä nuoret sosiaalityöntekijät ja heidän seuraajansa alkoivat vaatia kaiken muuttamista. Kotoisen käsikirjoituksen yhteiskunnan muuttamiseksi laati Pekka Kuusi. *'60-luvun sosiaalipoliittikka'* -teoksessaan hän tähdensi teollistamista, tehostamista, suunnittelemista, alueellistamista sekä yhteiskunnallisten resurssien siirtämistä teknologiaan ja tieteeseen. Kuusen mallissa avaimena oli asiantuntijuus.¹²⁵ Missäpä muualla kuin korkeakouluissa asiantuntijoita, yhteiskunnan muuttajia ja uuden suunnittelijoita leivottiin. Niinpä nuori älymystö omi ajattelutavan, semminkin kun se näytti takaavan valmistavalle paikan yhteiskunnassa. Päättäjäpoliitikot – Kekkonen etunenässä – käyttivät asiantuntijoiksi koulutettavia hyväkseen murskatessaan vanhaa tiede-eliittiä. Samalla he valvoivat ja hallitsivat radikaalien yhteiskuntakritiikkiä.¹²⁶

Tieteellistä käsikirjoitusta laativat tahoillaan Erik Allardt, Yrjö Littunen ja Antti Eskola. Tässä tunnustettiin tasa-arvon, vapaan toiminnan ja kuluttamisen ihanteet, joita pidettiin länsimaisen demokratian perustana. Luontevasti muutos toi mukanaan vanhan hävittämisen, perinteistä luopumisen, nautiskelun ja massatuotannon esteettisen arvon korostamisen. Uusvasemmistolainen opiskelijaliike otti uuden askeleen kohti vasenta hyväksyessään allardtilaisen käsityksen, että modernissa yhteiskunnassa ei ollut syytä vaatia (porvarillista) yhdenmukaisuutta ja että valtaa tavoittelevat mutta vallasta varovaisesti syrjäytetyt kommunistit voitaisiin yhteiskunnallistaa (solidaaristaa), mikäli heidät otettaisiin mukaan yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Tämä edesauttoi sitä, että kiinnostus kommunismista voimistui. Jyväskylässä nuoren polven assistenttikunnalla, erityisesti nuorilla sosiologeilla oli tässä keskeinen roolinsa.¹²⁷ Klaus Mäkelä ei ollut yksin. Mainittakoon, että 1962–1964 sosiologian vt. professorina Jyväskylässä työskennelleen Paavo Seppäsen ajatuksia julkaistiin Ylioppilaslehdessä vielä 60-luvun jälkipuoliskolla sikäli, kun niissä käsiteltiin tulevaisuussuuntautuneisuutta ja suunnitelmayhteiskuntaa.¹²⁸

MODERNIT AJATTELUTAVAT

Suunnitelmallisuuden ja yhteiskuntatieteiden välityksellä opiskelijamaailmaan kotiutuivat myös marxilaisuus ja poikkitiede. Kun sosiologia alkoi menettää uskottavuuttaan ongelmia konkreettisesti ratkaisevana tieteenä, toiset innostuivat uusista sosialistisista teorioista ja toiset futurologiasta.

KSML 11.3.1970, "Ensi kesän kulttuuripäivien ilmapiiiri on paljossa keskisuomalainen"; SSL 11.3.1970, "Professorin esimies - Jumala. Opiskelijat pyrkivät pois hellän isän holhouksesta".

Yhteiskunnallinen ja yhteisöllinen paine olivat tuntuvia: opiskelijayhteisöllisen paineen olemassaolo tunnustettiin nimenomaan si-

säisenä ja ulkoisena statuspaineena. Opiskelijat muodostivat ryhmän. Ryhmä muistutti virallisia normeja noudattavaa pienoiskansalaisyhteiskuntaa, jonka sisällä oli painetta moneen suuntaan. Toisaalta ryhmän osa koko yhteiskunnassa vaati selventämistä. Yhteiskunnallinen paine kohdistui opiskelijoihin yhteen porvarilliseen muottiin pakottavana. Toisaalta opiskelijat ymmärsivät statuksensa elitistisen (so. älymystön) luonteen siksi hyvin, että he saattoivat katsoa kykenevänsä tasaveroiseen keskusteluun yhteiskunnallisten vaikuttajien kanssa. Kokonaan toinen asia on se, millaiseksi varttuvan älymystön suhde vasemmistolaisiin aatteellisiin virtauksiin ja kommunismiin muotoutui. Sen yhteiskunnan, jossa 60-luvun radikalisoituvaa opiskelijaa kasvoi, älymystöä leimasi vahva antikommunismi ja epäluulo Neuvostoliittoa kohtaan. Syyt olivat kokemusperäisiä ja ilmeisiä. Epäluuloa oli entisestään kasvattanut havainto, että SKP oli NKP:n talutusnuorassa.¹²⁹ Uusvasemmistolaisuuden yhtenä avaimena olikin käsitys SKP:sta ja siten NKP:sta, joka edusti virallista Neuvostoliittoa.

Sinäällään kansainvälisyys, kolmas maailma ja seksi sattuivat aikakauden henkeen, mutta paremmin yhteiskunnalliseen keskusteluun osuivat kristillistä pasifismia erittelevät tapahtumat.¹³⁰

Esimerkiksi vuonna 1967 ylioppilaskunnan kirkkoraati järjesti uskonnon ydintä käsittelevän tapahtuman ja pasifistisen kirkon ongelmia esittelevän tilaisuuden. Ne kiinnostivat. Edelliseen osallistui lähes 300 opiskelijaa ja kaupunkilaista. Siellä kuultiin suurimpien uskonnollisten ryhmien kannanottoja, sitä väritti tunnettujen kirkkojen vastustajien läsnäolo ja kiihtynyt keskustelu jatkui vielä varsinaisen tilaisuuden päätyttyä. Kirkkoraadin laatimassa yhteenvedossa todettiin osuvasti, että ”nykyisessä pluralistisessa yhteiskunnassa kaivataan jotain, vaikkei välttämättä kirkkojen edustamaa.”

Yhteiskunnallista pluralismia edustivat länsimaille tunnusomainen uusvasemmistolaisuus ja siihen kytkeytyvä opiskelijaradikalismi. Tähän suuntaan viitoittivat kasvatustieteellisen korkeakouluun rantautuneet virtaukset ja keskeisimmät kansainvälisyyttä ja pasifismia korostavat ideologiat, kuten sadankomitealaisuus. Sadankomitealaisuudelle Jyväskylässä oli tilausta ja kannattajakuntaa, mutta ei vielä riittävää järjestelykykyä. Sosiaalisten verkostojen avulla

järjestö istutettiin Jyväskylään jo 1960-luvun alkupuolella, mutta virallisesti osasto tänne perustettiin vasta vuosikymmenen loppupuolella. Välissä ehdittiin käydä julkisilla foorumeilla kiivasta ja repivää keskustelua liikkeen aatteellisesta pohjasta. Tämä kasvatti ja vahvisti radikalismia. Uusvasemmiston olemassaolo ja liikkeen ideologian jäsenyminen oikeastaan edellyttivätkin sitä, että omaa näkökantaa jouduttiin perustelemaan.¹³¹

Haasteena kansainvälisyys

Kansainväliset velvollisuudet olivat asettuneet osaksi ylioppilas-elämää jo 1950-luvulla. 1960-luvun jälkipuoliskolla kansainväliset velvollisuudet sidottiin yhteiskunnallisiin tehtäviin.

Tyypillisesti kyse oli kolmannen maailman hädänalaisten auttamisesta kollektiivisesti ja ilman poliittista väriä YK-hengessä,¹³² joten Jyväskylässä ylioppilaskunta ”tervehti ilolla” mahdollisuutta kehitysmaiden avustustoimintaan.¹³³ Ylhäältä asetetut velvoitteet jouduttivat myös perustamaan ulkoasian valiokunnan,¹³⁴ joka muodostui nopeasti radikalismien pesäkkeeksi. Tosin vasta muun radikaalin käänteeseen myötä, sillä vielä 1960-luvun puolivälissä ulkoasiat – lähinnä kansainväliset kysymykset – olivat käsittelemättä. Ne tiedettiin työläästi toteutettaviksi ja harvan ymmärrettävissä oleviksi.¹³⁵ Kun ulkoasiantoimintaa alettiin kehittää, sen rooliksi muotoutui kehitysyhteistyön laajentaminen ja yhteyksien vakiinnuttaminen opiskelijaradikalisoituvaan Ruotsiin ja itäblokin maihin.¹³⁶

Yhteiskuntakriittinen käänne näkyi nopeasti muuttuneena suhtautumisena kansainvälisiin kysymyksiin ja aikaisemman kollektiivista velvollisuutta korostaneen opiskelijarintaman rakoilemisena. Kansainvälisyydestä tuli opiskelevan älymystön keskuudessa kaikille kylvetty muotisana, joka kernaasti korvattiin vielä osuvammalla ja älymystöön istuvalla käsitteellä ’kansainvälinen ajattelu’, mihin kehitysmaiden avustaminen oleellisesti kuului.¹³⁷ Ylioppilaskunnan hallitusohjelmissa tähdennettiin kansainvälisen vuoro-vaikutuksen lisäämistä ja valjastettiin myös uusvasemmistolaisten

hallitsema kulttuurivaliokunta Aasiaa ja Afrikkaa koskevan tiedon välittämiseen. Merkityksellistä oli se, että Ylioppilaiden kansainvälinen apu (YKA) oli vastikään lakkautettu, SYL:oon perustettu kehitysyhteistyösihteerin virka. Samalla kehitysyhteistyö jätettiin ylioppilaskuntien vastuulle. Paitsi kulttuuritoiminta myös kolmatta maailmaa käsittelevät instanssit olivat akateemisten sosialistien käsissä. Tämä merkitsi sitä, että JYY liittyi Etelä-Afrikka -toimikuntaan ja muuan näkyvä akateeminen sosialisti kävi neuvotteluja Ruotsissa asuvan Lounais-Afrikan ylioppilaiden kansallisen liiton (NUSWAS) varapuheenjohtajan kanssa, jotta lounaisafrikkalaiset ylioppilaspoliitikot vierailisivat Jyväskylässä.¹³⁸

Kansainvälisten kysymysten esiinmarssi toi opiskelijaradikalisiin merkittävän toimintamuodon, suoran toiminnan. Esimerkiksi Etelä-Afrikkaan otettiin kantaa suoran toiminnan muodossa, kun Jyväskylän kaupunginjohtajan luona vieraili maan konsuli. Kunnallistalon eteen kokoontui parinkymmenen henkilön mielenosoittajajoukko.¹³⁹

Erityisen kiinnostava on JYY:n edustajia varten laadittu asiakirja, jossa selvitettiin lyhyen sanaston muodossa kansainvälisen ylioppilaspoliitiikan toimijoita. Aikakausi suosi lyhenteitä niin, että sellaisella instituutiolla, jolla ei ollut virallista kirjainlyhennettä, ei myöskään ollut auktoriteetin asemaa. Tietysti älymystön oli tunnettava lyhenteet.¹⁴⁰

Asiakirjassa mainittiin nimeltä muutama SYL:n keskeinen ulkopoliitiikan vaikuttaja, luonnehdittiin SYL:n ulkopoliitiikan perusteita, selitettiin, että IUS (International Union of Students) oli itäblokin ylioppilaiden hallitsema liitto ja että ICS (International Student Conference) oli läntisten maiden opiskelijajärjestöjen yhteenliittymä, jonka kehitysapurahaston (IUEF) kanssa suomalaisetkin olivat tekemisissä. IUS:n voimakas politisoituminen tunnustettiin, ja siksi kerrottiin, että ICS:n ylioppilaspoliittisesta suuntauksesta käytettiin nimitystä 'student as such'. Lisäksi määriteltiin 'Unity', 'European Meeting', ISMUN (International Student Movement for the United Nations), WUS (World University Service). Edellä mainitusta Etelä-Afrikka -toimikunnasta todettiin, että se välitti "asiallista tietoa ihmisille". Sanaston lopussa oli paljon puhuvasti erään keskeisen kansainvälisen politiikan toimijan

lyhenne ja sen tarkemmin luonnehtimaton selitys, jota tuskin enää tarvittiinkaan: ”CIA = USA:n turvallisuuspalvelu”.

Kehitys osoitti selvästi sen, että opiskelijaradikaalit olivat ottaneet Vietnamin ja FNL:n asian omakseen. 1967 ylioppilaat osoittivat julkisesti mieltään kulkiessaan Tricontin Vietnam-aiheisten, sini-punaisten ja keltatähtisen paperikassien kanssa.¹⁴¹

Kylmän sodan puristus näkyi myös opiskelijakeskustelun laajentumisessa koskemaan tuntematonta ja itsekritiikkiä harjoittavaa Neuvostoliittoa. Ylioppilaslehdessä julkaistiin 1960-luvun alussa useita artikkeleita, joissa käsiteltiin Neuvostoliittoa sellaisena, jollaisena se poliittisissa julkilausumissaan näyttäytyi. Neuvostopoliitikassa ainoa uhka oli imperialismissa, maailmansota oli ehkäistävissä sosialistisen leirin yhteisin ponnistuksin ja valvotulla aseistariisunnalla. Imperialismin vastaisessa taistelussa oli solmittava ystävyyssuhteet Aasiaan, Afrikkaan ja latinalaiseen Amerikkaan sekä kapitalistisiin valtioihin. Kommunismi määrittyi Neuvostoliiton tarpeiden mukaan siten, että lopullisena tavoitteena oli toimeentulon parantaminen ja Yhdysvaltain ohittaminen.¹⁴² Opiskelijat vierailivat Moskovassa ja Leningradissa, yrittivät turhaan luoda virallisempia yhteyksiä Neuvostoliittoon ja Neuvostoliiton politiikkaa tehtiin tutuksi erilaisissa Suomi–Neuvostoliitto–seuran ja opiskelijajärjestöjen yhteisissä keskustelutilaisuuksissa.¹⁴³ Luontevasti opiskelijaeliitti esitti ensimmäisen ylioppilasfoorumin teemaksi Suomen ja Neuvostoliiton välisiä suhteita.¹⁴⁴

Neuvostoliittoon tutustuttiin jollain tavoin, mutta suhde kotimaisiin kommunisteihin ja kommunismiin oli edelleen epämääräinen. Suhteen määrittymisessä sosiologinen tapa jäsentää yhteiskuntaa oli ratkaiseva. Varhainen radikalismi ei osoittanut luokkakantaisuuden merkkejä, vierasti kommunismia, autoritaarisuutta ja ihannoi pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan ideologiaa, joka vaali valistuksen perinteitä.¹⁴⁵

Kyseessä oli itsensä edistykselliseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi määritellyt liike, jonka lonkerot ulottuivat opiskelijamaailmaan. Niinpä puolueisiin sitoutuneet opiskelijayhdistykset suhtautuivat ideologiseen opiskeluun vakavasti ja ryhtyivät sitä järjestä-

mään. JASY katsoi parhaiten edustavansa uutta yhteiskuntakriittistä opiskelijaliikettä määrätietoiseen edistykellisyhteensä, yhteiskunnallisuuteensa ja pohjoismaisuuteensa vedoten.¹⁴⁶ Sen päättävät elimet, erityisesti yleiset kokoukset, olivat paitsi hallinnollisia ja suunnittelevia elimiä myös ja ennen kaikkea opintokerhoja alustuksineen, esitelmineen ja agitaatioesityksineen. Parhaimmillaan puolueyhdistykset järjestivät kaikille opiskelijoille tarkoitettuja luentoja ajankohtaisista poliittisista ja ideologisista kysymyksistä (esimerkiksi Studia JASYt).¹⁴⁷

Opiskelijoiden käymät keskustelut osuivat myös suomalaisten menneisyyden kipukohtiin. Varhaisimpia valkoisen Suomen perintöä (ei porvarillisuutta) vastaan esitettyjä kannanottoja ilmeni siellä, missä vasemmistolaista perintöä vaalivilla oli virallinen asema.¹⁴⁸

Syksyllä 1963 ylioppilaskunnalta pyydettiin tukea valtakunnallisen 'Tornion etappi' -nimisen jääkärimuistomerkin rahoittamiseen. Vasemmistolainen opintovaliokunnan puheenjohtaja tokaisi hallituksen kokouksessa toverinsa tukemana: "Rahoittamiseen ja keräykseen ei osallistuta paitsi monien muiden meneillään olevien keräyksiä takia ennen kaikkia siksi, että vuosisadan alun hairahdukset eivät opiskelijoita koske."

Yhteiskuntakriittisen keskustelun avasivat korkeakoulujen ja yliopistojen sisällä toimineet yhdistykset ja kerhot. Kenties jyrkin vastakkainasettelu oli vuosina 1963–1964 sadankomitealaisten ja reservinupseerien välillä, ja keskusteluun osallistuivat myös henkilökuntaan kuuluvat.¹⁴⁹ Sadankomitealaisuus iski suoran vanhan oikeiston leukaan ja löi samalla ammottavan aukon uuden ja traditionaalisen yhteiskuntatieteellisen katsannon väliin. Se oli liikkeenä radikaalipasifistinen, aseista ehdottomasti kieltäytyvä, ydinasetta vastustava, puolueeton ja järkipärisyyttä korostava. Koska oikeisto ei ajatuksia hyväksynyt, liikkeen oli lähestyttävä vasemmistoa. Sen se teki tieteellisin perustein ja yhteiskuntatieteen käsitteitä viljellen.¹⁵⁰ Se onnistui lähestymisessään, koska elettiin juuri vaihetta, jossa koko suomalainen yhteiskunta oli tieteellistymässä ja usko siihen, että ihmiselämä oli hallittavissa tieteellisin keinoin, oli kasvamassa. Pasifismi ja isänmaallisuus muovautuivat uudek-

si isänmaallisuudeksi, valtaapitävien poliitikkojen tukemaksi uusia isänmaallisuudeksi. Tukijat, kuten Kekkonen, iloitsivat nuorisosta ideologisena pommina ja maailman tulevaisuutena ja pitivät rauhantyyntä oikeana isänmaallisuutena.¹⁵¹

Rauhantyyntekijät puoluepolitisoituivat nopeasti, mihin Antti Eskolan uusisänmaallinen sosiaalityö kannusti. Mutta kehityksellä oli käänköpuolensa. Ensinnäkin radikaaleimmat pasifistit, erityisesti taiteilijat (Jyväskylässä ylioppilasteatteri ja runoilijat), innostuivat sissirovantiikasta ja alkoivat vaatia rauhantyyntön hengessä aseavun toimittamista sisseille. Toisekseen suojelupoliisi kiinnostui opiskelijapoliitikoista. Valvova silmä tavoitti ne, jotka olivat avoimesti vasemmistolaisia ja pasifisteja, ja joita pidettiin ulkopoliittisesti ja sisäpoliittisesti arveluttavina kiipijöinä. Jyväskylän akateemisista sosialisteista suojelupoliisin silmään pisti erityisesti Sadankomitean jyväskyläläisperustaja, Suomen Kansandemokraattisen Liiton jäsenkirjan hankkinut kasvatustieteiden maisteri. Suojelupoliisin epämääräisen muistion mukaan mainittu mies oli ollut aikaisemmin sosialidemokraatti, mutta oli ryhtynyt kommunistiksi huomattuaan, että kommunistien rivistöissä hänellä oli paremmat mahdollisuudet olla aktiivisesti mukana poliittisissa ja ylioppilaiden riennoissa.¹⁵² Kolmanneksi Jyväskylään saapuivat *matkalaukuagitaattorit*. Nämä – ehkä tulostaan mitään ilmoittamatta – ilmestyivät puoluekokouksiin, ja kokoukset muuttuivat samassa salaisiksi agitaatiotilaisuuksiksi, joista pöytäkirjoja ei pidetty.

Muutoksen konkretisoiminen

Yhteiskunta ei tullut nuoren älymystön luokse. Siksi opiskelijoiden oli astuttava itse yhteiskuntaan, ravisteltava sen arvoja ja herätettävä se ymmärtämään muutoksen tarpeellisuus.

Yleiskriittisyydestä muodostui elämää ohjaava normi, joka periaatteessa säilyi identiteetin osana, vaikka olisi myöhemmin valinnut minkä hyvänsä autoritaarisen tien.¹⁵³ Muutoksen impulssi ei välttämättä näyttänyt niin syvälliseltä kuin se todellisuudessa oli.

Virallisen ja hallitsevan yhteiskunnan arvot erilaisine uskonnollisine kieltoineen olivat kuitenkin siksi konkreettisia osoituksia kulttuurin jäykkyydestä ja yhteiskunnallisesta jämähtäneisyydestä, että niiden tietoisesta vastustamisesta löydettiin laajempi yhteys yhteiskunnalliseen kumoukseen.¹⁵⁴

Yhteiskuntakriittisyydellä oli myös paljon tehtävää opiskelijakorporaatioiden sisällä. Ylioppilaskunta ja yliopisto olivat auttamattomasti vanhentuneita, jäykkiä ja siksi murrettavia. Ylioppilaskunnan ylläpitämät traditiot oli hävitettävä ja opiskelijat tuotava nykypäivään. Nykypäivään tuominen kattoi opiskelijavallan kasvattamisen ja sosiaalisten uudistusten tekemisen; ylioppilaskunnassa opinto- ja sosiaalitoiminta nousivat merkittävään asemaan.

Opintopolitiikassa todellisen keskustelun liikkeellepanija oli kuitenkin kasvatustieteellisen korkeakoulun muuttuminen yliopistoksi. Se sattui oivalliseen saumaan, sillä opiskelijat olivat alkaneet vaatia laajempaa osallistumisoikeutta korkeakouluhallintoon eli hallinnon demokratisoimista, kun taas valtaapitävässä professorikunnassa olisi ollut valmiutta kuuntelumenettelyyn. Yleensä opiskelijoiden aseman ”tehostamista” hallinnossa tervehdittiin ilolla, mutta opiskelijoiden kykyjä epäiltiin ja pelättiin hallinnon paisuvan raskaaksi ja hitaaksi. Seurauksena oli se, että kansandemokraatit kiinnostuivat asiasta ja kuuntelivat nimenomaan opiskelijoiden näkemyksiä. Tietysti he kuuntelivat sen ryhmittymän edustajia, jotka korostivat kannanotoissaan oikeusvaltion olemusta eli sitä, että ihmisillä on oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon.¹⁵⁵

Ylioppilaskunnan sosiaalitoimikunta oli keskeisessä asemassa juuri yhteiskuntakriittisessä vaiheessa. Sosiaalipolitiikka sisälsi käsitteen ’sosiaali’, joka viittasi myös sosiaalitieteisiin. Niinpä opiskelijoiden aseman parantamisessa kielenkäyttö nojasi sosiaalitieteisiin ja vaatimuksissa nojaututtiin sosiaalitieteellisiin raportteihin. Sosiaalinen toiminta oli myös merkityksellinen siksi, että se toi opiskelijaradikalismiin uuden asean, liittolaisten etsimisen. Avaimena liittolaisten etsimisessä oli se, mihin yhteiskunnalliseen

ryhmään opiskelijat kulloistakin ongelmaa ratkaistessaan mielsivät kuuluvansa.

KYSYMYS OPINTORAHASTA

Opintojen rahoittamisesta käytiin kiivasta keskustelua ja päädyttiin pohjoismaiseen hyvinvointiyhteiskunnan malliin, jonka mukaan opiskelu tuli katsoa osaksi opetuksen kokonaiskustannuksia ja siten valtion vastuuksi. Tätä oikeistolaiset pitivät vasemmistolaisena, epäilyttävänä ja hylättävänä mallina. Keskustelussa oli muitakin malleja, saksalainen, joka tyydytti oikeistolaisia ja konservatiiveja, ja jota ylioppilaat pitivät porvarismina, pysähtyneisyytenä ja taantumuksena, ja ranskalainen malli, joka kiinnosti radikaaleja opiskelijoita. Siinä opiskelu katsottiin työksi, josta oli maksettava palkkaa. Ranskan malli oli siksikin kiinnostava, että siellä opiskelijaliike lähentyi ammattiyhdistysliikettä.

Kolbe 1996.

Opiskelija-asumisen tila oli heikko, Jyväskylässä huonompi kuin muilla korkeakouluapaikkakunnilla. Ylioppilaskylän rakentaminen oli kaikkiaan yhteiskunnallisesti opiskelija-aktiiveille kasvattava kokemus, ylioppilaskylää kun ei voinut kuvitellakaan rakentavansa ilman merkittävää yhteiskunnallista panosta. Niinpä ylioppilaskunnan oli luotava suhteet päätöksentekijöihin ja osoitettava keskinäistä solidaarisuutta, mikä vahvisti opiskelijaidentiteettiä ja yhteinäisti kuvaa opiskelijoista yliopiston ulkopuolella. Pelkästään valtion lainan edellyttämän peruspääoman kerääminen oli niin mittava operaatio, että oli pakko tutustua maakuntaan. Ensin kyllä yritettiin myydä rihkamaa, mutta nopeasti siirryttiin toimivampaan tapaan, jossa kestettiin maakunnan päättäjiä, jotta nämä osallistuisivat peruspääoman kartuttamiseen. Tulokset saavutettiin ja kuva nuoresta yhteiskuntakriittisestä opiskelijasta piirtyi maakuntaan: Laukaassa kunnallispolitiikko puhui risupartaradikaaleista. Tuskin tämä teo-

logi aivan väärässä oli, siksi yhtenäinen varoja keräävä ylioppilaskunnan kärki olemukseltaan oli.¹⁵⁶

Ylioppilaskylän valmistuminen helpotti myös toisen polttavan ongelman ratkaisemisessa. Opiskelevan äidin asia tunnettiin ja tunnustettiin. Päivähoito sidottiin radikaaliin opiskelijaliikkeeseen, mutta yhteiskuntakriittisiä äänenpainoja saati sitten naisradikalismia se ei saavuttanut. Asioita käsiteltiin normaalisissa ja totutussa järjestyksessä. Ensin perustettiin seimitoimikunta ja tutustuttiin ylioppilasseimiin, sitten pidettiin esitelmä- ja keskustelutilaisuuksia ja lopulta ylioppilaskylään perustettiin päiväkotii.¹⁵⁷ Yhteiskuntakriittisimmät voimat eivät juuri muutoin kiinnittäneet huomiota äitiin, opiskelemaan naiseen; ylioppilaskunnan naistoimikunnassa valta oli rouvaryhmällä, mutta sen puhe oli kriittisempää (välistä viitattiin sorrettiun asemaan) kuin esimerkiksi yhteiskuntakriittisillä opiskelijajärjestöillä.¹⁵⁸

Opiskelijoiden mielenterveydestä puhuttiin ja kirjoitettiin paljon, varsinkin kun ylioppilaskuntien liiton teettämien tutkimusten tulokset huolestuttivat; kolme tai neljä opiskelijaa kymmenestä tarvitsi mielenterveysapua. Kun ylioppilaskylä oli ylioppilaslehdessä käsitelty, mielenterveys valtasi lehden. Mielenterveys kuului myös sosiaalitoimen piiriin; sitä käsitteli paitsi sosiaalitoimikunta myös ainejärjestönä psykologien Stimulus, joka radikalisoitui ja vasemmistolaisitui. Eväät olivat vähäiset, joten asiaa ratkottiin ryhmäterapian ja informaation keinoin, mikä olikin yhteiskuntatieteelliselle tavalle sopivinta. Aktiivit järjestivät keskustelu- ja esitelmätilaisuuksia, joissa käsiteltiin ennaltaehkäisten mielenterveyden horjumiseen vaikuttavia teemoja, kuten oikeita opiskelutottumuksia ja intiimejä asioita.¹⁵⁹

Koska radikaali älymystö oli kiinnittänyt huomiota vähemmistöihin, sosiaalivaliokunta pakotettiin tuottamaan ennakkoluuloton tutkimusta. Sen oli tuotava esiin mielenterveys-, alkoholi-, vähemmistö- ja asunto-ongelmia.¹⁶⁰

VALLANKUMOUS TÄSSÄ JA NYT!

Vuosi 1968 oli ratkaiseva. Ideologia, demokratia ja edistys olivat vuoden ensimmäiset iskusanat. Niiden yhteyteen luotiin kielellinen ja toiminnallinen kokonaisuus, josta oli ajanoloon helppo luoda myytti.

Edistyksellinen demokratia

Demokratia kytkeytyi ja kytkettiin tiiviisti 1960-luvun opiskelijapolitiikkaan ja opiskelijaliikettä merkittävimmin määritelleeseen vaatimukseen, että opiskelijoiden oli päästävä vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Niinpä yliopistojen hallinnon uudistaminen nimettiin *opintodemokratiaksi* ja laajemmin *yleisdemokratiaksi*. Opintodemokratia sisälsi paitsi tavoitteen riittävästä opiskelijaedustuksesta yliopistohallinnossa myös käytännön opiskelijapolitiikan ylioppilaskunnissa ja opiskelijapolitiikan parlamentarisoitumisen.

Opintodemokratian välityksellä opiskelijapolitiikkaan tuotiin paljon puhuvia käsitteitä, jotka viittasivat avoimeen konfliktiin. Opintodemokratiassa *laajenevat opiskelijajoukot* kävivät *hallinnonuudistuskamppailua* ja toteuttivat kamppailussaan uudenlaisia opiskelijaradikalismia ja opiskelija-aktivismia muotoja. Kamppailussa ensimmäisenä vastustajana oli professorikunta ja toisen muodostivat uudistukseen varauksellisesti suhtautuvat opiskelijat. Järjestelmän katsottiinkin muistuttavan *yhteiskunnalle tyypillistä päätöksentekokoneistoa eturyhmineen*. Opintodemokratiassa parlamentaarinen jako oli selvä: oli *edistyksellinen* ryhmittymä, joka mobilisoi joukkoja, piti käsissään tärkeimpiä tehtäviä, valvoi ylioppilaspolitiikan keskeisiä areenoita ja hallitsi opiskelijoiden äänitorvea; ja oli taantumuksellinen ryhmittymä, joka ajettiin oppositioon.¹⁶¹

Opiskelijaeliitin keskusteluissa *demokratia* suuntautui kahdelle sektorille, ajankohtaiseen yliopistojen hallinnon uudistamiseen ja

kysymykseen opintovallasta. Niitä ei juuri eroteltu toisistaan. Varhaisvaiheessa viimeksi mainittu oli keskeisemmässä asemassa siksi, että opinnot koskettivat opiskelijoiden arkea ja opintodemokratian puolesta taisteleva opintovaliokunta oli vasemmistolaisten käsissä. Oikeastaan opintovaliokunta masinoi ja aktivoi julkista, salaista, yleistä ja yksityistä keskustelua opintodemokratiasta, johti aine- ja tiedekuntajärjestöjen toimintaa sekä järjesteli yliopistohallinnon kehittämistä koskevia seminaareja.¹⁶²

Opintodemokratia ei ollut uusi asia. Se oli noussut tärkeimmäksi teemaksi jo edellisvuonna. Sen sisällöistä, mittasuhteista ja opiskelijavallan koosta keskusteltiin, Jyväskylässä radikaaleimmin ja äänekkäimmin. Tuloksiakin oli saavutettu. Ylioppilaskunta oli saanut oikeuden nimittää edustajat yliopiston keskeisimpiin hallintoelimiin, hallintokollegioon ja suunnitteluneuvostoon. Uudistusta julkinen sana kutsui tuoreeltaan – kuinka ollakaan – *edistykselliseksi hallintojärjestelmäksi*.¹⁶³ Toiveet nousivat, joten voitiin ryhtyä vaatimaan kiivaammin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden periaatetta noudattavaa hallintomallia. Tiedettiin, että tämä edellytti kamppailun kohottamista uudelle tasolle.

Jyväskylässä edellytykset *edistyksellisen demokratian* (so. kansandemokratia ja keskusta-liberaalien demokratia) läpimurtoon olivat hyvät. Ne paranivat entisestään, kun lopullisesti hyväksyttiin puoluepolitiikka osana opiskelijapolitiikkaa ja haudattiin ajatus *demokraattisen rationaaliylioppilaspolitiikan* (so. puolueisiin sitoutumattoman opiskelijapolitiikan) kaikkivoipaisuudesta. Edistyksellisellä demokratialla oli monopoliasema ylioppilaspolitiikassa paljolti siksi, että sen nimeen vannovat ryhmät saivat vallan ylioppilaskunnan hallituksessa ja – mikä merkittävintä – tärkeimmillä ylioppilaskunnan toimialoilla. Ne hallitsivat opinto-, kulttuuri-, sosiaali- ja ulkopoliitikasta vastaavien organisaatioiden kokouksia ja muunsivat kokoukset mieleisikseen. Ne myös miehittivät opiskelijoille vihdoin myönnetty kiintiöpaikat yliopiston hallintoelimisä.¹⁶⁴

Hallintoon valittuja kansandemokraatteja ja yleisdemokraatteja yhdistivät pitkäaikainen työ ylioppilaspolitiikassa, perehtyneisyys

korkeakoulupolitiikkaan, riittävä vastuuntuntoisuus, poliittisen väriin tunnustaminen, ahkera osallistuminen julkiseen keskusteluun, opintojen painottuminen yhteiskunta- ja kasvatustieteellisiin aineisiin, kielteinen asennoituminen tuolloisen sosiologian tšekäläiseen tasoon ja suuntaukseen, järkähtämätön professorivallanvastaisuus sekä ennen kaikkea energisyys ja vallanhalu.¹⁶⁵ Yleisdemokraatit olivat enemmistönä ja parlamentaarisella juntaamisella ottivat itselleen kaiken vallan. Tämä luonnistui helposti siksi, että he kykenivät esittämään sopivia vaihtoehtoja tärkeimpiin tehtäviin. Kehitys sisälsi uhkiakin. Siksi päätöksenteon ulkopuolelle jäävät halusivat luoda valvontasuhteen etujoukkoon. Koska kansandemokraattien asema oli vahva ja vaikutti edelleen vahvistuvan, yleisdemokraattien sosialidemokraatit ja keskusta-liberaalit edellyttivät etujoukolta korporatiivista solidaarisuutta: oli ajettava opiskelijoiden etua korostamatta omia *poliittisia intressejään* tai oman *valistusryhmän* näkemyksiä.¹⁶⁶

Opiskelijapolitiikan uudelleenmuotoutumisen vaiheessa edistyksellisyys sisällytettiin opiskelijapolitiikan perusrakenteeseen: edistys ei ainoastaan edustanut demokratiaan vaan oli itsessään demokratiaa. Sen tähden puoluepolitiikka, parlamentaariset käytännöt ja puoluekantaiset nimitykset – olipa kyseessä sitten yliopiston hallintokollegion edustajan valinta tai ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön johtokunnan opiskelijaedustajan varamiehen valinta – kuuluivat erottamattomasti ylioppilaspolitiikkaan. Organisaatioiden suunnitelmissa, muistioissa ja toteutetuissa toimenpiteissä toistettiin sanaa edistyksellisyys.

Edistyksellisten joukko, edistykselliset voimat, oli laaja ja rakensii identiteettiään vastakkainasettelun varaan. Ideologisen vastakkainasettelun olemassaoloa ei yritetty peitellä, päinvastoin. Yhteisissä kokouksissa vastustajat leimattiin ja tuomittiin. Samalla osoitettiin omaa olemusta. Yleisdemokraatit omivat itselleen käsitteen ideologia, joka kielessä sisälsi positiivisen arvostelman.

Edistyksellinen ylioppilaspolitiikka sulki sisäänsä kansandemokraatit, sosiaalidemokraatit sekä enimmänsä osan keskustalaisista ja liberaaleista. Tietenkin ryhmien välillä oli eroja. Ryhmät halusii-

vat muokata edistyksellisyyttä mieleisekseen, mutta kaikkia, oikeastaan koko edityksellistä opiskelijapolitiikkaa, yhdisti ihanteellinen käsitys politiikan luonteesta: massojen yläpuolella vaikuttivat ylioppilaspoliitikot, poliittisesti sitoutuneet *ideologiset henkilöt*. Nämä ideologiset henkilöt (me) ajattelivat oikein, olivat oikeassa, tekivät oikeita asioita ja olivat siten demokraattisia. Heille oli olemassa oikeat ideologia ja demokratiakäsitys. Sitä vastoin edityksellisten opiskelijapolitiikkojen vastustajat, oikeisto (ne), olivat kaikkea muuta: oikeistolaiset eivät edustaneet *demokraattista parlamentarismia* eivätkä liioin olleet *demokraattistumishaluisia*. Oikeistolaiset pyrkivät syöttämään pakkoideologioitaan ja epämääräisiä demokraattistumiskäsityksiään. Heitä ei voinut lukea ideologisiin henkilöihin, laskea edityksellisiin ja päästää päättämään asioista.¹⁶⁷

Vastakkaisten ryhmittymien ja siten oman ideologian perusteiden löytäminen ja määrittäminen edellyttivät vastapuolen kielteisten piirteiden erittelemistä ja suhteuttamista itseän. Tässä itse (me) edusti myönteistä ja ihanteellista. Uusvasemmistolaisten opiskelijoiden käsityksen mukaan *joukkojen herääminen sosialistiseen tietoisuuteen* ja heidän rinnallaan kulkevien edityksellisten keskustalaisten ja liberaalien mukaan *kansan havahtuminen välttämättömään demokraattiaan* edellyttivät ensimmäisessä vaiheessa sitä, että ihmiset tiedostavat ja tunnustavat taantumuksellisuutensa.¹⁶⁸ 60-luvun lopun radikaali opiskelijaliike nojautui tässä amerikkalaiseen sosiologiaan, Robert Mertonin. Hänen luomansa analyysi ryhmien ja toimijoiden välisistä suhteista soveltui opiskelijoiden käyttöön: se oli kyllin yksinkertainen ja silti riittävän tieteellinen, ja ennen kaikkea analyysin avulla oli mahdollista selvittää todelliset viholliset.¹⁶⁹ Konfliktitilanteessa syntyi opiskelijaliikkeen solidaarisuus: kun oli olemassa yhteinen vihollinen, oli olemassa myös yhtenäisempi ryhmä.

Niissä kokouksissa, joissa editykselliset ja taantumukselliset olivat läsnä, sopivaisuussäännöt ohjasivat kielenkäyttöä. Epävirallisissa tapaamisissa luotiin vastakkainasetteluja vapaammin ja kiihkeämmin. Vastustajat olivat väkivaltaan taipuvia, valehtelijoita ja

häiriintyneitä. Heidän kanssaan yhteistyötä tekevät edistykselliset voitiin leimata henkilöiksi, jotka elivät valheessa. Nämä kantoivat muassaan *porvarillisia mieltymyksiä*.¹⁷⁰ Ylevän dialektisen keskustelun rinnalla opiskelijaliikkeen identiteettiä muokkasivat arkipäivän poliittinen rähjäminen, humalainen huutaminen ja mellastaminen.¹⁷¹ Ryhmäidentiteetin vahvistaminen vastakkaista ryhmään halventamalla ja sen jäseniä nimittelemällä oli tunnustettu tapa. Kun omalle ryhmälle etsittiin jaloja ja pyhiä nimiä sekä tunnusmerkkejä, vastustajalle keksittiin pejoratiivisia, ilkeitä ja usein ryhmän johtajasta väännettyjä nimityksiä. Demokraattien puheessa oikeistolaiset antidemokraatit olivat vastapuolta edustavan nimestä väännettyinä *lehtisiä* (Lehtinen) tai edellinen paikalliseen kokoomuslehteen yhdistettynä *iltalehtisiä* (Keski-Suomen Iltalehti). Vaan samaa ryhmäidentiteettiä vahvistavaa puhetta myös oikeistolaiset viljelivät ja tulivat samalla osoittaneeksi selvästi edistyksellisten ja taantumuksellisten välisen rajan. Edistyksellisten puhunta oli *kepulaiskommunistista herjaa*, joka – kuten koko edistyksellinen rintama – personoitiin yhteen ylioppilaspoliittikkoon, *vanhaan nakertajaan, Köngäs-Maunoon* [nimi muutettu], *kommunistiin*.¹⁷²

Edistyksellisten demokraattien ja erityisesti kansandemokraattien näkemys oli, että opiskelijamassa ei ollut edistyksellistä. Se oli taantumuksellista. Tavalliset ylioppilaat suhtautuivat tietoon täysin irrationaalisesti. He kieltäytyivät vastaanottamasta tietoa epämu-kavista asioista ja vieläpä kieltäytyivät uskomasta, että yhteiskunnalliset ja maailmanpoliittiset ilmiöt vaikuttivat merkityksellisesti opiskelijoiden arkeen.¹⁷³

Massalle luonteenomaiseksi piirteeksi mainittiin päämäärätön ja ajanvietteellinen opiskelijaliikehdintä. Liikehdintä oli siksi muunnettava järjestelmälliseksi liikkeeksi toiminnan tehostamisella ja *strategiapankin* luomisella. Tuloksellisen toiminnan katsottiin edellyttävän yksilöityjen tavoitteiden asettamista ja joukkomittais-ta valistustyötä, mikä vääjäämättä johtaisi siihen, että tyytymättömät tiedostavat tyytymättömyytensä lähteet, korjaavat käsityksiään ja liittyvät liikkeeseen. Tuloksellisinta olisi aloittaa konkreettisis-ta epäkohdista ja niiden korjaamisesta, vaikka lopulliset tavoitteet

olivatkin korkeammalla, ylevämpiä ja yleisempiä. Toimintamuotojen perusta haettiin 60-luvun suunnitelma-Suomen ihanteista, jotka korostivat järjestelmällistä, suunnitelmallista, sosiaalitieteellistä ja demokraattista olojen parantamista. Suunnitelma-Suomessa muutosta toteutettiin työmarkkinakonfliktien ratkaisumenettelyin, neuvottelu-, lakko- ja välitysjärjestelmin. Tavoitteelliseksi havaittu toiminta johtaisi asialliseen ja tasaveroiseen keskusteluun; mikäli vastapuoli pitäisi liikehdintää spontaanina *ulkoparlamentaarisuutena*, hetken puuskassa toteutettuna mielenosoituksena, jatkokeskustelu olisi yliolkaista ja merkityksetöntä.¹⁷⁴

Ideologia

Ideologia oli iskusana. Mutta se oli myös käsite, joka valjastettava konkreettiseen käyttöön.

Jyväskylän ylioppilaskunnan huhtikuussa 1968 järjestämä kolmas ylioppilasfoorumi antoi sijan ideologioille, ristiriidoille ja vastakkainasetteluille; alustajat olivat yksimielisiä siitä, että maailmassa vallitsi luokkaristiriitä. Kolmas ylioppilasfoorumi nimettiin ideologiafoorumiksi, ja siellä keskusteltiin poliittisista ideologioista sekä ajan muotikäsitteistä ja muotiaatteista. Keskustelijat, alustajat ja esitelmöijät valittiin poliittisin perustein (määrittävänä tekijänä oli puoluekanta) tai tutkimuksellisen suuntautumisen ansiosta (ilместynyt tai tekeillä oleva tutkimus käsitteli tavalla tai toisella jonkun poliittisen ryhmän ideologiaa).¹⁷⁵

IDEOLOGIAFOORUMI

Kolmannen ylioppilasfoorumin teemat tapailivat kulttuuripolitiikkaa, perinteisten ideologioiden uudenlaisia tulkintoja ja maailman ideologista jakautumista. Kun puhuttiin ideologioiden uusista tulkinnoista, vastakkain asetettiin marxismista kehittynyt *new left* -liike ja kansallissosialismista kehittynyt uusfasismi. Kun käsitel-

tiin maailman ideologista jakoa, siirryttiin suoraan marxilaiseen luokkaristiriitaan, jossa vastakkain olivat vanha maailma eli rikas pohjoinen ja uusi maailma eli köyhä etelä. Nämä kävivät luokkataistelua, jonka Mao, Castro ja afrikkalaisten vapautusliikkeiden johtajat näkivät ideologiseksi kysymykseksi. Ja kun keskusteltiin kulttuurista, käytiin tiedotusvälinepolemiikkaa, tarkasteltiin ideologista hegemoniaa kulttuurissa sekä keskusteltiin yhteiskunnan sosiaalisen ja poliittisen rakenteen vaikutuksista taiteeseen. Nuorten uusvasemmiston aktiivien panos keskusteluissa oli huomattava.

Foorumin keskustelut eivät jääneet pelkiksi ideologioiden esittelyiksi. Niiden ansiosta opiskelijoiden tietämys laajeni siihen, miten käsiteltävä ideologia palveli yksittäisen ihmisen tarpeita. Tämä jos mikä viritti uusvasemmistolaisista ajattelua ja innostusta. Se palveli konkreettista ja juuri rakentumassa olevaa konfliktilähtöistä strategiaa, jossa tavoitteena olivat opiskelijoiden tietoistaminen ja tietoistamista seuraava mobilisaatio. Koska keskustelu toi jännitteen poliittisen ja antipoliittisen välille ja koska ymmärrettiin suomalaisen yhteiskuntaan syntyvän dialektinen perspektiivi, uskottiin poliittisen toiminnan kehittyvän edelleen ja poliittiseen toimintaan asetettujen toiveiden kohta muuttuvan todeksi. Edistykselliset kansandemokraatit näkivät tilaisuutensa tulleen. Erityisen innostavana pidettiin saksalaista radikaalia opiskelijaliikettä eritellyttä puheenvuoroa, jossa todettiin, että yhteiskunnan uudistaminen edellyttää ”alhaalta päin tulevaa vaikutusta suoraan yhteiskunnan perusyksiköihin”. Yhteiskunnan poliittisten instituutioiden rakenteelliset rajoitukset estivät muutoksia. Niiden sijasta oli kehitettävä alatasen yhteisöjä.¹⁷⁶

Siinä maailmassa, johon ylioppilaspolitiikka oli juuri astunut, ei ollut enää välitöntä tarvetta lohkoa politiikkaa. Kaikki oli poliittista ja politiikka palveli demokraattista muutosta, edistystä. Niinpä demokraattien hallitsemat organisaatiot jäsensivät ja määrittelivät tehtävänsä uudelleen. Oli löydettävä taantumukselliset piirteet ja

sitä vastaan taistelevat edistykselliset ihanteet. Ideologisessa työssä (so. toiminnassa) ryhdyttiin valistamaan, jakamaan informaatioita, keskustelemaan, osoittamaan mieltä ja aktivoimaan kansaa, toisin sanoen potkaisemaan massa liikkeelle. Pidettiin valistavia keskustelutilaisuuksia siitä, millainen asema opiskelijalla oli yliopiston hallinnossa ja millainen asema hänelle tulevaisuudessa kuului. Ylioppilaskulttuurin tuottaja julistautui julkisesti ylioppilaslehdes-
sä sosialistiksi ja ilmoitti, että opiskelijoiden kulttuurityössä keskitytään kansainvälisesti merkittäviin kysymyksiin, työttömyyteen ja ideologioihin ja näihin liittyvään kokeilevaan taiteeseen. Mikäli

YHTEISKUNTAKRIITTINEN KULTTUURI

Sosialistien käsissä ylioppilaskunnan kulttuuri-
valiokunta järjesti keskustelutilaisuuden maaliskuussa 1968. Teeman 'On tässä kaupungissa vaikeaa' piti vauhdittaa tyrehtyvää kulttuurisuunnittelua. Paneelissa keskustelivat jälleen kaupunginvaltuuston eri ryhmien edustajat. Parhaimmillaan puheenvuorot olivat hyvin jyrkkiä. Yleisökin osallistui keskusteluun taputuksin, kysymyksin ja uudistusehdotuksin. Koskapa edustajat olivat kaikki nuoria, keskustelu muodostui yksimieliseksi, manasi hiihtomäet, Jyväsjärven saasteongelmat, nuorison syrjinnän, Jyväskylän Kesän eliittikulttuurin, yliopistoon hautautuvat professorit, kulttuurikielteiset tehtaat, pesäpallon ja suurajot syvimpään helvettiin. Jotakin oli kuitenkin vi-
nossa, sillä eräs läsnä olleista kirjoitti oman versionsa paneelin kulusta, moitti paneelin alustusta sanavalmiiksi mutta samalla propagandistiseksi, ei välttämättä pitänyt yliopistoa kaikkeen syyllisenä, kampusta pelottavana ja kulttuuripäiviä ylimystölle tarkoitettuna sekä vaati keskustelun sijaan toimenpiteitä: "Hyvät ihmiset keskustelkaa keskustelunne nopeasti, että päästäisiin tuumasta toimeen".

JYL 16.3.1968, M.P., "Kaupunkimme kulttuurisuunnittelu"; JYL 23.3.1968, Marita, "Mielipide kulttuuripaneelisti".

Suomessa tai maailmalla havaittaisiin *mullistuksia tai mullistusten alkua*, ne huomioitaisiin mahdollisimman nopeasti, ja niistä järjestettäisiin keskustelutilaisuuksia.¹⁷⁷

Taantumuksellinen kulttuuri oli kiinnostunut esteettisistä arvoista. Edistykselliset hylkäsivät esteettiseskeisen tarkastelutavan, siirsivät kulttuurin lopullisesti osaksi yhteiskuntaa ja määrittelivät samalla sen, mitä edistyksellinen kulttuuri oli. Se oli massojen kulttuuria, joka koostui *ideologisesti linjakaista* – siis puhtaasti *hyvistä* – taiteen tuotteista, elokuvista, teatteriesityksistä ja näytelyistä. Taiteen tehtävänä oli informaation jakaminen ja ideologisuuden korostaminen. Informaation ideologisuus paljastui parhaiten vastakkainasettelun avulla ja ylläpiti kulttuurikeskustelua, joka esteettiseskeisenä uhkasi näivettyä.¹⁷⁸ Edellä kerrotun ideologiafoorumin taidenäyttelyissä esiteltiin yhteiskunnallistunutta ja ideologisoitunutta taidetta.¹⁷⁹

YLIOPPILASTEATTERI IDEOLOGIAFOORUMISSA

Ideologiafoorumin päätössanojen lausumisen jälkeen ylioppilasteatteri valtasi yliopiston juhlasalin. Esitykseksi valittiin sattuvasti Orvokki-sarjaan kuuluva Demokratia-kabaree. Teksteiltään Demokratia-kabaree perustui ajankohtaisiin aiheisiin. Demokratian sisältöjä käsiteltiin ruotsalaisittain, espanjalaisittain, kreikkalaisittain, fabuloiden ja paikoissa, joissa demokratian merkitys oli vähäisempi, kuten kouluissa, vankiloissa ja kuulus- teluissa. Jyväskylän esitykseen tuotiin kokonaan uusi teema. Se oli raha ja rahan merkitys palkka- demokratiana.

Ulkopolitiikka oli nostettu ylioppilaskunnan hallitusohjelmaan; lähtökohtana oli Suomen harjoittama puolueettomuuspolitiikka ja kansainvälisen yhteistyön lisääminen ideologisten leirien välillä. Missä opintodemokratia ja yliopiston hallinnon uudistaminen niputettiin yhdeksi ja samaksi asiaksi, siinä myös kulttuuri- ja ulkopoliitiikka ajettiin yhteen. Jälleen ratkaisevana tekijänä oli se, että

kulttuuripolitiikan ja ulkopolitiikan ohjaket olivat vasemmiston käsissä. Kommunististen maiden asioihin perehdyttiin kulttuurivallionkunnan järjestämässä tilaisuuksissa.¹⁸⁰ Poliittisuus kuului ylioppilaskuntaan ja puoluepolitiikasta puhuttiin avoimesti.¹⁸¹

Edustajiston käsitellessä vuoden 1968 hallitusohjelmaa keskustalaisten keulahahmo tiedusteli akateemisiin sosialisteihin kuuluvalta kulttuuritoimikunnan puheenjohtajalta JYY:n yhteistyökumppanien poliittisesta väristä: ”Onko se silmää miellyttävä?” Viimeksi mainittu kertoi yhteistyökumppanit, mutta ei vastannut varsinaiseen kysymykseen, eikä se kenties ollut tarpeenkaan.

Kansainväliset kysymykset nousivat sitä tärkeämmiksi, mitä paremmin ne voitiin sitoa osaksi puoluesidonnaisen – tai paremminkin vasemmistolaisen, keskustaliberaalin ja konservatiivisen – identiteetin rakentamista. Keskustaliberaalien hallitsemaan Ylioppilaiden kansainväliseen apuun oli vuosikausia kanavoitu ulkopoliittisia ja erityisesti YK-henkisiä toimintatarpeita. Kun järjestö lakkautettiin, menettivät keskustanuoret otteensa kansainvälisen politiikan johdossa.¹⁸² Tämä nosti uusvasemmistolaiset kolmatta maailmaa koskevan keskustelun ideologeiksi. Nälkää näkevien (Biafra) tukemisen sijasta voimavarat keskitettiin vapautusliikkeiden asioiden ajamiseen. Tällöin ajauduttiin tilanteeseen, joka oli tuttu länsieurooppalaiselle ja amerikkalaiselle uusvasemmistolaiselle älymystölle mutta vieras kansainvälisestäkin ajatelleelle ylioppilasnuorisolle.

Akateeminen sosialismi ihannoi kansainvälistä liittoutumattomuutta. Jos valittava oli, se suuntautui mieluummin länteen, mutta ei amerikkalaisten hallitsemiin organisaatioihin.¹⁸³

Jyväskylässä akateemiset sosialistit vastustivat liittymistä Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan kansainväliseen opiskelijajärjestöön (IUS). Keväällä 1968 ylioppilaskunnat ja ylioppilaskuntien liitto etsivät kansainvälistä kotiaan, *assosioitumiskohdetta* itäisestä tai läntisestä liitosta. Jyväskylässä edistykselliset demokraattiset opiskelijat olisivat voineet liittyä sosialistiseen opiskelijoiden maailmanliittoon, elleivät juuri akateemiset sosialistit olisi painostaneet toisenlaiseen ratkaisuun: heidän mielestään IUS – vaikka sosialististen maiden opiskelijaliittojen järjestö olikin – toteutti sosialismia huonosti ja yksioikoisesti.

Kyse oli paljolti siitä, että edistyksellisistä opiskelijoista suuri osa oli pragmaattisia ja seurasi valtakunnan ulkopolitiikan linjauksia, kun taas akateemiset sosialistit radikalisoituivat. Näille ei autoritaarinen järjestelmä kelvannut. Akateeminen sosialismi ja opiskeleva sosialismi ajautuivat radikalismissaan vieläkin etäämmälle. Opiskelevien sosialistien periaatteina olivat kaiken imperialismiin vastustaminen, mihin neuvostoimperialismi luettiin, sekä ihmisoikeustyö ja solidaarisuus kaikkia sorrettuja kohtaan, mitä Itä-Euroopassa rikottiin räikeästi.¹⁸⁴

Akateemiset sosialistit ja sittemmin opiskelevat sosialistit halusivat assosioitua muualle ja löysivät syndikalismiin. Syndikalismi vierasti autoritaarisuutta, toteutti suoraa toimintaa ja oli siten ideologisesti linjakas. Akateemiset sosialistit imaisivat myös muut demokraattiset ryhmittymät mukaansa. Läntisen Euroopan syndikalistinen opiskelijaliike oli kuitenkin ajautunut väkivaltaisiin levtottomuuksiin, mikä muutti tšekäläisten suhtautumista kielteisemmäksi.¹⁸⁵ Suomalainen uusvasemmisto ihanoi suoraa toimintaa, mutta – toisin kuin useissa Euroopan maissa – kollektiivisessä suorassa toiminnassa väkivaltaa vihan ilmentymänä vältettiin. Väkivallan estämiseksi tarjottiin informaatiota, mutta toisaalta radikaalistuva opiskelijaliike tunsu vetoa mellakoihin; vaikka väkivalta sellaisenaan oli kielteistä, sisälsi se kuitenkin eräässä mielessä romanttisia piirteitä, auktoriteettien vastaisen taistelun sissirogantiikkaa.¹⁸⁶

Akateemiset sosialidemokraatitkin suhtautuivat ideologiseen työhön vakavasti, semminkin kun järjestöstä siirtyi väkeä kommunisteihin. Niinpä he ryhtyivät selventämään ideologiaansa informaation avulla (Studia JASY -järjestelmä). Sosiaalidemokraatit olivat sosialisteja, siksi he puhuivat itsestään nimenomaan sosialidemokraatteina ja edustivat puolueen vasemmistosiipeä, josta myös ideologit, monet poliitikot ja puoluejyrät kutsuttiin valistajiksi. Vuonna 1968 perustettiin poliittinen keskustelukerho, jossa kuunneltiin alustuksia sosialidemokratiasta, nuorisosta taloudellisen järjestelmän osana ja nuorison asemasta kulutusideologisessa yhteiskunnassa.¹⁸⁷

Ideologia konkretisoitiin suorassa toiminnassa.

Suora toiminta

Iskusanat ideologia, edistys ja demokratia kävivät tyhjiksi ja tarpeettomiksi ilman toimintaa.

Itseään toteuttava ja itsensä opiskelijaliikkeeksi mieltävä joukkoliike syntyi Jyväskylässä keväällä 1968. Sitä johtivat akateemiset sosialistit ja keskustademokraatit. Ratkaisevana tekijänä oli se, että opiskelijaliikkeen moottoriksi asetui ylioppilaskunta korporaationa. Henkilökunta oli juuri suljettu ylioppilaskunnan ulkopuolelle, joten opiskelijapoliitikkojen valta suhteessa opiskelijoihin oli kasvanut. Niinpä kevättalvella 1968 ylioppilaskunta kykeni kehottamaan jäseniään yhteiseen suoraan toimintaan. Kehotus suunnattiin *meihin*, puhuttiin meidän yhteisestä ponnistuksesta sekä kuvattiin mielenosoitus pyhäksi toimitukseksi ja tämän vuosisadan aktiksi. Kollektiivisuutta korostettiin muillakin tavoilla: kyse oli tavasta, jolla julkiselle sanalle kyettiin näyttämään opiskelijoiden – meidän – mielipide siitä, mikä osa ylioppilaan arjella oli suomalaisessa elämänmuodossa.¹⁸⁸

Joukkokokous ja mielenosoitus olivat suoran toiminnan alempia, mellakka ja kapina ylempiä muotoja. Tosiasiallisesti viimeksi mainitut olivat aivan välttämättömiksi miellettyjä toiminnan muotoja kohti mullistuksia, mutta – kuten tuonnempana havaitaan – suomalainen tapa mellakoida ja kapinoida oli järjestelmällinen, ennalta ohjeistettu ja siten hallittu.

Mellakoiden tarkoituksena oli osoittaa pitävästi, että yhteiskunnan valtakoneisto oli luokkasyrjinnän väline ja vaati kiivaasti yksilöiden yhdenmukaistamista.¹⁸⁹ Kun tämän yhdistää siihen tosiasiaan, että opiskelijaeliitin edustajat uskoivat vakaasti siihen, jotta maailman vallankumouksen toteutuminen on enää ajan kysymys, tulee ymmärrettäväksi, miksi ryhdyttiin toimiin: opiskelijoiden oli varmistettava paikkansa tuossa nykyisen kehityssuunnan päätepisteen jälkeisessä maailmassa.¹⁹⁰ Kapinaan oli ryhdyttävä ja osoitettava siten kykynsä. Vihollinen oli olemassa. Se oli tunnistettu. Sen vastaiseen taisteluun oli mobilisoitava koko opiskeleva yhteiskunta.

Ensimmäinen sopiva ja julkisesti näyttävä tilaisuus kaikki elementit sisältävään suoraan toimintaan oli silloin, kun Jyväskylässä oli kyllin ideologisesti valpasta väkeä. Yleisdemokraattiset radikaalit laativat käsikirjoituksen suomalaiselle mellakoinnille. Näytelmän prologi sijoitettiin ideologiafoorumin yhteyteen ja varsinainen näytelmä vappuun. Epilogia kirjoitettiin julkisessa sanassa viikkoa. Tapahtumasarjassa kiteytyi yleisdemokraattinen radikalismi ja sen lyhyeksi jäänyt historia. Käsikirjoitus noudatteli suunnitelmallisuuden, sosiaalitieteellisyyden, järjestelmällisyyden ja radikaalidemokratian perusteita, osoitti epäkohtia, ihaili läntistä mellakkaa, vaati muutoksia ja etsi yhteyksiä työmarkkinajärjestöjen konfliktien ratkaisutapoihin.

Sosiologian laitoksen piti kaiken järjen mukaan olla muutoksen ydin, uutta luova, ihanteellinen ja vallankumouksellinen. Sitä se ei ollut, joten huomio kiinnitettiin laitoksen johtajaan, perinteisistä sosiologian tutkimuskohteista kiinnostuneeseen ja hierarkkista järjestystä vaalivaan professoriin. Tämä oli mahdoton, tunsu itsensä vairotuksi ja tunnettiin muissakin yliopistoissa tavoistaan. Eipä ihme, että radikaalien opiskelijoiden ja professorin välit olivat olleet vuosikausia tulehtuneet ja olivat ajautumassa täydelliseen umpikujaan. Akateemisten sosialistien johdolla järjestettiin mielenosoitus, jonka tavoitteena ei ollut sen vähempi kuin professorin kasvatuksellisen vallan saattaminen opiskelijoiden valvontaan. Tämä oli opintodemokraattista suoraa toimintaa.

Opintodemokratia sinällään oli erityisen merkityksellinen opiskelijaliikkeelle ja sen vallankumoukselliselle etujoukolle siksi, että opinnot olivat keskeinen osa opiskelijoiden arkea. Siinä oli helppo osoittaa vastustaja ja arjen epäkohdat, tehdä massat niistä tietoisiksi ja päästä ratkaisemaan konflikteja, tavalla tai toisella. Edistykelliset demokraatit piirsivät kuvan, jossa yliopiston hallintojärjestelmä loi ristiriitoja henkilöiden ja ryhmien välille. Näin tietysti oli, koska osapuolten – professorit versus opiskelijat – päämäärät poikkesivat toisistaan, ja koska opiskelijoilla ei ollut minkäänlaista tunnustettua valtaa tai suuriakaan mahdollisuuksia vaikuttaa itselleen myönteiseen kehitykseen, *edistykseen*. Ilman täydellistä ja todel-

lista opintodemokratiaa opiskelijat eivät voineet osallistua yliopiston konfliktien ratkaisemiseen ja hallintovallan säätelyyn. Ongelmaksi, kuten tässä sosiologian laitoksen professorin tapauksessa, osoitettiin se, että valtaa käyttävä hallinto ei vaalinut oikeudenmukaisuusperiaatetta. Sosiologian professori antoi nimensä koko antidemokraattiselle järjestelmälle: tuolloin ja vastedes vihollisen tunnustamisen jälkeen luokiteltiin vihollisen ominaisuudet ja oman ryhmän vastaiset toimenpiteet ja annettiin operaatiolle nimi tavalla, joka osoitti paljastustyön merkityksellisyyttä ja joka johdettiin joko vihollisesta, vihollisen teosta tai oman ryhmän kärsijästä, kuten *Yrjösen tapaus* [nimi muutettu] tai *tapaus Pauli Lesonen* [nimi muutettu].

Eihän sosiologian laitoksen esimiehen vastaisella mielenosoituksella tietenkään saavutettu tuloksia, asiat ajautuivat entistä kurrjempaan tilaan. Mutta mielenosoitus oli onnistunut siksi, että se ajoitettiin ideologiafoorumin toiseksi viimeiselle päivälle. Se osoitti, että oli olemassa sitä kansalaisaktivismia ja uusvasemmistolaisuutta, joita ideologiafoorumin keskusteluissa ihannoitiin ja vaadittiin levitettäväksi edelleen. Käsikirjoituksen osana mielenosoitus oli onnistunut siksi, että se oli käytännön toimintaa puheiden ja taiteen välissä. Nimittäin puhe ja näytelmä tulivat osaksi ja pysyivät keskeisenä osana vastaista radikaalia opiskelijaliikettä: tiede ja taide tukivat vallankumousta; tieteen ja taiteen oli oltava valistavaa ja tiedostavaa. Toiminnan piti olla tieteellistä, taiteellista ja oikein ajoitettua. Niinpä puhetta, esittävää taidetta ja toimintaa kombinoitiin mielekkäällä tavalla, jotta liike ei pysähtyisi.¹⁹¹

Vuoden 1968 vapusta tehtiin yhteiskunnallisten iskulauseiden ja epädemokraattisen koulutusjärjestelmän vastainen tilaisuus. Sen tarkoituksena oli hylätä epädemokraattisuutta osoittavat elitistiset symbolit, kuten valkolakit, ja korvata ne älyllisyydellä ja yhteiskunnallisella aktiivisuudella – toisin sanoen suoralla toiminnalla.¹⁹² Mielenosoitusharjoituksesta kerrottiin etukäteen, että se oli näytös siitä, miten Suomessa voi käydä mutta miten Suomessa ei ollut syytä käydä. Harjoituksen tarkoituksena oli osoittaa mieltä kivittämättä näyteikkunoita (kananmunat ajavat saman asian turvallisesti) ja

VAPUN VIRALLINEN OHJELMA

Ylioppilaslehden vappunumerossa julkaistiin Vapunaaton ja Vapunpäivän ohjelma sivulla, jonka vasempaan reunaan sijoitettiin vanhakantaisia seksuaaliarvoja irtivä kuva. Aatto noudattelee perinteitä, juhlinta avataan ylioppilaskunnan Susanna-auton syntymäpäivillä yliopiston päärakenuksen edessä Alvarin aukiolla, iltakahdeksalta on vuorossa Valpuri-tanssiaiset, puoliltaöin laketaan Aino-patsas ja palataan Valpuri-yötanssiaisiin. Aamu-uinnin ja silliaamiaisen jälkeen, kello 13.40 kokoonnutaan ohjelmanmukaisesti Alvarin aukiolle ja järjestäytytään mielenosoitusharjoituskulkueeksi, jota varten oli hankittu kananmunia. Kello 14.00 kulkue lähtee Kauppakatua pitkin kohti toria, missä odottaa puheiden, torvisoiton ja laulun lisäksi varsinainen mielenosoitusharjoitus. Torilta palataan takaisin ylioppilastalolle Valpurimatineaan, jota johtaa salonkiorkesteri.

kaatamalla autoja (valvottu auton polttaminen vastaa samaa tarkoitusta) ja voittaa ylioppilaiden mieltä kuohuttavat ongelmat. Järjestäjien mukaan suomalaiset ylioppilaat eivät olleet Berliinissä, mutta kukaan ei estänyt kuvittelemasta olevansa siellä, koska samat ongelmat vaivasivat myös tšekäläisiä opiskelijoita.¹⁹³

Marssiin ja vappumellakkaan osallistui kaksi kolmesta jyvaskyläläisylioppilaasta.

Kulkueen eturiveihin asettuivat ylioppilaskunnan radikaalein ryhmä ja sen Jyväskylään kutsumat helsinkiläiset mielenosoitusverteeraanit. Marssijat ehtivät edetä kaksi korttelin väliä, kun oli pysähdyttävä toteuttamaan tarkoitustaan rytmikkäästi iskulauseita huutaen, tosin mielenosoitus kuivui lähinnä katuyleisön hauskuttamishetkeksi.¹⁹⁴ Ensimmäisenä marssi osasto kantaen banderollia, jossa luki ”FNL:n voitto Vietnamissa”. Sitä seurasi iskujoukko täynnä intoa, huutaen iskulauseita ja kyseenalaistaen valtajärjestelmää: ”Demokratiaa yliopistoon!”, ”muurit rikki!” ja ”hurraa, hurraa rehtori!” Kulkueen julisteissa vaadittiin lisää tutkijaprofessuureja, opintotu-

kea, kurssikirjoja ja asuntoja, ja niistä kahdessa ilmoitettiin opiskelijaliikkeen selvä tavoite: ”Opintodemokratia – samaako mieltä? – Olen, enkä perustele” ja ”Miksi on harvat vallassa vaan, miksi vain proffat heilua saa”.

Kauppatorilla, missä ylioppilaat olivat vuosien ajan tavanneet juhlistaa kevään koittoa, mielenosoittajat vaativat parannuksia opiskelijoiden asemaan, opintotuen nostamista, oikeusturvan vahvistamista ja asunotilanteen kohentamista. Ylioppilaskunnan julki-
lausumat hyväksyttiin joukkokokoukselle tyypillisesti huutoäänestyksin. Riittävän opintotuen ja opintodemokratian ohella ylioppilaskunnan puheenjohtaja muistutti laajasta työttömyydestä, vetosi keskeisimmän ja nuorisolle yhteisen tavoitteen eli laajan opintodemokratian puolesta ja uhkasi todellisella katuväkivallalla: opiskelijat olivat jo kyllin odottaneet parannuksia oloihinsa.¹⁹⁵

Vasemmistolaisimmat ylioppilaspoliitikot muunsivat tapahtumaa koko ajan luokkakantaisempaan suuntaan. Yksi puhekin alkoi sanalla ”Toverit!” ja kiihkeimmät antikapitalistit ja anti-imperialistit lainasivat esikuviaan ja kirkuivat milloin ”Ho-ho-ho-tsi-minh!” ja milloin ”USA – murhaaja!” Puheissa ihmeteltiin sitä, miksi suomalaiset edelleen ostivat amerikkalaisia kulutustavaroita, ylläpitivät diplomaattisuhteita terroristi-USA:han ja sanomalehdet julkaisivat UPI:n vääristelemiä uutisia. Saksalainen opiskelijaliikkeen johtaja, Rudi Dutschke yhdistettiin ontuvasti kotoiseen tiedonvälityksen monopolikapitalismiin, kun joku intoutui karjumaan ”Springer ja Erkko, taantumuksen verkko!” Muutama viikko aiemmin murhayrityksen kohteeksi joutunut Dutschke oli kiivas lehtikustantaja Springerin vastustaja.

Maltillisten kampusalueen laajentamista ja liikenneväylien rakentamista, yliopiston kehittämistä ilman teologista tiedekuntaa, kehitysavun lisäämistä sekä tiukempien USA:n vastaisten ja Vietnamia koskevien puheiden ja vapputeesien jälkeen spontaanilta vaikuttava suora toiminta sai sijaa. Näytös huipentui palokunnan ja teknisen oppilaitoksen ylioppilaskunnan valvonnassa suoritettuun auton polttamiseen, ikään kuin länsimaisen ylioppilasmellakan kotoiseen vastineeseen. Polttamisesta muutama luokkakantaisin re-

päisi kaiken irti. Kaikki alkoi siitä, kun ylioppilaskunnan kulttuuri-tuottaja heitti tuleen ylioppilaslakkinsa ja julisti: ”Miksi me kantaisimme tuota feodaalisen sääty-yhteiskunnan symbolia!” Pari muuta tietoisinta toveria seurasi esimerkkiä ja samalla rovioon lennähti myös helsinkiläisen mallin mukaan sotilaspassi. He pitivät vappua suoran toiminnan juhlanä, koska ylioppilaat olivat heidän mukanaan kyllästyneet iänikuisiin serpentiineihin, lauluihin ja ylioppilaslakkeihin.¹⁹⁶

Näytelmä kaupungin puolesta liittyi tiiviisti akateemisten sosiaalisten pyrintöön: oli päästävä käsiksi kunnallispolitiikkaan ja sitten

TIEDOTUSVÄLINEET JA VAPPU -68

Kaupunkilaiset ja paikallisten tiedotusvälineiden edustajat seurasivat näytelmää uteliaina. Toiset pitivät sitä kaikesta huolimatta laimeana tapahtumana, koska mielenosoitusharjoituksesta puuttuivat spontaani välittömyys ja värikkyyys. Toiset leimasivat mielenosoituksen puhtaan vasemmistolaiseksi puuhasteluksi. Sen sijaan akateemiset sosialistit hallitsemassaan mediassa julistivat yliopiston ylioppilaskunnan ja Teknisen oppilaitoksen ylioppilaskunnan yhteistä vapun tapahtumaksi, jossa traditionaaliset statukset ja humala hylättiin muun muassa polttamalla ylioppilaslakit luokasymboleina ja osoitettiin mieltä suurisuuntaisella tuhannen ylioppilaan marssilla, auton polttamisella, huutoäänestyksellä hyväksytyllä julki-lausumalla sekä moottoriteitä, lääketieteellisten ja teologisen tiedekunnan perustamista sekä USA:n Vietnam -terroria vastustavilla, opintotuen lisäämistä, opintodemokratian kaikinpuolista laajentamista, kouluhallinnon ja taidekasvatuksen opintosuuntien perustamista ja kehitysavun lisäämistä vaativilla puheilla.

K-SIL 2.5.1968, KSML 3.5.1968; JYL 11.5.1968, M. P., ”Ylioppilaskunnan vappu”; YLE 17.5.1968, ”Jyväskylässä vaaditaan opintodemokratiaa”; Vilkuna & Havila 2003, 131-132; Lamberg 2004, 268.

valtakunnanpolitiikkaan. Akateemisilla sosialisteilla olikin eduksensa kaupungin kulttuurilautakunnassa, jossa radikalismi törmäsi samankaltaisen vastarintaan – tai oikeastaan normaali meno sai vastaansa radikaalin. Tämä oli nöyryyttävä kokemus ja radikaalin opiskelijan mielestä osoitus kahdesta yhteiskunnan muutosvas-
taisuuden piirteestä.

Ensinnäkin kaupunkieliitti, *kaupunkinobles*, yritti tukahduttaa suunnitelmalliseen kulttuuriohjelmaan pyrkivän keskustelun, koska se mielsi suunnitelmallisuuden osaksi vasemmistolaisen tapaa järjestellä yhteiskuntaa. Toisekseen vasemmistolaiset kunnallispoliittikot, *aatetoverit*, näyttivät kaupunkielitismiä myötäileviltä ja siten vähässä määrin radikalismiin taipuvilta.¹⁹⁷ Tämä tietysti löi korvalle vallankumouksellisia tavoitteita ylläpitävää radikaalia, mutta merkitsi myös toista pitkälle kantavaa muutosta radikaalin opiskelijaliikkeen äärimmäisen vasemman laidan keskuudessa. Samaan aikaan, kun toisaalla valmisteltiin vallankumousta ja kapinoitiin, toisaalla taivuttiin poliittisen pragmatismien suuntaan. Siten askel suoraa toimintaa ihannoivasta vallankumous–tässä–ja–nyt–ilman neuvostosympatioita -ajattelutavasta pragmaattisesti työläisten rinnalla, työläisten ehdoin ja Neuvostoliiton viitoittamaa tietä vallankumouksen suuntaan oli lyhyt. Askel kun vieläpä tiesi virkaa tai tointa etsivällä kandidaatille nopeaa mahdollisuutta päästä yliopiston ulkopuolisen vallankäytön ytimeen. Sosialistien ja sosiaalidemokraattien joukossa oli joitakuuta akateemisesti sivistyneitä, kommunisteissa toistaiseksi hyvin vähän. Ja oppineita suomalainen sosiaalidemokratia, sosialismi ja erityisesti kommunismi tarvitsivat.

Vallankumous

Pariisissa Sorbonnen yliopisto oli opiskelijamellakoiden maailman keskus.

Jyväskylän vapun jälkeen huolestuneimmat kyselivät, onko Jyväskylän yliopistosta tulossa Suomen Sorbonne.¹⁹⁸ Ja Jyväskylän

vapun jälkeen innostuneimmat kyselivät, onko Jyväskylän yliopistosta tulossa Suomen Sorbonne.

Vapun 1968 jälkeen oli tarpeen turvata murroksellinen kehitys, semminkin kun opiskelijoiden liikehdinnällä oli opintodemokrati-aa kannattaneessa joukossa äänekkäitä kriitikkoja. Nämä katsoivat, että liikehdintä oli ainoastaan uudenlainen ajanvietemuoto, jolta rakennettu ja tehokas strategia tyyten puuttui.¹⁹⁹ Toukokuussa ylioppilaskunta valitsi kesätoimikuntaan radikaaleinta väkeään, joiden tehtävänä oli nimenomaan teesikeskusteluihin osallistuminen, ja kulttuuripäivien aikana nimitti vuoden 1969 kulttuuripäivien suunnittelijoiksi kaksi ylioppilaspoliitikkoa. Kumpikin lukeutui yleisdemokraatteihin ja toinen akateemisiin sosialisteihin.²⁰⁰ Samoihin aikoihin kulkueen eturivissä marssineet ja torin mielenosoitusharjoituksessa esiintyneet radikaalit (so. ylioppilaskunnan etujoukko) julistivat sanomalehdistölle, että mielenosoitus – nyt ilman harjoitusmäärettä – oli ollut täysin spontaani, ja väittivät, ettei mielenosoituksesta ollut aikaisemmin edes keskusteltu.²⁰¹ Tämä tapa, sovittuun, suunnitellun ja tarkasti järjestetyn toiminnan muuttaminen jälkikäteisessä puheessa spontaaniksi toiminnaksi, oli vastaisuudessa radikaalien normaalina käytäntönä.

Jyväskylän Kesän eli kulttuuripäivien yhteydessä jatkettiin siitä, mihin ideologiafoorumissa ja vappuna päästiin. Varsinkin kun tuolloin kolmas maailma neokolonialismin ongelmiseen, Lapin riisto sekä DDR:n kulttuuri olivat keskeisinä ja näkyvinä teemoina, ja yhdessä paneelissa keskusteltiin vallankumouksen tarpeellisuudesta. Ideologioiden dialogia etsittiin jälleen ääripäistä – ja jälleen maailman muutoksesta oltiin samaa mieltä: Keskustelijat (ääripäinä pappi ja marxilainen toimittaja) olivat yksimielisiä siitä, että vallankumous oli paitsi tarpeellinen myös välttämätön. Siitä, miten vallankumous toteutuu, ei enää oltukaan samaa mieltä. Toinen vierasti väkivaltaa, mutta toinen piti väkivaltaa hyväksyttävänä äärimmäisten ristiriitojen ratkaisemisen muotona. Vallankumouksellisen toiminnan julkinen taso siirtyi toiselle tasolle. Kun väkivaltaisista mellakoita kuitenkin järkisyin vältettiin, purettiin mellakka- ja mielenosoitustarpeita häiritsemällä kulttuuripäivien esityksiä niin, että kult-

tuuripäivien puheenjohtaja tuskastui. Hänen mielestään ylioppilaskunnan ”eräs varsin dynaaminen siipi, joka nimenomaan oli hyvin selvästi ääriivasemmistolaisesti väritynyt, pyrki politisoimaan koko sivistyselämän”.²⁰² *Dynaamisen siiven* mukaan arvio oli väärä ja perustui harhaiseen käsitykseen kulttuurin olemuksesta: kulttuuri ei ollut yksilöitävissä kulttuuripäivien kulttuurituotteiksi. Koska kaikki oli poliittista, sivistys ilman politiikkaa edusti taantumusta.

Kaiken tiedetyn perusteella akateemisten sosialistien järjestäytyminen opiskeleviksi sosialisteiksi kesällä 1968 ja samanaikainen vallankumousihanteen tuominen osaksi järjestöä näyttää peräti luonnolliselta kehitykseltä, historian jatkumolta. Tässä onkin välttämätöntä esittää eräs hyvin keskeinen järjestön ideologiaa ohjaava tekijä, jota mihinkään ei sellaisenaan kirjattu, mutta joka oli osa sosialistien ajattelua ja paljastuu järjestön jäsenien tuottamien tekstien sivuhuomautuksista. Nimittäin yliopisto ymmärrettiin Suomeksi pienoiskoossa. Kun valta oli kumottu ja sosialismi toteutettu suuremmisakin maissa, miksipä valtaa ei olisi kumottu Suomessa. Saksalaisen opiskelijaradikalismin mallina oli vallankumouksen aloittaminen alhaalta ja malli omaksuttiin tänne: kun valta yliopistossa kyettäisiin kumoamaan, voitaisiin tietysti valta kumota koko Suomessa.

Uudelleenorganisoinnin jälkeen suorasta toiminnasta tehtiin koko järjestön ja järjestölliseen liikkeeseen ihanne, mitä osoitti JOS:n puheenjohtajan Ylioppilaslehteen virkaa tekevänä päätoimittajana syksyn vaalien (kunnallisvaalit ja ylioppilaskuntavaalit) alla ujuttama puolueensa vaalimainos. Lehden kannessa oli kuvattuna suuri ja uhkaavasti lukijaan suunnattu verenpunainen nyrkki. Sen viereen oli kirjoitettu selventäväksi tekstiksi iskulause: ”Eläköön mielenosoitus!”. Mellakointia hän piti Camus’ta lainaten mielekkäänä poliittisen toiminnan muotona.²⁰³ Jyväskylä oli noussut radikalismien ehdottomaan kärkeen. Jyväskylä oli Suomen Sorbonne, mutta suomalainen tapa olla sorbonnelainen poikkesi merkityksellisesti läntisistä vertailukohdista: Mitään ei tapahdu, ellei se ole ennalta ”spontaaniksi” sovittua. Johtavista sosialisteista nekin, jotka olivat aikaisemmin vierastaneet radikaaleja mielenosoituksia, taipui-

vat niiden kannalle. Kun näin kävi, opiskelevia sosialisteja ei enää pidätellyt mikään, järjestetystä mellakkamielenosoituksesta tehtiin opiskelevien sosialistien suoran toiminnan julkinen muoto. Mellakkamielenosoitus sopi myös uuteen kannattajakuntaan, vasta sosialisteiksi käännytetty kun olivat heti radikaaleja.²⁰⁴ Ihanteena olivat suora demokratia ja yleiskokoukset. Uurnavaalien sijasta oli siirryttävä yleiskokouksiin, joissa edustajat valittaisiin. Ihannetta edustavia alituisia joukkokokouksia JOS sääntöjen muuttamista seuraavina aikoina suosi.²⁰⁵

Opiskelijaradikaalit hallitsivat kesää 1968, mutta suoran toiminnan painopiste siirtyi pääkaupunkiin. Täällä mielenosoituksia oli viikoittain. Niitä organisoivat väljänä elimenä Mielenosoituskesä -68. Merkityksellistä oli se, että liikehdintä oli avoimesti vasemmistolaista, *punaista*, ja se, että kesällä liike synnytti ensimmäiset sankarit. Sankarit olivat tietysti helsinkiläisiä, mutta asialla oli toinen puolensa.²⁰⁶ Julkisuuden takana vaikutti Sosialistinen opiskelijaliitto (SOL), jonka kärki ei välttämättä radikalismiin julkisivuksi tahtonut.

Kesällä 1968 JOS oli valtansa huipulla valtakunnallisesti. Sen pitkäaikainen johtohenkilö oli noussut SOL:n puheenjohtajaksi. Kun muualla yleisdemokraatit jäivät etelän yleisdemokraattien jalkoihin, Jyväskylän opiskelevat sosialistit johtivat muita ja määräisivät sosialistisen opiskelijaliiton suunnan. JOS:n tekemät suunnitelmat läpäisivät SOL:n hallituksen käsittelyn, mikä merkitsi järjestöllisen tason vakiinnuttamista pääsihteerin tehtävällä. Tämä oli osa käynnissä olevaa prosessia, jossa pragmaattinen radikalismi teki tuloaan ja jossa maakuntayliopistojen opiskelijaryhmien ja pääkaupunkiseudun kattojärjestöjen väliset suhteet alkoivat tullehtua.

Sosiaalidemokraateille tämä oli osa arkea, semminkin kun JASY pidettiin SDP:n alaosastona ja SONK veti omaa linjaansa, joka oli muotoutunut pääasiassa Helsingissä ja Tampereella. Paikalliset kannanotot olivat jyrkkiäkin, milloin katsottiin, että SONK kiilautui opiskelijoiden ja työläisten väliin.²⁰⁷

Suora vaikuttaminen keskuksiin luonnistui mutkattomammin, milloin liittoa johti oma mies. Niinpä JOS esitti SOL:n hallitukselle

kaksi merkittävää ja valtakunnallisen järjestöllisen tason vakiinnutavaa suunnitelmaa. Ensimmäisessä kirjallisessa neuvossaan JOS esitti luonnoksen SOL:n hallituksen kannanotoksi. Siinä lähtökohdana oli havainto, että ylioppilaiden ja varsinkin teinien keskuudessa yhteiskunnallinen tietoisuus oli kasvanut. Koska oli tunnettua, että opiskelijajärjestöjen, ylioppilaskuntien ja teinikuntien sisäisissä taisteluissa voiton vie se, jolla on parhaat voimavarat, oli SOL:n resursseja kehitettävä. Kilpailijoista valtakunnallisilla Kokoomuksen ja Keskustapuolueen opiskelijajärjestöillä oli vakinainen pääsihteerin toimensa; niiden menestys oli ollut merkille pantavaa, joten vastaavanlainen toimi oli perustettava myös SKDL:n opiskelijajärjestölle eli SOL:lle. Tuolloinen käytäntö, että SOL:lla ja Suomen Demokraattisella Nuorisoliitolla (SDNL) oli yhteinen puolipäiväinen pääsihteerit, ei tyydyttänyt laajenevia tarpeita – etenkin keskusjohdon tutustumista paikallisten akateemisten sosialistiserojen toimintaan.²⁰⁸

Toisessa suunnitelmassa JOS viittasi tosiasiaan, joka SOL:ssa oli huomattu. Marxilaisen työväenliikkeen kaiken toiminnan perustana oli yhteiskunnan taloudellisen kehitysvaiheen ja tähän perustuvan sosialistisen strategian tuntemus. Tämä edellytti keskustelua, mikä taas vaati korkeatasoiseen teoreettiseen kirjallisuuteen perehtymistä, teoreettis-poliittisen lehdistön luomista ja kansantajuisia valistamista. JOS:ssa vallitsevan ja perin todenmukaisen käsityksen mukaan Suomesta tuollaiset kirjallisuus ja lehdistö puuttuivat. Häpeäksi oli vielä todettavissa, että Ruotsissa aatteellis-poliittinen kirjallisuus ja lehdistö olivat erittäin korkeatasoisia. Suoranaisen käskyn JOS antoi vaatiessaan, että SOL kääntyisi yhteiskunnan kaikkien tietoisien sosialististen voimien puoleen, käyttäisi radikaaleihin myötämielisesti suuntautuvaa kustannusliike Tammea hyväksi, kehittäisi käännöstoimintaa, perustaisi uuden korkeatasoisen poliittis-teoreettisen aikakauslehden, ohjaisi kansandemokraattisten lehtien toimituksia tason kohottamiseksi ja perustaisi sosialistisen kirjakaupan.²⁰⁹

Ohjeet laadittiin merkityksellisenä päivänä, 21. elokuuta 1968, jolloin neuvostopanssarit vyöryivät Prahaan ja jonka mukaan Tam-

men *Huutomerkki*-sarjan ensimmäinen, syyskuussa 1968 ilmestynyt kirja nimettiin.²¹⁰

Tšekkoslovakian tapahtumat ja neuvostopansarit tyrnäisivät kansandemokraatit ja etenkin sosialistiryhmän; Prahan kriisistä sukeutui SKDL:n ja SKP:n kriisi, joka heijastui väistämättä opiskelemaan nuorisoon. Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit asettuivat miehityksen tuomitsevaan rintamaan. SOL ja SDNL rähinöivät Neuvostoliiton suurlähetystön edustalla Tehtaankadulla ja JOS seurasi perässä.²¹¹ Tšekkoslovakia oli todellinen pettymys – ja tietysti siinä joukossa, joka oli asettanut sosialististen maiden esimerkin intellektuaaliseksi päämääräkseen. Siksi JOS:n ja SOL:n jyväskyläläinen johto ilmoitti syyskuussa julkisesti Tšekkoslovakian pettymyksestään ylioppilaslehdessä ja vastusti voimakkaasti neuvostoliittolaisen delegaation kutsumista ylioppilaskunnan vieraaksi. SOL:n puheenjohtaja jopa kävi Neuvostoliiton suurlähetystössä esittämässä miehitystä paheksuvan julkilausuman.²¹²

Ihanteeksi asetettu sosialistinen maailmanjärjestys näyttikin perin imperialistiselta ja väkivaltaiselta. Tämä uhkasi siten tehdä tyhjäksi USA:n vastaisen ja ylipäättään edistyksellisen imperialismin vastaisen liikehännän ja murentaa pohjan uusvasemmistolaiselta ideologialta. Niinpä ylioppilaskunnan vasemmistovetoisen hallituksen jäsenistä opiskelevien sosialistien edustaja esitti, että ylioppilaskunnan olisi syytä osoittaa solidaarisuutta miehitetyn Tšekkoslovakian opiskelijoille ennen kaikkea siksi, ettei sikäläisistä tapahtumista sukeutuisi oikeiston riemuvoittoa.²¹³ Hän ei suinkaan ollut aivan väärässä, sillä oikeistolaiset opiskelijat tapasivat käyttää sanallisena lyömäaseenaan Tšekkoslovakiaa, kun keskustelut äityivät ilmiriidoiksi.²¹⁴ Samoilla linjoilla olivat sosiaalidemokraatit.²¹⁵

JASY:n yleisessä kokouksessa asiasta laadittiin julkilausumaa. Keskustelussa, jonka vilkkain osuus kosketti Neuvostoliiton motiiveja ja kapitalismin uhkaa Tšekkosloveniassa, todettiin: että oikeisto oli vienyt pisteet kunnallisvaaleja ajatellen; että sosialismia toteutettiin Tšekkosloveniassa tavalla, jota *me emme* halua; että oli rakennettava pienten maiden yhteisrintama imperialismia vastaan.

Ylioppilaskunta järjesti miehityksen vastaisen kulkueen, johon osallistui tuhatkunta opiskelijaa.²¹⁶ Jyväskylässä myös radikaaleimmat osakunnat huomioivat tapahtuman. Aikaisemmat ohjelma-kaavaillut oli uusittava ja tarkasteltava Tšekkoslovakiaa. Sisäsuomalaisen osakunnan kulttuurivaliokunta oli suunnitellut kiihtyneen kulttuuriradikalismien hengessä syksyksi kulttuuri- ja kommunikatiopäivät, joissa oli tarkoituksena selvittää tiedonvälityksen luonnetta. Aikomuksista poiketen paikallisia tiedotusvälineitä ei haastettukaan paikalle, vaan kutsuttiin saksalainen tohtori Löfler alustamaan Saksan lehdistön nykytilasta, parjatusta Springer-yhtymästä ja Tšekkoslovakian nykytilasta.²¹⁷

Tšekkoslovakia, kunnallisvaalit ja kommunistien toiminta ylioppilaskunnassa ja ylioppilaslehdessä johtivat poliittiseen sekaantumukseen, josta selvittiin vain pragmaattisin keinoin.²¹⁸

Ylioppilaskunnan hallituksessa, jossa yleisvasemmistolaiset, sosialistiset opiskelijat ja akateemiset keskustanuoret häärivät merkittävässä asemassa, otettiin Tšekkoslovakian tapahtumiin jokseenkin samanlainen kanta kuin valtiollisella tasolla. Asia oli esillä elokuun lopun kokouksessa yhtenä esityslistan kohtana, mutta keskustalainen puheenjohtaja huomautti, ettei asia hänen nähdäkseen antanut aihetta ainakaan tässä vaiheessa toimenpiteisiin. Selvemmin hallituksen kanta oli luettavissa kulttuuritapahtumia koskevissa puheenvuoroissa, joskaan näkemystä ei suoraan sanottu.²¹⁹

Tšekkoslovakian sodanjälkeistä kehitystä ja sen sosialismin muotoutumista oli suomalainen sosialistis-antikommunistinen älymystö ihannoanut. Hankkeissa oli syksyksi seminaari, jossa juuri oli tarkoituksena tarkastella maan kehitystä viimeisten viidenkymmenen vuoden aikana ja nimenomaan vapaan tšekkoslovakialaisuuden nimissä. Hallituksen kokouksessa todettiin lyhyesti, ettei ylioppilaskunnalla ollut varaa rahoittaa tällaista toimintaa. Viikkoa myöhemmin hallitus suhtautui varovaisesti tarjoukseen, että se saisi vuokrata Tšekkoslovakian miehitystä esittelevän valokuvanäyttelyn. Näyttelytarjousta ei suoranaisesti hylätty, mutta asia jätettiin ”tutkittavaksi”.

Sen sijaan opiskelijoiden sosiaalikaloppailun suunnalla aktivoitiin. Ylioppilaskunta järjesti jälleen erikoislaatuisen tapahtuman, jolla rakennettiin tietoisesti vastajulkisuutta. Vastajulkisuus oli tar-

peen siksi, että julkisuus oli valtaapitävän eliitin käsissä, eikä eliitin uskottu tiedottavan tärkeistä asioista. Asuntopula oli opiskelijoiden suurin ongelma. Siksi päättäjiä heräteltiin ja yleensäkin tietoisuutta luokkaristiriidan olemassaolosta korostettiin organisoidulla mars-silla ja mielenosoituksella, joka nimettiin *mekkaloiksi*, pystytettiin leiri ja näytettiin 3000 opiskelijan marssilla joukkovoimaa.²²⁰

Kun sosiaalikkamppailussa aktivoituttiin sekä opintodemokraatisessa kamppailussa radikalisoituttiin laajalla rintamalla, edistyk-sellisimpien voimien oli jyrkennettävä näkemyksiään. Opiskelevat sosialistit päätyivät kommunisteiksi tai äärisosialisteiksi ja sosiaali-demokraatit siirtyivät kohti marxilaista sosialidemokratiaa.

Kaappaus

Solutus asetettiin keskeiseen asemaan uudessa vallankumoukselli-sessa opiskelijaliikkeessä. Jyväskylässä sen suurimpana saavutuk-sena oli ylioppilaslehden sieppaaminen. Sattuma oli ratkaisevas-sa asemassa: kun lehden päätoimittaja erosi kesken kauden, eikä uutta päätoimittajaa ehditty valita, virkaa tekeväksi päätoimittajak-si nimitettiin kahden numeron ajaksi toimitussihteeri Teppo Lehto [nimi muutettu], joka oli vallankumoukselliselle linjalle siirtyneen JOS:n puheenjohtaja. Avointa virkaa haki kolme miestä: yksi oulu-lainen ja kaksi jyväskyläläistä. Ehdokasasettelussa oululainen haki- ja pudotettiin pois, koska hän ei tuntenut kyllin hyvin jyväskyläläi-sen opiskelijaliikkeen viimeaikaista kehitystä. Keskustan ja oikeis-ton ryhmät ajoivat keskustalaista hakijaa ensimmäiselle ehdokassi-jalle ja vastustivat vasemmistoleirin junttamaa hakijaa, koska tämä oli julistautunut ylioppilaslehdessä sosialistiksi.²²¹

Sosialidemokraatit ja sosialistit jäivät valinnassa tappiolle, mut-ta saivat riittävästi julkisuutta Lehdon ylioppilaslehdessä. Pääkir-joituksessa Lehto ilmoitti sen, mitkä olivat vallankumouksellisen JOS:n ensimmäisiä tavoitteita: täydelliset ja todelliset opintode-mokratia, korkeakouludemokratia ja yhteiskunnallinen tasa-arvo. Edellytyksenä tavoitteen saavuttamiseksi oli se, että opiskelijoihin

juurrutettaisiin tietoisuus olemuksestaan, toisin sanonen ideologiasta ja strategiasta. Parhaana tapana Lehto piti ulkoparlamentarismia ja ulkoparlamentarismien muodoista nimenomaan suoraa toimintaa. Hän muistutti siitä, ettei mielenosoitus oli päämäärä sinänsä. Se oli tehtävä kansanjoukkojen keskuudessa avoimesti eikä suljetussa kokoussalissa. Ero kolmen edeltäjän ylioppilaslehden linjaan oli huomattava ja tarkoituksellinen; päätoimittajat olivat olleet sosialidemokraatteja. Heidän aikanaan lehdessä oli käsitelty yhteiskunnallisia kysymyksiä demokratiaa vaalien,²²² mutta nyt oli tehtävä jotain rajumpaa ja sosialidemokraattisesta sosialismista irtiottavaa. Siinä Lehto onnistui.

Samaan aikaan kun Helsingissä valtiotieteellisen tiedekunnan radikaalit opiskelijat kehittivät Kannunvalajien suojassa kvasi-teoreettisia rakennelmia siitä mitä solutus on, Lehto toimi solutus-tehtävän mukaisesti ja teki ylioppilaslehdessä oman ja JOS:n lehden. Syksyllä 1968 ilmestyneen kaupunkileivitykseen tarkoitettun lehden sisältöä leimasi poliittinen vastakkainasettelu, jossa kärsiväksi ja syrjityksi osapuoleksi sijoitettiin yhteiskunnan valtaapitävien (porvareiden) kosiskelema ja turhautunut vasemmistolainen opiskelija. Kunnallispoliitikot – he olivat kunnallisvaalien takia poikkeuksellisen ajankohtaisia – nimettiin väkivaltakoneistoa ylläpitäneeseen järjestelmään sopivasti: He taipuivat kielessä kunnallispoliiseiksi.²²³

Opiskelijan elämä, ”on niin perkeleen rasittavaa”, koska joutuu ”niin monen porvarin kanssa juomaan kaljat ja aina se on samaa: äänestäks mua, mun numeroni on...”

Ylioppilaskunnan opintosihtööri taasen kokosi lehteen todisteet siitä, millainen yliopistolaitos oli ja mihin yliopistolaitos tuolloisessa olemuksessaan pyrki. Yliopisto oli epädemokraattinen, oligarkkinen ja jäykkä instituutio, joka jarrutti yhteiskunnallista kehitystä (edistystä) vaaliessaan vanhakantaisia yhteiskunnallisia arvoja ja rakenteita.²²⁴

Propagandajulkaisusta kehkeytyi skandaali, jota puitiin ylioppilaskunnassa poliittisena kysymyksenä. Sen ratkaisemiseksi tarvittiin asiantuntija-apua yliopiston juristeilta.

Ylioppilaslehden toimitussihteeri jätti ylioppilaskunnan hallitukselle välittömästi eroanomuksensa. Ero myönnettiin ja hallitus päätti ottaa hoitaakseen lehden seuraavan numeron, kunnes seuraava päätoimittaja asetettaisiin tehtäväänsä. Ylioppilaskunnan pääsihteeri esitteli asian varovaisen ironisoivasti taloudellisena rikkeenä. Hän ehdotti, että hallitus jättäisi talousvaliokunnan tutkittavaksi ylioppilaslehden vaalinumerossa olleiden JOS:n vaalimainosten todelliset koot ja laadun sekä sen, kuka oli vastuussa mahdollisista ilmoitusehtojen rikkomisista. Lopuksi hallitus esitti kannanottonsa ylioppilaslehden uudeksi päätoimittajaksi. Hallituksen jossilainen jäsen ehdotti ensimmäiselle sijalleen puoluetoveriaan, ja samoin teki hallituksen keskustalainen jäsen. Näissä olosuhteissa JOS:n jäsen ei saanut taakseen ensimmäistäkään tukijaa, joten keskustalaisista mies päätettiin ehdottaa ylioppilaskunnalle.²²⁵

Lehdolle oli kyllä pyynnöstään myönnetty ero toimitussihteerin virasta, mutta keskusteluja tämä ei hillinnyt. Hallitus päätti, että oli pikimmiten julkaistava uusi vaalinumero valitun päätoimittajan johdolla. Hallitukselle Lehdon ero periaatteessa riitti, mutta oli hallituksessa halua myös taloudellisiin sanktioihin. Kun muustakaan opiskelevia sosialisteja ei voinut tukistaa, ajateltiin että etusivun vaalimainoksesta ainakin. Kyse ei ollut vähäisestä summasta, joten opiskelevat sosialistit vetäytyivät puolustusasemiin ja käyttivät kaikkia tähän sopivia vastarinnan muotoja.

Hallitus kuuli asiassa JOS:n edustajaa, joka korosti puhuvansa toimihenkilöpohjalta. Hän esitti, ettei ilmoituksista vastaava henkilö ollut informoinut Suomen kansandemokraattista liittoa – eikä niitäkään, jotka vastasivat JOS:sta kollektiivisesti. Hän myönsi, että JASS oli muuttanut kesällä sääntöjään ja muuttunut samalla JOS:ksi. Koska vuosikokousta ei ollut pidetty, oli järjestön organisaatio säilynyt ennallaan. Näin Lehto jätettiin yksin uhriksi: vallankumouksen ja järjestön asia olivat tärkeämpiä. Kuullun toimihenkilön järjestöoveri säesti, ettei JOS ollut liioin käsitelty ilmoitusta eikä Lehto informoinut JOS:n jäsenistöä ilmoituksesta. Hän katsoi, että omavaltainen Lehto oli vastuussa ainakin kustannuksista ja että lehdestä ei saanut syyttää opiskelevia sosialisteja eikä eten-

kään käyttää lehteä mielivallan välineenä sosialisteja vastaan. Puhuja kuului opiskelevissa sosialisteissa siihen ryhmään, jota politiikassa kiihottivat herraviha ja rötösherrajahti ja joka siksi ajautui järjestössään antiautoritäärisen asenteensa vuoksi oppositioon. Hän ihmetteli, miksei Lehtoa ollut kutsuttu kuultavaksi.²²⁶ ”Uskotellaan, että me elämme demokratiassa. Totuus on, että kansalaisia petetään.”

Kun opiskelevat sosialistit olivat joutumassa maksumiehiksi ja kun Lehdon lehteä käytettiin puoluepoliittisena lyömäaseena, he kävivät nopeaan puolustushyökkäykseen. He lähettivät ylioppilaskunnan hallitukselle kaksi kirjelmää, joista toisessa vaadittiin laskun hylkäämistä ja toisessa tutkimuskomission perustamista selvittämään julkisuudessa esitettyjä harhaanjohtavia vihjailuja. Asian kokouksessa esitellyt pääsihteeri hämmästeli, pitäisikö JOS:lle lähettää tiedustelu, mitä se komissiolla tarkoittaa ja minkä takia hallitus oli vastuussa vihjailuista ja vihjailujen selvittämisestä. JOS:n edustaja vastasi, että komission oli selvitettävä hallituksen ja edustajiston väliset mielipide-erot. Hallituksen puheenjohtaja (sd.) toteasi, ettei kirjelmä aiheuttanut toimenpiteitä. Muut asettuivat puheenjohtajan kannalle. Ikävämpänä pidettiin toista kirjelmää, jossa uhkailtiin ja josta sovitteluhenkisyys puuttui kokonaan. Valittu strategia epäonnistui, sillä ylioppilaskunnan luottamushenkilöt suuttuivat ja ottivat lainopillisilta neuvonantajilta selvää, kuka kustannuksista oli vastuussa. Mikään ei todistanut sen puolesta, että Lehto olisi yksin vastannut etusivun ilmoituksesta ja toiminut omavaltaisesti. Maksut voitaisiin tarpeen vaatiessa kantaa oikeusteitse. Koska JOS oli yhdistyksenä edelleen rekisteröimättä, vastuullisia kustannuksista olivat järjestön nimissä esiintyneet henkilöt.²²⁷

Suoran toiminnan kriisi

Spontaanimpi mielenosoitus eli ”demonstraatio” sijoitettiin ylioppilaskunnan ja Yhdysvaltain Tiedotuskeskuksen yhteisvoimin järjestämän jazz-konsertin yhteyteen marraskuussa 1968. Konsertti

huipentui konsertin jatkoihin, kun suomalaiset muusikot osallistui-
vat amerikkalaisten soittajien pyynnöstä jammaamiseen. Tilaisuus-
desta vastuussa oleva kulttuurivaliokunnan puheenjohtaja, vasem-
mistolaisena itseään pitävä mies, ja Tiedotuskeskuksen suomalai-
nen tulkki sopivat, että juhlat päättyvät täsmällisesti kello 23.45.
Viisi minuuttia ennen sovittua aikaa ylioppilaskunnan hallituksen
jäsen (JOS) kutsui kulttuurivaliokunnan puheenjohtajan sivummal-
le ja ilmoitti, että oli tarkoitus järjestää demonstraatio ja savustaa
tulkki ulos *amerikkalaisen good willin levittäjänä ja kulttuurityön
ja amerikkalaisen informaation välityksellä Vietnamin sotaa tuke-
vana CIA:n agenttina*. Kulttuurivaliokunnan puheenjohtaja vas-
tusti todeten, että soittaminen päättyy joka tapauksessa muutaman
minuutin kuluttua. Kun muusikot sitten lopettivat, alkoivat mie-
lenosoittajat huutaa tunnetunsisältöisiä, USA:n Vietnamin politi-
ikan vastaisia rytmikkäitä iskulauseita. Yleisö luuli, että jammaus
oli päätynyt huutoihin. Osa yleisöstä oli valmis väkivalloin opet-
tamaan mielenosoittajia ja vastasi iskulauseisiin huudoilla, joilla
mielenosoittajien mukaan oikeastaan tuettiin sotaa epäsuorasti tuo-
mitsemalla FNL ja Pohjois-Vietnam.²²⁸

Mielenosoituksissa ja vähäisissä mielenilmaisuihin altistuttiin
vastavoimien hyökkäyksille, jotka voitiin kääntää myöhemmin voi-
toiksi. Vasemmiston ja demokraattisen rintaman harmiksi ylioppi-
laskunnan vappumielenosoitus leimattiin julkisuudessa harjoituk-
seksi, räyhäykseksi ja vasemmistolaisittain puoluepolitisoituneek-
si tapahtumaksi.²²⁹ Ylioppilaskunnan ja Yhdysvaltain Tiedotuskes-
kuksen jazz-konsertin mielenosoitus nostettiin valtakunnalliseen
keskusteluun, ja lehtijutut perustuivat useimmassa tapauksessa toi-
sen käden tietoihin. Toisaalta tilaisuudessa mielenilmaisun vastus-
tajat käyttivät iskulauseita, joilla loukkasivat mielipidevapautta ja
uhkasivat väkivallalla (”kommunistit hirteen” ja ”turpiin vaan”), ja
panivat myöhemmin vireille hankkeen, jolla johtava ylioppilaspo-
liitikko olisi erotettu yliopistosta. Tämä kaikki osoitti sitä, että yh-
teiskunnan patoutuneet aggressiot olivat löytäneet kanavoitumis-
kohteensa: autoritaarisesti kasvatetut henkilöt suuntasivat vihansa
ja kaunansa opiskeleviin sosialisteihin.²³⁰ Keski-Suomen Iltalehdes-

sä likapyykkiä pestiin useita päiviä, tapahtumat levisivät kaupunkilaisten tietoon ja huligaanit leimattiin henkisesti kehittymättömiksi. Lehti hankki teon tuomitsijaksi Porin jazzfestivaalien järjestäjän ja kaupunginvaltuutetun, mutta mielenosoittajien riemuksi kävi ilmi, ettei kyseistä henkilöä edes ollut olemassa. Opiskelevat sosialistit saattoivat vapaasti leimata lehden skandaalijulkaisuksi.²³¹

Tällaisissa yhteyksissä puolueyhmittymät erkanivat toisistaan ja kääntyivät sisäänpäin. Parlamentaarisessa toiminnassa sosialistit, sosialidemokraatit, keskustalaiset ja liberaalit pitivät yhtä ja ajoivat yhteistä politiikkaa miltei samoja poliittisia fraaseja toistaen. Sitä vastoin mielenilmaisut sosialistisen strategian ja suoran toiminnan ilmentyminä tekivät välttämättömäksi jopa sosialistien ja sosialidemokraattien kielellisen erottautumisen. JASY tuomitsi julkisesti huonosti organisoidut, asiattomat ja tilannetajuttomat mielenosoitukset ja demonstraatiot, jotka eivät palvelleet opiskelijaliikkeen päämääriä tai vaikuttaneet myönteisesti yleiseen mielipiteeseen. Tällaiset mielenilmaisut vaikeuttivat edistyksellisten piirien toimintaa ylioppilaspoliitikassa eivätkä olleet akateemisten sosialidemokraattien omaksumien ”rationaalisen radikaalisuuden periaatteiden mukaisia”. Sen sijaan sosialidemokraatit kyllä antoivat julkilausumia mitä merkityksellisimmistä aiheista, kuten sähköveturihankkeesta (alun perin VR:n uudet veturit tilattiin kotimaasta, mutta marraskuussa päädyttiin tilaamaan ne Neuvostoliitosta).²³²

Kriisissä sosialistit olivat irrottautuneet demokraattisesta rintamasta, mikä oli johtanut ”ihmisyhteisölle vieraiden väkivaltaisuuksien” kehittymiseen. Sen tähden keskustalaiset totesivat taantumuksellisuuden lisääntyneen kansan keskuudessa ja yhteistyömahdollisuuksien heikenneen, ja sosialidemokraatit vetosivat kaikkiin demokraattisiin yhteisöihin ja opiskelijoihin yhteisöllisen yhtenäisyyden säilyttämiseksi ja ”toiminnan ohjaamiseksi Lapuan ajoista 70-luvulle”.²³³

Kiinnostavaa suoran toiminnan käsitteen viljelemisessä oli, että se kytkettiin niin avoimesti puoluepoliittiseen äänestäjien kalastamiseen. Opiskelijat – etenkin oikeistolaiset – kirjoittivat pilkallisesti koko strategiasta.²³⁴ Ylioppilaskunnassa ja jopa osakunnissa po-

liittinen järjestäytyminen ja poliittisena ryhmänä esiintyminen ajoivat asioiden ohitse niin, että ilmeni halua palata vanhaan ja pysäyttää yhteistyötä vaikeuttava toiminta.²³⁵

Sisäsuomalaisen osakunnan yleisessä kokouksessa lokakuussa 1968 käytiin pitkä keskustelu osallistumisesta edustajiston vaaleihin. Osakunnan kuraattori (sd.) ehdotti, ettei osakunnan listoille laskettaisi kummankaan poliittisen ääripään edustajia, vaikka kannatti sinälään *rationaalista radikalismia*. Jyrkemmän kannanoton mukaan poliittisten yhdistysten jäseniä ei tulisi ollenkaan ottaa mukaan. Kun kolmas linja painotti liberaaleja arvoja, poliittiset vaihtoehdot hyväksyttiin, mutta äärivasemmisto ajettiin ulos. Se näkyi myös vaaliohjelmasa, jonka alussa todettiin, että ylioppilaskunnan nykyinen sisäiseen hajottamiseen pyrkivä toiminta ja hyödyllisen yhteistyön torpedointi oli kerrassaan lopetettava.

Radikaalin rintaman, yleisdemokraattien ja edistyksellisten demokraattien hajaannus todentui ylioppilaskuntavaaleissa. Vastedes eri ryhmät ryhtyivät omimaan radikalismia itselleen, monopolisoimaan edistyksen ja valjastamaan myönteisen latauksen sisältävän käsitteen 'yleisdemokratia' ryhmänsä palvelukseen. Syksyn 1968 vaalien jälkeinen edustajiston kokous, jossa valittiin ylioppilaskunnalle hallitus, vakiinnutti poliittisten järjestöjen aseman opiskelijoiden julkisessa keskustelussa. Vastedes edustajiston jäsenet merkittiin pöytäkirjoihin puoluetunnuksin. Kokouksessa käydyssä keskustelussa jatkettiin sujuvasti kevään ideologiafoorumien keskeistä teemaa, jossa ideologisia vastakohtaisuuksia ei peitelty. Hallituksen valinnassa vastakkaiset puheenvuorot ja käsitykset olivat avainasemassa: puoluesidonnaisuuden vastapuoleksi mainittiin omilla aivoilla ajatteleminen sekä idealismin pragmaattinen juntaaminen. Puheenvuorot viittasivat siihen, että puoluesidonnaisuus, ideologisuus sekä henkilöiden ja ryhmien väliset ristiriidat kuuluivat hyväksyttävään parlamentaarisen kanssakäymiseen.²³⁶

Kokouksessa oli kolme erilaista "ministerilistaa". Eri poliittisten ryhmien välit olivat kireät, eikä henkilökohtaisten antipatioiden esiintuomista vältetty. Kokous oli pitkä ja riitaisa, ja ennenkuulumattomasti jouduttiin äänestämään. Ennen äänestystä ryhdyttiin kilvan kehumään eri ehdokkaita ja pidettiin neuvottelutauko. Sitten valittiin hallitus, jo-

hon kansandemokraatit ja kepulaiset mahtuivat. Tukipuheissa kerrottiin ehdokkaiden opiskelemat aineet, järjestöllinen kokemus valtakunnallisissa järjestöissä, teinipolitiikassa, kulttuurityössä, ylioppilaspolitiikassa ja opintopolitiikassa ja useimmiten mainittiin sekin, mihin tehtävään ehdokasta hallituksessa kaavailtiin, toisin sanoen sitä, minkä valiokunnan johtoon ehdokasta haluttiin. Saatettiinpa jostakusta mainita, että hän oli ”puuhakas”, ”aktiivinen” tai ”esitystavaltaan suora”.

Epäilemättä suoran toiminnan ajautumiseen kriisiin vaikutti sekin, että professorivallan vastustamisessa *aktiivi vasemmisto* epäonnistui. Kun syksyllä 1968 ylioppilaskunnan hallitusta täydennettiin, jouduttiin kasvokkain parlamentaaristen käytäntöjen kanssa. Jyväskylän opiskelevien liberaalien (JOL) edustaja ehdotti hallitukseen miestä (JOS), jota oli esitetty hallitustyöhön kaksi kertaa aikaisemminkin ja jolla JOL:n mukaan oli henkilönä ”selvä kuva” opiskelijapoliittisista kysymyksistä, ja toivoi, ettei tällä kertaa – kuten aikaisemmissa valinnoissa – edustajiston ollut tuijottaminen liiaksi puoluepoliittiseen kantaan. JOL:n toivomuksella oli vähemmän vaikutusta, sillä välittömästi esityksen jälkeen sosialidemokraatti esitti hallitukseen puoluetoveriaan, jonka meriitit olivat nimenomaan teinipoliittisia. Roope Leivonen [nimi muutettu] opiskeli ensimmäistä vuotta filosofiaa ja valtio-oppia, oli akateemisten sosialidemokraattien varapuheenjohtaja ja oli suorittanut erilaisia järjestötekniisiä kursseja. Akateemisten keskustanuorten edustaja kannatti esitystä huomauttaen, että ylioppilaspolitiikka tarvitsi uusia voimia. Yhden edustajan mukaan sosialidemokraatti oli liian nuori, joten valinta meni äänestykseen, jossa JOS:n jäsen voitti ja sai vastuulleen opintovaliokunnan.²³⁷ Opintovaliokunta oli siirtynyt opiskelevien sosialistien käsiin, jotka alkoivat ratkoa kesken jäänyttä sosiologian laitoksen ongelmaa.

Sosiologian professorin sukunimen mukaan ”Yrjösen tapaukseksi” nimetyn konfliktin selvittely opiskelijoiden keskuudessa oli kiinnostava paljolti siksi, että nimenomaan opiskelevat sosialistit omivat sen. Julkisesti opiskelijoiden kesken tapausta käsiteltiin ylioppilaskunnan edustajistossa pian jazzmellakan jälkeen, kun opin-toasioista ylioppilaskunnan hallituksessa vastaava mies (JOS) sen ensin esitteli. Hän kertoi prosessin lähteneen liikkeelle edelliske-

väänä ja ilmoitti samalla, että asiaan liittyi paljon sellaisia piirteitä, joita ei ollut syytä esittää kirjallisesti ja julkisesti. Näin julkinen keskustelu käännettiin salaiseksi keskusteluksi ja tapauksesta tehtiin salamyhkäisempi kuin se todellisuudessa kenties oli. Kiistatonta oli, että sosiologian professori oli syyllistynyt kohtuuttomuuksiin ja mielivaltaankin, mutta nyt esiteltiin sellaisia puolia, joita virallisiin valituksiin ei ollut sisällytetty ja joissa nimettiin myös toimenpiteistä kärsineitä. Oli puhetta siitä, että professori oli järjestänyt assistenteilleen taskutarkastuksia, takavarikoinut näiden omaisuutta ja vaatinut, että assistentit korvaisivat laitokselta hävinneet kirjat. Lisäksi hän oli asettanut erilaisia esteitä opiskelulle; tämä oli tietenkin ikävää aikana, jolloin opiskelijaälymystön kahviseuraa pääseminen oikeastaan edellytti sitä, että oli suoritettuna vähintään sosiologian approbatur-arvosana. Radikaalein toimenpide nimettiin Yrjösen tapauksen osatapaukseksi, ”tutuksi tapaus Pauli Lesosen erottamiseksi opintodemokratian kannattajana”. Opintovastaa-va mainitsi myös, että professori oli uhkaillut sosiologian seminaarin osallistujia erottamisilla ja vieläpä evännyt JOS:n puheenjohtajalta opinto-oikeuden.

Opintovastaaava tovereineen oli sitä mieltä, ettei professori ollut ”sopiva henkilö kasvatuksellisen vallan käyttäjäksi”. Sen tähden hän oli neuvotellut Helsingissä muutama päivä aikaisemmin SYL:n hallituksen kanssa. SYL:n juristijäsen ja hallitus olivat jyrkän mielipiteensä opintodemokratian puolesta. SYL:n tuella ehdotettiin siirtymistä suoraan toimintaan.

Opiskelijapoliitikot olivat ajaneet aseisiin. Jyväskylän opiskelevan oikeiston edustaja vihjasi, että ei ollut tietoa, oliko professori prosessin aikana parantanut tapojaan, ja että opiskelijat (so. radikaalit opiskelijat) olivat itse toimineet autoritaarisesti vaatiessaan yksinomaan opettajia käyttäytymään demokraattisesti. Virinneesä keskustelussa muutamat arvelivat kuulleensa myös sellaisista suunnitelmista, että tarkoituksena oli ryhtyä opintolakkoon. Vihjailut osuivat kohteeseen. Vasemmistoradikaalit totesivat, että opiskelijoilla hallinnonuudistuksista huolimatta puuttui neuvotteluasema. Esiin nostettu tapaus juuri tähtäsi neuvotteluaseman saamiseen eikä

mihinkään lakkoon. Hänen mukaansa hallituksessa ei ollut puhetta lakosta. Hallituksen yleisdemokraatit oikaisivat, että oli keskusteltu opiskelijalakosta järjestöllisenä toimenpiteenä. Myös muunlaiset suoran toiminnan muodot olisivat mahdollisia – ennen kaikkea mielenosoitus, jonka tavoitteena olisi julkisen keskustelun avaaminen siitä, että vain joka kymmenes sosiologian opiskelija valmistui. Tämä miellytti useimpia yleisdemokraattisen rintaman jäseniä, ja erityisen merkittävän puheenvuoron piti kokouksen puheenjohtaja, joka totesi:²³⁸

Tämä [Yrjösen] tapaus on tavattoman kiitollinen säilyttää varastossa, se on tehokas *taistelukeino*. Syytökset pitävät kyllä paikkansa, mutta siitä, onko tilanne korjaantunut, ei ole tietoa.

Viikko edellisestä hallitus oli tekemässä Yrjösen tapauksessa luotamuskysymystä. Opintovastaava esitti edustajistolle, että ylioppilasvaalien yhteydessä oli tehty *eräänlainen tiedustelu* ja saatu noin 60 allekirjoittajan adressi. Siinä vaadittiin professorin välitöntä siirtämistä muihin tehtäviin. Professorin Yrjösen tapaus muuntui välitömästi parlamentaariseksi ja julkiseksi debatiksi. Ja – kuinka ollakaan – radikaalien vastustajat olivat omaksuneet ja omineet radikaalien luoman strategia-arsenaalin. Tällä oli kauaskantoiset seuraukset. Opintovastaavan vastustajat tekivät myös tiedustelutyötä ja havaitsivat, että radikaalien keräämä aineisto oli virheellinen. Niinpä he voivat vaatia kansandemokraattia selittämään, mikä on opintodemokratian luonne ja millaiseksi se oli kansandemokraattien käsittelyssä muuntunut. Keskusteluissa kansandemokraatit viittasivat sosiologisiin konfliktiteorioihin liikkeen synnystä ja vaativat Yrjösetä vastaan kootun *todistusaineiston* salaamista; sen julkaiseminen johtaisi asian juridiseen käsittelyyn ja vähentäisi siten demokraattisen ratkaisun mahdollisuutta. Merkittävin ongelma liittyi kuitenkin antiautoritaarisen ryhmän autoritarisoitumiseen.²³⁹

Sosialidemokraatti kansandemokraatille: ”Kuvittelen, että tajuatte tehtävänne opiskelijoiden edustajina ettekä yritä sanella ylhäältäpäin.”

Kansandemokraatti sosialidemokraatille: ”Ihmettelen [sosialidemokraattien] demokratiakäsitystä, että on demokraattista, että professori eliniäkseen nimitetään virkaan, josta häntä ei voi erottaa. Kysymys on

nimenomaan demokratiasta ja sen periaatteen sovelluksesta, että opiskelijoiden tulisi voida päättää, kenen johdolla he opiskelevat.”

Kansandemokraatti: ”Yliopistossa on paljon demokraattista mieltä huolimatta siitä, että subjektiiviset edellytykset sen syntymiselle ovat täysin mitättömät.”

Tapaus Yrjönen oli oleellinen siksi, että se osoitti kollektiivisen ristiriidan professorivallan ja opiskelijavallattomuuden välillä. Sen tähden se oli jossain muodossa ratkaistava. Yleisdemokraatit katsoivat, että ylioppilaskunnan korporaationa oli kaikin mahdollisin keinoin ja kollektiivisesti puolustettava yksittäisen jäsenensä etuja. Kyseeseen tuli suora toiminta, joka kuitenkin näytti tehoavan heikosti.

Kansandemokraatti: ”Tähän saakka käytetty suora toiminta ei ole saanut rehtorinvirastoa suhtautumaan asiaan vakavasti.”

Nykyisen toimintastrategian arsenaali oli ammennettu tyhjiin.²⁴⁰

Vuoden 1968 perintö

Vuoden iskusanat oli käytetty loppuun tai niistä oli tullut liian monelle ryhmälle käyttökelpoisia. Siksi radikaali vasemmisto tarttui uusiin iskusanoihin, jotka se löysi marxismi-leninismistä, marxismista, kansainvälisestä politiikasta sekä 60-luvun sosiaalidemokraattien ja kansandemokraattien esiin nostamista yhteiskunnallisista ongelmista. Ne koottiin puolueiden toisiaan muistuttaviin periaateohjelmiin.²⁴¹

Uusia sanoja olivat vieraantuminen, luokkakantaisuus ja työttömyys. Vasemmiston äänekkyyys, yliopistopoliittisen kulttuurin tuntemus ja itse asiassa todellisempikin varttuneisuus vaikuttivat siihen, että ylioppilaskunta oli jatkanut kiihkeää yhteiskuntakriittistä keskustelua työttömyydestä sekä ideologioista. Jyväskylän ylioppilaslehteenkin teemoiksi oli valittu marxismi-leninismiin viittavia aihepiirejä, kuten vieraantuminen ja imperialismi; ja mielenterveys- ja yliopistoideologiateemat liitettiin suoraviivaisesti luokkakantaisuuteen.²⁴²

Vuosi 1968 päättyi pettymykseen. Vallankumous ei edennyt. Hallintokamppailu edistyi radikaaleista riippumatta. Vaikka toimintamuodot ja -tavat sittemmin muunsivat muotoaan, perusrakenne oli hahmotettu ja syndikalismista lähteneet säännöt sisälsivät marxilais-leniniläisen joukkotoiminnan ytimen.²⁴³

Kun opiskelevat sosialistit hylkäsivät syndikalismia, muut yleisdemokraatit alkoivat enenevästi vaalia sitä.²⁴⁴ Syndikalismissa oli vetovoimaa. Demokraattista rintamaa viehättivät etenkin sen anti-imperialistinen luonne, vaatimukset täydellisestä opintodemokratiasta ja määritelmät siitä, että opiskelijat olivat henkisiä työläisiä, jollaisen kannan puoluerajat ylittävä demokraattinen opiskelijaliike oli jo yleisesti hyväksynyt.²⁴⁵

Ylioppilaskunnan hallitus ilmoitti haluavansa edustajistolta luvan luoda aktiivisia kontakteja syndikalistisiin liittoihin, semmin kun nämä edustivat juuri sitä, mihin suomalainen opiskelijaliike oli pyrkinyt ja millaisia toimintamuotoja se oli ottanut käyttöön vuoden 1968 kuluessa. Syndikalistiset liitot järjestäytyivät ammattijärjestömaisesti. Ne käyttivät työmarkkinajärjestöjen keinoja (lakot) opiskelijoiden etujen ajamiseen, suosivat spontaaneja toimintamuotoja ja taistelivat imperialismia vastaan. Ne kritisoivat yliopistojen muuttumista tuotantolaitoksiksi, vaativat kasvatusjärjestelmän uudistamista ja opiskelijavaltaa yliopistojen päättäviin elimiin sekä pitivät näennäisuudistuksiin tähtäävänä tavoitetta, jonka mukaan opiskelijaedustus päättävissä elimissä olisi riittävä.²⁴⁶ Käsitys opiskelijavallan, opiskelijaedustuksen ja demokratian luonteesta oli kuitenkin asia, joka hajotti demokraattisen rintaman. Kommunistit ja vasemmistososialistit vaativat opintodemokratiaa, jossa elinikäiset professorinvirat lakkautettaisiin demokratian vastaisina ja jossa opiskelijat saisivat valita, kenen johdolla he opiskelevat.²⁴⁷

Ylioppilaskunnan hallituksen tekemän yhteenvedon mukaan vuosi 1968 oli ylioppilaiden toimintaa ajatellen kaikkiaan merkityksellinen: oli tiedostettu opiskelijaliikkeen uudet tehtävät, mikä seurauksena oli alettu vaatia opintodemokratian lisäämistä sekä päästä aatteelliseen ja poliittiseen toimintaan. Lisäksi etujärjestöajattelu oli vallannut vaaleissa alaa. Ylioppilaskunta ja yliopisto

olivat sulautumassa yhteiskunnallisesti vaikuttavaksi kokonaisuudeksi. Niin ikään tiedottamista oli tehostettu ja mammuttiylioppilaskuntia suosivaan SYL:oon oli suhtauduttu kriittisesti. Kehitystä pidettiin terveenä. Jatkossa tavoitteeksi asetettiin opiskelun järjeistämisen, tietoisuuden kasvattaminen, kulttuurin demokratisoiminen ja opiskelijoiden yhteiskunnallistaminen.²⁴⁸

Yhteenvedon pohjalta laadittua kaunopuheista hallitussuunnitelmaa kritisoitiin. Äänessä olivat kokeneimmat ja tietysti suunnitelmaan tarkimmin perehtyneet opiskelijapoliitikot, kaksi opiskelevaa sosialistia, akateeminen sosialidemokraatti ja akateeminen keskustanuori. Viimeksi mainittu tyytyi toteamaan yleisesti, ettei suunnitelma ollut demokraattistumishaluinen, sosialidemokraatti piti urheiluvaliokunnan suunnitelmaa surkeana ja ideologisesti olemattomana ja opiskelevat sosialistit haukkuivat melkein kaiken. Suunnitelma ”sisälsi monia heikkouksia” ja valiokuntien suunnitelmissa oli huomattavia eroja (toisissa syötettiin pakkoideologiaa, toisissa demokratiaa ja joissakin näitä kumpiakin). Urheiluvaliokunnan suunnitelma oli ideologisesti taustaltaan melkoisen surkeaa luettavaa, ulkoasiain valiokunnassa myönteistä oli se, että se oli poliittinen. Mutta heikkoutena oli se, että se oli kepulainen ja vastasi keskustapuolueen ulkopoliittikkaa – niinpä siinä oli ”muutamia asiattomuuksia ja paikkansapitämättömyyksiä”.

Toiveet ja pettymykset johtivat osaltaan proletaariseen käänteeeseen, mutta tässä köyhälistön käänne ulottui laajemmalle kuin pelkkään vasemmistoon. Nimittäin kielessä proletaarinen käänne merkitsi sotilaskielen omaksumista ja konkreettisimmillaan proletaarinen käänne tarkoitti liittolaisten etsimistä. Loukattu nuoriso nosti itsetuntoaan hankkimalla tukea karaistuneen proletariaatin eli ammattiliittojen joukosta.²⁴⁹

Vuosi 1968 toi opiskelijapolitiikkaan vielä yhden merkityksellisen elementin, eräänlaisen provinsiaalisuutta korostavan piirteen. Täkäläiset radikaalit piirit pettyivät pahasti SYL:n toimintaan. Se leimattiin Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan jatkeeksi, ja sen toimintatapoja arvosteltiin epäkansanvaltaisiksi. Närää herättivät se, että HYY:n korkeakoulupoliittiset ohjelmat jyräsivät muiden ylioppilaskuntien esittämät linjaohjelmat, ja etenkin se, että liittokokoukset muodostuivat SYL:n hallituksen vaalijunttauksiksi. Pro-

vinssiyliopistojen ylioppilaskuntien yllä oli mustia pilviä ja näiden edistykselliset ohjelmat uhkasivat muuttua muistoiksi. Kaikkiaan oli niin, etteivät täkäläiset yleisdemokraattisen rintaman opiskelijaradikaalit voineet hyväksyä eteläisen Suomen ylivaltaa. Puheen- vuoroissaan he yrittävät muistuttaa siitä, että he edustivat sorrettujen luokkaa. Jyväskylän yliopiston opiskelijoista kahden kolmesta kerrottiin olevan kotoisin *Suomen siirtomaavallan riistämiltä alueilta pohjoisesta*. Niinpä vaadittiin maan tasapuolista kehittämistä. Tämä oli jyväskyläläisten (meidän) yhteinen ongelma, ja täkäläisten (meidän) oli kollektiivisesti herätettävä *etelän ihmisten omatunto* ja käytävä myös tällä sektorilla *barrikadeille*.²⁵⁰

Helsingin vanhan ylioppilastalon valtaamisesta, vuoden 1968 tapahtumaksi kirjoitetusta tapahtumasta, ei mainittu missään. Vanhan valtaaminen olikin täysin merkityksetön juonne opiskelijaliikkeen kehityksessä. Mukana oli jyväskyläläisiä, mutta valtaus oli hidasliikkeisten helsinkiläisten vastaus siihen, mihin Jyväskylässä oli edetty keväällä ja Tampereella syyskesällä. Se oli myös etelän ihmisten juttu. Sitä paitsi vanhan valtaus noudatteli samaa kaava kuin suora toiminta muualla: se oli ennalta suunniteltua spontaania suoraa toimintaa. Se kuitenkin toi yhden taistelukokemuksen opiskelijaliikkeelle koetellessaan suoran toiminnan yhtä muotoa eli valtaamista (*sleep-in*).²⁵¹

Yliopiston ja kaupungin välinen suhde ei ollut muuttunut miksiäkään sitten 60-luvun alun vuosien – mikäli asiaa tarkasteltiin opiskelevan nuorison näkökulmasta ja käsiteltiin kulttuuri- ja yhteiskuntapoliittisia kysymyksiä. Kaupunki oli nurkkapatrioottinen, hidasliikkeinen, staattinen ja uutta vierastava yhteisö, joka ei ahtaassa puoluepoliittisesti järjestäytyneessä valtuustojärjestelmässään käsittänyt suunnitelmallisuuden merkitystä. 60-luvun Suomi oli tulevaisuuteen tähtäävä suunnitelma-Suomi, ja tulevaisuus oli nuoren älymystön. Tuota potentiaalista ryhmää ei käytetty hyväksi. Nuoren älymystön harmiksi sen ajatuksista vaiettiin.²⁵²

PROLETAARINEN KÄÄNNE

Kielellinen ja kielen ohjaama toiminnallinen kääntyminen köyhälistöksi ei tapahtunut hetkessä. Siitä muodostui vuosia kestävä prosessi, jossa rakennettiin uutta narratiivista identiteettiä, taisteltiin opiskelijoiden oikeuksien puolesta, löydettiin uusi kansainvälinen järjestys, luotiin sosialistista strategiaa ja lähennyttiin työväenliikettä.

Uusi identiteetti

Vuosikymmenen alun kulttuuriradikaalien luoma ja vuosikymmenen jälkipuolella uusvasemmistolaisien syventämä jako edistykseksi ja taantumukseksi säilyi. Se kuitenkin muutti merkityksellisellä tavalla muotoaan – oikeastaan käsitteitä jäsentävä kenttä jämmähti puoluekantaiseen järjestelmään. Uudessa käsittelyssä ryhmiä selitettiin ja ymmärrettiin dialektisesti ideologisten vastakohtaisuuksien olemassaololla ja vailla yksilöitä. Nytemmin käsitettä edistykseksi ja siten edistykseksi kollektiivista ryhmäkuva jouduttiin rakentamaan suhteessa uudistuneisiin vastavoimiin. Samalla ryhmäidentiteetti laajentui personoimattomiksi toimijoiksi ”edistykseksi” ja tätä vielä syvällisempää aktiivisuutta osoittavaksi ryhmäksi eli ”suoranaisiksi radikaaleiksi” monine poliittisuutta vahvistavine attribuutteineen.²⁵³ Tämä tarkoitti sitä, että puoluepoliittiset järjestöt sitoivat käsitteet suoraan poliittiseen omakuvansa. Esimerkiksi JASY määritteli koko sosialidemokratian määrätietoiseksi edistykseksi liikkeeksi, jonka päämäärät olivat yhteiskunnallisia.²⁵⁴ Määrittelyssä edistykseksi, liike ja yhteiskunnan muuttaminen olivat yhtä ja siten radikalismia.

Ylioppilaskunnan hallituksen ideologisuus ja valistus kulkivat pragmaattisen muutoksen tietä niin pitkälle, että vuosikymmenten vaihteessa voitiin puhua huolestuneina edistykseksi hajaannuksesta. Kaikki eivät enää halunneet seurata kansandemokraatteja saati siten nuorleniniläisiä kommunisteja, joten näytti siltä, että maan edis-

tykselliset voimat eivät ponnistelleet tiedostavan keskustelun elvyttämiseksi.²⁵⁵

Puoluepoliittisiin tunnuksiin ja vaaliliittoihin siirtyneessä yliopilaspolitiikassa järjestöt, kuten Jyväskylän Akateemiset Keskustanuoret (JAKN) ja Jyväskylän Akateeminen Sosialidemokraattinen Yhdistys (JASY) karistivat nimistään akateemisuudet (Jyväskylän Opiskelevat Keskustalaiset; Jyväskylän Sosialidemokraattiset Opiskelijat), mikäli ne eivät olleet alusta lähtien ”opiskelijoita”, kuten Jyväskylän Opiskeleva Oikeisto (JOO), Jyväskylän Opiskelevat Liberaalit (JOL) ja Kristilliset opiskelijat. Nimi oli samanaikaisesti oire poliittisen eliitin ajattelun muutoksesta ja halusta muuttaa identiteettiä. Joukon sosiaalinen kompetenssi oli suhteessa nimeen

EDUSTAJISTON VAALIT 1969–1971

Vuoden 1969 vaalit olivat jo puoluepoliittiset, sillä 40 edustajistopaikasta ainoastaan yksi meni kasvatustieteiden ainejärjestön vaaliliitolle. Vuosina 1970 ja 1971 edustajisto oli jo läpeensä poliittisesti järjestäytynyt, puoluejärjestöjen ulkopuolelta ei enää yksikään livahtanut ylioppilaskuntaan. Sosialisteilla edustajia oli vuoden 1969 edustajistossa kolme, mutta samassa vaalisessa sittemmin sosialisteihin sulautunut riippumaton vasemmisto sai neljä paikkaa. Sosialidemokraattien oli tyytyminen neljään edustajaan. 1970 sosialistien paikkaluku ylsi seitsemään, sosialidemokraattien kuuteen, ja seuraavan vuoden vaaleissa sosialistit saivat läpi yhdeksän edustajaa sosialidemokraattien edustajien määrän pysyessä edelleen kuudessa. Vuosina 1969–1971 aikana keskustalaisten ja liberaalien opiskelijoiden paikkamäärä oli 10–12, kristillisten kaksi ja opiskelevan oikeiston 13–14. Äänestysinnostus kohosi huomattavasti. 1968 vaaleissa ääntään käytti ylioppilaskunnan jäsenistöstä 55,2 prosenttia, 1969 57,4 prosenttia, 1970 66,5 prosenttia ja 1971 65,3 prosenttia.

JYY:n toimintakertomukset 1968–1971; Lamberg 2004, 587–589.

ja osoitti selvästi ylioppilaiden uudistunutta yhteiskunnallista asemaa. He olivat opiskeluyöntekijöitä, eivät opiskelija-alamaisia – ja siksi liittolaisia ryhdyttiin etsimään kernaammin ammattiyhdistysliikkeestä kuin akateemisesta ympäristöstä. Tätä paitsi tunnustettiin hyvin se tosiasia, että yliopiston ulkopuolella akateemisuuutta viroksuttiin.²⁵⁶

Ylioppilaskunnan hallitusten ja edustajistojen keskusteluissa parlamentarismia korostavat puheenvuorot olivat yleisiä, olipa puhujana sitten vasemmistolainen, keskustalainen, liberaali tai oikeistolainen. Yleinen ja perin pragmaattinen käsitys oli, että hallitus

LINJAKAS KULTTUURI

Vuoden 1970 edistyksellinen hallitus kaatui. Syksyllä koottu vähemmistöhallitus oli täysin sosialistien hallitsema. Kulttuuritoiminta seurasi sosialistien aivoituksia. Vähemmistöhallitus teki yhteistyötä Kansansivistysliiton, Työväensivistysliiton ja SAK:n Jyväskylän alueen paikallisjärjestön kanssa. Se liitti ohjelmaansa Tšekkoslovakian valtion tanssi- ja lauluryhmän esityksen yliopistolla, Jenan yliopiston rehtorin luennon DDR:n tiedepolitiikasta ja korkeakoulu-uudistuksesta, bakulaisen kansanmusiikkiyhtyeen konsertin, intialaismusiikkityyppisen konsertin ja länsisaksalaisen kabareeryhmän esityksen. Se järjesti kulttuuripolitiikan seminaarin, kehitysalueseminaarin ja vähemmistöryhmiä huomioonottaneen ja katastrofaalisesti päättyneen Mustalaisillan (vähemmistöryhmien, lasten, mustalaisten, ammattitaidottomien oikeuksien ja etujen turvaaminen mainittiin JYY:n toimintasuunnitelmassakin). Se kutsui M. A. Numminen ja Jani Uhleniuksen kvintetin konsertoimaan, esitti seitsemän edistyksellistä elokuvaa sekä kaavaili jonkun edistyksellisen teatterin vierailua Jyväskylään.

JYY, hallituksen päätösluettelot 15.10.1970§1, "Kulttuurivaliokunnan toimintasuunnitelma loppusyksyksi 1970".

saattoi harjoittaa parhaaksi katsomaansa politiikkaa; vaaleissa joka tapauksessa nähtiin, hyväksyttiinkö politiikkaa. Tällainen katsanto korosti entisestään edistyksellisen ja yleisdemokraattisen opiskelijapolitiikan merkitystä, sillä sen linja luotiin hallituksessa. Katsanto myös vahvisti hallituksen ja opiskelijaeliitin asemaa. Parlamentaariset menettelyt saattoivat johtaa jopa hallitusten kaatumisiin.²⁵⁷ Kun hallitukset toivat ponsiaan edustajiston käsittelyyn mitataksseen luottamustaan, ne altistuivat vastavoimille. Vaalit ja luottamussäänestykset kenties mittasivat poliittisten ohjelmien hyväksyntää, mutta tosiasia oli, että 1960- ja 1970-luvun vaihteen hallitusten poliittiset ohjelmat muistuttivat toisiaan. Ne olivat puheissa ”linjakkaita”, ne todettiin poliittisessa analyysissä linjakkaiksi. Siksi oli luontevaa esittää myös jo tehty narratiivisesti ”linjakkaaksi toiminnaksi”. Edustipa hallitus vähemmistöä tai enemmistöä, se oli analysoijan katsannossa linjakasta ja onnistunutta. Tämä viittaa selvästi opiskelijapolitiikan pragmaattiseen puoleen – ja vielä enemmän siihen viittaa valiokuntatyöskentelyn kehittyminen.

Hallitukset eivät suuremmin muuttaneet valiokuntien kokoonpanoja. Esimerkiksi mainittu vähemmistöhallitus noudatti edellisen hallituksen edistyksellistä linjaa. Se tavoitteli yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta, madalsi opiskelijat yhteiskunnasta erottavia raja-aitoja ja pyrki kaatamaan yliopistoyhteisön sisäiset, keinoitekoiset raja-aidat. Tärkein tehtävä koko kauden kuitenkin oli se, että yliopistouudistus toteutettaisiin järkähtämättömästi ylä-periaatteen mukaisesti, ja vähemmistöhallituksen erityistehtävänä oli rauhoittaa ylioppilaskunnan sisäistä riitelyä ja antaa seuraavalle *rauhan ajan* hallitukselle mahdollisimman hyvät lähtökohdat. Demokratia, rauha ja konsensus alkoivat olla osa opiskelijapolitikointia, joka kuitenkin oli lähtenyt liikkeelle ideologisten vastakohtien keskustelusta.²⁵⁸ Puolueet valitsivat hallituksen jäsenet, ja siksi alettiin puhua ministereistä.²⁵⁹

Demokraattisen rintaman ylioppilaspoliitikot hallitsivat Kekkonen ajan Suomen ulkopoliittisen liturgian. He myös hallitsivat ylioppilaskuntaa niin, että sinne perustettiin turvallisuus- ja EEC-poliittinen valiokunta.²⁶⁰ Julkiset keskustelut viljelivät politiikan kiel-

tä koomisuuteen asti: opiskelijoita koskeva politiikkaa oli sisäpolitiikkaa, kaatumaton hallitus edusti rauhan aikaa jne. Sitä paitsi opiskelijapolitiikat noudattivat ylioppilaskunnan nimissä annetuissa julkilausumissa ja kannanotoissa Suomen virallista ulkopoliittikkaa tunnollisesti – toisinaan kannanotot olivat jopa edistyksellisempiä ja radikaalimpia kuin valtakunnan virallinen linjaus edellytti.²⁶¹ Siksipä parlamentaaraisuutta kritisoivat ja puolustavat puheenvuorot olivat yleisiä. Keskusteluissa toistui huomautukset, että ”edustajisto on puoluepolitisoinnut” tai että ”oikeisto ei edusta demokraattista parlamentarismia”.

Proletaarinen käänne on sittemmin julistettu nuorleninistien yksinoikeudeksi, mutta se kosketti myös sosiaalidemokraatteja. Tämä näkyi sosiaalidemokraattien linjan voimakkaassa vasemmistolaisuutumisessa ja sosiaalidemokraattisten opiskelijoiden suhtautumisessa muodollista valtaa pitävään ryhmittymään. JASY ensin määritteli sosialidemokratian määrätietoiseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi. Sitten se vahvisti identiteettiään liittoutumalla työläisten kanssa ja suunnittelemalla yhdistyksen nimen muuttamista *Jyväskylän Opiskelijoiden Työväenliitoksi*. Jäsenistö tuki varauksetta liittosuhdetta osoittavaa nimeä, mutta ehdotus jauhautui puoluekoneistossa paremmin puolueuskollisuutta osoittavaan muotoon. Samoihin aikoihin kokouskieleen kotiutui ylevä toveri-puhuttelumuofo, paljastus- ja solutustyö ajettiin järjestön sisään, Tampereella ilmestyvä sosiaalidemokraattinen *Kansan lehti* julistettiin liian oikeistolaiseksi ja sosiaalidemokraattista puoluetta pidettiin pikkuporvarillisena. Järjestönä JASY/JSO oli valmis suoraan toimintaan, mielenosoituksiin ja lakkoihin. Järjestö katsoi tehtäväkseen väärien illuusioiden murskaamisen opetuksen ja tutkimuksen yhteiskunnallisesta asemasta sekä opiskelijoiden johdattamisen työväenliikkeen yhteiseen rintamaan. Viimeksi mainitussa päämääränä ei ollut yhtään sen vähempää kuin opiskelijoita ja työväenluokkaa kurjistavan kapitalistisen järjestelmän kumoaminen.²⁶²

Merkityksellisenä työväenliikkeen lähentymisenä on pidettävä sitä, että 1969 Jyväskylän akateeminen sosialidemokraattinen yhdistys väisteli – kuten JOS teki suunnallaan – akateemiseen traditi-

oon kuuluvaa vappujuhlintaa ja sen sijaan jätti vapputervehdyksensä työväenvappujuhlassa. Näkökantansa JASY tiivistä jyrkemmin saman kevään aikana, kun yliopisto ilmoitti järjestävänsä kesällä promootion tutkintojen juhlistamiseksi. Järjestön hallitus tuomitsi hankkeen ”eliitin erinomaisena luokkatietoisuutena”.²⁶³ Julkilauseman ’Työläisten ja opiskelijoiden joukkovoiman osoitus’ tavoitteena oli demokratian laajentaminen talouselämässä, työpaikoilla ja oppilaitoksissa. Luonteva lopputulos oli se, että JASY häivytti nimestään akateemisuuden ja yhdistyksen ja muutti nimensä työläisyyttä ja kollektiivisuutta korostavasti Jyväskylän Sosialidemokraattiseksi Opiskelijoiksi (JSO), kun vielä selvempää liittosuhdetta korostavaa Opiskelijoiden työväenliittoa ei hyväksytty. Tosin tässä on huomattava se merkityksellinen seikka, että luopuessaan akateemisesta sosialidemokratiastaan JSO:n jäsenet luopuivat myös niistä taakoiksi käyvistä traditioista ja leimoista, jotka Otto Wille Kuusisen perustama akateeminen sosialidemokraattinen yhdistys oli jälkeensä jättänyt ja joiden kantajiksi nuorleninistit kernaasti ryhtyivät.

Opiskelevat sosialistit joutuivat rakentamaan identiteettiään uudelleen siksikin, että he menettivät johtavan aseman SOL:ssa. Tämä johti siihen, että tšekäläiset ajautuivat helsinkiläisen akateemisen sosialistiseurun (ASS) talutusnuoraan. Ensivaiheessa jyväskyläläiset omaksuivat SOL:n uudet marxilais-leniniläiset periaatteet ja sittemmin ASS:n järjestelmälliset toimintamuodot, mikä tarkoitti spontaanin toiminnan sitomista ja kuihtumista. Keväällä 1969 ASS:ssa oli ryhdytty toteuttamaan O.W.K-suunnitelmaa, jonka tavoitteena oli luoda Helsinkiin toimiva sosialistinen keskus Punanurkka. Ensimmäisenä vaiheena oli oman toimiston avaaminen, toisena oman kirjaston järjestäminen ja kolmantena sosialististen vaihtoehtojen tarjoaminen.²⁶⁴ Alkuperäinen idea syntyi Jyväskylässä, mutta kun käytännön suunnittelu ja toimeenpano sijoittuivat ideankin mukaan Helsinkiin, helsinkiläisestä mallista tuli määräävä.

Yhteydet kommunistisen työn keskuksen hoituivat keskusjohtoisesti ja henkilökohtaiset siteet nuortaistolaistuvaan SOL:oon kaantuivat, kun ”vanhat” siirtyivät muihin tehtäviin, yksi valtakun-

nalliseen politiikkaan, toinen maakuntatyöhön, kolmas ylioppilasiittoon ja neljäs Kulttuurikeskuksen työntekijäksi. Jossilaisten positiuslistalla SOL-linkkinä oli Unto Kanerva, SOL:n viimeinen demokraattisen nuorisoliiton toimitsija. SDNL:ssa oli tietysti edelleen paikkansa enemmistöläisille ja vähemmistöläisille, mutta viimeksi mainittujen toiminnan painopiste siirtyi SOL:oon semminkin, kun kompromisseja ei haluttu tehdä; nuorleninistit olivat siirtyneet ajattelussaan uudelle tasolle, jonka mukaan enemmistöuskollisiin tehosivat ainoastaan samat hallinnolliset toimenpiteet, joita enemmistöläiset olivat toteuttaneet erottaessaan Kanervan.²⁶⁵

Sosiaalidemokraattien edut ja ongelmat olivat toisensuuntaisia. Siinä missä JOS kiinnittyi SOL:oon ja irtautui hajaantuneesta SKDL:sta ja SKP:sta, JASY/JSO oli ja pysyi kiinteänä osana SDP:tta ja oli vain väljästi sidoksissa SONK:oon. Kiinteä kytkeytyminen puolueeseen ja Jyväskylän seudun sosiaalidemokraattiseen työväenliikkeeseen auttoi monessa käytännöllisessä asiassa: järjestön työväenhenkiset laulu- ja tanssi-illat järjestettiin työväenyhdistyksen tiloissa; järjestön jäsenet saattoivat osallistua puoluetta lähellä olevien yhdistysten sekä paikallisten ammattiyhdistysten järjestämiin koulutus- ja seminaaritilaisuuksiin.

JÄSENHAKEMUS

"Analysoituani yhteiskunnallisia epäkohtia päädyin vakaumukseen, että puolueenne edustaa parhaiten niitä pyrkimyksiä, jotka näen välttämättömiksi yhteiskunnan rakenteen muuttamisen kannalta."

JSO, yleiskokouksen ptk 9.4.1970§7 ja liitteet.

Puoluesidos taas merkitsi kontrollia, mikä näkyi järjestön nimiasiaassa ja tätä laajemmissa ristiriidoissa. Identiteetin etsimisessä kipukohdat korostuivat: puolueen liian oikeistolaista linjaa, sosialismin opetuksen puuttumista sekä maakunnallisen näkökulman vähäisyyttä kritisoitiin. Identifioitumispinta keskustelutti koko ajan, haluttiin tehdä selväksi suhde SONK:oon ja SNK:oon sekä puoluee-

seen, jonka puoluekokoukseen lähetettiin jopa tarkkailijoita. Kaikkiaan proletaarinen käänne merkitsi marxilaistumista, vanhojen informaatiöväylien lakkaamista, tiedotustoiminnan kehittämistä sekä järjestöllistä kasvua ja kehittämistä. JASY/JSO:n eräs vetovoimainen piirre oli sen päätöksenteossa: päättävalta oli lukukausien aikana viikoittain järjestäytyvällä yleisellä kokouksella, johon jäsenistöstä joka toinen, kolmas tai neljäs osallistui. Se miellettiin sopivaksi sosialistisen suoran demokratian muodoksi.²⁶⁶

Oikeistovaara

Keskustaliberaalit olivat omineet edistyksellisen linjan ja puhunnan niin, että opiskelevien sosialistien kapinallinen kieli vaikutti toisinaan liki oikeistolaiselta. Keskustalaiset ja liberaalit liittyivät hekin väljästi proletarien rintamaan. Näin oli vuoden 1970 vaiheilla, jolloin yleisdemokraattinen rintama oli vahvimmillaan ja kiinteimmillään. Rintaman päämääräksi asetettiin kokoomuksen taantumuksellisuuden paljastaminen ja uuden terveen demokraattisen vaihtoehdon tarjoaminen.²⁶⁷ Puoluepolitisoiduttuaan ylioppilaskuntakin osallistui vastaavaan. Proletaarisen käänteen vanavedessä runsaslukuinen joukko edustajiston jäsenistöä osallistui työväen vappujuhlaan, kun opiskelevan nuorison tervehdyksen esitti ylioppilaskunnan varapuheenjohtaja.²⁶⁸

Edistyksellisten vastakohtana oikeistolaiset leimattiin nopeasti oikeistovaaraksi ja fasismiksi. Tähän ohjasivat ylioppilaskuntaa, keskustaliberaaleja ja vasemmistolaisia opiskelijayhdistyksiä lähellä olevat järjestöt, SYL, HYY, Kulttuurikeskus (yhteyshenkilönä entinen jyvaskyläläinen kulttuurintuottaja), Suomen Rauhanpuolustajat (JYY jäseneksi 1970)²⁶⁹ sekä Sodan ja fasismien vastaisen työ -niminen järjestö. Näiden mukaan Suomessa oli paljon fasisisia ilmiöitä.²⁷⁰ Oikeistovaara yhdistyi myös yliopiston ulkopuolisiin valtapitäviin laitoksiin, joiden edustama moraalijärjestelmä ja menettelytavat olivat laajojen kansalaispiirin käsitysten vastaisia,

kaksinaismoraalisia, keskiaikaisia, ahdasmielisiä, perusteluiltaan naurettavia ja ennen kaikkea mielivaltaisia.²⁷¹

Opiskelevassa oikeistossa ymmärrettiin, mihin keskustelu opintodemokratiasta, edistysellisyydestä ja opintolaketähtäsivät. Edistysellistä demokratiaa, edistyselliselle pohjalle rakentuvaa ylioppilaspolitiikkaa sekä opiskelijoiden ja opettajien välistä vastakkainasettelua korostava linja nosti vasemmiston näkyvään ja johdettavaan asemaan ylioppilaspolitiikassa, ajoi oikeiston (JOO ja kristilliset) oppositioon ja käytti opintolakkoja oikeiston parhaamiseen. Ylioppilaskunnassa valittu parlamentaarinen ja juntaava käytännön politiikka hylkäsi uusvasemmistolaisen kannattamat ajatukset kansanäänestyksistä ja tasapuolisesta julkisuudesta, joten ne muuttuivat oikeistolaisen opiskelijajärjestöjen poliittisiksi vaatimuksiksi.²⁷² Siinä missä opiskeleva oikeisto edusti edistysellisten kielenkäytössä taantumusta ja demokratian vastaisuutta, opiskeleva oikeisto leimasi demokraattisen rintaman yksioikoisesti kommunistiksi, sen järjestämät tapahtumat ”kommunistisiksi ropakandatilaisuuksiksi” ja tilaisuuksien esiintyjät ”kommunistiryhmiksi”.²⁷³

Se, että valtaapitävä keskusta-vasemmisto omi radikaalien keinot, sekä se, että sosialidemokraatit siirtyivät vasemmalle täyttämään kommunistien jättämää marxilaista tyhjiötä, edellytti kommunisteilta ryhdistäytymistä ja vastakkainasettelun terävöittämistä. Jako opiskelijakurjaliston ja akateemisen eliitin välillä oli heidän mukaansa kasvanut ja luokkien välinen kuilu syventynyt. Valtaapitävät sosialidemokraatit, keskustalaiset ja liberaalit peittelivät ideologisten vastakohtaisuuksia, ulkopoliittisia kysymyksiä ja työväen liikehdintää. Uutta edistysellistä tietoa ei syntynyt levitettäväksi, mikäli todellisia yhteiskunnallisia ristiriitoja ja syy-yhteyksiä piiloteltiin ratkaisuvaihtoehtoja etsimättä. Vihollinen oli tullut lähelle ja laajeni. Aktiiviset edistyselliset voimat eivät peitelleet vastakohtia, kun taas demokratian vastaiset voimat, oikeisto ja sitä tukevat sitoutumattomat ja liberaalit opportunistit horjuttivat parlamentarismia ja politiikan tasapainoa, estivät politiikan dynamiikan säilymistä, normalisoivat järjestelmää ja pyrkivät normalisoinnillaan kohti vähemmistödiktatuuria.²⁷⁴

JOS, JUHLA JA ALKOHOLI

Nuorleninistien suhtautuminen alkoholin käyttöön järjestön tilaisuuksissa noudatteli tapakonservatiivisuutta ja ammensi etiketin autoritaarisuudesta. Tilaisuudet olivat kaksiosaisia: ensin oli virallinen ja vakava osa. Se oli pyhä toimitus, jota ei saanut häiritä. Sitä seurasi vapaampi seurusteleva ja alkoholin salliva osa. Ymmärrettävästi näin ohjattiin virallisia tilaisuuksia. Esimerkiksi keväällä 1971 järjestö teki kaksipäiväisen kevätretken Laukaaseen. Ohjelmassa oli - kuten strategia vaati - virallinen osuus, jossa käsiteltiin kevyesti NKP:n 24. puoluekokouksen antia. Sen jälkeen jokainen osallistuja sai luvan omistautua täysipainoisesti riemukkaaseen ja riehakaaseen kaljoitteluun, eikä "epänormaalia tilaakaan" paheksuttu. Koska JOS oli järjestönä juuriin asti vakavasti poliittinen, kaikkiin tilaisuuksiin piti sisällyttää vakava poliittinen sanoma. Niinpä esimerkiksi tiettyjen norminmukaisesti runsaan alkoholin sävyttämien tilaisuuksien, kuten pikkujoulujen, ohjelmistoon liitettiin illanistujaisia ja tanssia edeltävä yleiskokous sekä puheosuus.

JOS, jäsentiedotteet syksyltä 1970 ja keväältä 1971.

Toisena puolena tässä oli elitismien ja traditioiden vastustaminen, joita proletarisoituva opiskelijaliike ei kyennyt julistuksistaan huolimatta kitkemään. Päinvastoin demokraattisen opiskelijaliikkeen tilaisuudet sisälsivät samanaikaisesti radikaalin agitaation puheita ja tapakonservatiivisuutta. Juhlallisuudet ja kokoontumiset sisälsivät mielenosoituksia, agitaatiota, valistamista ja tanssiaisosuuksia.²⁷⁵ Niissä oli myös burleskiin, groteskiin ja vanhakantaisen kansankulttuurin tapaan perinteitä ivanneita esityksiä. Kampus kääntyi lauluryhmien ja orkesterin nimenä *kompukseksi* ja tiernapojat *Rienapojiksi*.²⁷⁶

Hallinnonuudistussota

Opiskelijoiden korporatiivisten etujen ajaminen liitettiin osaksi opintodemokraattista hallinnonuudistusta. Tämä oli luontevaa, olihan yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva yliopistohallinto opiskelijoiden etujen mukaista. Merkityksellisempää oli kuitenkin se, miten tavoitteet suhteutettiin kansainväliseen toimintaa ja minkäläisten periaatteiden mukaan ylioppilaskuntaa aiottiin uudistaa.²⁷⁷

Ylioppilaskunnan parlamentaaristen hallitusten ohjelmat olivat läpeensä edistyksellisiä ja opintodemokraattisia. Ne vastasivat sitä, mitä nimimerkkien varjossa kirjoitettiin ylioppilaslehteen. Keskustapuolueen ministeri Johannes Virolaista mukailevan nimimerkin suojassa J. O. Hannes viittasi siihen, että yhteiskunnan demokratisoiminen oli mahdollista ainoastaan siinä tapauksessa, että koulu- ja yliopistolaitoksesta tehtäisiin demokraattisia juurimalla niistä epädemokraattiset feodaalijan läänityslaitoksen piirteet. Lisäksi J. O. Hannes oli tiedostavana ja edistyksellisenä demokraattina pannut merkille tosiasian, että valtaapitävä eliitti tarjosi opiskelijoille toissijaista päättäväntä omiin asioihin ja loi näin opiskelijoihin virheellisen tunteen itsemääräämisoikeuden olemassaolosta.²⁷⁸

Hallinnonuudistuskamppailu muuttui hallinnonuudistustaiste-*luksi* ja jopa suoranaiseksi *sodaksi*. Siinä strategian keskeisenä tavoitteena oli tunnistaa ja nimetä viholliset sekä etsiä vihollisen heikot kohdat. Yleisdemokraattisessa rintamassa käytettiin yhteiskuntatieteiden kieltä, kirjoitettiin toimintamalleista, subjektiivisista ja objektiivisista toimintaedellytyksistä, myötävaikutusoikeuden teorioista, vallitsevista valtasuhteista ja asenteista. Demokratia-sanaa ei yliopistoyhteisöä käsiteltäessä haluttu kernaasti käyttää, koska se loi vääristelyn kuvan, että demokratia olisi toteutunut. Viimeistään demokratian haihdutti se, että henkilökunnalla oli yliedustus opiskelijakuntaa vastaan. Yliopistossa oli käynnissä jatkuva konfliktitila, joka osoitti parhaiten, millaisia asenteet ja järjestelmän viat olivat. Opiskelijoiden vihollisia olivat ne professorit, jotka tekivät keskenään lehmänkauppoja ja asettuivat auktoriteettiasemansa säi-

lyttääkseen kollegiaalisesti tukemaan valtaansa väärin käyttäviä *tiettyjä professoreja*. Opiskelijoiden vihollisiin kuului myös se osa alemmasta opetushenkilökunnasta, joka myötäili professorikuntaa. Kaikki eivät sentään olleet vainolaisia. Tämän aktivistit myönsivät ja varmistivat samalla retorisella lauseellaan se, ettei koko henkilökunta kirjoituksista raivostunut.

Opiskelija-aktivistit näkivät asian myös niin, että opiskelijoista huomattava osa alistui vastaan panematta ”kaikenlaisiin epäoikeudenmukaisiin ja epämielekkäisiin määräyksiin”. Nämä eivät opintojensa edistymisen pelossa uskaltaneet puolustaa itseään. Sitä paitsi heidät oli oppikoulussa sosiaalistettu ja kasvatettu tottelevaisuuden ihanteeseen. Näistä jotkut jopa katsoivat, että professoreilla oli ”oikeus vähäiseen mielivaltaan”. Ylipäätään enimmäkseen opiskelijoista olivat sitä mieltä, ettei heillä ollut mahdollisuuksia solidaarisuuteen opintojensa kustannuksella: se oli subjektiivinen tunne, jolla oli objektiivinen perusta. Siksi aktiivisen älymystön oli ryhdyttävä luomaan objektiivisen solidaarisuuden perusteita. Tämä onnistui joko joukkovoimalla (so. suoralla toiminnalla) tai vastarinnalla, jolloin subjektiiviset edellytykset nähtäisiin kollektiivisena asiana.²⁷⁹

Kiihkeimmillään sota oli totaalista. Siinä vihollisiksi leimattiin jokainen, joka ei ollut ilmoittautunut opiskelijoiden puolelle.²⁸⁰

Vastarintaa kuvaa osuvasti ylioppilaskunnan pääsihteerin (lib.) tiedonanto ja sen käsittely ylioppilaskunnan hallituksessa marraskuussa 1969. Yliopisto oli esittänyt hallinnonuudistustoimikunnan puheenjohtajiksi hallintojohtajaa, Suomen ja vertailevan kansanelämäntutkimuksen professoria, Suomen historian apulaisprofessoria tai liikuntapedagogiikan apulaisprofessoria. Ilmoitusta antaessaan pääsihteerit totesi, että näistä liikuntapedagogiikan apulaisprofessori oli ainoa, johon ”emme vielä ole ottaneet kielteistä kantaa”, ja niinpä yhteisymmärryksen vallitessa häneenkin otettiin kielteinen kanta. Osapuolet eivät päässeet yksimielisyyteen puheenjohtajasta, joten tuloksena oli se, että opetusministeriö määräsi kaksikantaa (henkilökunnan edustajia neljä ja opiskelijoiden edustajia neljä) edustavan toimikunnan puheenjohtajaksi opiskelijoiden edustajan, liikunnan kandidaatin.

Kokonaisuudessaan hallinnonuudistuskamppailu yhtenäisti opiskelijarintaman edistykseksi nuorisoksi, jonka vastapuolella olivat

valtiokoneisto epädemokraattisine luonteineen ja sen kiteytymänä Kokoomuksen totalitarismi. Edistyksellinen nuoriso joutui myös taistelemaan yksilöityjä henkilöitä eli vihollisiaan vastaan, sillä ”yliopistojen mielestä demokratia on yhtä kuin herrojen demokratia, kun sen pitäisi olla yhtä kuin kansan demokratia.” Kun yliopiston alkoivat muodostua vihollisiksi sinänsä, etsittiin niistä heikkoja kohtia ja mahdollisia liittolaisia. Opiskelijat koettivat hankkia tuki-joikseen alemmaa opetushenkilökuntaa ajamalla näiden asiaa.²⁸¹

Vasemmistolaiset opiskelijat kirjoittivat akateemiselta rasismilta haiskahtavasta autoritäärisestä normittamisesta, kun oli selvinnyt, että rakennushallitus oli laatinut ohjeet siitä, millaiset tilat yliopiston kullekin työntekijäryhmälle varattiin. ”Proffat ja apulaisproffat hallitsevat yksin 16 neliötä, kun taas assistentit ja alemmat opettajat saavat ahtautua neljään tai kahdeksaan neliöön”, kirjoitti nuorleniniläinen päätoimittaja ylioppilaslehdessä. ”Koska näitte proffan viimeksi työhuoneessaan? Tarvitseeko hän kenties enemmän ilmaa kuin halpa kansa?”

Äärivasemmiston kieli oli jyrkempää, kun se käytti hyväkseen vastavoiman, vanhan *professorikaartin* mielipiteen ilmaisuja. Niitä muokattiin, yksinkertaistettiin ja vääristeltiin niin, että syntyi kuva, että professorikaarti piti yyä-periaatteen mukaisesta hallinnonuudistusta epädemokraattisena ja opiskelijoiden enemmistödiktatuurin johtavana. Professorikaartin katsottiin edelleen toistelevan sitä, että hallinnonuudistus politisoi korkeakoulut ja tuhoaa vapaan tieteen, ja sitä, että hallinnonuudistus on kommunistien salajuoni korkeakoulujen muuttamiseksi vallankumouksen pesäkkeiksi. Näistä ”luokkavihollisen... peittelemättömän antikommunistista” lausumista synnytettiin nuortaistolaisen hallinnonuudistussodan iskulauseet eli taistelutunnukset.²⁸²

Opiskelijat halusivat kiihkeästi valita opettajansa: tieteellisen valintamenettelyn katsottiin johtavan yliopistossa siihen, että koko instituutiosta muodostuisi ajanoloon *hyvin koulutettujen idioottien* pakertamispaikka ja että oikeistorintama valitsisi virkoihin *vaarallisia vasemmistolaisia* syrjien poliittisesti luotettavia henkilöitä.²⁸³

Ylioppilaskunnan opintosihteerin organisoima opettaja-arviointi tähtäsi selvästi siihen, että sen avulla olisi kyetty luomaan perusta täydelliselle opintodemokratialle (yyä-periaatteeseen perustuvalla

hallinnolle) ja strategiset keinot tavoitteen saavuttamiseksi. Keski-Suomen Iltalahden sivuilla käyty keskustelu professoreiden valinnasta ja opintodemokratiasta laajeni nopeasti opiskelijapoliittiseksi keskusteluksi ylä-periaatteesta ja sen vastaisesta idioottidemokratiasta, ellei se pitänyt sitä sisällään jo ensimmäisistä sivalluksista lähtien.²⁸⁴ Keskustelun puoluepoliittinen ryhmitys tunnistettiin, kun yleisesti arveltiin opiskelijoiden ja opettajien vastakkainasettelun avittavan vasemmistoa siksi, että se pääsi näyttävästi esille. Oikeastaan kommunistien käyttämät puheenvuorot viittasivat siihen, että oltiin luopumassa sosiologisesta analyysistä ja siirtymässä sen sijaan marxilais-leniniläisen analyysin suuntaan.²⁸⁵

Johtava opiskeleva sosialisti katsoi, etteivät opiskelijat joko ymmärtäneet tai halunneet ymmärtää sitä, mikä oli konfliktin lähtökohta. Sen tiesi, kun perusti ajattelunsa päämäärien ja keinojen analysointiin. Kun asiaa tarkasteli konkreettisten kokemusten, opiskelijan oikeusturvan eli sosiologian professorin ja opiskelijan välisen ristiriidan valossa, havaittiin, ettei opettajien päämääränä ollut opiskelijoiden oikeusturva. Hän esitti kysymyksen: ”Voimme kysyä, mitkä ovat keinot päämäärien saavuttamiseksi”, ja vastasi kysymykseensä: ”Keinot ovat niukat. Nykytilanteen tarkka analysointi on ensimmäinen vaihe, että päästäisiin eteenpäin.”

Ylioppilaskunta omaksui radikalismien kielen, arvot, tavoitteet ja keinot. Näihin uudet ylioppilaat oli nopeasti perehdytettävä ja käännytettävä.²⁸⁶

Esimerkiksi vuonna 1970 ylioppilaskunnan ja ylioppilaslehden edustajat perehdyttivät uudet opiskelijat ylioppilaskunnan toimintaan informaatiotilaisuudessa, joka oikeastaan oli hallinnonuudistuksen ja puoluepoliittisten järjestöjen agitaatiotilaisuus. Keskeisimmät opiskelijapoliitikot kertoivat kuudessa erillisessä puheenvuorossa, mistä yliopistomaailmassa oli kyse. Ensin esitettiin suomalaisen opiskelijaliikkeen analyysiä ja historiaa, sitten hallinnonuudistuksen tavoitteita, hallinto-organisaation muuttamisen nykytilaa ja koulutusjärjestelmän muuttamisen tarpeellisuutta. Tämän jälkeen käytiin läpi lehdistöreferaattina hallinnonuudistustaistelun kehitystä. Lopuksi vedettiin yhteen tärkein sanoma eli se, mihin hallinnonuudistustaistelu tähtäsi: taistelulla oli demokraattiset yhteiskunnalliset vaikutuksensa.

Käännytys- ja värväystyö oli tärkeää, koska opintodemokratiaa täydellisessä muodossa kannattivat enää ylioppilaskunta ja sielläkin sen radikaalein ydin sekä JASY/JSO ja tietyin varauksin JOS. Muualla hallinnonuudistustoimikunnissa opiskelijat olivat pragmaattisuuttaan asettuneet kolmikannan puolelle, vuoden 1969 laki-luonnokseen nojautuen.

Me ja maailma

Siitä kun ajatus uudenlaisesta kansainvälisestä liittoutumisesta esitettiin, ei kulunut hetkeäkään, kun päätöksiä esitettiin ja perusteltiin ylioppilaslehdessä ja ylioppilaskunnan hallituksessa.²⁸⁷ Ylioppilaskunnassa ryhdyttiin etsimään uusia yhteistyökumppaneita Euroopan syndikalistisista ja kehitysmaiden opiskelijaliitoista.²⁸⁸ Monissa maissa – erityisesti Italiassa, jossa oli Suomen tavoin vahva kommunistinen puolue – opiskelijat lähestyivät työväenliikettä mutta eivät sitoutuneet puoluepoliittisesti, usein he olivat suoraan puoluevihamelisiä. Pareminkin he ryhtyivät agitointiin työpaikoilla ja osallistuivat työväen kollektiiviseen toimintaan, mikä merkitsi opiskelijaliikkeen väkivaltaistumista.²⁸⁹

Yhteistyö kehitysmaiden liittojen kanssa katsottiin välttämättömäksi, ja vanhastaan hedelmälliseksi havaitun syndikalismiin ja korporativismiin myönteisesti suhtautuvien pohjoismaisten liittojen välisen yhteistyön ohella liittoutuminen Saksan, Belgian, Hollannin ja Irlannin syndikalististen opiskelijajärjestöjen kanssa nähtiin kiinnostavaksi mahdollisuudeksi: niiden edustamaa poliittista linjaa hallitus myös esitti ylioppilaskunnalle. Läntisellä Euroopalla ei ollut tarjota traditionaaliselle pohjalle rakentuvaa vaihtoehtoa, eivätkä Varsovan liiton opiskelijajärjestöt tyydyttäneet opintodemokratiaa vaativaa suomalaista opiskelijaliikettä. Sosialististen maiden opiskelijaliitot eivät ajaneet opiskelijoiden sosiaalisten olojen parantamista, koska tuo puoli kuului valtiolle. Sitä paitsi liittojen toimintaa oli ideologisesti ja poliittisesti kahlehdittu.²⁹⁰

Opiskelijaliike hylkäsi pian syndikalisminkin – joskin sen periaatteet ja määritelmät jäivät elämään vasemmistolaisten opiskelijajärjestöjen julkilausumissa. Kun SYL liittyi jäsenenä sosialististen maiden, Länsi-Euroopan pakolaisliittojen eli Kreikan, Portugalin ja Espanjan sekä kolmannen maailman uudelleenorganisoitunut yhteistyöelimeen IUS:iin, JYY ratifioi sopimuksen koskemaan jäseniään. Tässä vaiheessa riitti toteamus, että Neuvostoliitto rahoitti IUS:ia, sen arabijäsenet vaativat Israelin toimien tuomitsemista, eikä IUS:n kannasta Puolan kysymykseen ollut tietoa.²⁹¹

VIIMEINEN NEUVOSTOVASTAINEN PROVOKAATIO

Jyväskylän yliopistoon saapui vierailemaan moskovalaisia ja heidän joukossaan Izvestijan päätoimittaja Valentin Bereškov, jolle ylioppilaskunta ja sen hallitus luontevasti osoittivat vieraanvaraisuuttaan. Tilaisuus aiheutti pienimuotoisen skandaalin, kun hallituksen lähdettyä merkkivierasta vastaan oli joku joukko ehtinyt paperoita ylioppilastalon alakerran Tšekkoslovakian lipuilla. Alaovesta taloon johdatettu päätoimittaja järkyttyi näkemästään siinä määrin, että kirjoitti myöhemmin lehteensä, että "Pekingin pahat kellot kaikuvat lumoavan kauniin Jyväsjärven rannoilla."

Pyhäälä 2002; JYY, hallituksen ptk 15.1.1969.

Tšekkoslovakian tapahtumista seurannut neuvostokriittinen vaihe jäi lyhyeksi. Tämä näkyi myös opiskelijajärjestöjen, etenkin JOS:n, edustajien puheissa ja toiminnassa. Edustajistossa JOS:n jäsenet olivat nyt kansandemokraatteja. Tällä osoitettiin tiiviimpää sitoutumista valtakunnalliseen järjestelmään. Nekin, jotka aikaisemmin olivat vastustaneet neuvostoliittolaisen delegaation vierailua Jyväskylässä, olivat valinneet pragmaattisesti puolensa. Edustajia nimettiin tutustumaan Neuvostoliittoon ja edustamaan ylioppilaskuntaa ystävyyskaupunki Jaroslaviin lähetettävässä delegaatiossa.²⁹² Kiinnostus kommunismia kohtaan syveni, mikä merkitsi ajautumista avoimeen konfliktiin SKDL:n sosialistien uudistuslinjan kanssa:

Taisto Sinisalón johtama SKP:n oppositio oli rientänyt heti tukemaan Neuvostoliiton panssaripoliitiikkaa. Tšekkoslovakia oli kansandemokraattien jonkinlainen kipukohta, mutta siitä toipuminen merkitsi opiskelijaliikkeessä marxilais-leniniläistä irtiottoa, siirtymistä Sinisalón leiriin ja vähittäistä välirikkoa SKDL:n ja SKP:n enemmistöläisten kanssa.²⁹³

Tšekkoslovakian tapahtumien unohtaminen ja hyväksyminen kiteyttivät vasemmistorintamaa. Opiskelevat sosialistit Kekkosen ulkopoliittista linjaa kannattavaa sosiaalidemokraattista ja keskustaliberaalia ryhmittymää niin, että yleisdemokraattisen rintaman hallitsema ylioppilaskunnan hallitus jopa julkaisi Suomen ulkopoliittista suuntaa tukevan ja sen liturgiaa noudattelevan kannanoton Saksan kysymyksestä.²⁹⁴

Kannanotossaan toukokuussa 1970 ylioppilaskunta asettui Saksojen tunnustamisen kannalle. Pienenä, puolueettomana maana Suomen etujen mukaista oli tunnustaa molemmat Saksan valtiot, laukaista rauhanomaisesti Euroopassa jännitystä ylläpitävä tekijä ja olemalla muille esimerkkinä ratkaista samalla kansainvälis-poliittisesti kiristynyt tilanne. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökonferenssin järjestelyiden (joita kuitenkin oli kiirehdittävä) tai Saksojen välisten neuvotteluiden perusteella tunnustamisia ei ollut syytä lykätä. Tunnustamisten yhteydessä oli myös jaettava Saksan demokraattisesta tasavallasta edistyksestä informaatiota – toisin sanoen kerrottava totuudenmukaista ja monipuolista tietoa DDR:n saavutuksista.

Vuoden 1969 kulttuuripäivät loivat avoimen ja tavoitellun konfliktin radikaalin opiskelijaeliitin ja kulttuuripäivien konservatiivisen eliitin välille. Vuoden 1969 Jyväskylän Kesän teemana oli Etelä-Amerikka, mikä tarjosi kaikille radikaaleille loistavan mahdollisuuden mielenilmaisuihin. Niinpä uusvasemmistolainen ohjelmajohtaja totesi, että Latinalaisen Amerikan kesä ei ollutkaan varsinaisesti kongressi vaan kampanja – ja tietysti poliittinen. Luennoitsijoiden kaarti oli upea. Esitelmät ja puheenvuorot taipuivat voimakkaan vallankumouksellisiksi. Julkilausumissa Helsingin ja Jyväskylän ylioppilaskunnat, Antti Eskola, Arvo Salo ja Eino S. Repo vaativat hallinnon täydellistä demokratisoimista. Mutta silti aktii-

viset kuokkavieraat ja varauksettomat vasemmistolaiset ravistelivat vanhempaa polvea. Kärkenä olivat sombrero-päiset Helsingin ylioppilasteatterin näyttelijät ja heidän toteuttamansa neliosainen näytelmä ”Saaren vangit”. Näytelmän laulut sittemmin Agitprop ja toverit levyttivät. Taantumukselliseksi leimatun sukupolven edustajana latinan kielen professori käytti näistä radikaaleista ja heidän käyttäytymisestään Kesän päätöspuheessa sanoja ”aivopesumentaliteetti” ja ”vallankumoushihhulit”. Ohjelmajohtaja sai lähteä, kun hänen tilalleen kutsuttiin takaisin Seppo Nummi, ja Kulttuuripäivien hallituksen kokoonpanoa muutettiin rajusti.²⁹⁵

LATINALAISEN KESÄN JÄLKIPYYKKI

Oikeistopiirit suuttuivat ”Latinalaisen kesän” 1969 ohjelmassa toteutetusta vallankumouksen lietsomisesta. Paitsi että ohjelmajohtaja erotettiin, kulttuuripäivien organisaatiota uudistettiin siten, että kulttuuripäivien ohjelmasihteeriksi valittiin ylioppilaskunnan kulttuuritoiminnassa pitkään vaikuttanut ylioppilas (sd.) ja hallituksen jäseneksi kutsuttiin pitkäaikainen kulttuuritoimija ja kaupungin kulttuurilautakunnan jäsen (kd.). Molemmat olivat allekirjoittaneet ohjelmajohtajan erottamista koskevan tuomitsevan julkilausuman. Kesän ja syksyn ajan tiedotusverkosto sekä erilaiset yhdistykset ja järjestöt osallistuivat keskusteluun, jossa toisaalla tuomittiin erottamiset ja toisaalla vallankumoukselliset provokaatiot.

K-SIL 5.11.1969, ”Kulttuuripäivien hallituksen jäsenkin päiviä kurittamassa”.

Ylioppilaskunnan hallituksen valta paisui kesäisin huomattavasti, koska edustajisto ei kokoontunut. Ja kun hallituksen radikaaleimmat, kärkevimmat, äänekkäimmät ja näkyvimmat olivat vasemmistolaisia, JOS hallitsi mielin määrin ylioppilaspolitiikkaa ja esitti julkilausumiaan ylioppilaskunnan nimissä.²⁹⁶ Opiskelevien sosiaalisten edustajan aloitteesta Jyväskylän Kesän ajan ylioppilastalos-

sa oli FNL:n lippu, ja opiskelijat järjestivät Ilokevissä omaa radikaalimpaa ohjelmaa, muiden muassa agitaatiofilmiesityksen ja julistetaidenäyttelyn. Kesän tapahtumat ja ylioppilaskunnan tärkeimpien luottamustoimien joutuminen opiskeleville sosialisteille viimeistään johtivat siihen, että ylioppilaskunnan ulkopolitiikkaa johdettiin Opiskelevien sosialistien toimistosta. Rahaa kerättiin paitsi Vietnamin myös Angolan, Mosambikin ja Guinea-Bissaun vapautusliikkeille sekä hyväksyttiin Vietnamin ja Namibian vapauttamista koskevat julkilausumat. Varoja hankittiin tapakonservatiivisesti tanssiaisiin (tässä on tosin huomioitava se, että iltatilaisuus oli verhoittava sellaiseksi, että viranomainen myönsi sille ja erityisesti an-niskelulle luvat).²⁹⁷

Vietnam ja siihen liittyvä länsimainen kansainvälinen yhteistyö oli sosialisteille koulu, jossa omaksuttiin julkisen väittelyn periaatteet ja taistelutunnusten käyttö. Tosin tällöin taistelutunnusten sijasta puhuttiin lievemmin teemoista.²⁹⁸

Sattuva keskustelu käytiin ylioppilaskunnan laajapohjaisen hallituksen kokouksessa marraskuussa 1969. Tuolloin Jyväskylässä FNL-ryhmää johtanut opiskeleva sosialisti, jolla oli yhteyksiä Amerikan ja Ruotsin sisarjärjestöihin, pyysi, että hallitus käskisi kulttuuri- ja ulkoasiain valiokunnat järjestämään Vietnampäivää marraskuun puolimaisa ja osallistuisi lisäksi joulukuun alussa järjestettävään länsimaisten opiskelijoiden Vietnam-solidaarisuusviikkoon. Hallitus myöntyi edelliseen ehdotukseen, mutta jälkimmäisestä keskusteltiin semmin-kin, kun FNL-ryhmän johtaja täsmensi, mitkä olivat solidaarisuusviikon teemat: ”USA:n joukkojen täydellinen poistaminen Vietnamista ilman ehtoja!”, ”Väliaikainen vallankumoushallitus on tunnustettava ja sitä tuettava!”, ”Alas USA:n imperialismi!”. Opiskelevan oikeiston edustaja epäili, tokko opiskelijoiden enemmistö ajatteli näin. Silloin FNL-ryhmän johtajan puoluetoveri totesi välittömästi, että teemat olivat enemmistön kannan mukaisia. Liberaalien edustaja katsoi, että teemat olivat kuluneita, mutta kun muitakaan esityksiä ei tehty, ehdotus hyväksyttiin.

Kolmatta maailmaa koskevassa toiminnassa toteutettiin selvästi vastikään Sadankomiteassa virinnyttä ja muuttunutta Vietnam-ystävyyttä. Muutos tarkoitti TAISTELUtaktiikkaa, jossa ylioppilast ryhtyivät sotimaan Vietnamin puolesta Yhdysvaltoja vastaan. Jyr-

kimmät arvosalomaiset kannanotot jätettiin, eikä sentään puhuttu aseiden salakuljettamisesta sisseille.

Vanhoiden sosialistikonkareiden poistuminen yliopistosta oli opiskeleville sosialisteille järjestöllinen uhka, mutta kansainvälisessä työssä siirtyminen työelämän palvelukseen ei suinkaan katkaissut siteitä yliopistossa yhä vaikuttaviin tovereihin. Päinvastoin yhteyksiä ylläpidettiin vierailuin ja kirjeitse. Esimerkiksi SYL:n palvelukseen siirtynyt opiskelija-aktivisti lähetti Vietnam-aiheista materiaalia, kirjoja ja asiakirjoja Jyväskylän FNL-ryhmälle, lupasi toimittaa sitä heille jatkossakin ja antoi saatekirjeessään ohjeita toiminnan kehittämiseksi. FNL-ryhmän kannatti painostaa yliopilaskuntaa hankkimaan Vietnam-aineistoa, muiden muassa tilaamalla yhdysvaltalainen *Guardian*- ja ruotsalainen *Vietnam bulletin*-lehti sekä *Vietnam Courier* ja *South Vietnam in Struggle* -julkaisut. Kirjeessä oli viitteitä myös kehittyvän agitaatiopropagandatoiminnan suuntaan. Jotta tiedonvälitys pelaisi, oli aherrettava ja opiskeltava välttämättömiä kieliä, ruotsia, saksaa ja englantia sekä pantava joku opiskelemaan ranskaa, toinen espanjaa ja kolmas venäjää. 'My cut khoi Viet Nam! – Jenkit pois Vietnamista!' -propagandatoimintaa vahvistettaisiin tekemällä ja jakamalla asiakirjapohjaisia monisteita, hankkimalla Lontoosta myytäviksi FNL-kasseja, myymällä Vietnam-merkkejä ja Tricontin Vietnam-tuotteita sekä järjestämällä Vietnam-iltapäiväkahveja. Kirjoittaja ehdotti myös, että jyväskyläläiset toverit ryhtyisivät puuhaamaan Vietnam-näyttelyä julisteista ja eri maiden Vietnam-solidarisuutta osoittavista lehtisistä niin, että Life-lehden numero, jossa oli kuvia Son Myn (My Lain) murhista, olisi näyttävästi esillä.²⁹⁹

Poliittinen kanta määräsi, mihin suuntaan maailman avustusta vaadittiin ja missä muodossa avustusta toimitettaisiin. Kansandemokraatit ja sosialidemokraatit suosivat Vietnamia ja valitsivat auttamiskanavaksi FNL:n tiedotuskeskuksen. Oikeistossa Vietnamin rahoittamista epäiltiin ja vaadittiin samanlaisten rahojen lähettämistä muille hätäalueille, kuten Biafraan.³⁰⁰

Käytännössä ylioppilaskunnan ja sen hallituksen kanta Vietnamin kysymykseen vastasi täydellisesti sitä, mikä oli JOS:n kanta, jota JSO kannatti.³⁰¹

Toukokuun lopulla 1970 Jyväskylän sosialistinuoret ja opiskelevat sosialistit järjestivät FNL-solidaarisuustilaisuuden yliopiston juhlasalissa. Pääosa konserttitilaisuuden rahoituksesta saatiin eri puolueilta, mutta järjestäjät tarvitsivat vielä lisääkin. He kääntyivät ylioppilaskunnan hallituksen puoleen anoen rahallista avustusta, jonka sosialistiedustajat tietysti suhtautuivat anomukseen myötämielisesti. Muiden puolueiden edustajat olivat näreissään siitä, ettei heitä ollut alun perin kutsuttu mukaan tilaisuutta järjestämään, mutta lupasivat avustuksen varsinkin, kun kesken kokouksen puhelin soi. Keskisuomalaisen sosialistinuorten ohjaaja soitti, kertoi, että ennen konserttia järjestetään solidarisuuskulkue, johon ylioppilaskunta olisi enemmän kuin tervetullut, ja pyysi vielä, että ylioppilaskunnan edustaja pitäisi konsertissa virallisen puheenvuoron. Kyseessä oli ennalta sovittu toimintatapa – ja niinpä tehtävään valittiin yllättäen ylioppilaslehden päätoimittaja (kd.).

Koska sosialistit näyttivät hallitsevan ulkopoliittista keskustelua ja keräävän siten huomiota itseensä, muiden demokraattiseen rintamaan kuuluvien ryhmittymien, lähinnä keskustalaisten, oli avettava suunsa. Itse asiassa monissa kysymyksissä keskustaopiskelijoiden kannanotot olivat radikaalimpia kuin sosialistien.³⁰²

Kesällä 1970 šaahi Reza Pahlevi ja šaahitar Farah tulivat vastavuoroiselle valtiovierailulle Suomeen. Helsingissä järjestettiin mielenosoitus, jossa poliisit käyttivät koviakin otteita. JYY:n hallituksessa keskusteltiin liittymisestä HYY:n Persian šaahin vastaiseen julkilausumaan. Jyväskyläläiset kannattivat julkilausumaan sitoutumista. Keskustapuolueita edustava opiskelija vaati, että hallituksen olisi ryhdyttävä voimakkaampiin toimenpiteisiin: ”Kekkoselle on annettava myös huomautus, että valitsisi kyläpaikkansa paremmin, ettei tarvitsisi kutsua tuommoisia vieraita tänne.”

Ymmärrettävästi sosialistien oli vaikea sulattaa keskustaliberaalisen radikalismi-innostusta. He eivät enää saaneet villittyä nuorisoa siihen radikalismien liikkeeseen, johon vuosina 1968 ja 1969 oli totuttu. Tilaisuudet, kuten Jyväskylän kesä 70, muodostuivat pettymyksiksi. Niissä ei keskusteltu kansandemokraatteja innostavista

aiheista, Euroopan polttavista ongelmista, Saksojen kysymyksestä, työväen liikehännästä tai diktatuureista.³⁰³

FNL:kin alkoi menettää merkitystään ja kansandemokraatti asemiaan ulkopoliittisen keskustelun yksipuolisina ohjaajina. Ulkopoliittisista kysymyksistä puhuttiin edistyksellisinä, jolloin koko yleisdemokraattinen rintama osallistui keskusteluun ja päätti asioista. Ylioppilaskunnan ulkoasian valiokunnan toimintasuunnitelmat ja kertomukset olivat agitoivia, propagoivia ja valistavia – sanalla sanoen edistyksellisiä. Niissä FNL:n ja Vietnamin rinnalle ilmestyivät uudet maailmanpoliittisesti kiinnostavat alueet, Lähi-itä, latinalainen Amerikka ja Afrikka. Chile, Bolivia, Etelä-Afrikka, pakolaisuus, Lähi-idän sissiliikkeet ja Etelä-Afrikka ohittivat Vietnamin. Pahimpana pidettiin sitä, että jyvaskyläläiset voimat eivät kyenneet hallitsemaan ulkopoliitiikkaa. Agitaatio siirtyi Jyvaskylästä Tricont-ryhmän käsiin – toisin sanoen turvallisesti vanhan valtaajille ja sadankomitealaisille. Tyypillistä muutokselle oli myös se, että valistajiksi kelpasivat tai tarjottiin tästedes aitoja edustajia, kuten sissijärjestö Al Fatahin Tukholman edustajia tai Suomeen asettuneita Bolivian pakolaisia. Kolmannen maailman agitaatio kuului ensisijassa kolmannen maailman edustajille.³⁰⁴

Mutta sissiliikkeiden puolesta piti tehdä solidaarisuustyötä – sosialistisen ja marxilais-leniniläisen strategian mukaisesti.

Lakkoilu ja mobilisaatio

Yliopistolla nimenomaan JOS kehitteli laajaa joukkoliikettä, jonka taktiikka ei sopinut muille poliittisille ryhmille. Muut demokraattiset ryhmät jäivät taka-alalle.

Mielenosoitusliikehdintä – lähes sattumalta – tarjosi mahdollisuuden astua muutoksen näkyväksi etujoukoksi. Suoran toiminnan kiistaton huipentuma oli helmikuun kaksipäiväinen 1970 luento-lakko. Lakossa JOS:n jäsenet olivat vetovastuussa, lakko muuttui lähes täydelliseksi työnseisaukseksi ja lakon seurauksena oikeisto

onnistuttiin eristämään ylioppilaspolitiikasta. Lakkorintamaan yhtyivät vasemmistojärjestöjen ohella JOK ja JOL.³⁰⁵

Sosialistien voitto piili siinä, että he heillä oli nopeasti mobilisoitava joukkonsa.³⁰⁶ JASY pyristeli mukana järjestäytymisasteeltaan ja mobilisaatiokyvyiltään heikompana.

Tampereen onnistunut esimerkki vauhditti lakkojärjestelyä.³⁰⁷ Opiskelija- ja tiedekuntajärjestöjen joukkokokouksessa muodostettiin lakkotoimikunta. Lakkotehtävät määriteltiin ja jaettiin myöhemmin ylioppilaskunnan hallituksessa ilman estyneitä oikeistolaisia (yksi oli sairaana, toinen töissä ja kolmas ulkomailla). Lakkotoimikunnalle annettiin täydet valtuudet toimia haluamallaan tavalla – ja oikeutta toimikunta toden totta käytti. Lakon onnistumiseen uskottiin lujasti, vaikka toimenpiteisiin ryhdyttiin myöhemmin kuin muissa korkeakouluissa. Uskoa vahvisti se, että muilla paikkakunnilla oikeisto oli astunut lakkorintamaan. Mielialaa kohottivat tiedot, että ylioppilasteatteri oli tulossa Helsingistä Jyväskylään esittämään lakkosatiiria ja SAK:n paikallisosasto oli ilmoittanut tukevansa lakkoa. Jotkut tosin pelkäsivät lakon johtavan konfliktiin yliopiston kanssa.³⁰⁸ Jälleen suoran toiminnan käsikirjoitus oli valmis.

LUENTOLAKKOLAISET JA TYÖVÄENLIIKE

Lakon aikana JOS:n ja JASY:n yhteistyö tiivistyi. Järjestöjen johtohenkilöistä valittiin neljä osallistumaan Metalliliiton ja Rakennustyöväenliiton liittokokouksiin. Kahden sosiaalidemokraatin ja kahden kommunistin tehtävänä oli tavata liittojohtajia ja saada näiltä solidaarisuussanomien – sekä tietysti vahvistaa opiskelijoiden ja työläisten liittosuhdetta.

JSO, yleiskokouksen ptk 3.3.1970§5.

Koska kaksipäiväinen lakko aloitettiin vasta viikonlopun jälkeen maanantaina, käytettiin aika hyväksi ja laadittiin valistushenkkinen ylioppilaslehden lakkonumero lakkoliitteineen. Lehden ja sen *An-*

tylioppilas -nimisen liitteen keskeisimpänä tavoitteena ja vaatimuksena oli, että opiskelijoiden oli esiinnyttävä yhtenäisenä joukkona taistelussa edistyksen puolesta perustaltaan epädemokraattista yhteiskuntaa vastaan; näin oli siksi, että *demokraattinen vallankumous yliopistolla* johtaisi myös *yhteiskunnan demokratisoitumiseen*. Pääkirjoituksessaan lehden päätoimittaja (kd.) tiivistä taistelu-perustan:³⁰⁹ ”pienikin demokratian laajennusyritys kohtaa valtaapitävien ja heidän renkiensä yhteisen vastustuksen”.

Omasta ylioppilaskunnasta löytyi molempia vihollisia, julki-oikeisto ja sitä myötäilevät piilo-oikeistolaiset tiedekuntajärjestöt, jotka hajottivat kieroilemalla opiskelijaliikkeen yhtenäistä rintamaa. Vaatimuksena oli myös, että opiskelijaliikkeen oli liittouduttava toisen yhteiskunnan vähäosaisten asiaa ajavan ryhmän eli SAK:n kanssa, koska – kuten päätoimittaja me-muotoisesti mainitsi – yhteisvoimin yhteiset päämäärät ja tavoitteet pystyttäisiin toteuttamaan.³¹⁰

JOS:n suurin voitto piili siinä, että lakkotoimikunnan muut poliittiset opiskelijajärjestöt olivat passiivisia; ne osallistuivat lakon johtamiseen ainoastaan ensimmäisenä lakkopäivänä. JOS kasvat ti kannatustaan ja imaisi sisäänsä sitoutumattoman vasemmiston. JASY ei kannatustaan kyennyt kasvattamaan. Päinvastoin virta vei sosialidemokraateista kansandemokraatteihin ja kansandemokraateista nuortaistolaisiin.³¹¹

JOS:n jäsenet hoitivat lakon käytännön järjestelyt, lakkovahtien työt, mainokset ja lentolehtiset levityksineen sekä johtivat yksin ja mielimäärin lakon toista päivää. Toisen lakkopäivän aikana päätäntävalta siirtyi jossilaisien dominoimille lakkokokouksille. Kun näin oli, saattoivat jossilaiset levittää leninististä sanomaansa ja opiskelijoiden korkeakoulupoliittista tietoisuutta. Samalla he saattoivat liittää opiskelijoiden taistelun työväenluokan taisteluun oikeistolehdistön kommunistikorruptioksi ja oikeisto-opiskelijoiden kommunistipropagandaksi leimaaman ylioppilasteatterin avulla. Lakko päättyi JOS:n ylläisiin ja ylioppilaskunnan kustantamiin lakkoillallisiin (kustannukset johtivat siihen, että oikeisto alkoi vaatia *kansanäänestyksiä*). Lakossa oleellisinta oli se, että jossilaiset

saivat käytännöllistä luokkataistelukokemusta sekä tuntuvan kimokkeen oman organisaation ja poliittisen työn edelleen kehittämiseksi.³¹²

Sosialidemokraatit seurasivat perässä. He alkoivat marxilaistaa sosialidemokratiaansa. Suunnanmuutos merkitsi sitä, että he saivat joukkoonsa uusia ja vanhoja lakkointoilijoita ja suoran toiminnan kiihkoilijoita.³¹³ Järjestössä valta keskitettiin työvaliokunnalle, jonka jäsenet olivat osoittaneet lakossa kyntensä ja joilla oli kiinteät yhteydet työväenliikkeeseen.³¹⁴

Ylioppilaskunnan sisälle rakentunut yleisdemokraattinen rintama oli tiivistynyt vaistonvaraisesti sellaiseksi, että kaikki poliittiset järjestöt vasemmistosta keskustaliberaaleihin esiintyivät kollektiivina, kun oikeiston arveltiin horjuttavan demokraattista tasapainoa. Tällainen oli ”tapaus Taukosaari” [nimi muutettu], johon ylioppilaskunnan hallitus otti julkisen kannan.

Oulun yliopiston ylioppilaslehden päätoimittaja, tiukan linjan punainen Taukosaari erotettiin jyvaskyläläisten mielestä ”naurettavin” asiapöytäkirjaan. Katsottiin, että erottaminen oli kiistatta poliittinen toimenpide. Erottaminen oli epäilyttävää siksi, että sillä uskottiin tietoisesti horjutettavan parlamentarismien edellyttämää enemmistön ja opposition välistä tasapainoa. Sinällään poliittisissa menettelyissä ei ollut mitään väärää, koska ”demokratiassa toimitaan aina poliittisesti”. Julkilausumassaan ylioppilaskunnan hallitus – vastoin menettelyjään – todisti, että suomalainen tasapaino syntyi politiikan kaikkien voimakkaiden, edustajiston, viranhaltijoiden, toimihenkilöiden ja lehdistön varaan ja että vapaa ylioppilaslehdistö ei ollut sen enempää muodollisesti kuin sisällöllisesti vastuussa ylioppilaskunnan päättävälle elimelle. Vapaa ylioppilaslehdistö oli taannut voimatasapainon dynamiikan säilymisen.

Jyvaskyläläiset olivat vakavasti huolissaan vallitsevasta suuntauksesta, oikeiston ja liberaalien *opportunistien normalisointipyrkimyksistä* ja *demokratian kaventamispyrkimyksistä*. Pyrkimykset näyttivät johtavan kohti vähemmistödiktatuuria, josta oli eteläisessä Euroopassa monia esimerkkejä, ja jossa voimansa tuntuun pääsyt ja vallan kahvaan tarttunut oikeisto ei sallinut suorapuheista vasemmistolehdistön harjoittamaa kritiikkiä vedoten demokratiaan

ja turvallisuuteen. Yleisdemokraattinen kollektiivi asettui jyrkästi vastustamaan kuvatonlaista kehitystä välittömässä lähiympäristönsään.³¹⁵

Demokratia oli toisaalla, antielitismi toisaalla. Parhaimmillaan ne kyettiin yhdistämään. Ylioppilaskunnan traditiot puhuttivat. Kun päätettiin traditioiden ylläpitämisestä, käytiin juurevaa ja uudenlaista identiteettiä rakentavaa keskustelua. Keskusteluissa luotiin vereksiä määritelmiä ja viholliskuvia, karnevalisoitiin ja jaettiin yleisdemokraattis-edistyksellinen rintama osaryhmiin, tosiradikaaleihin ja näennäisradikaaleihin.³¹⁶

Vuoden 1970 ylioppilaskunnan vuosijuhlan järjestelyistä keskusteltiinluentolakon jälkitunnelmissa. Keskusteluissa traditionaaliselle elitismille oli vähemmän sijaa. Puheenjohtaja avasi keskustelun, ilmoitti heti, ettei kannattanut perinteistä vuosijuhlaa, ja vaati tutkimaan mahdollisuutta ilmaisten tanssiaisten järjestämiseksi. Sosialidemokraatit asettuivat puheenjohtajan tueksi todellisen rillumarein hengessä karnevalisoiden: ”Vuosijuhla on eliittijuhla. Pitäisi päästä irti kaikista perinteellisistä sössötyksistä. On järjestettävä ihmisille kansanhuvia. Oteetaan Esa Pakarinen.” Asiasta päätettiin puheenjohtajan esityksen mukaisesti, mutta asiaan palattiin jo seuraavana päivänä. Tuolloin ylioppilaskunnan pääsihteeri viittasi pitkään kokemukseensa ja väitti, etteivät ylioppilaskunnan vuosijuhlat olleet koskaan olleet elitistisiä tapahtumia. Keskustaradikaali tokaisi tähän, että pääsihteeri oli siirtynyt edellispäivän kokouksen ”asialinjalta rappiolinjalle”. Keskustelussa liivettiinkin asialinjalta ja lyötiin leikiksi, ja kun oikeiston esittämä riisutun vuosijuhlan ohjelma voitti äänestyksessä, tappiolle jääneet yleisdemokraatit jättivät päätöksestä erillisen mielipiteensä. Lausunnossaan he korostivat, että nykymuodossaan ”perinteellisin krumeluurein” järjestettävä vuosijuhla oli ”sisällötön sekä elävälle elämälle ja tavalliselle opiskelijalle vieras historiallinen jäännös” ja että päätös paljasti sen, että useat itseään edistyksellisinä ja suorastaan radikaaleina pitävät hallituksen jäsenet olivat näennäisradikaaleja.

Näennäisradikaalit eivät tajunneet sitä, että järjestelmän uudistaminen edellytti pieniltä näyttävien epäkohtien korjaamista. Siksi elitististen tilaisuuksien, kuten eliittipäivällisten asemesta ylioppilaskunnan oli järjestettävä huvitusta mahdollisimman laajoille *opiskelijajoukoille*.³¹⁷ Siksi myös oli keskitettävä valta harvojen tosiradikaalien käsiin.

Sosialistiset strategiat

JOS ja Helsingin ASS kehittivät yhteistuumiin Sosialistista opiskelijaliittoa (SOL) itsenäiseksi opiskelijoiden taistelua johtavaksi valtakunnalliseksi järjestöksi. Sen toiminnan ja analyysin perustaksi valittiin marxismi-leninismi. SOL:n viidennessä liittokokouksessa 1969 päätettiin ryhtyä rakentamaan järjestölle marxilais-leniniläistä periaateohjelmaa. Samalla sosiologia analyysin perustana hylättiin. SOL:n ydinjoukko asetti itsensä opiskelijaliikkeen etujoukoksi ja työväenliikkeen johdon rinnalle. SKDL:n ja SKP:n enemmistö alkoi vierastaa – jopa pelätä – kirjanoppineita ja dogmaattisia tais-tolaisnuoria. Valittu strategia teki tyhjäksi nuortaistolaisten yritykset kiivetä SKP:n sisäisiä portaita johtopaikoille, minkä nuortaistolaiset käänsivät omassa kielenkäytössään päinvastaiseksi. He katsoivat, ettei kansandemokraattinen liike tehnyt kylliksi propagoi-dessaan leninismää.³¹⁸

Opiskelijaliikkeen jyrkimmät suoran toiminnan ihailijat, kuten Jyväskylän jättänyt jylkkärin skandaalitoimitussihteeri Teppo Lehto [nimi muutettu], hylkäsivät äärisosialistisen hapatuksen porvarillisenä sosialismina ja turhana ääriliikkeenä. JOS:n vallankumouksen tielle johtanut Lehto katsoi, ettei SKDL kyennyt vastaanottamaan suojiinsa radikaalia nuorisoa. Sille oli sija ainoastaan sosialistisessa opiskelijaliitossa, jossa voitiin harjoittaa kansademokraattien ja kommunistien johtoa häiritsevää ja sen linjan vastaista politiikkaa. SOL keräsiikin suojiinsa tärkeimmät Reijo Kalmakurjen ja Jaakko Laakson kaltaiset nuorleninistit, jotka nopeasti ottivat järjestön ohjaket hallintaansa.³¹⁹ SOL tarjosi kaikille työtä ja ehjän, oikeastaan rikkomattoman maailmankuvan. Se tarjosi johtajille jonkinlaisen toimeentulon ja unelman pääsystä pikaisesti ”oikeaoppisen puolueen” johtotehtäviin ja tulevaisuudessa valtakunnallisiin tehtäviin.

Sosialistinen strategia, yhteiskunnallisten vääryyksien paljastaminen, agitaatio oikeudenmukaisuuden ja hegemonian puolesta, soluttautuminen, liittoutuminen ja mobilisoiminen olivat tulleet jäädäkseen. Strategiaa oli terävöitettävä, muokattava tunnustuksel-

liseksi ja tieteellistettävä. Prosessissa sosialistinen strategia jakautui kahdeksi (tai kolmeksi) suuntaukseksi.

JOS:n strategia horjui vuosikymmenen vaihteessa marxismileninismien ja uusvasemmistolaisen sosiologisen analyysin välillä. Kyse oli paljolti siitä, kiinnittykö JOS (ja SOL) ideologisesti brešneviläiseen neuvostosuuntaan vai pitäytykö se kiinteistä puoluepoliittisista sidoksista vapaana, ylioppilaspolitiikassa syndikalismia kannattavana ja ammattiyhdistysliikehakuksena järjestönä. Järjestöllisten sääntöjen ja SKDL:n tyyppisen puolueen puitteissa kumpikin oli mahdollista, joten auktoriteettien valinta oli ratkaisevassa asemassa. Vasemmistososialistinen, Ele Aleniukseen ja Jyväskylässä Kalevi Kivistöön ja tämän tovereihin, ”vanhoihin”, personoituva linja oli alkuun vallitseva: tämä merkitsi strategialle sitä, että korostettiin uusmarxilaista yhteiskuntatiedettä ja toisaalta eileninististä marxismia analyysin pohjana.³²⁰

Esimerkiksi vuoden 1970 toimintakertomuksessa todettiin, että Jyväskylän yliopiston humanistipainottuneisuus ja sosiologisen tiedon puute olivat hidastaneet vasemmistolaistumisprosessia ja tieteellis-teknisen vallankumousidean tarttumista opiskelijoihin. Sosiologisessa analyysissä oli päädytty siihen, että joukkojen valjastaminen demokraattiseen rintamaan oli vaikeaa, koska suuri osa opiskelijoista oli kotoisin keskustapuolueen ja kokoomuksen vankalta tukialueelta, Etelä-Pohjanmaalta. Syndikalismista ammentava agitaatiotyö oli sekin hankalaa. Näin oli siitä huolimatta, että kaikki edellytykset toisenlaiseen objektiiviseen ja subjektiiviseen tietoisuuteen olivat olemassa. Opiskelevat sosialistit olivat vakuuttuneita siitä, että yhä harvemmalle opiskelijalle löytyi paikka yhteiskunnan huipulta, ja siitä, että opiskelijat olivat ajautuneet samoille työmarkkinoille kuin työläisetkin; vaikka palkka kenties oli parempi, valmistuneen opiskelijan työ ei juuri työläisen tekemästä poikennut.

Horjumisvaiheen koulutus järjestettiin vielä marxilaisen sosiologian pohjalta, mutta leninisteiksi kääntyneet käyttivätkin koulutustilaisuuksia omiin tarkoituksiinsa. He värväsivät hapuilevia nuoria riveihinsä.³²¹

Oleellisinta kuitenkin oli, että JOS:n johtajat omaksuivat marxismi-leninismien strategiansa perustaksi vuoden 1970 kuluessa. Sa-

malla he toivat keskusteluun murskaavan käsitteen *valtiomonopolinen kapitalismi*. Leninistien käsissä jopa yksi ylioppilaslehti omistettiin kokonaan Leninille: ”Lenin eli, Lenin elää 1870–1970”. Lenin oli voimissaan, koska porvarillinen sosiologia oli osoittautunut riittämättömäksi ja lopullista vaihtoehtoa tarjoamattomaksi. Porvarillinen sosiologia ei siten luonut tarpeellista turvallisuuden tunnetta. Leninin teoria oli sen sijaan ehjä kokonaisuus. Teoriaa oli sosialistisissa maissa käytännössä koeteltu. Vallankumouksellisen tien valinta johti vääjäämättä leninismiin omaksumiseen ja kommunistiseen puolueeseen liittymiseen.³²²

Vasemmistolainen strategia oli lähtenyt liikkeelle yhteiskuntatieteiden analyysistä, joka todettiin riittämättömäksi. Opiskelevien sosialistien konkareilla ja uusilla johtajilla oli käsitys siitä historiallisesta kehityksestä, johon leninismissä viitattiin.

Yksi katsoi, että Suomessa valtio sääteli markkinoita ja luokkien välisiä ristiriitoja sekä imi palvelukseensa yhteiskuntatieteilijöitä. Tätä pidettiin tietysti terveenä ilmiönä. Radikaaleimmat opiskelijat olivat yhteiskuntatieteilijöitä, kykenivät työn ja pääoman välisen ristiriidan paljastamiseen ja edistivät opiskelijoissa yhteiskunnallisen todellisuuden tiedostamista. Viimeksi mainittu oli tärkeää siksi, että ainoastaan työväenliikkeen aktiivisella joukkotoiminnalla oli saavutettavissa demokraattisia uudistuksia; työväenluokka itsessään oli yhteiskunnan uudistamista johtava voima.

Toinen puolestaan huomautti, että opiskelijoiden välinen solidaarisuus oli olematonta, nopea valmistuminen osoitti tehokasta riistämistä, kriittisen minuuden nylkemistä sekä arvojen ohjaamista väärin. Opiskelijoiden oli tajuttava luokka-asemansa ja liittyttävä konkreettisia uudistuksia ajavaan kansanrintamaan. Kysymys oli opiskelijoiden ja työläisten yhteisen strategian luomisesta ja kehittämisestä. Kun asiaa tarkasteli opiskelijoiden ja yliopistojen näkökulmasta, tavoitteet olivat ilmeisiä. Korkeakoulujen edistyksellisen ja demokraattisen hallinnon oli valvottava, että korkeakouluissa tuotettiin sellaista tiedettä, josta oli välitöntä yhteiskunnallista hyötyä.

Kaikkien, jokaisen tutkijan opiskelijasta professoriin, oli tunnustettava puolueellisuutensa ja tutkimuksensa puolueellisuus. Tunnustus vapauttaisi tieteenharjoituksen hyödyttämään työväenluokkaa ja palvelemaan yhteiskunnan muuttamista. Avautuneeseen radikaaliin mahdollisuuteen ammattiyhdistysliikkeen paikalliset luottamusmiehet tarttuivat. He korostivat, että korkeakouluisa oli tuotettava työläisten henkistä ahdistusta poistavaa tietoa, joka perustuu modernille tieteellis-tekniselle teorialle.³²³ Liittosuhte oli syntynyt!

Syntyneestä liittosuhteesta sosiaalidemokraatit halusivat hyötyä. Marxismi jäi JASY/JSO:lle ja SONK:lle. Nämä ryhtyivät opiskelemaan marxismia eri muodoissaan ja luomaan marxismista sosiaalidemokraattista versiota. Kun kirjallisuutta ei ollut, mielekäs (so. luova) sosialidemokraattinen marxilaisuus syntyi. Samalla kehittyi mielekäs sosiaalidemokraattinen sosialistinen strategiakin.³²⁴ Toistaiseksi heidän rahkeensa eivät riittäneet luomaan ja ylläpitämään liittosuhdetta oman järjestön puitteissa. Siksi he myötälivätkö kommunisteja.³²⁵

Strategista paljastustyötä harjoitettiin julkisesti. Varsinkin nuorleninistien hallitessa ylioppilaslehteä vetoapua saatiin samaa ideologiaa kannattaneilta tiedemiehiltä. Näin haluttiin julkisesti kertoa, ettei yliopiston hallintoelinten edesottamuksia voinut suinkaan lukea pöytäkirjoista. Oli havaittu tosiasia, ettei opiskelijajäsenillä liiemmin ollut valtaa sen enempää tiedekunnissa kuin hallintokollegiossa, mutta oli heillä silti yksi tärkeä rooli. He saattoivat ilmiantaa, miten yliopiston hallinto menetteli ja ketkä asioita todellisuudessa junailivat.³²⁶ Jylkkärisissä päätoimittaja ja hänen apurinsa nimimerkki *Vladimir* paljastivat, miten valtiomonopolistinen kapitalismi Ruotsissa ja Suomessa riisti työläisiä – muun muassa Valmet oli rationalisoinnin helvetti. Vallitsevassa luokkayhteiskunnassa porvaristolla oli diktatuuri, ammattiyhdistysliike sorti jäseniään ja valtionyhtiöt riistivät työläisiään kuin yksityisyrietykset. Valtiomonopolistinen kapitalismi ei poistanut kapitalismin ristiriitaa, vaan loi uusia ristiriitoja ja vieraannutti riistettyjä. Yritysdemokratiaa päätoimittaja piti vallan jakamisena ja katsoi, että toimivalla ja ta-

loudellisesti merkittävällä yrityksellä oli merkittävästi valtaa. Tuota valtaa ei kuitenkaan jaettu työläisille, joten vallasta taisteltiin; se oli nimenomaan *luokkataistelua*, työläisille kamppailua parempien työehtojen ja sananvallan saavuttamiseksi.³²⁷

Lopullisesti joukkoliikkeen synnyttäminen edellytti analyysikykyisen ja tietoisien sivistyneistön kasvattamista. Marxismi-leninismiin, marxilaiseen kansantaloustieteeseen ja filosofiaan perustuvat opintosuunnitelmat rakennettiin nopeasti. Vuosikymmenen vaihtuessa Jyväskylän yliopistossa olikin useampi mainittujen teoreettisten kysymysten parissa alkeisopiskelua harjoittava opintopiiri. Alkeisopiskelua täydennettiin seminaareissa, joissa jäsenistölle jaettiin myös tietoa ajankohtaisista aiheista.³²⁸

Leninin valtiomonopolistisen kapitalismin mukana nuortaistolaiseen yhteiskunta-analyysiin tuotiin mukaan myös historiallinen näkökulma, mikä oli ollut vierasta aikaisemmalle uusvasemmistolaiselle liikkeelle; taistolaistuminen edellytti konkareiden mukaan-tuloa ja siten historiallisen aspektin olemassaoloa. Nykyinen luokkataistelu nähtiin johdonmukaisen kehityksen seuraukseksi. 1970-luvun alussa opiskelijat riemuitsivat siitä, kuinka lyhyessä ajassa luokkataistelu oli voimistunut ja millä voimalla proletariaatin laajat joukkoesiintymiset vavisuttivat koko kapitalistista maailmaa. Toisaalta työväenliike oli ensimmäisenä poliittisena liikkeenä havainnut ”vuosikymmeniä sitten” sen vaaran, joka piili epädemokraattisessa kehityksessä: ”työväenliikkeen kokemus” osoitti, että taantumus pystyi murskaamaan demokraattiset pyrkimykset. Kaikki menneisyyden esimerkit olivat suhteessa nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Selvästi tietoisuus kasvoi, ylikansallinen suurpääoman vastainen rintama lujittui ja kansainvälinen työväenliikkeen taistelu voimistui. Samalla strategia kehittyi: edettiin informaatiosta taisteluun ja aktivoinnista agitaatioon.³²⁹

Leninisin voitto ja matkijat

Proletaarisen käänteen varhaisvaiheen huipentumana ja samalla merkkinä lopullisesta siirtymisestä leninismiin oli huhtikuussa 1971 järjestetty suurseminaari sosialismin strategiasta ja taktiikasta. Seminaarin alla jossilaisia kehoitettiin tutustumaan leninistisiin ja poleemisiin nuortaistolaisiin teksteihin: *'Marxilainen valtioteoria ja Suomen tie Sosialismiin'*, *'Tšekkoslovakian opetukset'*, *'Valtio ja vallankumous'* sekä *'Työväenluokka ja talous'*. Seminaarissa esitelmöitsijät käsitelivät internationalismia ja työväenliikkeen tuolloisia tehtäviä, revisionismin historiaa ja yleispiirteitä kommunistisessa liikkeessä, sosialistista vallankumousta ja työväenluokan uudistuneita taistelumuotoja, valtion roolia tuolloisessa kapitalismissa, kansarintamatoiminnan opetuksia sekä antimonopolistista rintamaa.³³⁰

Jossilaisten julistamassa maailmankuvassa jäsenyydet olivat ratkaisevia. Jossilaisen oli myös annettava äänensä kaikissa mahdollisissa vaaleissa, jopa kirkollisvaaleissa, puhumattakaan osuuskauppavaaleista. Jokainen kunnon toveri oli tietysti eronnut kirkosta, mutta mikäli oli edelleen jäsen, oli käytävä äänestämässä.³³¹

Vuosikymmenen vaihteen sosialistiselle opiskelijaliikkeelle oli tyypillistä, että jäsenistöä kehoitettiin eroamaan elitistiksi ja taantumukselliseksi katsotuista organisaatioista, kuten osakunnista.³³² Tilanne muuttui kuitenkin ratkaisevasti, kun nuortaistolaistunut opiskelijaliike tajusi, millaiset resurssit se saisi valtaamalla vauraita organisaatioita. Organisaatioiden kaappaaminen vaivihkaa soluttautumalla katsottiin toimivaksi ratkaisuksi. Jyväskylässä osakunnat olivat suhteellisen merkityksettömiä, poliittisesti tyhjiin ammennettuja ja varattomia järjestöjä, joten solutoiminta suunnattiin muualle, kuten ainejärjestöihin. Soluttautumisen myötä nuoren leninistin velvollisuudet alkoivat hahmottua. Velvollisuuksiin luettiin poliittiseen päätöksentekoon osallistuminen, jatkuva soluttautuminen, teorian opiskelu, analyysitaitojen kehittäminen ja oikean opin tunnustaminen.

Soluttautumiseen kuului kiinteän yhteistoimintamiesverkoston luominen. Siinä missä JOS:lle jäsenyys oli tärkeää, oli se tärkeää JSO:llekin. Sosiaalidemokraatit organisoivat yhteismiesjärjestelmän. Jokaiseen tiedekuntaan valittiin yhteistoimintamies. Tämän tehtävänä oli ottaa selvää, mitä tiedekunnassa oli käsitelty ja mitä tiedekunnassa vastaisuudessa käsitellään, sekä tietysti analysoida kehitystä ja raportoida päätelmistään järjestön yleiskokousta.³³³

Solutus olikin suorassa suhteessa analyyysiin. Kansansivistysliiton kirjekursseista omaehtoiseen opiskeluun ulottuvan teorian sekä agitaatio- ja analyysitaidon opiskelun varaan perustui nuorleninisin ja marxilaisen sosialidemokratian olemus. Muu toiminta kumpusi niistä.

Analyysi oli paljastamista. Analyysin avulla voitiin tarjota tieteelliseen sosialismiin, dialektiseen ja historialliseen materialismiin perustuva vaihtoehto. Sosiaalidemokraateille tämä tarkoitti alkuun väljää paljastustyötä. Tutkimalla tieteellisesti talouselämän rakenteita, julkisen informaation luonnetta ja taloudessa vaikuttavia voimia paljastettiin yhteiskunnan työläisiä (ja opiskelijoita) riistävät tekijät. Yliopistomaailmassa samojen elementtien selvittäminen oli konkreettisempaa. Siellä oli selvä tavoitekin: demokratian vastaisen voimien paljastaminen.³³⁴ Teoriaa analyysin pohjaksi etsittiin, mutta toistaiseksi oli tyytyminen kvasimarxilaisuuteen ja uusvasemmistolaiseen sosiologiaan.

Kommunistit rakensivat vankemmalle teorialle. Marxismi-leninisin perusteet muodostivat liikkeen ideologisen tason, käytäntö sijaitsi muualla. Tehtäviä varten luotiin solutoiminnan järjestelmä. Solutoiminnan tavoitteiksi asetettiin porvarillisen tieteen heikkouksien ja idealistisen maailmankuvan puutteiden paljastaminen, agitaatio, vaalityö ja potentiaalisesti radikaalien kontaktien luominen. Organisaatiossa opiskelualakohtaiset osastot olivat keskeisessä asemassa: alkuun niitä perustettiin viisi, matemaattis-luonnon-tieteellinen, liikuntatieteiden, humanistinen, kasvatustieteiden ja opettajainvalmistuslaitoksen sekä yhteiskunta- ja taloustieteiden osasto. Myöhemmin tarkoituksena oli muodostaa ainelaitoskohtaisia ja lopulta jopa luentosarjakohtaisia ryhmiä. Usko tietoisuuden

kasvamiseen ja toiminnan laajenemiseen oli kova, mutta vastuu solutoiminnan onnistumisesta sysäistiinkin heti jokaisen jäsenen harjoille. Solutoiminnan konkreettisemmat menetelmät olivat yksinkertaisia, joskin ymmärrettävistä syistä – lähinnä opettajakunnan ja ei-tietoisten opiskelijoiden vastustuksesta – johtuen hankalasti toteutettavissa.³³⁵

Osastoissa solutoimintaa harjoittavien sosialistien oli agitoitava, propagoitava, pidettävä jatkuvia puheenvuoroja ja jaettava monisteita, joissa paljastettiin marxismi-leninismiin nähden virheellisiä ja puutteellisia käsityksiä. Työhön oli valmistauduttava hyvin: oli vaadittava opetusmonisteita tai luentorunkoja, jotta luentoihin voitiin perehtyä ennen luentojen alkamista. Tutkintovaatimuksiin osastoissa yritettiin vaikuttaa laitoshallinnon yksiköissä, kollegioissa ja neuvostoissa painostuksella.

Siellä missä yhteiskuntapoliittista ja sosiologista tietoa opiskelijoille välitettiin, soluttauduttiin avoimesti laitoshallintoon ”järjestöllisin tunnuksin”.³³⁶ Järjestön johto teroitti jäsenistölleen alinomaa sitä, että oli muistettava harjoittaa vaaliagitaatiota.³³⁷ Agitaation ansiosta – tai siitä huolimatta – JOS:n jäsenmäärä kasvoi nopeasti. 1970 jäseniä oli 90, helmikuussa 1972 yli 220.³³⁸ JASY/JSO:n kasvoi yhtä nopeasti, mutta pysyi pienempänä. Se keskitti voimansa jäsenhankintaan, organisaation kehittämiseen ja vallan keskittämiseen. Järjestöön luotiin sihteeristö (yleispoliittinen sihteeri, kunnallispoliittinen sihteeri, jäsenyhteyksien sihteeri, opintopoliittinen sihteeri ja varsinainen sihteeri) ja työvaliokunta; järjestäytyminen toi jäseniä uusista opiskelijoista ja kommunistien dogmaattisuutta vieroksuvista kansandemokraateista.³³⁹

Vuoden 1970 lakkotaistelukokemukset ja Helsingin ASS:n uudelleenorganisointuminen leninistisen joukkojärjestön linjalle vaikuttivat syvästi JOS:n kehitykseen. Kritiikin kärki sattui kahteen toisiinsa kiinteästi sitoutuvaan kohteeseen, järjestölliseen kankeuteen ja kollektiivisuuden puutteeseen. Ratkaisuksi esitettiin laitostason soluja. Niiden tehtäväksi määriteltiin luokkataistelu yliopistolla, sosialististen opiskelijoiden järjestäytymisestä huolehtiminen, sosialistinen paneutuminen laitosten tieteenalan kysymyksiin

ja viime kädessä vallitsevan porvarillisen auktoriteetin murtaminen yliopistossa systemaattisella opetuksen ja tutkimuksen kritiikillä. Solut olivat mahtipontisimman ajatuksen mukaan luokkataistelevan maailman etujoukkoja – eivätkä tietenkään tätä tai oikeastaan juuri muitakaan tehtäviään täyttäneet.³⁴⁰ Sen sijaan parlamentaarisessa soluttautumisessa onnistuttiin.

Tärkeintä oli kuitenkin onnistua julkisten foorumien valtaamisessa. JOS oli jo kerran kaapannut ylioppilaslehden ja kaappasi toisen kerran 1970. Taistolaisissa käsissä Jylkkäri osallistui aktiivisesti Tiedonantaja-agitaatioon ja -propagandaan; ylioppilaslehti esiintyi myös Tiedonantajan vappu- ja uudenvuodentervehdijänä.³⁴¹ Lehti haki esikuvansa SOL:n luokkataistelulinjalle siirtyneestä *Soihdusta*. Soihdun mukaan porvaristo oli käynyt yksinoikeudella luokkataistelua yliopistoissa ja tieteessä. Koska tilanne nähtiin tällaiseksi, vastaiskut olivat välttämättömiä. Ylioppilaslehdessä marxilais-leniniläistä propagandaa julistettiin omilla nimillä ja nimimerkeillä, annettiin oppitunteja marxismi-leninismistä, kehoitettiin lukemaan Leninin tekstejä ja selitettiin sitä, miksi opiskelijoiden tie oli kääntynyt vasempaan. Lehden mukaan tieteellis-tekninen vallankumous ja opiskelijaluokan taustan muuttuminen olivat johtaneet siihen, että opiskelijat elivät tuotantoprosessissa samalla tasolla kuin palkkatyöläiset. He jakoivat saman luokka-aseman, riiston ja luokkavihollisen kuin palkkatyöläiset.³⁴² Lehdessä vaadittiin työläisten ja opiskelijoiden yhteisrintamaa, varauksetta tuettiin Metallin lakkoa ja sysäistiin huomattava osan vanhoista kansandemokraateista syrjään taantumuksen edustajina.³⁴³ Metallin lakon aikana helmikuussa 1971 lehdistä lainattua -osaston kommenttikirjoituksissa *Turun ylioppilaslehti* leimattiin IKL-henkiseksi sekä huomioitiin Kalevi Kivistön arvio *Kansan Uutisissa* Rauno Setälän tunnetusta kirjasta ja sen aiheuttamasta kohusta. Ylioppilaslehden mukaan Setälää oli sorrettu. Ylioppilaslehden arvioissa tuomittiin epäsuorasti Kivistö ja SKDL:n enemmistön linja. Ennen kaikkea siinä korostettiin Setälän kirjan ajankohtaisuutta ja sitä, että siinä pohdiskeltiin kansandemokraattisen liikkeen keskeisintä problematiikkaa uudella kd-lehdistön vierastamalla tavalla.³⁴⁴

Lehteä kutsuttiin päätoimittajansa Lasse Särkän [nimi muutettu] mukaan ”Särkän lehdeksi”, ja sitä luonnehdittiin päätoimittajansa näköiseksi ”hikiseksi vasemmistolehdeksi”.³⁴⁵ Ajanoloon Särkän lehti taipui samoille solutus- ja paljastusstrategian linjoille kuin Lehdon aikana 1968. Nimittäin syksyllä 1970 ja talvella 1971 päätoimittaja Särkkä teki lehdestä JOS:n ja nuortaistolaisen lehden ja sortui luvattomiin mainoksiin, kuten metallinyrkkejä ihannoivassa lakkolehdeissä ja kansankulttuuriviikoista eli Jyväskylän talvesta ilmoitellessaan. Vastapuolen reaktiot olivat niin ikään samanlaisia kuin syksyllä 1968: vaadittiin tasapuolisuutta ja kansanäänestystä lehden linjasta. Syksyn 1970 vaalinumero muisti propagandaltaan Lehdon aikaisempaa, sillä siinä JOS vetosi opiskelijiaan, että tämä (sinä) oli myös työläinen, ja lehdessä muiden puoluejärjestöjen kannanottoja arvosteltiin ja haukuttiin. Kun vaaleissa vasemmisto voitti, kirjoitettiin ylioppilaslehdessä, että ”työväenliike voittoon yliopistovaaleissa”.³⁴⁶

Ylioppilaslehden nimimerkkikirjoittajat *Vladimir* ja *Delator* (syyttäjät) esittelivät maailman samalla sekä teorialähtöisesti Kuusisen ideologian valossa että populaarikulttuurisesti karnevalisoiden ja vallitsevan maailman historiallisia arvoja rienaten.³⁴⁷

Vierekkäisissä puheenvuoroissa Vladimir piirsi inhoamastaan historian henkilöstä, Winston Churchillistä, Harro Koskisen Sikamessias-tuotantoa tapailevan kuvauksen ja Delator pohdiskeli kommunismin olemusta 70-luvun alun yhteiskunnassa. Vladimirille Churchill oli Perverssi Sika, porvarillisen historiankirjoituksen pystyyn nostama yläpäästään imperialistista Amerikkaa nuoleva tyhjä sika, joka kärsään oli tumpattu haiseva sikari. Churchill oli ympäri maailman riehuvan teollisuus- ja finanssikapitalismin vesiväreillä maalattu kyltti, joka kykeni vain vaivoin peittämään lattealla huumorillaan huumorittomuutensa eli sen, että hän ylläpiti telaketjuilla maailmanmahtiaan. Delator lähti kirjoituksessaan historiallisen tietämyksensä varasta todeten, että 1966 henkiin herätetty ajatus kansanrintamahallituksista syntyi 30-luvulla Kuusisen aivoissa ja hyväksyttiin Kominternissa. Kansanrintama oli kuitenkin syössyt sosialidemokraatit ja kommunisteiksi taipuneet uusvasemmistolaiset yhteiskuntaan, jossa maailmanmenoa oli tarkkailtava säkki päässä. Entiset uusvasemmiston pojat olivat unohtaneet päämääränsä ja taistelivat tahdottomasti metallimiesten rinnalla; 60-

luvulla tasa-arvoa vaatineet kaverit olivat liittyneet teollisuustyöväestön parhaiten palkattuun joukkoon ja juoksivat kulutushysterisinä rahan perässä. Tässä ei ollut mitään ihmeteltävää, sillä punaveljien toiminta perustui hankittuun kirjaviisauteen. Kommunismi oli etäännyntynyt todellisuudesta, koska klassinen proletariaatti oli tuloiltaan keskiluokkaistunut ja samalla unohtanut nykyisen todellisen köyhälistön, joka eli toimentulorajojen alapuolella ja jolle riitti solidaarisuutta ainoastaan sen verran kuin sosiaalihuollolla oli varaa. Enemmistökommunistien marxilaisuus veti Delatorin mukaan epäsolidaarisuudessaan vertoja klassiselle kapitalismille.

Särkän kaudella ilmestyi tuskin ensimmäistäkään lehteä, jonka pääkirjoituksissa ei olisi korostunut perimmäinen ajatus, että kapitalistinen yhteiskuntajärjestelmä ja sortava porvaristo olivat ensi- ja viimekädessä vastuussa työväenluokan ja opiskelijoiden ahdingosta. Lehden sisältöä leimasivat alituisen toistetut valtiomonopolistisen kapitalismin, vieraantumisen, edistyneisyyden, hegemonian, riiston, luokkataistelun, luokkaristiriidan ja solidaarisuuden käsitteet. Lehdessä löydettiin tukeva marxismi-leninisin teoria, joka oli ainoa varteenotettava väylä päästäessä irti opiskelijoita koettelevista ongelmista.³⁴⁸

Koomisimmillaan luokkaristiriita yhdistyi yliopiston valtaapitävään eliittiin ja ylärakenteeseen, kun Särkkä väitti, että professoreiden (pois lukien *apulais*professorit) keskuudessa vallitsi luokan sisäinen luokkaristiriita.³⁴⁹ Samaa ajattelua edusti opiskelijoiden mielenterveysongelmien lisääntymisen analysointi. Päätoimittaja huomautti, että valtaapitävät määrittelivät aina, mitä mielisairaus on. Hän väitti, että opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksien vähäisyys vieraannuttaa (vieraantuminen oli eräänlainen mielenterveysongelma), ja todisteli, että passiivista, konemaista ja todennäköisesti siksi masentunutta opiskelijaa pidetään terveenä ja toisaalta itsenäisestä ja kriittistä ajattelua poikkeavana, joskus jopa häiriintyneenä. Mielenterveysongelmiin oli lääke: demokratian laajentaminen yliopistosta yhteiskuntaan. Kun Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö kiinnitti huomiota opiskelijoiden mielenterveysongelmiin, oli sen myös vaikutettava siihen, että korkeakoulujen hallinto demokratioitaisiin.³⁵⁰

Me ja työväenliike

Särkän lehteen palasivat myös nyrkki ja väkivaltaan viittaava julkinen esiintyminen – paljolti sen jälkeen, kun päätoimittaja ja JOS olivat valinneet marxilais-leniniläisen tien. Särkkä ymmärsi kuvituksen merkityksen. Vuoden 1971 vappunumerossa otsikkotekstinä oli: ”TYÖLÄISET JA OPISKELIJAT – LIITTYKÄÄ YHTEEN”.

Etusivulle painettiin Vietnamin sotaan liittyvä runoja ja Leninin ideologiaan pohjautuva kirjoitelma. Kirjoitelman loppuksi vihjattiin, mihin poliittinen kieli ja kulttuuri olivat taipuneet, sillä ”vallitsevan järjestelmän kielellä ei enää puhuta uuden sosialistisen järjestelmän puolesta”. Puheiden aika oli ohitse, oli tartuttava aseisiin. Etusivun suuressa kuvassa oli Metalliliiton lakkolaisia. Näiden joukkoon sijoitettiin keskeisiä leninistejä. Kuvan taustalla oli suomalaisen taistelevan liikkeen ideologina Otto Wille Kuusinen, työläisjoukkojen edessä paikallisia nuortaistolaisia – kuten päätoimittaja itse – ja Leninin sissiksi puettuna rinnallaan FNL:n lapsisotilaita. Päätoimittajalla ja Leninillä oli oikeassa kädessään rynnäkkökivääri taisteluun komentaen ylös kohotettuna.³⁵¹ Tämän kaiken sosiaalidemokraatit nielivät, koska olivat vannoneet uskollisuutta työväenliikkeelle.³⁵² Ainoina merkittävänä ongelmina olivat JOS:n hegemoniahakuisuus ja sosiaalidemokraattien varovainen suhde leninismiin.

Sollilaisella opiskelijaliikkeellä oli tavoitteenaan vallankumous. Siinä mielessä mikään ei ollut muuttunut, mutta vallankumouksen päämäärän saavuttamisen keinot ja opiskelijoiden asema suhteessa siihen sen sijaan olivat.

Ensinnäkin Otto Wille Kuusisen nostaminen jalustalle osoitti nuortaistolaisen opiskelijaliikkeen identiteetin rakentamisen prosessissa pesäeron tekemistä 60-luvun lopun ’äärivasemmistolaisiin lahkolaisiin’ ja ’tahdottomiin uusvasemmiston poikiin’. Näiden suoran toiminnan ihannointi kumpusi suomalaisittain epähistoriallisista sekä Venäjällä vallankumouksen tuoksinassa ja jälkeen poroporvarillisuudeksi leimatusta ja läntisiä teitä Suomeen rantautuneesta ideologiasta.³⁵³ Otto Wille Kuusinen miellettiin leninistiksi. Hän oli myös suomalaiskansallinen esikuva ja vieläpä sopivasti

keskisuomalainen; ambivalentti suhtautuminen internationalismiin ja suomalaisen työväenliikkeen kansalliseen taisteluhistoriaan oli rakentumassa.

Toisekseen opiskelijat eivät enää olleet pelkästään taisteluun herättäjiä ja ideologeja. He – kuten kuva antoi selvästi ymmärtää – olivat omineet itselleen leninismiin kuuluvan vallankumouksen etujoukon aseman. Samalla he olivat hyväksyneet aseellisen vallankumouksen mahdollisuuden.

Mitä tuli valtaapitävän sollilaisen opiskelijaliikkeen tien valintaan suhteessa Suomen Kommunistiseen Puolueeseen, ylioppilaslehden päätoimittaja sai siitä nopeasti tiedon. SKP:n hajaannuksen jälkeenkin Lenin oli merkittävässä osassa enemmistöläisten ja vähemmistöläisten ideologista traditiota, mutta ilmeisen erilaisessa roolissa. Vähemmistöläisille Lenin saattoi olla asetta käyttävä sissi, enemmistöläisille ei. Niinpä SKP:n pääsihteeri lähetti ylioppilaslehden päätoimittajalle nootin, että oli ”täysin epäsovivaa kuvata toveri Lenin rynnäkkökivääri kädessä”.³⁵⁴

Taistelu vallankumouksellisten päämäärien puolesta edellytti työläisten ja opiskelijoiden keskinäisen luottamuksen lujittamista.³⁵⁵ Hiljaisten lakkolaisten edessä kulkivat todelliset leninistit, jotka ymmärsivät, mikä oli kansan parhaaksi.

Sosiaalidemokraattisessa ja kansandemokraattisessa opiskelijaliikkeessä rationaalinen radikaalisuus ja ideologinen radikalismi yhdistettiin. JOS:n säännöissä mainittiin, että yhdistyksen tarkoituksena oli työnväenliikkeen ja radikaalisen opiskelijaliikkeen välisen yhteistyön kehittäminen,³⁵⁶ eivätkä nuoret sosialidemokraatit halunneet jäädä syrjään, kun neuvotteluihin ryhdyttiin.

Ammattiyhdistysliikkeen lähentymisessä oli kaksi perustavaa laatua olevaa lähtökohtaa.³⁵⁷ Ensinnäkin se, että opiskelijaliikkeellä ja ammattiyhdistysliikkeellä oli yhteinen vihollinen: kapitalismi ja sitä ylläpitävät porvarilliset voimat. Yhteinen vihollinen oli edellytys myös keskinäisen solidaarisuuden synnylle tai ainakin solidaarisuuden synnylle julkisen keskustelun tasolla. Molempien liikkeiden oli mahdollista kirjoittaa ja puhua toisesta sorretusta ja riistetyistä ryhmästä ja tukea siten toisen kamppailua oikeudenmukaisuus-

den ja tasa-arvon saavuttamiseksi. Konkreettisimmillaan kyse oli yritysdemokratian toteuttamisesta.³⁵⁸

Ylioppilaskunnan edustajaksi Ylioppilaskuntien liiton liittokokoukseen valittu opiskeleva sosialisti tammikuussa 1969 viittasi siihen, että oli monen muun kokeneen opiskelijapoliitikon tavoin käsittänyt sen, että opinto- ja korkeakouludemokratiasta keskusteltaessa puhuttiin oikeastaan yritysdemokratiasta. Opiskelijaliike tarvitsi työväenliikkeen tukea. Niinpä liittokokouksessa SYL ryhtyi tukemaan SAK:n tavoitteita yritysdemokratian saavuttamiseksi. Niin pian kuin SYL oli päätöksensä tehnyt, jyväskyläläinen radikaali opiskelijaliike ryhtyi julkaisemaan tekstejä yritysdemokratiasta.

Samalla kehiteltiin yhteistyötapoja paikallisen ammattiyhdistysliikkeen kanssa. Yhteistyölle oli edellytyksiä, koska ammattiyhdistysjohtajat olivat tunnustaneen opiskelijoiden aseman muuttumisen. Aiemmin akateemiset olivat riistäjiä, mutta nyt oli toisin, tavoitteet olivat samankaltaisia ja yliopistossa opiskeli entistä enemmän nuoria, jotka olivat lähtöisin työväenluokasta.³⁵⁹

Kolme opiskelevaa sosialistia ja sosialidemokraattien nuoreen vasemmistosiipeen kuuluva henkilö neuvottelivat maaliskuussa 1969 Tourulan ja Schaumanin tehtaiden pääluottamusmiesten kanssa opiskelijoiden ja työläisten yhteistoiminnasta. Pääluottamusmiehistä toinen oli sitä mieltä, etteivät työläiset välttämättä suhtaudu kielteisesti opiskelijoihin, mutta totesi toisaalta, ettei työläisten luokkatietoisuus ole kovinkaan vahvaa. Toinen säesti, että ammattiyhdistysliike oli hajanainen, ja katsoi siksi, että työläisten ja opiskelijoiden kohtaaminen voisi olla hedelmällistä. Pääluottamusmiehet esittivät, että opiskelijat voisivat osallistua ammattiyhdistysilaisuuksiin ja työläisnuoret puolestaan opiskelijatilaisuuksiin. Erityisesti toivottiin, että opiskelijat osallistuisivat työläisten vappujuhlaan. Opiskelijat siirsivät keskustelun toiselle tasolle. He halusivat ryhtyä suoraan toimintaan. Pääluottamusmiehet suhtautuivat esitykseen varauksellisesti – arvelivat, että tarkoituksena oli välitön vallankumouksellinen toiminta. He epäilivät, tokkopa työläiset lähtisivät mukaan suoraan toimintaan, olihan elämässä ”leipä kyseessä”. Neuvottelun lopuksi opiskelijat tarjosivat apuaan lakkolai-

sille lentolehtisten laatimisessa ja jakamisessa. Näin myös päätettiin tehdä.³⁶⁰

Ensimmäinen suuri yhteistilaisuus piti järjestää jo 1969 yhdessä SAK:n paikallisosaston kanssa. Ensin luopui paikallisosasto ja kohta perässä ylioppilaskuntakin, eivätkä vasemmistolaiset yksin halunneet hoidettavakseen kokoon kuivunutta nuoriso-ongelmia käsittelevää seminaaria. Jossilaiset ottivat ohjaket. Kohta he järjestivät metallityöläisten kanssa yhteisen opintopiirin. Tämänkaltaisella yhteistyöllä on vähemmän kantavuutta, sen opiskelevat sosialistikin totesivat nopeasti; ideologia ja sen opiskeleminen oli nimenomaan opiskelijaällymystön työtä.³⁶¹

Työväenliikkeen avustaminen kuului sittemmin alati toistettuna JASY/JSO:n ja eritenkin JOS:n toimintaan. Järjestöjen keskeisimpiä julkilausuttuja tehtäviä oli työväenliikkeen palveleminen. Opiskelijat toivoivat vastavuoroisuutta, mutta kun huomasivat, etteivät työläiset ole yhtä innostuneita tukemaan opiskelijoiden vallankumouksellista rintamaa, alistuivat asemaansa työväenluokan apulaisina.³⁶² Varhaisvaiheen – ja kenties koko olemassaolon ajan – merkittävin työväenliikkeen apulaisen tehtävä sijoittui järjestön repeilemisen tietämiin, talveen 1971, jolloin JOS:n jäsenet osallistuivat tinkimättöminä työväenliikkeen taisteluun, rakensivat kiinteät yhteydet ammattiyhdistysliikkeeseen ja palvelivat Metalliliiton lakon aikana lakkotoimikuntaa toimistoapulaisina.³⁶³

SAK:sta ei löytynyt juhlapuheita suurempaa kiinnostusta tai solidaarista henkeä opiskelijoita kohtaan. Paikallisjärjestön edustajat toisinaan, kuten vuoden 1970 luentolakon aikana, lupasivat tukityöseisauksia (so. koneiden pysäyttämisiä). Laajempaa kannatusta ei moisille toimenpiteille löytynyt. Opiskelijoita epäsymmetrisen solidaarisuus kiusasi, mutta kun oli lähdetty tinkimättömälle opiskelijoiden ja työväestön yhtenäisyyttä ajavalle linjalle, takaiskut kernaasti unohdettiin: työläisten ja opiskelijoiden esiintyminen yhtenäisenä joukkona oli portti vallankumoukselliseen yhteiskunnalliseen tietoon ja tutkimukseen.

Ylioppilaskunta oli nuortaistolaisten talutusnuorassa. Talvella 1971 Metalliliiton seitsenviikkoisen lakon aikana ylioppilaskunta

järjesti yliopiston juhlasaliin työläisten ja opiskelijoiden solidaarisuustilaisuuden. Tilaisuuden itseoikeutettuna juontaja oli ylioppilaslehden päätoimittaja – ja yhtä itseoikeutetusti huvipuolesta vastasi Agitprop. Tilaisuudessa nojattiin hyvien tapojen mukaisesti JOS:n ja yleisdemokraattien vaalimaan valistuksen perinteeseen. Solidaarisuusjuhlassa keskusteltiin tieteestä, työväenluokasta ja kapitalismista, ammattiyhdistysliikkeen roolista ja lakkojen merkityksestä työväenliikkeelle sekä koululaitoksesta kapitalistisen järjestelmän pönkittäjänä.³⁶⁴

Metallin lakko oli siinä mielessä mainio tapahtuma, että siihen oli helppo yhdistää valtiomonopolistinen kapitalismi ja sen kriisi sekä ylipäättään työn (työläisten) ja pääoman (kapitalistien) taistelu. Se oli luonnollinen seuraus kapitalismin sisäisistä ristiriidoista ja luokkataistelun kärjistyisestä, jonka analysoimiseen Leninin tekstit soveltuivat muita paremmin. Sosialidemokraattien johtama SAK näyttäytyi lakossa porvariston renkinä ja kommunistinen liike todellisena ja tietoisena työväenliikkeenä – ryhmänä, johon opiskelijaliike saattoi samaistua. Koska julkinen sana näytti olevan hajottajien, porvariston eli suurpääoman hallittavissa, JOS ja Jyväskylän ylioppilaslehti, kuten Oulun ylioppilaslehti, ottivat lakkojulkaisun aseman.

Valtakunnalliset ja maakunnalliset valtaledet julistettiin porvareiden linnakkeiksi, lakkolaisten mustamaalajiksi, sortajien myötälijöiksi ja niissä julkaistut jutut harhaanjohtaviksi ja puolinaisiksi. Opiskelijat osoittivat lakkolaisille vähintään yhtä mittavaa solidaarisuutta kuin nämä olivat osoittaneet opiskelijoille vuoden 1970 luentolakon yhteydessä, kernaammin vielä enemmän, koska opiskelijoiden ja työläisten tavoitteet olivat samat: demokraattisempi järjestelmä, paremmat työolosuhteet ja turvattu toimeentulo. Opiskelijoiden tehtävänä oli, kuten Särkkä kirjoitti, taisteleminen hegemoniasta yhteiskunnan ylärakenteessa. Tämä oli osa vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen omaksumaa proletaarista kielellistä käännettä: opiskelijoiden ja lukeneiston paikka oli työläisten rinnalla näiden konkreettisessa joukkotaistelussa; heidän työnään oli muuntaa teoreettinen tieto välittömäksi poliittiseksi toimintaohjeksi.

Tietoisien lukeneiston historiallista merkitystä korostettiin, sivistyneistöllä kun oli ollut tärkeä rooli yhteiskuntarakenteen muuttamisissa.³⁶⁵

JOS ja Särkän ylioppilaslehti painostivat ylioppilaskunnan työväestöä tukevaan solidaariseen rintamaan. Ne järjestivät ylioppilaskunnan puitteissa laajoja ja kurinalaisia mielenosoituksia, yrittivät kerätä rahaa lakkolaisille ja ottivat agitoijien roolin. Sosialisti- ja kommunistiopiskelijoista tuli lakon kuluessa taistolaisen työväenliikkeen ideologeja, sen työn dokumentoijia, työväenliikkeen (toimisto)apulaisia, lakkokoulujen esitelmöijiiä ja joukkoa, joka valisti kaupunkilaisia lakon todellisesta luonteesta. Palkintona opiskelijaliike sai kaksi ylioppilaskunnan hallituksen jäsentä lakkotoimikuntaan kaulustyöläisiksi metallityöläisten rinnalle suurpääoman vastaiseen taisteluun. Lakko päättyi ja lakkolaiset saivat tuntuvan palkankorotuksen ja vuosilomakorvauksen. Opiskelijoiden suunnasta katsottuna operaation poliittisesti merkittävin tulos oli se, että JOS, SOL ja SKP:n vähemmistön taistolainen linja olivat yhdistyneet. Kaulustyöläiset pelkäsivät, että ammattiyhdistysliike luopuu luokkataistelustaan, eikä jatka demokratiaan pyrkivää toimintaansa vaan nielaisee työnantajan vallan. Siksi opiskelijat pitivät lakkoa esillä omassa taistelussaan.³⁶⁶

Paikka ja tapahtuma, jossa opiskelijoiden ja työläisten välistä yhtenäisyyttä ja solidaarisuutta julistettiin, oli vappu. Vuoden 1968 suoran toiminnan juhlaa ei enää vietetty, vaan ylioppilaskunta JOS:n ja JASY:n johdolla asettui tukemaan työläisten vappua. 1969 ylioppilaskunta osallistui työväenliikkeen vappuun julkilausumalla, jonka allekirjoittivat opiskelijaliikkeen vasemmistojärjestöt. Siinä maltillisesti toivottiin, että pienipalkkaisten työläisten ja palkatonta työtä tekevien opiskelutyöläisten väliset ennakkoluulot yhteisten tilaisuuksien avulla hälvenisivät. Molemmat joukot pyrkivät laajentamaan demokratiaa suunnallaan, mutta voimakkaalla yhteistyöllä päästäisiin parempiin tuloksiin.³⁶⁷

Ylevimmät teesit kirjattiin ylioppilaslehden vappunumeroon: siinä todisteltiin, että suuri osa opiskelijoista oli joutunut palkkatyöläisten kanssa saman riiston kohteiksi, että suurten joukkojen

ja erityisesti työläisten tuki takaisi opiskelijaliikkeen menestyksen. Ylioppilaat taistelivat koko kansan vapauden puolesta. Jyväskylän vappu 1969 oli työläisten ja opiskelijoiden joukkovoiman osoitus siitä, että työläisten joukkotoiminta voimistui, että yhteistyö työväenliikkeen ja opiskelijaliikkeen välillä tiivistyi ja että tietoisien sosialististen opiskelijaliikkeen laajentuminen oli edellytyksenä sosialistisen ja demokraattisen yhteiskunnan luomiselle.³⁶⁸

Ylioppilaskunnan hallituksen kokouksessa päätettiin liberaalien tuella jättää tervehdys JAP:n vapputilaisuuteen ja keskusteltiin siitä, vietettäisiinkö alkuunkaan omaa ylioppilaskunnan juhlaa. Tässä puoluerajat rakoilivat. Ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja (sd.) ja ylioppilaslehden päätoimittaja (komm.) vastustivat oman vapun viettämistä, mutta olivat sen sijaan taipuvia järjestämään vapun vastaanottajaiset. Osa yleisdemokraateista, keskustalaisista ja kansandemokraateista kannatti tervehdystä ja omaa juhlaa. Äänestettäessä päätettiin tervehdyksestä jokseenkin yksimielisesti, mutta kun äänestys ylioppilaskunnan vapusta päättyi tasan, puheenjohtajan päätöksellä vappu peruttiin. Vapun peruminen oli kuitenkin siksi radikaali ratkaisu, että myöhemmin hallitus päätyi järjestämään Alvarin aukiolla ylioppilaiden vappujuhlahallisuudet *taistelujuhlatyylin*. Edustajistossa omaa juhlaa vaatinut ponsi voitti äänestyksessä selvästi.

Ylioppilaslehden vappunumeroon 1969 kiinnostavimman kirjoituksen laati jyväskyläläisen vasemmistoradikaalin opiskelijaliikkeen sielu, Mauno Köngäs [nimi muutettu]. Kirjoitus siirsi opiskelevat sosialisti kerralla suoran toiminnan linjalta selvästi pragmaattisemmalle ja leninistisen vallankumousretoriikan linjalle. Köngäs nimesi SYL:n päätöksen tukea SAK:n yritysdemokratiapyrkimystä pelkäksi taktiikaksi, sen sijaan opiskelijoiden olisi ryhdyttävä marssimaan työläisten yhteisrintamassa ja nähtävä, miten monopolikapitalismi käytti ja riisti heidän tietämystään. Hän ja moni muu olivat jo käsittäneet, että maailmanlaajuiseen Yhdysvaltain johtamaan imperialistiseen riistojärjestelmään perustui myös suomalaisen kapitalismin olemus ja että opiskelijoiden ja työtä tekevän luokan yhteisellä taistelulla järjestelmä oli muutettavissa. Yliopistossa yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva hallintojärjestelmä oli ainoastaan näennäisuudistus. Kirjoittajan mukaan järjestel-

mä luultavimmin toteutuisi. Juuri siksi se oli näennäisuudistus. Todellinen demokratia toteutuisi vasta silloin, kun koko yhteiskunta muutettaisiin demokraattiseksi: sellaiseksi kuin työväenluokka halusi. Tähän suuntaan oltiin menossa, mutta korjattavaa oli niin opiskelijaliikkeessä kuin työväenluokassa. Kummassakin joukossa oli tajuttava järjestelmän muuttamisen ratkaiseva merkitys. Opiskelijoiden oli myös hyväksyttävä asemansa työväenliikkeen johdossa. Ilman korkeakoulutettua johtoa opiskelijoista ja työväestöstä koostuva työväenluokka ei saavuta taloudellista demokratiaa eivätkä opiskelijatkaan opintodemokratiaa. Mutta milloin korkeakoulutettu älymystö nousee työväenluokan johtoon, silloin eletään sosialismiin siirtyneessä Suomessa.³⁶⁹

Luokkataistelun linja oli eräässä mielessä ongelmallinen. Yritysdemokratiakeskustelun välityksellä opiskelijaliikkeeseen ujutettu käsitys kahdesta luokasta, työnantajaporvaristosta ja riistetyistä proletariaatista, sekä näiden välisestä luokkataistelusta eivät miellyttäneet keskustaliberaaleja. He pitivät luokkataistelujattelua vanhanaikaisena, alkoivat karsastaa kommunisteja ja pian luopuivat opintodemokratiavaatimuksistakin. Luokkataistelujattelussaan opiskelevat sosialistit hylkäsivät yksilön. He eivät enää kiinnittäneet huomiota yksityisten ihmisten vaikutusedellytysten ja oikeuksien kehittämiseen. Ensin oli hylätty käsitteet akateeminen ja ylioppilas, jotka korvattiin *opiskelijalla*. Tämä ei riittänyt, vaan opiskelija korvattiin *työläisellä* ja opiskelijaliike *työväenliikkeellä*.³⁷⁰

Inhimillisyyden sijaan astui sentralistisesti johdettu kollektiivi. Mutta asialla oli myös toinen puolensa, nimittäin se, että kommunistinen opiskelijaliike alkoi hahmottua kielellisesti kokonaan omaksi ryhmäkseen, jolla oli omat muista epätietoisista opiskelijoista erilliset viholliset ja siten oma kollektiivinen identiteettikin.

Kommunistit eivät koskaan luopuneet perusajatuksestaan, että vallankumouksen tuli lähteä liikkeelle yliopistoista. Tunnustettu luokkaside työväenluokkaan päinvastoin vahvasti ajastusta. Suomalaisen demokratian syventäminen (so. vallankumous) oli aloitettava korkeakoululaitoksen *kansanvaltaistamisella*, hierarkkisen

järjestelmän juurimisella ja suurpääoman harjoittaman valvonnan kitkemisellä.³⁷¹

JOS oli SKDL:n jäsenjärjestö, mutta kiinteään liittosuhteeseen ajaututtiin JOS:n johtohahmojen välityksellä.³⁷² Opiskelevien sosialistien konkareilla oli asema SKDL:n Keski-Suomen piirissä. He vastasivat vähäisistä ideologista tehtävistä. Tärkeimpänä oli sellaisten konkreettisten poliittisten kannottojen valmistelu, jotka parkkiintunutta työläistaustaista toimitsijaa ja kunnallislautakunnan jäsentä tuskin kiinnostivat.³⁷³

Konkarit tahtoivat enemmän. SKDL- ja SKP-kytkennät vahvistuivat nopeasti. Ensimmäiset opiskelevat sosialistit kävivät nou-tamassa 1969 SKP:n jäsenkirjoja. Samoihin aikoihin JOS liittyi järjestönä Suomi–Neuvostoliitto seuran sekä Keski-Suomen rauhatyön keskuksen (Rauhanpuolustajat) yhteisöjäseneksi ja sai SKDL:n piiriltä huomionosoituksena piirin kunnialipun. Asema paikallisessa kansandemokraattisessa liikkeessä vahvistui entises-tään, kun JOS sai virallisina mandaatteina SKDL:n piiritoimikun-taan neljä edustajaansa sekä edustuksen SKP:n piirikomiteaan ja sen työvaliokuntaan. Vaikutusvallan kasvu johti välittömästi konfliktiin. Näin oli paljolti siksi, että JOS radikalisoitui SKP:n vähemistön linjoille.³⁷⁴

Kehitys oli samansuuntainen JSO:n puolella. Järjestö siirtyi marxilaisen sosialidemokratian linjalle ja keskusteli alinomaan sosi-aalidemokraattisten opiskelijoiden ja työläisten ristiriitaisista suh-teista. Opiskelijat halusivat luoda yhteydet ja verkoston puolue-eli-miin, puolueen todelliseen vallan ytimeen ja piiritoimikuntaan sekä ottaa haltuunsa keskiasteen oppilaitokset, joita myös kommunistit havittelivat. JSO tehosti toimintaansa niillä alueilla, jotka olivat jääneet uudistustyössä syrjään. Palattiin yleisötilaisuuksien järjes-tämiseen, otettiin kantaa opinto- ja liikuntapolitiikkaan sekä yritetiin pitää konkarit mukana järjestötoiminnassa. Lisäksi tehtiin alt-ruistisesti työtä Puolueen eteen, muun muassa uhrautumalla edus-kuntavaaliehdokkaiden hyväksi. Siten puoluekoneisto kiinnostui akateemisesta potentiaalista.³⁷⁵

Kulttuurityön uusi aika

Opiskelijoiden ja työväenluokan lähentyminen merkitsi paluuta kulttuurityöhön. Sen hallitsijoiksi opiskelijat voitiin helposti mieltää. Toiminnan tuoksinassa, kuten monissa muissakin 60–70-luvun vaihteen ylioppilasliikehtimisissä, kulttuurivaliokuntaa hallinneet aktiivisimmat, yleisdemokraattiset ja edistykselliset ryhmät johdattivat koko ylioppilaskunnan kulttuuritoimintaa työväenkulttuurin suuntaan. Yhteistyö kulttuurivaliokuntalaisten, kaupungin sosialistien ja kommunistien välillä tiivistyi ja tehostui. Siksi opiskelijapoliitikot olivat etukäteen selvillä, mitä yliopiston ulkopuolella suunniteltiin.³⁷⁶

Esimerkiksi 1969 JOS:n Lasse Särkkä vihjaili, että kulttuurivaliokunnasta olisi tehtävä kulttuuripalveluja tuottava yksikkö, koska talvikaudella Jyväskylän kaupunki uhkasi jäädä henkiseen tyhjiöön. Kun kahda vuotta myöhemmin hallituksessa keskusteltiin samoista aiheista ja kiinteät siteet työväenkulttuuripäiviin oli luotu, kehiteltiin ylioppilasfoorumin teemaksi ”socialismin kummitusta ja Suomea vuonna 2000”, mikä niveltyi täydellisesti saman vuoden Jyväskylän työväen kulttuuriviikon kuvaan.

Työväenluokkaa tukevana kulttuurityö muuntui agitoivaksi ja propagoivaksi. Opiskelevan älymystön voimavarat keskitettiin Jyväskylän Talveen, työväen kulttuuriviikkoon, joita sosialidemokraatit, sosialistit ja kommunistit pitivät alusta pitäen menestyksenä, merkityksellisenä ja sisällöltään rikkaana. Talven tehtävänä oli – kuten professori Jeddi Hasan asian ilmaisi – tiedon välittäminen yhteiskunnan luonteesta.³⁷⁷ Kulttuuriviikko voitti tehokkuudessaan Jyväskylän Kesän. Sen teemat olivat ajankohtaisia. Ensimmäisen kulttuuriviikon eräänä keskustelunaiheena oli Yhdistys 9:n puheenjohtajan alustuksen pohjalta nainen: ”Nainenko rasvaa yhteiskunnan rattaat?” Alustus ja keskustelun tulos viitoittivat pitkälle sen, mihin asemaan naiset sosialistisessa liikkeessä joutivat: heidän tehtäväkseen lankesi pyyteetön apulaisen rooli sosialismin toteuttamisessa. Tähän oli helppo velvoittaa, koska ”sukupuolten välinen tasa-arvo oli sosialistinen”.³⁷⁸

Johdonmukaisimmillaan agitoivaa ja propagoivaa kulttuuria tuotettiin ylioppilaskunnan suojissa.³⁷⁹ Näin oli siitä huolimatta tai kenties juuri siksi, että ylioppilaskunnan kulttuurisihteeriksi ja siten toimeenpanevaksi henkilöksi oli valittu edistyksellisestä rintamasta keskustalainen opiskelija.

Ylioppilaskunnan kaikki toiminnan osa-alueet käsittävässä kulttuurityössä kiteytyi koko se kehitys, joka juonsi juurensa vanha-kantaiseen valistamisen ihanteeseen, 60-luvun alun kulttuuripoliittiseen keskusteluun ja myöhempään sosialistien hallitsemaan kulttuurityöhön. Kulttuurityön avainsanoina olivat yhteisvastuullisuus, etujärjestö- ja eriarvoisuusvastaisuus, työpaikkademokratia, edistyksellisyys, kansa, aktivismi, ideologisuus, informaatio ja massakulttuuri. Kulttuurityön tavoitteena oli kaiken *kansan* (taide kuuluu kansalle) aktivoiminen sekä edistyksellisen informaation ja edistyksellis-ideologisesti määriteltävän massakulttuurin jakaminen. Työtä piti tehdä kulttuuripoliittisesti painostaen, kantaa ottavia seminaareja järjestäen, itsenäistä julkaisutoimintaa harjoittaen ja agitoivia luennoitsijoita värväten. Kulttuuria ei saanut ymmärtää esteettiskeskeisesti. Kulttuuria edustivat mielenosoitukset ja kokoukset keskusteluineen.³⁸⁰

Kulttuurityössä ei tietenkään onnistuttu tavoitteiden mukaisesti, mutta valittua linjaa noudatettiin johdonmukaisesti. Tapahtumat liitettiin suoraan ideologioihin ja vallankäyttöön.³⁸¹ Teatteri- ja konserttiesitykset vastasivat yhteiskuntakriittistä, provokatorista, linjasta ja edistyksellistä massakulttuuria. Parhaiten provokaatiossa onnistuttiin visuaalisella alueella. Suoranaisesti ideologisen massakulttuurin draamaksi kasvoi 'Kuva vallan välineenä' -näyttely seurauksineen. Tämä oli niin merkityksellinen tapaus, että se nimettiin *pornojutuksi*.

Näyttely ja erityisesti teos, jossa naisen alapää oli peitetty Suomen lipulla, kuohuttivat mieltä sekä johtivat ylioppilaslehden päätoimittajan ja Suomen rakennustaiteen museon arkistonhoitajan tuomitsemiseen yksin teoin sukupuolikorin rikkomisesta ja Suomen lipun häpäisemisestä. Ylioppilaskunnan hallituksen ylioppilaslehden tueksi laatimassa julkilausumassa todettiin selvästi, mihin näyttelyllä oli pyritty. Syytteen nostaminen ja tuomio todistivat Suomessa vallitsevasta kaksin-

naismoraalista ja ahdasmielisyydestä, ”jota prosessin aiheuttanut kuva halusi ivata”.

Opiskelijanäkökulmasta vastakkain asettuivat ”keskiaikainen” valtaapitävän viranomaisen sensuurihakuinen ”mielivalta” toisaalla ja kaksinaismoraalista vapaa nuori älymystö.³⁸² Underground-tyyppisessä häpäisemisessä ja kritiikissä kenties rajuimmin porvarilliseen hegemoniaan ja isänmaallisuuteen sattui niiden yhteisen symbolin eli Suomen lipun häpäiseminen.³⁸³

Merkittävin keskustelun aihe oli kuitenkin Suomen EEC-hanke. Sitä vastaan hyökättiin monin retorisin keinoin ja työelämän todellisen asiantuntijaryhmän eli työläisten tiedoin: hanketta ei ollut valmisteltu ja ainoa tappion kärsijä oli häpeällisesti työväestö. EEC:hen ylioppilaskunta otti välittömästi kantaa julkaisemalla ylioppilaslehdessä EEC-vastaisia paljastuksia, kirjoituksia ja pilapiirroksia, joista yhdessä suomenlippukuvioitu silinterihattu päässään ja ilman housuja oleva ”Poikasi Porvari” lähentelee säästöpossunsa kanssa alastonta naista, jonka häpyä peitti Suomen lipun sijasta (vrt. pornojuttu) kirjaimet EEC. Poika tokaisee rakkaalle Suomiäidilleen, että ”kyllä täällä ulkomailla pärjää tyhmempikin, kun on tämä työläisten tekemä säästöpossu mukana.”³⁸⁴

Kapitalismikriittistä ja reaalisosialismin kulttuurisaavutuksia ihannoivaa kulttuurikeskustelua jatkettiin puoluepoliittisten opiskelijajärjestöjen illanvietoissa – usein ylioppilaskunnan tukemana. Niissä käsiteltiin Saksan demokraattista tasavaltaa, Kuubaa, tiedepolitiikkaa ja imperialismia. Teemoista alustettiin, näyteltiin ja laulettiin.³⁸⁵

JÄRJESTÖLLINEN UDELLEENORGANISOITUMINEN

1960-luvun kehitys oli johtanut ensin siihen, että osakuntien tun-
tumaan luotiin puoluepoliittisia tunnuksia kantavat yhdistykset,
ja sitten siihen, että puoluepoliittiset opiskelijajärjestöt tunkeutu-
ivat hallitsemaan ylioppilaskunta- ja ainejärjestöpolitiikkaa. Mer-
kityksellinen keskustelu käytiin niissä tai niiden hallitsemisissa or-
gaaneissa.

1970-luvun kuluessa kehitys kulki siihen pisteeseen, että jul-
kista keskustelua käytiin vain ja ainoastaan aine- ja puoluepoliitti-
sissa järjestöissä ja niiden välillä. Kun puoluepoliittiset opiskelija-
järjestöt hallitsivat kaikkia opiskelijapoliittisia instituutioita, julki-
nen kenttä avautui koko mitassaan poliittisten järjestöjen taistelul-
le. Tuossa taistelussa haviteltiin samoja alueita sellaisella kiivau-
della, ettei aina voinut olla varma, oliko äänessä vasemmistoradi-
kaali vai oikeistolainen.

Demokratian umpikuja

Hajaannus – demokratian rappio – kansandemokraattisen liikkeen
sisällä todettiin olemassa olevaksi jo sen varhaisvaiheessa, mutta
samalla ilmoitettiin, että JOS ei sitoudu kumpaankaan suuntauk-
seen. Päinvastoin opiskelijat pyrkivät aivan muuhun.

Metallin lakko muodosti tärkeän murroskohdan JOS:n hajaan-
tumisessa. Lakon aikana vielä yritettiin luoda yhtenäistä kansande-
mokraattista rintamaa SOL:n puitteissa.³⁸⁶

Helmikuussa 1971 pidettiin Jyväskylän yliopiston päärakennuksen lu-
entosalissa kansandemokraattista liikettä käsittelevä seminaari, jon-
ka alustajat edustivat hajaannuksen eri linjoja. Alustukset käsittelivät
SKDL:n syntyä ja kehitystä 1940-luvulta 1970-luvun alkuun, puolue-
en organisaatiota, jäsenistöä ja kannattajakuntaa, asemaa ja politiik-
kaa sekä nuorisoliiton historiaa, tulevaisuutta ja tehtäviä vallanku-
mouksellisessa työväenliikkeessä. Merkityksellisesti SKDL:n sisällä

kahta ääripäätä edustavat Kalevi Kivistö ja Rauno Setälä pitivät yhteisen esityksen, joka selvitti SKDL:n luonnetta yhteistyöjärjestönä. Vielä merkityksellisempää oli se, että uusstalinismin niellyt opiskelija ja SKDL:n Keski-Suomen sosialististen nuorisoliiton toimihenkilö ottivat yhteen nuorisoliiton kehittämisestä: jälkimmäinen edusti JOS:n enemmistön mielestä pikkuporvarillista katsomusta ja edellinen vankkaa marxilais-leniniläistä katsomusta.

JOS:ssa Setälän uusstalinismi peri kiistattoman voiton. Setälän *Uusstalinistin uskontunnustuksessa* kiteytyi johdonmukainen ja esimerkillinen tie SKDL:n uudistajasta, vasemmistososialistista kulttuuriradikaalista SKP:n vähemmistön kannattajaksi.³⁸⁷

JOS ja jossilaiset kävivät läpi samanlaisen uudelleensyntyvän ja tunnustivat uskoaan uusstalinismille. Ensimmäisen kerran JOS järjestönä oli ilmoittanut SKP:n vähemmistölle uskollisen kantansa vappuna 1970, kun se jätti vapputervehdyksen *Tiedonantaja*-lehteen. Tiedonantaja oli perustamisestaan lähtien puhdasoppisten dogmaatikkojen hallitsema ja SKP:n enemmistön vastainen. Tervehdys johti yhteenottoon SKDL:n Keski-Suomen piirin kanssa.³⁸⁸ Vapputervehdyksessä JOS virallisesti hylkäsi kansandemokraattisen liikkeen uudistamiseen tähtäävän politiikan. Opiskelevat sosialistit eivät hyväksyneet luokkataistelua ja demokraattista sentralismia vierovaa ohjelmaa yliopistotaistelusta ja ylioppilaspolitiikasta irrallisena reformismina ja pikkuporvarillisena oikeisto-oppotunismina. Tämä taas ei sopinut Keski-Suomen SKDL:n sosialisteille. Nämä olivat ilmaisseet halunsa SKP:n lakkauttamiseen, varoittelevat opiskelevia sosialisteja taistolaisille linjoille lähtemisestä ja halusivat siksi rajoittaa JOS:n poliittista toimintaa.³⁸⁹

Taistelu paikallisvallasta jyrkkeni niin, että piiri alkoi puhdistaa toimikuntiaan JOS:n marxilais-leniniläisistä kommunisteista. Keski-Suomen sosialistinen nuorisoliitto tyhjennettiin kokonaan ns. luokkakantaisten voimista. Luokkakantaisten kommunistien paikkamäärää piirikomiteassa pudotettiin kuudesta kahteen ja kiiwas opiskelijaleninisti erotettiin Jyväskylän SKP:n piirikomiteasta. Erottaminen oli linjassa valtakunnan tason aatteellis-poliittisiin puhdistuksiin.³⁹⁰ Valtaapitävien sosialistien ja kommunistien vastaiskut eivät yllättäneet eivätkä liioin tehneet nöyryiksi. Päinvastoin

rivejä tiivistettiin ja vastedes nuorleninistit tervehtivät uutta vuotta ja vappua Tiedonantajassa järjestönä, yliopiston sisäisin organisaatioin, muiden toverijärjestöjen kanssa sekä joukkovoiman tais-
telukurin osoituksena vielä omilla nimillään.³⁹¹ Samalla teoreettista tuntemusta ja yhteyksiä keskeisiin uusstalinisteihin vahvistettiin.³⁹²

Muutoksessa merkittäviä tapahtumia oli JOS:n keväällä 1971 järjestämä seminaari, jonka teemana oli Otto Wille Kuusinen. Siellä määriteltiin JOS:n päämäärät: sosialismin ja työväenluokan lopullinen voitto Suomessa. Samalla vahvistettiin julkisesti se, että JOS oli sitoutunut SKP:n vähemmistön ja SOL:n valitsemaan leniniläiseen linjaan. Pääpuhujina ylioppilastalolla olivat SKP:n varapuheenjohtaja Taisto Sini-salo ja SOL:n puheenjohtaja Reijo Kalmakurki.

Sikiäminen uusstalinismiksi kesti muutamia kuukausia. Vuonna 1971 JOS oli tyyten stalinistien käsissä. Järjestön syyskokouksessa valittiin täydellisen yksimielisyyden vallitessa uusi marxilais-leniniläinen hallitus. Samalla järjestön organisaatiota muutettiin sihteeristökeskeiseksi ja solujärjestelmä vahvistettiin. Jokaiselle aine-laitokselle määrättiin kaaderisto valvomaan sosialismin etenemistä.³⁹³ Sihteeristön ja ainelaitoskaaderiston työtä tukemaan perustettiin Agitpropin innoittamana JOS-Agit. JOS-Agitia pidettiin agitaa-tion ja jäsenvärväyksen käsikassarana.³⁹⁴

Syksyn ylioppilaskuntavaalit osoittivat julkisesti sen, mihin oli-tiin menossa. Julkisessa keskustelussa suomittiin vastustajia, kehu-ttiin itseä ja todettiin ykskantaan se, että marxismi-leninismien varas-sa lepäsi opiskelijoiden tulevaisuus. Kommunistit pyrkivät yhteis-työhön vahvojen keskustalaisten kanssa. Demokraattinen yhteistyö oli osoittautunut hedelmälliseksi, koska oikeisto oli onnistuttu eris-tämään ylioppilaspolitiikasta.³⁹⁵

Nimimerkki ”Kirjeitä kaukaa” eritteli ylioppilaslehdessä yleisdemo-kraattisen rintaman toimintamahdollisuuksia suhteessa SOL:n kehi-tykseen harmistuneena keskustalaisen nimimerkin ”Ristijätkä” anti-kommunistisiin äänenpainoihin (olkoonkin, että samassa lehdessä Ristijätkä löi porvareita ankarasti). SOL oli edennyt viime vuosina voi-makkaasti – Jyväskylässä JOS:n äänimäärä oli kasvanut vuoden 1967 3,7 prosentista vuoden 1970 15,6 prosenttiin ja järjestön jäsenmäärä samana aikana kolminkertaistunut. Sen politiikka oli selkeytynyt, kos-

ka oli siirretty periaatteelliselle marxilais-leniniläiselle linjalle. JOS:n opiskelijapolitiikan päälinjana oli ollut demokraattisen yhteistyön rakentaminen keskustalaisten järjestöjen kanssa oikeistoa vastaan. Kommunistista manifestia siteeraten ”Kirjeitä kaukaa” epäili, että yleisdemokraattinen yhteistyö oli tulossa tiensä päähän, mikäli Ristijätjän kaltaiset, antikommunistiset, yhteistyössä flegmaattiset ja asenteelliset ideologit saisivat vallan keskustaryhmissä.

Julkisesti todettiin, että uusstalinistit eivät edellyttäneet kumppaneiltaan kommunismin ja marxismi-leninismen omaksumista. Keskustalaisten järjestöjen suhtautumista yleisdemokraattiseen yhteistyöhön nuorleninistit pitivät epäjohdonmukaisena, nämä kun tyytyivät edistykseelliseen ulkopoliittikkaan, harjoittivat salaisten sopimusten laatimista ja esiintyivät penseästi, milloin muut yleisdemokraattiset ryhmät halusivat ryhtyä joukkotoimintaan. Tärkeintä oli kuitenkin tiukka linjanveto oikeistoon. Ainoastaan tällöin yleisdemokraattinen yhteistyö oli mahdollista. Sen vahvistumisellekin oli olemassa *objektiiviset* edellytyksensä.

Rivien ojennus

Järjestöllinen vaali-ilmoittelu syvensi kuvaa siitä, millaiset toimintaperiaatteet JOS marxilais-leniniläisenä joukkojärjestönä oli omaksunut. Jäsenistölle lähetetyssä vaaliedotteessa korostettiin me-muotoisesti kollektiivisen toiminnan merkitystä. Niissä painotettiin sitä, että oli systemaattisesti huolehdittava siitä, että ”ihmiset” käyvät äänestämässä ja että kaikki ”epävarmat henkilöt” oli puhuttava ympäri äänestämään opiskelevia sosialisteja. Edelleen teroitettiin sitä, että ainelaitosten solujen jäsenet olivat velvollisia valvomaan äänestyskäyttäytymistä.³⁹⁶

Ylioppilaslehdessä kiihotettiin marxilais-leniniläiseen kappinaan. Toiveet asetettiin siihen, että työväenluokka olisi radikalisoitunut Metallityöväenliiton taistolaisen siiven mukaisesti. Lehdessä kirjoitettiin Metalliliiton liittokokouksista, yksi lehti omistettiin liiton kommunisteille. Samalla peloteltiin, että porvaristo oli tarttumassa järeämpiin aseisiin (so. väkivaltaan) kukistaakseen kommu-

nistit. Kiihotuksen tarkoituksena oli osoittaa, että porvaristo yritti samalla tavalla nujertaa opiskelijatyöläiset. Tulevaisuuteen voitiin vaikuttaa ainoastaan muuttamalla yhteiskunnan valtasuhteita.³⁹⁷

Lehdessä analysoitiin myös SDP:n nousua hajallaan olevan SKP:n kustannuksella. Opiskelijapolitiikassa sosialidemokraatit terästäytyivätkin. Opiskelijapolitiikan avulla he tekivät valtakunnanpolitiikkaa: JSO kävi vuoden 1972 eduskuntavaalien alla taisteluun hallinnonuudistuksen puolesta esiintyen koko sosialistisen työväenliikkeen äänellä ja antaen vaaliseminaarissa työväenliikkeen narratiosta ammentavan julkilausuman ”Me vaadimme”:³⁹⁸

TAISTELU DEMOKRAATTISEN HALLINNON UUDISTUKSEN
PUOLESTA JATKUU

OPISKELIJAT TUTUSTUKAA SONK:N JA SOL:N KANNANOT-
TOON!!

HALLINNONUUDISTUS ON KÄSITELTÄVÄ VIIPYMÄTTÄ!!

ME VAADIMME, ETTÄ KOULUTUSJÄRJESTELMÄ ON KOKO-
NAISUUDESSAAN SAATAVA PALVELEMAAN KANSAN VAL-
TAENEMMISTÖN, TYÖTÄTEKEVÄN VÄESTÖN ETUJIA!!

Terästäytymiseen oli syynsä. JOS oli järjestönä asetunut tukemaan eduskuntavaaleissa Mikko Kankaista kommunistina ja vastustamaan Kalevi Kivistöä sosialistina. Jossilaisten mukaan työläisten, pienviljelijöiden, edistyksellisten opiskelijoiden ja edistyksellisen sivistyneistön etuna oli liittoutuminen vahvaksi revisionismin vastaiseksi rintamaksi yhteistä vihollista eli suurpääomaa ja kapitalismia vastaan.³⁹⁹

Sosialistinen opiskelijaliitto oli juuri se instituutio, jonka välityksellä jossilaisetkin joutuivat keskelle hajaannusta. Koska JOS liimaui SOL:oon ja leninismiin,⁴⁰⁰ kansandemokraattisen liikkeen enemmistökommunistien ja sosialistien toimenpiteet, kuten ”oikeaoppisten erottamiset” tulkittiin vainoksi. JOS:n kannanotossa *’Tuomio hajottajille’* katsottiin, että vainotoimenpiteet suuntautuivat suoraan siihen kansandemokraattisen liikkeen ryhmään, joka ”voimakkaimmin ja selkeimmin” oli tukenut työväenliikkeen viimeaikaista taistelua. Huolestuttavina erottamisia ja muita vastaa-

vanlaisia päätöksiä pidettiin siksi, että ne olivat provokatorisia ha-
jotustoimenpiteitä. Niillä murennettiin SOL:n ja muiden kansande-
mokraattisten järjestöjen yhtenäisyyttä.⁴⁰¹

Uusstalinismin hyväksyminen merkitsi sitä, että JOS järjestönä
hyväksyi demokraattisen sentralismin, käytännössä SOL:n helsin-
kiläisten tovereiden ylivallan. JOS:n virallisia tilaisuuksia ei voinut
ajatella järjestettävän, ellei niissä esiintynyt joku keskeinen SOL:
n vaikuttaja: Ruotsalo, Toikka, Kalmakurki, Arto tai joku muu.⁴⁰²
Tietysti sentralismin nöyryyttävä puoli tunnettiin, mutta sitä ei so-
pinut tunnustaa. Yhteisissä tilaisuuksissa – kokouksissa ja juhlissa
puheineen – noudatettiin niin tiukkaa järjestystä, että SOL-johtajis-
toa kohtaan tunnettua vastenmielisyyttä voinut esittää ääneen.

OPISKELEVIEN SOSIALISTIEN KOKOUSSÄÄNNÖT

- Aikataulua on noudatettava ehdottomasti!
- Tupakointi on kielletty!
- Poistuminen kokouksesta ennen sen päättymistä yhteiseen 'Nuorison marssiin' on paheksuttavaa!

Kurinalainen taisteluliitto oli kaikin puolin kurinalainen. Kokouk-
sia säädeltiin tiukasti ja puhevaltaa rajoitettiin. Puhe-, esitys- ja ää-
nioikeus oli tietysti järjestön jäsenillä. Puheoikeus oli myös SOL:
n edustajalla, joka tyypillisesti piti avauspuheenvuoron. Enintään
seitsemän minuutin pituiset ja korokkeelta pidettävät puheenvuorot
oli pyydettyä puhemiehistöltä kirjallisesti. Esitykset oli niin ikään
jätettävä kirjallisesti puhemiehistölle, joka siten valvoi kokouksen
kulkua mielensä mukaan.

Jos spontaanit puheenvuorot taistolaistuneensa järjestössä oli-
vatkin periaatteessa mahdollisia, mielipiteensä saattoi ilmaista
muilla tavoin. Kun SOL:n varapuheenjohtaja liiton edustajana loi
JOS:n vuosikokouksessa katsauksen SOL:n yleispoliittiseen ja eri-
tyispoliittiseen tilanteeseen, yksi läsnä olleista järjestön jäsenistä
kirjasi näkemyksensä siitä esityslistan marginaaliin: ”huonosti val-
misteltu”.⁴⁰³

SOL oli kommunistisen puolueen puoluetistelun keskeinen areena. Vuoden 1972 liittokokouksessa ja sen jälkeisessä ylimääräisessä kokouksessa hyväksyttiin SOL:n *Taisteluohtelma*. Solli- laisten järjestöjen jäsenyyskriteerit uudistettiin vastamaan puolue- taistelun todellisuutta. Kriteerien perusteella JOS:n jäseneksi voi- tiin hyväksyä opiskelija ja loppututkinnon suorittanut henkilö – vii- meksi mainittu, mikäli hänestä oli välitöntä hyötyä JOS:n toimin- nalle. Jäsenten tuli hyväksyä marxismi-leninismi johtonormikseen; sellaiselta henkilöltä, joka toimi normia vastaan, jäsenyys oli evät- tävä. Eronneelle (moni kantoi vastuunsa ja erosi) ja erotetulle an- nettiin mahdollisuus palata jossilaiseksi, mikäli hän kääntyisi leni- nismiin.⁴⁰⁴

Kun ei-taistolaista ainesta ryhdyttiin savustamaan ulos opiske- levista sosialisteista, järjestö oli muuttunut täydelliseksi *leniniläi- seksi joukkojärjestöksi*, joka korosti täydellisyyttään alituisella kol- lektiivisellä itsekritiikillä. SOL loi jäsenistölleen jatkuvan toimin- nan tehostamisen velvollisuuden. Joukkojärjestön tärkein tehtävä oli jatkuva ja kertaava sosialismin teorian kollektiivinen opiskelu. Teoria oli pyhä, ehdoton ja ylimmäinen. Sen varaan perustui oi- keanlainen ja joukkojen tarpeiden analyysin perustuva agitaatio- ja propagandatyö. Teoria ja työ laajensivat sosialistisen vallankumo- uksen subjektiivisia edellytyksiä. Niiden avulla voitettiin opiskeli- jajoukot rauhan, demokratian ja sosialismin puolelle.

SOL:n periaateohjelma laadittiin poliittista kasvatustyötä ohjaa- vaksi ja muovaavaksi tekstiksi. Se ei kuitenkaan ollut pelkästään teksti, vaan siihen kirjoitettiin nuorleninistin ehdoton, ehjä ja mur- tumaton identiteetti. Se oli imperialististen ja revisionististen teks- tien vastainen pyhän asian eli *ensimmäisen asteen mobilisaation il- moitus*, jonka sisältöön jokaisen nuortaistolaisen opiskelevan sosia- listin oli *samaistuttava* poliittista agitaatiota harjoittaessaan ja pro- pagandaa levittäessään. Samastumiskohteelle piti luoda kirjallinen vihollinen, vainolainen, joka ilmeni kokonaisvaltaisessa työväen- luokan ja opiskelijaluokan vastaisessa luokkapoliitikassa imperia- lismina, Euroopan taloudellisena yhdentymisenä ja eurooppalaise- na turvallisuuspolitiikkana. Teemoista nuorleninistinen opiskelija-

järjestö rakensi itselleen yhtenäiset taistelutunnukset eli alati huuto-merkein toistetut anti-imperialismi, ei EEC ja (reaalisosialistinen) rauhanpolitiikka.⁴⁰⁵

JOS:n kehitys dogmaattiseksi liikkeeksi avasi JSO:n portit. Järjestön jäseneksi houkuteltiin tarjoamalla opiskelijalle (sinulle) ”eräs aatteellinen ja toiminnallinen vaihtoehto”. Sosiaalidemokraattien jäsenmäärä kasvoi paluumuuttajista ja maltillisemmän yhteiskuntarakenteen kumoamisen kannattajista.⁴⁰⁶ Järjestöllisen vallan keskitämisestä ja organisaation kehittämistä huolimatta yleiset kokoukset pysyivät järjestön tärkeänä toimintamuotona. Ne ylläpitivät uusvasemmiston vaalimaa joukkokokoustraditiota. Ne olivat vaipaita poliittisia keskustelutilaisuuksia ja opintokerhoja sekä yhteishengen vaalimisia.⁴⁰⁷

Kokouksiin osallistui kolmannes tai neljännes jäsenistöstä, ja niissä käsiteltiin kaikkea ja päätettiin kaikesta – yhteisesti ja mielipiteitä vaihdellen. JSO oli avoin, se hyväksyi edustajistovaaliehdokkaikseen niitä, jotka eivät olleet järjestön jäseniä mutta olivat ilmaisseet *vasemmistolaisia mielipiteitä*. Niinpä vaaleissa oli enemmän ehdokkaita kuin järjestössä jäseniä.⁴⁰⁸ Avoimuutta edisti tosiaan, ettei järjestöllä ja sen lähimmillä kattojärjestöillä (SONK, SNK) ollut kiinteää periaateohjelmaa. Periaateohjelma oli mahdollista luoda – yhteisesti ja keskustellen. Sosialidemokraattisia opiskelijoita yhdistivät vasemmistolaiset mielipiteet, jotka kirjoitettiin järjestön taistelutunnuksiksi. Näitä edustivat demokraattisen hallinnon uudistuksen vaatimus, talouselämän muuttaminen, yksityisiin voitonpyynteisiin kielteisesti suhtautuminen, oikeistovaaran nimeen vannominen, EEC-uhka ja anti-imperialismi. Ne omittiin JOS:lta ja SOL:lta.⁴⁰⁹

Kaiken jäsentävä hajaannus

Siteet vanhoihin revisionistisiksi tuomittuihin opiskeleviin sosialisteihin katkaistiin. Nuorleninistinen opiskelijajärjestö oli nimenomaan nuorisojärjestö, joka itse valitsi vanhemmasta väestä oman-

sa ja esikuvansa, ”konkarit”.⁴¹⁰ Sosiaalidemokraattisella järjestöllä oli vastineena ”ukkipiiri”, joka ylläpiti ja siirsi poliittista perintöä ja poliittisen käytännön tietämystä.⁴¹¹

Nihkeiksi käyneet suhteet SKDL:n ja SKP:n piirijärjestöihin sekä *Kansan Uutisiin* voimistivat nuortaistolaista uhoa. Erityisen ärsyttävänä pidettiin Kansan Uutisten kirjoituksia, joissa Sirola-opiston opettaja Erkki Rautee vetosi ”yhä ajankohtaisiin” Friedrich Engelsin varoituksiin nuorison taistelusta. Engelsin sanoin Rautee kritisoi puolueen nuoria kynäilijöitä ja ylioppilaita, jotka yrittivät päästä heti puolueen teoreetikoiksi ja johtajiksi. Tämä oli todellisuudesta irrallista seikkailupolitiikkaa ja ”kirjaviisautta”, jota taustaltaan pikkuporvarilliset, dogmaattisuudesta, vasemmistolahkolaisuudesta ja maolaisuudesta viehättyneet äärivasemmistolaiset jossilaiset harjoittivat. Kirjaviisaus oli toki jokaisen sosialistin ja kommunistin kehityksen tie, mutta teki nuorissa käsissä puolueesta naurunalaisen.⁴¹²

Pikkuporvarillisia jossilaisia kynäilijöitä ojennettiin SKDL:n tilaisuuksissa ja työväenliikkeen kulttuuritapahtumissa.⁴¹³ Heitä yritettiin myös taivutella järjestykseen. SKP:n keskeiset vaikuttajat, jaostojen puheenjohtajat ja muut toimitsijat sekä piirin valiojoukko kävivät neuvotteluja jossilaisten kanssa varmistaakseen, että JOS pysyisi SKP:n enemmistön ”saarislaisella” linjalla (SKP:n puheenjohtaja Aarne Saarinen). Saarislaisten yritykset epäonnistuivat täydellisesti. Oikeastaan enemmistökommunistien yritykset syvensivät JOS:n taistolaista ”kirjanoppinutta” linjaa; JOS oli SOL:n vahvimpia renkaita.⁴¹⁴

Puoluetistelussa käytiin vastavuorosiin hyökkäyksiin. Saarislaiset luokittelivat taistolaiset äkkijyrkiksi, äärivasemmistolaisiksi ja kaavaoppisiksi kirjanoppineiksi. Taistolaiset taas luonnehtivat saarislaisia tietämättömiksi, marxilais-leniniläistä teoriaa tuntemattomiksi vasemmistososialisteiksi ja oikeistorevisionistisiksi kommunisteiksi. Kun tällaisia puheenvuoroja pidettiin yhteisissä kokouksissa, ei yhtenäisyyttä saavutettu. Siihen ei enää ollut eväitä paitisi siinä tapauksessa, että olisi alistunut ja kyseenalaistamatta hyväksynyt toisen osapuolen käsitykset.⁴¹⁵ Puoluetistelun keskeisiä

aatteellis-poliittisia kysymyksiä selviteltiin sittemmin sosialismin strategiaa ja taktiikkaa käsittelevissä seminaareissa. Niissä todettiin, että SKP:n sisällä oltiin erimielisiä keskeisimmistä kysymyksistä (proletaarinen internationalismi, revisionismi kommunistisissa liikkeessä, sosialistinen vallankumous ja työväenluokan uudet taistelumuodot, valtion rooli kommunismissa sekä kansanrintaman opetukset).

Aatteellis-poliittisten kysymysten johdonmukainen ratkaiseminen vei kohti SKP:n yhtenäisyyttä JOS:n päättäväisten nuorten haluamalla tavalla. Luontevasti ja SOL:n periaateohjelman mukaisesti JOS määriteltiin opiskelijoiden ja sivistyneistön joukkojärjestyksi:⁴¹⁶

joka nojaa Marxin ja Engelsin luoman tieteellisen sosialismin teorian nykyiseen kehitysvaiheeseen eli marxismi-leninismiin. Se on työväenluokan luokkajärjestö, joka yhdistää kommunisteja ja muita demokraatteja sekä ohjaa ja kasvattaa näitä *osaksi työväenluokan kansainvälistä vallankumouksellista liikettä*.

Periaateohjelmaa eivät muut kuin uusstalinistit voineet hyväksyä. Siinä kun nostettiin kirjanoppinut nuoriso työväenluokkaisen marxilaisen kommunistin yläpuolelle. JOS:n sisälle muodostettiin välittömästi opintojaosto iskostamaan jäsenistöön marxismi-leninismia ja vakiinnuttamalla marxilais-leniniläisen linjan *taistellakseen oikeisto- ja vasemmistorevisionisteja vastaan*.⁴¹⁷

Poliittiseen liikkeeseen kuuluivat erottamattomasti kuohunta, repivät ristiriidat, leimaaminen, syrjintä ja taistelu. Ilman niitä ei ollut liikettä. Ne olivat tapahtumisen välttämätöntä historiaa, joka hetimiten kirjoitettiin osaksi tapahtumien väistämätöntä narratiivista kertomusta.

Paikallisen opiskelijaliikkeen tapahtumahistorian keskeisimpiä tapahtumia oli JOS:n kuohuva vuosikokous helmikuussa 1972. Tuolloin edustajavalinnoilla ratkaistiin ehdoton taistolainen linja. Kokoukseen oli saapunut noin 90 jäsentä. Heistä ainoastaan viisi tai kuusi oli kuuliaisista SKDL:n piirijärjestölle ja SKP:n enemmistöläisille. Kokouksessa JOS:n oppositio yritti saada joukostaan yhden SOL:n liittokokoukseen, mutta äänestyksessä hän sai ainoas-

taan kuusi ääntä, kun taistolaisen ehdokkaan äänimäärä oli 81. Tätä merkityksellisempi oli kahden edustajan valinta SKDL:n piirikokoukseen. JOS:n neuvottelusihteerin valittiin tehtävään yksimielisesti, mutta toisesta jäsenestä jouduttiin taas äänestämään.

Nuorleninitit asettivat ehdolle järjestön puheenjohtajan. Tämä sai äänestyksessä 80 ääntä, oppositiosiiven ehdokkaan oli tyytyminen viiteen ääneen. Tuloksen selvittyä yksi opposition edustajista huusi: ”Toisen valittavan pitäisi edustaa SKDL:ssa enemmistönä olevaa linjaa!” Huutoon vastattiin: ”Missään ei ole virallisesti todettu tällaisten ryhmien olemassaoloa SKDL:ssa, sen sijaan on joitakin päätöksiä ihmisten luokittelemisesta kyseisellä tavalla.”

JOS:n oppositio hiljeni avatakseen suunsa vielä kerran, kun samassa kokouksessa hyväksyttiin JOS:n kannanotot, ”Jyväskylän opiskelevat sosialistit ja SKDL”, ”Yleisdemokraattiseen rintamaan” ja ”JOS:n kannanotto SKP:n 16. edustajakokouksen asiakirjaan”. Paikallispoliittisessa kannanotossa korostettiin syrjintää. Syrjintä luji jossilaisten uskoa asemaansa: heidän vastuullaan oli opiskelijajoukkojen lähentäminen ja johdattaminen vallankumoukselliseen työväenliikkeeseen.

Paikallispoliittisessa kannanotossa JOS totesi, että Keski-Suomen SKDL:n piirijärjestössä yritettiin eristää opiskelijat ja työläiset toisistaan. Se, että opiskelevilta sosialisteilta haluttiin evätä SKDL:n sääntöjen mukaiset oikeudet toimia piirijärjestön elimissä, vaikeutti ja hidasti kansandemokraattisen liikkeen myönteistä kehitystä. Opposition edustaja ehdotti SKDL-kannanottoa hylättäväksi aiheettomana ja puolesti näkemystään tukeutuen vahvaan selkänojaansa: ”Ei me teitä olla syrjitty!”

Tuohon nurinaan päättyi SKDL-uskollisten kansandemokraattien aktiivinen osa opiskelevissa sosialisteissa. JOS oli vastedes yksimielinen kollektiivi.⁴¹⁸

Nuorisoliittolaisille (em. oppositio) ja opiskelevilla sosialisteilla oli tosin yhteisenä vihollisena monopolit, mutta monopolien nujertamiseen tähtäävät taktiikat, strategiat ja ideologiat poikkesivat toisistaan merkittävästi. Keski-Suomen sosialistinen nuorisoliitto käytti asemaansa piirijärjestöissä ja kansandemokraattisessa lehdistössä. Se soimasi julkisesti opiskelevia sosialisteja siitä, että

nämä omistautuivat ennemmin organisatorisiin näpertelyihin kuin rakensivat monopolien vastaista demokraattista rintamaa. JOS vastasi soimaukseen omassa *Työtoveri*-nimisessä lehdessä Otto Wille Kuusisen ajatuksia siteeraten. JOS:n sanoma oli selvä: organisatorinen työ oli tärkeää ja leninismien hengen mukaista. Organisaatio oli alistettava monopolien vastaiselle työlle ja vallankumoukselle, mutta aate ilman organisaatiota oli voimaton siinä missä organisaatio ilman aatetta sokea. Välinpitämätön suhtautuminen järjestölliseen kehittämiseen oli tyyppillistä pikkuporvarilliselle ja länsimaiselle kommunistiselle liikkeelle, mihin marxilais-leniniläinen JOS ei millään muotoa sitoutunut.⁴¹⁹

Organisatorisen työn ja järjestöllisen kurinalaistamisen hedelmät korjattiin pian. Vuoden 1973 vuosikokous muistutti SKP:n ja NKP:n edustajainkokouksia koukeroisine juhlallisuuksineen. Kokousta edelsi tehostettuun toimintaan velvoittava ”JOS:n vuosikokouksen viikko!”, jonka tapahtumat olivat niin tärkeitä, että ne ohittivat opiskelukiireet. Tehostetun toiminnan viikko omittiin SYL:lta, jota SOL:n junntaajat hallitsivat.⁴²⁰ Tavoitteena oli joukkotaistelu, lakko. Lakkojuhlistukseen tuotiin Otto Wille Kuusiseen viittaava taistelutunnus.⁴²¹

Edessämme on ratkaiseva kamppailu. Emme taivu taantumuksen edessä. Aseenamme on lakko ja yhtenäinen joukkovoima. Eteenpäin demokraattiseen korkeakouluun!

Vuosikokousviikolla toimistoon järjestettiin osastopäivystys, myytiin kirjoja Jyväskylän Talvessa, myytiin *Soihdunkantajaa* opiskelijaravintola Lozzissa ja jaettiin *JOS-informaatiota*. Viikon ohjelmaan kuuluivat myös hallinnonuudistushistorian päivä, laitoskokouspäivä, yliopiston kehittämispäivä, hallinnonuudistustanssit ja vuosikokousta edeltävänä päivänä juhlat päättyjäiset julkilausumiseen.⁴²²

Vuosikokouksen avajaiset järjestettiin päärakennuksen suureen saliin, jonne mobilisoitiin kaikki mahdolliset demokraatit. SOL:n henkilökohtaisen tervehdyksen jälkeen luettiin sisarjärjestöjen toverillisiä tervehdyksiä ja sähköitä. Poliittisen tilannekatsauksen piti SKP:n varapuheenjohtaja Taisto Sinisalo.⁴²³ Muodollisessa piirijär-

jestön tervehdyksessä entinen JOS:n jäsen toivoi, että JOS ottaisi Kansan Uutiset ja *Kommunistin* levitystyönsä kohteeksi. Entisestä jäsenestä ei käytetty sukunimeä, hän ei ollut mitään paitsi huono vitsi, joka halventavasti kirjoitettiin heittomerkein pelkäksi ”Timoksi”.⁴²⁴ Enemmistökommunistit olivat timoja, jotka olivat mitätöineet JOS:n aseman Keski-Suomessa sekä suunnanneet parjaus- ja panettelukampanjan aktiivisia opiskelevia sosialisteja vastaan. Siksi hyväksyttiin kannanotto, jossa SKP nostettiin työväenluokan yhtenäiseksi ja taistelukykyiseksi etujoukoksi. JOS lupautui noudattamaan ehoitta Puolueen päätöksiä, mikäli sen asema tunnustettaisiin.⁴²⁵

Koska jokaisen kansandemokraatin ja kommunistin etu vaati yhtenäisyyden saavuttamista Keski-Suomessa, opiskelevat sosialistit vaativat, että:

- JOS:n sisäisiin asioihin puuttuminen oli tykkäänään lopetettava;
- piirijärjestön johtotyön kollektiivisuutta oli parannettava ja koottava paikallisjärjestöjen päättävät elimet yhteiskokouksiin neuvottelemaan tärkeimmistä poliittisista taistelutehtävistä;
- piirijärjestön päättävät elimet oli koottava vastaamaan sen luonnetta yhteistoimintajärjestönä, toisin sanoen JOS:lle oli turvatta asema kaikissa piirin päättävissä elimissä;
- JOS:n ja Kansan Uutisten paikallistoimituksen välit oli normalisoitava niin, että lehti pidäytyisi parjaamasta ja kirjoittelemasta vääristeltyjä juttuja JOS:sta ja tekisi sen sijaan sitä myönteisesti tunnetuksi;
- piirijärjestön yhteisjuhlat (maakuntajuhlat, heinäkukat) oli järjestettävä yhteisvoimin ketään syrjimättä;
- Lisäksi JOS:n ja sen ystävien monipuolista asiantuntemusta oli syytä käyttää. Muun muassa luennoitsija-apu hyödyttäisi Keski-Suomen työväenluokan ja demokraattisen liikkeen tarpeita.

Kansandemokraattisesta paikallistyöstä syrjäyttäminen – mitä tapahtui muuallakin ja mikä kosketti myös muita taistolaisjärjestöjä – johti siihen, että uusstalinistitraditiot, *taistelujuhlat*, vahvistuivat. Näiden ohjelma, kuten olettaa sopii, koostui valistusosuuksista (puhujina SKP:n vähemmistön ja SOL:n johtajat) ja huvipuolesta (esiintyjinä taistelevan taiteen näyttelijät, Agitprop, Kalikka ja JOS-Agit).⁴²⁶ Yhteistyöryhmät tunnustautuivat tiedostaviksi Tiedonantajan vappu- ja uudenvuodentervehdyksissä.⁴²⁷

Valtaapitävä sosiaalidemokratia

Eräs vasemmistolaisen opiskelijapolitiikan ja ylipäätään ammattiliittoilta tukea etsivän opiskelijapolitiikan todellisuuskuvaa hämärtävä seikka oli se, että Jyväskylässä yliopisto oli julkisten tapahtumien keskus.

Yliopiston päärakennuksen juhlasalissa ja seminaarin vanhasa juhlasalissa järjestettiin suurtilaisuuksia, joilla ei välttämättä ollut suoranaista yhteyttä yliopistoon tai edes yliopistossa työskenteleviin. Valtansa huipulla oleva ylioppilaskunta värvättiin tilaisuuksien ohjelmanjärjestäjäksi, ja tilaisuuksia markkinoitiin poliittisille opiskelijajärjestöille.⁴²⁸

Ääriivasemmisto ei kulkenutkaan voitosta voittoon. Vasemmissa sosiaalidemokraatit korjasivat voiton.

Opiskelevien sosialistien siirryttyä marxismi-leninismiin, marxilaisuus jäi muiden käyttöön. Sosiaalidemokraattiset opiskelijat käyttivät tilaisuutta hyväkseen ja nuorleninistien mallia seuraten ryhtyivät opiskelemaan marxilaisuutta. Kun ymmärsi marxilaisuutta, hallitsi myös marxilaisuutta ja muuttui osaksi työväenliikettä. Siksi toverien, joiksi sosiaalidemokraatit nyttemmin itseään kutsuivat, järjestivät marxismin opintopiirejä.⁴²⁹

Marxilaisuuden opiskelemisen ensiarvoisuuden takia järjestön yleiskokoustahtia hillittiin.⁴³⁰ Tovereita kehoitettiin tutustumaan työväenliikettä, vallankumousta ja sosialismia käsittelevään kirjallisuuteen (Jyränki, Kevätsalo, Luxemburg, Lehén, Tuomioja) sekä

EDUSTAJISTON PAIKKAJAKAUMA VUOSIEN 1971–1973

	1971	1972	1973
Kommunistit ja kansandemokraatit	9	9	7+3
Sosiaalidemokraatit	6	8	8
Keskustalaiset ja liberaalit	10	11	12
Kokoomuslaiset ja kristilliset	15	12	12

JYY, toimintakertomukset 1971–1973; Lamberg 2004, 558–559.

opiskelemaan marxilaista valtiokäsitystä ja marxilaista kansantaloustiedettä sekä työväenliikkeelle sopivaa viestintäpolitiikkaa ja työväen taistelulauluja. Ripeästi valmistuneen opinto-ohjelman läpäisemiseen motivoitiin käytännöllisin perustein. Poliittinen toiminta oli käynnistynyt ja oikeistovoimat liikehtivät. Ilman ideologista koulutusta sekä itseopiskelua taistelu poliittisen elämän eri sektoreilla oli turhaa.⁴³¹

Ongelmana oli se, että kirjallisuutta ei juuri ollut. Perusopintotasolla oli tyytyminen SONK:n ja SNK:n monistevihkotyyppisiin aineistoihin, joita täydensi Mandelin marxilaista kansantaloustiedettä käsittelevä teos.⁴³²

Marxilaista sosialidemokratiaa voitiin opiskella työväenyhdistyksen tiloissa. Opintokokonaisuuksia oli kymmenen ja ne piti suorittaa suurin piirtein numerojärjestyksessä:

1. Sosialististen aatteiden historia,
2. Marxilainen kansantaloustiede,
3. Marxilainen filosofia,
4. Marxilainen valtioteoria,
5. Imperialismi,
6. Tieteellistekninen vallankumous,

7. Kansainvälisen ja Suomen työväenliikkeen historia,
8. Sosialistinen koulutusanalyysi,
9. Sosialistinen strategia ja
10. Sosiaalidemokraattisen opiskelijaliikkeen toiminta Suomessa

Sosiaalidemokraattinen opiskelija kuului työväen yhteisrintamaan. Vappumarssiin osallistumisesta tehtiin velvollisuus, koska jokainen sosiaalidemokraatti (sinä) oli myös työläinen!

Sosiaalidemokraattien valtakaudella 1970-luvun alussa parlamentarismi huipentui. Tuolloin kaikki mahdolliset luottamustoimet täytettiin poliittisin perustein; eri ryhmät vaalivat omaa etuaan ja haalivat paikkoja itselleen ja ennen kaikkea sosiaalidemokraattien, keskustan ja liberaalien ryhmät yrittivät pitää nuortaistolaiset pois sa vallasta.⁴³³

YTHS:N OPISKELIJAEDUSTAJAN VALINTA

Erittäin osuva - suorastaan huvittava - keskustelu käytiin 1973, kun täytettiin Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön opiskelijaedustajan paikka. Vanhastaan se oli kuulunut SYL:lle, mutta nyttemmin noudatettiin parlamentaarisia käytäntöjä. Yksi hallituksen jäsenistä esitti opiskelija H:aa, joka oli "kansanterveydestä kiinnostunut ja tutkinut sitä". Toinen vaati, että "olisi syytä saada vasemmistolle tämä paikka ja esitti opiskelija N:stä." H. nautti kannatusta yli puoluerajojen, sillä hän oli henkilö, joka tunsu terveydenhuoltopolitiikkaa ja oli tehnyt muun muassa sivutyönään opiskelija R:n gradun. Luottamustehtävään valittiin kuitenkin hallituksen sosiaalidemokraattinen puheenjohtaja, joka itse kertoi olleensa mukana monissa tähän liittyvissä tehtävissä ja joka äänestyksen päätyttyä tasan totesi tulleen valituksi.

JYY, hallituksen ptk 22.11.1973§13.

Sosiaalidemokraattien taktiikkana ylioppilaskunnassa oli liittoutuminen vahvempien kanssa ja heikompien hyväksikäyttö. Luontevimpia liittolaisia olivat kommunistit, jotka saivat kirjoittaa yhteisestä ideologiasta sillä ehdolla, että tarjoutuvat ehdokaspaikat, hallituspaikat ja luottamustoimet jaettaisiin tasan, ja kansandemokraatit, jotka pienenä ryhmänä olivat sosiaalidemokraateista riippuvaisia. Keskustalaisten ja liberaalien kanssa yhteistyötä tehtiin asiakysymyksissä, mutta liittolaisuutta vierastettiin.⁴³⁴ Kommunistien vastaista toimintaa ohjattiin puolueen ylemmiltä tasoilta – tavalla tai toisella. Lakkolinjalla sosiaalidemokraatit olivat ehdottomia, jopa ehdottomampia kuin kommunistit.⁴³⁵

Puoluepolitiikkaa vaalivat ja korostava kehitys johti siihen, että opiskelijat alkoivat perustaa yhdistyksiä, joiden koossapitävänä voimana oli puoluepolitisoitumisen vastustaminen ja puoluepolitisoitumisen riennaaminen. Toisaalta ajan opiskelijakulttuurin valtavirran vastaiset järjestöt irvailivat varmuuden vuoksi kaikkea. Kortepohjan ylioppilaskylässä, jossa politikointi vietiin äärimilleen, muutamat nuoret perustivat Kortepohjan Akateemisen Athleettikko Klubin – Fräknebottens Akademiska Athleten Klubbin. KAAK–FAAK:n jäsenet olivat vähemmän urheilullisia, pilkkasivat solmiottomaksi muuttunutta pukeutumismormia ja ilmoittivat, että yhdistys oli vapaa puoluepolitiikan hämäristä kiemuroista.⁴³⁶

Fasismien nousu, kansanrintama ja EEC

1970-luvun alun ylioppilaspolitiikka oli sitä, mitä edellinen, nyttemmin ylioppilaspolitiikasta väistynyt opiskelijapolvi oli toivonut. Tämä koski erityisesti ulkopoliittisia kysymyksiä.

Vasemmistososiaalidemokraatit perivät opiskelevilta sosialisteilta aseman kansainvälisten kysymysten asiantuntijoina. Järkkymätön YYÄ-periaate korvattiin antaumuksellisella YYA-hengellä. Toisaalta ylioppilaskunnassa valtaapitävät ryhmät, sosiaalidemokraatit, keskustalaiset ja liberaalit noudattivat valtakunnan ulkopoliittista liturgiaa. Toisaalta ne esittivät virallista ulkopoliittista linjaa

jyrkempiä kannanottoja.⁴³⁷ Radikaalimpaa ajattelua edustivat julki-
lausutut käsitykset Saksan ja EEC:n kysymyksistä.⁴³⁸

1970-luvulla ylioppilaskunnan kansainvälinen toiminta suun-
tautui itäblokkiin. Neuvostoliitto nostettiin korkeakoulutuksen
ihannemaaksi, siellä kun tunnetusti henkilökunnan ja opiskelijoi-
den välit olivat toverilliset ja mutkattomat, ja DDR kaikella tavalla
solidaarisuuden ihanneyhteiskunnaksi. Kehityksestä viestivät yli-
oppilaskunnan nimissä laaditut kannanotot ja järjestetyt tilaisuu-
det sekä ylioppilaskunnan pitäytyminen ehdottomalla Paasikiven-
Kekkosen-linjalla.⁴³⁹ Rauhanliike oli yhteinen liike ja suorassa suh-
teessa rauhanomaisen rinnakkaiselon liturgiaan, mutta asialla oli
toinenkin ulottuvuutensa. Nimittäin rauhantutkimus oli tiedettä gal-
tungilaisessa hengessä, ja siksi se kuului opiskelijoille.⁴⁴⁰

Vietnam alkoi kadota opiskelijoiden todellisuudesta samalla,
kun opiskelijoiden kiinnostus siirtyi Eurooppaan ja maailmanrauh-
haan. Mikäli Vietnamista keskusteltiin, keskusteltiin sodasta lähin-
nä suhteessa Yhdysvaltoihin ja tällöin piilovaikuttimena oli Suo-
men suhde Neuvostoliittoon.⁴⁴¹ Sotaa ei enää tarkasteltu solidaa-
risuuskysymyksenä, vaan se politisoitiin anti-USA-liikkeen retori-
seksi aseeksi. Ylioppilaskunta ei enää osallistunut solidaarisuustoi-
mintaan, mutta sen sijaan jopa lähetti Yhdysvalloille sähkeen, jos-
sa vaadittiin sotatoimien välitöntä lopettamista.⁴⁴² Kun näin kävi,
JOS kaappasi Indokiinan itselleen ja liitti sen jatkuvasti toistettu-
jen ja taisteluretoriikkaa sisältävien poliittisten kannanottojen ar-
senaaliin.⁴⁴³

Ylioppilaskunnan virallisen politiikan osuminen yksiin uus-
vasemmistolaisen tradition kanssa on jokseenkin ymmärrettävää.
Yleisdemokraattinen rintama oli taistellut yhteistä vihollista eli
”puppua tuottavaa” porvaririntamaa vastaan vuosia.⁴⁴⁴ Ainoana to-
dellisena politiikkana pidettiin kansanrintamapohjaista yhteistoi-
mintaa,⁴⁴⁵ jossa pyrittiin kukistamaan porvaririntama.⁴⁴⁶ Kansanrin-
taman tiivistyminen liittyi siihen, että oikeistolaiset olivat omak-
suneet halventavaksi tarkoitetut käsitteet porvari, porvarillisuus ja
porvarismi. Ne muokattiin oikeiston taistelutunnuksiksi: Opiskele-
van oikeiston ehdokkaat esiintyivät vaaleissa opiskelijapolitiikan
lääkäreinä ja lääkkeinä, parantavina porvareina.⁴⁴⁷

Oikeistovaara oli reaalinen, mutta sen korvasi tai sitä pahimassa muodossa edusti suomalainen fasismi. Niinpä 70-luvun alun ylioppilaskunnan kansanrintamahallitukset taistelivat kiihkeästi porvaririntamaa vastaan.⁴⁴⁸ Ne julkistivat mielipiteitään taantumuksellisina sekä vasemmistolaisten päättäjien ja kulttuurijärjestöjen syrjintänä pitämiään tapahtumia vastaan ja tuomitsivat nou-sevan fasismin.⁴⁴⁹

Julkilausumissa suomalaisiksi ”fascisminluontoisiksi ilmiöiksi” mainittiin ilkivalta, hakaristien piirtely, työväentilaisuuksien häirintä ja uhkailu sekä ylipäättään Suomen ja Neuvostoliiton rauhanomaista yhteistyötä ja sen kehittämistä vastustava toiminta. Ylioppilaskunnan hallitus yhtyi rauhanpuolustajien vaatimukseen, että valtiovallan oli ryhdyttävä tarmokkaisiin toimenpiteisiin uusfasistisen toiminnan estämiseksi Suomessa.

Vasemmisto- ja keskustajärjestöt perustivat yhteistyöryhmän. Ryhmä hyväksyi sen, että jokaisella poliittisella opiskelijajärjestöllä oli itsenäinen ideologiansa ja toimintatapansa, mutta toisaalta ryhmä yhtenäisenä joukkona ajoi kansanvaltaistamista kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja vastusti suurpääoman pyrkimyksiä.⁴⁵⁰ Keskustalaiset ja sosiaalidemokraatit omivat itselleen edistyksellisyysden käsitteen ja miltei kaikki muutkin 60-luvun uusvasemmistolaiset käsitteet. Puhuttiin ja kirjoitettiin edistyksellisistä ihmisistä, jotka vastustivat Suomen liittymistä Euroopan talousyhteisöön ja jotka itsenäisyyspäivän alla marssivat rauhan puolesta.⁴⁵¹ Kun edistyksellisyydestä tuli keskustalaisten ja sosialidemokraattien omaisuutta, kommunistit alkoivat sitä käsitteenä karttaa.

Oikeistovaara, joka sosiaalidemokraattisten, keskustalaisten ja liberaalien opiskelijoiden keskuudessa taipui fasismiksi, oli merkittävä ryhmiä yhdessä pitävä voima – ainakin yhtä merkittävä kuin mainittujen järjestöjen kommunisminvastaisuus. Nuoret poliitikot olivat huolissaan fasismin oireista ja pohtivat mahdollisuutta selvittää ilmiötä. Jotta asiasta kehkeytyisi julkinen, turvauduttiin totuttuun resurssiin eli ylioppilaslehteen. Ajatuksen oli toimittaa ylioppilaskunnan hallituksen ja poliittisten järjestöjen puheenjohtajien voimin ”oikeistovaaranumero”.⁴⁵²

Ylioppilaskunnan pääsihteeri (komm.), joka yleensä ei edeltäjiensä tavoin keskusteluun juuri puuttunut, innostui asiasta ja totesi, että kyseessä oli todellinen ongelma, johon presidentti Kekkonen ja ulkoministeri Sorsa olivat kiinnittäneet huomiota. Pääsihteerin mukaan oireet voitiin yksilöidä reserviläisjärjestöjen aktiiviseksi toiminnaksi sekä turvallisuuspolitiikka-käsitteen lanseeraamiseksi puolueettomuus- ja rauhanpolitiikan sijaan. Tuon jälkeisessä keskustelussa nimettiin muitakin fasismin oireita: suomalaiset Nato-yhteydet olivat paljastuneet; *Uusi maailma* -aikakauslehti oli äärioikeistolainen ”törkyorganisaattori”; yliopistolla vieraili Tukholman virolainen pakolaiskuoro esittämässä ”mukamas virolaista musiikkia, vaikka Virostakin varmasti löy-

UUSI MAAILMA JA PUNAISEN ULKOILUN TIEDEKUNTA

Erityisen kipeästi edistyksellisiin voimiin osui Uudessa maailmassa 1973 ollut Manu Paajasen reportaasi liikuntatieteellisestä tiedekunnasta, joka oli otsikoitukin ”Punaisen ulkoilun tiedekunta Jyväskylään”. Artikkelissaan Paajanen väitti: että osalla ”marxilais-lenininiläis-jeddiläisen” (liikuntahygienian ja kansanterveyden professori) tiedekunnan professoreista, opettajista ja tutkijoista oli SKP:n ja SKDL:n jäsenkirjat; että tiedekunnassa oli myönnetty kansanterveyden laudatur-arvosana ilman opinto-oikeutta; että erään dosentin laudatur-luento oli otsikoitu ”dialektinen materialismi ja porvarillinen filosofia”; ja että pääsykokeessa oli kysytty, haluatteko välttämättä muuttaa yhteiskuntajärjestelmää ja mitä puoluetta äänestitte viimeksi. Pääsihteeri vaati, että ylioppilaskunnan oli otettava kielteinen kanta ”mitä pahimmanlaatuisimpaan roskajournalismiin”, jonka tarkoituksena oli ainoastaan ”mustamaalaaminen”, jossa oli ”suoranaista vääristelyä” ja joka oli ”kaikista oikeistolaisimpien urheilupoliitikkojen provokaatiota tiedekuntaa vastaan”. Hallituspa ei asettanutkaan artikkelia heti sille kuuluvalla paikalla, vaan lähetti sen valiokuntakäsittelyyn.

JYY, hallituksen ptk 1.10.1973§10; Kirjonen 2010, 119–120.

tyi esittäjiä”. Lehtityöhön päätettiin ryhtyä ja vaadittiin, että toimikunta esiintyisi ainakin ulospäin kollektiivisena ja yhtenäisenä.

Ylioppilaskunnan hallituksen järkähtämätön kanta oli, että fasismi näytti nostaneen päätään kaikkialla, ja että kulttuurikin oikeistolaisitui.⁴⁵³ Oikeistovaaranumeroa ei varsinaisesti ilmestynyt, mutta ylioppilaskunta sai kuitenkin aikaiseksi virallisen kannanoton *'Fasismi ajoissa aisoihin – oikeistovaara on torjuttava'*. Se julkaistiin ylioppilaslehdessä selityksin. Kannanotossa viitataan yleismaailmalliseen kehitykseen ja kehityksen heijastumiseen Suomessa sekä luetellaan pahimmat äärioikeiston peitejärjestöt, jotka mustamaalavat virallista ulkopolitiikkaa ja Neuvostoliittoa. Kannanoton mukaan rauhansopimuksissa kiellettyjen, rauhan ja demokratian vastaisten sotilaallisten ja puolisosotilaallisten järjestöjen toimintaa jatkoivat hämäräperäiset kansalaisjärjestöt, erilaiset SS-riekkujärjestöt, asevelikillat ja rintamanaisjärjestöt. Erityisen huolestuttavana pidettiin sitä, että kansanvallanvastaisilla järjestöillä oli edustajansa parlamentaarisisissa elimissä. Nämä oli valjastettu äärioikeistolaisista strategialla noudattaen palvelemaan taantumuksellisimpien pääomapiirien ja hämärämiesten etua sekä saivat palstatilaa törkykampanjoilleen. Uskonnon varjolla oli kiihotettu kansalaisia rikkoamaan lakia ja salakuljettamaan propaganda-aineistoa Neuvostoliittoon. Koululaitoksessa oikeisto oli taantumuksellisten kustantajien tukemana ryhtynyt hyökkäykseen edistyksellisen ja demokraattisen koulutuspolitiikan kannattajia vastaan. Yliopistossa äärioikeisto tukeutui professoreihin. Näiden tehtävänä oli myötäjuoksijoidensa avulla torpedoida kaikki demokraattiset uudistukset ja pukea ääri-taantumukselliset opit tieteen valekaapuun. Samaan joukkoon kuuluivat myös erilaisissa peitejärjestöissä toimivat äärioikeistonuoret. Ylioppilaskunta katsoi, että fasismin vaarasta vaikeneminen on kädenojennus äärioikeistolle. Pienetkin fasismiin viittaavat ilmiöt ovat harmillisia. Tästä todisti Suomen työväenliikkeen ja koko demokraattisen liikkeen kokemusvarasto. Tuleen ei saanut jäädä maakaamaan, oli ryhdyttävä aktiiviseen toimintaan.⁴⁵⁴

vaarallisinta oikeiston ja suurpääoman kannalta on laajan demokraattisen monopolienvastaisen liiton muodostaminen. Siksi se on käynnistä-

nyt laajamittaisen hajotustyön demokraattista yhteistyötä vastaan. Ylioppilaskunta katsoo, että oikea vastaus äärioikeiston nousuun on kaikkien rauhan, demokratian ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta toimivien tiivis, joukkopohjainen yhteistyö kaikilla tasoilla.

Selityksessä ylioppilaslehden päätoimittaja purki koko tuntemansa leninistisen arsenaalin, kyse kun oli kiihtyvistä ja kiristyvästä edistyksen ja taantumuksen välisestä taistelusta. Tässä taistelussa kaikkien edistysellisten voimien, sosialistisen maailmanjärjestelmän, kapitalististen maiden työväenluokan ja kansallisten vapautusliikkeiden voitot olivat pakottaneet imperialismiin paljastamaan taantumuksellisen ja demokratianvastaisen luonteensa. Imperialismi ja suomalainen valtiomonopolistinen säätelytalous pyrkivät heikentämään sosialismin asemaa, tukahduttamaan vapautusliikkeitä, asettamaan esteitä työtätekevien taistelulle ja hidastamaan sitä vääjämätöntä historiallista prosessia, jossa kapitalismi kuihtuu. Tulopoliittiset kokonaisratkaisut olivat suurpääoman kahleita, reformistiset ammattiyhdistysliikkeen johtajat suurpääoman juoksupoikia ja nuorista kasvatettiin antikommunisteja. Monopolikapitalismi synnytti uusia ristiriitoja, vahvisti talouden anarkiaa, kavensi demokratiaa ja yritti tuhota työväenluokan.⁴⁵⁵

Oikeistovaara kytkeytyi kiinteäsi Suomen EEC-hankkeeseen, jota vastaan ylioppilaskunta kollektiivisesti (pois lukien oikeisto) asettui. Jälleen laadittiin julkilausumaa. Anti EEC -liike määrittä siten opiskelijaliikkeen identiteettiä. Ylioppilaskunta osallistui liikkeen valmisteluihin, kuului liikkeen ”rintamaan” ja sai edustuksensa rintaman neuvottelukuntaan. JYY ja Keski-Suomen Rauhan Työn Keskus järjestivät keväällä 1972 ohjelmallisen ’Me syytämme imperialisteja’ -tilaisuuden ja keskustelutilaisuuden ’Miksi ei EEC:hen?’⁴⁵⁶ Siksi jyrkiksi teesit muotoiltiin, että ylioppilaskunnan keskustalaiset ja liberaalit ryhmät eivät voineetkaan hyväksyä julkilausuman kaikkia muotoiluja. Vapaakauppasopimuksen vastustamisen ohella julkilausumaan sisällytettiin paljon muutakin liturgiaa, joten siihen haluttiin muutoksia. Ylioppilaskunnan hallituksessa pääsihteeri ja muutama vasemmistolainen jäsen totesivat, etteivät muutokset tulleet kyseeseen. Anti EEC -rintama ei ollut kompromis-

si vaan yhtenäinen rintama, johon joko lähdettiin mukaan tai josta jäätiin pois.⁴⁵⁷

YLEISDEMOKRAATTINEN YLIOPPILASTEATTERI

Vuonna 1972 ylioppilasteatteri teki yhteenvedon historiastaan ja pyysi esiintymistilaisuuksia niiltä opiskelijajärjestöiltä, jotka toimivat yleisdemokraattisten tunnusten alla. Teatteri rehenteli sillä, että parhaillaan se koki voimakasta nousukautta. Näin oli siksi, että 60-luvun kulttuuriradikaalista, kokonaisuuksia hahmottamattomasta teatterista oli vuosikymmenessä kehittynyt yhteiskunnan tapahtumiin kantaa ottava ja sen edistyksellisiä voimia tukeva järjestö. Kehityksen katsottiin olevan yhteydessä teatteritaiteen alan vapaiden ryhmien ja opiskelijaliikkeen kehityksiin. 60-luvun taidetta taiteen vuoksi -kausi oli johtanut taiteelliseen ja toiminnalliseen tyhjiöön, kunnes vuosikymmenen lopulla teatterin linja alkoi selkiytyä työväentilaisuuksiin tuotettujen pienimuotoisten edistyksellisten ohjelmien myötä. Samanaikainen taantumuksen hyökkäys yhteiskunnan eri aloilla ja eritenkin Yleisradiossa ja teatterissa olevia demokratisoitusyrkimyksiä vastaan vahvisti Teatterikeskuksen ympärille kerääntyneitä demokraattisia ammattiteattereita ja Ylioppilasteatteriliiton jäseneteattereita. Kaikki edistykselliset kulttuuriryöntekijät olivat nousseet vastarintaan ja luoneet vaihtoehdon porvarilliselle kulttuurille, joka oli osoittanut kykenemättömytensä viitoittamaan tietä tulevaisuuteen. Vaihtoehtoa oli edelleen kehitettävä, pysähtymättä.

JYL 5.2.1972, "Teatteria Jyväskylän Talvessa"; JYL 9.9.1972, "Mikä on Jyväskylän ylioppilasteatteri?"

Uudet perinteet kansanrintaman tuhona

Vuoden 1972 vappu oli mittava osoitus siitä, miten opiskelijaliike vahvisti opiskelijarintaman identiteettiä nuorleninistisen liturgian keinoin ja hylkäsi vanhat traditiot. Samalla, kun päätettiin ylioppilaskunnan pääsihteerin (komm.) aloitteesta tukea demokraattisten voimien taistelua ja toimintaa esittelevää valokuvanäyttelyä, opiskelijavapusta riisuttiin sen keskeinen jyvaskyläläinen elementti.

Puheenjohtaja kysyi hallitukselta, ”järjestetäänkö Aion lakitus?” Siihen yleisö vastasi lyhyesti: ”Ja paskat!”

Sen sijaan pääsihteerin, hallituksen puheenjohtajan ja JOS:n jäsenten yhteisvoimin laadittu vetoamus hyväksyttiin tukahduttamalla tiukasti vastaväitteet. Ylioppilaskunnan vappuvetoamuksessa kehoitettiin opiskelijoita sankoin joukoin liittymään rintamaan ja osallistumaan työväen yhteiseen vappujuhlaan. Vappu oli työväen ja opiskelijoiden perinteinen juhla- ja mielenosoituspäivä, jolloin ryhmät osoittivat joukkovoimaansa marssimalla rauhaa, demokratiaa ja yhteiskunnallista edistystä vaativien tunnusten alla.⁴⁵⁸

Kova linja ajoi keskustapuolueen yhteisen edistyksellinen rintaman ulkopuolelle, joten joissain asioissa oli tehtävä myönnytyksiä traditioiden suuntaan. Siinä missä vuoden 1972 vappu oli edistyksellisin ja traditiovastaisin, palattiin 1973 takaisin vanhaan järjestykseen. Pääsihteeri avasi keskustelun kysyen, lakitettaisiinko Aino tänä vuonna. Puheenjohtaja tiedusteli, että eikö olisi paikallaan säilyttää vanha ja hauska tapa. Puoluepoliittiset kannat eivät enää vaikuttaneet päätökseen, kaikki tukivat ajatusta.⁴⁵⁹

Rauhantyötä ohjattiin Keski-Suomen rauhantyön keskukselta, joka organisaationa lähti liikkeelle rauhanomaisesta rinnakkaiselosta ja Neuvostoliiton toteuttamasta rauhantyöstä. Sen sisällä harjoitettiin julkisesti soluttautumista kaikkiin poliittisiin nuorisjärjestöihin, mikä oli tietysti tehokasta aikana, jolloin poliittiset ryhmät koettivat varjella omaa asemaansa ja estää toisten ryhmien nousun hegemoniseen asemaan.⁴⁶⁰

Kommunistien hallitseman rauhanpolitiikan huipentumana ja päätepiteenä oli kesä 1973, jolloin yksi puolustusvoimien joukko-osasto suoritti Jyväskylässä ohimarssin. Keski-Suomen rauhan työn keskuksen edustaja oli kutsunut opiskelija- ja nuorisojärjestön edustajia neuvottelemaan toimista eli pienistä mielenilmaisuisista, joita ”Hämeen ratsujääkäripataljoonan *kaupungin valtaus*” aiheutti. Neuvonpitoon ilmaantuikin kansandemokraattisten, sosiaalidemokraattisten ja keskustalaisten nuorisojärjestöjen sekä joidenkin muiden opiskelijajärjestöjen edustajia. Nämä päättivät perustaa mielenilmausta valmistelevan elimen. Neuvonpidon jälkeen asia oli esillä ylioppilaskunnan hallituksessa.⁴⁶¹

Hallituksen puheenjohtajan (sd.) mukaan kysymys oli ”aika pitkälle oikeistovoimien esiintymisestä rauhanpolitiikkaa vastaan militarismin ihannoimisen hengessä”. Yksi hallituksen jäsenistä piti arveluttavana ja naurettavana ajatusta, että armeija marssi oikeiston voiman lisäämiseksi. Hallituksessa ei muutenkaan ollut välitöntä innostusta ryhtyä osoittamaan mieltä, vaikka sosiaalidemokraattiset rauhantyöläiset korostivat sitä, ettei mielenosoitusta suunnattaisi Suomen armeijaa vastaan vaan sillä pyrittäisiin valistamaan ihmisiä: oli olemassa muunkinlaisia konfliktinratkaisumahdollisuuksia kuin aseelliset keinot. Ensi vaiheessa hallitus päätti katsastaa tilannetta, nimesi puheenjohtajan edustajakseen ja edellytti sitä, että mielenilmaisussa täytyi olla edustettuina muitakin järjestöjä kuin ylioppilaskunta. Kokoukseen saapuivat ainoastaan ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja ja rauhanpuolustajat, vaikka kutsuja oli lähetetty useille poliittisille nuorisojärjestöille. Vajaalukuisessa kokouksessa saatiin aikaiseksi julkilausumaluonnos *’Rauhan puolesta’*, jonka ylioppilaskunnan hallitus aluksi hyväksyi mutta jonka taakse eivät järjestöinä suostuneet ryhtymään JOK ja JOL. Koska teiniyhdistyksen jätkäytyi pois huomauttaen, ettei se halunnut leimautua vasemmistolaiseksi, katsottiin, että rintaman muodostamisessa oli epäonnistuttu. Hallitus pyörsi päätöksensä ja vetäytyi julkilausumasta. Lopullisessa päätöksessä hallitus tukisti julkilausuman tekijää, joka oli hätköinyt ja ryhtynyt tekoon ilman analyysia.

Tämä oli lajissaan viimeinen ylioppilaskunnan edistyksellisen rintaman yhteiseiintyminen – tai yritys sellaiseen. Vastedes rauhanpuolustaminen jäi taistolaisille.

Isänmaallisuuteen yhdistettävät traditiot tuottivat muuallakin opiskelijapäätäjille ongelmia. Yksi traditioista oli itsenäisyyspäi-

vän vietto. Ylioppilaskunnan pääsihteeri esitti marraskuussa 1972, että olisi paikallaan tutkia uudenlaisia itsenäisyyspäivän viettotapoja, koska perinteinen tapa oli menettänyt arvokkaat muotonsa. Muutamit hallituksen jäsenet olivat samaa mieltä siitä, että hautajaisjuhlista oli päästävä eroon ja että soihtukulkueen sijasta olisi järjestettävä torille kansalaisjuhla. Silti ymmärrettiin se, että radikalismilla ja traditioiden hävittämisellä oli rajansa: koska vietettiin Neuvostoliiton itsenäisyyspäivää, oli omaa itsenäisyyspäivää juhlistettava – siitäkkin huolimatta, että poliittis-henkinen ilmasto oli ratkaisevasti itsenäisyyspäiväjuhlien vastainen.⁴⁶² ”Niin kutsutun Hämeen ratsujääkäripataljoonan kaupungin valtauksen” käsittelyn jälkeen ei enää itsenäisyyspäivän soihtukulkuetta ryhdytty traditiiona muuttamaan.⁴⁶³

Kehitys opiskelijapolitiikassa johti siihen, että JOS saattoi tarkastaa ja muuttaa strategiaansa. Se, että tehtiin yhteistyötä demokraattisten voimien kanssa, tähtäsi siihen, että yhä useampi demokraatti olisi voitettu kommunismin puolelle.⁴⁶⁴ Tämä ja poliittisten opiskelijajärjestöjen järjestötoiminnan aktivoituminen taas johtivat siihen, että yliopisto- ja ylioppilaspolitiikan keskustalaiset vaikuttajat alkoivat vierastaa vasemmistoa, SDP:n hallitushegemoniaa sekä JOS:n sopimuksista piittaamattomuutta ja häikäilemättömyyttä. Hallitusyhteistyö lakkasi ja yleisdemokraattinen rintama hajosi.⁴⁶⁵

Aika ajoi kansanrintamayhteistyön ohi. Keskustalaiset alkoivat vieroksua vasemmiston käyttämää taktiikkaa, suoran toiminnan lakkoa ja lipesivät hallinnonuudistusrintamasta. Tämä tulkittiin siten, että keskusta lähestyi oikeistoa eli taantumusta.⁴⁶⁶ Oli tultu tilanteeseen, jota keskustalainen ylioppilaslehden päätoimittaja viimeisessä lehdessään ja kokemuksiinsa perustaen arvioi. Hän katsoi, että opiskelijapolitiikassa parhaat tulokset oli saavutettu keskustaryhmien ja vasemmiston yhteistyöllä vuosikymmenten vaihteessa, mutta siitä oli alkanut alamäki. Opiskelijapolitiikan puoluekantautumisen hintana oli opiskelijaliikkeen yhtenäisen voiman ehtyminen.⁴⁶⁷

Kategorinen kiistäminen

Opiskelevat sosialistit kieltäytyivät osallistumasta yliopistohallintoon. Perusteluna oli se, etteivät opiskelijoiden edustajat kuitenkaan saaneet yliopistohallinnossa mitään aikaan.⁴⁶⁸ Oppositiossa kommunistit saattoivat aikaisempaa helpommin kritisoida hallintojärjestelmää ja hallintoon valittuja henkilöitä – vieläpä ilkeästi. Näihin lyötiin leimoja, kuten suunnitteluneuvostoon valittaviin henkilöihin, joista parhaat edustivat joko ”varovaista edistystä” tai ”hyvätahtoista liberalismia” mutta muut lähinnä ”taattua teknokratiaa” taikka ”vakuuttavaa fyysistä voimaa”.⁴⁶⁹ Samalla kommunistit alkoivat vaatia, että ylioppilaskunnassa olisi *siirryttävä kabinettipolitiikasta joukkojen politiikkaan ja taisteltava lopullisen muutoksen aikaansaamiseksi*.⁴⁷⁰

Yliopistohallinnon edustuksista kieltäytyminen oli helppoa, koska JOS hallitsi kahta keskeistä instituutiota, joiden välityksellä vaikuttaminen ja painostaminen luonnistuivat. Oppositioon jättyäytyessä oma mies oli ylioppilaslehden päätoimittajana ja oma mies istutettiin ylioppilaskunnan pääsihteerin virkaan. Kumpikin häikäilemättömästi ja SOL:n linjan mukaisesti ajoivat JOS:n etua ja arvoja sekä edesauttoivat virkojensa periytymistä omilleen tai opiskelevien sosialistien valitsemista apulaisikseen – solutuksen ja jutttauksen luonne vastasi täydellisesti SOL:n toimintaa SYL:n sisällä: SOL:n varapuheenjohtaja oli SYL:n pääsihteerin.

Helsingissä JOS:n sisärjestö ASS kehotti jäseniään osallistumaan aktiivisesti osakuntatoimintaan ja ainejärjestötoimintaan – toisin sanoen soluttamalla valtaamaan varakkaat ja *potentiaalisesti iskukykyiset järjestöt*, joilla oli kyllin poliittista päätöksentekoa- ja painostusvaltaa.⁴⁷¹ Jyväskylässä osakunnilla ei valtaa, toimintaa tai varoja ollut, joten täällä kiinnitettiin enemmän huomiota ainejärjestöihin, laitosneuvostoihin, ylioppilaskylän asukasneuvostoon ja muihin poliittisiin opiskelijajärjestöihin. Ainejärjestöihin ja jopa laitosneuvostoihinkin voitiin soluttautua ja muita opiskelijajärjestöjä eri keinoin koskella nuorleninistien kaavailemaan demokraattiseen rintamaan. Yhtä kaikki SOL:n jäsenjärjestöjen solut-

tamisen perustarkoitus oli yhtenevä: koska oli jääty pois valta-ase-
mista, ryhdyttiin painostamaan alhaalta päin.⁴⁷²

Suuntaus vahvistettiin virallisesti ylioppilaslehdessä. Ainejär-
jestöaktiivit vaativat, että kaikkien edistyksellisten ja demokraattis-
ten voimien oli osallistuttava demokraattiseen taisteluun hallinnon-
uudistuksen saavuttamiseksi. *Ylioppilaskunta ei ollut ensimmäisen
vaiheen demokraattisen taistelun kenttä, vaan alkutaistelu käytiin
aineyhdistyksissä.* Hetkessä nuorleninistit kaappasivat kuusi aine-
järjestöä ja pitivät käsissään muutenkin joka kolmatta ainejärjestö-
jen hallituspaikkaa.⁴⁷³

Jossilaiset halusivat, että politiikkaa tehtäisiin heidän ehdoil-
laan. Valinta johti siihen, että heidät ajettiin ulos ylioppilaskunnan
hallituksesta. Se oli kommunistien mukaan ”ylioppilaspolitiikan
kähmännän uusi vaihe”. Suoraan toimintaa he eivät voineet ryhtyä,
koska he olivat hylänneet toimintamuodon lahkolaisen ääri liikkeen
tapana. Sen sijaan he tekivät aivan samanlaista painostustyötä uu-
della nimellä: he lanseerasivat käsitteen suora demokratia.

Yliopistohallintoa JOS olisi organisoitunut ainelaitoskokemuk-
siinsa perustaen omaa organisaatiotaan muistuttavaksi hierarkki-
seksi järjestelmäksi, jossa laitokset nähtiin hallinnon perusyksii-
öiksi. Näissä korkein päättävä elin olisi kaikille avoin laitoskoko-
us, joka valitsisi laitosten edustajat korkeampiin hallinnon elimiin
ja päättäisi täydellisesti opetuksen sisällöistä ja muodoista. Mikä-
li näin ei tehtäisi – jossilaiset uhkasivat – kommunistit jäävät pois
normaalista opiskelusta. Periaatteessa jäseniltä kiellettiin opiskele-
minen porvarillisen järjestelmän puitteissa.⁴⁷⁴ Suoran demokrati-
an vaatimukseen vaikutti se tosiasia, että JOS:n jäsenmäärä kasvoi
osoittamatta olennaista hidastumisen merkkiä. Vuoden 1972 alussa
jäseniä oli runsaat 200 ja lopussa yli 300; sitä paitsi järjestöllinen
organisoituminen oli edennyt tasolle, jossa joukkojen mobilisoimi-
seen uskottiin olevan edellytyksiä.⁴⁷⁵

Taistelun kärki suunnattiin ennen muuta sosiaalidemokraatteja
vastaan. Julkisessa puheessa käytettiin hyväksi historiaa – ottamal-
la sodanjälkeisten eduskuntavaalien sosiaalidemokraattien iskulaus-
se käänteiseen käyttöön. Opiskelevat sosialistit hyökkäsivät sosi-

aalidemokraatteja vastaan ja vaativat opiskelijajoukkoja järjestäytymään omaan rintamaan taistelutunnuksella ”Politiikan suuntaa muutettava!”⁴⁷⁶

Aseveljistä oli tullut vihollisia. Vielä hetki sitten kommunistit ja sosiaalidemokraatit olivat muodostaneet yhteisen vaalirenkaan, kehoittaen liittymään vasemmistorintamaan sekä vaatien valtaa kansalle ja vallan jakamisen puolesta rummuttaneen oikeiston nujertamista. Yhteiset vaalimainokset varustettiin puhuttelevalla kuvalla: niissä oli aseistanut sissi.⁴⁷⁷

Sosiaalidemokraatteja vastaan käytiin taistelua enimmäkseen myönteisesti, esittelemällä JOS:n ja SOL:n saavutuksia, resursseja ja toimintatapoja eli jäsenhuoltoa. JOS:n riveihin kehoitettiin järjestäytymään, koska se tarjosi vankan ainelaitoksittain järjestetyn organisaation marxismi-leninisin opintopiireineen, sillä oli omat iltatilaisuudet ylioppilastalolla perjantaisin (punaperjantait ja jytkyt) ja oma toimisto, jossa myytiin marxilaista kirjallisuutta, lehtiä, julkisteita ja äänilevyjä sekä SOL:n ja JOS:n julkaisuja. Jäsenilleen ja ystävilleen JOS järjesti kommunistisia matkoja, juhlia ja teatteriesityksiä.⁴⁷⁸

Kun kiintiöperiaatteella toimiva yliopistohallinto toteutettiin, kommunistit sopeuttivat taistelutunnukset uuteen hallintomalliin. He loivat joukkojärjestöluonnettaan paremmin manifestoivat tunnukset, joita perustelivat teorianmukaisesti. Kiintiöt loivat keinoitekoisia ristiriitoja eri ryhmien välille, kun nuortaistolaisten maailmassa todelliset ristiriidat kulkivat yhteiskunnallisten katsomusten mukaan. Kollektiiviseen joukkovoimaan vedottiin me-muotoisesti, puhuttiin seisomisesta yhteisessä rintamassa ja nojaututtiin kaikkiin kansanvallan laajentamista ajaviin voimiin:⁴⁷⁹

Opiskelijat eivät hyväksy kiintiöitä – kolmikanta torjuttava!

Opiskelijaliikkeen yhtenäisyyden puolesta!

Opiskelijoiden joukkovoimaa tarvitaan!

Tekstin retorinen taso vastasi täydellisesti *SOL:n taisteluohjelma Suomen opiskelijoille* -asiakirjaa. Taisteluohjelma oli opas, miten sodittiin imperialismia vastaan, rakennettiin oikeaa demokratiaa ja

luotiin oikeaa tiedettä. Siinä tekstiosuudet lähtivät me-muotoisista ja huutomerkkein varustetuista iskulauseista ja päättyivät samankaltaisiin iskulauseisiin. Taisteluohjelman keskeiset tunnukset olivat:⁴⁸⁰

Opiskelijoiden etujen puolesta – Demokratian ja tieteen puolesta imperialismia vastaan!

Opiskelijoiden joukkovoimalla – työväenluokan rinnalla suurpääomaa ja oikeistoa vastaan!

JOS:n puheenvuorojen jyrkkeneminen ja lipeäminen aikaisemmasta yleisdemokraattisen rintaman yhteistyösopimuksesta liittyivät paitsi marxismi-leninismien kielen omaksumiseen myös ja ennen kaikkea erääseen keskeiseen muutokseen julkisessa opiskelijapolitiikassa. JOS menetti otteensa tärkeimmästä painostusvälineestään, kun ylioppilaslehti siirtyi keskustalaisten käsiin. Heti avauspääkirjoituksissaan radikaalidemokraattisia puheenvuoroja ylioppilaskunnan hallituksessa laukonut päätoimittaja totesi, että lehdessä – kuten opiskelijapolitiikassa yleensä – oli ajettu liiaksi asti oman ryhmän etuja laajemmat linjat unohtaen. Hän kritisoi suoraan edeltäjänsä kansandemokraattista sanomaa ja vaati, että opiskelijapolitiikassa oli ryhdyttävä etsimään yhteisiä tavoitteita ja sopimaan niistä yhteisesti: JOS oli etääntynyt kauaksi tästä. Samalla hän viittasi toiseenkin sollilaisen sentralismin ongelmaan. Orjallinen sitoutuminen ”helsinkiläisten työrukkaseksi” hallinnonuudistusasioissa oli paremmin jarruttanut Jyväskylän yliopiston kehittämistä kuin edistänyt sitä, minkä ajatuksen sosiaalidemokraatit, keskustalaiset ja liberaalit allekirjoittivat.⁴⁸¹

Muut poliittiset järjestöt totesivat vapaakauppasopimuksen syntymisen ja jatkoivat uusiin haasteisiin.⁴⁸² Sitä vastoin nuortaistolaiset elivät anti-EEC-kautta pitkään, yhdistivät EEC:n, USA:n ja YYA:n toisiinsa, ilmaisivat olemassaoloon ainejärjestöjen kautta ja todistelivat, että Suomi oli imperialistinen maa.⁴⁸³

Ainejärjestöt toteuttivat mahtipontista tehtävänsä suoran demokratian käsikassaroina, analysoivat imperialismin vaikutuksia opiskelijoiden arjessa ja tuottivat sentimentaalisia julkilausumia.⁴⁸⁴

Syksyllä 1973 sosiologiensa läpeensä nuortaistolainen ainejärjestö Fokus painosti ylioppilaskuntaa ja jätti julkilausuman ylioppilaskunnan hallituksen arvioitavaksi. Julkilausumassa vaadittiin, että korkeakoulu ja oppilaitokset oli valjastettava palvelemaan rauhaa, taistelemaan Yhdysvaltojen aggressiivista politiikkaa, imperialistisia voimia, Länsi-Euroopan imperialismia ja EEC:tä vastaan. Näiden sijasta oli tukeuduttava Moskovan rauhankonferenssiin. Tutkimuksen oli palveltava rauhanomaista kehitystä ja opetuksen totuudenmukaisen maailmankuvan kehittämistä. Tämä takia Fokus vaati (me vaadimme), että opetuksesta oli poistettava kaikki kansalliskiihkoa ja militarismia lietsova, imperialismia ihannoiva ja erityisesti Suomen ja Neuvostoliiton välistä ystävyyttä vahingoittava aines. Ylipäätään opetuksessa sosialististen maiden tieteen syrjiminen oli lopetettava, solidaarisuutta ja rauhaa edistävän eli neuvostoliittolaisen tieteen tuotteita lisättävä sekä jokaiselle laitokselle luotava demokraattiseen valvontaa ja suunniteluun perustuva järjestelmä.

Toisaalta pettymys muihin opiskelijajärjestöihin ja toisaalta onnistumiset lakkojen johtamisessa vaikuttivat siihen, että JOS jäi piehtaroimaan menestyksessään. Opiskelevat sosialistit uskoivat selvittävänsä ongelmat yksin. Esimerkiksi syksyn 1973 lakosta tehtiin JOS:n historian joukkovoiman muistopäivä. Kaikki tuolloiset tapahtumat kirjoitettiin yksinomaan opiskelevien sosialistien ansioksi ja osaksi taistelunarratiivia. Taisteluhistorian merkityksellisyttä korostettiin numeroin, jotka osoittivat tehdyn työn laajuutta. Kommunistit olivat luovuttaneet resurssinsa lakkoon:⁴⁸⁵

75 aktiivista lakkokomitealaista;

satakunta lakkovahtia;

ennennäkemätön määrä kirjallista informaatiota (15 000 monistetta, mainosta ja muuta lentolehtistä);

JOS:n aineyhdistysten ja informaatiotilaisuuksien osanottajia noin 600;

kaikissa tilaisuuksissa tuhatkunta opiskelijaa; ja

lakkoprosentti lähes 90.

Kaikki opiskelijapoliittiset ryhmät lukuun ottamatta kristillisiä saattoivat osallistua yhteisrintamassa ylä-tapahtumiin, milloin ei

lakkoiltu. Laaja yhteisrintama ei tietenkään miellyttänyt opiskelevia sosialisteja, koska eivät voineet osoittaa olleensa rintaman etujoukkona. He leimasivat rauhalliset yhteisesiintymiset keskusta-oikeiston kasvojenpuhdistuskampanjaksi. Toisin oli silloin, kun menttiin lakkoon. Luentoseisauksia keskustalaiset, liberaalit ja oikeistolaiset vastustivat. Tällöin JOS saattoi rehennellä saavutuksillaan ja vieläpä altruistisessa hengessä. Se oli yksin vastannut ja uhrautunut opiskelijoiden puolesta.⁴⁸⁶

Kommunistiopiskelijoiden julkiset kannanotot heijastelivat sitä, että asiat olivat muuttuneet yhdeksi ja samaksi. Yleispoliittisissa kannanotoissa toisiinsa yhdistettiin Neuvostoliitto ja muut sosialistiset maat, imperialismi, proletaarinen internationalismi, Suomen monopoliporvaristo ja EEC sekä luokkatietoisien nuorison nousu. Kannanotot kirjoitettiin kaavamaisesti: ensin todettiin teoriaa seuraten vallankumouskehityksen nykyvaihe, sitten selitettiin, mihin kommunistit pyrkivät. Tämän jälkeen selvennettiin suomalaisten asemaa historiallisessa prosessissa ja haukuttiin muut poliittiset voimat. Lopuksi taistelutahtoa nostettiin ylevin lausein. Kannanotoissa todettiin, että Suomessa elettiin kapitalismista sosialismiin siirtymisen aikakautta. Siirtymisen vauhdittamiseksi taisteltiin sosialistisen maailmanjärjestelmän puolesta imperialismia vastaan. Imperialismi ei ollut ”paperitiikeri”, vaan Suomessa sitä tukivat opportunistiset, reformistiset ja revisionistiset voimat. Kansainvälinen luokkataistelu ja imperialismiin vastainen taistelu ulottui Suomeenkin, kun EEC riisti työläistä. SDP oli tunnetusti ja vanhastaan suomalainen reformistinen puolue, mutta revisionistiset hajoitusvoimat olivat ujuttautuneet jopa kommunistiseen liikkeeseen. Kaiken lisäksi oikeistovoimat olivat aktivoituneet. Kehitys oli omiaan vahvistamaan työväenluokan taisteluliikettä: Suomen työväenluokka ja monopolien vastaiset rintamat olivat vastanneet suurpääoman ja reformistien hyökkäyksiin.⁴⁸⁷

Opiskelijapoliittiset kannanotot syvensivät kuvaa ideologian tiivistymisestä ja osoittivat nuortaistolaisen identiteetin kielellistä jäsentymistä. Ne rakennettiin historiallisen väistämättömyyden ja konkreettisen nykytilanteen analyysin varaan, ja niiden lop-

pupäätelmänä oli lyhyt SOL:n jäsenjärjestöjen käyttämien taistelutunnuksien kaltainen vaatimus. Kannanotoissa viljeltiin kuvailevia ja kärjistäviä adjektiiveja ja vastakkainasetteluja. Niissä kerrottiin, että muutokset opiskelijoiden asemassa ja sosiaalisessa taustassa olivat johtaneet siihen, että opiskelijat olivat muodostamassa erityistä sosiaalista ryhmäänsä. Erityisryhmän edut ja oikeudet lähestyivät työtätekevän väestönosan etuja ja oikeuksia. Yhteiset päämäärät maailmanlaajuisessa nuorisoliikkeessä ja imperialismiin vastaisessa liikkeessä avasivat uusia (so. vallankumouksen) näköaloja. Nousun syynä oli suuttumus vallitsevaan ja jälkeensä jääneeseen korkeakoulujärjestelmään. Suuttumus oli johtanut täsmällisesti taistelutunnuksiin ja päämääriin.

Kannanotoissa valtiolta esitettiin *demokratisoitumiskamppailun vainoojaksi*, joka oli välttämätön. Vainoojan läsnäolo ja sen porvarilliset pyrkimykset demokratian kaventamiseksi olivat nostaneet opiskelijat *tietoisempaan taisteluun kapitalistisen yhteiskunnan perusteita vastaan*. Porvarillisen yhteiskunnan sivistyksellinen rappio, epätieteellisen maailmankuvan ihannoiti, antikommunismi ja sosialististen maiden valheellinen kuvaaminen olivat herättäneet korkeakouluopiskelijat *kamppailemaan opetuksen sisältöjen ja tutkintojen järkipäiseksi uudistamiseksi*. Demokraattisten oikeuksien puute ja sosiaalisen aseman kurjistuminen vaivasivat kapitalististen maiden työväenluokkaa. Sama kohtalo oli koitumassa muiden työllään elävien, koululaisten ja opiskelijoiden kohtaloksi. Korkeakoulujen antamat ammatilliset valmiudet olivat huonontuneet. Tämän takia työläisten ja opiskelijoiden solidaarisuudelle, yhteistyön kehittämiseksi ja taistelulle oli entistä paremmat edellytykset. Nuorison ja opiskelijoiden maailmanlaajuinen imperialismiin vastainen joukkoliike oli kiistaton osoitus siitä huolestuneisuudesta, jota nuortaistolaiset tunsivat *kiihtyvää sodanhaltua osoittavaa kapitalismia* kohtaan. *Rauhantahtoaan* JOS näytti osallistumalla sosialististen maiden nuorisofestivaaleille ja avustamalla Vietnamia. Päätelmikseen JOS esitti, että *arkisen kamppailun organisointiseksi ja voimistamiseksi joukkoliikkeeksi oli vahvistettava kes-*

keisiä taisteluorganisaatioita (ylioppilaskuntien liitto, ylioppilaskunnat, aineyhdistykset).⁴⁸⁸

Mainitunlainen ajattelutapa johti suhteettomiin – jopa hullunkurisiiin – päätelmien ja assosiaatioiden ketjuihin.⁴⁸⁹ Tällaisia analyyssejä JOS:n agitaatioryhmä laati tuon tuosta.⁴⁹⁰

Talvella 1973 agitaatioryhmä valisti jäsenistöä tiedotteella, että eduskunta oli vastoin hallituksen ja asiantuntijoiden esitystä äänestänyt Taideteollisen korkeakoulun kiintiöhallintoon. Analyysissa agitaattori huomautti, että sinällään merkityksettömältä tuntuva tapaus oli johdonmukainen seuraus poliittisesta tilanteesta, joka oli kehittynyt avoimeksi kriisiksi. Nimittäin hallinnonuudistuksen toteutuminen demokraattisessa muodossa olisi merkinnyt takaiskua EEC:n ja sen selkärangan eli NATO:n tarkoitusperrille. Todistusaineisto oli vankkumaton; keskustapuolue kääntyi eduskuntaäänestyksessä kolmikantaan ja oikeisto-opiskelijat, joihin luettiin jo keskustalaiset ja liberaalit hysyttelypolitiikkoineen, yrittivät torpedoida opiskelijoiden lakkopäivän voimannäytteen osallistumattomuudellaan ja parjaukseenjallaan, jonka mukaan lakko oli stalinistien masinoima kaaos.

Totta toinen puoli, kommunistien vastaiset voimat olivat julkisesti aktivoituneet. Eräs keskustalainen opiskelijapolitiikko ilmoitti, että hallinnonuudistuskomitea oli ääriivasemmistolaisten ainejärjestöjen muodostama elin, jota *käytettiin levottomuuden lietsomiseen* ja ääriivasemmiston poliittisen propagandan suoltamiseen ja siten vaarannettiin yhteinen hallinnonuudistustavoite.⁴⁹¹

Päätös irrottautua kaikista yliopiston hallintoelimistä oli idealismia, jossa asetettiin vastakkain päättäjien suora painostaminen joukkotoiminnalla ja vaikuttaminen opiskelijakenttään byrokraattisin keinoin (so. byrokraatian käyttäminen poliittisena välineenä).⁴⁹² Näin kyllä kyettiin tuottamaan kaiken maailman analyyssejä, mutta järjestön kasvu pysähtyi.

Valittu menettely tarkoitti käytännössä sitä, että kaikki tarmo suunnattiin ainelaitoksilla käytävään valtataisteluun. Ainejärjestöjen yhteistyöorganisaatio eli ainelaitosten toimintakomitea (AYT) oli läpeensä taistolainen. Siksi se menetti opiskelijapolitiikassa merkityksensä, vaikka taistolaiset eivät tätä tunnustaneetkaan. AYT vahvisti nuorleninismiä. Sen mukana liikkeeseen pesiytyivät pro-

jektit, vaatimukset hierarkkis-sentralistisen organisaation (osastojärjestelmä) luomisesta ja jatkuva itsekritiikki.

AYT liittyi kiinteästi alihallinto- eli laitoshallintoprojektiin. Sitä pidettiin projekteista onnistuneimpana, varsinkin kun se lisäsi JOS:n painoarvoa yliopistolla. Kiinnostavaa tässä on se, että JOS:n itseanalyysissä todettiin projektin onnistuneen siksi, ettei se lähtenyt liikkeelle muodollisesta välttämättömyydestä vaan syntyi opiskelijajoukkojen keskuudessa ilman teoriaa. Sitä ei vaivannut kollektiivisen ja konkreettisen selvitystyön puute, kuten monia muita SOL-projekteja: opiskelijoiden arkiset kokemukset epädemokraattisen laitoshallinnon aiheuttamista ”järjettömyyksistä” katsottiin johtaneen tilanteeseen, jossa oli objektiivinen perusta demokraattiselle joukkoliikkeelle yliopistossa. JOS ei ollut ylä-liikkeen aloittaja, mutta se onnistui tarttumaan alkaneeseen liikehdintään, ohjasi ja syvensi sitä mieleisekseen. JOS suunnitteli laitoshallintoprojektia kollektiivina ja suoritti välttämättömän tutkimustyön ennen projektia perustetuissa laitoshallintoryhmissä. Viimeksi mainituissa oli havaittu, että tutkintovaatimukset olivat epäselviä, opetuksen taso oli alhaista, opetus ja tutkimus kärsivät resurssien niukkuudesta ja virheellisestä suuntaamisesta ja ylipäättään opetuksen sisällöllisesti epäadekvaattisuudesta. AYT oli kokonaisuudessaan JOS:n vastaus aineyhdistysten kyvyttömyydelle käydä strategista, suunniteltua, johdonmukaista ja koordinoitua yliopistotaistelua. Onnistumisen vastapainona ja samalla liikkeen strategisen ja taktisen kehittymisen edellytyksenä oli kollektiivinen itsekritiikki.

Kollektiivisessa itsekritiikissään opiskelevat sosialistit katsoivat, että AYT perustettiin liian myöhään. Opiskelevat sosialistit olivat olleet varmuussyistä liian varovaisia ja legaalisia komiteaa organisoidessaan, eikä komiteaa tehty kyllin näkyväksi. Toiminta oli kärsinyt myös JOS:n organisatorisista heikkouksista (keskusjohdon ja jaostojen välinen toiminta desynkronisoitua, vastuusuhteet epäselviä, osastotyö heikkoa, ei yhteisiä agitaatiomonisteita) ja siitä, että agitaatio- ja propagandatyössä analyysi ei saavuttanut riittävää antikapitalistista syvyyttä. Kommunistien ja kansandemokraattien tehtävänä oli löytää yhteiset taistelutunnukset, organisoida ja johtaa taistelua sekä ohjata objektiivisen tietoisuuden idut oikeille raiteille.

JOS asetti AYT:n lujittamisen ja aineyhdistysaktiivien tietoisuuden kohottamisen käytännön politiikkansa tavoitteeksi organisoimalla laitoskohtaista paljastus- ja selvitystyötä. Ainejärjestöjä ja jokapäiväistä taistelua (so. opiskelutilanne) käytettiin hyväksi vaatimalla neuvotteluja ja laitoskokouksia, mutta itse analyysia ei aiotukaan jättää väärin käsiin. Laitoksittain perustetuissa nuortaistolaisissa työryhmissä koottiin ja analysoitiin aineistoa ja luotiin taistelutunnuksia. Seuraavana askeleena oli liikkeen vaatimusten syventäminen, jolloin JOS agitoi opiskelutilanteissa, luennoilla ja seminaareissa paljastaakseen korkeakoulupoliittisia kytkentöjä: ainelaitokset sidottiin kiinteästi valtiomonopolistiseen kapitalismiin ja otettiin taistelutunnuksiksi antikapitalistisuus ja antimonopolistisuus. Kolmas askel oli koko yliopistoa koskeva kampanja, jolloin laitoskohtainen kamppailu muuntuisi yliopiston ja ylioppilaskunnan joukkoliikkeeksi ja joukkotilaisuudeksi. Joukkotilaisuutta JOS käyttäisi jälleen hyväkseen avartamalla näköaloja ja painostaakseen yliopistoa ja ylioppilaskuntaa välittömiin neuvotteluihin demokratisoidakseen yliopiston.⁴⁹³

Konkarit ja vamokap

Murroskaudella konkarit jäivät pois opiskelevien sosialistien toiminnasta, mutta nopeasti havaittiin, millaisesta menetyksestä oli kyse. Tavoitteeksi asetettiin heidän vetäminen takaisin opiskelijoiden vallankumoustyöhön.⁴⁹⁴ Kaikki JOS-veteraanit eivät hylänneet järjestöä, eivätkä nuoret kaaderit heitä hylänneet. Kokeneille politiikan pragmaatikoille ja tuolloisille työelämään siirtyneille aktiivisille politiikan tekijöille oli käyttöä järjestön jäsenkokouksissa ajankohtaisen luokkataistelutilanteen katsauksen laatijoina.⁴⁹⁵

Konkareiden rooli vahvistui, kun JOS ryhtyi rakentamaan poliittiseen tilanteeseen sitoutunutta, demokraattisia voimia kosiskelevaa ja marxismi-leninismiä lujittavaa projektituloista toimintaa. Projektien teemat ja JOS:n taistelutunnukset olivat yhteneväisiä: EEC-projekti, alihallinto-projekti, sosiaaliprojekti ja Vietnam-

viikko. Projektit olivat kuitenkin liian lyhytkestoisia, joten SOL:n puitteissa alettiin laatia pitkäkestoisempia ja syvällisempiä tieteellisuontoisia projekteja.⁴⁹⁶

Opiskelijajärjestön tärkeimmäksi nostetussa työssä eli jatkuvasa opiskelussa oli paikka JOS:n vanhemmalle kaaderistolle. Opiskelijataistolaisuuden rinnalle syntyi hetimiten paitsi kulttuuri- myös tutkijataistolaisuus. Se otti ohjelmaansa sosialistisen opintoneuvonnan ja valtiomonopolismin tutkimuksen.⁴⁹⁷ Erityisesti suomalaisen valtiomonopolistisen kapitalismin tutkimuksen projekti (VAMOKAP) edellytti syvällistä perehtyneisyyttä teoriaan ja kykyä johtaa vamokap-seminaareja.⁴⁹⁸ Sosialistisen opintoneuvonnan ja tutkimuskeskuksen (SOTK) aloittama vamokap-projekti rantautui Jyväskylään nimenomaan JOS:n ensimmäisten nuortaistolaiselle linjalle suuntautuneiden henkilöiden välityksellä. Täkäläisissä vamokap-työryhmissä oli tarkoitus tehdä tutkimusta edistyksellisten ihmisten marxismi-leninismiin nojautuvin gradu- ja seminaaritoimin. Konkarikaadereiden johtamia ryhmiä oli kolme. Yhden vastuulla oli korkeakoulupoliittinen tutkimus, toisen työvoimapolitiikan tutkimus sekä kolmannen rationalisoinnin ja työolosuhteiden tutkimus. SOTK:n seminaareissaan käyttäminä alustajina esiintyi muitakin vanhoja jäseniä, jotka tosin olivat vielä nuoria – tuskin edes valmistuneitakaan. Myös helsinkiläiset vamokap-viisaat kävivät alustamassa JOS:n SOTK-seminaareissa.⁴⁹⁹

Projekteissa opiskelijan osa analysoitiin selväksi. Opiskelevasta nuorisosta oli tullut tietoinen luokka, jota kapitalistit vainosivat ja kurjastivat. Tietoisena asemestaan heille ei enää kelvannut porvarillisen tieteen antama valheellinen kuva maailmasta. Sen sijaan oli opiskeltava työväenluokan kokemuksen, marxismi-leninismien ja SOL:n kaaderikonkareiden ehdoilla. Tästä syntyi vallankumous, joka edellytti tiedon muuttamista käytännöksi SOL:n ehdoilla.⁵⁰⁰

Leninistien taisteluvalmius

Taisteluvalmius edellytti itseymmärrystä, tietoisuutta ja itsetutkiskelua. Tässä JOS korosti kolmea liikkeen taustakriisiä:⁵⁰¹

- 1) käynnissä oleva tieteellis-tekninen vallankumous ja korkeakoulutuksen nopea kasvu olivat muovanneet opiskelijoista uuden ja laajan yhteiskuntaryhmän, joka oli murentanut korkeakouluopiskelun eliittiluonnetta rekrytoidessaan opiskelijoita muualtakin kuin yläluokasta;
- 2) sosialististen maiden, kansallisten vapautusliikkeiden ja kapitalististen maiden työväenluokan taistelun voimistuminen oli syventänyt imperialismin kriisiä ja vahvistanut anti-imperialistista toimintayhtenäisyyttä;
- 3) kapitalistisen koulutusjärjestelmän rakenteellinen ja ideologinen kriisi oli johtanut korkeakoulutuksen suunnittelemattomuuteen, tutkintojen sopimattomuuteen talouselämää silmälläpitäen, henkisen työn proletarisoitumiseen, valtiomonopolistiseen korkeakoulupolitiikkaan ja siten porvarillisen koulutusideologian arkipäiväisten kriisien tiedostamiseen.

Marxilais-leniniläisen joukkojärjestön ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi tehtäväksi määriteltiin jatkuva ja alati kertaava sosialismin teorian opiskelu. Opiskelu oli osa poliittista kasvatustyötä, joka laajeni käytännölliseen. Opintotoiminta sidottiin konkreettisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin, jolloin historian teoria palveli nykyisyyttä ja tulevaisuutta.⁵⁰² Tuo perustehtävä oli sellainen, mihin järjestöllisessä itseruoskinnassa kiinnitettiin huomiota: tuskin oli järjestöllistä toimintakertomusta, missä ei valitettu siitä, että jatkuvaa teoreettista opiskelua oli laiminlyöty. Tosin teorian ja käytännön välisen kuilun olemassaolo tunnustettiin: vaikka teoria olisikin hallittu, ei joukkotoimintaa kyetty ohjaamaan *mobilisaation suuntaan*. Välistä puuttui keskeinen alue eli konkreettinen ohjelma, jolla teoria muuntui käytännöksi.

SOL:n periaateohjelma tähtäsi kurinalaisen kaaderijärjestelmän luomiseen ja vakiinnuttamiseen. Opintotoiminta oli ideologisessa kasvatustyössä keskeisessä asemassa, oikeastaan SOL:n jäsenjärjestöjen tärkein tehtävä. SOL:n asettamasta tehtävästä tuli lä-

hes kaikissa virallisuontoisissa teksteissä toistettu lausuma: ”marxilais-leniniläisen joukkojärjestön ensimmäinen ja tärkein tehtävä on jatkuva ja kertaava tieteellisen sosialismin teorian opiskelu.”⁵⁰³ Lähtökohtana oli se, että järjestön noviisit – uudet nuoret – koulutettiin sosialistiseen tietoisuuteen ja teoriaan niin, että opintojen päätyttyä heillä oli valmiudet siirtyä toisiin marxilais-leniniläisiin järjestöihin ja SOL:n projektien palvelukseen. Poliittinen koulutus ja tilanneanalyysi olivat yhtä; SOL-projektit järjestettiin luomaan demokraattista rintamaa ja *totaalista politiikkaa*, jossa arvioitiin kansainvälistä politiikkaa, tulopolitiikkaa jne. Näin ollen teoria oli konkretisoitava sekä löyhä ja tekstisidonnainen ideologinen peruskoulutus sidottava kiinteästi muuhun järjestölliseen toimintaan ja yhteiskunnan tapahtumiin.

SOL:n rakentama opintojärjestelmä noudatti perinteisen porvarillisen yliopiston opintojärjestelmää luentoineen ja seminaareineen. Peruskurssille, joka toteutettiin osastojen alaisten kollektiivien johdolla, oli vaikea löytää alustajia, eikä luentomainen esitystapa vastannut noviisien odotuksia. Erityisen tympeää oli luentojen kuunteleminen nauhurista (>kasettikommunismi). Tieteenalakohdaisella eli osastopohjaisella jatkokurssilla tarkoituksena oli luoda poliittisia analyysejä opintosuhteiden raporttien pohjalta. Jatkokurssilla tavoitetta ei saavutettu: niissä harjoitettiin koneellista ja teorianmukaista analysointia. Tyypillisesti marxilais-leniniläinen nuorisjärjestö oli huolissaan jäsenistönsä turhautumisesta, vieraantumisen ja irtaantumisen, mikä taas johti kasvatusjärjestelmän tärkeimmän tavoitteen eli agitaatio- ja propagandatyön heikentymiseen ja surkastumiseen ja siten myös vaaransi *ensimmäisen asteen mobilisaation*.⁵⁰⁴

Opintotoiminta vilkastui järjestöllisen kehittämisen myötä, mutta nuortaistolaisuus säilyi protestiliikkeenä. Tämä näkyi siinä, että opintoihin osallistuttiin järjestäytymättä JOS:n tai SOL:n riveihin.⁵⁰⁵

Kun keväällä 1972 JOS:n koulutusorganisaatio oli rakennettu, järjestettiin marxismi-leninismien peruskurssi I. Peruskurssi I:lle osallistui 50 opiskelijaa. Näistä kuitenkin vain viidennes oli aktiivisesti muka-

na osastojen käytännön toiminnassa. Kevään syventävä peruskurssi II kiinnosti 60 opiskelijaa, jotka kaikki olivat myös muussa nuortaistolaisessa työssä aktiivisia. Syksyllä opintopiireissä oli mukana jo 170 opiskelijaa, joista 50–60 prosenttia liittyi JOS:n jäseniksi, mutta – oikeellista kyllä – ani harva järjestäytyi SOL:n riveihin.

JOS velvoitti organisaatiossaan työskentelevät toverit vetämään kaikki jäsenet mukaan koulutukseen ja jatkuvaan marxismi-leninismiin syventämiseen: mobilisaatiotehtävän täyttämiseksi kaikille oli löydettävä kykyjä vastaavia tehtäviä. Jokaiselle jäsenelle oli myös taattava mahdollisuus korkeakouluopiskeluun ja muiden työtehtävien hoitamiseen. Jäsenistöä velvoitettiin myös itseopiskeluun.⁵⁰⁶

Opiskelu kaikissa muodoissaan oli kielellisten taistelutaitojen omaksumista. Kaaderikoulutuksessa korostettiin teoreettisen tiedon ja retorisen agitaatiotaidon yhteensovittamista, *puolustus- ja vastahyökkäyskyvyn vahvistamista*.⁵⁰⁷ Agitaatiotaidot omaksuttiin, mutta teoreettinen osaaminen jäi ohueksi agitaatiossa auttavien leninististen dogmien ulkoluvuksi.⁵⁰⁸

Leninistien mobilisaatiokykyinen kaaderisto

Toimiva ja mobilisaatiokykyinen organisaatio rakennettiin nopeasti. Se oli olemassa jo 1972, mutta järjestön *taisteluvالميuden* kehittäminen katsottiin edelleen välttämättömäksi. Taisteluissa kärsityt tappiot ja osatappiot osoittivat, että taistelu ei ollut ohi. Siksi oli valmistauduttava uusiin voimainkoetuksiin.⁵⁰⁹

Voimia kerättiin ensin SOL:n ja JOS:n järjestämällä johtamistaidon kurseilla. Ne palvelivat kaaderijärjestelmän uudistamista ja kehittämistä. Organisaatio uudistettiin taistelunarratiivin mukana, ”opiskelijaliikkeen taistelukevään 1973” aikana. Taisteluhistorian kertomukseen kuuluivat ennalta sovitut taistelukohteet, sotahuudot ja taistelutunnukset.

Taistelukohteet oli lyöty lukkoon: taistelu tulopolitiikkaa vastaan, taistelu EEC-vapaakauppasopimusta vastaan, taistelu Vietnamin kansan rinnalla, taistelu korkeakouluissa ja opistoissa opiske-

lijoiden oikeuksien puolesta ja taistelu opiskelijaliikkeen yhtenäisyyden puolesta. Taisteluhuutokin oli valittu: ”Eläköön maailman nuorison ja ylioppilaiden X festivaali!” JOS:n jaostoissa taistelu-kohteita oli analysoitu ja strategiaa luotu.

Varsinainen taistelu oli toimintaa ja kirjallista kertomuksen luomista. Taistelu onnistui ainoastaan järjestöllisen kehittämisen avulla. Johtotyön kehittäminen oli ainejärjestösolutuksen ja joukkotoiminnan organisoitumisen, osastojen kehittäminen marxismi-leninismiin opiskelun ja jäsenten järjestäytyminen osastokaaderistoihin toiminnallisuuden edellytyksinä. Yhteyksien solmiminen muiden maiden kommunistisiin voimiin sekä lehtitilausten suorittaminen osoittivat järjestön anti-imperialistista ja agitaatiopropagandan voimaa sekä kurinalaisuutta.⁵¹⁰ JOS:n esikuvaksi historiallisesti, toiminnallisesti, tunnustuksellisesti ja järjestöllisesti oli muodostumassa DDR ja sikäläinen nuorisojärjestö Freie Deutsche Jugend (FDJ).⁵¹¹

Taistelukevään tavoitteet, pelko oikeistovoimien hyökkäyksistä, yhteyksien katkeaminen kansandemokraattiseen piirijärjestöön ja SOL:n sisäinen kehitys johtivat siihen, että päätettiin luoda säädelty organisaatio-ohje. Sääntötyöryhmään valittiin JOS:n puheenjohtaja-pääsihteeri, varapääsihteeri, taloussihteeri ja ylioppilaskunnan pääsihteeri.⁵¹²

Valmistuneen ohjesäännön ensimmäinen luku noudatti SOL-liturgiaa. Siinä korostettiin sitä, että JOS joutui työskentelemään voimakkaan ideologisen ja järjestöllisen hajotustyön olosuhteissa, ja kerrattiin SOL:n vallankumoukselliset päämäärät ja rooli työväenluokan luokkajärjestönä. Seuraavat luvut antoivat ohjeet organisaatiosta. Jokainen organisaatiotasoa sai nuortaistolaiselle kielenkäytölle ominaisen ja virallisuutta korostavan lyhenteen: toisessa luvussa käsiteltiin jäsenkokousta, kolmannessa sihteeristöä, neljännessä toimitsijoita, viidennessä jaostoja, kuudennessa vastaavakokouksia ja seitsemännessä osastoja.

Jäsenkokous (JK) päätti JOS:n linjasta ja sihteeristön kokoonpanosta, valitsi sihteeristön ja asetti sihteeille velvoitteet, tarkasti – tarvittaessa – sihteeristön päätökset, keskusteli ja raportoi ajan-

JYVÄSKYLÄN OPISKELEVIEN SOSIALISTIEN KAADERIJÄRJESTELMÄ

Jäsenkokous: valitsee jo valitut ja hyväksyy jo hyväksytyt

Sihteeristö: johtaa järjestöä, valmistelee, suunnittelee, arvioi, määrittelee, käsittelee raportteja, johtaa jaostoja

Jaostot: valmistelee, huolehtii peruskaaderikoulutuksesta, analysoi, arkistoi

Osasto-, järjestö-, agitaatio-, laitos-, opinto- ja kansainvälisten asioiden vastaavien kokoukset: keskustelevat, opiskelevat, organisoivat

Osastot: suunnittelevat ja ohjaavat alatason toimintaa, analysoivat ja raportoivat

Toimitsijat: pääsihteeri, taloussihteeri, toimistos sihteeri

kohtaisesta poliittisesta tilanteesta sekä valitsi järjestön edustajat kansainvälisiin kokouksiin. JK:ssa puhetta johti joko JOS:n puheenjohtaja, varapuheenjohtaja tai pääsihteeri.

Keskustelupöytäkirjoja jäsenkokouksissa ei pidetty, eikä ollut tarvettakaan. Kollektiivisuus edellytti marxilais-leniniläistä sopua sihteeristön esityslistan ja päätösehdotusten mukaisesti.

Jäsenkokousten todellinen valta – kuten koko järjestön valta – oli *sihteeristön* (S) käsissä. S valmisteli kokouksen, valitsi kokouksen alustajat ja päätti kulloisestakin esityslistasta. S:n johtotyön kenttä oli laaja. Sen vastuullisuus rajoittui ainoastaan jäsenkokoukseen tai oikeastaan siihen, että se vastasi jäsenkokouksen päättämisen linjan toteutumisesta ja oli velvollinen ottamaan huomioon yksittäisten jäsenten tekemät aloitteet. S johti ohjelmien ja toimintasuunnitelmien kehittämistä ja arvioimista, eri elinten työtä, järjestön poliittista, ideologista ja organisatorista työtä sekä valvoi osastoja ja määrittä järjestön ajankohtaiset tehtävät, velvoitteet ja erityisesti kulloisetkin taistelutehtävät. JOS-ohjesäännön mukaan sihtee-

ristön oli kokoonnuttava viikoittain käsittelemään jaostojen ja työryhmien valmistelemaa asioita; mahdollisesti näiden lisäksi pidettiin teemakokouksia. Kerran kuussa kukin sihteeri vuorollaan oli velvollinen esittämään poliittisen tilannekatsauksen. Toisin kuin jäsenkokouksissa sihteeristön kokouksissa pidettiin perusteltua päätöspöytäkirjaa, mutta ohjesäännön mukaan sihteeristön kokouksissa olikin pyrittävä tärkeissä asioissa välittömiin järjestöä sitoviin päätöslauselmiin.

Jäsenkokouksiin, joista vuosikokoukset pidettiin puitteiltaan prameissa tiloissa, yliopiston päärakennuksen juhlasalissa tai seminaarin vanhassa juhlasalissa, kuului ehdottomana osana valistava poliittinen tilannekatsaus ajankohtaisesta luokkataisteluteemasta ja asiantuntijavoimin: asiantuntijat luontevasti rajautuivat taistolaisiin ryhmiin, useimmiten vähemmistökommunistien hallitsemien ammattiliittojen toimitsijoihin ja vähemmistökommunistien kansanedustajaehdokkaisiin.⁵¹³ Tavanomaisessa jäsenkokouksessa poliittisen tilannekatsauksen esittäjäksi kelpasi läheisempi, vanhaan kaaderiin kuuluva mies. Niissä annettiin päätöslauselmia poliittisista tilanteista ja määriteltiin lähiajan järjestöllisiä tehtäviä sekä hyväksyttiin kannanottoja. Keskustelu oli useimmiten yksiäänistä, dogmaattista ja SKDL:n vasemmistososialismia ideologiattomana pitävää. Kannanotoissa korostettiin myös SKP:n sisäisten asioiden historiallisuutta ja *vanhoja kunniakkaita perinteitä*.⁵¹⁴

Kutakin *jaostoa* johti yksi sihteeristön sihteeri. Jaostot valmistelivat suulliset ja kirjalliset esitykset sihteeristölle ja olivat toiminnastaan sihteeristölle raportointivelvollisia. Jaostojen oli myös kerättävä, arkistoitava ja analysoitava omia aineistojaan. Jokaisen jaoston oli koulutettava peruskaaderinsa, mikä tarkoitti sitä, että *taistelutoverit varustettiin SOL:n tavoitteiden mukaisesti vallankumouksellisella tietoisuudella*. Vallankumouksellisesta tietoisuudesta kehittyi kyky jatkuvaan paljastustyöhön.⁵¹⁵

Koska jäsenkokous – eritenkin vuosikokous – määräsi sihteeristön kokoonpanosta tarpeiden mukaan, jaostojen nimikkeet, tehtävät ja lukumäärä vaihtelivat vuosittain. Ohjesäännön mukaan jaostoja olivat valmistelujaosto, osastojaosto, opintojaosto, korkeakoulu-

poliittinen jaosto, agitaatiojaosto, anti-imperialismi/kansainvälinen jaosto ja kulttuurijaosto.

Valmistelujaosto oli hallitseva elin ja osoitti vallan keskittymistä demokraattisen sentralismin periaatteiden mukaisesti harvojen käsiin. Valmistelujaostoon kuuluivat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja pääsihteeri, jotka valmistelivat sihteeristön ja jäsenkokouksen esityslistat.

Valmistelujaosto, sihteeristö ja jäsenkokous olivat kolme ja samalla yksi. Ja talous oli valtaa. Järjestöllä oli kolme *toimitsijaa*, pääsihteeri, taloussihteeri ja toimistos sihteeri. Näistä pääsihteeri oli ylin toimeenpaneva toimitsija ja toimiston esimies – kernaasti samaan aikaan JOS:n puheenjohtaja. Opiskelevat sosialistit kasvoivat nopeasti verraten huomattavaksi taloudelliseksi yksiköksi – tosin jatkuvaa tappiota tuottavaksi yhdistykseksi. Saaduilla avustuksilla ja yleisötilaisuuksilla katettiin puolet menoista; jäsenmaksut, arpajaistulot ja kommunismin myyntitulot olivat niukkoja, joten lainaa otettiin – ja saatiin – vuodesta toiseen. Merkittävimmän menon muodostivat palkat ja toimistokulut, joten marxilais-leniniläisen nuorisjärjestön todellisen tehtävän toteuttamiseen kyettiin sijoittamaan vähemmän. Koulutuskulut nielaisivat tuloista kuudesosan, samoin agitaatiopropagandatyöhön liittyvät monistamiset ja painattamiset.⁵¹⁶

Agitaatio- taikka agitaatiopropaganda- eli *agitpropjaosto* oli suoraan sihteeristön alainen agitaatiosihteerin johtama laajapohjainen organisaatio, joka vastasi koko agitaatiotoiminnasta, järjesti Soihdun ja Soihdunkantajan myymiset, tuotti muiden jaostojen kanssa propaganda-aineistoa ja välitti aineistosta näytteet SOL:oon sekä huolehti itse omien peruskaaderien kouluttamisesta (agitprop-toiminnan kaaderikoulutusseminaarit). Viimeksi mainittu hoidettiin osastojen agitaatiovastaavien kokouksissa (AVK). Agitaatiopropagandatoiminta suuntautui selvästi kahdelle sektorille: julkaisutyöhön ja punaperjantaikulttuurityöhön. Toiminta oli kokonaisvaltaista ja marxilais-leniniläisittäin tiukasti organisoitua. Niinpä JOS:n äänenkannattaja vakiinnutti asemansa, mutta jäsenet eivät innostuneet lehtien myyntityöstä ja kulttuuritoiminta lipsui usein

JOS:N ENSIMMÄINEN TOIMISTO

JOS:n ensimmäinen itsenäinen toimisto sijaitsi vuodesta 1972 lähtien Mäki-Matinkatu 4:ssä, punaisen puutalon kivijalassa entisessä M. Lindénin kaupassa. Tila oli avoinna kymmenestä neljään ja sieltä sai marxilaista kirjallisuutta, opintovihkoja, julisteita, ”hyvää palvelua” ja sosialistista opintoneuvontaa. Aikaisemmin yhdistyksen osoitteeksi ilmoitettiin kulloisenkin sihteerin kotiosoite. JOS:n omasta lehdestä (JOS-informaatio) huolehti toimituskollektiivi ja sen vastasi yleistehtävältään Soihdunkantajaa, joskin painopiste oli Jyväskylässä.

JYL 24.2.1968; JOS:n agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma, 28.9.1972; JOS-Informaatio uusille opiskelijoille syksyllä 1974; JOS-lehti vuodelta 1972 ”Politiikan suuntaa muutettava! Liity rintamaan.”

spontaaneille ja suunnittelemattomille linjoille. Jokainen jossilainen veloitettiin harjoittamaan suullista agitaatiota, erityisesti lehdistöä vastaan.

Kulttuuritoiminnan heikkouksien ja työtaakan kasautumisen takia perustettiin *kulttuurijaosto* järjestämään tilaisuuksia, ohjelmia sekä luomaan luokkataistelevaa kulttuuria. Tärkeimpiä toimintamuotoja – myös taloudellisesti – olivat punaperjantait ja JOS-Agit-kuoro. Näiden agitatorinen merkitys tiedostettiin; punaperjantait toivat ystäviä JOS:lle ja siellä kyettiin luokittelemaan ihmisiä hyviin ja huonoihin. Myös solutus kuului asiaan: ylioppilasteatteria JOS pystyi ohjailemaan ja tavoitteeksi asetettiin ylioppilaslehden saaminen takaisin JOS:n hallintaan.⁵¹⁷

Myös osastosihteerin johtama *osastojaosto* kuului järjestön merkittäviin organisaatioihin. Sen takia osastosihteeriksi valittiin useimmiten varttuneempia ja paikallisia SOL-projekteja johtavia miehiä (naiset saivat alemmista johtotehtävistä yleensä joka kolmannen tai neljännen, ylemmistä vielä vähemmän). Jaoston ko-

koonpano oli laajempi kuin muissa jaostoissa. Siihen kuuluivat puheenjohtajan lisäksi jaoston sihteeri ja alavastaavat. Tärkeimpänä tehtävänä oli osastovastaavien kokousten järjestämien eli OVK-toiminta (vertaa O.W.K. – Otto Wille Kuusinen).

Osastokokous valitsi joukostaan työvaliokunnan sekä osaston edustajat järjestön eri elimiin. Työvaliokunta, osaston kollektiivinen poliittinen johto, valmisteli kokoukset ja huolehti päätöspöytäkirjan pitämisestä sekä suunnitteli ja ohjasi osaston toimintaa. Työvaliokunta koostui osastovastaavasta, joka oli myös työvaliokunnan puheenjohtaja, kokoukset valmistelevalta sihteeristä, marxismi-leninismien peruskoulutuksesta huolehtivasta opintovastaavasta, yhdestä tai kahdesta laitosanalyysivastaavasta sekä tiedotusvastavasta.

Osastovastaavien kokous piti järjestää viikoittain. Kokouksissa käsiteltiin poliittisia tilannekatsauksia sekä yhdistettiin osastojen ja sihteerien kokemuksia. Osastovastaavien kokousten lisäksi niin ikään viikoittain oli tarkoitus järjestää konkreettisista opintoasioista *opintovastaavien kokouksia* (OpVK), *agitaativastaavien kokouksia* (AVK), *kansainvälisten vastaavien kokouksia* (KvK) sekä joka toinen *viikko laitovastaavien* (LVK) ja *järjestövastaavien* (JVK) kokouksia. AVK oli agitaativastaavien kaaderiopintopiiri ja levikkityön organisoija, LVK, johon laitosanalyysivastaavat osallistuivat, vastasi korkeakoulu- ja ainelaitospolitiikasta, ja JVK suunnitteli ja koordinoi ainejärjestöpolitiikkaa.

Osasto-organisaatiot toteuttivat periaatteellisesti SOL:n antamista mahtipontista tehtävistä tärkeintä, vallankumouksen edistämistä, tieteellisen sosialismin teorian opiskelua ja systemaattista paljastustyötä. Ne olivat JOS:n toiminnallisia, kurinalaisia ja säännöllisen johtotyön alaisia perusyksiköjä. Tuotettua laitos- ja tieteenala-analyysiä käytettiin hyväksi välittömässä agitaatiossa. Sitä toimitettiin myös agitprop-jaoston käsiteltäväksi. Osastojen oli huolehdittava kurinalaisesti Soihdun ja Soihdunkantajan levittämisestä sekä harjoitettava jatkuvaa itsekontrollia ja itsekritiikkiä.⁵¹⁸

Tehokkainta osastoiksi järjestäytyminen oli siellä, minne oli perustettu yyä-periaatteella toimivat laitosneuvostot, ja siellä, minne

sellaista suunniteltiin. JOS:lla oli huomattavan hegemoninen asema psykologian, yhteiskuntapolitiikan, tietojenkäsittelyopin ja kasvatustieteen laitoksilla.⁵¹⁹

Siinä vaiheessa, kun JOS siirsi toiminnan painopisteen ainejärjestöihin, osastot seurasivat perässä. Neljän tiedekuntapohjaisen osaston sijaan perustettiin yhdeksän laitoskohtaista osastoa.⁵²⁰ Sääntöjen mukaan osasto voitiin perustaa toisen osaston tai JOS:n jäsenen aloitteesta, osastojaoston esityksestä taikka sihteeristön päätöksellä.⁵²¹ Organisaatiohierarkia alimpana portaana ne osastot olivat agitaatiopropagandatyön, opiskelun ja yhdessäolon tärkeimpiä keskuksia. Niiden välityksellä uusia jäseniä rekrytoitiin: ”Toveri taistelu jatkuu! Järjestäydy etujesi ja oikeuksiesi puolesta JOS-osastoosi.”⁵²²

Osastojen kautta jäsenistöä informoitiin ajankohtaisista poliittisista kysymyksistä ja tapahtumista, yhteisistä tilaisuuksista, järjestöllisestä kehityksestä ja menestyksestä vaaleissa. Niissä kerrottiin SOL:n periaateohjelmista ja lehdistä. Osastojen kautta jaettiin myös työt, kuten SOL:n lehtien ja Tiedonantajan irtonumeroiden myynti ja tilausten hankinta, jotka ajanoloon muodostuivat tärkeimmiksi ja turhauttavimmiksi agitaatio- ja propagandatyön muodoiksi.⁵²³

Merkittävä toiminnallinen ristiriita oli siinä, että JOS rakennettiin järjestönä hyvin hierarkkiseksi ja moniportaiseksi organisaatioksi, jonka ohjaisia piti käsissään – kuten SOL:ssa kelmien kerho – muutama keskusjohtoon kuuluva sihteeri.

Nuortaistolaiset eivät saavuttaneet sellaista iskukykyä, mistä he haaveilivat, sillä hierarkkinen järjestelmä ja asioiden hierarkkinen käsittely estivät kollektiivisen käsittelyn. Se tiedettiin, että hierarkkisten piirteiden poistamisella kollektiivisuus etenisi, kun jokainen rivikaaderi saataisiin tuntemaan kollektiivista vastuuta taistelusta,⁵²⁴ mutta johdotta sotaa ei osattu käydä eikä siten hierarkkisia piirteitäkään poistaa. Päinvastoin organisaatio kasvoi koko ajan hierarkkisemmaksi, sentralismia toteuttavaksi, lukemattomia toimielimiä käsittäväksi ja julistuksia tuottavaksi kloaakiksi.

MARXILAIS-LENINILÄINEN VARJOYLIOPISTO

Yliopiston opiskelijapoliittisessa oppositiossa luotua kaaderijärjestelmää ja kaaderikuria toteutettiin tehokkaasti jo keväällä 1973. Opiskeleville sosialisteille eivät valtaapitävien organisoimat tapahtumat kelvanneet, joten he järjestivät omaa varjotoimintaa. Tällaista edusti esimerkiksi Jyväskylän Kesän 1973 oheen organisoitu urheiluseminaari. Sen valmisteluista vastasivat ammattijärjestö Sosialistinen terveysrintama sekä liikuntatieteellisen tiedekunnan taistolaiset opettajat ja opiskelijat, jotka eivät hyväksyneet kulttuuripäivien virallista urheilukonferenssia. JOS:n sihteeri Lauhanen [nimi muutettu] ja urheiluvallion puheenjohtaja oli nimetty opiskelijoiden edustajiksi valmistelemaan toimikuntaan, joka ei kokoontunut kertaakaan ja josta liikuntapedagogiikan professori ja miesten voimistelun lehtori sanoutuivat irti, koska arvelivat, että kyse oli "hämärämiesten" seminaarista. Taistolaisella tavalla hämää valmisteluissa oli, sillä urheiluvallion puheenjohtajaa ei kokouksiin kutsuttu, vaikka hän vaikutti samalla työpaikalla kuin "varjotilaisuutta" valmistelleet "hämärämiehet" ja "kähmiä" Lauhanen; ja ilman komitean virallisia kokoontumisia oli luotu ohjelma, jota Lauhanen esitteli ylioppilaskunnan hallituksessa toivoen ylioppilaskunnan osallistumista tapahtumaan taloudellisesti, tukihan ylioppilaskunta festivaalimatkailla ja JOS Agit -kuoroakin. Hallituksen kuulemisessa Lauhanen piti seminaarin ohjelmaa erittäin korkeatasoisena, semminkin kun se käsitteli urheilukonferenssin sivuuttamaa vammaisliikuntaa yhteiskunnallisena ilmiönä.

JYY, hallituksen ptk 29.5.1973§10, 12.

Sosiaalidemokraattien valmistautuminen rakenteen muutokseen

Sosiaalidemokraatit olivat vakuuttuneita, että opiskelijavaltaa kasvattava hallinnonuudistus toteutetaan opiskelijoiden toivomassa muodossa. Hallinnonuudistuksen jälkeisestä poliittisesta tilanteesta heillä ei sen sijaan ollut vähäisintäkään käsitystä.

SONK:n linja vastasi JSO:n linjaa ja ideologiaa, mistä todisti liiton ideologisen aikakauslehden muoto ja nimi: *Sosialistinen politiikka*. Lehti alkoi ilmestyä joulukuussa 1972, mutta sitä sosialidemokraattiset opiskelijat olivat odottaneet pitkään ja innokkaasti.⁵²⁵

Varmistaakseen johtavan aseman korkeakoulujärjestelmän rakenteen muutoksen jälkeisessä maailmassa ja valmistautukseen samalla kokonaisvaltaisempaan yhteiskunnalliseen muutokseen sosiaalidemokraatit ryhtyivät luomaan kaaderijärjestelmää syysylä 1972. Sen rakenne oli samankaltainen kuin kommunistien luomuksessa. Arvatenkin sosiaalidemokraattien organisaatiouudistus oli tiedustelutyön tulosta.

Toistaiseksi järjestön olemassa olevaan rakenteeseen ei kajottu. Sen sijaan järjestön sisälle luotiin johtokunnan (sihteeristön) alainen ja valvoma osastojärjestelmä ja erillinen agitaatioryhmä.⁵²⁶

Johtokunta ei suoraan puuttunut osastojen toimintaan. Johtotyö ja valvonta jätettiin johtokunnan alaisena toimivalle *osastoneuvostolle*, mutta tämän organin työtehtäviä ei sen tarkemmin määriteltä. Toisaalta oli sanomattakin selvää, että sen piti piiskata osastoja ja raportoida tehdystä työstä johtokuntaa osapuilleen samalla tavalla kuin kommunistien OVK teki suunnallaan. Tärkein työ jätettiin – kuten kommunisteilla – *osastoille*, joita perustettiin kaikkiin tiedekuntiin ja opettajainvalmistuslaitokseen. Näiden päätehtäväksi määriteltiin tehokas valmistautuminen hallinnonuudistukseen, mihin kaaderikoulutus tähtäsi, sekä alatason opinto- ja koulutustoiminnan käynnistäminen ja vakiinnuttaminen, missä jäsenistö perehdyttiin ideologisiin kysymyksiin. Lisäksi osastoille sälytettiin SONK:n opinto- ja agitaatiomateriaalin hankkiminen ja levitys. Käytännön työksi määrättiin vaalityö, vaalipapereiden laatiminen,

SOSIAALIDEMOKRAATTIEN KAADERISTO 1972

Yleinen kokous: jäsenistö

Johtokunta: puheenjohtaja ja sihteeri

Osastoneuvosto: osastojen puheenjohtajat ja kaksi johtokunnan jäsentä

Humanistinen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Matemaattinen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Liikuntatieteellinen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Kasvatustieteellinen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Yhteiskuntatieteellinen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Opettajainvalmistuslaitoksen osasto: puheenjohtaja ja sihteeri

Agitaatioryhmä: puheenjohtaja, osastojen puheenjohtajat ja tarvittaessa kulttuuri- ja ulkoasiainsihteeri

ilmoitusten levitys, SONK-julkaisun levitys, tiedekuntatiedotus ja laitosneuvostovaalien järjestely.⁵²⁷

Niin suureellinen organisaatiosta luotiin, että se jäi käytännössä narratiiviksi. Järjestö oli ollut pitkään yleiskokousten ja illanviettojen varassa toimiva vapaa järjestö, jonka jäsenet eivät hetikään alistuneet kaaderikuriin ja viitsineet hukata vapaa-aikaansa rakenteenmuutoksen altruisimmille. Jäsenet pitivät enemmän yleiskokouksista, työväenlaulujen laulamisesta, saunailloista, oluesta, makkarasista ja lentopallosta. Jo marraskuussa 1972 vaadittiin laiskasti edenneen osastotoiminnan aktivoimista ja järjestettiin yhteisneuvottelu, johon kutsuttiin johtokunta ja osastojen vetäjät.⁵²⁸

Agitaatioryhmä muodostettiin järjestön agitaatio- ja tiedotustoiminnan yksiköksi. Sen tehtävänä oli tuottaa materiaalia ja tiedottaa. Agitaation ja julkisuuden merkitys tunnustettiin: siksi agitaatioryhmä oli itsenäinen yksikkönsä ja sen jäseniksi kutsuttiin paitsi kaa-

deriorganisaation keskeiset toimijat myös pitkään järjestössä vaikuttaneet kaaderijyrät. Agitaatioryhmä oli organisaatiouudistuksen toimivin ja innokkain osa ja teki vaalien aikana iskuja opiskelijoiden asuntoloihin.⁵²⁹ Koska osastot eivät työskennelleet rakenteenmuutoksen vaatimalla hartaudella, Sosialistisen politiikan levikki-työ siirrettiin agitaatioryhmän vastuulle.⁵³⁰

Organisaatiouudistus kytkeytyi myös erääseen järjestölliseen ongelmaan. *Rakenteenmuutos* edellytti tiukasti valvottua kaaderikuria sekä jäsenten ja sopivalla tavalla vasemmistolaisesti ajattelevien ihmisten tunnistamista ja kartoittamista. Järjestön johdolla ei ollut edes selvää kuvaa siitä, ketkä sitä edustivat ylioppilaskunnassa, SONK:ssa ja laitosneuvostoissa ennen asiallisen luettelon laatimista. SONK-yhteistyö tiivistyi, kun Sosialistinen politiikka -lehti alkoi ilmestyä, kun liiton pääsihteeri vieraili Jyväskylässä keskustelemassa ajankohtaista aiheista ja kun liittokokouskin järjestettiin Jyväskylässä.

Samaan aikaan nuoret tekivät pesäeron puolueeseen passiivisella vastarinnalla: he eivät halunneet osaksi sosiaalidemokraattien valtiokoneiston miehittämisprosessia vaan he tahtoivat luoda itse ja ilman puolueen mandaattia yhteydet yliopiston ulkopuoliseen maailmaan, kuten valtakunnalliseen mediaan. Media, erityisesti radio, oli kiinnostunut kuulemaan siitä, millainen suhde opiskelijoilla ja työväenliikkeellä oli. Tässä oli kuitenkin oleellista se, että suhdetta selitti opiskelijapoliitikko puolueen periaateohjelmista riippumattomana – toisin sanoen työehtosopimusvastaisena ja sosialistisena sosiaalidemokraattina.⁵³¹

Kaikkiaan JSO kiinnittyi tiiviimmin ammattiyhdistysliikkeen kuin puolueeseen ja tällöinkin liitosuhde sattui paikallistasolle. Liitosuhdetta, agitaatiotyötä ja organisaatiota vahvisti työväenyhdistyksen tiloista, nuorisohuoneelta, saatu oma toimisto, jossa oli puhelin ja monistuskone. Toisaalta varoja ei juuri ollut, eikä niitä paljon kartutettu ravintolatoiminnalla. JOS oli kaapannut perjantain, JSO:lle jäi surkea maanantai.⁵³²

LUOKKAVIHOILLISET VASEMMALLA

Vasemmiston sisäinen kamppailu kytkeytyi kahteen opiskelijapolitiikan määrittäjään, järjestölliseen innostukseen ja idealismin kuihtumiseen. Järjestöllinen taistelu vertautui legendaan menševikkien ja bolševikkien yhteenotosta.

Opiskelijapolitiikassa puolueorganisaatioiden järjestöllinen kehittäminen ohitti aatteelliset kysymykset. 60-luvun radikaalien idealismi ja keskustelukeskeinen tapa jäsentää yhteiskuntaa olivat muuttuneet 70-lukulaisten arjeksi. Uusvasemmistolaisten arvot olivat kuivuneet iskulauseiksi, joita hoettiin yli puoluepoliittisten rajojen.

Organisoituminen hierarkkisiksi puolueorganisaatioiksi mahdollisti sen, mikä oli mahdotonta tai ainakin hidasta SKP:n, SKDL:n ja SDP:n sisällä, nimittäin järjestöuran. Järjestökiipijöiden ryhmä syntyi varhain ja vaikutti erityisesti opiskelevissa kansandemokraateissa ja opiskelevissa sosialisteissa; sosialidemokraattisissa opiskelijoissakin karriäärin luomiseen oli mahdollisuus. Paikallisjärjestössä oli tilaa kiivetä. Kun tie päättyi, saattoi jatkaa joko opiskelijapuolueiden keskusjärjestöihin tai meritoitua Neuvostoliitossa ja DDR:ssä.⁵³³

Vasemmiston sisäinen kamppailu

Puolueet vetivät puoleensa. Politikointi oli vapaa-ajan harrastusmuoto, jolle ei ollut riittävää tilaa vanhoissa elitistisissä korporaatiossa.⁵³⁴ Politikointi, kulttuuri ja toiminta keskittyivät ylioppilaskuntaan, uusiin poliittisiin perusteiden rakennettuihin elimiin ja poliittisiin järjestöihin.

Ylioppilaskunnalla oli se merkittävä rooli, että se hallitsi ulkopoliittikkaa. Kun opiskelijajärjestöillä ei ollut suoria yhteyksiä Neuvostoliittoon ja Saksan demokraattiseen tasavaltaan, tärkeitä suhteita hoidettiin ylioppilaskunnan välityksellä; delegaatioita kulki niin Jyväskylästä itään kuin idästä Jyväskylään.

KULTTUURIN POLITIIKKA

Kaikki oli poliittista - etenkin kulttuuri. Esimerkiksi keväällä 1973 ylioppilaskunta järjesti YYA-sopimuksen 25-vuotisjuhlallisuuksiin liittyen Neuvostofilmin viikon ja Taide kuuluu kansalle -näyttelyn sekä kutsui ystävyyskaupunki Jaroslavlista kunniavieraita. Syksyllä 1973 ylioppilaskunta ja ylioppilasteatteri järjestivät poliittisen teatterin viikot, josta koitui kallis lasku ylioppilaskunnalle ja jonka ohjelmistossa neuvostovenäläisyydellä oli keskeinen asema.

JYY, hallituksen ptk 3.12.1973§5; JOS:n kulttuurijaoston julkaisu 1973; jäsenkirjeet 22.3.1973, 18.4.1973.

Ajanoloon muunlainen yhteistyöverkosto syntyi. Neuvostoliitto oli korkeakoulujen ja DDR tasa-arvoisuuden ihannemaa. Neuvostoliiton ja sosialististen maiden delegaatiot, vietnamilaiset vieraat, Chile-kabareet, DDR-tapahtumat, Pohjois-Korean kansandemokratian näyttelyt ja filmit, taistolaiset kirjallisuusseminaarit, poliittisten lauluryhmien esiintymiset, osallistumiset maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaaleille sekä rauhan, solidaarisuuden ja ystävyyden julistamiset kuuluivat ylioppilaskunnan toimintaan siinä missä sosiaalivaliokunnan yhteistyö Sosialistisen terveysrintaman Jyväskylän osaston kanssa.⁵³⁵

Ylioppilaskuntavaalit heijastelivat yleisempää kehitystä. 1970-luvun kiihkeimmissä ylioppilaskuntavaaleissa JOS:n kannatus liikkui 20 prosentin tuntumassa, JOS:n 15 prosentin tietämissä ja JOKA:n kymmenessä prosentissa. Vasemmiston kokonaiskannatus lähenteli 50 prosenttia, joten vallankeikauksesta voitiin haaveilla. Hajallaan oleva ja ristiriitainen vasemmisto itsessään jarrutti haaveen toteutumista. Vasemmalle vienyt virta tyrehtyi, eikä oikeisto-opposition kannatus osoittanut laskun merkkejä.

Toisiaan vastaan kamppailevinakin vasemmistolaisten järjestöjen painoarvo oli kannatusta suurempi. Niiden poliittisen tekemisen tapa (poliittinen kulttuuri) kaksinkertaisti kannatusprosentin.

PAIKKAJAKAUMA EDUSTAJISTOVAALEISSA 1973–1976

	JOS	JOKA	JSO	JOK/JOL	JOO/Krist.
1973	7	3	7	12	11
1974	8	4	6	12	10
1975	8	4	6	10	11
1976	5	5	8	10	12

JYY, vuosikertomukset 1973–1976; Lamberg 2004, 588–589.

Kiihkeintä kamppailua, *luokkataistelua*, käytiin nimenomaan vasemmiston keskuudessa, erityisesti opiskelevien sosialistien ja puoluekartalle 1973 ilmestyneiden SKP:n ja SKDL:n enemmistöläisten eli opiskelevien kansandemokraattien (JOKA) välillä. Pyrinnöt vasemmistojärjestöjen yhteistyöhön kariutuivat opiskeleviin sosialisteihin. Nämä halusivat ehdottoman hegemonian ja ryhtyivät luokkataisteluun. Jossilaiset olivat kommunisteja, sosialisteja ja kansademokraatteja, jokalaiset olivat kommunisteja, sosialisteja ja kansandemokraatteja. Siltikään he eivät mahtuneet samaan huoneeseen eivätkä puhuneet samaa kieltä. He kiistivät toisensa tai taistelivat keskenään verissä päin. JOKA oli heti nuorleninisteille pahin uhka, joka piti tavalla tai toisella tuhota ja mitätöidä. Eipä silti, JOKA oli tosiaan perustettu palauttamaan nuorleninistit saarislaiseen ruotuun.

Taistelun syvyyttä osoittaa se, että järjestöjen jäseniltä edellytettiin taistelevaa pukeutumista. Nuorleninistit löysivät sotilaspukinsa Saksan demokraattisesta tasavallasta. Freie Deutsche Jugendin mallia mukailevat siniset paidat olivat opiskelevien sosialistien taisteluasuna. Opiskelevat kansandemokraatit halusivat osoittaa taisteluasun vallinnalla järjestön kansandemokraattista solidarisuutta. Suomen demokraattisen nuorisoliiton punaisesta paidasta tuli JOKA:n järjestöpaita.⁵³⁶ JSOlaisille ei ollut paitaa, mutta taisteluvaateparsi heilläkin oli: sosialidemokraattinen kaulahuivi.

Vuosi 1973 oli vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen käänne. Se koostui taistelukeväästä ja taistelusyksystä. Ankaraa sanasotaa käytiin ja taistelutaktiikoita ja -strategioita luotiin. Strategioissa ja taktiikoissa oli vähemmän eroja. JOS kiisti, JOKA houkutteli ja JSO oli ymmällään.

Syksyn 1973 vaalien alla JOS järjesti neuvottelutilaisuuden, jonka tarkoituksena oli häivyttää JOKA olemattomiin. Vastaavasti JOKA:n puheenjohtaja lähestyi jossilaisia eli *taisteluelviään* samankaltaista kokousta ehdotellen. Tavoitteena oli kaikkien kansandemokraattisten voimien *yhtenäinen taistelurintama*.

JOS:n edustamassa vaalitaktiikassa ei ollut JOKA-nimistä järjestöä. Oli ainoastaan yksi kommunistien ja kansandemokraattisten opiskelijoiden vaaliliitto. Sen JOS monopolisoi itselleen ja kieltäytyi tunnustamasta JOKA:n olemassaoloa. Koska keskusvaalilautakunnassa oli opiskelevilla sosialisteilla edustajansa, JOKA ei saanut ilmoittaa vaaleissa olevansa kommunistien ja kansandemokraattinen järjestö.

JOKA vetosi vasemmistolaisiin opiskelijajärjestöihin, että ylioppilasvaaleissa esiinnyttäisiin Aleniuksen mallia noudattaen yhtenäisenä *työväenliikkeenä*. Tosin järjestö ei kertonut, millaista yhteistyön tuli olla. Kun vetoamus oli esitetty, voitiin hyökätä ja leimata. Jokalaiset katsoivat, että jossilaisten järjestämä neuvottelutilaisuus oli eräänlainen *oikeudenkäynti*, jossa kommunistiset ja kansandemokraattiset opiskelijat *luokiteltiin* jyviiin ja akanoihin. Suurta vihollista vastaan käydyn taistelun voittaminen edellytti pienemältä vankkaa selustaa, joten jokalaiset nojautuivat puolueeseen. He yrittivät avata JOS:n monopolin vetoamalla SKDL:n ja SKP:n piirisihteereiden lausuntoihin, joiden mukaan JOKA oli vähintään yhtä oikeutettu käyttämään vaaleissa tunnusta ”kommunistit ja kansandemokraatit”.⁵³⁷

Sosiaalidemokraatit halusivat niin ikään vasemmiston yhteistointintaan, mutta eivät ymmärtäneet alkuunkaan, että kaksi kansandemokraattista järjestöä olivat toistensa pahimpia vihollisia. JSO:n puheenjohtaja lähestyi vaalien alla opiskelevia kansandemokraatteja ja opiskelevia sosialisteja ehdottaen JSO:n, JOS:n ja JOKA:n

yhteistä ”työväenliikkeen vaaliliittoa”. Todellinen asianlaita selvisi nopeasti. Koska JOS kielsi kategorisesti JOKA:n olemassaolon, ei edellytyksiä vaaliliitolle ollut.

MUUT TAISTELURINTAMAT

Ankarimmat taistelut käytiin muilla rintamilla. Merkittävimpiä valtakamppailun keskuksia oli ylioppilaskylä, missä vasemmisto imi. Vaaleissa JOS sai äänistä 19, JOKA 15 ja JSO 15 prosenttia. Vasemmiston menestyi asukasneuvostovaaleissa siksi, että ylioppilasasuminen edusti sosiaalista asumista, ja siksi, että puoluejärjestöt olivat oikeastaan ainoita keskeisiä yhteisöllisyyden rakentajia ja vapaa-ajan aktiviteettien luoja. Koska järjestöt – etenkin JOS ja JOKA – rakennettiin toverijärjestöiksi, ne tarjosivat sosiaalisina yhteisöinä vastikään kodeistaan irtautuneille nuorille erinomaisen yhtenäisyyttä ja turvallisuutta tarjonnan verkoston.

JOKA, vaaliaineistot.

Syksyn 1973 vaalien tulosta pohdittiin ylioppilaslehdessä oikeastaan vain tulokkaiden osalta: ”JOS vasemmiston valtias”, ”JOKA kiistelty tulokas”.⁵³⁸ Näin oli vastakin. Vuonna 1973 luodut asetelmat säilyivät läpi puoluepolitiikoinnin valtakauden. JOS julisti SOL:n äänellä, ettei se osallistu missään tapauksessa samaan hallitukseen JOKA:n kanssa.⁵³⁹

JOKA ja JOS halusivat toimintayhtenäisyyden kansandemokraattisessa liikkeessä – mutta kenen ehdoilla, se olikin kokonaan toinen juttu. JOS:n ja JOKA:n välinen vastakkainasettelu, kyräily, suora taistelu ja taktiset myönnytykset värjivät ylioppilaspolitiikka ja auttoivat sosiaalidemokraatteja, keskustalaisia, liberaaleja ja oikeistolaisia vaalityössä.⁵⁴⁰ JOKA oli JOS:lle hajotusjärjestö ja SOL JOKA:lle kansandemokraattista yhtenäisyyttä rikkova keskusjärjestö.⁵⁴¹ Tilanne ei vuosiin juuri muuksi muuttunut – paitsi siltä osin, että 1974 opiskelevat kansandemokraatit ja sosiaalide-

mokraattiset opiskelijat liittoutuivat opiskelevia sosialisteja vastaan.⁵⁴²

Taisteluvoimaa, rivien järjestystä ja kurinalaisuutta mitattiin ehdokkaiden määrällä. Ylioppilaskuntavaaleissa järjestöjen ehdokaslistat olivat käsittämättömän pitkiä.⁵⁴³ Esimerkiksi vuonna 1975 opiskelevilla sosialisteilla oli 152, sitä lähellä olevalla sitoutumattomilla demokraateilla viisi, opiskelevilla kansandemokraateilla 87 ja sosiaalidemokraateilla kymmeniä ehdokkaita.⁵⁴⁴

Vaikka SOL kielsi jäsenjärjestöiltään hallitustason yhteistyön hajotusjärjestöjen kanssa, toisenlaista yhteistyömuotoa julistaminen ei estänyt. Ylioppilaskylän asukasneuvostossa JOKA ja JOS sopivat esiintyvänsä kommunistien ja kansandemokraattien edustajistoryhmänä. Sen toimintaa koordinoi työvaliokunta, ja se velvoitti *ehdottomaan ryhmäkuriin* ja virka- ja edustajapaikkojen jakamiseen tasapuolisesti. Toisaalta sopimuksessa todettiin, että ainoastaan yksimieliset päätökset olivat sitovia; sellaisia luokkataistelussa harvemmin syntyi.⁵⁴⁵ Ylioppilaskylän asukasneuvostovaaleissa ja asukasneuvostotoiminnassa iskulauseena oli *reaalisosialismi*. Sosialismin ihanteena oli vuokra-asuminen, jota oli toteutettu esimerkiksi sosialistissa maissa.⁵⁴⁶

Keitä he ovat?

Kommunististen ja kansandemokraattisten järjestöjen yhteenlaskettu kannatus nousi Jyväskylässä enimmillään 30 prosenttiin (paikkoja 13/40). Niiden asema opiskelijapolitiikassa oli suhdetta painavampi. Tässä onkin kiinnitettävä huomiota kehityksen toiseen puoleen: JOS:n ja JOKA:n listoilta ylioppilaskunnan edustajistoon valituista henkilöistä useimmat istuivat siellä vuosikausia, vaikuttivat samalla luottamustehtävissä tiedekuntaneuvostoissa ja laitosneuvostoissa ja painostivat vielä ainejärjestöjen välityksellä.⁵⁴⁷

Opiskelevien sosialistien ja opiskelevien kansandemokraattien joukossa oli kyllin henkilöitä, jotka olivat vaikuttaneet keskeisesti ylioppilaskuntapolitiikassa yhtenäisen JOS:n kaudella, jatkoivat

edelleen hajaannuksen jälkeen ja istuivat vieläpä vuodesta toiseen ylioppilaskunnan edustajistossa. Opiskelevista sosialisteista löytyi useita neljän kauden edustajia, jopa kaksi kuuden kauden edustajaa, ja opiskelevista kansandemokraateistakin yksi neljän ja yksi viiden kauden edustaja. Samoin JSO:ssa oli joukko pitkän linjan vaikuttajia. Kaikki olivat keskeisissä asemissa myös järjestöissään. He olivat joko järjestön ideologeja tai toimitsijoita ja tuskin tekivät tilaa 70-luvun kuluessa nuoremmille yrittäjille. Niinpä ani harva uusi nousi asemaan, jossa kykeni osallistumaan merkittävällä tavalla ylioppilaskunta- ja opiskelijajärjestöpolitiikkaan. Kansandemokraattien riveissä tämä oli helpompaa, vaan ymmärrettävistä syistä. Siellä nimenomaan haluttiin tukea verestä ja nuorleninismissä tahrantumatonta voimaa kamppailuun SKDL:n ja SKP:n enemmistön ehdoilla – vaan huomata nimenomaan ehdoilla.⁵⁴⁸

Sosiaalidemokraattien osa oli kurja; joukkoliikkeeksi siitä ei ollut, ja usealle marxilaiset arvot omaksuneelle nuorelle sosiaalidemokratia oli välivaihe ennen järjestäytymistä sosialistien ja kommunistien riveihin. Mutta liikettä ja järjestöjen vaihtajia oli moneksi. Tavatonta ei ollut, että opiskeleva sosialisti siirtyi sosiaalidemokraattisiin opiskelijoihin, kun ei saanut kaaderikurin vallitessa ilmaista mielipiteitään, liittyäkseen taas myöhemmin joko opiskeleviin kansandemokraatteihin tai sosialisteihin. Paluuloikka oli vihainen ja kaunainen, ja suurimmat sosiaalidemokraattien viholliset löytyivätkin loikkareiden joukosta.⁵⁴⁹

Järjestäytyminen sosiaalidemokraatiksi, sosialistiksi, kansandemokraatiksi ja kommunistiksi oli harvemmin osoitus takinkääntämisestä tai isäkapinasta. Sellaistakin esiintyi järjestöjen ääripäisissä, ideologioiden ja liepeilijöiden joukossa: järjestöjen ideologeissa ja johtavissa toimitsijoissa oli henkilöitä, jotka rakensivat identiteettiään suhteessa kotitaustaansa.⁵⁵⁰

Opiskelevien kansandemokraattien ja sosiaalidemokraattisten opiskelijoiden jäsenet eivät irrottautuneet niin selvästi taustastaan kuin osa opiskelevista sosialisteista. Viimeksi mainitut itse asiassa pilkkasivat opiskelevia kansandemokraatteja siitä, että nämä olivat isiensä talutettavissa ja työskentelivät isiensä vaatimalla tavalla.

Toisaalta juuri isäkapinan ja marxilais-leniniläisen tiedostamisen kautta nuortistolaisiksi uudelleensyntyneet ideologit ja toimitsijat olivat käyttökelpoisia agitaation ja propagandan välineitä. Narratiiviset itseanalyysit ja totuuden eli tietoisuuden elämäkertomukset palvelivat niin ulkoista kuin sisäistä propagandatehtävää muistuttaen saarnaajien kertomuksia.

Kertomuksia julkaistiin nuorleninistien omissa lehdissä. Tavallisessa kertomuksessa kuvattiin joko pitkää uraa kansandemokraattisissa järjestöissä tai vasemmistolaistumisen askelmittain etenevää tietä kohti marxilais-leniniläistä kommunismia taikka kertakääntymistä. Ensimmäistä edusti JOS:n historian-suomen-taideaineiden osaston osastovastaava (mies). Ennen opiskeleviin sosialisteihin ja sosialistiseen opiskelijaliittoon järjestäytymistään hän oli edennyt kotipuolella Pihtiputaalla demokraattisten nuorten puheenjohtajaksi. Toisen tason nuortistolaisen elämäntarinan esitti venäjän kielen opiskelija (nainen). Hän vasemmistolaistui pitkin 60-lukua, astui mukaan kommunistiseen nuorisoliikkeeseen 1969, liittyi Puolueeseen 1970 ja Jyväskylän opiskeleviin sosialisteihin 1971, missä pääsi kamppailemaan taistelujoukossa tulopolitiikkaa ajavia sosiaalidemokraattivetoisia hallituksia vastaan. Kolmatta kertomusta edusti JOS:n pääsihteerin (mies) omaelämäkerta. Siinä hän teki tiettäväksi kasvaneensa sosiaalidemokraattisessa kodissa, jossa kommunisteja pidettiin vihollisina ja Neuvostoliittoa sotilasdiktatuurina. Hallinnonuudistustaistelun kiihkeimpinä aikoina mies oli mukana Jyväskylän ylioppilasteatterissa, joka valmisti sketsejä hallinnonuudistustilaisuuksiin. Tuolloin hän huomasi, että JOS oli johdonmukaisin yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolustaja, ja löysi totuuden marxismi-leninismistä.⁵⁵¹

Merkillepantavasti nuorleninistien ryhmässä harva kuului 60-luvun uudistajien ryhmään, joka eli uusvasemmistolaisuuden kauden ja ohjasi opiskelevat sosialistit marxismi-leninismiin. Uudistajat olivat poistuneet järjestöpolitiikasta ylioppilaskunnan viranhaltijoiksi, valtion ja kuntien virkamiehiksi tai jatkoivat nuortistolaisessa liikkeessä opettajina. Vaikka heillä ei ollut järjestöllisiä tehtäviä, heillä oli perin tärkeä asema nuorleninistien liikkees-

sä. He muodostivat nuorleninisin kulisin ja hyötyivät asemastaan. Opiskelevat sosialistit julistautuivat SKP:n apulaisiksi, jolloin oikeat kommunistit saivat heiltä apua. Siksi heidät esiteltiin ihanteellisesti. Ei tarvinnut peitellä sitä, että he olivat olleet lähellä SKDL:n uudistajia. Päinvastoin julistettiin, että he olivat tehneet tilin menneisyytensä kanssa ja uudestisyntyneet sollilaisiksi (vrt. Setälän *Uusstalinistin uskontunnustus*). Heistä rakennettiin opiskelevien sosialistien pyhiä: he olivat aitoja johtajia, jotka olivat käyneet läpi virheellisen vaiheen ja tulleet oikeasti tietoiseksi muun muassa tuomitsemalla entiset itsensä.⁵⁵² Ja johtajia pyyteettömät apulaiset tarvitsivat.

Kansandemokraatit eivät tiedostamismarratiivien julkaisemista juuri harrastaneet, mutta tavallaan hekin edellyttivät jäseniltään poliittisen elämäkerran kuvausta. Jäseneksi hakevien oli täytettävä kalkeeripaperille asiakirja. Siinä kysyttiin kunkin jäseneksi haluaavan henkilötietojen ohella opiskeltavia aineita ja niissä edistymistä, erityisharrastuksia, jäsenyyksiä ja luottamustoimia kansandemokraattisessa liikkeessä (SKP, SDNL, SNDL, SOL, SKDL), muita jäsenyyksiä (Neuvostoliiton, Chilen, Vietnamin ja Kuuban ystävyysseurat, Rauhanpuolustajat, Työväen Urheiluliitto, E-osuusliike), kielitaitoa jne.⁵⁵³

Sosiaalidemokraattien keskuudessa tilanne oli samankaltainen. Tiedostamismarratiivit eivät kuuluneet järjestön kuvaan, mutta jokaisen jäsenen ura ja kontaktit haluttiin tietää.

Opiskelevien sosialistien taistelu hajotusjärjestöä vastaan

Helsingin tie oli Jyväskylän tie. Täällä SKDL-uskolliset kansandemokraatit irtautuivat JOS:sta kuten Helsingissä ASS:sta. Muualla oli toisin, kun uusi marxilais-leniniläinen radikalismi irtautui vanhoista ryhmistä.⁵⁵⁴

Kun nuorleninistien SOL:lla ei ollut tarjota uusia avauksia, se leimasi yhtenäisen opiskelijaliikkeen taantumukseksi. SOL:n

hallituksen mukaan opiskelijaliike oli byrokratisoitunut liikkeen (so. SYL:n) johdon sisäisten ristiriitojen vuoksi,⁵⁵⁵ mikä heijastui opiskelijaliikkeen paikallistasolle. Kiistäminen, kieltäminen, leimaaminen ja tuomitseminen olivat nuorleninistien dogmina ja imperatiivina. Kiistäminen ja tuomitseminen ilmaistiin selvimmin suhteessa opiskeleviin kansandemokraatteihin. Näitä ei kerrassaan ollut, eikä näiden jäseniä mielellään nimeltä mainittu. Jos jossain yhteydessä hajottajista oli pakko puhua, heidät kuvattiin halveksien lainausmerkeissä tai varustaen niin sanottu -ilmaisulla (ns. kansandemokraatit, ”kansandemokraatit”).⁵⁵⁶

Opiskelijoiden etua ajavassa talous- ja sosiaalipolitiikassa opiskelevilla sosialisteilla oli vähemmän annettavaa. Voimavarat käytettiin käytännön työhön, joka hautautui agitoivassa ja propagoivassa toiminnassa näkymättömiin. Koulutus- ja tiedepolitiikassa oli alue, missä voitiin joukkovoimaa näyttää sekä ääntä ja kynää käyttäen. Nuorleniniläisen opiskelijaliikkeen keskeisimmiksi tavoitteiksi nostettiin koulutus- ja tiedepolitiikan demokratisoiminen. Tämä tarkoitti *demokraattisen valvonnan* laajentamista hallinnossa ja opeutuksessa sekä anti-imperialismia ja ammatillisuutta korostavan tutkinnouudistuksen toteuttamista. Tutkintovaatimuksissa oli korostettava sosialististen maiden tieteen saavutuksia, ja niistä poistettava rauhan ja Neuvostoliiton vastaiset epätieteelliset oppikirjat.⁵⁵⁷

SOL:n käskyin JOS kääpetyi itseensä, huusi ja taisteli sosiaalidemokraatteja ja kansandemokraatteja vastaan. Kansandemokraattien, keskustalaisten ja sosiaalidemokraattien *yhteisrintamaliike* oli katkera pala JOS:lle. Järjestö joutui nyt tahtomattaan hegemonian sijasta oppositioon. Opiskelevat sosialistit hämmästelivät, että eristämässä päävastuullisina olivat sosiaalidemokraatit; näin oli tietysti siksi, ettei opiskelevia kansandemokraatteja oikeastaan ollut. JOS julisti, että sosiaalidemokraattien ja ns. kansandemokraattien sopimus lakkautti vuosia jatkuneen demokraattisen yhteistyön.⁵⁵⁸

Julkilausumissaan JOS katsoi, että vanhastaan sen ja SOL:n järjestöjen eristäminen oli ollut oikeiston pääpyrkimyksenä. Mutta nyt reformistiset ryhmittymät olivat *hyökänneet räikeästi* kansandemokraattista liikettä, kommunistista puoluetta ja sosialistista opiskelijaliittoa vas-

taan. Tempaus oli myös omiaan vaarantamaan ylioppilaskunnan roolin opiskelijoiden etujärjestönä, kun luovuttiin yhä-henkisestä ja vaihtoehtottomasta tiede- ja korkeakoulupolitiikasta. Reformistit olivat alistuneet voittoperiaatteella toimivalle liikeyritykselle. JOS:n eristämisen katsottiin merkitsevän sitä, että ylioppilaskunnan mahdollisuudet kaupungin ja valtiovallan painostamisessa kaventuivat.

Täydellä voimalla hajotusjärjestöä vastaan hyökättiin syksyllä 1975 JOS:n kulttuurijaoston julkaisemalla 70-sivuisella monisteella *'Selviytymisaineisto Opiskelijoille: SOL – SKP:n apulainen ja reservi'*. Siinä JOS:n sihteeristö esitti, että SOL oli johdonmukaisin opiskelijoiden oikeuksien puolustaja ja että aineiston tarkoituksena oli pehdyttää SOL:n asiakirjoihin ja JOS:n historiaan. Siinä kerrottiin myös, missä hajotusjärjestön keskus (KOJ) sijaitsee, miten SOL suhtautuu ns. kansandemokraattisiin hajotusjärjestöihin (HOKA ja JOKA) sekä millainen on niiden aatteellinen ja poliittinen linja. *Asiakirja* osoitti selvästi, että JOS oli kasvanut täyteen ideologiseen mittaansa. Siinä identiteetti rakentui toisaalta SOL:oon ja sen vihollisiin ja toisaalta oman järjestön historialliselle kehitykselle. Historiallinen vaihe oli merkittävä ja kunniakas: Ylioppilaiden Sosialidemokraattisen Yhdistyksen perustamisesta oli kulunut 70 vuotta, Akateemisen Sosialistiseuran perustamisesta 50 vuotta ja Sosialistisen Opiskelijaliiton perustamisesta 10 vuotta.⁵⁵⁹

Hajottamiseen oli lääke. HOKA ja JOKA olivat ilmiselvä hyökkäys, jolla toteutettiin SKDL:n puoluesuuntaista kehitystä. Sen takia ne oli yksinkertaisesti lakkautettava ja niiden jäsenistö siirrettävä SOL:n jäsenjärjestöihin. Oulun ja Tampereen sosialistiset opiskelijat sekä Turun akateeminen sosialistiseura olivat poliittisia realiteetteja. Ne eivät sinällään olleet hajotusjärjestöjä tai SKP:n kieltämiä rinnakkaisjärjestöjä. Siksi niitä voitiin kohdella lempeämmin: niiden toiminta oli ainoastaan yhdistettävä Oulun ja Turun marxilaisiin opiskelijoihin ja Tampereen marxilaisiin ryhmiin.⁵⁶⁰

Hajotusjärjestön ilmestyminen kiihotti vaatimaan JOS:n jatkuvaa järjestöllistä kehittämistä; puhuttiin marxilais-leniniläisestä järjestäytymisestä, mikä merkitsi käytännössä SOL:n linjan toteuttamista ja kurinalaistamista.⁵⁶¹ Opiskelevat sosialistit tunnustivat to-

siasiana sen, että talouden kehittäminen oli elinehto järjestölliselle tulevaisuudelle. Siksi sihteeristö perusti talousosaston ja nimitti jokaiseen tiedekunnittain järjestettyyn osastoon yhden talousvastaavan. Taloudenpidossa noudatettiin porvarillisen yhdistystoiminnan periaatteita, marxismi-leninismiin myymistä lehtien, kirjojen ja pu-naperjantain avulla.⁵⁶²

Opiskelevien sosialistien ensimmäinen itsenäinen toimisto sijaitsi syksyyn 1974 saakka yliopiston välittömässä tuntumassa Mäki-Matinkadulla, vanhan puutalon kivijalassa.⁵⁶³ Kun opiskelevat sosialistit muuttivat Mäki-Matinkadulta ydinkeskustaan, järjestön toimintaolosuhteet kohenivat merkittävästi. Toimitila vuokrattiin Opiskelijoiden tuki -yhdistyksen nimissä Keskustie 21:stä. Kyseessä oli suuri katutason liikehuoneisto, jonka käyttäjinä olivat JOS:n ohella neljä taistolaisista nuorisoyhdistystä, SOL:n piiri, kolme pioneeriosastoa, Tiedonantajan levikkijaosto, Jyväskylän sosialistiset tekniikan opiskelijat ja Jyväskylän asukas-yhdistys. JOS:n omaisuus merkittiin vuokralaisen nimiin. Se koostui muun muassa painokoneesta, kahdesta offsetmonistuskoneesta ja masterinvalmistusapparaattista. Kellaritiloissa Pumaska Offset painoi järjestön julkaisut, joita myytiin katutason kirjakauppa Pumaskasta kommunististen asiakirjojen, kirjallisuuden, lehtien, julisteiden, levyjen ja SOL-kirjojen ohella marxilais-leniniläisenä perusopintomateriaalina. Vuoden 1975 taistolaisen järjestötietokyselyyn JOS:n puheenjohtaja ja järjestösihteerit saattoivat kehua, että ”toimisto sijaitsee erinomaisella paikalla keskellä kaupunkia kävelykadun varrella.” Pumaskassa annettiin myös sosialistista opintoneuvontaa ja värvättiin kulttuurin tekijöitä Otto (Kuusinen) ja Elmer (Diktonius) -kerhon avulla. Siellä kokoontui kirjallisuuspiiri, myöhemmin Punaiseksi huoneeksi -kutsuttu keskusteluryhmä.⁵⁶⁴

Järjestöllinen kehittäminen lisäsi harrastamisen taakkaa ja teki siitä ihanteellista työtä. Tavoitteena oli, että JOS tuottaisi säännöllisesti järjestöllisiä tilanearvioita ja että kaikilla järjestön tasoilla sihteeristön työvaliokunnasta perustason osastoihin pidettäisiin säännöllisesti kokouksia.⁵⁶⁵

Järjestöllä oli useampia julkaisuja. Pää-äänenkannattaja *Lukutoveri* ilmestyi kuudesti vuodessa. Merkittävien numeroiden levikki nousi tuhansiin. Lukutoverissa julkaistiin painavampia ja harkittuja paljastuskirjoituksia agitaatiovastaavien kokouksien ja sihteeristön selonteokojen pohjalta sekä tuettiin marxismi-leninismiin ja fasismin opiskelua. Ongelmana pidettiin sitä, ettei lehdellä ollut vakituista päätoimittajaa. *JOS-informaatiot* ilmestyivät useammin. Niitä painettiin niin ikään tuhansia ja kielellisesti puutteellisempina.

Näiden lisäksi julkaistiin kollektiivisen käsittelyn läpäisseitä osastolehtiä muutaman kerran vuodessa:

Kasvattaja	kasvatustieteiden osasto;
Aurora	historian, suomen ja taideaineiden osasto;
Sarvikuono	kemian ja biologian osasto;
Liike	liikunnan osasto;
Kollekti/Punakka	kielten osasto;
Suuntaaja/ Dumppilainen	matematiikan, fysiikan, tilastotieteen ja tietojenkäsittelyn osastot;
Puntari	yhteiskuntatieteiden osasto; ja
Punasielu/Heijastus	psykologian osasto.

Kollektiivitoimituskuntien osastolehdet olivat haluttuja, laajoja ja useita artikkeleja sisältäviä aikakauslehtityyppisiä julkaisuja. Ahkerimmat osastot julkaisivat laitosneuvostovaaleja ym. silmälläpitäen myös JOS-informaation osastoversioita (esim. yhteiskuntatieteiden osaston YT-info ja taloustieteiden ja tietojenkäsittelyn osaston TTT-info).⁵⁶⁶

Laajaksi lähes 400-jäsentä käsittäneeksi paisunut organisaatio tarvitsi järjestölle omistautuneita täyspäiväisiä työntekijöitä. Pääsihteerit ja taloussihteerit työskentelivät järjestön palkattuina toimitusjohdina.⁵⁶⁷ Palkat ja palkkiot sekä uuden toimitilan vuokrat, koulutus- ja julkaisutoiminnan kulut nousivat niin korkeiksi, että järjestö tuotti jatkuvasti kymmenien tuhansien tappiota – eivätkä jäsenet

edes viitsineet hoitaa jäsenmaksuvelvoitettaan. Niinpä toimintasuunnitelmissa korostettiin alinomaan jäsenmaksujen suorittamisen ja materiaalisäästäväisyyden merkitystä.⁵⁶⁸ Eräänlainen huipentuma saavutettiin vuonna 1976, kun tilipäätöksen hyväksymisen yhteydessä tehtiin päätöslauselma JOS:n taloudenhoidosta. Siinä todettiin, että osastojen johdon tehtävänä oli valvoa jäsenmaksujen suorittamista: ”Jäsenmaksun suorittaminen on tietoisuuden tärkein mittari!”⁵⁶⁹

Vanhojen toimintamuotojen lisäksi – varsinkin kun osa vanhasta kaaderistosta siirtyi yliopiston henkilökuntaan – kyettiin luomaan alkuun lukukausittainen studia generalia -järjestelmä.⁵⁷⁰ Toinen ulottuvuus kytkettiin tiiviisti SOL:n alle. JOS:n rinnalle perustettiin toukokuussa 1973 nuorleninistien Asukasyhdistys eli asukasliitto. Sen puheenjohtajana oli JOS:n kaaderikonkari, sen linja tiedettiin selkeäksi ja sen tehtävänä oli painostamalla ja politisoimalla edistää demokraattista joukkoliikettä asunto-, ympäristö- ja aluepoliittisissa kysymyksissä.⁵⁷¹

Puolueuskollinen JOKA

Opiskelevat sosialistit olivat kiistatta oikeassa siinä, että JOKA oli hajotusjärjestö: periaatteelliset tavoitteet olivat samankaltaisia.

Jyväskylän opiskelevien kansandemokraattien perustamiskokous pidettiin maaliskuun 18. päivänä 1973. Tapahtuma, johon osallistui yli 40 opiskelijaa ja *sivistyneistön edustajaa*, huomioitiin eri julkaisuissa. Kansan Uutiset kertoi järjestön joukkovoimasta ja viittasi hienovaraisesti siihen, että JOKA oli SKDL:n edustaja opiskelijamaailmassa. JOKA vaati korkeakoulujen sisäisen hallinnon uudistamista SKDL:n kansanedustajien sivistysvaliokunnan mietintöön liittämissä eriävissä mielipiteessä esitettyjen periaatteiden mukaisesti.⁵⁷² Samaan tiiviiseen SKDL-kytkentään viittasi myös Jyväskylän ylioppilaslehdessä ilmestynyt artikkeli.⁵⁷³ JOKA organisoitui välittömästi edelliskesänä perustettuun kansandemokraattisten opiskelijajärjestöjen neuvottelukuntaan (KOJ). Siihen asso-

sioituivat muutkin SOL:sta irtautuneet ryhmittymät, jotka olivat myös ilmoittaneet, että SOL:n linja oli äärivasemmistolaista, lahkolaista ja marxilaista terminologiaa.⁵⁷⁴

Perustamiskokouksessa hyväksyttiin perustamisasiakirja. Se heijasteli järjestön luonnetta. Tavoitteena oli sosialismin toteuttaminen parlamentaarisesti, väkivallattomasti ja kansalaisvapauksia rajoittamatta. Keskeiseksi teoriaksi mainittiin Ele Aleniuksen *'Suomalainen ratkaisu'*. Perustamisasiakirjan mukaan JOKA kohoiti opiskelijoiden yhteiskunnallista ja poliittista tietoisuutta, taisteli opiskelijoiden oikeuksien puolesta, selvitti SKDL:n tavoitteita ja toimintaa opiskelijamaailmassa, edisti työväestön ja opiskelijoiden yhteistyötä sekä tuki demokraattista joukkoliikettä sen joukko-taistelussa. JOKA katsottiin historiallisesti tarpeelliseksi ja väistämättömäksi, koska kansandemokraattiselle opiskelijaliikkeelle oli olemassa suotuisat subjektiiviset ja poliittiset edellytykset; opiskelija ei enää voinut odottaa hyväpalkkaista tointa, vaan valmistuttuaan hän oli samassa luokka-asemassa kuin työläinen. JOKA oli sosialististen ja kommunististen sivistyneistön edustajien *taisteluliitto*, joka perusti toimintansa tieteelliseen sosialismiin ja sosialistiseen opiskelijaliikkeeseen marxilaisen tradition pohjalta. Sen edustamaa maailmankatsomusta julistettiin *Kansan Uutisissa* ja kansandemokraattisten opiskelijajärjestöjen yhteisessä *Yhteisrintama*-lehdessä.⁵⁷⁵ Voimakas rekrytointi aloitettiin välittömästi: ”Liity JOKA:aan, tule taistelemaan kd-liikkeen riveihin.”⁵⁷⁶

Kansan Uutiset otti JOKA:n heti omakseen ja julkaisi järjestön vaatimukset. Demokraattiseen rintamaan kuuluvia voimia kehoitettiin osallistumaan ylioppilaskunnan ja hallinnonuudistustoimikunnan kokouksiin. Kansan Uutisten mukaan JOKA edusti oikeanlaista kansandemokratiaa, koska asetui yhteisesti hyväksytyjen tunnusten taakse, vaati ylä-periaatetta hallinnon kaikille tasoille eikä hyväksynyt minkäänlaisia kiintiöitä. Hallinnonuudistuksen välttämättömyyttä perusteltiin kansan enemmistön eduilla. Yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuva hallinto palvelisi kansaa opintososiaalisten kysymysten ratkaisemisessa ja ylipäätään korkeakoulun tehokkaan toiminnan turvaamisessa.⁵⁷⁷

Opiskelevien sosialistien vastahyökkäys oli etukäteen suunniteltu, nopea ja voimakas.⁵⁷⁸ Niin pian kuin JOKA:n perustamiskokous oli pidetty, järjestettiin myös JOS:n yleiskokous, jossa järjestö irtisanoutui JOKA:n toiminnasta. Kokouksessa tuotiin esiin sellaisia JOKA:n perustamiseen liittyviä seikkoja, joita muissa yhteyksissä ei korostettu. Toisaalta järjestön perustamisen syyksi oli selitetty se, ettei SKDL:lla ollut näkyviä perusjärjestöjä opistotason oppilaitoksissa, ja toisaalta uuden järjestön olemassaoloa oli ryhdytty heti julistamaan voimakkaasti yliopistolla.⁵⁷⁹

Nuortaistolaisten julkaisut, kuten Tiedonantaja, tietysti huomioivat JOKA:n perustaminen, mutta myös ei-sosialistisessa lehdistössä kommunistien hajaannuksesta ja sen jyväskyläläisestä sivutuotteesta kirjoitettiin.⁵⁸⁰ JOS:n kasvatustieteen osaston lehdessä pilailtiin ajalle tunnusomaisesta vitsivarastosta ammentaen. Siinä arvuuteltiin:⁵⁸¹

Mikä on se, joka hiipii Tapionkatua, pujahtaa Puutarhakadulle [SKDL:n piiritoimisto], tarkastaa, ettei seurata, koputtaa sovitut oveen, kuiskaa tunnussanan ja livahtaa ovenraosta sisään? Vastaus: Se joka on menossa JOKA:n perustavaan kokoukseen.

Tiedonantajassa JOKA:n perustaminen tuomittiin virallisesti. Lehden mukaan hajotusjärjestön perustamisen oli demokraattiselle ja vallankumoukselliselle opiskelijaliikkeelle vahingollinen toimenpide, mutta tästä huolimatta JOS kulki entistä vahvistuneempana eteenpäin.⁵⁸² Tiedonantajan ja JOS:n ainejärjestölehtien juttuihin kansandemokraatit vastasivat ylioppilaslehdessä. Siinä todettiin JOS:n käyttäneen *vastahyökkäyksessään* voimallisesti *konfliktihakuista organisaatiotaan*.⁵⁸³

SKP:n ja SKDL:n taktiikkaa mitattiin syksyllä 1973, kun ryhdyttiin haalimaan paikkoja ylioppilaskunnan edustajistosta. Se oli julkista taistelua ja kamppailua, johon oli valmistauduttu hartaasti.⁵⁸⁴ Piirijärjestöt tukivat jokalaisia kaikin tavoin. JOKA loisti lokakuussa 1973 kansandemokraattien Yhteisrintamajuhlassa. Se oli avoin hyökkäys, johon jossilaisten oli vastattava.

JOS julkaisi vastalauseensa, jonka avulla se yritti torjua hajotusyritykset ja ylioppilaspoliittiset taktikoinnit. Julkilausemassa

JOKA leimattiin eräiden yliopistolla toimivien henkilöiden perustamaksi, kd-piirijärjestön tukemaksi ja SKP:n päätösten kieltämäksi rinnakkaisjärjestöksi.⁵⁸⁵

Julkilausuman mukaan yliopiston oikeistovoimat olivat avoimesti tyytymättömiä. JOKA:n tehtävänä oli ainoastaan JOS:n hajottaminen. Tämä kertoi *työväenliikkeen sisäisestä kurittomuudesta*. Porvarin antama kiitos oli ilmeinen osoitus vääranlaisesta politiikan suunnasta. Yhteisrintamajuhlan tavoitteena oli levittää pahamaineisen Yhteisrintama-hajotuslehden marxismi-leninismille vierasta sanomaa. JOS tukeutui Moskovan neuvoihin. Sielläkin ihmeteltiin, miksi Suomessa SOL:n sisältä oli syntynyt SOL:n marxilais-leniniläisen linjan vastainen suuntaus, joka oli vieläpä perustanut itselleen äänenkannattajan.

Siinä missä taistolaiset saattoivat rehennellä huomattavalla omaisuudellaan, merkittävillä resursseillaan sekä suurella ja keskeisellä paikalla sijaitsevalla toimipaikallaan, joutuivat kansandemokraatit kamppailemaan pienelle yhdistykselle tunnusomaisten ongelmien kanssa. Ensimmäiset jäsenet siirtyivät kansandemokraattien riveihin opiskelevien sosialistien oppositiosta ja sosiaalidemokraattisista opiskelijoista. JOKA ei kasvanut suureksi ja saavuttanut päämääränsä nuorison saarislaistajana. Jäsenistöä oli parhaimmillaan 120, kolmannes JOS:n vastaavasta.⁵⁸⁶

Vaikka yhdistys pysyi pienenä, järjestöorganisaation keskus oli mahtava. Johtokunnassa istui kymmenen henkilöä: puheenjohtaja, sihteeri sekä järjestö-, opinto- ja valistus-, tiedotus-, korkeakoulupoliittinen, sosiaalipoliittisten asioiden, lehdistö- ja kansainvälisten asioiden vastaavat ja taloudenhoitaja. Lisäksi organisaatioon luettiin Yhteisrintama-lehden paikallistoimittaja. Toimintaryhmiä, joiden tehtävänä oli vastata JOS:n osastojen asettamaan taisteluhaasteeseen, kyettiin rakentamaan useammalle ainelaitokselle (historian, kasvatustieteiden–psykologian, kielten, yhteiskuntatieteiden, matemaattis-luonnontieteellisen, liikunnan) sekä tekniseen kouluun ja kauppaoppilaitokseen. Tosin näistä ainoastaan historian, kasvatustieteen–psykologian, yhteiskuntatieteiden ja kauppaoppilaitoksen toimintaryhmät olivat aktiivisia. Ylioppilaskunnan edustajistossa JOKA:lla oli kolme paikkaa, niin ikään laitosneuvostois-

sa (Historia, venäjä, ranska) ja aineyhdistysten hallituksissa kymmenen paikkaa. Historian laitoksen ainejärjestöä JOKA hallitsi.⁵⁸⁷

Opiskelevien kansandemokraattien organisaatio muistutti tavanomaista poliittista yhdistystä. Jäsenistöllä oli järjestössä periaatteellinen päätäntävalta, jota voitiin käyttää vuosikokouksen lisäksi useammin – tavoitteena oli kuukausittainen kokoontuminen – järjestettävissä jäsenkokouksissa. Jäsenkokouksissa käsiteltiin kulloisiakin ajankohtaisia poliittisia kysymyksiä sekä laajempia teoreettisia ja poliittisia ongelmia.⁵⁸⁸

Jäsenistö luokiteltiin huolellisesti. Perustamisvuoden päätyessä JOKA:n virallinen jäsenmäärä oli 80, todellinen kuitenkin 78. Näistä yksikään ei ollut ”*taistolainen*”. Ylimmän tason muodostivat aktiivikaaderit (19), seuraavan aktiivijäsenet (33) ja hyödyntöitä massaa edustivat passiivijäsenet (26). Jäsenistä korkeakouluopiskelijoita oli 59, opisto-opiskelijoita kahdeksan ja oppikoululaisia viisi.

Jäsen- eli yleiskokouksista, joihin osallistui tavallisesti 30–40 (uusien opiskelijoiden saavuttua syksyllä ja suurtapahtumien yhteydessä 60–90) jäsentä ja ”ystävää” paitsi kutsuttaja arvovaltaisia vierailijoita. Vuosikokous sisälsi samankaltaisia piirteitä kuin JOS:n vuosikokous, joskin osanottajia oli vähemmän ja kokouspaikaksi kelpasi ylioppilastalo. Kokousvirkaileijoiden valitsemisen jälkeen paikalle saapuneet keskus- ja liittolaisjärjestöjen edustajat esittivät juhlalliset tervehdyksensä. Sitten luettiin ääneen sisärjestöjen (Turun akateeminen sosialistiseura, Savonlinnan opiskelevat kansandemokraatit, Tampereen opiskelevat sosialistit) lähettämät tervehdykset. Tämän jälkeen esitettiin muiden yhteistyötahojen henkilökohtaiset tai kirjalliset muistamiset.⁵⁸⁹

Tyypillisesti vuosikokouksen yhteydessä opiskelevia kansandemokraatteja muistivat henkilökohtaisesti tai kirjallisesti paikallistason vaikuttajista SKP:n Jyväskylän piirijärjestön piirisihteeri, Keski-Suomen demokraattisen nuorisoliiton toiminnanjohtaja tai toimitsija, Suomen demokraattisen pioneeriliiton Keski-Suomen piirijärjestön edustaja, Jyväskylän seudun sivistystyön edustaja ja joku Jyväskylän seudun pääluottamusmiehistä sekä valtakunnan tason järjestöistä SKP:n keskuskomitean työntekijä ja KOJ:n toimikunnan puheenjohtaja.

SKP:n sihteeristön ja veljesjärjestöjen tervehdysten jälkeen kuultiin arvovaltaiset enemmistökommunistiset tai vasemmistososialistiset yleispoliittiset selostukset. Toisin kuin nuortaistolaiset, kansandemokraatit kävivät selostusten jälkeen käsitellyistä asioista yleiskeskustelun; sama toki koski kokousmenettelyjä laajemminkin. Toimintakertomuksia ja -suunnitelmia kritisoitiin avoimesti, ja muutoksia tehtiin. Puheenjohtajan ja johtokunnan valinnan jälkeen esiteltiin ja vahvistettiin julkilausumat.⁵⁹⁰

JOKA oli avoimuudestaan huolimatta keskusjohtoinen organisaatio, jossa *puheenjohtaja* ja kolme kertaa kuukaudessa kokoontuva *johtokunta* pitivät valtaa. Tuo asia tunnustettiin silloin, kun koko järjestö perustettiin ja sitä vielä rakennettiin. Ensimmäisten toimintavuosien aikana johtokunnan kokoonpano sovittiin *neuvottelukokouksissa*, joissa toisaalta JOS:sta tullut puheenjohtaja ja toisaalta kansandemokraattien piirijärjestö edustivat kollegiaalista valtaa seniorien muodossa. Se, kenet neuvottelukokous halusi puheenjohtajaksi ja keitä se johtokuntaan esitti, hyväksyttiin yleiskokouksessa äänestämättä. Näin johtokunnan jäsenistä joka neljäs oli nainen, vaikka heitä oli jäsenistössä jälleen vähintään puolet.⁵⁹¹

Ainelaitoskohtaiset *toimintaryhmät* perustettiin poliittista opiskelua sekä koulutus- ja solutustarpeiden tyydyttämistä varten. Toimintaryhmät olivat johtokunnan alaisia tieteenalakohtaisia yksiköjä, joita yliopiston lisäksi perustettiin tekniseen kouluuun ja kauppaoppilaitokseen. Edellinen ei koskaan käynnistynyt ja jälkimmäinenkin siirrettiin nuorisoliiton alaisuuteen. Toimintaryhmien painoarvoa osoittaa se, että niiden kehittämistä pidettiin Sirola-opiston asiana. Tuntuvan agitaatiopropagandatyön ohella tärkeäksi tehtäväksi asetettiin aineiston keruu ja raportointi johtokunnalle samalla periaatteella, jota JOS:ssa toteutettiin akselilla osastot–sihteeristö. Mutta kaaderikuri oli JOKA:ssa heikompa: raportteja toimintaryhmien työstä ei juuri esitetty.⁵⁹²

Hegemoniataistelun kovennuttua vuosikymmen puolimaissa JOKA:ssa ryhdyttiin järjestölliseen kohennustyöhön. Vanhakanainen yhdistysmuotoisuus tosin säilytettiin resurssien niukkuuden vuoksi, mutta taistelutehtäviä varten tehtäväkenttiä selvennettiin.

Järjestelyissä korostettiin kyllä sitä, ettei uudelleenorganisoimisessa plagioitaisi muiden opiskelijajärjestöjen organisaatioita. Tulos kuitenkin muistutti merkittäväällä tavalla tärkeimmän vihollisen järjestelmää (so. JOS:n organisaatiota). Johtokunnassa oli *vastaavia* ja sen alaisuudessa oli toimintaryhmiä ja *jaostoja* taistelutehtävien mukaisesti tiede- ja korkeakoulupolitiikalle, opintososiaalisille asioille, kulttuurille, järjestötyölle, kansainvälisyydelle, anti-imperialismille, jäsenhuollolle, jäsenkoulutukselle, tiedotukselle ja agitatiolle. Keskeinen JOS:n osastovastaavien kokousta muistuttava organisaatio oli *koulutusjaosto*, jonka muodostivat koulutusvastaava, järjestövastaava sekä toimintaryhmiä johtavat neljä vastaavaa.⁵⁹³

JOKA:n heikkous yhdistyi sen vahvuuteen. JOS:lla oli resursseja, rahaa ja tukijoita, kun taas JOKA:n oli tultava toimeen sillä, mitä se SKDL:n ja SKP:n piiriltä sai – ei juuri mitään, eikä sillä siten ollut taloudellisia edellytyksiä menestyä. Toimikauden 1975–1976 raportti kuvasti kansandemokraattisten opiskelijoiden heikkoja resursseja. Taloutta ei ollut, ei kunnollista toimilataa eikä työntekijöitäkään.⁵⁹⁴

JOKA TOIMINTAOLOSUHTEET

Organisaatioselvityksessä kerrottiin kurjasta toimilatasta. JOKA:n toimisto sijaitsi SKDL:n Keski-Suomen piirin piirijärjestön tiloissa Puutarhakadulla "pienessä kopissa", joka oli yhteinen invalidien kanssa, jotka päivystivät kerran viikossa tunnin ajan. Viimeksi mainittujen päivystäjänä oli "ollut muun muassa yksi sarvikuono". Toisaalta oleskelu Puutarhakadulla merkitsi erittäin hyviä suhteita paikallisiin kansandemokraattisiin järjestöihin sekä Keski-Suomen ammatillisiin paikallisjärjestöihin. Vastuu toimistotilan siisteydestä painoi – konservatiiviseen tapaan – harvojen harteita, ja niinpä johtokunnan pöytäkirjoihin vietiin ilmoitusasiana maininta siitä, että eräät hallituksen jäsenet olivat siivonneet toimiston.

Kansandemokraattien puheenjohtajan luomassa poliittisessa strategiassa kantavana pyrkimyksenä oli yhteisrintamaliike ja yhteistyöhalukkuuden esiintuominen (JSO, JOK ja JOL) korostamatta liiaksi omaa etua. Konkreettisena tavoitteena oli ollut JOS:n jättämän aukon täyttäminen hyökkäämättä avoimesti opiskelevia sosialisteja vastaan. Puheenjohtaja varasi kuitenkin mahdollisuuden *iskun tekemiseen*, antoi luvan JOS:n arvostelemiseen ja määritteli JOKA:n *pitkän linjan strategiassa* lopullisesti kansandemokraattien suhteen SOL:oon ja opiskeleviin sosialisteihin. *Hyökkäyksiltä* ei tietenkään välttytty: aukko täyttyi kiinnittämällä huomiota negatiivisiin asioihin, jolloin myös vihollisasetelma JOKA:n ja JOS:n välillä syveni. Toisaalta valtataistelu vasemmistojärjestöjen välillä johti siihen, että yhteistyö JOKA:n ja JSO:n välillä kariutui JOS:n *interventioihin*. Opiskelevat kansandemokraatit asettivat tavoitteekseen Alenuksen ajatusta mukailleen sen, että koko vasemmisto ryhtyisi yhteistyöhön *vallan kumoamiseksi ylioppilaspolitiikassa ja yliopiston sosialisoimiseksi*. Kun jokainen ryhmä ryhtyi neuvotteluihin ainoastaan asettamallaan ehdoilla, ei neuvotteluja käyty eikä liioin yhteisrintamaa syntynyt.⁵⁹⁵

Strategisena ratkaisuna oli liittoutuminen sosiaalidemokraattien kanssa, nämä kun julkisesti assosioituivat luokkakantaiseen työväenliikkeeseen. Kansandemokraattien poliittinen asema ylioppilaskunnassa vahvistui, kun he solmivat hallitussopimuksen sosiaalidemokraattien kanssa.⁵⁹⁶

Kurinalainen JOS

Taistelu karaisi. Opiskelevista sosialisteista muodostui jokseenkin täydellinen, byrokraattinen, vastuusuhteiden määrittämä kurinalainen ja keskusjohtoinen organisaatio. Huippuvaiheessa sen järjestöllisessä kehittämisessä oli oikeastaan enää kiinnitettävä huomiota olemassa olevien osasten toimivuuteen ja tehtävämäärittelyyn terävöittämiseen. 1970-luvun nuortaistolaista opiskelijajärjestöä nimit-

tivät demokraattiseen sentralismiin soveltuvat ja jatkuvasti toistetut velvollisuuksien käsitteet: raportointinen, ohjaaminen ja työnjako.

Jäsenkokoukset edustivat järjestön kollektiivista puolta satoin osallistujineen. Sihteeristö koostui edelleen jaostojen johtavista sihteereistä ja johti jaostojen toimintaa. Jaostot valvoivat ja ohjasivat osastovastaavien kokouksia ja siten osastojen toimintaa. Osastojen sisällä oli osastovastaavan johtama työvaliokunta. Ja kaikki raportoivat seuraavalle ylemmälle portaalle. Tavoitteeksi asetettiin, että organisaation jokainen taso kokoontui vähintään joka toinen viikko ja tiedotti jäsenistöä.

Jäsenkokouksista merkittävimmät järjestettiin helmi–maaliskuussa (vuosikokous) ja syyskuussa (syyskokous). Niissä kuultiin demokraattisen keskuksen suullinen tervehdys (SOL:n puheenjohtaja, varapuheenjohtaja tai pääsihteeri) sekä vähemmistökommunisteja lukeutuvien päaluottamusmiesten ja SKP:n piirikomitean jäsenten kirjalliset tervehdykset, valittiin ja täydennettiin sihteeristöä, hoidettiin muut sääntömääräiset asiat ja hyväksyttiin kollektiivisesti uudet jäsenet. Sollilainen JOS julisti avoimuutta, mutta varoi lahkolaisten sisääntuloa ja edellytti siksi jäsen ehdokkaiden tutkintaa.

Jäsenkokouksista tehtiin entistä selvemmin poliittisten linjave-tojen foorumeita. Tämä ei tietenkään vähentänyt sihteeristön valtaa. Päinvastoin todettiin, että jäsenkokoukset oli valmisteltava huolellisesti etukäteen. Jäsenkokoukset olivatkin merkittäviä siksi, että niissä kuultiin poliittisen tilanteen analyyseja SOL:n, SKP:n ja toveriorganisaatioiden edustajien asiantuntemuksella, ja siksi, että niissä hyväksyttiin etukäteen kirjoitetut poliittiset kannanotot.

Yleisissä kokouksissa hyväksytyt kannanotot osoittavat nuorleniniläisen opiskelijajärjestön politiikan painopisteen muutosta opiskelijoiden etujen ajamisesta neuvostoliittolaiseen anti-imperialismiin. Niistä vain muutamat liittyivät opiskelijaelämään, nekin väljästi. Mikäli opiskelijaelämään viitattiin, käytettiin aina hyväksisi huikeaa teoriajargonia ja sidottiin opiskelijaelämä kapitalismiin, monopolismiin, fasismin ja imperialismiin vastaiseen kamppailuun. Tärkeimmät kannanotot koskettivat vähemmän opiskelijoita. Niis-

sä hyökättiin suoraan ja armottomasti porvarillista Suomea vastaan. Nuorleninitit pitivät vallitsevaa järjestelmää porvarillisena yhtenä (so. vaihtoehdottomana) totuutena, jota vastaan olikin helpompi hyökätä keskitetysti kuin pluralistiseksi ymmärrettyä ideologiaa vastaan.⁵⁹⁷

KOMMUNISTIEN KANNANOTOT

Vuonna 1974 hyväksyttiin kolme merkittävää kannanottoa: "DDR 25 vuotta, Väli­rauhansopimus 30 vuotta!", "Demokraattiset toimintaoikeudet turvattava!" ja "Rauhanviikko!"

Kannanotoissa todettiin, että kommunistit olivat johdonmukaisesti ja aktiivisesti taistelleet rauhan puolesta Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden harjoittaman rauhanomaisen rinnakkaiselon hengessä. Siksi rauhanpuolustajia oli voimistettava, Chilen ja Vietnamin kansoja tuettava ja painostettava korkeakoulut ottamaan rauhanopetus pakolliseksi velvollisuudekseen. JOS oli paljastanut virheellisiä tulkintoja II maailmansodan ja etenkin talvisodan käsittelyissä. Siksi 30 vuotta täyttävää väli­rauhansopimusta pyhittävässä kannanotossa vaadittiin vääristelevän ja neuvostovastaisen opetuksen korvaamista totuudenmukaisella opetuksella. Porvarillisen opetuksen tulkinnat liittyivät tiiviisti suurpääoman ja oikeiston intresseihin. Suurpääoman vastustamiseksi oli yhdistettävä demokraattiset voimat, taisteltava Neuvostoliiton ja Suomen ystävyiden lujittamiseksi, vahvistettava YYA-sopimuksen sisällön ja hengen loukkaamattomuus ja säädettävä rauhanlaki sotapropagandan ja Neuvostoliiton vastaisen kiihotuksen kieltämiseksi ja demokratian kaventamisyökkimysten torjumiseksi. Jotta tavoitteet täytyisivät, oli turvattava SKP:n täydelliset toimintaedellytykset, voimistettava Suomi-Neuvostoliitto-Seuraa ja Rauhanpuolustajia sekä irtisanottava EEC-vapaakauppasopimus. Demokraattisia oikeuksia oli kouriintuntevasti poljettu ja kavennettu Jyväskylän yli-

opistossa, joten välirauhansopimusta ja demokraattisia oikeuksia koskevat kannanotot kytkeytyivät kiinteästi toisiinsa: viimeksi mainitussa julistettiin, että rehtorinvirasto oli antanut epädemokraattisia ohjeita, demokraattisia opettajia ja tutkijoita oli syrjitty, opiskelijoille tarkoitettujen kirjojen ja lehtien myyminen yliopiston tiloissa oli kielletty, ainejärjestöiltä oli riistetty mahdollisuus vaikuttaa tutortoimintaan ja joiltakin laitoksilta oli poistettu tutkintovaatimuksista viimeisetkin demokraattiset teokset ja korvattu ne yksipuolisesti valituilla porvarillisen epätieteen teoksilla.

JOS, syyskokouksen ptk. 18.9.1974§9-14.

Kannanotot koottiin päätöslauselmiksi, joilla vahvistettiin osallistuminen ylioppilaskuntavaaleihin, taistelutunnukset ja vaaliteemat.⁵⁹⁸ Taistelutunnuksia oli yksi tai kaksi ja vaaliteemoja oli useita, eivätkä nekään välttämättä konkreettista opiskelijaelämää sivunneet. Esimerkiksi vuonna 1974 JOS:n taistelutunnuksena oli vaatimus Jyväskylän yliopiston muuttamiseksi rauhan ja ystävyyden yliopistoksi. Vaaliteemoiksi nousivat EEC:n vastustaminen, taistelu työväenvästaisista talouspolitiikkaa vastaan, koulutuskustannusten kasvun pysäyttäminen, vuokra-asiat ja lasten päivähoito, anti-imperialismi, yyä-kehityksen korostaminen, edistyksellisen kulttuuritoiminnan tehostaminen ja ylipäättään ylioppilaskunnan kehittäminen oikeistovoimien vaikutusta supistamalla. Osallistumista vaaleihin annettiin peräti päätöslauselma: Opiskelijoiden edut edellyttivät joukkomittaisen toiminnan kehittämistä ja JOS:n kollektiivista vaalityötä.

JOS:n sisällä vaalityö suunniteltiin sihteeristössä, ohjeet hyväksyttiin kollektiivisesti jäsenkokouksessa ja varsinainen työ jäi osastojen tehtäväksi. Perusosastot ottivat vastaan syksyn uudet opiskelijat ja rynnäköivät näiden kimppuun taistolaislehtien tilauksia markkinoiden.

SOL:n demokratiäkäsityksen omaksuminen kasvatti sihteeristön (puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, pääsihteeri, taloudenhoitaja ja kymmenkunta jaostoa johtavaa sihteeriiä) valtaa ja velvollisuuksia, semminkin kun sihteeristö valitsi joukostaan todellisen torpedon eli työvaliokunnan. Siihen kuuluivat itseoikeutettuina puheenjohtaja, varapuheenjohtaja, pääsihteeri ja keskeisimmät sihteerit. Samalla JOS:n keskusjohto alistettiin tiukasti SOL:n keskusjohdolle. Sihteeristölle ja sen työvaliokunnalle lankesi kurinalaistajien rooli: ne tekivät johtotyötä, valvoivat osastojen, jaostojen ja osastovastaavien laatimia selontekoja ja suunnittelivat SOL:n keskeisimmäksi tehtäväkseen nostamaa kaaderipoliittikkaa ja siten myös ohjaustyön kehittämistä. Sihteeristö laati myös toimintaselostukset SOL:lle ja veloitettiin tekemään päätöslauselmat ongelmakohtien korjaamiseksi. SOL:lle tyyppillinen kollektiivinen itsekritiikki ajettiin käskyin perustasolle.⁵⁹⁹

Osastojen sollilaistaminen merkitsi huomattavaa poliittisen työn lisääntymistä ja säännöllistymistä. Demokraattista sentralismia toteutettiin ehdottoman kaaderikurin muodossa. Alatason organisaatiot, osastot ja ainejärjestösolut alistuivat JOS:n johdolle, joka noudattivat kuuliaisesti SOL:n ohjeita.⁶⁰⁰

Perusosastojen työ suuntautui kahdelle alueelle, yliopistohallinnon painostamiseen sekä käskettyihin järjestöllisiin tehtäviin, kuten kulttuuritapahtumien (erityisesti punaperjantait), vaalityön ja jäsenhuollollisen toiminnan järjestämisiin. Perusosastot yrittivät marxilais-leniniläis-demokratisoida eli kaapata ainejärjestöt sekä painostivat laitosneuvostoja demokraattiseen hallintoon, opiskelijoiden taloudellisten kysymysten huomioonottamiseen ja opintosisältöjen demokratisoimiseen. Näin ne taistelivat taantumushallintoa ja professorivaltaa vastaan. Perusosaston rakenne ja rakenteelliset tehtävät määriteltiin tarkoin. Jäsenhuoltoa edustivat toveri-illat, seminaarit, lenkki- ja lentopalloillat sekä ohjelmaryhmät.

Osastovastaava oli osastonsa puheenjohtaja. Hän valvoi osaston toimintaa, laati selonteot osaston kokouksista, välitti selonteot osastovastaavien kokoukselle ja sieltä saadut käskyt osastolleen. Sihteeri piti pöytäkirjaa ja jäsenkortistoa, opintovastaava huolehti

JYVÄSKYLÄN OPISKELEVIEN SOSIALISTIEN ORGANISAATIO

I Järjestötaso

Vuosikokoukset: sihteeristön ja työvaliokunnan hallinnassa

Sihteeristö: sihteerit johtavat jaostoja, jotka kokoontuvat joka viikko

1. Valmistelujaosto
2. Agitaatiojaosto (agitaatiopropagandajaosto)
3. Kulttuurijaosto
4. Osastojaosto
5. Järjestöjaosto
6. Kansainvälisten asioiden jaosto (anti-imperialismijaosto)
7. Vakinaiset toimitsijat: pääsihteeri, taloussihteeri ja toimistos sihteeri

II Osastotaso

Osastot järjestetty tiedekunnittain tai oppiaineittain; osastoissa työvaliokunta, puheenjohtajana osastovastaava; osastokokoukset kerran viikossa; osastotason tärkeimmät toimijat eli vastaavat kokoontuvat yhteisiin kokouksiin kerran viikossa tai joka toinen viikko

1. Osastovastaavien kokous
2. Opintovastaavien kokous
3. Agitaatiovastaavien kokous
4. Kansainvälisten asioiden vastaavien kokous
5. Laitosvastaavien kokous
6. Järjestövastaavien kokous

III Perustaso eli laitokset, joissa toiminta laitostavastavin.

perusopintojen järjestelyistä ja materiaalihankinnoista sekä tiedotusvastaava ilmoitti kokouksista osaston jäsenille. Säännöllisissä osastokokouksissa suunniteltiin toimintaa, käsiteltiin ajankohtaisia opiskelijakamppailun kysymyksiä ja ajankohtaisia poliittisia teemoja sekä tutustuttiin sosialististen maiden saavutuksiin.⁶⁰¹

Perusosastojen merkitys painostustoiminnassa heijastui niiden jäsenmääriin. Kolmessa osastossa (historia–suomi–taideaineet, psykologia, yhteiskuntatieteet) jäseniä oli kymmenen prosenttia koko oppialan opiskelijoista.⁶⁰²

PUNAPERJANTAIT

Punaperjantait ylioppilastalolla olivat opiskelevien sosialistien julkisin ja tunnetuin kulttuurityön muoto. Niillä oli ajankohtaiset teemas ja viralliset osuutensa. Mutta merkittävintä niissä kuitenkin oli yhdessäolo. Oluen, tanssimisen ja illanistumisen ohessa oli mahdollista agitoida, rekrytoida uusia jäseniä ja tietysti tuoda rahaa järjestölle. Tyypillistä oli, että vuoroitellen osastot vastasivat punaperjantain järjestelyistä, kuten SOL:n juhluvuonna 1975: 28.2. Kalevala ja kansankulttuuri (historian, suomen ja taideaineiden osasto), 7.3. kansainvälinen naistenpäivä (kielten osasto), 14.3. poliittisen laulun iltamat (JOS-Agit ja kemian ja biologian osasto), 21.3. Chile (psykologian osasto), 4.4. YYA (matematiikan, fysiikan, tilastotieteen ja tietojenkäsittelyn osasto), 11.4. lainan lopetus (yhteiskuntatieteiden osasto), 25.4. kevään kulttuurin parhaat palat (historian, suomen ja taideaineiden osasto), 1.5. KOM-teatteri (kielten osasto), 9.5. voitonpäivä (kasvatustieteiden osasto).

JOS:n toimintasuunnitelma vuodelle 1975.

Perusosastoilla oli myös se tehtävä, että niiden välityksellä jäsenistö liitettiin enemmän ja vähemmän painostaen Rauhanpuolustajiin ja sosialististen maiden ystävyysjärjestöihin paitsi Kiina-seuraa.⁶⁰³

Työ tuotti tuloksia, jossilaiset liittyivät Rauhanpuolustajiin, Vietnam-seuraan ja Neuvostoliitto-seuraan.⁶⁰⁴

Marxilainen JSO

Sosiaalidemokraattisten opiskelijoiden aatteellinen suunta siirtyi vasemmalle. Niinpä järjestössä puhuttiin marxilaisesta sosialidemokratiasta.

Organisaationa JSO oli heikko, mihin luokkaviholliset kiinnittivät huomiota.⁶⁰⁵ Jäseniä järjestössä oli satakunta, ja intoa riitti. Sosiaalidemokraatit osallistuivat aktiivisesti hallinnon- ja tutkinnonuudistuskusteluihin, kritisoivat PUOLUETTA ja kehittävät organisaatiotaan taistelujärjestöksi. Tämä tarkoitti tieteenala-kohtaisten osastojen perustamista, talouden kohentamista solidaarisuustanssein, vastustajien voimien ja ylioppilaskunnan resurssien tutkimista, aktiivista tiedottamista, yhteyksien etsimistä paikallisiin vasemmistolaisiin opiskelijayhdistyksiin sekä opintotoiminnan laajentamista.⁶⁰⁶

Järjestöllinen heiveröisyys näkyi vaalityössä. Tehostaakseen vaalityötä sosiaalidemokraatit ryhtyivät yhteistyöhön kansandemokraattien kanssa.⁶⁰⁷ Keskusjärjestö oli SONK ja sitä kautta SDP, jonka johto – Kalevi Sorsa etunenässä – lähentyi opiskelijajoukkojen tietämättä työnantajaporvaristoa. Toisaalla Sorsa kehui sosiaalidemokraattista opiskelijaliikettä osana suomalaista työväenliikettä ja toisaalla hän kannatti vanhan aseveliakselin hengessä työnantajaporvariston ja sosiaalidemokraattien lähentymistä, etenkin kun edelliset auttoivat rahallisesti ääri vasemmistolaisien vastaisessa taistelussa.⁶⁰⁸

Kamppailu järjestöllisesti voimakkaampien JOS:n ja JOKA:n kanssa edellytti järjestöllistä ryhdistäytymistä. Niinpä luotiin organisaatio, joka muistutti merkittävällä tavalla kilpailijoiden vastaa-
via: valta keskitettiin *johtokunnalle*, työt jaettiin *jaostoille* ja *osastoille*. Organisaatio oli mahtipontinen. Toimiakseen se edellytti jäseniltä ponnistuksia, eikä se koskaan toiminut. Sentralismiin no-

jaavan JSO:n ytimen muodosti yleisen kokouksen (vuosikokous) valitsema johtokunta, jolla oli oma opintokerhonsa ja joka valvoi osastoneuvoston työskentelyä. Osastoneuvosto oli tiedekuntapohjaisten osastojen keskuselin. Lisäksi JSO:lla oli korkeakoulupoliittinen jaosto, muutama erikoisalan opintokerho sekä valistustyötä varten perustettu *agitaattoriryhmä*.⁶⁰⁹

JYVÄSKYLÄN SOSIALIDEMOKRAATTISTEN OPISKELIJOIDEN ORGANISAATIO JA TEHTÄVÄT

I JOHTOKUNTA

Puheenjohtaja vastaa järjestöllisestä politiikasta, johtotyöstä ja suunnittelusta.

Varapuheenjohtaja johtaa koulutusjaostoa.

Sihteeri välittää informaation, seuraa kansainvälistä politiikkaa ja tiedottaa kansainvälisestä politiikasta.

Tiedotussihteeri johtaa tiedotusjaostoa.

Korkeakoulupoliittinen sihteeri johtaa korkeakoulupoliittista jaostoa.

Taloudenhoitaja valvoo, suunnittelee ja kehittää taloutta ja huolehtii tilinpidosta.

Kulttuurisihteeri huolehtii kulttuuripoliittisesta keskustelusta, virkistystoiminnasta ja kulttuuriohjelmistosta.

Järjestösihteeri ylläpitää jäsenrekisteriä, huolehtii järjestön resursseista, vastaa jäsenkirjeistä ja johtaa jäsenhankintaa.

II JAOSTOT

Tiedotusjaosto (tiedotussihteeri, osastojen tiedotusvastaavat) kirjoittaa lehtiin, koordinoi tiedottamista ja laatii JSO-tiedotteet.

Korkeakoulupoliittinen jaosto (korkeakoulupoliittinen sihteeri ja osastojen kopo-vastaavat) valvoo edustajiston työskentelyä, suorittaa korkeakoulupoliittista analyysia ja laatii 3-4 tiedotetta kuukaudessa.

Koulutusjaosto suorittaa ideologista analyysia ja järjestää koulutusseminaareja.

Työjaosto vastaa postituksesta, monistuksesta, jakelusta, mainonnasta ja toimistosta.

III OSASTOT

Osaston päättävän elimen muodostaa osaston kokous (puheenjohtaja, sihteeri, tiedotusvastaava, opintovastaava). Se esittää jäsenet jaostoihin ja on neuvoa-antava elin. Osaston tärkeimpänä tehtävänä on sosiaalidemokraattisen politiikan suunnittelu ja valmistelu. Osastolla on oikeus esittää ja julkaista alatasen kannanottoja.

Osastovastaava (pj) suorittaa laitosanalyysia, edustaa osastoaan ylempillä tasoilla ja välittää tiedot osastosta johtokunnalle. Sihteeri suunnittelee ja toteuttaa osaston toimintaa ja on kokousten sihteerinä. Tiedotusvastaava suunnittelee, valvoo ja toteuttaa osastotiedotusta ja vastaa siitä, että osastotiedote ilmestyy kerran kuukaudessa. Opintovastaava on koulutusjaoston jäsen, toteuttaa osaston koulutustoimintaa yhdessä koulutusjaoston kanssa.

Valistaminen olikin sosiaalidemokraattisen luokkataistelun avaimena. Oli määriteltävä poliittinen ideologia, strategia ja tiedotettava määritelmistä. Sen tähden oli luontevaa käsitellä asioita kollektiivisesti sentralismin pyhä rooli tunnustaen. Valistus- ja tiedotustoiminnan työt jätettiin osastoille. Johtokunta, osastoneuvosto, tiedotussihteeri, tiedotusjaosto, agitaattori ja osastovastaavat valvoivat työtä.

Sosiaalidemokraattien tavoitteena oli sosialistinen Suomi, joten nuorten sosiaalidemokraattien oli yhdistettävä vasemmisto ja demokraattiset voimat muutoksen tekijöiksi. Kapitalismi kurjisti. Marxismi vapautti. Ideologiaa ei ollut, se oli luotava. Marx otettiin järjestön tunnukseksi; painettujen juliste- ja kirjepohjien yläkulmassa komeili Marxin rintakuva.

Sosialidemokraattisen marxismin teoriaa ja strategiaa oli koko ajan muokattava. Lähtökohtana oli rajanveto marxismi-leninismiin. Marxilainen kansantaloustiede soveltui sosiaalidemokratiaan, sen leniniläiset muodot eivät. Leninin sopi Venäjälle, mutta leninismi ei ollut yleispätevästi sovellettavissa muihin maihin.

Merkittävimmissä asemassa oli kuitenkin suomalaisen opiskelijaliikkeen historia. Sosialidemokraattiopiskelijat kunnioittivat suomalaista opiskelevan työväenliikkeen perintöä. Ensin oli opiskeltava demokraattista opiskelijaliikettä ja vasta sitten marxilaisuutta. Näin vanhasta uusvasemmistolaisuudesta perinnöksi jäi sosialistinen strategia, suoran toiminnan ihannointi, rauhantyö sekä fasismin, imperialismin ja Yhdysvaltain vastustaminen.⁶¹⁰

Järjestön äänenkannattajana oli *Eespäin*-niminen lehti, minkä lisäksi jäsenistöä tiedotettiin jäsenkirjein ja osastotiedottein. Osastoja oli kaikkiaan viisi, humanistisen tiedekunnan osasto, matemaattis-luonnontieteellinen osasto, kasvatustieteellinen osasto, liikuntatieteellinen osasto ja yhteiskuntatieteellinen osasto. Toisin sanoen osasto perustettiin jokaiseen tiedekuntaan, mutta näyttää siltä, että toimivia näistä oli vain matemaattis-luonnontieteellisessä ja yhteiskuntatieteellisessä.

JSO yritti myös luoda samankaltaisen paikallisen toveriyhdistysverkoston kuin JOS ja JOKA. Niinpä sen sisälle luotiin Jyväskylän sosiaalidemokraattisten tekniikan opiskelijoiden osasto (vrt. sosialistiset tekniikan opiskelijat) ja nuoriso-osasto. Tuntuvin toiminta oli kuitenkin opintotoiminnassa, jota Työväen Sivistysliitto valtionavun turvin rahoitti. Sosialidemokraattiset opiskelijat järjestivät jäsenilleen toistakymmentä poliittisen opiskelun opintokerhoa. Näissä toteutettiin sentralismin ja varmistetun oikeaoppisuuden periaatetta siten, että toimintakertomukset oli jätettävä valvo-

valle organisaatiolle. Selvityksissä oli kuvattava opintokerhon tiedollinen sisältö sekä kerrottava tarkasti osallistujien ja kokoontumisten määrä, opintoihin käytetyt lähteet, opiskelumenetelmät ja ohjaajan tiedot. Tavoitteena oli tietysti yleispoliittisten tilannearvioiden luominen ja siten koko työväenliikkeen hyödyttäminen. Mutta merkillepantavampaa on, että sosiaalidemokraattiset opiskelijat olivat erityisen kiinnostuneita aluepolitiikasta, toisin kuin muut vasemmistoryhmittymät.⁶¹¹

SOSIALIDEMOKRATIAN OPINTOKERHOT 1973–1974:

Kunnallispoliittinen opintokerho

Aluepoliittinen opintokerho

Yleispoliittinen opintokerho

Sosiaalipoliittinen opintokerho

Yhteiskunnallinen opintokerho

Järjestötekkinen opintokerho

Päivänpoliittinen opintokerho

Ideologinen opintokerho

Kansainvälispoliittinen opintokerho

Työväenliikkeen historian opintokerho

Tutkinnonuudistuksen opintokerho

JOS:n tulot olivat olemattomia ja talous sekaisin. Kun ei ollut varoja, ei myöskään kyetty säännölliseen julkaisutoimintaan.⁶¹² Tämä ei vaikuttanut ideologiseen työhön; siihen, agitaatioon ja johtotyöhön panostettiin vuosikausia.

Liittolaiset ja lehdistö

JOS julisti, että Suomen (maamme) kommunistinen sanomalehti *Tiedonantaja* (*JOS*:n jäsenistä tilaajia 170–200) nojasi tieteelliseen yhteiskuntateoriaan ja *SKP*:n ylimääräisen 16. edustajakokouksen linjaan. Se tarjosi ”selkeät ja oikeat” toiminnan peruslinjat. Siksi

JOS oli kiinnittänyt huomiota Tiedonantajan tukemiseen ja levittämiseen. Tämän ohella JOS tuki lähintä kansandemokraattista maakuntalehteä eli *Hämeen Yhteistyötä*, mutta ei halunnut olla tietävinään Kansan Uutisista ja Kommunistista.

SOL:n äänenkannattajat *Soihtu* (tilauksia oli Keski-Suomessa n. 210, irtonumeroita myytiin 75) ja *Soihdunkantaja* (levikki Keski-Suomessa 200–500) olivat luontevia ja usein lainattuja teoreettisia lehtiä. Niiden lisäksi kehoitettiin lukemaan nuortaistolaista *Toveria*, *Sosialismin teoriaa ja käytäntöä*, SOL:n kirjasarjaa ja *Punaisia vihkoja* ja levittämään neuvostoliittolaisia julkaisuja, *Rauhan puolesta* -lehteä ja *Maailma ja me* -aikakauskirjaa. Tilaaajamääristä pidettiin lukua, olihan tämä jälleen merkki tietoisuudesta.⁶¹³ Tiedonantajan toimittajien sekä SOL:n auktoriteettien kirjoitukset SOL-julkaisuissa vertautuivat Leninin kirjoituksiin ja olivat puhdasta teoriaa, jota sai ja piti käyttää hyväkseen marxilais-leniniläisessä kirjoittelussa argumentin vahvistajina.⁶¹⁴

JOS oli muutenkin vasemmistolaisista organisaatioista se, joka määritteli tarkimmin yhteistyökumppaninsa. Uhkein oli Komso-mol, jonka lehteä, *Komsomolskaja Pravdaa*, siteerattiin tuon tuosta ja varsinkin silloin, kun lehdessä käsiteltiin suomalaisten opiskelijoiden tehtäviä. Tärkein oli Suomi–Neuvostoliitto–seura. Sen puitteissa tavattiin neuvostoliittolaisia, juhlittiin lokakuun vallankumousta jne.⁶¹⁵ Lienee jokseenkin oikeaan osuva arvio, että leninistit julistivat puolustavansa kansaa mutta tunsivat vähemmän empatiaa heidät hylänneen kansan pyrintöjä kohtaan.⁶¹⁶

Toisena merkittävänä tekijänä oli Suomen Rauhanpuolustajat (SRP), joka itsessään julisti Moskovan rauhaa.⁶¹⁷

Kuvaavasti marraskuun yleiskokouksessa 1973, kun vietettiin Lokakuun suuren vallankumouksen vuosipäivää, SRP:n edustaja selvitti, mitä taannoisessa Moskovan rauhanvoimien kongressissa oli käsitelty ja millaisia tehtäviä *rauhantaistelulle* oli siellä asetettu. Niinpä hyväksyttiin kannanotto ”Eteenpäin Moskovan Rauhanvoimien kongressin pohjalta”.

SRP oli kuitenkin auttamattomasti sosiaalidemokraattien, kansandemokraattien ja enemmistökommunistien käsissä, joten SOL ja

JOS ryhtyvät puuhaamaan omaa rinnakkaisorganisaatiota. Se ei kuitenkaan luonnistunut, sillä valtaapitävä vanhempi väki kuuli ajatuksesta ja tuli tukahduttamaan yritykset.⁶¹⁸ Tässä tapauksessa ja Moskovalle nöyrinä taistolaiset tyytyivät vähäisempään rooliinsa ja yrittivät sen sijaan vallatta olemassa olevan piirijärjestön.

Se myös onnistui, jolloin sollilaisen opiskelijaliikkeen kolme peruspilaria, Neuvostoliiton rauhanpolitiikka, julkisuus ja pyyteetön agitaatiopropagandatyö yhtyivät; JOS:n aktiivisuuden vuoksi SRP:n linja voitiin määritellä marxilais-leniniläisesti selkeäksi samalla tavoin kuin Neuvostoliitto-seuran yliopiston osaston linja. Opiskelijat löysivät opintomatoillaan Neuvostoliitossa – jyvässkyläläiset ystävyyskaupungissa Jaroslavlissa – kaikin puolin hyveellisen ja rauhaan rakastavan sosialistisen elämänmuodon, joka tiivistyi erinomaisissa korkeakouluissa ja niiden opetuksessa. Neuvostoliitto oli maa, jonka kanssa Suomen ja sen edistyksellisen älymystön oli tehtävä yhteistyötä imperialististen ja fasististen länsimaiden aseistariisumiseksi. Samalla jyvässkyläläiset nuortaistolaiset tekivät joukkotyötä SRP:n puolesta keräämällä nimiä rauhanadresseihin ja jakamalla Rauhan puolesta -lehden esitteitä. Samalla kun he näkyivät agitaattoreina julkisuudessa, he mittasivat tietoisuutensa syvyyttä.⁶¹⁹

Anti-imperialistista taistelua oli vaikeampi käydä yksin. Paikalliset yhteydet rauhanpuolustajiin täyttivät tehtävänsä, mutta muutoin marxilais-leniniläinen kenttä oli kapea. Sitä edusti paikallisella tasolla ainoastaan anti-imperialistinen seura, Jyvässkylän toveriseura (JTS) marxilais-leniniläisine pioneereineen.⁶²⁰ Anti-imperialistisen solidaarisuustyön rappio oli tiiviisti yhteydessä kommunistien sisäiseen valtataisteluun. Opiskelevalle älymystölle (myös kansandemokraateille) solidaarisuustyö oli periaatteellisesti tärkeää, mutta todellinen työtätekevä ja hänen edustajanaan SAK eivät arvostaneet sen enempää sivistyneistön, opiskelijoiden ja kulttuuriryöntekijöiden harjoittamaa anti-imperialismia kuin tekivät kansainvälistä yhteistyötä kolmannen maailman kanssa. SAK:n peruseriaatteisiin tosin kuuluivat toiminta ja solidaarisuustyö ammattiyhdistysin-

ternationaaleissa, mutta kun internationaaleissa käytiin idän ja lännen välistä kamppailua hegemoniasta, työ tyrehtyi.⁶²¹

Aktiivista yhteistyötä tehtiin myös Sosialistisen terveystamman, Demokraattisten koulutyöntekijöiden ja etenkin Kulttuuri-työntekijöiden Liiton (KTL) paikallissolujen kanssa.⁶²² KTL oli luonteva suunta, koskapa valmistuneet jossilaiset järjestäytyi sinne. Sen sijaan yhteistyö Jyväskylän yliopiston tieteenekijöiden yhdistyksen (JYTT) kanssa osoittautui hankalammaksi. Tavoitteeksi asetettiin sivistyneistöyhteistyön laajentaminen järjestöön, toisin sanoen JYTT:n marxilais-leniniläistäminen. JYTT:n kaappaaminen oli ajankohtaistunut siksi, että JOS:n piiristä oli 1970-luvun puoliväliin tultaessa valmistunut parikymmentä maisteria, joista vähintään joka toinen paremman työn puutteessa harjoitti jatko-opintoja.⁶²³

Toverijärjestöjen löytäminen ja SKDL:n umpikuja vaikuttivat osaltaan siihen, miksi naisten asema ja naisten asian ajaminen taistolaisjärjestössä jäi vähälle huomiolle (naiset eivät johtopaikoille päässeet). Kysymykset naisten tasa-arvoisuudesta, demokraattisista oikeuksista, samanaikaisuudesta ja demokraattisista vaikutusmahdollisuuksista haudattiin, kun yhteydet Suomen naisten demokraattiseen liittoon katkesivat. Nuortaistolaisille naisille ei luotu omaa organisaatiota. Sellaista ei oikeastaan katsottu tarpeelliseksi, sillä sosialistisen identiteetin luominen ja vahvistaminen tekivät feminismiä ja naiskysymykset merkityksettä. ⁶²⁴ Sen sijaan naiset värvättiin toiseen merkityksellisemmäksi katsottuun tehtävään eli marxilais-leniniläisen varhaiskasvatuksen palvelukseen. Suomen luokkakantainen työväenluokka tarvitsi nuorisjärjestön, joka kasvatti ja valmisti lapsia ja varhaisnuoria työväenluokan taistelutehtäviin.⁶²⁵

JOKA:n yhteydet kansandemokraattiseen liikkeeseen olivat kiinteät, eikä sen tähden tarvinnut etsiä veljesorganisaatioita tai liittolaisia; Helsingin opiskelevat kansandemokraatit (HOKA) oli luonnollinen kumppani, samoin veljesjärjestöiksi nimetyt Tampereen opiskelevat sosialistit (TOS), Turun akateeminen sosialistiseura (TuASS) ja Oulun sosialistiset opiskelijat (OSO). JOKA luotti

kansandemokraattien lehtiin, erityisesti koko kansan *Kansan Uutisiin*, jota pidettiin järjestön tiedonvälitysväylänä ja järjestön agitaatiotyön välineenä (levikkikampanjat).⁶²⁶ JOKA:lla oli myös oma Kansan Uutisten levikkivastaava. Kansan Uutisia tärkeämpi lehti oli kuitenkin kansandemokraattisten opiskelijajärjestöjen yhteinen *Yhteisrintama*-julkaisu, jota varten JOKA:lla oli paikallistoimittajansa. Järjestön omaan *Manifesti*-julkaisuun panostettiin: toimituksessa oli päätoimittaja (samalla Yhteisrintaman paikallistoimittaja), toimitussihteeri ja toimittaja.⁶²⁷

Manifesti ilmestyi silti harvaksen, parhaimmillaankin kolme kertaa vuodessa. Yksi toimitettiin vapuksi ja toinen syksyksi, kun oli tarpeen haalia joukkoon uusia jäseniä, ja kolmas ylioppilasvaaleihin. Kannessa liehui punalippu. Toisinaan sinne sijoitettiin nuoria tai Lenin. Sisällöltään lehdet eivät olleet kummoisia: jutuissa käsiteltiin ohuesti opiskelijoille tärkeitä kysymyksiä (opintotuki, asuntotilanne, lasten päivähoito, varhaiskasvatus, hallinnonuudistus). Lehdissä kirjoitettiin luonnollisesti kamppailusta JOS:n kanssa ja niihin sijoitettiin myös lehtileikkeitä ja SKDL:n hallituspolitiikkaa puolustelevia kirjoituksia.⁶²⁸

Koska nuortaistolaiset hallitsivat useampaa pioneeriosastoa, oli kansandemokraattienkin tehostettava pioneeritoimintaa.⁶²⁹ Kasvatustyön tuloksena syntyi JOKA:n ja nuorisopiirin yhteinen ohjelmaryhmä Punapaidat.⁶³⁰

JSO pidettiin tiukasti – ja muutamista kriittisistä arvioista huolimatta tai juuri niiden vuoksi – SDP:n talutusnuorassa, vaikka opiskelijat muuta toivoivat; poliittisten julkilausumien piti vastata puolueen ja ammattijärjestöjen näkemyksiä valtakunnan politiikassa, ja harvemmin opiskelijat tästä lipesivät. Käskettyinä ylioppilaat tukivat solidaarisesti työehtosopimusneuvotteluja, kiinnittyivät Jyväskylän työväenyhdistykseen, agitoivat Jyväskylän työväenkulttuuripäiviä sekä SDP:n kantaa yliopistojen hallinnon- ja tutkinnonuudistussasioissa. He myös osallistuivat SNS:n ja Keski-Suomen rauhan työn keskuksen toimintaan. Tätä paitsi sosiaalidemokraatit iskivät sinne, mistä taistolaiset väistyivät: he omivat Chile-solidaarisuuden ja dominoivat joitakin paikallisia rauhanjärjestöjä.⁶³¹

Suhde SONK:öön oli tätäkin tiiviimpi, oikeastaan JSO oli SONK:n osasto. Asiaa edisti se, että tšekäläiset pystyivät jonkin verran vaikuttamaan keskusjärjestön linjaan, ja erityisesti se, että keskusjärjestönjärjestön pää-äänenkannattajaksi perustettu *Sosialistinen politiikka* oli myös paikallisjärjestön tärkein julkaisu. Sitä levitettiin samalla tavalla kuin muissa vasemmistojärjestöissä tapana oli: levikkityöstä huolehti agitaatioryhmä. JSO:n *Eespäin*-lehden ensimmäinen numero oli sanomalehtikokoa, mutta seuraavat harvakeen ilmestyneet pieniä lehdyköitä. Lehdessä esiteltiin järjestön toimintaa, liittolaisia ja keskeisiä järjestöllisiä ja valtakunnallisia solidaarisuustapahtumia. Osastojen lehdet olivat vaatimatomia. Niissä julkaistiin samoja kirjoituksia lehdestä ja osastosta toiseen.⁶³²

Merkittävät liittolaiset kiinnitettiin sosialidemokraattisiin opiskelijoihin. Sosialidemokraattiset tekniikan opiskelijat muodostivat JSO:n osaston – ja samaan pyrittiin huonolla menestyksellä myös poliittisesti aktiivisten kauppa- ja sairaanhoito-oppilaitoksen opiskelijoiden keskuudessa.⁶³³

VALLANKUMOUKSEN ALTRUISMI

Kun opiskelijat olivat uhrautuvimmillaan, he olivat valmiita ja hukkaita kaiken maailman oppositiotyöhön ja metelöintiin.

Nuorleninistien johdon oli helppo tarjota mahdollisuus luoda suomalaista sissiliikettä, jonka tarkoituksena oli määrätietoisella poliittisella työllä osoittaa porvarillinen mädännäisyys ja kumota sitten kapitalistinen järjestelmä. Muutkaan vasemmistojärjestöt eivät tahtoneet jättäytyä taka-alalle. Tavoite oli sama ja keinot yhteneväiset. Opiskelijat halusivat tehdä poliittista työtä, eivät niinkään pohtia ideologiaa. Toiminnalla rakennettiin myyttistä sankaria opiskelijatyöläisestä.

Toveri, opiskele, agitoi ja rekrytoi!

Taistolaisen vallankumouksen idea tiivistyi ideologian perusteiden omaksumiseen: marxismi-leninismiä opiskelemalla saavutettiin tietoisuus ja joukkotietoisuuden seurauksena vallankumous. Tässä piili myös liikkeen altruistisen näkemyksen heikoin kohta. Aktiiviset jäsenet pettyivät nopeasti järjestölliseen työhön paneutuneeseen liikkeeseen. Innostuksen sävyttämät odotukset siitä, että oli jotakin annettavaa, eivät täytyneet – demokraattista sentralismia vaalivalle järjestelmälle uhrautuminen ei jättänyt sijaa ihmisenä olemiselle. Liikkeessä kyllä ihannoitiin taistelevaa nuorta, mutta luokkasidonnaisesta tieteestä ja porvarillisesta yliopistosta sai ainoastaan pinta-puolisia ja yksinkertaistettuja kuvia, jotka vallitsevina tosiasiatietoina alistettiin suoraviivaisesti laajempiin asiayhteyksiinsä, imperialismiin ja suurpääomaan sekä fasismiin.⁶³⁴

Kiistatta oli niin, että kommunismin omaehtoinen opiskelu oli fanaattis-uskonnollisen jargonin omaksumista. Tieteellinen totuus oli pyhä marxismi-leninismi, jonka alttarille oli uhrauduttava: totuutena pidettiin sitä, että tunnollinen ja omaehtoinen Marxin ja Leninin opiskelu vei kohti ihmisen ylevämpää olomuotoa, sosialistista persoonallisuutta. Sosialistinen persoonallisuus eli sosialis-

minen elämänmuoto oli tavoitettu Neuvostoliiton hyveikkäissä ihmisissä.⁶³⁵ Opiskelun merkitystä osoitti erinomaisesti, millä tavalla SOL:n ja JOS:n jäsenkirjat luovutettiin. Jäsenkirjan jako oli sellaisenaan pyhä toimitus, mutta pyhemmäksi se muuttui, kun samassa yhteydessä opiskeltiin SOL:n politiikkaa.⁶³⁶

Kesästä 1968 lähtien JOS:n tavoitteena oli ollut vallankumous. Kun aika kului, läheni vallankumouksen hetki. Vallankumous, työväenluokan ja kapitalistiluokan ratkaiseva yhteenotto oli väistämätön. Sen mobilisoivana voimana ja eturivissä marssi JOS. Järjestö katsoi voimallisesti kehittäneensä opiskelijaliikkeen tietoisuutta marxilais-leniniläisen hegemonian tarpeellisuudesta. Marxismi-leninismissä eli opiskelijoiden ajankohtaisten ongelmien ratkaisujen perusta. Leninismin ja demokratian välille vedettiin yhtäläisyysmerkki.⁶³⁷ Taisteluissa karaistuneet nuortaistolaiset huusivat, että enää ei auttanut opiskelijoiden tilanteen voivottelu, vaan oli siirryttävä joukkovoimaiseen luokkataisteluun, uhrauduttava SKP:n reservinä ja suoritettava demokraattinen käänne.⁶³⁸

SOL:n strategia konkretisoitui toiminnaksi, joka tuli suorittaa määrätietoisesti, organisoidusti, johdetusti ja ennen kaikkea kurinalaisesti. Toiminnan oli perustuttava tilanearvioinneille sekä opiskelijajoukkojen kestäväälle tietoisuudelle taistelun päämääristä, välttämättömyydestä ja keinoista.⁶³⁹ Annettu uhri palkittaisiin demokraattisen käänteen jälkeen.

Suomen muuttaminen sosialistiseksi ja kommunistiseksi valtioksi oli taistolaisia ja kansandemokraatteja yhdistävä tavoite. Sitä ei suinkaan salailtu vaan päinvastoin kirjattiin virallisiin asiakirjoihin. Sen sijaan sitä, miten demokraattinen käänne toteutettaisiin (demokratia tarkoitti tässä vallankumouksen jälkeistä kommunistista tilaa), ei liiemmin julistettu. Koska siitä ei kirjoitettu, koska kommunistisen puolueen ja kansandemokraattisen liiton parlamentaarista suuntausta armottomasti kritisoitiin ja koska sosialistien esittämää parlamentaarista tietä sosialismiin vastaan taisteltiin, demokraattinen käänne ei taistolaisille merkinnyt vallitsevan järjestelmän mukaista, kansanvaltaista ja laillista vallankumousta. Enimpien mielestä valtaa ei voinut kumota kansan suuren enemmistön

vakaasti ajamana, rauhanomaisesti ja verettömästi. Porvarillisen suurpääoman sortovallan murskaaminen väkivalloin oli osa taistolaisia rauhanaatetta.

Moni kommunisti ja kansandemokraatti ihaili nostalgisista ja historiallisista syistä eli teorianmukaisesti veristä lokakuun vallankumousta ja oli valmis astumaan panssarijunaan. Moni puhui väkivallan oikeutuksesta ivaten porvarillista pasifismia, joka kiinnitti huomiota todellisen rauhan tyyssijan eli Neuvostoliitin ihmisoikeusloukkauksiin. Neuvostoliiton epäkohtiin arvatenkin tutustuttiin, mutta koska Neuvostoliitto oli itsessään ihanne, epäkohtia ei tunnustettu.⁶⁴⁰

Aseiden käyttämisestä ei tietenkään kirjoitettu julkisesti. Sen sijaan puheissa vihjailtiin tulevasta, konekivääritulen käyttämisestä vastustajien nujertamiseksi; näkipä joku sen kaltaisia mobilisoinnista kertovia salaisia asiakirjojakin, että säikähti. Sitä paitsi proletariaatin diktatuuri oli todellista demokratiaa. Taistolaiset irvivät sosiaalidemokraatteja, kansandemokraatteja ja enemmistökommunisteja siitä, että nämä uskoivat sosialismin kehittyvän siitä, kun vasemmisto saavuttaisi enemmistön eduskunnassa. Tämä oli yksinkertaisesti mahdotonta, sillä todellinen vastustaja, vallanpitäjä eli suurpääoma lymyili muualla. Enemmistökommunisteja edustavat entiset jossilaiset joutuivat taistelustrategiaa ja -taktiikkaa hioessaan ja opettaessaan alinomaa toistamaan sitä, ettei käsitteillä taistelu, hyökkäys, puolustus jne. ollut mitään tekemistä sotilasmännöoverien kanssa. Näitä käsitteitä taistolaiset käyttivät, eikä heidän ”tarvinnut todistella järjettömyyksiä”.⁶⁴¹

JOKA:n olemassaolo terävöitti ja suuntasi nuorleninististä koulustoimintaa. Erityisesti kiinnitettiin huomiota siihen, että agitaatiovastaavien kokouksesta kehittyi koulutusfoorumi. Kaaderiseminaareissa ja itseksien opiskeltiin agitaatiopropagandaa.⁶⁴² Agitaatiopropagandalla hankittiin uusia jäseniä ja kasvatettiin joukkovoimaa. Monen abiturientin, pääsykokeisiin saapuneen, kesäyliopistossa opiskelleen ja yliopisto-opiskelunsa aloittaneen epämiellyttävänä pitämää rekrytointia suoritettiin lehtien ja lennäkkien rynnäköintinä, ylipuhumisena jne.

Suurseminaarit olivat taistolaistilaisuuksista merkittävimpiä. Niiden ohjelmat olivat vaativia ja edellyttivät kurinalaista työskentelyä. Demokraattisen sentralismin ja omaksutun keskitetyn johtotyön periaatteiden mukaisesti seminaarien ohjekset olivat tukevasti sihteeristön ja sen työvaliokunnan edustajien käsissä. Tässä oli ongelmansa, sillä seminaareissa syntyi klikkejä, kun johtohenkilöt – oikeat kaaderit – eivät välittäneet tutustua uusiin jäseniin. Yhtenä päivänä opiskeltiin kansainvälisiä asioita, solidaarisuustoimintaa ja rauhanliikettä, toisena sisäpoliittisia kysymyksiä ja Puoluetta, kolmantena demokraattista opiskelijaliikettä, valistus-, järjestö- ja kulttuuriryötyä. Alustuksille ja opiskelulle tyypillistä oli toisaalta teemojen sitominen välittömästi käytännön työhön ja toisaalta jatkuva itsekritiikki, jolla piiskattiin kovempiin ponnistuksiin.

Suurseminaaareissa jäsenhuoltoon varattiin yleensä vain vähän aikaa. Sitä edusti tyypillisesti iltatilaisuus, joka aloitettiin yli tunnin mittaisella ylitsevuotavan itsekriittisellä alustuksella – vaikkapa kommunistisesta moraalista. Moralisoiivat vuodatukset loukkasivat liiallisen vaateliaisuutensa vuoksi. Näkemys oli, että moraalisaarnat sopivat kokeneille kaadereille, mutta noviiseja ne eivät tavoittaneet. Nämä kaipasivat monipuolisen kasvatuksen, humanististen ja inhimillisten puolien esiin nostamista myönteisessä sävyssä hurjan itsekritiikin sijasta.⁶⁴³ Havainto oli tärkeä, sillä kamppaillessaan samoista sieluista JOKA ja JOS taistelivat noviiseista, joissa oli tietämättömyyttä, käyttämättömiä voimavaroja ja uhrialttiutta. Noviisin (työläiskodin kasvatin tai naisen) oli vaikea alistua proletaariseen kuriin, jota määrittivät keskiluokkaiset kaaderit (useimmiten miehet), jotka tiesivät kaiken – ja aina paremmin. Mutta oli alistuttava.

SOL:ssa ankara itsekuri ja ahdasmielinen moraalit yhtyivät. Reijo Kalmakurjen sanoin luotiin vallankumouksellisen opiskelijan ihanne. SOL oli vallankumouksen koulu, jossa jokaisen jäsenen mallikelpoisesta opintosuoriutumisesta huolehdittiin. Samalla irtauduttiin normaalista korkeakoulumaailmasta: järjestössä opiskeltiin tulevan työväenluokan ammattikäytännön ja marxismi-leninismien ehdoilla ja hylättiin porvarillisten opettajien edustama ideo-

TAISTOLAISTEN SUURSEMINAARIT

Suurseminaareissa päivä tai kaksi varattiin työryhmätyöskentelylle. Ryhmätöiden tuotteena syntyi toimintakalenteri. Tämä osoitti, mistä kehityvässä nuortaistolaisessa liikkeessä oli perimmältään kysymys: opiskele, opiskele ja opiskele, uhraudu, uhraudu ja uhraudu sekä tee työtä, työtä ja työtä. Kaaderiseminaarien muuttuminen ensin järjestöllisen opiskelemisen ahjoiksi ja sitten kollektiivisiksi suunnittelu- ja työnjakotapahtumiksi veivät koko ajan pois ideologisten kysymysten parista; marxismi-leninismien ideologian opiskelu korvattiin ideologisella työllä, jota riitti. Itse asiassa kaikki muuttui ajanoloon työksi niin, että järjestöllinen toiminta oli kokonaisuudessaan työtä: JOS:ssa tehtiin vaalityötä, valistustyötä, agitaatiopropagandatyötä, järjestötyötä, solidaarisuustyötä, poliittista työtä, kaaderityötä, urheilutyötä, kulttuurityötä, ohjaustyötä, johtotyötä jne. Ei jäänyt epäselväksi, että jossilainen oli työläinen.

Esimerkiksi kevään 1975 toiminnassa painopisteinä olivat marxilais-leniniläisen ideologisen työn voimistaminen, joukkoliikkeen kehittäminen opintorahan puolesta, joukkoliikkeen kehittäminen yliopiston demokraattisten opettajien, tutkijoiden ja opiskelijoiden toimintaoikeuksien sekä demokraattisen hallinnonuudistuksen puolesta, 'JY rauhan ja ystävyyden palvelukseen' -tunnuksen eteenpäinvieminen, rauhanliikkeen organisatorisen pohjan vahvistaminen, SOL:n liittokokouksen valmistelu ja SOL:n juhluvuoden toiminta. Tammi-toukokuussa JOS:n kalenteriin kertyi liki 100 tapahtumaa, joista muutamat, kuten juhluvuoden studia generalia -luentosarja, rauhanadressikeräys, arabisolidarisuus, opintorahataistelu, työehtosopimussolidarisuus eli TES-taistelu ja E-liikkeen jäsenhankinta, kestivät kuukausia (viimeksi mainitun luonnetta kuvaa hyvin se, miten jäsenhankintaa toteu-

tettiin: yksi osasto vahti ylioppilaskylän lähellä olevaa E-myymlää). Muista merkittävistä tapahtumista mainittakoon JOS-historiikin myyntiversiön ilmestyminen, luokkasodan alkamisen vuosipäivän tilaisuus teemalla "reformismi - vallankumouksellisuus", Jyväskylän Talveen sijoittuva kommunistisen materiaalin levikkityö, JOS:n vuosikokouksen yhteyteen järjestettävä Tiedonantajajuhla, Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysviikko, Chile-solidarisuusviikko, Otto Wille Kuusinen -konferenssi, vappu ja etenkin voitonpäivän juhla, SOL:n Keski-Suomen piirikonferenssi, SOTK-seminaari ja SKP:n edustajakokousvalmistelujen seuraaminen.

Kalenteria laadittaessa kesän ja syksyn ohjelman valmistelussa ei päästy vielä pitkälle. Kesän painopisteinä olivat nuortaistolaisten järjestökurssit, spartakiadit ja opiskelijaliikunta, pääsykokeisiin liittyvä agitaatio ja syksyn valmistelu. Syksyn ohjelmassa keskeisenä alueena ylitse muiden oli SOL:n liittokokous valmisteluineen. Huomiota kiinnitettiin lisäksi ylioppilaskunta- ja eduskuntavaaleihin. Ideologisen työn peruspilareiksi määriteltiin opintopiiritoiminnan kehittäminen, Tiedonantajan ja SOL-lehtien levikkikamppailuun osallistuminen, TA:n ja SOL-lehtien tilaus- ja irtomyyntien tehostaminen, omien lehtien kehittäminen sekä erityisesti porvarillisten, reformististen ja revisionististen katsomusten vääristelyn paljastaminen. Paljastustyössä oli kiinnitettävä huomiota siihen, että opiskelijat olivat työväenluokan liittolaisia. SKP:n merkitystä opiskelijoiden ja työväenluokan taistelussa oli korostettava ja tuotava esiin tosiasia, että tavoitteena oli Neuvostoliitossa toteutettu ja toteuttava reaalinen sosialismi sekä internationalismi.

loginen korkeakoulu (itse asiassa liikkeen vetovoima saattoi piilä maailman yksinkertaisimmin ja siksi parhaiten selittävässä tieteellisessä ja johdonmukaisessa teoriassa). Kasvatustavoitteena oli kaikinpuolinen kehitys. Tieteellinen maailmankatsomus käsitti poliittisen tietoisuuden, käytännöllisen toimintavalmiuden vallankumouksen alkaessa, kurinalaisuuden taistelussa rauhan, demokratian ja sosialismin puolesta, kansojen – erityisesti Neuvostoliiton – ystävyyden, kasvun isänmaallisuuteen, tutustumisen Suomen historiaan ja suomalaisten taisteluhistoriaan, uskollisuuden suomalaiselle ja kansainväliselle työväenliikkeelle, tutustumisen ihmiskulttuuriin parhaisiin saavutuksiin, liikunnan ja urheilun harrastamisen sekä terveet elämäntavat.⁶⁴⁴

Tämäkin puoli järjestöllistettiin ja tehtiin tietoisuuden julkiseksi mittariksi siten, että kehoitettiin raittius- ja liikuntatyoⁿ kollektivisoimiseen ja liittymään jäseniksi Työväen urheiluliiton seuroihin ja Kansan raittiusliittoon.⁶⁴⁵ Pietteettisyys, urheilu ja liikunta loivat kurinalaiselta näyttävän ja sosialistisen realismin ikuistaman ylevän hahmon, lihaksikkaan työläisen. Urheilu oli myös taistelua ja voiman näyttöä, joten kaadereille asetettiin velvollisuus osallistua spartakiadeihin. Osallistuminen spartakiadeihin edellytti jälleen kollektiivista käsittelyä ja valmistautumista.⁶⁴⁶

Marxismi-leninismien eli SOL:n perusopintopiireissä iloittiin kollektiivisesti tulokkaista. Ketään ei katsottu pitkään (vain kaksi kolmesta liittyi järjestöön). Keneltäkään ei vaadittu etukäteistietoja tai JOS:n jäsenyyttä, eikä ketään tentattu omaksutusta teoriasta. Tavoitteena oli, että agitaativastaavan vetämässä opintopiirissä oli kerrallaan 7–15 opiskelijaa. Opintopiireissä opiskeltiin dialektis-materialistista maailmankatsomusta, maailmaa muuttavia lainmuokkauksia, yhteiskunnallisen kehityksen määrääviä voimia, valtion ja luokkien välistä suhdetta, imperialismia kapitalismin korkeimpana vaiheena, kapitalismista sosialismiin siirtymisen strategiaa sekä proletarisen internationalismin luonnetta. Opintopiirien konkreettisempina selvitettävänä kysymyksinä olivat tulopolitiikan vastainen taistelu ja monopolien vastaisen rintaman rakentaminen.⁶⁴⁷

MARXISMI-LENINISMIN PERUSTEET

Perusopintoaineistosta osa oli tuotettu jyväs-
kyläisin voimin. Ainostaan moniste 'Dialektises-
ta materialismista' oli kopioitu akateemiselta so-
sialistiseuralta. Paikallisten konkareiden ja kaa-
dereiden tekstejä olivat 'Historiallinen materia-
lismi', 'Eräistä kansantaloustieteen käsitteistä',
'Suomen itsenäistymisestä' ja 'Piirteitä marxilai-
sesta valtioteoriasta', jonka päätöslauseena oli
merkityksellinen joukkojen johtajan taisteluhuu-
to: "Proletariaatin diktatuuria tullaan tarvitse-
maan vielä!" Suuri osa teksteistä oli käännösre-
feraatteja, joiden tekijää ei ilmoitettu. Tällai-
sia olivat tekstit 'Demokraattisesta liikkeestä',
'Johdatus marxilaiseen filosofiaan', 'Yhteiskunnal-
linen lisätuote', 'Perusta ja ylä rakenne', 'Sup-
pea johdatus marxilaisen filosofian perusteisiin',
'Luokasta sinänsä luokaksi itseään varten' ja 'V.
I. Lenin: Marxilaisuuden kolme lähettä ja kolme
perusosaa'. Joukossa oli myös muutama ulkopuoli-
sen kirjoittajan tai kirjoittajakollektiivin tuo-
tos, kuten 'Afrikan panos maailman talouselämään',
'Valtion rooli Suomessa' ja 'Japani'.

Julistamisen ja kehittämisen taso oli toisaalla, käytäntö osastoissa. Luontevasti kasvatustieteiden osasto oli aikaansaapa. Marxismi-leninisin perusopintopiiriin ohella kyettiin tuottamaan luentosarjoja sosialististen maiden koulujärjestelmästä, ja kohta keskusteltiin siitä, mitä oli luokkataistelu kasvatustieteessä.⁶⁴⁸ Sama koski tutkimustyötä, jonka painopiste oli yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa: täällä kiihotettiin pohtimaan työväenliikkeen asemaa tutkijana sekä osallistumaan sosialistisen opintoneuvonnan ja tutkimuskeskuksen (SOTK) työhön, työtätekevän väestön etuihin nojaavaan tutkimukseen sekä vamokap-opintopiiriin.⁶⁴⁹

Perusopintoaineisto – se joka hankittiin Pumaskasta – vastasi tarkoitustaan siinä, että se edusti pyhintä tieteellistä totuutta iskulauseiksi yksinkertaistetussa ja suullisen taistelun välineeksi puristetussa muodossa. Muutaman liuskan mittaisia esityksiä marxismi-

leninismien keskeisistä seikoista oli toistakymmentä, minkä lisäksi aineistossa oli joukko sollilaisia julistuksia sekä laaja laulu- ja runokirja, joka otsikoitiin komeasti *'Sosialistiseksi realismiksi'*. Se koostui enimmäkseen Majakovskin teksteistä.⁶⁵⁰

Tekstit olivat luultavasti yhtä tylsiä kirjoitelmia kuin SOL:n taisteluojelma. Harva näihinkään viitsi tosissaan perehtyä. Pettymys tuotetun aineiston luonteeseen ja tuottamiseen käytettyyn aikaan oli sitä suurempi, kun tuskin kukaan porvarillista tiedettä edustava välitti niihin tutustua. Vasta-argumenttien ja väittelyn opiskelu valui hukkaan, koska kukaan ei tekstejä kritisoinut.⁶⁵¹ Kritiikkiä kyllä esitettiin, mutta yleisellä tasolla. Jyväskylän ylioppilaslehden pääkirjoituksessa naureskeltiin marxismi-leninismien perusopiskelulle. Sitä luonnehdittiin kasettikommunismien alkeiden opetteluksi.⁶⁵² Ideologista keskustelua ei näillä eväillä syntynyt. Kuvatuunlaiset irvailut kuitattiin nopeasti antikommunistien purkauksiksi.

Vaikutus näkyikin toisaalla: tavoitteeksi asetettiin marxismi-leninismien perusopintojen tason korotus käyttämällä hyväksi SOTK:n tietämystä sekä ohjaamalla agitaatio- ja propagandavastaavien kokousta koulutuksellisemmaksi ja säännöllisemmäksi. Opintojen painopistettä siirrettiin poliittiseen koulutukseen, joka sisälsi kolme osa-aluetta: opiskelijat ja työväenluokka, puolueasiakirjat sekä voitonpäivä ja fasismien kukistuminen.⁶⁵³ SOTK sai 1975 valmiiksi Suomen työväenliikkeen yhteiskuntatutkimuksen bibliografian. Teoksessa esitettyjen artikkeleiden ja kirjojen pohjalta voitiin entistä paremmin kytkeä tutkimus työväenliikkeen maineikkaaseen traditioon, jota oli liian vähän hyödynnetty.⁶⁵⁴

Erityisopintopiireissä paikallisuus ja sosialistinen tiede korosivat. Tieteellisen psykologian opintopiirissä oppikirjana oli Petrovskin *Psykologia* ja pääoman opintopiirissä Scheklenbergin *Pääoman peruskurssi*. Yhteiskuntapolitiikan osasto järjesti luentosarjoja leniniläisestä yhteiskuntatutkimuksesta, tavarasta ja arvosta sekä marxilaisesta tutkimusmetodista.⁶⁵⁵ Jyväskylän toveriseuran kanssa pidettiin jatko-opintopiirejä marxismi-leninismien strategiasta ja taktiikasta, minkä lisäksi jatko-opiskeltiin JOS:n toimintaseminaareissa ja SOL:n yhteisseminaareissa. Tällöin käsiteltiin tieteellistä

psykologiaa tai kaaderikouluttauduttiin *SOL:n taisteluojelmaan*, SKP:een, SKDL:n liittokokousasioihin, kd-liikkeeseen ja Otto Wille Kuusiseen.⁶⁵⁶ Asiakirjapohjaisia seminaareja pidettiin välttämättöminä, koska tylsien tekstien lukemisen sijasta keskeiset asiat omaksuttiin helpossa muodossa; todellinen historian juonta ohjaava malli ja teoria, Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden osoittama historiallinen vaihtoehto selvisi kuunnellen.⁶⁵⁷

Joukkovoimainen näkyminen ja julkisuusvetoisuus vaikuttivat nuortaistolaiseen liikkeeseen ja määrittivät myös liikkeen muotoa ja olemusta.⁶⁵⁸ Marxismi-leninismien koulutus tiivistyi demokraattisen agitaation ja propagandan opiskeluksi, jossa perusopiskelu alkoi menettää merkitystään. Sen sijaan kiinnitettiin huomiota *SOL:n* politiikan, Suomen luokkataistelun, työväenliikkeen ja SKP:n roolin historian opiskeluun, kaaderikoulutukseen, ajankohtaisten aiheiden tutkimiseen sekä SOTK:n ja SOTK-projektien propagoimiseen. Tavoitteena ei ollut sen vähempää kuin marxilais-leniniläisen opiskelutoiminnan luominen porvarillisen epätieteen vastapainoksi ja vallankumousta tukevaksi.⁶⁵⁹

Konkreettinen agitaatiotyö oli opiskelijoiden mobilisoimista joukkomittaisiin esiintymisiin ja taistelutunnusten alle. Näissä vastustajiksi nimettiin EEC, suurpääoma, hoiperteleva keskusta, hajotajat (JOKA, JSO) ja vaarallinen oikeisto. Omaksi tehtäväksi asetettiin demokraattisten voimien yhdistäminen ja anti-imperialistisen taistelurintaman rakentaminen.⁶⁶⁰ Agitaatiopropagandan kaaderikoulutuksen tuloksia mitattiin agitatorisessa kulttuuritoiminnassa, lehdistön (ylioppilaslehti ja ainejärjestölehdet) kaappaamisissa ja henkilökohtaisessa suullisessa agitaatiossa. Suullista agitaatiota varten luotiin luentovastaavajärjestelmä, ja sitä toteutettiin myös Kortepohjan ylioppilaskylässä. Tavoitteena oli, että jokainen nuortaistolainen agitoi ideologiaansa julkisissa ja kansainvälisissä solidaarisuus- ja kulttuuritapahtumissa ja suoritti vielä tilaisuuksien päätyttyä jälkipropagandaa.⁶⁶¹

Demokraattisen kulttuurityön teoria perustui kapitalismin ja kapitalistien aliarvioimisen ja parjaamisen varaan ja soveltui siksi erinomaisesti osaksi *SOL:n* toimintaa. Jossilaisten siteeraaman

Aku-Kimmo Ripatin mukaan kriisissä oleva kapitalistinen kulttuuripolitiikka tarvitsi ihmisiä kumoamaan sen edistyksen liikkeen tieltä. Kapitalismi oli vihamielinen taidetta kohtaan ja porvaristo kykenemätön tuottamaan taideteoksia. Jokainen ihminen oli perusolemuksestaan luova, mutta taiteen syntymisen ehtona oli luovuuden joukkopohjainen harrastaminen. Suomessa valtiomonopolismi kahlehti ja byrokratisoi luovuutta ja edistyksellisyyttä sekä tuki ruusentavaa imperialismia. Kaiken lisäksi oikeisto piittaamatta YYA-sopimuksen sisällöstä käytti kulttuuripolitiikkaa sisäpolitiikassa antikommunismia aseena. Kulttuurityöntekijöiden liitto oli kaikkien nuortaistolaisten etu ja edistävä voima, joka taisteli rintamallaan vääristelevää länsimaista viihdettä ja dokumentarismia vastaan.⁶⁶²

JOS-Agit satoi tšekäläisen nuortaistolaisuuden kulttuuritaistolaisuuteen. Laulu nousi nuorleninistien kulttuurityössä niin vallitsevaksi muodoksi, että se antoi liikkeelle nimen, laululiike. JOS-Agit, Agitprop, Kisällit ja niiden kaltaiset musiikkiryhmät olivat siksi näkyviä ja kuuluvia, että ne kelpasivat koko nuorleninistisen liikkeen tunnusmerkeiksi.⁶⁶³ Lopulta Kulttuurityöntekijöiden liitto ja 1976 perustettu Tutkijaliitto tunnustivat alisteisen suhteensa ”maamme” työväenluokalle ja Suomen kommunistiselle puolueelle. Viimeksi mainitun julkaisu *Tiede & Edistys* ilmoitti johtotähdekseen ”tieteellisen sosialismin” ja edellisiin liittyvä *Kulttuurivihkot* oli ”taisteleva kulttuurilehti”. Uhrautuminen SKP:n apulaisena ja reservinä heijastui selvästi siihen, miten JOS suhtautui jyvaskyläläisiin taistolaisiin (so. demokraattisiin) kulttuurityöntekijöihin. Se asetui kollektiivina propagoimaan ja arvostamaan kulttuurityöntekijöiden paikallissolua. Jossilaisten velvollisuutena oli Kulttuurivihkojen voimallinen propagoiminen.⁶⁶⁴

Demokraattisessa kulttuurityössä sekä agitaatiotyössä, jäsenten rekrytoinnissa ja ennen kaikkea myönteisessä agitaatiopropagandassa marxilais-leniniläisellä kulttuuritapahtumalla eli ohjelmallisella punaperjantaitraditiolla (pupe) ja ns. laululiikettä edustavalla JOS-Agit-lauluryhmällä oli merkittävä sijansa; Love-records julkaisi 1976 JOS-Agitin Yleisradiossa viikon levyksi valitun pitkäsoiton *’Työkansan lauluja’*, jossa oli paitsi luokkataistelulauluja myös

vepsäläisiä ja karjalaisia kansanlauluja.⁶⁶⁵ JOS-Agit esiintyi televisiossa, radiossa, maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaaleilla ja sopivien kansanedustajaehdokkaiden vaalikiertueilla. Lauluilike ei kuitenkaan ollut ainoa kulttuuriryön muoto: JOS-Graaf valmisti julisteita ja postikortteja, JOS-fotossa harrastettiin valokuvausta ja kirjallisuuspiirissä kirjoittamista ja kirjallisuutta.⁶⁶⁶ Toisaalta pupeinstituutiosta kehittyi tehokas opiskelijoiden ja työläisten ajankoh-taisiin taistelutehtäviin paneutuva ja rahaa tuottava kaljoittelutilai-suus. Ajanoloon pupeista häivyttiin valistusosuuksia niin, että ti-laisuuksia kaupattiin jokaviikkoina illanviettoina, joissa tarjottiin monipuolista kulttuuriohjelmaa, yhteislaulua, tanssia, voileipiä ja olutta. Ne muistuttivat helsinkiläisten ASS-bileitä.⁶⁶⁷ Valistusisku-ja pidettiin keskitetysti yleispoliittisista keskustelunaiheista (työeh-tosopimuspujantait, vuokrasäännöstelypujantait jne.), ja vuotuiskierron merkittävimpiin pupeihin värvättiin puhujiksi tais-tolaisten suurmiehiä, raunusetälöitä ja eeromelasniemiä.⁶⁶⁸

Kulttuuriryön rinnalle ilmestyi 70-luvulla myös luonnon- ja ym-päristönsuojelu. Se oli alue, jossa taisteltiin luontevasti suurpää-omaa vastaan ja neuvostoliittolaisen esimerkin mukaan. Ympäris-tönsuojelussa tiivistyivät kapitalismi ja ihmiskunnan tulevaisuus; porvarit vastustivat atomienergiaa, jota Neuvostoliitto tuotti ympä-ristöä suojellakseen.⁶⁶⁹

JOS sekä hakeutui irti SKDL:n yhteisjuhlista että ajettiin niis-tä ulos. Tämä merkitsi sitä, että oli rakennettava valtakunnallisia taistolaistapahtumia. Näistä merkittävimpiä olivat nuorison *taiste-lujuhlat*. Tyypillisesti näissä puhujina olivat Taisto Sinisalo, kul-loisetkin SOL:n puheenjohtajat ja taistolaisten hallitsemien nuor-soliittojen toiminnanjohtajat, tervehtijöitä hankittiin sosialistista maista (itseoiikeutettuja olivat Komsomol ja Demokraattisten nuor-ten maailmanliitto) ja esityksistä vastasivat Kom-teatteri, Agitprop ja JOS-Agit.⁶⁷⁰ Tuki oli vastavuoroista ja näkyvää. Ylioppilasleh-dessä ja Rakennustyöväen liiton lehdessä julistettiin, että puolustetiin rakennustyöläisten oikeuksia ja tarpeita, ja lakkokassoille luo-vutettiin järjestön vähäisiä varoja.⁶⁷¹

Marxilaiset vaihtoehdot

Opiskelevat kansandemokraatit uhrautuivat SKDL:n ja SKP:n enemmistön puolesta ja propagoivat Ele Aleniusta. Jyväskylän ylioppilastalolla järjestettiin kansandemokraattisen liikkeen *yhteisrintamajuhlia* (vrt. taistelujuhla). Suurimmissa yhteisrintamajuhlissa juhlapuhujina olivat SKP:n puheenjohtaja Aarne Saarinen, SKDL:n puheenjohtaja Ele Alenius sekä JOKA:n puheenjohtaja. Tilaisuuksia julistettiin työläisten, opiskelijoiden ja eläkeläisten voimakkaiksi, lämpimiksi ja toiminnallisiksi tapahtumiksi.⁶⁷²

JOKA:n tehtävät olivat suhteessa Suomen (maamme) työväenliikkeeseen. Se oli kansandemokraattiselle liikkeelle alistettu nuorisjärjestö, jolla oli taistelutehtävä. Sillä oli erityistehtävänsä, kuten opiskelijoiden etujen ajaminen, opiskelijoiden sosialistisen tietoisuuden lisääminen ja opiskelijoiden ohjaaminen kansandemokraattisen liikkeen riveihin. Uusia jäseniä vieläpä painostettiin liittymään kommunistiseen puolueeseen.⁶⁷³ SKP:n Keski-Suomen piirin johto asettui julkisesti JOKA:n taakse opiskelevia sosialisteja vastaan. Se oli osa koko JOKA:n olemassaolon taktiikkaa.⁶⁷⁴

JOS:n ja JOKA:n välinen ero oli hiuksenhieno, mikäli tarkasteli järjestöjen järjestöluonnetta. Kumpikin ilmoitti olevansa taistelujärjestö, kommunistien ja sosialistien taisteluliitto. Tämä oli kaikin puolin luontevaa, sillä muutamat JOS:n jäsenet perustivat JOKA:n – kuten JOS asian ilmaisi – itselleen menetettyään asemansa JOS:ssa.⁶⁷⁵

JOKA vannoi osallistuvansa kaikin käytettävissä olevien keinoin korkeakoulujen, koulutuksen ja tutkimuksen demokratisointitaisteluun sekä tukemaan työväenliikkeen poliittista ja taloudellista taistelua. Niinpä se oli järjestö, joka kokosi riveihinsä opiskelijoita ja sivistyneistöä taisteluun työväenluokan rinnalle *omien etujen puolesta*. Vastustaja (suurpääoma) ja tavoite (vallankumous) olivat työväenliikkeen kanssa yhteisiä, mutta taistelulentät eri paikoissa.⁶⁷⁶ Toisaalta yhteisen taistelun velvoite ajoi uhrautumaan. Kun työväenliikkeen sisällä – varsinkin strategisesti tärkeissä ammatti-

liitoissa ja E-liikkeessä – taisteltiin hegemoniasta, kutsuttiin opiskeleva nuoriso vanhoihin hyviin kokemuksiin perustuen apuun.⁶⁷⁷

Metalliliiton syksyn 1975 vaalien alla JOKA:n kokouksessa alustanut toimitsija ilmoitti, että opiskelijat saivat auttaa metallityöläisiä vaalityössä – avustamalla tiedotustoiminnassa ja vaalimateriaalin jakamisessa. Nuoriso oli kuitenkin muuttunut itsekkäämmäksi, eivätkä opiskelijat ideologeina moiseen mitättömään työhön suostuneet. He ilmoittivat penseän suhtautumisen syyksi sen, että samaan aikaan täytyi kamppailla omilla vaaleissa.

Valistustoiminnan ytimenä olivat ajankohtaiset avoimet luento- ja keskustelutilaisuudet poliittisista ja teoreettisista kysymyksistä sekä SKDL:n toiminnan tunnetuksi tekeminen. Valistustyön konkreettisena tavoitteena oli poliittisia ja teoreettisia kysymyksiä käsittelevien aineistojen valmisteleminen.

Opintotoiminta heijasteli valistustyön henkeä. Tieteellisen sosialismin opintokerhoissa, korkeakoulupoliittisessa opintokerhossa ja Jyväskylän yhteiskunnallisen iltakoulun kurseilla tavoitteena oli tutustuttaa jäsenistö systemaattisesti tieteellisen sosialismin keskeisiin kysymyksiin ja luoda siten pohja jokapäiväiselle poliittiselle työlle. Agitaatiotyön konkreettisissa ohjeissa korostettiin aktiivista esiintymistä luennoilla ja ravintoloissa.⁶⁷⁸ JOKA:n aatteellispoliittiset seminaarit palvelivat SKP:n ja SKDL:n yhtenäisyyttä. Niissä selviteltiin SKP:n ristiriitojen taustoja ja ilmenemismuotoja Keski-Suomessa, kommunistista yhteistyöpolitiikkaa sekä sosialistisen ja kansandemokraattisen opiskelijaliikkeen olemusta.⁶⁷⁹

JOKA:n opintotoiminta aloitettiin välittömästi järjestön perustamisen jälkeen. Marxilais-leniniläistä perusopiskelua ei tietenkään hyväksytty, mutta marxilaisuuden eli marxilaisen kansantaloustieteen ja historiallisen materialismin perusopintopiiri aloitti toimintansa jo keväällä 1973.⁶⁸⁰

Alkuun opiskelu koostui kahdesta tasosta, marxilaisuuden metodiikasta yhtäällä ja aineyhdistystoimintaan kouluttamisesta toisaalla.⁶⁸¹ Sittenkin opiskelua kehitettiin kasvatustoiminnaksi, mikä viittasi järjestön kaaderiluonteeseen. Opiskelu eteni kaksivaiheisesti. Perusvaiheen opinnot koostuivat marxismi-leninismin pe-

ruskurssista, joka pohjautui Raimo Partasen kurssikirjaan, *'Johdatus marxilaiseen yhteiskuntateoriaan'*, yleisötillaisuuksista, marxilaisen kansantaloustieteen opintokerhosta ja syventymisestä marxilaiseen filosofiaan. Seuraavan vaiheen muodostivat itseopiskelu, toimintaryhmissä suoritettavat opinnot ajankohtaisista aiheista, kuten kansandemokraattisen liikkeen sisäisestä kriisistä, sekä erilaisista Sirola-opiston, SKP:n ja SKDL:n seminaareista ja kursseista. Näistä merkittävimpiä olivat kaaderikurssit.⁶⁸²

Opintotoiminnassa elimellisiä osia olivat vaalien yhteyteen kunnallisjärjestöjen järjestämät ja taistolaisilta evätyt koulutustilaisuudet alustuksineen. Tietoa taistelutehtävistä pidettiin agitaationpropagandatyön keskeisenä elementtinä.⁶⁸³ Järjestö oli kaaderijärjestö, jonka toimintaa ja käsitystä teoreettisesta sosialismista ohjattiin keskusjohtoisesti. Kaaderikoulutus järjestettiin Sirola-opistossa ja luennoitsija-avun turvin Keski-Suomen kansandemokraattisen piirijärjestön toimitiloissa. Kaaderiseminaarit, johtotyön seminaarit ja jäsenkoulutusseminaarit olivat monipäiväisiä tapahtumia.⁶⁸⁴

Kesäopintotoimintaa järjestettiin JOKA:n varhaisvuosina. Se oli tyypillisesti piirin johdolla toteutettavaa luokkakantaista ja puoluekeskeistä kurssitoimintaa, jonka alustajiksi opiskelijat kelpasivat.⁶⁸⁵ Alustajakoulutus oli juuri sitä, mihin SKP:n teoretikot uutta älymystöä patistivat. Kymmentuntinen kurssi koostui esittävästä ja keskusteleavasta opetuksesta, ryhmäopetuksesta ja yksilöllisestä työskentelystä. Työväenliikkeen agitaattorikoulutuksen tuntemus ja kokemus näkyivät suunnittelussa ja sisällöissä: kirjallisuuden ja monisteiden lisäksi tarkasteltiin työväenliikkeen opintotoimintaa, aikuisopetuksen periaatteita ja menetelmiä sekä harjoiteltiin aikuisopetustilaisuuden suunnittelua.⁶⁸⁶ Kansandemokraattien piirin ja Sirola-opiston alustajakurssit tuottivat tuloksia, sillä jokalaiset olivat innokkaita järjestämään koulutustilaisuuksia itselleen omin alustajavoimin.⁶⁸⁷

Kaikkiaan taistelu edellytti kaunopuhe-, käännyttämisen- ja johtamistaitoja. Johtotyön ja agitaation (alustamisen) harjoittelu ja opiskelu olivat tärkeässä asemassa.⁶⁸⁸ Ylioppilaslehdessä kansandemokraateilla oli virallisena propagoijana eli pakinoitsijanaan *Polsu*.

Polsun käsikirjoitukset tarkastettiin kollektiivisesti ja niiden avulla yritettiin hankkia lisää jäseniä.⁶⁸⁹

Agitaatiotyö oli kaaderikuriin perustuvaa lentolehtisten jakamista (useimmiten käsiteltiin JOKA:n, JOS:n ja kd-liikkeen suhdetta), jäsenien värväämistä uusista opiskelijoista ja lehtien (Kansan Uutiset, Kommunisti ja Yhteisrintama) levikkityötä. Tässä jotkut joutuivat uhrautumaan aatteen puolesta ja tekemään ylioppilaskylässä kotikäyntejä ja useammat osallistumalla taisteluaan eli SDNL:n punaisiin paitoihin sonnustautuneina lehtien myyntiryännäköihin.⁶⁹⁰ Lehtien myyminen ja jakaminen olivat kirkastuneita agitaation ja joukkotoiminnan muotoja. Levikkityötä pidettiin lojalisuuden merkinä.⁶⁹¹

Eräs puoli, johon kansandemokraatit kiinnittivät melkoisesti huomiota, oli kansankulttuuri ja paljolti siksi, että työväenkulttuuri eli voimansa tunnossa. Se ei enää ollut eristetty ja eristäytynyt alue. Sitä julistettiin uhmakkaasti. Aikaisemmin työväenkulttuurin valitsevana ja työväenliikkeen identiteettiä rakentavana piirteinä olivat olleet herroille alistuminen ja siten kapitalismille häviäminen. Nyt tuo identiteetin pohja oli pudonnut, mutta se ei suinkaan heikentänyt työväenkulttuurin merkitystä. Päinvastoin työväenkulttuurista tuli tärkeä tekijä marxilaista voittajaidentiteettiä luotaessa. Sitä mahtavampaa oli, kun samassa kulttuurisessa yhteydessä voitiin viitata alistettuun mutta tukahduttamattomaan menneisyyteen ja ylevään nykyisyyteen.⁶⁹²

Kansankulttuuriin liittyvä vallankäyttö oli toinen merkittävä kiinnostuksen kohde. Se olikin luonteva linja siksi, että Kansan Uutisten toimittajat tutkivat vapaa-ajan ja suurpääoman tajuntateollisuuden vallankäytön suhdetta. Työväenliikkeen todellisessa arkisessa maailmassa näkyi vakavia vieraantumisen piirteitä, mikä oli porvarillisen tiedotustoiminnan hegemonian ja ylipäättään akuunkakapitalismin syytä.⁶⁹³ Vastaiskulle asetettiin päämäärä, laaja sosialistisen realismin luentosarja. Kun asiantuntemusta ei ollut, tyydyttiin toisenlaiseen ja työväenliikettä paremmin palvelleeseen ratkaisuun. Rakennettiin 'kulttuuri työväenliikkeen aseena' -luentosarja, jonka yleisömenestys turvattiin siten, että jokainen johtokun-

nan jäsen velvoitettiin tuomaan kuulijoiksi kaksi toveriaan. Piirijärjestön ja kulttuuridemokraattien kanssa puuhattiin myös kulttuuripolitiikan luentosarjaa.⁶⁹⁴

Vappu oli pyhin agitaatio- ja propagandanäytelmä, jossa myytiin *Yhteisrintamaa*, kosiskeltiin abiturientteja, käytiin laskemassa seppele punaisten haudalle ja osallistuttiin kd-väen vappuriehaan Kivistön työväentalossa. Itsenäisyyspäivää vietettiin samoin yhdessä piirijärjestön kanssa, kuultiin kansanedustajien puheita ja käytiin punaisten haudalla.⁶⁹⁵ JOKA:n pikkujoulut eivät ehkä olleet mittasuhteiltaan yhtä huikeita kuin JOS:n vastaavat, mutta sisällöltään ne olivat riittävän valistavia ja ohjelmallisia. Niissä jotaarkkapennaset alustivat neuvostoteatterista, iskrat ja sen sellaiset punalauluyhtyeet sekä nuorisoliiton ohjelmaryhmät esiintyivät ennen kaljoittelua ja tanssia.⁶⁹⁶ Kansandemokraattien liikunta jäi vähäisemmäksi kuin JOS:n vaativa urheilutyö. Se liittyi piirin kesäpaikassa harjoitettuihin leikkimielisiin Heinäkukat-kisailuihin kenttäpeleineen ja soutuineen.⁶⁹⁷

Kamppailu vasemmistolaisista sieluista hegemoniataistelun kiihkeimpinä vuosina edellytti *sosialidemokraattisilta opiskelijoiltakin* toimenpiteitä. Agitaatio perustui tietoon, joten sosiaalidemokraatit alkoivat tutkia opintokerhoissa opiskelijoille läheisiä asioita, kuten korkeakoulupolitiikkaa ja sosiaalipolitiikkaa.⁶⁹⁸ Resurs-sipulassaan sosialidemokraatit asettivat toivonsa emäpuolueeseen ja sen paikallisosastoon. He halusivat säännöllisen ”demariopinahjon” perustamista kunnallisjärjestön puoluekoulun oheen. Vaaligitaatiota ja jäsenhankintaa varten perustettuun agitaattoriryhmään kuuluneen veteraanijäsenen rooli oli ensiarvoinen.⁶⁹⁹ Hän jatkoi suoran toiminnan perinnettä, ylläpiti uusvasemmistolaisuuden kansainvälisiä näkemyksiä ja sopi linkiksi paikalliseen työväenyhdistykseen ja mediaan.

Solutus- ja paljastustoiminnassa ei suurempia saavutettu, mutta jotain kuitenkin. Yleispoliittisessa tilannearviossa (SONK) todettiin, että juuri sosialidemokraatit olivat osoittaneet kapitalismin heikkoudet, puolueista kokoomus, kepu ja erityisesti SKP olivat hajallaan, liberaalit ja keskustalaiset olivat oikeistolaistuneet ja, mikä

parasta, SOL oli operaatioissaan heikentynyt. Niinpä laadittiin raporteja ylioppilaskunnan piirissä toimivista yhdistyksistä, harrastuskerhoista sekä tiedekunta- ja ainejärjestöistä: oleellisia tietoja olivat puheenjohtajat ja sihteerit sekä näiden osoitetiedot. Myös kannanottoja mitä erityislaatuissimmista teemoista laadittiin ⁷⁰⁰ – teorianmukaista jargonia hyväksikäyttäen.⁷⁰¹

Kannanotossa *Sosialidemokraattinen opiskelijaliike ja päihdepolitiikka* liikuttiin etäälle varsinaisesta teemasta. Siinä todettiin, että eriarvoisuus oli lisääntynyt ja luokkaristiriita kärjistynyt. Edelleen katsottiin, että antikapitalistinen mielipide oli merkityksellinen vasta sosialistisessa joukkoliikkeessä. Päihdeongelma oli kapitalistien luomaa: kuluttajamanipulaation ja päihteiden markkinoinnin tulosta.

Aikaisemmin sosiaalidemokraatit eivät olleet kiinnostuneet siitä, missä tehtävissä uudet jäsenet halusivat toimia paitsi ylioppilaskuntavaaleihin ehdokkaiksi halukkuutensa ilmaiseksi (näiltä tiedusteltiin, millaisia tehtäviä he hoitivat demokraattisessa liikkeessä), mutta nyt järjestötiedustelun valtakaudella laadittiin aktiviteetteja koskeva kyselylomake. Siihen jäsenet vastasivat tunnollisesti ja kertoivat kiinnostuksensa suunnista.

Tyypillisesti sosiaalidemokraattia kiinnosti kulttuuripolitiikka, elokuva, teatteri ja kirjallisuus. Muutama tavoitteli syvällisempää kosketusta politiikkaan joko pääaineensa tähden (yhteiskuntasuunnittelu, yhteiskuntapolitiikka, valtio-oppi), rakentaakseen itselleen poliittista karriääriä (ammattiyhdistystoiminta, kunnallispolitiikka, ulkopolitiikka) tai yleensä opiskelijapoliittisen innostuksensa vuoksi (korkeakoulupolitiikka, sosiaalipolitiikka, tiedepolitiikka). Avainvastauskkin joukosta löytyy. Se kertoo paljolti siitä, mitä enimmäkseen ajattelivat. Vastaaja oli yksinomaan rekrytoitu seisomaan sosialidemokraattien joukossa, eikä hän halunnut minkäänlaisia tehtäviä. Poliittiset ambitiot ja viha olivat perin olemattomia ja tais- telussa käyttökelvottomia.⁷⁰² Rekrytointia sosialidemokraatit harjoittivatkin: heillä oli julkaisunsa, jossa kehoitettiin tovereita liittymään JSO:n riveihin. Muodollinen tapa ei tehonnut. Järjestö tarjosi turvaa ja tietä sosialismiin, mutta ei kyennyt osoittamaan muunlaisia aktiviteetteja. Siksi epämuodolliseen rekrytointiin, henkilökoh-

taisten kontaktien luomiseen, vapaamuotoisiin saunailtoihin sekä liikuntatapahtumiin ja kuukausittaisiin laulu- ja tanssi-iltoihin pannotettiin.⁷⁰³

Puoluekriittisyyden kääntyminen puolueuskollisuudeksi merkitsi reformismin hyväksymistä ja vallankumoustavoitteiden siirtämistä kauaksi tulevaisuuteen. Kaikille tämä ei käynyt. Muuan erosi järjestöstä ja haukkui samalla SDP:n. Puolue oli mennyt liian pitkälle antaessaan kättä porvareille EEC-asiassa. Tällainen reformismi suuntautui työläistä vastaan, vaan onneksi SDP ei ole maan ainoa puolue, hän totesi.⁷⁰⁴

Puolueuskollisuuteen kuului olennaisena osana koulutuspoliittisten suurhankkeiden läpivieminen. Sosiaalidemokraatit luopuivat hallinnonuudistuskamppailusta ja ottivat omakseen tutkinnonuudistuksen. Tämä edellytti demokraattiseen hallinnonuudistukseen liittyneiden käsitteiden siirtämisen tutkinnonuudistukseen. Siinä missä vielä vuonna 1973 nuoret sosialidemokraatit katsoivat demokraattisen hallinnon olevan tienä työväenhenkiseen tutkimukseen ja koulutukseen, vuonna 1974 tutkinnonuudistus ajoi saman asian. Tutkinnonuudistuksen välityksellä oli mahdollista muuttaa opinto-vaatimuksia neuvostomielisiksi ja kouluttaa opiskelijat tietoisiksi sosialisteiksi ja järjestelmän muuttajiksi. Viimeksi mainittua odottaessa JSO joutui hoitamaan koulutustehtävää. Työväenliike itsessään edusti demokratiaa ja korosti koulutuksen yhteiskunnallista luonnetta. Konservatiiviset ja liberaaliset käsityksen olivat pahasta, sen sijaan demokraattisuus oli ainoa oikea tie.⁷⁰⁵

Sentralismin nöyryytys

Vasemmistolainen nuori älymystö ei päässyt tunkeutumaan emäpuolueissaan tärkeisiin tehtäviin. Vanhojen puoluekonkareiden ja opiskelijoiden välissä oli vanhempi nuori älymystö, joka ehti kiivettä puolueorganisaatioihin 1970-luvulle tultaessa. Periaatteellisella nuoruudellaan ryhmän jäsenet täyttivät puolueiden asettaman nuorennuksen tarpeen. Olemassaolollaan he estivät nuorempien pyrki-

mykset päästä käsiksi puolue tehtäviin. Tämä osaltaan johti siihen, että opiskelijat järjestäytyivät kernaammin ja lujemmin keskusjärjestöihin (SOL, KOJ, SONK) kuin hankkivat SKP:n, SKDL:n ja SDP:n puoluekirjoja (esim. JOS:n jäsenistä vain joka neljäs kantoi SKP:n jäsenkirjaa).⁷⁰⁶ Tällainen kehitys taas vahvisti SOL:n asemaa. Se muistutti pitkälle vietyä puolueorganisaatiota ja mahdollisti siten jonkinlaisen järjestöuran. SOL:oon liittymisestäkin tehtiin mahdollisimman joustavaa: kun tie JOS:n jäseneksi oli kulkenut osastojen ja perusopintopiirien kautta, osastovastaavat alkoivat paimentaa halukkaita SOL:oon. Sen sijaan SONK ja KOJ pysyivät onttoina, eivätkä siksi innostaneet samalla tavalla järjestöuran luomiseen.⁷⁰⁷

Demokraattinen sentralismi ja SOL olivat yhtä. Ylhäältä tulevat ja kaikki järjestölliset portaat läpäisevä käskeminen, ohjaaminen, vaatiminen, johtaminen ja asioiden käsittelyn hierarkkisointi kuuluivat järjestökulttuuriin. Samaa menetelmää erinimisenä toteutettiin SONK:ssa ja KOJ:ssa. Keskusjärjestöt vaativat paikallisjärjestöiltä materiaaleja, jotka koottiin siten, että paikallisjärjestö oli keskusjärjestön osasto – toisin sanoen alatasen toimija.

Mikäli keskusjohtoista menettelyä katseli pääkaupunkiseudulta ja kuului itse keskusjohtoon, ei ongelmia ollut. Näin oli etenkin SOL:ssa. Demokratiaa ei harrastettu, vaan eipä ollut salaista järjestögangsterismia taikka keskusjohtoisuutta – ne kun kiistettiin. Asiat näyttivät päinvastoin siltä, että parempi tietoisuus ja sosialistinen persoonallisuus keskittyivät järjestön huipulle, mistä käytiin jakamassa tietoisuutta matka-agitaattoreina maakunnissa. Tamperelaiset, oululaiset, turkulaiset ja jyvaskyläläiset nuortaistolaiset aktivistit olivat toista mieltä. Osa heistä piti koko SOL:n ikävimpänä puolena ylimielistä, mistään ymmärtämätöntä, mitään kuuntelematonta ja autoritääristä helsinkiläistä keskusjohtoa. Maakuntien taistolaiset viettivätkin aikaansa mieluummin muiden radikaalien kanssa kuin kuuntelivat matka-agitaattoreita.⁷⁰⁸

Nujertava pääkaupunkikeskeinen asetelma vaati tieteellistä perustelua. Jäsenistölle piti selittää, mitä demokraattinen sentralismi oli, miten sitä toteutettiin SOL:ssa ja miten SOL järjesti opiskelijoijoi-

ta taisteluun etujensa puolesta.⁷⁰⁹ Siksi korostettiin SOL:oon kuulumista ja osastojärjestelmän kehittämistä. Ne turvasivat jäsenistön demokraattiset tarpeet.⁷¹⁰

JOS:n ja SOL:n ykseyttä vahvisti se, että SOL:n Keski-Suomen piirijärjestön toimitila sijaitsi samassa Keskustien liikehuoneistossa, missä JOS majaili. Keski-Suomen piirijärjestöön kuuluivat JOS:n lisäksi Jyväskylän sosialistiset tekniikan opiskelijat ja Suolahden opiskelevat sosialistit. Se julkaisi muutaman JOS-informaatiosta mallinsa saaneen monisteenkin. Kaiken lisäksi SOL:n piirin johto ja JOS:n johto olivat yhtä (JOS:n puheenjohtaja siirtyi piirijärjestön puheenjohtajaksi).⁷¹¹

Moni peruskurssin käynyt opiskelija liittyi JOS:n jäseneksi. Sen sijaan SOL:oa vierastettiin. Siksi alinomaa JOS:n tovereita kehoitettiin järjestäytymään SOL:n rivistöön. Rekrytoinnissa käytettiin hyväksi suoraan henkilöön käypää ja tunnepitoista lyyristä kieltä ja narratiivista tarinaa, jossa lähdettiin kielteisestä menneisyydestä ja positiivisesta tulevaisuudesta. Myönteinen tulevaisuus edellytti tietoisuutta eli eräänlaista reinkarnaatiota. Todellisuus oli kokemusperäistä, vieraannuttavaa ja lohdutonta. SOL tarjosi vieraantuneelle eheytyksen mahdollisuuden.⁷¹²

Sinä olet kokenut porvarillisten ideologioiden näköalattomuuden. Sinä olet kokenut kapitalisen yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuden. Sinä halusit kehittää itseäsi. — — — Tule opiskelemaan ja tekemään työtä rauhan, paremman elämän ja sosialismin puolesta, liity Sosialistiseen Opiskelijaliittoon. Me tarjoamme Sinulle lujan, tieteellisen maailmankatsomuksen, joka on marxismi-leninismi eli tieteellinen sosialismi. Meidän riveissämme et ole yksin. Me taistelemme kaikki yhdessä työväenluokan rinnalla. Taisteluumme johtaa SKP. Esimerkkinämme on Neuvostoliitto ja sosialistinen maailmanjärjestelmä.

Demokraattisen sentralismin luonne, merkitys ja SOL:n keskusjohdon ylivertainen asema suhteessa jäsenjärjestöihin ilmenee siitä, miten JOS:n marxilais-leniniläiset, kollektiivisesti hyväksytyt, selkälinjaiset ja oikeaoppiset vuosikertomukset rakennettiin. Ne aloitettiin laajalla johdantoluvulla. Johdannoissa kerrottiin seikkaperäisesti, kunnioittaen ja ylistäen SOL:n hallituksen lukuisista istunnoista, joissa oli analysoitu opiskelijaliikkeen tilaa.⁷¹³

Toisaalta SOL ja kiinteä sitoutuminen siihen ymmärrettiin ilmiselväksi ongelmaksiksi; SOL kielsi järjestelmällisesti kansandemokraattisen KOJ:n olemassaolon. Tämä näkyi edellä mainituissa järjestötietokyselyissä. Niissä tiedusteltiin tarkoin, millaisia muita poliittisia liittolaisia ja vastustajia SOL:n jäsenjärjestöillä oli, millaisia resursseja näillä oli ja millaisen toimintaympäristön yliopiston ylioppilaskunta ja ainejärjestöt omaisuuksineen muodostivat. Mutta niissä ei ollut varattu sijaa toimialueen ”ns. kd-järjestön” olemukselle. Näiden järjestöllisestä tilasta ei haluttu tarkempaa analyysia. Tuosta seikasta JOS:n johto huomautti terävästi.⁷¹⁴

JOS oli vakiinnuttanut traditiokseen tai suoranaiseksi jäsentensä järjestövelvollisuudeksi uudenvuoden- ja vapputervehdyksen jättämisen Tiedonantajaan.⁷¹⁵ Se oli tavoitteellista toimintaa, jossa tietoisuus näytettiin julkisesti ja jossa tietoisuus kytkettiin ajankoh- taiseen iskulauseeseen eli taistelutunnukseen. Kun tavoitteet eivät täytyneet, asetettiin osastoihin TA-asiamiehet valvomaan terveh- timiskäyttäytymistä, toisin sanoen painostamaan tervehdyksiin.⁷¹⁶ Monipuolinen tervehdyksen kirjo saatiin, kun tervehdykset jätettiin järjestöllisesti ja henkilökohtaisesti. Näin sama ihminen saattoi eri rooleissaan tervehtiä vallankumouksellisia tovereitaan useamman kerran samalla palstalla.⁷¹⁷

Samaa linjaa noudatettiin JOKA:ssa – tosin Kansan Utisten tradition mukaisesti niin, että kd-järjestönä JOKA jätti lehteen vapputervehdyshaasteita.⁷¹⁸ Mikä JOKA:n ja JOS:n välisessä kamppai- lussa oli ironista, oli se, että JOKA keräsi heti voiton ja juuri suh- teessa siihen, mistä JOS:n tie kohti nuortaistolaisuutta oikeastaan lähti liikkeelle. Nimittäin Puutyöväenliitto ja etenkin metallityöläi- set asettuivat järjestöllisesti JOKA:n taakse.⁷¹⁹

Niinpä esimerkiksi Kansan Utisten vuoden 1973 vapputervehdys poi- ki vastauksen jo muutaman päivän kuluttua, kun Valmetin Rautpohjan, Tourulan ja Jyskän tehtaiden työväki, ”rautakourat” ja SKP:n työpaik- kaosastot vastasivat haasteeseen.

Varsinaisesti JOKA:n johto ei katsonut koskaan vetäytyneensä SOL:sta. Aikomuksena koko ajan oli vahvistaa asemia SOL:ssa ja siten saarislaistaa liitto. Nuorisoliittoon suuntautumista pidettiin

vain välivaiheena ja KOJ:n muuttamista kattojärjestöluontoiseksi organisaatioksi lähinnä ”mielettömän ajatuksena” ja ”huulenhaittona”. Tosiasiat silti tunnustettiin ja paremman puutteessa hyväksyttäisiin alistainen asema nuorisoliittoon ja KOJ:aan.⁷²⁰ JOKA:lle puolue oli ristiriidaton, yksi ja jakamaton. Enemmistöä ja vähemmistöä ei oikeastaan ollut. SKP:n olemassaolo ylipäätään perustui yhtenäisyyden julistamiseen ja opettamiseen: työväenluokka oli yksiulotteinen kollektiivi, ja niinpä puoluekin saattoi olla kiinteä monoliitti, ”työväenluokan puolue”. Siksi jokalaiset noudattivat tunnollisesti SKP:n keskuskomitean julkilausumia suhteessa Tais-to Sinisaloon. Kun keskuskomitea tuomitsi tai hyväksyi toveriensa esittämän, Sinisaloa vastaan esitetyn kritiikin, JOKA ilmoitti asettuvansa komitean puolelle.⁷²¹

SKP:n sihteeri tuki ja paimensi jokalaisia.⁷²² Alistuminen ja alistaminen SKDL:n ja SKP:n valtaan kismitti JOKA:n johtokunnan jäseniä – niitä, jotka olivat tulleet järjestöön sosialidemokraattien ryhmästä ja vierastivat kommunismia ja järjestön piirisi-donnaisuutta. Moni marxilaissuuntaisista jäsenistä kurtisti kulmiaan puoluekurille ja kansandemokraattisen liikkeen edun ajamiselle ihanteiden kustannuksella. Muun muassa suhteet ystävyysseuroihin kärsivät siitä, että JOKA:n johto oli itsessään SKDL:n piirijärjestön osanen ja työrukkanen nuorleninisin vastaisessa kamppailussa. Myönteisten tavoitteiden polkeminen kielteisen JOS-kampanjan jalkoihin ärsytti. Niinpä linjaa muutettiin, kun järjestön perustajat väistyivät.⁷²³

Samoin kuin JOS:ssa myös JOKA:ssa alistumisen ihanne piti iskostaa jäsenistöön. Kurittomien kansandemokraattien opettajaksi tarvittiin teorian hallinnutta tekijää. SKP:n valistussihteeri Rauttee ohjasi arvovallallaan opiskelijasivistyneistöä nöyriksi työväenluokalle. Sivistyneistön edustaja teki itsensä turhaksi ja tyhmäksi demariksi, mikäli hän ei alistunut työväenluokan asettamalle johdolle. Sivistyneistön tehtävänä oli puhetaidon ja kirjallisten esitysten kehittäminen sekä nöyryyden osoittaminen työväenluokalle ja sen taistelukokemukselle. Sitä enimmäkseen kansandemokraattisista ja kommunistisista opiskelijoista myös osoittivat.⁷²⁴ JOKA oli pääse-

mättömissä demokraattisen sentralismin nöyryytyksestä. Sen yleiskokouksissa juoksi tuon tuosta SKP:n, SKDL:n ja Kansan Utisten poliittisten toimikuntien edustajia neuvomassa käytännön poliittisen työn kehittämisestä, suuntaamisesta ja tekemisestä.⁷²⁵

SKDL-odotukset jäivät myös yksipuolisiksi: nuorten toiveita ei kuunneltu, eikä niistä juuri välitetty paitsi silloin, kun opiskelijoista oli hyötyä eduskunta- ja kunnallisvaalivyössä.⁷²⁶ Tällä oli hyvät puolensa, sillä jokalaiset tohtivat kutsua tilaisuuksiinsa alustajiksi eturivin kansandemokraatteja, ministereitä ja kansanedustajia.⁷²⁷

Esimerkiksi 1976 pyydettiin vuosikokoukseen alustajiksi jotakuta joukosta Veikko Saarto, Paavo Aitio, Kauko Hjerpe, Ele Alenius ja Jarmo Wahlström. Näistä kukaan ei ehtinyt, mutta turkulainen kansanedustaja Arto Merisaari pääsi ja häntä tukemaan ilmestyi pyytämättäkin Jyväskylän seudun sivistystyön alustajakoulutuksen vetäjä.

KOJ:n asema kansandemokraattisten opiskelijajärjestöjen keskuksena vakiintui SOL-tien umpeuduttua. Alaosastona JOKA oli sille raportointivelvollinen. Toisessakin mielessä JOKA:n ja KOJ:n suhde muistutti JOS:n ja SOL:n suhdetta. Opintopoliittisesti KOJ oli HOKA:n hallitsema siinä missä SOL ASS-vetoinen.⁷²⁸ Tämä näkyi koulutusseminaareissa, joissa keskeisimmät puheenvuorot ja alustustehtävät (yleispoliittisen tilanteen arviointi ja ylioppilaskuntastrategiat) jaettiin helsinkiläisille.⁷²⁹ Kansandemokraattisessa lehdistössä alettiin pitää JOKA:a ainoastaan SKDL:n alajärjestön (KOJ) alaosastona. Kansan Uutiset alkoi muutenkin vieroksua sivistyneistöä ja nuorisoa.

Kun JOKA menestyi vuoden 1976 ylioppilasvaaleissa, Helsingin Sanomat kirjoitti asiasta laajemmin kuin Kansan Uutiset. Viimeksi mainitussa todettiin lyhyesti, että ainoana vasemmiston ryhmänä KOJ pystyi säilyttämään asemansa. Se lisäsi äänimääräänsä, mutta onnistui saamaan ainoastaan yhden lisäpaikan.

Vähättelystä suivaantuneina jokalaiset laativat päätoimittajalle ja toimitusneuvostolle kollektiivisen kirjeen. Siinä he valittivat, että ”meidän lehti ei uutisoinut vaalivoitosta”.⁷³⁰

Mielenilmaisut ja kieli

Tiukasti ohjattujen poliittisten järjestöjen kieli oli liturgista, uskonnollisävytteistä ja dogmaattista.

JOS:n, JOKA:n ja JSO:n tavoitteet ja mielipiteet eivät juuri toisistaan poikenneet. Päinvastoin ryhmittymät kamppailivat samoista sieluista ja antoivat samoista asioista samankaltaisia julkilausumia. Jokainen järjestö teki ja kannatti Chile-solidaarisuutta sekä vaati korkeakoulujen opetuksen muuttamista tarpeita vastaaviksi (so. neuvostomielisiksi).⁷³¹ Kansandemokraattisten järjestöjen pyhimässä retoriikassa ei suuria eroja ilmennyt: kumpikin huusi tahollaan samaa ”rauhaa, ystävyyttä ja solidaarisuutta”, asetti sulkuja nousevalle fasismille,⁷³² haistatti pitkät hallituksen talouspolitiikalle sekä vaati joukkotoimintaa ja edistysellistä demokratiaa.⁷³³

Erityisesti *nuorleninistien* tekstit nojautuivat retoriseen perinteeseen, jossa profaanilla saarnaamisella oli ilmeinen sijansa. Tässä ei sinällään ole mitään yllättävää, koska marxismi-leninismi oli maailmankatsomus. Samassa tekstissä kuvattiin värikkäästi vainolaista ja puhuttiin ylivertaisista ja paljon kärsineistä ’meistä’. SOL:lle vainolainen oli kriisin kourissa elävä ja mätänävä kapitalismi, jonka lieassa hoipertelivat SKP-uskollisuudestaan ja marxismi-leninismistä luopuneet revisionistit ja reformistit. Maailmankatsomuksellisenä (so. uskonnollisena) esikuvana olivat Neuvostoliitto ja muut sosialistiset maat, joissa ihmiskunnan vaihtoehto ja tulevaisuus oli toteutettu. Suomessa ja suomalaisessa opiskelijamaailmassa ainoastaan SOL noudatti oikeaa maailmankatsomusta. Siksi se oli kaikkein johdonmukaisimmin ajanut opiskelijoiden etua ”tieteellisen maailmankatsomuksen antamin voimin”. Käytännön taistelussa SOL ja JOS olivat olleet uhrautuvimpia ja kokeneimpia.⁷³⁴

JOS:n kieli noudatti SOL:n taisteluohjelmaa, olipa sitten kysymyksessä anti-imperialistinen solidaarisuustoiminta, poliittiset pääkysymykset JOS:n toiminnassa, Chile, YYA, Neuvostoliittosolidaarisuus ja fasisminvastaisuus. JOS taisteli solidaarisesti anti-imperialismin hengessä. Se taisteli demokraattisen kulttuuripolitiikan, demokraattisen talouspolitiikan, demokraattisen kunnallispo-

litiikan ja demokraattisen ympäristöpolitiikan puolesta ammatillisella, taloudellisella ja kulttuurisella alueella. Se taisteli suurpääomaa, sosialidemokratiaa, reformismia, oikeistovaaraa, EEC:tä ja monopoleja vastaan.⁷³⁵ Taistolaisessa liikkeessä kolmannen maailman tapahtumat (Vietnamin ja Chilen sorrettujen kansojen taistelut) olivat keskeisiä käyttövoimia: anti-imperialismissa vedottiin juuri niihin, mutta kolmas maailma oli kuitenkin mitättömässä asemassa taistolaisten kokonaispolitiikassa, eivätkä he olleet rakentamassa tältä osin parempaa maailmaa.⁷³⁶

Opiskelevien kansandemokraattien kaaderiseminaareissa alustukset järjestön strategisista ja taktisista näkökulmista olisi yhtä hyvin voinut pitää JOS:n tilaisuuksissa. Ensin määriteltiin JOKA SKDL:n perusjärjestöksi, jonka riveissä oli kommunisteja, sosialisteja ja edistyksellisiä. Sen jälkeen alustajat selittivät, että strategiaa kehiteltäessä olisi lähdettävä liikkeelle kulloisestakin työväenluokan päätavoitteen ja luokkavihollisen määrittämisestä. Viimeksi mainittua vastaan ja vihollisen vastarinnan nujertamiseksi oli keskitettävä kaikkien työtätekevien luokkaviha ja iskuvoima. Toisena vaiheena oli yhteyksien luominen poliittisiin keskiryhmiin sopuilematta, kolmantena liittolaisten määrittely ja neljäntenä SKP:n anti-monopolistisen ideologian haltuunotto, yhteisrintamaliike.⁷³⁷ Luokkataistelu ei ollut pelkästään fraasien hokemista, vaan se oli työväenluokan johtamaa taistelua kohti vallankumousta.⁷³⁸ Vaan fraasien hokemiselta luokkataistelu näytti ja kuulosti. Opiskelevien kansandemokraattien kannanotoissa lainattiin JOS:n retorista perintöä ja julistettiin me-muotoisesti, että JOKA:n jäsenet taistelivat monopolien valtaa vastaa omalla tehtäväalueellaan. Taistelu yhdistyi koko vallankumouksellisen työväenliikkeen taisteluun rauhan, demokration ja sosialismin puolesta. Erityistehtävänä oli jäsenistön ja muiden opiskelijoiden sosialistisen tietoisuuden kasvattaminen.⁷³⁹

JOKA ja sen ideologinen johto joutuivat ottamaan kantaa useasti leninismiin. Samalla määriteltiin suhdetta kansandemokraattiseen liikkeeseen, kommunistiseen puolueeseen, Neuvostoliittoon ja uusstalinisteihin.⁷⁴⁰

Keväällä 1974 JOKA:n puheenjohtaja selvitti, että kansademokraattisen opiskelijaliikkeen perusta oli ollut aina marxilais-leniniläinen ja suhde marxismiin selvä. Hänen mukaansa jokalaiset suhtautuivat myönteisesti nuorisoliiton kehittämiseen marxilais-leniniläiseksi eli kommunistiseksi kasvatusjärjestöksi. Tässä hän kuitenkin teki pesäeron uusstalinisteihin: tärkeintä oli strategian ja taktiikan konkreettisuus eikä julistautuminen, jonka hän nimesi SOL:n linjaksi.

SOL ja opiskelevat sosialistit korostivat ehtimiseen sitä, että ”ns. kd-järjestöt” olivat SKP:n päätösten vastaisia. Opiskelevat kansademokraatit ilmaisivat asian miltei samalla tavalla: SOL:n toiminta oli ristiriidassa puolueen päätösten kanssa. Puolueen enemmistö-päätökset sitoivat kaikkia kommunisteja. Vuosina 1974–1975 KOJ ja perässä JOKA luopuivat marxismi-leninismistä ja ilmoittivat tukevansa ensisijaisesti SKDL:oa ja vasta toissijaisesti SKP:tta.⁷⁴¹ Tämä muotoiltiin toisellakin tavalla. JOKA:n yleispoliittisena tavoitteina olivat rauha, sosialismi ja demokratia. Niiden saavuttamiseksi taisteltiin SKP:n ohjein työväen yhteistoiminnan puolesta.⁷⁴²

Kansademokraattien kannanotot nimettiin useimmiten julkilausumiksi.⁷⁴³ Ne noudattivat tarkasti SKDL:n linjauksia. Niiden kieli ei ollut yhtä arkaaisvihaista ja radikaalia kuin taistolaisen käyttämä, jos kohta tavoitteet olivatkin radikaaleja. Perusajatuksena oli se, että ”politiikan suuntaa oli muutettava”.⁷⁴⁴ Kärkevintä kieltä käytettiin keskinäisessä kamppailussa tai taistelussa:⁷⁴⁵ alati toistettuja ilmaisuja olivat puolin ja toisin syrjintä, vallankumouksellinen tarpeettomuus, hajotus,⁷⁴⁶ hyökkäys, eteneminen ja tuomio.⁷⁴⁷

Mitä syrjitymmäksi olo koettiin, sitä kiihkeämmin sodittiin. Kun JOS ajettiin opiskelijapoliittiseen umpikujaan, sen kieli jyrkkeni.⁷⁴⁸

Vuonna 1975 vaadittiin ”noin kaksi vuotta sitten perustetun JOKA-nimisen järjestön” lakkauttamista ja kaikkien kansademokraattien ja kommunistien järjestäytymistä SKP:n 17. edustajakokouksen SOL:lle osoittaman tuen puitteissa Jyväskylän opiskeleviin sosialisteihin, koska ”JOKA” oli pelkkä hajotusjärjestö, jolla ei ollut mitään positiivista annettavaa demokraattiselle opiskelijaliikkeelle.

Vaarallisimman vihollisen läheisyys tiivistä rivejä. Hajotusjärjestöksi leimattu JOKA olemassaolollaan vaati identiteetin vahvistamista. JOS:n identiteetti eheytyi juuri lähintä vihollista määriteltäessä. Kun teoreettinen ja ideologinen pohja rakentui yksipuolisesti leninismin (so. Otto Wille Kuusisen proletaarinen internationalismi, ehdoton luokkakantaisuus ja uskollisuus marxismi-leninismille) varaan, konkreettisemmän identiteetin luomisessa vainolaisen piirteiden tunnistaminen ja vähätteleminen nousivat tärkeämpään asemaan.⁷⁴⁹

Jyväskylän nuorleninistit selittivät itseään tepposlaisuudella (Hannu Teppo [nimi muutettu], paikallinen SKDL-toimitsija, hajottaja), joka oli aleniuslaisuuden ja kivistöläisyyden paikallinen ilmentymä. Toisin kuin nuorleninistinen liike, ns. kansandemokraattinen liike hoiperteli opportunistisesti ja oli siksi kykenemätön selittämään omaa teoreettista tehtäväänsä.

JOS:n poliittinen liturgia heijasteli neuvostoliturgiaa tukien tinkimättömästi suomalaista virallista ulkopoliittikkaa sitä selvemmin, mitä tiukemmin järjestö oli SOL:n talutusnuorassa.⁷⁵⁰

Huhtikuun 1973 jäsentiedote rakentui neuvostoretoriikan ja poliittisen liturgian varaan. Ensimmäisenä kohtana oli johdanto poliittiseen tilanteeseen, toisena konkreettinen toiminta (agitaatio) taisteluperusteinen ja kolmantena kannanotto (propaganda). Johdatus perustui SOL:n hallituksen 5. istunnon poliittiseen päätöslauselmaan. Päätöslauselma pantiin toimeen opintoseisauksella, joka pysähdyttäisi oikeiston ja muiden taantumusvoimien vastahyökkäykset. Kannanotossa vaadittiin opiskelijoiden asettumista yhteiseen rintamaan korkeakoulun kehittämisen puolesta lisääntyvää oikeistovaaraa vastaan.

Tehtävä pyhittyi, kun sen todettiin olevan rinnakkainen ja yhteneväinen työväenluokan tehtävän kanssa. Luokkavihollisena oli suurpääoma.

JOS:n taistelussa ja argumentaatiossa näkyi armoton herraviha. Leninismi vetovoima piili siinä, että se kylvi esikuvallisia tarinoita ja varoittavia esimerkkejä. Näitä vyörytettiin vastustajan nujertamiseksi.⁷⁵¹ Tarinoissa revareihin yhdistettiin kapitalistisia käsitteitä: he olivat keinottelijoita, porvarillisia, puoluepiirin herrojen lapsia ja uranluoja.⁷⁵²

Kirjoitukset rakennettiin katekismusmaisesti. Otsikossa esitettiin kysymys, johon teorianmukaisesti vastattiin. Samalla JOKA kirjoitettiin osaksi suurempaa luokkataistelukertomusta. Ns. kansandemokraatit olivat osa valtakunnallista herrojen masinoimaa luokkakantaisen työväenluokan hajottamista.⁷⁵³ Nämä harrastivat petollisia keinoja näyttäessään joukkovoimaansa: suuret kokoontumiset olivat herrojen masinoimia ja valheellisia näytelmiä. Niihin ”hamstrattiin” linja-autoilla ihmisiä pitkien matkojen takaa.⁷⁵⁴

JOS:n kielen mieli oli kaiken tuomitseva ja omaa etevyyttä korostava. Tapahtuipa maassa tai maailmassa mitä tahansa, se suuntauui viimekädessä työväenluokkaa vastaan.⁷⁵⁵

Kevään 1973 opiskelijapoliittisessa kannanotossa tinkimätöntä opiskelijoiden etujen ja oikeuksien puolustamista edustivat internationalismi, anti-imperialismi ja rauhanpolitiikka sekä kysymykset hinta- ja vuokrasäännöstelystä ja tulopolitiikasta; viimeksi mainituissa teemoissa taistolaiset käyttivät taisteluaseinaan hyväkseen pohjoismaisia demokraatia-, kansalaisvapaus- ja hyvinvointikäsitteitä. He jopa hyökkäsivät tulopolitiikkaa vastustavina hyvinvointia vastaan. Yleispoliittiset kannanotot olivat suorasukaisia, korostivat internationalismia, rauhaa ja anti-imperialismia ja tiivistyivät useimmiten yhteen asiaan, huudahdukseen: ”oikeiston hyökkäys on lyötävä takaisin!”

Yksinkertaistetusti JOS asettui ”likvidoijiaan” ”vastaan” ja marssi ”eteenpäin”. Sitä vastoin ”Likvidoivista vastavoimista” voimansa keräävä JOKA esiintyi työväenluokan ”puolesta”. Siinä missä JOS taisteli suomalaista valtiomonopoliittista kapitalismia ja imperialismia vastaan Otto Wille Kuusisen viitoittamaa tietä, JOKA kampailli Suomen kansan ja paremman elämän puolesta.

Kumpikin järjestöistä katsoi ajavansa ”johdonmukaisimmin” opiskelijoiden etua ja vetosi keskusjärjestöönsä (ja näin toimi JSO:kin). JOS ilmoitti SOL:n olevan johdonmukaisiin luokkataistelun ja anti-imperialismin edistäjä ja opiskelijajoukkojen tietoistaja. JOKA puolusti SKP:n ja SKDL:n merkitystä. Sen mukaan laajat opiskelijajoukot olivat käsittäneet kytkeytyvänsä kiinteästi luokkataisteluun, jota SKP ja SKDL kävivät johdonmukaisimmin.⁷⁵⁶ Kyseessä oli taistelu, jossa viholliseksi mainittiin pääomapiirien taloudelliset

intressit, ja kamppailu, johon ylioppilaskunta saatiin mukaan julistamaan kansandemokraattien ohjelmaa.⁷⁵⁷

JOS:n kannanotot yksipuolistuivat. 70-luvulla ne tiivistyivät kolmeen pääkohtaan: imperialismin vastaiseen kirjoitteluun, EEC:n vastaiseen puhuntaan sekä opiskelijoiden yyä-henkiseen puolustamiseen. Kyse oli tosiaan siitä, että 60-luvun idealismin tuottamat arvot kuuluivat 70-luvun arkeen ja kuivuivat siten puhtaiden iskulausedogmien oppimiseksi, toistamiseksi ja käyttämiseksi argumentaatiossa lyömäaseina. Niistä tuotettiin lauluja, esityksiä ja kirjallisia sitaatteja.⁷⁵⁸ JOS tuki työväenliikkeen, kommunistien ja kansandemokraattien taistelua kaikin tavoin, esiintyi työläistilaisuuksissa, kutsui oikeaoppisia kommunisteja tapahtumiinsa, harjoitti ideologista selvitystyötä, mobilisoi joukkoja työtaisteluihin ja esiintyi valtakunnallisissa lakoissa ja vaaleissa työväenliikkeen rinnalla. Mutta! Toisin kuin JOKA se halusi näyttäytyä itsenäisenä ryhmänä.⁷⁵⁹

Siinä missä JOKA:n julkilausumat noudattivat SKDL:n linjauksia, JOS:n kannanoitoissa korostettiin SKP:n ja erityisesti NKP:n päätöksiä. Suomalaisten oli valittava joko EEC tai YYA, kompromissivaihtoehtoja ei ollut. Imperialismin vastainen kieli taasen korosti neuvostosolidaarisuutta, neuvostorauhaa ja neuvostoystävyyttä sekä nuorison kansainvälisiä festivaaleja. Rauhan ulkopoliittikan vastaisina voimina esiintyivät äärioikeisto, neuvostovastaisuus ja militarismi. Opiskelijapoliittisina kysymyksinä nostettiin esiin asuntopula, opintotuki, (ääri)oikeiston yyä-kielteisyys. Korkeakoulupoliitikassa vaadittiin korkeakoulujen siirtämistä neuvostorauhaa ja edistystä palvelemaan.⁷⁶⁰ Kyse oli eräänlaisesta internationalistista patriotismista, jossa Neuvostoliitto oli jumalainen idoli ja DDR poikansa. Neuvostohistorian traditio hyväksyttiin sellaisenaan sollilaista identiteettiä ja ideologiaan rakentavaksi tekijäksi: Neuvostoliitto oli rauhan edelläkävijä ja toteutti niin johdonmukaisesti rauhanpolitiikkaa, että Neuvostoliitto muuntui vulgäärissä marxilais-leniniläisessä konstruktiossa rauhaksi sinänsä. Neuvostodiktatuurin rauhanvastaiset vainot tunnettiin ainakin hämärästi, jo-

ten niitä vähäteltiin tarkoituksellisesti, niistä vaiettiin tai niitä puolustettiin.⁷⁶¹

Koska SKP ei hyväksynyt SOL:n linjaa, huomio kiinnitettiin Neuvostoliittoon ja rakennettiin huimaava solidaarisuusdogmi.⁷⁶² JOS:n toimintaa ohjasivat anti-imperialistinen solidaarisuus sekä Chilen, Kreikan, Portugalin ja Espanjan fasismi. Toimintaan vaikutti myös Kiinan kommunistisen puolueen virheellinen ja anti-imperialistisen liikkeen yhtenäisyyttä ja voimaa ehkäisevä politiikka. Toimintaa ohjasivat niin ikään Aasia, Afrikka ja Latinalainen Amerikka sekä solidaarisuus Neuvostoliittoa ja muita sosialistisia maita kohtaan. Euroopan turvallisuuden ja yhteistyön ohjeeksi nostettiin rauhan eteen valtavan työn tehneen Neuvostoliiton tukeminen ja YYA-sopimus, työläisiä säälimättömät sosialidemokratia ja monopolismi sekä kulttuurin oikeistovaara.⁷⁶³ Samalla kun reaaliset neuvostosuhteet kehittyivät (Komsomol ja Jaroslavl), vanha anti-imperialistinen solidaarisuustoiminta jäi taka-alalle.⁷⁶⁴

SOL:n taisteluohjelmassa todettiin, että kommunismia rakentava Neuvostoliitto ja muut reaalista sosialismia rakentavat maat olivat osoittaneet historiallisen vaihtoehdon, jossa oli opiskelijoiden ja ihmiskunnan tulevaisuus.⁷⁶⁵

Konstruktiossa, joka nimitettiin yleisesti solidaarisuudeksi ja anti-imperialismiksi, oli käytännössä kaksi tukipylvästä, Neuvostoliitto-ystävyyys ja DDR-ystävyyys. Ne kytkettiin suoraan pääoman ja oikeiston vastaiseen taisteluun. Neuvostoliitto- ja DDR-solidaarisuus oli elimellisesti yhtä opiskelijoiden sosiaalikkampailun, ”irti EEC:stä” -taistelun sekä koulutus- ja tiedepolitiikan kanssa.⁷⁶⁶

Käytännön solidaarisuustyötä tehtiin erityisrynnäköin voitonpäivänä ja levittäen oikeaa tietoa fasismin lyömisestä, opiskelemalla oikeaa tietoa fasismin olemuksesta, lipaskeräyksin, adressikeräyksin, katukeräyksin, ystävyysseurajäsenhankinnoin, työpaikkapuhein ja luovuttamalla *Musta kirja* rehtorille ja eräiden laitosten esimiehille.

Neuvostosolidaarisuus vaikutti poliittiseen koulutukseen. Poliittinen koulutus saavutti uuden vaiheen, kun taistolaiset ideologit ja neuvostoliittolaiset ideologit luennoivat yhdessä kommunistien demokradiasta, kommunistien suhteesta demokraattiseen rintamaan ja

SKDL:oon, alueellisen kehittämisen kysymyksistä Neuvostoliitossa ja kehitysaluepolitiikasta.⁷⁶⁷

JOS oli osa SOL:oa, joka oli nimenomaan *taisteluliitto*, joka tuki, vaati ja kamppaili *demokraattisen käänte*n puolesta. Tämä näkyi selvästi kielenkäytössä. Jyväskylän opiskelevien sosialistien oli hyväksyttävä SOL:n liittokokouksen kannanotot ja esitettävä ne Jyväskylässä omilla nimillä.⁷⁶⁸

Hallinnonuudistustyö oli tukahtunut oikeiston ja keskustan petollisuuteen. Petos oli torjuttava, demokraattinen hallinnonuudistus kamppailtava ja päätökset alistettava opiskelijoiden julkiseen tarkkailuun.

Taistelu koveni ja viholliset turvautuivat aina uusiin strategioihin. Kaiken vasemmistolahkolaisen liittolaispolitiikan, oikeistorevisiionismien, reformismien ja siten ylipäättään opiskelijoiden edunvastaisuuden JOS torjui noudattaen kurinalaisesti SOL:n tukevaa ja kestävää linjaa.⁷⁶⁹

Piinaavin marxilais-leniniläisen liikkeen tuhoamiseen pyrkinyt anti-kommunistinen taktiikka oli se, että hallitseva luokka, yhteiskunnan ylärakenne, alkoi kiinnittää enenevää huomiota opiskelijoihin. Anti-kommunistit levittivät reformismia, integroivat opiskelijoita porvarilliseen yhteiskuntaan ja väittivät, että koko opiskelijaliike oli ajautunut kriisiin.

Antikommunismien nousu merkitsi käännettä opiskelijapolitiikassa. Taistolaiset palasivat eduntavoitteluun ja vaatimuksiin opetuksen sisällön demokratisoimiseksi, demokraattisen valvonnan toteuttamiseksi, poliittisen syrjinnän lakkauttamiseksi ja yliopiston siirtämiseksi yleiseen rauhan rintamaan.⁷⁷⁰ Ainoastaan yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen pohjaava yliopistohallinto ja demokraattinen tutkinnonuudistus kelpasivat kommunisteille. Niiden avulla saavutettaisiin laaja-alaiseen ammattipätevyyteen kasvattava ja tieteelliseen opetukseen perustuva työtätekevien, rauhan ja edistyksen korkeakoulu.⁷⁷¹

Samalla, kun palattiin edunvalvontaan, tekeminen, kulttuuri ja konkreettinen agitaatiopropagandatoiminta vahvistuivat. Työtä mitattiin ja raportoititiin – demokraattisen sentralismin ja uhrialtiuden

hengessä. SOL:n juhlavuonna 1975 toden totta toimittiin ja tehtiin vallankumoustyötä.⁷⁷²

Rauhanadressirynnäkössä Keski-Suomessa kerättiin 4000 nimeä, voitonpäivää julistettiin kaikissa julkaisuissa, osallistuttiin vappumielenosoituksiin täydellä miehityksellä ja tehtiin samalla SOL:n politiikkaa tunnetuksi. Edelleen 1975 tuettiin kommunistien ja kansandemokratian vaalityötä, kun kierrettiin Keski-Suomessa levittämässä kommunistista luokkakantaista politiikkaa. Niin ikään 1975 mobilisoitiin joukot rakennustyöläisten aluejärjestön lakko- ja mielenosoitustilaisuuksiin ja Tiedonantajan uudenvuodentervehdyksiä saatiin 280. JOS-Agit esiintyi vuoden aikana sata kertaa (näistä puolet Alpo Karilan vaalitulaisuuksissa), sai spartakiadien kunniakirjan, ja voitonpäivän Lounaispuiston juhlakonsertti televisioitiin. JOS-Graaf teki lukuvuosina 1974–1975 ja 1975–1976 noin 3500–4000 työtuntia valmistelemalla banderolleja, taustafondeja, plakaatteja, kovalevymainoksia, postikortteja ja kunniakirjoja.

Vuonna 1976 ei kyetty samaan. Edellisen vuoden ponnistelut näkyivät väsymyksenä. Liike muuttui laululiikkeeksi. JOS-Agitin viisivuotisjuhlakonsertissa ja LP-levyn julkistamisjuhlassa oli satapäiset yleisöt.⁷⁷³

Täydellisessä agitaatiossa kaikki mainitut elementit yhtyivät. Sellaista edusti JOS:n kulttuurijaoston julkaisu *'Rauha, ystävyys, solidaarisuus'*. Se aloitettiin runolla *'Rauhan puolesta'* ja runomuotoisesti siirryttiin käsittelemään varsinaista teemaa:

Lapset kaikkien kansain, rauha on kaikkien ihmisten yhteinen asia, rauha ei vakiinnu itsestään, liity Suomi–Chile–seuraan, Suomi–Vietnam–seuraan, Suomen rauhanpuolustajiin. Tule EEC:n vastaiseen rintamaan!

Julkaisun mukaan EEC tuhoaa kulttuurin, kun ylikansalliset kulttuuritavaroiden välitysverkostot tunkeutuvat Suomeen. Uhkakuva maalattiin huikaisevin värein. Suomalaiset suurpääoman kustantamot kytkeytyivät länsimaiden levitysverkostoihin tuottaakseen entistä enemmän neuvostovastaista törkykirjallisuutta ja matalatasoista kauppakirjaa. Ylikansalliset elokuvatuottamot taas polkivat jalkoihinsa suomalaisen elokuvan. Ylikansalliset radio- ja televisiokasettien valmistusmonopolit ja äänilevy- ja nauhuriteollisuus

työnsivät suomalaiset vastaanottimet täyteen halpaa tusinasarjaa ja länsimaista yhtenäistettyä musiikkia. Taantumukselliset lehdet yhdistivät voimansa täyttääkseen lehtikioskit neuvostovastaisilla ja fasistisilla tusinavärikuvalehdillä. Suomalainen kulttuurivaihtokin suuntautui tulevaisuuskuvassa yhä selvemmin länteen unohtaen oman kansan edistyksellisen kulttuuriperinnön ja vaikeuttaen sosialististen maiden taidetuotteiden saamista sekä suomalaisten kulttuuriyöntekijöiden ja taiteilijoiden työsaantia. Kauko-ohjattu liukuhihnateollisuus tuhosi luovan lahjakkuuden, kun lahjakkaat alistettiin levittämään pääomalle edullista propagandaa.

Vastaiskuna ja kehityksen jarruttajina olivat demokraattinen teatteri, poliittinen teatteri ja valistaminen. Demokraattinen kulttuuri oli paralleeli demokraattiselle opiskelijakulttuurille. Demokraattisessa teatterissa oli hallintoa uudistettu demokraattisen aineksen edellytyksillä sosialistisista realismia ihannoiden ja arkipäivän fasismiin piirteitä kitkien. Tämä oli myös merkittävää sikäli, että demokraattinen teatteri (so. ylioppilasteatteri, Kom-teatteri ja ryhmäteatteri) oli yhteiskunta-analyttistä ja agitatorista teatteria.⁷⁷⁴

Opiskelevien kansandemokraattien varhaisvaiheen julkilausumissa esiintyivät täsmälleen samat teemat ja kohteet kuin JOS:n kannanotoissa. Kansainvälisen toiminnan suuntina olivat Vietnam, YYA ja ei-EEC. Järjestö liittyi Neuvostoliitto-seuraan, Vietnamsuraan, DDR-seuraan ja järjesti kampanjan, että jäsenetkin liittyisivät seuroihin. Lisäksi JOKA teki tunnetuksi Berliinin Maailman nuorison ja Ylioppilaiden X Festivaalia. Hallinnonuudistustaistelussa asetuttiin tiukasti yyä-linjalle ja vaadittiin vallan keskittämistä laitoskokouksille ja -neuvostoille.

Viimeksi mainitussa oli sellainen kiinnostava piirre, että demokraattisen hallinnon katsottiin turvaavan korkeakoulujen autonomiaa sekä yhteiskunnallisesti mielekästä tutkimus- ja opetuspolitiikkaa. Ajattelun mukaan demokraattiseen hallintoon elimellisesti kuuluva demokraattinen valvonta kehitti tiedettä kansan palvelijaksi.⁷⁷⁵ Tärkeimmiksi teemoiksi nousivat kuitenkin Kuuba- ja Chile-solidarisuudet. Kuuban ja Chilen kansan taistelua tukevien julkilausumien laadittiin kymmenittäin ja pidettiin yhteyttä ystävyys-

seuroihin. Opiskelevien kansandemokraattien illanvietoissa, *joka-keskiviikoissa* (vrt. punaperjantai) teemoina olivat Chile, osaa kutsuttiin Pablo Nerudan nimeä kantavasti Neruda-illoiksi, DDR:n ja sosialististen maiden edustamat rauha, ystävyys ja solidaarisuus sekä naisasia.⁷⁷⁶

Kulttuurin merkitys oli JOKA:n jäsenille huomattava. Moni haikautui järjestöön tekemään kulttuurityötä ja jotkut kirjoittivat työväen kulttuurikritiikkejä lehtiin. Toisaalta SKDL ja SKP:n enemmistöläiset hallitsivat jyväskyläläistä ja tärkeintä suomalaista työläisten ja edistysellisten opiskelijoiden kulttuuritapahtumaa, Jyväskylän talvea. Siellä esitettiin reaaliosialismin taidetta ja keskusteltiin toverillisesti opiskelijoille tärkeistä aiheista, kuten työläisten taistelukykyksistä, valtionyrityksistä, luonnonvaroista, yhteiskuntajärjestelmistä, naisten tasa-arvosta sekä työväenliikkeen kulttuuripoliitikasta ja nuorisopoliitikasta.⁷⁷⁷ Kulttuuriharrastukset liittyivät tiiviisti suomalaisten kommunistien ja kansandemokraattien kansankulttuuriin, joista merkittävimpiä 1970-luvun suurtahtumia olivat historiapainotteiset Keski-Suomen kansandemokraattien yhteiset loppukesän *Rahvaanpäivät*. Rahvaanpäivillä esiteltiin työväenluokan historiaa, marssittiin, istuttiin seminaareissa ja tapaamistilaisuuksissa, katseltiin ja kuunneltiin kansantaitelijoita ja lastentahtumia sekä vietettiin 40-, 50- ja 60-lukujen nuorisoliittolaisten ”illatsuja”, tanssittiin ja humpattiin.⁷⁷⁸

Opiskelevien sosialidemokraattien ideologinen suunta ja kieli olivat marxilaisia, mikä ilmeni pitkäaikaisen järjestön jäsenen hyvälle tovereille jättämässä erokirjeessä 1977. Mies oli ollut järjestön jäsenenä vuodesta 1968, sittemmin ideologina, mukana JASY:n muuttamiseksi JSO:ksi ja puheenjohtajana. Kirjeessä hän analysoi järjestön aatteellis-poliittista kehitystä ja totesi, että 1960- ja 1970-lukujen taitteessa *Kansan lehd*en linjaa pidettiin turhan oikeistolaisena, jolloin yhä vallalla oleva suunta oli marxilaisuudessa. Sosialidemokraattinen opiskelijaliike oli osa työväenliikettä, mitä ei suinkaan salailtu. Niinpä hän päätti kirjeensä lausahdukseen, että ”eespäin marxilainen sosialidemokratia ja itse kunkin opinnot!” Lau-

sahdus osoitti, miten lähellä opiskelevat sosialidemokraatit olivat opiskelevia kansandemokraatteja ja opiskelevia sosialisteja.⁷⁷⁹

Liikkeen kannanotoissa, julistuksissa ja vaaliohjelmissa toistuvat samat teemat ja käsitteet kuin SDP:n, JOKA:n ja JOS:n kannanotoissa.⁷⁸⁰

**Eteenpäin sosialismiin!
KEPU tiivistää yhteistyötä oikeiston kanssa!
Kansanvalta vasemmalta!
Passiivisuus kannanotto taantumuksen puolesta
Oikeistovoimien hyökkäys torjuttava!!
SOCIALISMI TARVITSEE SINUA. EI EEC!
Kepulaiset kavahtavat**

Ylioppilaskuntavaalien teemat käsittelivät valtakunnallisesti merkittäviä asioita, työväen talouspolitiikkaa, inflaation torjuntaa, kunnallisvaaleja jne. Yleensä sosialidemokraattiset opiskelijat kiinnittivät huomiota opiskelijapolitiikkaan enemmän kuin kommunistit. Järjestön sosiaalipoliittisessa ohjelmassa tavoitteeksi asetettiin yleisen sosiaaliturvan parantaminen, opiskelija-asumisen ja opintotukijärjestelmän parantaminen, lasten päivähoidon järjestäminen sekä opiskelijapalkka.

Kaikkiaan kuvattu kehitys heijastui *ylioppilaskuntaan*, sen kulttuuritilaisuuksiin ja virallisiin ulkopoliittisiin kannanottoihin. Vuosina 1975–1976 ylioppilaskunnan kulttuuri- ja ulkoasiain toiminta kietoutuivat toisiinsa. Kummankin tilaisuuksissa Chile-solidarisuus, Vietnam-solidarisuus, Pohjois-Korea ja rauhantyö olivat keskeisimmässä asemassa. Ylioppilaskunta kehotti liittymään Suomen rauhanpuolustajiin ja Neuvostoliitto-seuraan. Kannanotot olivat ajan ulkopoliittista liturgiaa. Kuvaavasti marraskuun 25. päivänä 1976 järjestettiin kolmas Suomen ja Neuvostoliiton opiskelijoiden ystävyyspäivä. Tilaisuudessa esitettiin unkarilaista ja suomalaista kansantanssia ja JOS-Agitin laulua. Paikalla oli 350 vierasta ja KOMSOMOL-väkeä. Päivän kannanotossa korostettiin mai-

den välisten suhteiden merkitystä esimerkillisenä rauhanomaisen rinnakkaiselon sovellutuksena, todettiin YYA-sopimukseen ja taloudellisiin sopimukseen nojaavien suhteiden edelleen lujittaminen välttämättömäksi ja vaadittiin EEC-sopimuksen purkamista.⁷⁸¹

ITSESELITYKSET

Nuorleninistinen opiskelijaliike ajautui 70-luvun puolimaissa henkiseen kriisiin. Kriisiä ruokkivat yhteiskunnan rakennemuutos, nuorten omaksumat uudenlaiset uraihanteet, vasemmiston sisäinen luokkataistelu ja vasemmistolaistumisen yllättävä tyrehtyminen.

Identiteettien rakentaminen; syntymän selitys

Liikkeen luomisvaiheen identiteettikriisi ja liikkeen tyrehtymiskriisi näyttävät yhtä kiinnostavilta.⁷⁸² Henkistä pahoinvointia lääkittiin menneisyyden opetuksilla. Liike, joka suuntautui tulevaisuuteen, turvautui ja suorastaan takertui menneisyyteen. Se oli luontevaa, koska itsensä sijoittaminen menneisyyden ja tulevaisuuden osaksi eheytti liikettä.

Identiteettityössään JOS lähti liikkeelle kolmesta tekijästä: korkeakoulutuksen laajentumisesta yläluokan ulkopuolelle, anti-imperialistisen ajattelun vahvistumisesta ja monopolistisen koulutusjärjestelmän kriisistä.⁷⁸³ Konkreettisin tekijä oli kriittisin ja ylitti kuitenkin edelliset: nimittäin JOKA:n olemassaolo joudutti identiteettien rakennustyötä pakottaessaan itseanalyysiin, vihollisjoukkojen luonteiden paljastamiseen ja kokonaisuudessaan oman syntyhistorian selvittämiseen.

Ensimmäinen julkistettu kannanottokin, jossa JOS sanoutui irti JOKA:n toiminnasta, oli todellisuudessa suunnattu järjestön omiin tarpeisiin. Itseanalyysissä korostettiin järjestön keskeisimpiä muista poliittisista opiskelijajärjestöistä erottavia piirteitä ja samalla uuden järjestön tarpeettomuutta: JOS oli SKDL:n yhteisöjäsenjärjestö ja ennen kaikkea se oli osa SOL:oa. Se oli tehnyt tunnetuksi kansandemokraattisen liikkeen politiikkaa ja tavoitteita, nostanut poliittista tietoisuutta, ohjannut nuoria taistelevaan nuorisoliikkeesseen ja SKP:n riveihin. SKDL oli ongelma: katsottiin, ettei puolueuella elävä, poliittisesti virheelliseen suuntaan katsova, reformis-

tista politiikkaa ajava ja porvarillisen Suomen lainsäädännön puitteissa toimiva järjestö voinut edustaa sosialistista ideologiaa.⁷⁸⁴

Syksyn 1973 poliittisen taistelun kiihtyessä solllilaisuus korostui – ainakin teoriassa. Kun uusia opiskelijoita koetettiin jokasyksyiseen tapaan rekrytoida omiin riveihin, taistelusyksyllä jaetussa monisteessa *'Tätä on Sosialistinen Opiskelijaliitto ja Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit'* kuvattiin ainoastaan SOL:oa, joka oli kommunistinen opiskelijaliitto, laaja joukkojärjestö, työväenluokan opiskelijajärjestö, osa kansainvälistä liikettä, SKDL:n yhteisöjäsen, Suomen voimakkain poliittinen opiskelijajärjestö, johdonmukainen opiskelijoiden etujen puolustaja sekä uusien opiskelijoiden kasvava ja voimistuva järjestö. Monisteessa JOS:n osuus kuihtui pelkästään toimintamuotojen esittelyyn. Sen sijaan kommentoitiin laajasti JOKA:n johtokunnan julkaisemaa tiedotetta.⁷⁸⁵

Ylipäätään uusien opiskelijoiden rekrytoinnissa oli kolme tärkeää ja alati agitoitavaa seikkaa, jotka myös vahvistivat järjestöllistä yhtenäisyyttä ja identiteettiä. Ensinnäkin julistauduttiin joko SOL:n tai SKDL:n ryhmittymiksi ja demokraattisiksi voimiksi. Tärkeintä oli silti nimetä kilpailijan eli vihollisen huonot puolet. Tällaiset lentolehtiset, JOS-informaatiot ja JOKA-infot rakennettiin tyypillisesti siten, että otsikossa ilmoitettiin sitoutuminen ”JOKA–SKDL” tai ”JOS–SOL”. Otsikkoa seurasi laaja JOS:n tai JOKA:n vastainen parhaava selostus ja parjauskirjoitusta lyhyt selvitys siitä, mitä rekrytoiva järjestö teki; tyypillisesti mainittiin opiskelijoiden edun johdonmukainen ajaminen sekä imevimmät seikat, kuten kulttuuriaktiiviteetit ja illanvietet.⁷⁸⁶

Identiteetin rakentamisessa hajotusjärjestön ilmestyminen, koettu syrjintä ja painostus sekä yksinäiseksi taistelijaksi jääminen olivat erittäin tärkeitä tekijöitä siten, että muutamassa vuodessa solllilainen JOS oli muista erillinen persoonallisuus. Teksteissä toistettiin syrjimis- ja kärsimyshistoriaa, olihan SOL:n suunnanmuutoskin lähtöisin syrjinnästä ja painostuksesta (äkkiväärää Reijo Kalmakurkea ei hyväksytty SOL:n puheenjohtajaksi), Jyväskylässä SKDL:n piiri painosti ja syrji jossilaisia. Kaikki liittyi yleispoliiti-

tiseen tendenssiin, joka yritti likvidoida kehittyvän kommunistisen liikkeen.⁷⁸⁷

Vuonna 1975 JOS julisti, että se oli SOL:n osana marxismi-leninismiin, demokraattisen sentralismin, proletaarisen internationalismin ja vallankumouksen koulu. JOS oli demokraattisen sentralismin hengessä alistettu SOL:lle, joka puolestaan alistui marxismi-leninismiin hengessä SKP:n apulaiseksi ja reserviksi. SOL oli opiskelijoiden oikeuksien puolesta taistelija, työväenluokan etujen ajaja luokkataistelussa monopoleja ja oikeistoa vastaan sekä älymystön sekä sivistyneistön kasvattaja SKP:n ja vallankumouksen tehtäviin. Kaikki tämä edellytti voimakasta ja kurinalaista kasvatustyötä, joka kehitti vallankumouksellisen tietoisuuden – identiteetin keskeisimmän rakenneosan.⁷⁸⁸ JOKA:n syntymäkertomuksessa hajottaminen ja hajaantuminen olivat keskeisessä asemassa, mutta tarina kerrottiin tietysti toisin. Liike syntyi SOL:n hajaannuksessa 1971, kun OSO, TOS ja TuASS eivät hyväksyneet SOL:n linjaa ja Yhteisrintama-lehti perustettiin. JOKA rakennettiin siksi, että monet kansandemokraatit eivät voineet hyväksyä SOL:n vasemmistolahkolaista ja demokraattista opiskelijaliikettä hajottavaa politiikkaa. He kantoivat itsessään työväenliikkeen luokkahistoriaa. Heillä oli vahva identifioitumis pohja, eivätkä he siksi kaivanneet eheytymistä.⁷⁸⁹

Nuortaistolaisen identiteetin eheytyksen eteni vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa käytiin reviiritaistelua, jossa irtauduttiin uusvasemmistolaisuuden arvotyhjiöstä, lyötiin reformistiset voimat hajalle ja ulos liikkeestä sekä löydettiin taistolaiselle identiteetille olennaiset viholliset. Se ei kuitenkaan ollut identiteetin rakentamista ja eheyttämistyössä kyllin. Nuorelle liikkeelle piti luoda menneisyys, joka sattui riidatta yksiin marxismi-leninismiin kanssa.⁷⁹⁰ Vallankumouksellisen nuorisoliikkeen menneisyys kulki johdonmukaisesti nykyisyyteen viitoittaen tietä tulevaisuuteen ja osoittaen taistolaisälymystön paikan nykyisyydessä ja tulevaisuudessa. Vasta ryhmänä, jolla oli selvästi tunnistettavissa oleva menneisyytensä ja joka ymmärsi oman historiallisen välttämättömyytensä, nuortaistolaiset saavuttivat aseman Suomen poliittisessa historiassa akateemisen vasemmistolaisuuden kolmantena aaltona.⁷⁹¹

Marxilais-leniniläinen historiankirjoitus itseselityksenä

Narratiivinen taisteluhistoria oli tärkein yhtenäistä identiteettiä luova prosessi.⁷⁹² Oman historian löytämistä, kirjoittamista ja pyhittämistä ei aliarvioitu – ja mitä syrjitymmäksi itsensä tunsi, sitä merkittävämmäksi yhteisen historian olemassaolo ymmärrettiin.

Tämä näkyikin erinomaisesti juuri JOS:n toiminnassa vuonna 1974, kun järjestön perustamisesta tuli kuluneeksi kymmenen vuotta ja kun järjestö oli eristetty paikallisesta opiskelijapolitiikasta. Kevättalven vuosikokouksessa yliopiston vanhassa juhlasalissa esillä oli järjestön historian kirjoittaminen. Se ylitti tärkeydessä jopa SOL:n pääsihteerin puheenvuoron EEC:stä eli ”maamme politiikan syvimmästä kriisistä sitten sotien”.⁷⁹³ Varsinainen kymmenvuotisjuhlaakin pidettiin vuosikokouksen jälkeen – ja samassa vanhassa juhlasalissa.

Juhlallisuuden nimi oli valittu pyhimmistä teksteistä ja pyhimistä miehistä niin, että samaa tekstiä voitiin käyttää hyväksi vielä historiankirjoittamisessakin. Se oli JOS:n kymmenen vuoden olemassaoloa työväenliikkeen rinnalla ja eteenpäinmenoa O. W. Kuusisen viitoittamaa tietä. Juhlapuheita pitivät Taisto Sinisalo ja Reijo Kalmakurki. Anti-imperialismi ja proletaarinen internationalismi yhdistyivät Los Latinos -nimisessä yhtyeessä. Sen latinalaisamerikkalaiset jäsenet opiskelivat Neuvostoliitossa ja tulivat kulttuuri- matkalle Suomeen perehtyäkseen suomalaiseen opiskelijaliikkeen eli SOL:oon. Muusta ohjelmasta vastasivat paitsi JOS-Agit ja toveriseuran ohjelmaryhmä jyvaskyläläiset taistolaitelijat: sellisti ja näyttelijä. Kun tällainen juhla vaikutti peräti elitistiseltä, lähennyttiin historiaa ja kansaa toisella tavalla. Kymmenvuotisjuhlaa edeltävänä päivänä pidettiin JOS:n työväeniltamat, jossa valistettiin SOL:n kulttuuri- ja taidealan neuvottelukokouksen annista ja esitettiin monipuolista kansallisen kansankulttuurin ohjelmaa, joka seurasi taistolaisille viitoitettua tietä.⁷⁹⁴

Kulttuuritaistolaisuus ei varsinaisesti kyennyt luomaan sosialistista realismia. Porvarilliseen Suomeen kasvaneet tuotteet eivät taipuneet tieteellisiksi ja marxilais-leniniläistä ihanteellista taidekäsi-

tystä eli teoriaa mukaileviksi. Sen sijaan kulttuurin käyttövoimana oli se, että nuortaistolaisten kulttuuri ei saanut edustaa mitään sellaista, mitä porvarillinen taide oli tai mitä imperialistinen massakulttuuri edusti. Porvarillisen kulttuurin tuotteita irvittiin ja teiltiin arvottomina ja epäonnistuneina marxilais-leniniläisiä iskusanoja käyttäen. Ja kun marxilais-leniniläistä taidetta ei kyetty luomaan, luotiin sen sijaan kansallista taidetta, mikä sopi hyvin yhteen suomalaisen työväenliikkeen ja kommunistisen puolueen muuttumisen kanssa. Nekin suosivat kansallista.⁷⁹⁵

Kun yksilö alistettiin leniniläiselle yhteisölle eli kollektiiville, historia tuli kaikinensa välttämättömäksi. Porvarillista menneisyyttä, kapitalistis-imperialistista moraalihistoriaa ja kulttuurista valtajärjestelmää ei saanut historiallisena todellisuutena kieltää. Ne tekivät taistolaisuudesta väistämättömän osoittaessaan tuolloisen äärivasemmistolaisen nuoren älymystön paikan taisteluhistoriassa.⁷⁹⁶ Nuortaistolaista identiteettiä oli rakennettu perinteiden varaan, ja 1970-luvun lopun kriisissä takerruttiin jälleen historiaan. Tätä osoittaa erinomaisesti Jyväskylän opiskelevien sosialistien viimeiseen varsinaiseen, seminaarissa pohdittuun, korjailtuun ja uudistettuun opinto-ohjelmaan sisällytetty jakso, joka ryhmälle ominaisesti tarkasteli sosialistisen vallankumouksen välttämättömyyttä mutta nyttemmin toisin sanoin. Vallankumous oli välttämätön paljolti siksi, että ilman täydellisen muutoksen mahdollisuutta koko opiskelijaliike kävisi sisäisesti tyhjäksi. Taistelussa oli luotava elävät yhteydet opiskelijoihin sekä opiskeltava marxismi-leninismiä ja erityisesti sen historiallista juurta, jonka avulla oli mahdollista ymmärtää olemista. Teoriapohjan historiallinen tarkastelu ja avoin keskustelu, jotka dogmaattinen taistolaisuus oli 1970-luvun kuluessa hylännyt, katsottiin liikettä elvyttäväiksi tekijöiksi.⁷⁹⁷

Julkisessa keskustelussa sekä liikkeen taistelunarratiivissa ja kertaamisessa kerronta monopolisoitiin. Tätä liikkeen viralliset historiat ja pyhät kokemukset ilmensivät ja vahvistivat. Varsinaisessa suuressa kertomuksessa opiskelijalla oli vähän puhevaltaa. Niinpä SOL:n taisteluohjelmassa sekä paikallisjärjestöjen historiikeissa opiskelijasankari ja koko laaja opiskelijaliike olivat toissijaises-

sa asemassa. Tämä oli ymmärrettävää, koska kertomukset mytologisoivat työväenliikkeen luokkataistelutarinaa: työväenliike oli mytologinen sankari, jota opiskelijat ihailivat ja ihailijoina asettivat itsensä vasta toisen luokan sankareiksi.⁷⁹⁸

Oikeoppisesti vallankumousta tavoittelevalta työväenliikkeeltä puuttui kirjoitettu ja kouriintuntuva taisteluhistoria, joka ohjasi anti-imperialistiseen toimintayhtenäisyyteen, todisti konkreettisesti kehityksestä ja esitteli tulevaisuuden näkymiä.⁷⁹⁹ Sellaisen luominen oli tietysti luontevinta siellä, missä tieteellisen vallankumouksen suuntaviivoja piirrettiin ja akateeminen älymystö kasvoi.⁸⁰⁰ Siksi esimerkiksi Jyväskylässä SKP:n Jyväskylän osasto esitti JOKA:lle, että sen jäsenet kirjoittaisivat puoluepiiriin historiikin.⁸⁰¹

Työväenliikkeen taisteluhistoriassa luotiin jonkinlainen liittosuhte akselilla opiskelijaluokka–työväenluokka. Opiskelijat toki korostivat sivistystä leninistiseen henkeen, mutta samalla he häpesivät, paheksuivat, pakenivat ja purkivat elitismiään. He ottivat oppia työväenluokalta, jalostivat sen tieteeksi ja palauttivat tuotteen takaisin kansalle, jolle tiede kuului.⁸⁰²

Taistolainen opiskelija, saati sitten SOL:n johtokaaderistoon kuuluva toveri, peri harvoin maailmankatsomuksensa. Päänsäntöjärjestöjen tunnuksia kantavat nuoret olivat omaksuneet uuden identiteetin ja julistaneet aikaisemman porvarillisen identiteettinsä menneisyyteen jääneeksi. Kapitalistinen järjestelmä oli ajautunut alati syvenevään kriisiin, ja tulevaisuus oli työväenluokan ja nuoren älymystön muodostamassa kiinteässä vallankumouksellisessa liitossa.

Kaikkeen kriittisesti suhtautuvassa 60-luvun uusvasemmistolaisessa mentaaliosassa ei voinut tuntea identiteettiään turvalliseksi. Sen sijaan leninismissä korostettiin identiteettiä rakentavasti historiallista väistämättömyyttä, jossa menneisyys oli taantumuksellista ja tulevaisuus edistyksellistä. Nykyisyyteen oli helppo itsensä sijoittaa. Nuortaistolaisuus syytti aikaisempaa opiskelijaradikalismia elämisestä arvotyhjössä, jos kohta se hyväksyi tosiasiana sen, että edellinen oli osa historiallisen välttämättömyyden ketjua johtaen jälkimmäisen syntyyn. Todellisella ryhmäturvalla

lisuutta tarjoavalla yhteisöllä täytyi olla myös nimettäviä ja yleviä arvoja sekä selvä päämäärä, joista ei tarvinnut neuvotella.⁸⁰³ Uusvasemmistolaisuus ei näihin yltänyt, mutta taistolaisuus vastasi haasteeseen ajaessaan porvarillisen hegemonian, ihmisiä riistävän ja vieraannuttavan kapitalistisen valtajärjestelmän kumoamista sekä sosialistisen vaihtoehdon luomista.⁸⁰⁴

SOL:n periaateohjelma laadittiin poliittista kasvatustyötä ohjaavaksi (tieteellisen sosialismin teorian opiskelu) käsikirjoitukseksi, mutta pian sitä laajennettiin käytännölliseksi. Periaatteellisuuden sijasta opintotoiminta sidottiin konkreettisiin yhteiskunnallisiin tapahtumiin, jolloin historian teoria palveli nykyisyyttä ja tulevaisuutta.⁸⁰⁵ SOL jäsenjärjestöineen korvasi siten jumalat ja uskonnot. Riveihin houkuteltiin itseään kehittäviä opiskelijoita, jotka olivat valmiita tekemään työtä ja opiskelemaan rauhan, paremman elämän ja sosialismin puolesta ja jotka luottivat lujaan ja tieteelliseen maailmankatsomukseen, marxismi-leninismiin eli tieteelliseen sosialismiin.⁸⁰⁶

Nuortaistolaisten keskuudessa kiinnostus suomalaisen kommunismin historiaan syntyi samanaikaisesti, kun omasta joukosta oli irrottautunut kilpaileva ryhmä. JOS järjesti jo maaliskuussa 1973 SKP:n historiaa käsittelevän seminaarin satapäiselle yleisölle. JOS:n toiminnassa SKDL:n puoluesuuntaisuuden vastainen taistelu oli ideologista taistelua: JOKA:n edustaman oikeistorevisionismin ja reformismin analysointi ja kritisointi – kansandemokraattisen liikkeen virheellisten reformististen piirteiden esittäminen – edellyttivät paneutumista SKP:n historiaan ja suomalaisen työväenluokan taisteluhistorian opiskeluun.⁸⁰⁷

Ketkä ehtivät ensin

Vallankumouksellinen opiskelijaliike, joka koetti osoittaa ulospäin tiukkaa yhtenäisyyttä SOL:na, oli sisäisesti hajanainen. Hajanaisuus liittyi siihen tosiasiaan, etteivät viralliset tiedonannot ja poliittinen käytäntö osuneet yksiin.

SOL:n puitteissa julistettiin yksinäisesti yhteistä kunniakasta historiaa ja historiallisia menestyksiä: Otto Wille Kuusinen oli yhteinen idoli aloitettuaan tinkimättömän luokkataistelevan opiskelijaliikkeen Suomessa; Taisto Sinisalo oli yhteinen idoli, joka tervehdi ja ylisti järkähtämättömästi joukkoliikkeenä imperialismia, suurpääomaa, taantumusta, opportunistia, oikeistorevisionismia, maolaisia, reformisteja ja tieteellisestä sosialismista poikkeavia peruskatsomuksia vastaan taistellutta ryhmittymää; SOL:n aatteellinen perusta oli yhteinen, koska se perustui kansainvälisen kommunistisen liikkeen, NKP:n ja leniniläisen Komsomolin sekä Suomen kommunistisen liikkeen rikkaaseen perintöön. Näin oli siksi, että kunniakas taisteluperinne johti lainalaisuudseen vääjäämättömästi kommunismiin.⁸⁰⁸

Johtotyö keskitettiin demokraattisen sentralismin mukaisesti SOL:n johdolle, jolle vannottiin muodollisesti ehdotonta uskollisuutta. Mutta SOL:n sisällä esiintyi provinsialismiin viittaavia äänenpainoja. SOL:n jäsenjärjestöt kilvoittelivat keskenään, vaikka sitä ei julkisesti tunnustettu. Nimenomaan ASS ja JOS kamppailivat siitä, kumman taisteluhistoria oli kunniakkaampi.

JOS voitti, koska se ehätti kirjoittamaan historiansa aikaisemmin. Huhtikuussa 1974 vuosikokoukselle esitettiin luonnos historiikiksi *'Jyväskylän Opiskelevat sosialistit 1964–1974 työväen rinnalla – eteenpäin Otto Wille Kuusisen viitoittamaa tietä!'*, joka myös hyväksyttiin ja julkaistiin. JOS:n etuna oli se, että järjestön historia oli lyhyempi ja järjestö saavutti ratkaisevat tasavuodet ennen ASS:aa. Tämä mitä luultavimmin johti siihen, että tappion kärsinyt ASS yritti kirjoittaa itselleen kunniakkaamman taisteluhistorian vuonna 1975 julkaistussa *'ASS 50 taistelujen vuotta. ASS:n 50-vuotishistoriikki'* -teoksessa. ASS korosti asemaansa tärkeimpänä SOL:n jäsenjärjestönä ja omi itselleen muiden järjestöjen taistelusaavutuksia.⁸⁰⁹ Toisaalta JOS pani vielä paremmaksi, sillä järjestön kulttuuriosasto julkaisi vielä 1975 monikymmensivuisen monisteen *'SOL – SKP:n apulainen ja reservi. Selviytymisaineisto opiskelijoille'*, joka täydensi 10-vuotishistoriikkia ja osoitti selvemmin liikkeen, järjestön ja vallankumouksen historiallisen mahdollisuuden,

ehdollisuuden ja välttämättömyyden.⁸¹⁰ Se oli vastaus Reijo Kalmakurjen *SOL-historiikille* ja ASS:n laatimalle selviytymisaineistolle.⁸¹¹ Mutta lopputulos kuvasti liikkeen todellista olemusta: ASS oli SOL ja päinvastoin. Demokraattisen sentralismin hengessä ainoastaan ASS-historiikki ja Kalmakurjen SOL-historiikki kanonoitiin osaksi Suomen työväenliikkeen historiallista tutkimusta, sen sijaan JOS-tutkielmat tietien haudattiin.⁸¹²

Luontevin tapa osoittaa liikkeen historiallista voimaa oli – kuten havaitaan – juhlistaa tasavuosia. JOS:n perustamisesta tuli kymmenen vuotta 1974, ASS:n seuran perustamisesta 50, Ylioppilaiden sosialidemokraattisen yhdistyksen (YSY) perustamisesta 70 vuotta ja SOL:n perustamisesta kymmenen vuotta 1975. ASS olisi kernaasti ominut – kuten koettikin – itselleen YSY:n ja SOL:n juhlinnan, mutta ei siinä onnistunut. Otto Wille Kuusinen ja SOL katsottiin yhteiseksi omaisuudeksi, joten vuotta 1975 vietettiin eri yliopistoissa taisteluhistorian kunniakkaana juhlavuotena.⁸¹³ Juhlavuodet olivat julkisia näytöksiä, joita kommunistinen lehdistö käytti hyväkseen ja joissa lähintä vastustajaa murjottiin. Niinpä esimerkiksi 1974 Tiedonantajassa oli raportti ”JOS 10 vuotta”, jossa kerrottiin, ettei JOKA hyväksynyt marxismi-leninismiä ja proletaarisen internationalismin pohjalta järjestettyä opiskelijaliiketyötä, ja kirjoitus JOS:n juhlavuoden vuosikokouksesta, jossa kokoustapahtumien ohessa muistettiin tuomita SKDL:n poliittinen linja ja JOKA.⁸¹⁴

JSO:n ja JOKA:n juhlia vietettiin 1978 edellisen täyttäessä 15 ja jälkimmäisen viisi. JSO:n juhlan pääpuhujana loi katsauksen järjestön menneisyyteen mitään piilottelematta sekä poliittisia linjanmuutoksia ja erikoisuuksia korostaen (menneisyyden ironisointi). Puhe perustui omiin kokemuksiin ja arkistoista etsittyihin tietoihin. Monistettua puhetta suurempaa historiaa ei kirjoitettu, vaan eipä sosiaalidemokratia historiaa tarvinnutkaan. Sen suunta oli tulevaisuudessa. Sama piirre leimasi kansandemokraattista opiskelijaliikettä. JOKA:n juhla vietettiin vailla historiaa, mutta oli niinkin, että järjestön varhaishistoria oli kirjoitettu JOS-historiaan. Toisaalta on paikallaan huomauttaa siitä, että JOKA ja JSO olivat selvillä traditionsa luonteesta ja sen identiteetti- ja luonteesta.

Kaksi merkittävää seikkaa yhdisti JOS:n, ASS:n historiikkeja ja SOL-kuvausta sekä myöhempiä *'Suomen työväenliikkeen historiaa'* (1976). Niissä historian juonena oli luokkaristiriita ja ne olivat kirjoittajakollektiivien tuotteita: vaikka viimeksi mainitussa kirjoittajat nimettiin, ei siinä silti eroteltu, mitä kukin oli kynäillyt. Sen sijaan järjestöhistoriikit jättivät tekijät tyyten nimettömiksi, mutta ne poikkesivatkin merkityksellisellä tavalla Suomen työväenliikkeen historiasta. Niitä pidettiin *historiallisina asiakirjoina*, jotka oli alistettu virallisina dokumentteina laajaan ja kriittiseen joukkokäsittelyyn, kuten SOL:ssa tapana oli.⁸¹⁵ JOS:n historiikissa luotiin myös perustelu sille, mikä oli asiakirjan tarkoitus: siitä sai kuvan demokraattisen opiskelijaliikkeen kehityksestä yleensä ja Jyväskylässä järjestön kehittymisestä uusvasemmistolaisesta ja pikkuporvarillisesta kerhosta laajaksi, opiskelijoiden kamppailua marxismi-leninisin pohjalta johtavaksi organisaatioksi. Koska SOL painotti historiallista traditiota ja jatkuvuutta Suomessa, historiikin tehtävänä oli osoittaa, miten kärsivällinen ideologinen työ johti voittoihin ja millä tavoin vallankumousstrategiaa ja sen johtotyötä oli rakennettava.⁸¹⁶ Mitä tulee luokkaristiriidan olemassaoloon, JOS ja ASS korostivat taisteluperinnettä. Tämä jos mikä erotti kolmannen aallon opiskelijaradikalismia edeltäjistään. 60-luvun radikalismia pikkuporvarillisuus ja sitä seurannut arvotyhjiö täytettiin vanhanaikaisella sotaretoriikalla, mikä sopi hyvin sotilaallisen kaaderijärjestelmän rakentaneelle liikkeelle: taistelusta palkittiin kunnialla ja tappioista voitiin ottaa opiksi.⁸¹⁷

Tässä mielessä historiankirjoitus täytti tärkeän aukon. Taistolaisella opiskelijaliikkeellä oli vähän sellaista materiaalia, joka kelpasi marxilais-leniniläisen analyysin perustaksi, ja jota voitiin käyttää hyväksi konkreettisessa työssä kuten vaalitaisteluissa. Nykyisyys kun oli menneisyyden poliittisten taisteluiden tulos ja kaiken tiedostamisen perusta.⁸¹⁸ Niinpä JOS:n historiikki voitiin kytkeä välittömästi vallankumoustyöhön ja käytännöllisen teorian opiskeluun, koska siinä selitettiin lähihistorian tapahtumia, järjestön aatteellisesti poliittista kehitystä marxilais-leniniläiseksi joukkojärjestöksi ja järjestön rikasta ja mielenkiintoista traditiota.⁸¹⁹

Aikaisemmin itse teoriaa oli pidetty keskeisimpänä edellytyksenä joukkojen tarpeiden analyysiin perustuvassa agitaatio- ja propagandatyössä, käytännössä korkeakoulupoliittisten kytkentöjen paljastamisessa sekä valtiomonopolistisen kapitalismin vastaisessa retorisessa taistelussa. Työväenliikkeen ja radikaalin opiskelijaliikkeen lähentyminen oli etäännyttänyt teoriasta. Teoria oli muuttunut eräänlaiseksi tabuksi. Vasta konkreettiset teorianmukaiset tapahtumat tekivät teoriasta mielekkään ja auttoivat taistelutunnusten, ystävien, liittolaisten ja vihollisten määrittelemisessä.⁸²⁰ Ääriivasemistolainen opiskelijaliike asetti itsensä vallankumouksen etujoukoksi ja altisti itsensä samalla vastahyökkäyksille.⁸²¹ Se oli taisteluhaaste, johon liikkeen johtohenkilöt tarttuivat. Nuoren älymystön edustajat joutuivat perustelemaan asemaansa tietoisimpina ja edistyksellisimpinä sosialisteina. Mikäpä oli sen pätevämpi keino kuin historiallisen jatkumon luominen. Puolustautuminen edellytti vastahyökkäystä ja siten myös retoristen keinojen jatkuvaa opiskelemista. Systemaattinen kaaderikoulutus tähtäsikin juuri tiedon lisäämiseen sekä puhunnallisen puolustus- ja vastahyökkäyskyvyn vahvistamiseen – ja opetukset etsittiin menneisyydestä.⁸²²

Kaavamainen juoni

Marxilais-leniniläinen historiankirjoitus oli kiistatta kaavamaista.⁸²³ Lainalainen kaavamaisuus oli hyväksyttyä ja oikeastaan ainoa tieteellinen tapa lähestyä menneisyyttä. Marxismi-leninismien perusopintopiireissä selvitettiin, mitä oli dialektis-materialistinen maailmankatsomus, millaisia lainalaisuuksia maailman muuttumisessa oli, mitkä voimat määrittelivät yhteiskunnallista kehitystä ja miksi imperialismi oli kapitalismin korkein vaihe. Paitsi että niissä opiskeltiin marxismi-leninismien perusteita, niissä tarkasteltiin SOL:n politiikkaa ja kaaderikoulutusta sekä Suomen luokkataistelun, työväenliikkeen ja SKP:n roolin kehityksen historiaa sekä Neuvostoliiton historiaa ja Neuvostoliiton suhteita kapitalismiin.⁸²⁴ Teoria kiteytyi Tiedonantajan otsikoissa viljeltyihin Lenin-sitaatteihin, jotka

muodostivat pyhinä sanoina taistolaisuuden toistettavissa olevien dogmien varaston.⁸²⁵

Vanhakantaisen marxilaisen kirjaviisauden hylkääminen ja marxismi-leninismiin pyhittäminen merkitsivät sitä, että nuortaistolaisessa historiankirjoituksessa suuri teoria tiivistyi kerronnalliseksi juoneksi – käytännössä *taistelutarinaksi*. Tässä suhteessa ASS:n ja JOS:n historiikit poikkesivat toisistaan, mutta näennäisesti. ASS:n historiikissa historian juoni oli tavallaan selostus akateemisen sosialismin tapahtumahistoriasta sen varhaishistoriasta lähtien. Historian käänteet ja tapahtumat osoittivat kehittymistä kohti nykyistä tilaa. Ne esitettiin jännittävänä taisteluketjuna.⁸²⁶

Varhainen YSY:nä syntynyt liike todettiin joukkovoimaltaan vähäiseksi mutta arvokkaaksi vastapainoksi taantumusporvaristolle. 30-lukua leimasi edelleen joukkovoiman niukkuus, mutta merkityksellisinä piirteinä pidettiin marxilaisuuden haltuunottoa, ASS:n ja Soihtu-lehden perustamista sekä voimakasta kulttuurityötä. Tuosta todistivat muiden muassa ASS:n erottaminen SDP:sta ja Valtiollisen poliisin eli 'ohranan' muistio, joka varoitti liikkeen vallankumouksellisuudesta. 30-luvun ja sota-ajan merkkihahmojen (so. mielipidevankien) kohtaloa muistettiin valottaa – samoin kuin AKS:n harjoittamaa terroria. Sodan jälkeen liikkeen toiminta käynnistyi kansainvälisessä (so. neuvostoliittolaisessa) hengessä ja löydettiin uusi tie. 50-luvulle oli tunnusomaisia taisteluperinteen luominen ja kiinteä sitoutuminen työväenliikkeen. 60-luvun vuosina luotiin perusta demokraattisen opiskelijaliikkeen nousulle, koska opiskelijamäärät kasvoivat, yliopistot pysyivät epädemokraattisina ja porvarillisen ideologian kriisi syveni. Yliopistoissa vasemmisto-opiskelijat tietoistuiivat ja radikalisoituivat.

Kuusikymmenlukulaisuus kuitenkin hajosi yhdenasian liikkeiksi, eikä ASS kyennyt vielä vastaamaan taisteluperinneaasteisiin ja organisoimaan kokonaisvaltaista liikettä. Käänteentekevä vaihe liittyi SOL:n seitsemänten liittokokoukseen, kun myönnettiin Tšekkosloviakian tapahtumien internationaalinen merkitys, passiivinen johto syrjäytettiin, ASS:n johtoon nousi edistyksellinen toimintaryhmä, ryhdyttiin opiskelemaan marxilaisuutta, johtajakaaderisto kehittyi marxilais-leniniläisessä lakkokokemuksessa ja torpedoi maolaisten yritykset sekä hylkäsi kulttuuriradikalismia ja kaikkien arvojen horjuttajat. Tiedostava ASS oli siirtynyt kahden rintaman taisteluun työväenliikkeen rinnalle. Olemassaolon kamppailussa toinen rintama taisteli kapitalisteja ja toinen järjestön sisällä pikkuporvarillisia sosialisteja, ”kolmatta lin-

jaa” eli ”uudistajia” vastaan tukeutuen teorian pyhän sanan järkähtämättömään vaalijaan eli Tiedonantajaan.

JOS:n historiikissa ei kuljettu tarpeettomasti opiskelijaliikkeen muinaishistoriaan. Järjestön perusopintomateriaaleissa oli muun muassa monistevihkoja, jotka valottivat *'Suomen itsenäistymistä'*, *'Valtion roolia Suomessa'*, *'SKDL:n osaa työväenliikkeessä'* ja *'Forssan puoluekokouksen v. 1903 asettamia tavoitteita nykypäivässä'*.⁸²⁷ Sen sijaan historiikissa luotiin katsaus opiskelijaliikkeen yhteiskunnalliseen taustaan eli valtiomonopolistisen koulutusjärjestelmän kriisiin.

Varsinainen historia alkoi 60-luvun alun poliittisesta kriisistä, Honka-seikkailusta, valtiomonopolistisesta säätelystä, yhteiskunnan vasemmistolaisuudesta, SKP:n sisäisestä kriisistä ja demokraattisen sentralismin hylkäämispyrkimyksistä. JOS syntyi kriisien keskelle Jyväskylän akateemisena sosialistiseurana, vaikka perustamiskokouksessa muutamat epäilivät hanketta. He pelkäsivät järjestön joutuvan kommunistien käsiin (tämä osoitti historian väärjäämättömyyttä: kirjoittivat ilmoittivat tyytyväisinä, että epäilijät olivat olleet oikeassa).

Varhainen JOS:n kehitys asettui huonosti marxismi-leninismiin johdonmukaiseen teoriaan. Niinpä historiikin kirjoittajat luonnehtivat järjestön toimintaa tempoilevaksi ja häilyväksi, leimasivat tuolloiset johtohenkilöt ”uudistajiksi” ja ”ylioppilaiksi” sekä nimesivät liikettä ohjanneet teoretikot (Kolakowski, Gortz, Garaudy ja Alenius).

Kirjoittajat kyllä arvostivat uudistajien joitain saavutuksia, kuten kansainvälisen luokkataistelun merkityksen ymmärtämistä.⁸²⁸ Historiallisen välttämättömyyden käsittäminen edellytti kansainvälistymistä ja erityisesti historiallisten luokkaristiriitojen tajuamista.⁸²⁹ Mutta samalla teroitettiin sitä tosiasiaa, että luokkakantaisuuden ja luokkataistelun voimistuminen perustui kansallisen (maamme) työväenliikkeen historialliseen kokemukseen. Todellinen kansainvälisyys eli kommunistisessa internationalismissa, mitä osoitti viiden sosialistimaan Tšekkoslovakialle keväällä 1968 antama apu. Tämän puolen käsittäminen johti ratkaisevaan kamppailuun JOS:n

sisällä ja poliittisen linjan tervehtymiseen. Reformismi – vaikka kommunismikielteisyys säilyi pitkään – hylättiin ja kansainvälisen, suoraa toimintaa ihailleen uus- ja äärivasemmistolaisuuden sijasta siirryttiin yliopistotaisteluun marxismi-leninismillä voittaessa alaa ja opiskelijoiden lähentyessä työväenliikettä. Oli astuttu johdonmukaisemman historian suuntaan: JOS taisteli yliopistolla ja sen jäsenet taistelivat myös SKDL:n lahkolaista piirijärjestöä vastaan. Kaikki tapahtumat kytkettiin Suomen poliittiseen kehitykseen ja erityisesti talouspoliittisiin tapahtumiin.⁸³⁰

JOS:n historiassa vuosi 1970 oli lopullisesti käännteentekevä. Keväinen hallinnonuudistustaistelu johti alati tihentyvien taisteluiden sarjaan ja historiankirjoituksen reportaasimaistumiseen tarkkoine tilanneraportteineen ja tapahtuma-analyyseineen; myös todelliset viholliset löytyivät ja identiteetin rakentamisessa luontevasti lähiympäristöstä. Kevään 1970 taistelussa tuli todistetuksi valtiomonopolistisen kapitalismin kehittymättömyys, vanha professorikaarti määrityksi viholliseksi ja SOL nousi taistelun johtoon. Saman vuoden syksyllä järjestettiin luentolakko, yhteinen opintopiiri metallityöläisten kanssa ja saatiin luokkataistelukokemusta. Järjestö otti ohjelmaansa marxilaisen sosiologian peruskurssin ja ASS:n järjestelyiden esimerkkiä noudattaen ryhtyi rakentamaan ainelaitoksille soluja. Metallin lakko keväällä 1971 oli opiskelijoille tärkeä taistelu- ja solidaarisuuskokemus. Sitä seurasivat vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen hajaannus ja JOS:n astuminen kohti marxismileninismia. SOL:n seitsemännessä liittokokouksessa vallan ottivat Reijo Kalmakurki ja Juhani Ruotsalo. Samalla alettiin halveksua kirjanoppineita ja Jyväskylässä JOS:n keulahahmo erotettiin Keski-Suomen nuorisoliitosta, koska hän kantoi liian luokkakantaisia taistelutunnuksia. Vuonna 1972 JOS ryhtyi SOL:n kahdeksannen, marxilais-leniniläisen periaateohjelman hyväksyneen liittokokouksen ohjaamana ajamaan projekteja (EEC-, hallinnonuudistus – ja sosiaaliprojektit sekä Vietnam-viikko), järjestäytyi voimakkaasti ja johti hallinnonuudistustaistelua Jyväskylässä. Viimeisenä merkittävänä historiallisena käännekohtana JOS:n historiikissa mainittiin SOL:n yhdeksäs liittokokous, jossa hyväksyttiin yli 200-liuskainen

taisteluhjelma. Tuon asiakirjan opiskelemiseen JOS katsoi järjestöllisen voimansa kokonaisuudessaan perustuvan.⁸³¹

Narratiivin historiallinen kehys

Laajan historiallisen ja narratiiviseksi luonnehdittavissa olevan selityksensä mukaan nuortaistolaiset elivät kapitalismista sosialismiin siirtymisen aikakautta. Merkittävimmäksi juonelliseksi käännteeksi he näkivät työväen taistelun keväällä 1971 kaikkia monopoleja ja suurpääoman hyökkäyksiä vastaan.⁸³² Opiskelijan osa oli selvä. Voimakkaat muutokset opiskelijoiden asemassa ja sosiaalisessa taustassa olivat johtaneet siihen, että he olivat muodostamassa erityisen sosiaaliryhmänsä. Ryhmä tiedosti kapitalistisen yhteiskunnan rappion, sen epätieteellisen maailmankuvan ihannoinnin sekä siihen liittyvän antikommunismien ja sosialististen maiden valheellisen kuvaamisen. Juuri nämä seikat olivat herättäneet vaatimaan uudistuksia opetuksen sisältöihin, synnyttivät *'Mustan kirjan'* ja tehostivat omaa opintotoimintaa; nuortaistolainen ei opiskellut porvarillisen ideologian ja porvarillisten opettajien ehdoilla vaan SOL:n johdon, työväenluokkaan sidotun ammattikäytännön ja marxismi-leninismien ehdoilla: tämä merkitsi paitsi marxismi-leninismien perusteiden myös ja ennen kaikkea käytännön poliittisten kysymysten, puolueen päätösten, oman oppiaineen ideologisten kysymysten ja työväen taistelun historian säännöllistä opiskelemista.⁸³³ Käytännöllisyyden vaatimus ja työväenluokan kokemuksen korostaminen johtivat siihen, että tieteellisen argumentin puuttuessa turvaututtiin kansanviisauksiin, jotka olivat lähes yhtä pyhiä kuin Leninin lausumat ("kun porvari antaa kiitosta, on syytä tarkistaa kantaansa").⁸³⁴ Oraalinen traditio oli siten poliittinen perustelu.

Nuortaistolaiselle historianankirjoitukselle oli tunnusomaista itse ja vihollismäärittely. Se oli tietenkin luontevaa ryhmälle, joka kävi taisteluita hegemonia-asetusta maailmassa, joka oli täynnään rintamia ja osarintamia. Rintamien maailmassa ryhmä laati johtotyönsä puitteissa strategioita, taktiikoita ja noudatti taistelumuotoja. Teo-

ria ja historia kiinnittyivät toisiinsa erottamattomasti, ja määrittelyminen luonnistui parhaiten vastinparien käytöllä. Opiskelijapolitiikkojen teoriassa edistyskellisyys ja taistelu taantumuksen kansoja orjuuttavaa voimaa vastaan olivat jatkuva historiallinen ilmiö eli liike, mikä ilmeni lähimenneisyydessä erityisen kärjekkäänä juuri yliopistoissa. Omaa liikettä luonnehdittiin myönteisesti anti-imperialistiseksi, marxilaiseksi, marxilais-leniniläiseksi, SKP-uskolliseksi, työväenluokkaiseksi, solidaariseksi, kansainväliseksi ja etujoukoksi. Se vaati demokraattista yliopistohallintoa ja tieteellistä opetusta, ja sen voima perustui kollektiivisuuteen, tietoisuuteen, joukkokannatukseen, demokraattiseen sentralismiin, tieteellisesti laadittuihin asiakirjoihin ja kaaderistoon. Yliopistossa vastustajia olivat kiintiöhallintoa ajaneet opetusministeriö, yliopiston taantumusjohto, jonka toimista kommunistit olivat olleet vuosia selvillä, ja keskustalaiset, jotka horjuivat poliittisesti pääoman ja työntekijöiden välissä, sekä sosiaalidemokraatit ja ns. kansandemokraatit, jotka hajottivat työväenliikkeen yhtenäisyyttä, ihailivat reformismia ja löivät kättä porvarien kanssa.⁸³⁵

Nuortaistolaisten laatimassa työväenliikkeen historiassa edistyskellisten vastaisia voimia olivat olleet vihaa kylväneet, vainonneet ja sotaa lietsoneet neuvostovastaiset voimat. Ryhmän lähistoriallisessa maailmassa muita luonnehdittiin uusvasemmistolaisiksi, pikkuporvarillisiksi sosialisteiksi ja teoreetikoiksi, reformisteiksi, revisionisteiksi, äärivasemmistolaisiksi lahkolaisiksi, Hitlerin varjossa eläviksi, fasisteiksi ja taantumusvoimiksi. Muut edustivat porvarillista ideologiaa, noudattivat poliittisissa kamppailuissa raikeita toimintatapoja, käyttivät virheellisiin näkemyksiin perustuvia argumentteja ja ylipäättään olivat vihamielisiä. Yliopistomaailmassa vallitsi tyypillisesti vanhan professorikaaderin masinoima, ylätasen valtiomonopolismin eliittiluonteinen ja yläluokkainen osakuntahenki, joka yritti perustella olemassaoloaan vetoamalla kansallisiin arvoihin, liberalismiin ja demokraattisuuteen. Nuortaistolaisten näkemyksen mukaan porvarillinen yliopisto vaali pseudotieteellistä maailmankuvaa uskotellessaan, että tiede oli epäpoliittista.

Muiden edustama demokraattisuus nähtiin kielteiseksi ja sen kielteisyyttä – kuten yleensä kaikkea vääää – korostettiin sijoittamalla käsite lainausmerkkien väliin. Lainausmerkit osoittivat, että vihollisen tekemä käsitteenmäärittely oli väää ja suorastaan koominen. Siksi käsitteille luotiin nuortaistolaisille sopivia ja marxismi-leninismiin perustuvia määritelmiä; esimerkiksi demokratia muodostui myönteiseksi, kun se oli yleisdemokraattista tai neuvostomallin mukaista demokraattista sentralismia. Vastaavasti nuortaistolaisten poliittinen kehitys oli edistyksellisyyttä ja muutosta terveellisempään suuntaan, kun muiden vasemmistolaisten järjestöjen tekemät ratkaisut olivat lainausmerkein varustettuja uudistuksia.

Vaikeimpiin määrittelyihin liike joutui kuitenkin suhteessa Suomen työväenliikkeeseen ja oikeastaan kahdesta syystä. Ensinnäkin työväenliike oli alkuaan kiistatta kansallinen ja tuota puolta nuortaistolaiset palvoivat korostaen, että se oli ”maamme työväenliike”, mutta todistivat samalla perusteluitta, että tuo kansallinen työväenliike kunnioitti proletaarista internationalismia, Moskovaa ja Neuvostoliittoa sekä taisteli paitsi imperialisteja myös lahkolaisia, Kiinaa, anarkisteja, maolaisia ja revisionisteja vastaan. Nuortaistolaisessa kasvatustyössä tavoitteena oli ystävyys Neuvostoliiton kanssa, isänmaallisuus, ”kansamme historian ja taistelun” tuntemus sekä uskollisuus suomalaiselle ja kansainväliselle työväenluokalle.⁸³⁶ Toisekseen opiskelijoiden ja työväenliikkeen välistä symbioottista suhdetta ei ollut syntynyt, vaan molemmat luokkatietoiset ryhmät suhtautuivat toisiinsa epäluuloisesti tai ainakin pitivät toisiinsa riittävää etäisyyttä. Työväenliike vähätteli nuorta älymystöä, joka halusi työväenliikkeessä, erityisesti SKP:ssa johtavan aseman. Ylioppilaspoliittisen historian kirjoittajat ratkaisivat ongelman siten, että katsoivat sekä olevansa SKP:n apulaisia että marssivansa tasaveroisena ryhmänään eli luokkanaan työväenluokan rinnalla.

Liikkeen kisällit

Historiankirjoituksen suuri saavutus jäi vähäiseksi. Toisaalta alistuminen SOL:n yhtenäisyyteen ja sentralistiseen pääkaupunkivetoisuuteen sekä toisaalta akateemisen työväenliikkeen historian julkaiseminen osoittivat maakuntien luokkajoukoille paikan. Nämä olivat tekijöitä, eivät ideologeja – eivätkä siten varteenotettavia teoreetikkojakaan.

Ylioppilashistorian rinnalle syntyi – tai varsinaisesti sen ohitti – kirjoittajakollektiivin luoma *'Suomen työväenliikkeen historia'*, jonka lähtökohdat, juoni, rakenne ja käyttö olivat samankaltaisia. Sellaisenaan teos saavutti tärkeimmän tavoitteensa. Se oli laadittu työväenliikkeen lukevaa osaa varten ja alkuun sitä opiskeltiin ahkerasti.⁸³⁷ Päämääränä oli, että työväenluokan historiatietoisuus olisi kohonnut ja samalla tšekäläinen työväenluokka olisi käsittänyt historiallisen välttämättömyytensä prosessissa, jossa suomalainen yhteiskunta muuttuisi sosialistiseksi. Toisin kuin nuortaistolaisessa historiankirjoituksessa *'Suomen työväenliikkeen historiassa'* reformismi näytteli keskeistä osaa, jos kohta se verhottiin leninistiseen retoriikkaan.⁸³⁸

Mikä *'Suomen työväenliikkeen historiassa'* on erityisen kiinnostavaa, on se, että sekin kirjoitettiin Helsingin akateemisesta tirkistysaukosta.⁸³⁹ Samasta tirkistysaukosta olivat kurkistelleet myös ASS:n historiikin kirjoittajat, jotka tosin repivät tirkistysaukon sellaiseksi, ettei muille paljon revittävää jäänyt – eikä siten sijaa taistolaisen taisteluhistorian kaanonissakaan. Kirjoittajien mukaan ASS oli paitsi SOL:n suurin, voimakkain ja taisteluissa karaistunein järjestö ja etujoukko Helsingissä myös yhtenäisen opiskelijaliikkeen johtoryhmä. Perinteiltään rikkaimpana, joukkovoimaimpimpana, kunniaakaan taistelutaipaleen läpikäyneenä ja Helsingissä toimivana SOL:n jäsenjärjestönä ASS oli kasvattanut enimmät nuortaistolaisen opiskelijaliikkeen johtohenkilöistä. Tämä oli väistämätön tosiasia ja historiallinen välttämättömyys.⁸⁴⁰ Sen sijaan JOS korosti pelkästään ehdotonta alistumista SOL:lle. Järjestönä se perusti kaiken toimintansa SOL:n marxilais-leniniläiseen periaate-

ohjelmaan. SOL oli demokraattisen sentralismin, proletaarisen internationalismin ja vallankumouksellisen toiminnan koulu.⁸⁴¹

Koska nuortaistolainen – ja ’Suomen työväenliikkeen historian’ akateemis-reformistinen – historiankirjoitus oli luonteeltaan teleologista ja vallankumousta viimeisenä päämääränä korostavaa, muodostui teorianmukainen menneisyys yltiönarratiiviseksi, myyttiseksi ja tietoisesti vääristellyksi. Ottaessaan edellisen huomioon käsittää helposti, miten taistolaisteatterikin kykeni käsittelemään historiaa johdonmukaisena työväestön sortona ja riistona tieteellisesti eli marxilais-leniniläisesti. KOM-teatterin laulunäytelmässä *’Porvari nukkuu huonosti’* (1971) Suomen itsenäisyyden ajan sorto- ja riistohistoria tiivistettiin yhteen Matti Rossin sanoittamaan alle kolmeminuuttiseen lauluun *’Kolme pikku miestä’*.⁸⁴² Tämä tuskin olisi ollut mahdollista, ellei historiaa olisi lähestytty aivan uudella tavalla ja menneisyys olisi ollut luotavissa oleva asia, narratiivi. Jos työväenluokan historiaa oli ollut vaikea tavoittaa vanhoin välinein, asetelma, jossa hyväksyttiin työväenluokka oman historiansa luovana subjektina, muutti kokonaisuutta. Se onnistui helpommin niiltä, joita historiatietoisuus ei liiemmin painanut ja jotka siten saattoivat liittää tapahtumahistorian narratiiviseksi osaksi Suomen työväenluokan myyttistä historiaa.⁸⁴³

Teorianmuodostus ulotettiin porvarillisen tieteen kentälle. Tällöin luotiin ajatusrakennelmia, joissa metodologisena lähtökohtana oli tieteellinen maailmankatsomus. Esimerkiksi etnologian ja folkloristiikan alasta todettiin, että nykyisen luokkayhteiskunnan todellista kansankulttuuria oli työväenkulttuuri. Samalla vaadittiin kansanrunoustieteen historiallistamista ja yhteiskunnallistamista sekä esitettiin, että realistinen ja aito kansankulttuuri (so. Kalevala, jota Yrjö Sirola ja Otto Wille Kuusinen olivat tutkineet) oli työväenluokan ihanteiden mukaista ja humaania. Viimeksi mainittu edellytti porvarillisen tieteen Kalevala-tulkintojen hylkäämistä irvokkaina ja neuvostovastaisina.⁸⁴⁴

Leninistisessä historiankirjoituksessa luotiin myös henkilö- ja instituutiokulttia.⁸⁴⁵ Se oli välttämätöntä historiallisen identiteetin olemukselle. Aatteellisen perustan kivijalkoina instituutiot (NKP,

Komsomol, SKP, YSY, SOL, ASS, Soihtu, Tiedonantaja) antoivat koetellun luokkataistelemisen esimerkin ja samaistumiskohteen kollektiiviselle liikkeelle, johon SOL:n nuoret olivat historiallisesti kytkeytyneet kantaen ja vaalien niiden perinteitä.⁸⁴⁶ Instituutioiden personoiminen yhtäältä toi samaistumiskohteen lähelle ja toisaalta löi nuortaistolaisuuteen selvän kulttuurielitismien leiman, samaistumiskohteet kun edustivat älymystöä.⁸⁴⁷ Leninien, kuusisten, tuurelehenien, yrjösiroloiden, edvardgyllingien, toivoantikaisien, mauriryömien, caysundströmien, kaisumirjamirydbergien, elvisinervojen, karijyrkisten ja reijokalmakurkien sekä muiden palvomisten ja kärsimyshistorioiden kuvaamista sijasta näytti kuitenkin olevan tärkeämpää julistaa, nimetä ja tuomita todelliset luokkaviholliset.⁸⁴⁸

Menneisyyden ja lähihistorian vihollisia oli vihattava ja heidät julkisesti leimattava, jotta yhtenäisyys säilyi, rintama tiivistyi ja identiteetti edelleen vahvistui.

URKINTA, SOLUTUS JA PALJASTUS

Soluttautumisen tavoitteena oli hegemonia (monopoli). Hegemoniaa seurasi vääjäämättömästi kumous.

Urkinta ja paljastukset palvelivat soluttautumista. Soluttautumisen tärkeimpinä kohteina olivat ylioppilaskunta, ylioppilaslehti ja opiskelijoiden mandaatit yliopiston hallintoelimissä sekä lähimpinä ainejärjestöt. Varsinkin viimeisten valtaamiseen opiskelevat sosialistit ja kansandemokraatit uhrasivat aikaa ja voimiaan; eikä toiminta ollut vieras sosialidemokraateillekaan.⁸⁴⁹

JOKA:n ja JOS:n – JSO:n resurssit eivät riittäneet näitä vastaan – keskinäisessä kamppailussa ensimmäisen tason muodosti julkinen julistaminen, toisen jäsenvärväys ja kolmannen aineyhdistysten valtaamisyrietykset. Näiden jälkeen vuorossa oli ylioppilaskunnan ja yliopistohallinnon valtaaminen ja sitten tietysti kumous. Mutta näitä vain kaavailtiin, mikä osoittaa poliittisen kamppailun mitättömyyttä.⁸⁵⁰ Jälleen palataan liikkeen olemukseen. Se oli narratiivinen ja kollektiivista sankarimyyttiä luova.

Soluttajat ja kaapparit

Opiskelijakorporaatioihin soluttautumisen (kaappaamisen) suunta viivat luotiin Helsingissä, missä aikaisempi 60-luvun vasemmistoradikaalien hallitsema ja osakuntaeroamisiin kehottanut ASS pyörsi strategiansa ja taktiikkansa. Se antoi 1971 ohjeen, että merkittävät ylioppilaskorporaatiot (maakunnalliset osakunnat) oli saatava käsiinsä. Ohje muuntui SOL:n käskyksi, jota toteutettiin myös muissa kuin kommunistisissa opiskelijajärjestöissä. Nuorleninistit olivat ottaneet omakseen historian ja perinteet, eivätkä siksi vierastaneet traditioita. Oleellisempaa kuitenkin oli, että korporaatioilla oli rahaa ja jäsenpotentiaalia.⁸⁵¹ Osakunnilla ei Jyväskylässä enää ollut 1970-luvulla merkitystä, joten katseet suunnattiin ainejärjestöihin.

Ainejärjestöt olivat ainoastaan ensimmäinen vaihe suuremmissa projekteissa. Tavoite oli asetettu korkeammalle.

Kommunistien ja kansandemokraattien keskusjärjestöilleen toimittamat järjestöraportit ja -analyysit sekä omaan käyttöön laaditut (vaali)työsuunnitelmat kertoivat siitä, että alhaalta lähtevän valtaustoiminnan tavoitteena oli ylioppilaskunnan kaappaaminen kaikine resursseineen. Analyysseissa todettiin, että opintoyhdistyksillä (so. ainejärjestöillä) ei ollut perinteitä, niiden taloudellinen merkitys oli vähäinen ja resurssit vallankumouksen kannalta niukat. Varrakkaimpia olivat kauppatieteen (Pörssi), liikuntatieteen (Liikuntayhdistys) sekä tilasto- ja tietojenkäsittelytieteen (Dumppi) ainejärjestöt. Näistä potentiaalisiksi vallattavaksi mainittiin ainoastaan Dumppi; muita hallitsivat luonnostaan taantumusvoimat.⁸⁵²

Kommunistit ja kansandemokraatit kaappasivat useita ainejärjestöjä, edellisistä vain Dumpin. Porvareilta vasemmisto valtasi vieraiden kielten kattojärjestön (Mixvox) ja ranskan kielen ainejärjestön (Asterix). He myös ottivat hallintaansa suomen kielen (Sane), yhteiskuntapolitiikan, valtio-opin ja sosiologian (Fokus) sekä kemian (Radikaali) opiskelijoiden yhdistykset. Dumpin nuorleninistit onnistuivat kaappaamaan oikeaoppisesti, ja – kuten kaiteelliset kansandemokraatit kirjoittivat – kaappauksen syynä oli aineyhdistyksen varallisuus, joka tuhottiin hetkessä.⁸⁵³ Näiden lisäksi vasemmistoryhmät hallitsivat parlamentaarisesti useita ainejärjestöjä sekä yrittivät kaapata niitä itselleen; oikeisto- ja keskustavoimat tunsivat vasemmistolaisten keinot ja käyttivät niitä hyväkseen estäessään valtauksia.⁸⁵⁴

Ylioppilaskunnalla oli virkamiehistöä, varoja (ravintolat, asuntola) ja resursseja (lehti, painokoneet, audiovisuaalinen välineistö yms.), joita kannatti tavoitella. Virat ja toimet sekä lehden päätoimittajuus oli mahdollista saada hallintaansa ainoastaan laillisin menettelyin, joten iskuja varten selvitettiin virka- ja toimikausien päättymisajankohdat. Luontevin tie vallankaappauksen kulki parlamentaarista polkua. Niinpä poliittiset opiskelijajärjestöt – ennen kaikkea JOS – tekivät tarkkoja analyyssejä muiden poliittisten järjestöjen luonteesta ja siitä, miten oma järjestö hyötyisi näiden heik-

kouksista. Siksi vaalityö oli strategisesti ja taktisesti osa soluttautumista; päämäärät olivat samoja – ja useimmiten keinotkin.

Vaalityö ja järjestöjen haltuunotto

Ylioppilaskuntavaalit olivat poliittisten järjestöjen ajanluvun kohokohtia. Niitä varten tehtiin *vaalityötä*, jota *urkinta-* ja *paljastustyö* palvelivat. Kaikki kolme vasemmistojärjestöä keräsivät ja analysoivat ylioppilaskunnan, ainejärjestöjen ja poliittisten opiskelijajärjestöjen aineistoja. Analyysiin perustaen ne loivat vaalitaktiikat ja ohjeistivat ainejärjestötason aktiivejaan.⁸⁵⁵ Vasemmiston vaalityön perustana oli muiden ryhmien politiikan ja aatteellisten rakennelmien riittävän voimakas arvostelu. Taistelutunnukset suunnattiin selvästi päävihollista, suurpääomaa ja oikeistoa vastaan.

Järjestöllisesti vahvimpana JOS kiinnitti vaaleihin suurimman huomionsa. Niitä pidettiin koko opiskelijaliikkeen toimintaan innostavina. Vaaleissa mitattiin hallituksen politiikan vastustuksen laajuutta opiskelijapiireissä, opiskelijaliikkeen kasvavaa merkitystä, luokkakantaisten kommunistien jatkuvaa etenemistä ja ylipäättään SOL:n kykyä kääntää kova oikeistohyökkäys oman kannatuksen kasvuksi. Oleellisena pidettiin myös sitä, että vaalien jälkeen suurpääoma, oikeisto (Jyväskylässä eli ”meillä” äärioikeiston muodostivat kristilliset) ja SKP:n vastaiset voimat – kuten ns. kansandemokraatit – arvioivat uudelleen, miten ankaraa SOL:n ja opiskelijoiden vastaista politiikkaa he tulevaisuudessa harjoittivat.⁸⁵⁶

JOS:n organisaatio toteutti tehtävänsä kurinalaisesti ja teorianmukaisesti. Vaalityö edellytti jatkuvaa analysointia ja eteni vaiheittain. Tärkeimmän vaiheen muodosti vaaleihin valmistautuminen, jolloin analysoitiin vastustajat ja luotiin taktiikka. Vaalien jälkeen analysoitiin ja arvioitiin tulosta ja rakennettiin uusia strategioita. Tässä toistui joka vuosi sama teema: SOL voitti aina vaaleissa oikeiston yrittäessä passivoida opiskelijoita, mutta silti valitettiin, ettei tehty tarpeeksi oikeiston ja äärioikeiston toiminnan paljastamiseksi.⁸⁵⁷

Vaaleja edeltävässä analyysissä kartoitettiin puoluepoliittisten organisaatioiden tärkeimmät piirteet.

1. suuruus (jäsenmäärä);
2. julkaisut (lehdet, tiedotteet) ja julkinen toiminta (analyysissa luonnehdittiin vastustajia, kuten ”suurempia tilaisuuksia yliopistolla”);
3. kannatus (”kasvu pysähtynyt”, ”ei kasvanut”);
4. järjestäytymisaste ja järjestöllinen toiminta (”järjestöllisesti heikko”, ”ei järkevää johtotyötä”, ”yleiskokouskeskeinen”, ”rakentanut nopeasti perustason organisaation”, ”osastot käsittivät kaikki laitokset”, ”johtajien puutetta”, ”toiminnallisesti kehittynyt”, ”toiminta monipuolistunut ja tehostunut”, ”järjestöllisesti heikko, mutta piristymässä”, ”johdossa ei uutta verta”, ”järjestöllinen työ ei edennyt”, ”jäsenistö passivoitunut”, ”johtotyö heikkoa”, ”järjestöllinen työ siirtynyt perustasolle”);
5. sijainti poliittisella kartalla (”keskimääräistä enemmän vasemmalla”, ”erittäin heterogeenistä joukkoa, joten linjaa mahdoton tietää”, ”äärioikeistoa meillä”, ”Kokoomuksen kanssa samassa äänessä”, ”neuvostovastainen”, ”aatteellisesti aktivoitumassa”, ”muutama yrittää olla porvaristi”);
6. suhteet omaan järjestöön (”läheinen yhteistyö”, ”jarrutellut projekteja”, ”sisäänpäin lämpiävää porukkaa”, ”avoimesti JOS:n vastainen”, ”hajotustyötä harjoittava hajotusliike”);
7. ideologinen tila (”ei ideologista harrastuneisuutta”, ”kanavoivat opiskelijoiden epävarmuuden kristinuskoon ja siten taantumukseen”, ”seminaareissa luotu konkreettiset tavoitteet ja toimintalinjat”, ”esiintyy edistyksellisenä, ajattelussa voimakas työväenliikepainotus” ”ideologinen työ heikkoa, jäsenistö kaipaa ideologisuutta”, ”opintotoiminnan puute lisää opportunismia”);
8. suhtautuminen joukkotoimintaan (”valmius radikaaleihin toimenpiteisiin”, ”kielteinen asennoituminen joukkoliikkeisiin”, ”vaatimassa aina kansanäänestyksiä”, ”esiintyy joukkoliikevalmiina”);
9. suhteet muihin poliittisiin järjestöihin (”ristiriidat keskustan kanssa”, ”yhteistyössä ’JOKA’:n kanssa”);
10. suhteet valtakunnallisiin keskusjärjestöihin (”emäpuoluekeskeinen”);
11. asema ylioppilaskunnassa (”suhteellisen suuri”); sekä
12. sopivimmat yhteistoimintahenkilöt (nimeltä mainiten).

Analyysin pohjalta rakennettiin strategia ja taktiikka sekä suunniteltiin välittömät toimenpiteet. ”Meidän toimenpiteet” ryhmiteltiin poliittisen kartan mukaan. Ryhmittyminä olivat keskustalaiset ja liberaalit, oikeisto ja vasemmisto. Näistä liberaalit ja keskustalaiset olivat vanhastaan yhteistyökumppaneita, oikeisto luonnollinen ja vasemmisto pahin vihollinen.

Tavoitteeksi asetettiin liittolaispolitiikka liberaalien kanssa. Keskustan kanssa yritettiin esiintyä joustavasti ja demokraattisen rintaman yhtenäisyyttä korostaen, tosiasiallisesti taktikoiden. Taktikoinnin merkitys tunnustettiin. Liberaalien ja keskustalaisten väliset ristiriidat mahdollistavat taktikoinnin. Ideologisella keskustelulla ja yhtenäisellä demokraattisella rintamalla haastettiin keskustalaiset vastaamaan siihen, tukivatko nämä maan hallituksen politiikkaa.

Oikeiston suhteen tilanne oli selvä. Yhteisen demokraattisen rintaman tehtävänä oli oikeistoa vastaan suuntautuvan julistuksen kirjoittaminen. Lisäksi porvareiden (so. kokoomuslaisten ja kristillisten) halua esiintyä keskustalaisista erillisinä ryhminä voitiin käyttää hyväksi keskustalaisia vastaan käytävässä poliittisessä kamppailussa.

Pahimpien vihollistenkin, sosialidemokraattien ja kansandemokraattien, suhteen tavoitteet ja keinot olivat selviä. Nämä olivat saalistettavissa omiin joukkoihin, ja toisaalta työ oli suunnattava siihen, etteivät nämä liittoudu keskenään. Sosialidemokraattien joukkoliikehalukkuutta käytettiin taktisesti hyväksi. Heidät oli vedettävä mukaan ainejärjestömielenosoituksiin, oli järjestettävä yhteisiä keskustelutilaisuuksia ja kirjoitettava yhteisiä julistuksia. Lisäksi oli taktikoiden ja harkiten viitattava sosialidemokraattien heikkoihin kohtiin, kuten luopumiseen hallinnonuudistusboikotin linjalta (hoipertelun häpeää seurasi itsetutkiskelu, itsetutkiskelua tiedostaminen ja siirtyminen kommunistien riveihin). Kansandemokraatit olivat helppo kohde – heidät aliarvioitiin. Uskottiin siihen, että ideologisella työllä ja joukkojen kaipuulla yhtenäisyyden heidät saataisiin järjestäytymään nuorleninistien riveihin. Julkisesti esitettiin vetoamuksia yhtenäisyyden puolesta, mutta päähuomio asetet-

tiin kuitenkin henkilökohtaisen työn kehittämiseen eli käytännössä käännyttämiseen; jäsenistö oli kartoitettava kurinalaisesti ja kutsuttava nuorleninistisiin tilaisuuksiin. Näissä heidät oli tarkoitus käännyttää esittelemällä opiskelevien sosialistien taisteluhistoriaa.

MONIPUOLINEN VAALITYÖ 1976

Ylioppilasvaaleihin ilmestynyt sitoutumattomien demokraattien ryhmä kiinnosti - paljolti siksi, että nämä tekivät mielellään yhteistyötä JOS:n kanssa ja siksikin, että sitoutumattomien demokraattien vaalirengas menestyi vuoden 1975 vaaleissa kohtalaisen hyvin. JOS päätti ryhtyä etsimään ehdokkaita sitoutumattomiksi demokraateiksi. Kaikkea vaalityötä varten rakennettiin oikeaoppinen sollilainen vaalityöorganisaatio, jonka johtotyöstä vastasi erityinen vaalityöryhmä. Samalla todettiin, että vaalin taloudellisena tavoitteena oli tuottaa ylijäämää. Osastoista valittiin vaalityövastaavat, jotka osallistuivat vaalivastaavien kokouksiin ja valmistelivat osastokohtaiset vaalityösuunnitelmat, joiden tuli sisältää arviot laitoksen opiskelijoiden mielialoista ja ongelmista, "kilpailevista" voimista, suunnitelmat osastojen vaalisuunnitelmista ja henkilökohtaisesta käännytystyöstä, osaston omat (tarkoitus oli asettaa 150 ehdokasta) ja sitoutumattomien demokraattien ehdokasasettelusuunnitelmat sekä vaalityön tarkat aikataulut. Vaaliagitaatiopropagandatyo perustui valtaosin SOL:n tavalliseen materiaaliin, lehtiin ja vaaliohjelmiin. Kollektiivisuuden huipentumana oli jokaisen jäsenen henkilökohtainen vaalivaikutustyö. Jäsenhuolto kytkettiin kiinteästi vaaleihin: jokainen jossilainen oli vedettävä vaalityöhön selvittäen kullekin tämän henkilökohtaiset tehtävät ja osastojen oli varmistettava, että kaikki jäsenet kävivät äänestämässä. Vaalityöhön liittyi myös luentotyö, joka tarkoitti sitä, että jäsenten - tai oikeastaan osastojen pääehdokkaiden - oli keskusteltava luennoilla säännöllisesti JOS:n toiminnasta ja opiskelijoiden taloudellissosiaalisista kysymyksistä.

Liittolaispolitiikka oli vaalien alla ja jälkeen merkittävässä asemassa, jopa JOKA:n kanssa vaaleja ennen. Taktiikkana.

Kommunistit, kansandemokraatit, sosialistit ja sosialidemokraatit tunsivat muiden poliittisten opiskelijajärjestöjen halukkuuden pitää asemansa aineyhdistystasolla. He tunnistivat siinä merkit oikeistovoimien aktivoitumisesta ja demokraattisen rintaman hajottamisesta sekä yhdistivät – ainakin retorisesti – kamppailun aineyhdistyshegemonista osaksi koko yhteiskunnan demokraattista liikettä, työväenluokan taistelua ja työväenluokan politiikkaa.

JOS:n tarkoituksena oli rakentaa aineyhdistyksistä kommunistien vastustaman tulopolitiikan, suurpääoman, äärioikeiston, neuvostovastaisuuden ja militarismin vastaisia taisteluyksiköjä.⁸⁵⁸

JOS:n harjoittamaa ainejärjestötyötä koordinoitiin Jyväskylän ainejärjestöjen toimintakomiteasta (JATKO, vrt. AYT). Syksyllä 1972 perustettu JATKO pohjasi toimintansa Maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaalien linjaan demokratian, sosiaalisen edistyneen ja rauhan puolesta ja käytti aseinaan sanoja ja lakkoja. JATKO oli ratkaisevassa asemassa, kun painopiste siirtyi opiskelijoiden etujen ajamiseen. Ajatuksena oli, että opiskelijaliikkeen yhteisvoimin tapahtuisi *käännö* parempaan. JATKO:n ohjaksia piti käsisään työvaliokunta. Se julkaisi omaa sollilista lehteä sekä markkinoi sollilaisia ainejärjestöjä ja ainejärjestöaktiiveja.⁸⁵⁹ SOL:n näkemys oli, että opiskelu oli työtä, ja työläisten oikeuksia puolustivat ja etua ajoivat ainoastaan aineyhdistykset.⁸⁶⁰ Siksi ainejärjestöjen linjaa oli tarpeen vaatiessa muutettava. Tosin sanoen ne oli kaapatava.⁸⁶¹

Kaappaustoiminta nimettiin demokraattiseksi järjestäytymiseksi ja aineyhdistysten kehittämiseksi. Kun tavoitteena oli vallankumous, jota edelsivät joukkojen mobilisoinnit ja joukkojen saattaminen tietoiseksi, aineyhdistykset tarjosivat hyvän lähtökohdan etenkin vakiintuneen tutor-ohjauksensa ansiosta. JOS rakensi järjestelmän, jota se kutsui aineyhdistyspolitiikaksi. Tässä oli kyse ajatuksesta, että aineyhdistyksistä oli kehitettävissä solidaarisuuden ja marxilais-leniniläisen harrastustoiminnan yksikköjä, joiden rinnalla oli luentoyhdysmiesorganisaatio. Kun nämä kaksi puolta yh-

distettiin ja aineyhdistys demokratisoitiin, aineyhdistysten johtotyö keskitettiin JOS:n järjestöjaostolle.⁸⁶²

Demokraattista valvontaa toteutettiin luentovastaavajärjestelmällä. Luentovastaavat seurasivat opetusta poistaakseen siitä sosialismin vastaisuudet, toisin sanoen tulivat luennoille punaiset nauhat hihoissaan, nousivat toisinaan kesken luennon kyselemään vaikeita ja häiriköimään. Muutoin demokraattinen valvonta määriteltiin niissä yhteyksissä, kun se toimi, jokapäiväiseksi ja konkreettisissa kysymyksissä toteutuvaksi joukkoliikkeeksi. Demokraattista valvontaa edustivat yhä-periaatteeseen perustuneet laitoskokoukset ja laitosneuvostot, jotka ajautuivat kriisiin, kun henkilökunta jäi niistä pois.⁸⁶³

1970-luvun puolimaissa ainejärjestötyö oli sihteeristön ja sen työvaliokunnan kontrollissa; siksi alatason organisaatiot raportoivat kuuliaisesti ja työvaliokunta koulutti. Eräässä JOS:n ylioppilaskunta- ja ainejärjestöseminaarissa työvaliokunnan edustaja (mies) alusti opiskelijapoliittisesta tilanteesta ja ainejärjestötyöstä kolmen tunnin ajan, minkä jälkeen toveri (nainen) jatkoi pitkään ainejärjestöjen tilanteesta ja JOS:n päätehtävistä niiden kehittämiseksi. Alustuksen sanoma oli selvä: Jyväskylän 23 ainejärjestöstä 12 oli demokraattisia, neljä oikeistolaisia ja yhdeksän horjuvia. Tätäkin merkittävämpänä pidettiin sitä, että Jyväskylässä eräissä ainejärjestöissä oli muodostettu ”revareiden, sos.demien ja kepulaisten koalitioita”, joilla oli ainoastaan yksi tehtävä, ainejärjestöjen valtaaminen ja JOS:n syrjäyttäminen.⁸⁶⁴

Tässä näkyi kansandemokraattien ja nuortaistolaisten erisuuntainen poliittinen kehitys siinä mielessä, miten järjestöt käsittivät demokraattisuuden: JOS:lle demokratia oli leninististä puolueen diktatuuria, kun taas kansandemokraatit olivat valmiita yhteistyöhön, kuten SKDL valtakunnallisella tasolla. Ja mitä kiivaammin muut poliittiset opiskelijajärjestöt innostuivat tunkeutumaan JOS:n omanaan pitämälle sektorille, sitä katkerammaksi kielenkäyttö kävi.⁸⁶⁵

Opportunististen oikeistovoimien lisääntynyt toiminta valtakunnallisella tasolla heijastui ainejärjestöihin, kun paikalliset oikeistovoimat

hyökkäsivät ainejärjestöjen demokraattista kehitystä ja kokonaisvaltaistumista vastaan. Se oli opiskelijoiden ja työläisten yhteisrintaman hajottamista, ainejärjestöjen joukkotoiminnan sabotoimista. Nuortais-
tolaisten oli tiivistettävä rivejään – ainejärjestöjen toiminnan tehokkuus riippui organisaation tehokkuudesta – ja yritettävä pitää ainejärjestöt opiskelijoiden etuja ajavina, itsenäisinä imperialismin ja monopolismin vastaisina soluina, sillä tietyillä ainejärjestöillä oli vaarana joutua kiinteään yhteistoimintaan pääomapiirien edustajien kanssa. Itsenäisyyskysymys kytkettiin retorisesti suurpääoman, oikeiston ja reformististen puolueiden yleiseen pyrkimykseen sitoa koko nuorisoliike valtion ja kuntien nuorisopolitiikkaan, SAK:n huippujohdon kontrolloimaan ammattiyhdistysliikkeen nuorisotoimintaan sekä toimihenkilö- ja virkamiesjärjestöjen opiskelijatoimintaan.

Kaappausstrategia suunniteltiin ja valmisteltiin hyvin. Lopullisena tavoitteena oli yvä-laitosneuvostoihin ja sollilaiseen hegemoniaan siirtyminen. Suunnitteluvaiheessa analysoitiin vastavoimat: opettajakunnan poliittinen sitoutuneisuus, millainen oli aineen opiskelijoiden radikalisoitumisaste (kuinka paljon ääniä kansandemokraatit saivat), millainen oli yhdistyksen hallituspohja, mitkä olivat yhdistyksen toimintamuodot, montako jäsentä JOS:n kortistosta laitoksella oli ja moniko näistä oli aktiivi.⁸⁶⁶ Silloin, kun JOS tai JOKA onnistui valtaamaan eli kaappaamaan ainejärjestön, muuttui ainejärjestö kommunistiseksi. Tätä osoittaa erinomaisesti se, että JOS:n hallitseman yhteiskuntapolitiikan, valtio-opin ja sosiologian ainejärjestö Fokus julkisti 1974 ohjelman, joka vastasi täydellisesti JOS:n ja SOL:n ohjelmia.⁸⁶⁷ Toteutuneista tilanteista ihanteellisin oli sellainen, missä JOS dominoi ainejärjestöä ja kykeni painostamaan laitoskokouksia ja laitosneuvostoa; tällöin laitoskokous ”pani pankkiirin itkemään”.⁸⁶⁸ Seuraavana askeleena olikin sitten laitoskokouksen ja lopulta laitosneuvoston valtaaminen.

JOKA menestyi aineyhdistysvaltaamisissa hyvin ja paljolti siksi, että sen taistelu yhdistyi muiden poliittisten opiskelijajärjestöjen pyrkimykseen: tavoitteena oli estää JOS:n ehdoton valta aineyhdistyksissä.⁸⁶⁹ Vuoden 1975 aineyhdistysvaaleissa JOKA sai toistakymmentä hallituspaikkaa ja enimmäkseen siellä, missä sen taisteluorganisaatioista keskeisimmät eli toimintaryhmät olivat voimakkaita. Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta oli ulottu-

mattomissa (so. nuortaistolaisten käsissä), eikä JOKA onnistunut haalimaan sieltä kahta vaivaista hallituspaikkaa enempää.⁸⁷⁰ JOKA käänsi huomionsa laitostason hallintoon JOS:n antaman esimerkin mukaisesti ja korosti sitä, että ainelaitokset olivat tärkeimpiä luokkataistelun keskuksia. Ne olivat väylä kohti vallankumousta. Niissä vallankumouksen ensimmäinen tavoite, tieteen uudistaminen, oli mahdollista saavuttaa opetuksen valvomisella sekä taantumuksen ja epätieteellisuuden poistamisella.⁸⁷¹

JOKA:n yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteiden–psykologian toimintaryhmät olivat heikkoja, sen sijaan historian ja taideaineiden opintoryhmä, kielten toimintaryhmä ja merkittäväksi tekijäksi noussut luonnontieteiden opintoryhmä olivat aktiivisia. Niissä opiskeltiin luonnontieteiden eritysaloja ja Kominternin historiaa, pohdittiin Kiinan tapahtumia, yritettiin julkaista lehtiä (historian opiskelijoiden lehti *Kommunardi*), harrastettiin kulttuuria, tehtiin vaalityötä marxilaisen ideologian pohjalta ja painostettiin laitoksia.⁸⁷²

Ainejärjestöistä piti JOKA:nkin mukaan kehittää demokraattisten uudistusten puolesta taistelevia järjestöjä.⁸⁷³ Siksi JOKA laati samankaltaisia arvioita ainejärjestöistä kuin JOS. Keväällä 1976 laaditussa yhteenvedossa tarkasteltiin ainejärjestöjen poliittisen ja toiminnallisen pohjan kehitystä vuosina 1974–1976 ja siten mahdollisuuksia seuraavissa ainejärjestövaaleissa; se mikä yhteenvedoista selvästi kävi ilmi, muiden kuin taistolaisten, sitoutumattomien demokraattien (väliaikainen ryhmä JOS:n tuntumassa) ja kansandemokraattien kiinnostus ainejärjestötoimintaa oli perin vähäistä, ja sitä vähäisempää, mitä suurempi valta vasemmistolaisilla oli. JOKA:n analyysin kieli oli vapaampaa ja tiedot tarkempia. Analyysissä todettiin myös se, että ainejärjestöjen hallitusten tiukka politisoituminen oli vienyt terän mahdollisuudelta vaikuttaa suoraan laitosneuvostoissa; mitään ei voinut tehdä hallituksen ohi. Silti epäpoliittiset ainejärjestöt politisoitiin ja poliittisesti sitoutumattomille henkilöille löydettiin poliittinen kanta:

Logopedian opiskelijoiden Logon hallitus valitaan ei-poliittisesti. 1976 Hallituksessa puheenjohtajana ja sihteerinä kaksi sitoutumatonta

ta JOKAlaista, yksi JOSsilainen ja epämääräisiä sitoutumattomia. Toiminnan suuntaa on ilmeisesti onnistuttu muuttamaan KOJ:n tavoitteiden suuntaan.

Kasvatustieteen opiskelijoiden Emilessä 1976 oli neljä JOKAlaista, yksi JSOlainen, joka mielipiteitään JOKAlainen, yksi oikea demari ja kaksi JOSsilaista, joista toinen ajattelee ja puhuu kuin enemmistöläinen.

Taloustieteiden ainejärjestö Pörssi oli kokoomuslaisten ja oikeistokepulaisten käsissä. JOKAlla sen enempää kuin muullakaan vasemmistolla ei mahdollisuuksia vaikuttaa, ovathan kaikki taloustieteen opiskelijat jo syntyperältään porvareita.

JOKA:n ja JOS:n ainejärjestöpolitiikat erosivat toisistaan. JOKA:n päämääränä ei näytä olleen kaappaaminen tai hegemonia sinällään, vaikka hegemonia oli ihanteellinen tila ja kaappaus saattoi tapahtua vahingossa:

Musiikkitieteen ainejärjestö Triolissa oli 1975 hallituksessa jokalaisia ja JOKA:n sitoutumattomia kannattajia, JOKA:lla oli hegemonia.

Biologian opiskelijoiden Syrinxiä ei ollut 1976 tarkoitus kaapata, vaan saada sinne yksi jokalainen, mutta pian todentui jälleen kerran JOKA:n vetovoima. Kohta hallituksen jäsenistä yksi liittyi kansandemokraatteihin ja kaksi muutakin ilmoittautui JOKA:n postituslistalle.

Historian opiskelijoiden ainejärjestö Tosineen hallituksessa oli edustettuina liberaalien, keskustalaisten ja vasemmistolaisten opiskelijajärjestöjen ryhmät. Tosine oli 1974–1976 parhaiten toimivia ainejärjestöjä, ajoittaisista erimielisyyksistä huolimatta yhteistyö oli melko hyvää tai hyvää. 1975 JOKAlaisilla oli ehdoton johtava osuus.

SOL:n ja JOS:n ylivallan estäminen oli selvänä tavoitteena.

Biologian opiskelijoiden Syrinxissä 1974 JOS:lla oli enemmistö, lisäksi yksi jokalainen ja pari sitoutumatonta vasemmistolaista. Jokalainen pystynyt sitoutumattomien avulla estämään sollilaisten kannanottojen läpimeno.

Matematiikan ja fysiikan opiskelijoiden Ynnän hallitukseen valittiin 1976 kepulaisia, yksi sosialidemokraatti, yksi kansandemokraatti.

Kemian opiskelijoiden Radikaalissa JOS:lla enemmistö hallituksessa, hallituksen työskentelyyn osallistuneet ainoastaan JOS:n, JOKA:n ja

JSO:n edustajat. JOSsilaiset pyrkineet saneluratkaisuihin ja onnistuneetkin.

Psykologian opiskelijoiden Stimuluksen hallituksessa oli 1974 ainoastaan JOSsilaisia, ei kuitenkaan kaapattu järjestö, muilla ryhmillä ei ollut esittää henkilöitä hallitukseen, parhaiten toimivia ainejärjestöjä.

Kiinnostavan arvion JOKA teki ruotsin kielen ainejärjestöstä (Svenska klubben). Se oli epämääräinen järjestö, jonka hallituksessa oli ainoastaan porvareita, jotka järjestivät pelkkiä ryypäjäisiä, koska olivat juoppoja. Tuohon organisaatioon JOKA:lla ei ollut mahdollisuuksia tunkeutua, koska kukaan järjestön jäsenistä ei opiskellut ruotsia – mutta eipä ollut JOS:llakaan. Syy oli sama. Tämän jatkoksi raportissa todettiin: ”juoppoja sitä vastoin on sekä JOKA:ssa että JOS:ssa”.

Todellista voittoa aineyhdistysten kaappaamisilla ei saavutettu. Vallankumous pysähtyi kaappaukseen. Tosin ainejärjestöjä käytettiin paitsi painostamiseen myös soluttamiseen: niitä liitettiin kommunistisiin ja neuvostomielisiin organisaatioihin, kuten suomen kielen opiskelijoiden Sane toteuttamaan rauhantyötä yliopiston rauhankomiteassa ja SNS:n alaosastossa.

Yliopiston ulkopuolisen solutuksen merkitys näkyi erityisesti vuonna 1976, kun kysymys hallinnonuudistuksen lopullisesta kohtalosta ja yyä-pohjalla toimivien laitosneuvostojen hautaamisesta ajankohtaistuivat. Järjestöjen virallisissa kannanotoissa palattiin hokemaan, että ”YYÄ on tavoittemme” ja vaadittiin yleisesti, että SYL ja JYY ottaisivat vakavasti roolinsa ja asettuisivat opiskelijoiden tueksi. Ainelaitoksissa hyökättiin avoimesti valtaapitävää taantumusta vastaan.⁸⁷⁴ Vaikka JOKA toisaalla moitti sitä, että opintodemokratiassa oli syöllistytty usein poliittisten järjestöjen ohjelmien kopioimiseen, se kopioi JOS:n tapaa boikotoimalla epämieluisia järjestelmiä. JOKA ilmoitti, että sen jäsenet eivät osallistu hallintojohtajien ja professoreiden harvainvaltaa pönkittävään kolmikantahallintoon. Kun kyse oli soluttautumisesta, kieli ja toimina sulki toisensa. Hallinnonuudistuksen puolesta kaikkien demokraattisten voimien oli ryhdyttävä kamppailuun, joten JOKA julisti lisäksi, että ainejärjestöjä ei saanut alistaa poliittisen valtataistelun välineiksi

eikä liioin minkään poliittisen järjestön käsikassaroiksi. Sen sijaan valinnoissa oli noudatettava demokraattisia tapoja ja luotava yhteydet edistyksellisiin opettajiin ja ammattijärjestöihin.⁸⁷⁵

Pysähtyminen kaappaukseen johtui yksinkertaisesti siitä, että kansandemokraatit ja kommunistit vaativat jäseniltään yksioikoisen kollektiivista poliittista mieltä ja kieltä, mikä tyrehtyi ideologisen innostuksen nopeasti.⁸⁷⁶ Kollektiivisuus ja joukkovoima olivat hyökkäyksessä siksi tehokkaita aseita, että vanhempi sukupolvi (laitosten henkilökunta) pelkäsi heitä. Kun järjestöt toisaalta tarjosivat kodeista irtautuneille nuorille lujan, turvallisen ja yhtenäisyyttä korostavan verkoston, ne samalla tekivät vuorovaikutuksesta mahdottoman. Peloteltu vanhempi sukupolvi – vaikka tuskin pitkään nuoria kykeneviä vallankumouksen johtoon – ei ryhtynyt keskustelemaan tai toteuttamaan opiskelijoiden vaatimia uudistuksia. Vallankumouksen ihanne taipui ja latistui kapinoinniksi vanhempia vastaan ja vihaksi heikäläisiä vastaan. Tässä yliopistolaitosta vastaan suunnattu *'Musta kirja'* oli noloimpia aikaansaannoksia. Sen pohjalta ja sitä siteeraten sosialidemokraatit, kansandemokraatit, kommunistit vaativat uudistuksia, mutta niillä ei ollut minkäänlaisia vaikutuksia.⁸⁷⁷

Paljastukset

JOS:n, JOKA:n ja JSO:n osastot, toimintaryhmät, toveriryhmät ja niiden hallitsevat ainejärjestöt painostivat yliopiston muuttamaan hallinnon ja erityisesti opetuksen edistykselliseksi. Opetuksen oli palveltava rauhaa, kansojen välistä ystävyyttä ja anti-imperialismia. Sosialististen maiden tuottaman tiedon osuutta oli lisättävä, marxismi-leninismiin pohjautuva tiede tuotava totuudenmukaisesti ja täyspainoisesti esiin, epätieteellisyys ja demokrationvastaisuus poistettava, opettavien asioiden suhteet kapitalismiin paljastettava avoimesti sekä teoreettisuutta ja yhteiskunnallisuutta lisättävä.⁸⁷⁸ JOKA:n historian toimintaryhmä laati peräti kannanoton *'JOKA – historian laitoksen ja opetuksen demokratisoimisen puolesta'*, jossa

kritisoitiin vähän kokoontuvaa ja mitään aikaansaamatonta laitosneuvostoa ja Neuvostoliittoa syrjiviä opintovaatimuksia.

Yleensä jäätiin edellisen kaltaisen ”opinnot tieteellistettävä” - julistamisen asteelle, mutta muutamilla laitoksilla edettiin Mustan kirjan mukaisesti pidemmälle. Virheitä ja törkeyksiä löydettiin. Harvoin kyettiin esittämään vanhan tilalle uutta, ja jos kyettiin, perusteluksi riitti – kuten Petrovskin lukemiseen psykologiassa – että teoria oli luotu sosialistisessa maassa. Siksi se oli paras.⁸⁷⁹ JOS:n ja JOKA:n aktiivien tovin hallitsema historian aineyhdistys Tosine luovutti laitoksen johdolle Musta kirjan ja esitti laitosneuvostossa, että opintovaatimuksia oli muutettava, koska tuolloiset oppikirjat suuntautuivat Suomen ulkopoliittista linjaa ja kansojen välistä rauhaa vastaan, henkivät kylmän sodan rauhanvastaisia asenteita ja vääristelivät Neuvostoliiton ja muiden sosialististen maiden historiaa tahallisesti. Tämä näkyi jopa siinä, ettei kurssikirjallisuudesta löytynyt termiä Neuvostoliitto, vaan siellä puhuttiin Venäjästä ja Neuvosto-Venäjästä.

Tosine vetosi Neuvostoliitto-seuraan, sen Jyväskylän yliopiston osastoon ja historian laitokseen neuvostovastaisuuksien poistamiseksi ja korvaamiseksi sopivalla kirjallisuudella. Opiskelijoiden analyysi oli murskaavaa, koko tutkimus lähti virheelliseltä pohjalta, joten historian opetuksen suuntaa oli muutettava radikaalisti:

APPROBATUR

1. Klassikkoteoksiin Machiavellin *Ruhtinaan* rinnalle Leninin *Valtio ja vallankumous*.

SUOMEN HISTORIAN CUMLAUDE

2. Puntilan *Suomen poliittinen historia* poistettava turhana.
3. Opintovaatimuksiin sisällytettävä Pohlebkinin *Suomi vihollisena ja ystäväenä*, Salomaan *Työväenliike ja Suomen itsenäisyys*, Karapuun *Harvojen tasavalta* ja Komissarovin *Suomi löytää linjansa*.

YLEISEN HISTORIAN CUMLAUDE

4. Ehdottomasti poistettava Reske-Nielsenin *Världshistoria efter 1945*, koska pelkästään kirjan pohjalta tehdyt luennot aiheuttivat voimakasta paheksuntaa. Samoin Theimerin *Geschichte der politischen Ideen* ehdottomasti poistettava, koska se sisälsi törkeyksiä.
5. Tilalle esitettiin teoksina Palmen ja Duttin *Internationaali*, Apusen *Vaihtoehtona vallankumous*, Plehanovin *Monistisesta historiakäsityksestä* ja Szentessin *The political economy of underdevelopment*.

TALOUSHISTORIAN CUMLAUDE

6. Ehdotettiin pidettäväksi yhteiskuntajärjestelmien, tuotantovoimien ja marxilaiseen taloushistoriaan perehdyttämisen kurssit.

Koska sopivaa korvaavaa kirjallisuutta oli vähemmän, kommunistit esittivät väliaikaista ratkaisua. Oli pidettävä tieteellisiä luentoja, kuten taloushistorian esimerkki osoitti.⁸⁸⁰

Vaatumuksilla oli vähemmän vaikutusta, ainoastaan teokset *Suomi löytää linjansa* ja *Internationaali* hyväksyttiin. Taloushistorian apulaisprofessori totesi lyhyesti, ettei hänen edustamallaan tutkimuskentällä ollut tapahtunut mitään, mikä vaatisi tutkintovaatimusten uudistamista, ja Suomen historian professori analysoi teoksia ja tekijöitä niin, että uudistamisinto lopahti: Pohlebin oli propagandaministeriön alainen sanomalehtimies, jolla ei ollut Neuvostoliitossa tiedemiesasemaa; Salomaan teos oli puutteellisin lähdeviittein varustettu propagandatyypinen julkaisu; ja Karapuun kirja oli politiikan tutkimukseen liittyvä, perustuslakeja epähistoriallisesti analysoiva esitelmäkokoelma.

Paljastamisen teoreettinen perusta oli historiallisesti katsottuna yhtenäinen, vaikka 1975 kansandemokraattiset opiskelijajärjestöt irtisanoutuivat dogmaattisesta marxismi-leninismistä ja sosialidemokraatit loivat marxismiaan. Tähän johti se, että JSO ja erityisesti JOKA omaksuivat sollilaisen aineyhdistystoiminnan ja solujärjestelmän taistelussa vasemmistohegemoniasta.⁸⁸¹ Paljastaminen oli tieteellistä arviointia taisteltaessa opiskelijoiden etujen puolesta, selvitettäessä ja määriteltäessä taistelutunnuksia, rakennettaes-

sa tiivistä opiskelijarintamaa sekä tunnistettaessa ystäviä, liittolaisia ja vihollisia. SOL ja siten JOS eivät salaillleet kapitalismin epäkohtia tarjotessaan vallankumouksellisia näköaloja. SOL:n sosialistisen opintoneuvonta- ja tutkimuskeskuksen vamokap-projektin puitteissa oli havaittu, että työnväenluokan ja opiskelijoiden edut olivat yhteiset; tieteellinen havainto oli kirjattu *Taisteluohjelmaan*. SOL ei salaillut sen enempää emäpuolueensa politiikkaa eduskunnassa ja hallituksessa.⁸⁸²

Paljastustyöllä kyettiin myös rakentamaan kuva vihollisesta. Erityisen pitkälle tällainen vietiin *Tiedonantajassa*, SOL:ssa ja sen osastoissa – missäpä muualla. Ele Aleniuksen mukaan nimehtyn ”aleniussalaisuuden” sisältö selvisi Suomen Pankin pääjohtajan, Mauno Koiviston kiittelemästä teoksesta *’Suomalainen ratkaisu’*. Se perustui Eduard Bernsteinin ja Karl Kautskyn kirjaamiin periaatteisiin, näennäiseen kansanvaltaan, asteittaiseen, ehdottomasti rauhanomaiseen ja parlamentaariseen tiehen kohti sosialismia, jossa ratkaisevana tekijänä oli enemmistön saaminen eduskuntaan. Analysoitaessa Aleniuksen teosta todettiin, että tämä unohti kokonaan sen, että eduskunnasta huolimatta kapitalistisessa maassa valta oli kapitalistiluokan käsissä, eikä ymmärtänyt, että ratkaiseva taistelu käydään joukkojen tasolla. SKDL:n uudistuslinjan käynnistäjänä ja ideologina tunnetun Aleniuksen analyysi ei perustunut yhteiskunnan teoreettis-historialliseen tarkasteluun. Se osui yhteen porvariston taktisten piirustusten kanssa. Siksi kokonaisuus oli virheellinen ja siksi neuvostoliittolaiset olivat sitä arvostelleet. JOS totesi, että Aleniuksella oli oikeus kirjoitella mitä sattuu arvostelematta SKDL:n puheenjohtajana SKP:tta, ja totesi myös, että oikeaoppisilla oli oikeus ja velvollisuus arvostella lausumia. Kivistö oli Aleniusta pahempi, perusti ajatuksena uudistumiselle, Garaudylle, Gortzille ja Kolakowskille ja johti näennäismarxilaisen teoriansa virheellisesti Max Weberin ja Ralf Dahrendorffin yleissosiologisesta vallan käsitteestä. Analyysissä todettiin, että Kivistön teoreettisessa artikkelissa luusto oli Weberiltä ja Dahrendorffilta. Läski, mehut ja lihat olivat Engelsiltä. Ylipäätään oli järjetöntä väittää, että kapitalistisessa yhteiskunnassa työnväenluokalla olisi valtaa. Vasta –

kuten Lenin huomautti – kapitalismin poliittisen vallan ja porvarillisen valtion murskaaminen olivat avaimia sosialismiin. Aleniusta ja Kivistöä yhdisti sekin, että he eivät olleet harrastaneet itsekritiikkiä suhtautumisessaan Neuvostoliittoon sitten Tšekkoslovakian tapahtumien. Heidät paljastettiin neuvostovihamielisiksi.⁸⁸³

JOKA, jonka historian laitoksen toimintaryhmä oli aktiivinen, paljasti tiedotteessaan, että laitosneuvosto oli ”kiintiöperiaatteella toimivana turhan pantti”. Se oli liian suuri, sillä ei ollut päätäntävaltaa, eikä se huomionut ainejärjestön esityksiä, jotka koskivat valtaa ja tutkintovaatimuksia. Se ei liioin käsitellyt tärkeitä asioita ja kokoontui liian harvoin tai sopimattomiin aikoihin, jolloin opiskelija-aktiivit olivat opintomatkoilla.⁸⁸⁴

Kommunistinen paljastus- ja urkintatyö keskittyi enimmäkseen yliopiston sisälle, mutta joitakin havaintoja tehtiin myös kaupungin ja yritysten keinotteluista. Tyypillistä näissä oli se, epäinhimillisiä voimia edustivat kaupungin porvarilliset ja sosialidemokraattiset virkamiehet ja luottamushenkilöt, jotka salailivat asioita, uhkasivat kaupunkilaisten terveyttä ja veljeilivät ”törkeästi kansainvälisen suurpääoman” kanssa. Tai sitten paljastettiin, miten keskusapuolue tuki maatalousmonopoleja, taikka analysoitiin sitä, miten tulopoliittinen keskustelu oli ”suurpääoman ohjaamaa sirkusta”.⁸⁸⁵ Opiskelijamaailmassa paljastusten pääpaino oli niissä asioissa, jotka sosialistiopiskelijoita enemmän painoivat, kuten ylioppilaskylän asiat (vuokrien korotukset). Kun tällaisia paljastuksia tehtiin, laadittiin myös vaativia kannanottoja. Mikäli jostakin kummasta syystä paljastettu juttu päättyi paljastajille myönteisellä tavalla, tapahtunutta riemuittiin torjuntavoittona.⁸⁸⁶ Paljastaminen olikin SOL:n sodankäyntiä SKP:n apulaisena ja reservinä. Taisteluliiton osastona marssittiin eteenpäin, toimittiin joukkona, urkittiin ja vakoiltiin vihollisen aikomuksia, turvattiin asemia, lujitettiin puolustusta, yhdistettiin voimia, laajennettiin rintamia, torjuttiin vastustajan hyökkäyksiä sekä voitettiin ja jatkettiin torjuntataistelua. Merkillepantavaa on myös se, että koskaan kommunisti ei hävinnyt, muut kärsivät aina tappion.⁸⁸⁷

Teppolaisuudeksi nuorleninistit nimesivät paikallisen kansandemokraattisen liikkeen, jonka personoituma oli kokonaan marxismi-leninismien periaatteista luopunut SDNL:n järjestösihteeri Hannu Teppo [nimi muutettu]. Teppo ja tämän aseenkantajat (JOKA:n johto) paljastettiin puolueen jäseniksi, jotka olivat avoimesti puoluetta vastaan. JOKA:n toiminta paljastettiin liittoutumiseksi äärioikeiston kanssa, vihan vuodattamiseksi nuortaistolaisia vastaan, painostamiseksi ja syrjimiseksi: järjestö ei osallistunut rauhanpuolustajien toimintaan vaan hyökkäsivät niitä vastaan, ja väittivät, että Chile-seuran rahoilla ei avustettu Chilen kansaa.⁸⁸⁸

Kiinnostavimpia asiakirjoja on JOS:ssa laadittu moniste *'Tuomio syrjinnälle'*. Asiakirjaan oli koottu joukko tapauksia, joissa edistyksestä opettaja- ja tutkijakuntaa oli siirretty pois tehtävistään, kun virkoihin oli nimitetty JOS:n sihteeristön käsityksen mukaan taantumushallinnolle ja taantumusprofessoreille sopivia henkilöitä. Tapaukset koskivat määrääkäsisiä työsopimussuhteita, viransijaisuuksia ja muita vakansseja, joissa päätöksenteon liikkumavara oli laajempi ja sihteeristön mukaan mahdollisuus mielivaltaan ja syrjintään. Jotta jutut olisivat vaikuttaneet merkittävilta, ne nimettiin syrjityn mukaan – kuten 60-luvulla oli ollut tapana – tapauksiksi (tutkija N:n tapaus, assistentti O:n tapaus, hakija P:n tapaus) tai korostettiin niiden mielivaltaisuutta (laitosneuvoston päätös sivuutettiin) ja väkivaltaisuutta (painostusta ja kirjeterroria). Kasvatustieteen professori oli laajalti mielivallastaan tunnettu henkilö. Hän oli myös taistolaisten silmätikkuna. Hän edusti perustuslaillisia ja hänen katsottiin vainoavan laitoksen johtajana kaikkia henkilökuntaan kuuluvia edistyksestä ja demokraattisia voimia, kuten marxilaisista lähtökohdista tutkimusta tekevää miestä. Professori oli myös ilmoittanut julkisesti, ettei suvaitse filosofian professoria luennoitsijana, eikä salli tämän opettavan kasvatustieteen opiskelijoita. Lisäksi hänen tiedettiin syrjäyttäneen amanuenssina työskennelleen naisen ja nimittäneen virkaan luottomiehensä sekä olleen tärkeässä roolissa, kun tutkimushenkilöiden luottamusmies syrjäytettiin kasvatustieteen tutkimuslaitoksen assistentin viranhaussa.⁸⁸⁹

Professorin liikkeitä valvottiin, häntä kuvattiin salaa ja painostettiin, mutta professori vastasi samalla mitalla. Maaliskuussa 1974 professori takavarikoi laitoksensa käytävältä JOS:n kasvatustieteen osaston kaikki *Kasvattaja*-lehdet, koska etusivulla oli häntä loukkaava, kuvitettu kirjoitus. Välikirjo johti siihen, että professori tukeutui yliopiston hallintojohtajaan, valitti julkisen sanan neuvostoon ja oikeuskanslerinvirastoon. JOS taasen kirjoitti armottomasti tapauksesta *Lukutoverissa* ja valitti tapahtumista eduskunnan oikeusasiamiehelle.⁸⁹⁰

Nuorleninistisessä maailmanjäsentämisessä professori sopi erinomaisesti taantumuksen perikuvaksi, semminkin kun hänelle löydettiin helposti ihanteellis-narratiivinen vastinpari: sorretusta opiskelijaluokasta tutkijaluokkaan edennyt ja vakaumuksensa vuoksi syrjitty sosialistinen persoonallisuus Eija Kivelä [nimi muutettu]. Yksi JOS-info omistettiin Kivelälle ja Kivelän tutkimustoimen lakkauttamiselle, mikä edusti demokratian ja keskustelun eliminoimista ja taantumusvoimien nousua. Vanhaa suomalaista *Työmieslehdessä* käytettyä kieltä noudattelevassa lennäkössä kerrottiin, että Kivelä oli tehnyt paljastustyötä ja edistänyt demokraattisten henkilöiden valitsemista avoimiin virkoihin. Tämän takia hän oli joutunut laitoksiin tiivistyneiden oikeistovoimien uhriksi ja hallintoherrojen ja taantumusprofessoreiden tulilinjalle.⁸⁹¹

Liikunnan osasto paljasti kirjoituksessa ”Epäpoliittinen liikunta”, että tiedekunnassa hiostettiin opiskelijoita taantumuksellisesti, loukattiin oikeusturvaa ja syrjittiin. Edistyksellisten ja vasemmistolaisten osuus tiedekunnan opettajakunnassa oli pieni, ja poliittisen syrjinnän uhrina oli virantäytössä ohitettu tutkimussihteeri. Paljastuksia seurasi analyysi, jonka mukaan tällaiset toimenpiteet olivat luontevia ympäristössä, jossa ei ymmärretty sitä, että TUL:n linja oli kansan etu; porvarillinen liikuntapolitiikka suuntautui yksinomaan kiihkonationalismia kylvävään, kaupallisuutta edistävään ja poliittisesti passivoivaan huippu-urheilun tutkimukseen. Arveltiin myös, että tällaista tiedettä rahoitettiin suurpääomalla.⁸⁹²

Edellisen kaltaisiin paljastuksiin kyettiin sitä helpommin, mitä useampia omia oli yliopiston henkilökunnassa. 1970-luvun jälki-

puolelle tultaessa heitä oli jo niin runsaasti, että yliopistossa toimi SOL:n liittyvä yliopiston toveriryhmä.⁸⁹³

Urkinnan motiivit

Urkkiminen, jatkuva raportoiminen ja uusien soluttautumiskeinojen punnitseminen liittyivät kiinteästi yhtä hyvin kansandemokraattisessa kuin taistolaisessakin ryhmittymässä kamppailuun vallasta perustason organisaatioiksi miellettyistä järjestöistä: aineyhdistyksistä, ystävyysseuroista ja rauhaa edistävästä järjestöistä. Menetelmä ei ollut vieras sosialidemokraateillekaan, jotka lähettivät edustajiaan seuraamaan JOS:n ja JOKA:n jäsenkokouksia.⁸⁹⁴

JOKA:n paljastusorganisaatio toimi tehokkaasti ja sai kaipaamansa julkisuutta tammikuussa 1975 *Kansan Uutisissa*. Tuolloin täkäläiset raportoivat Rauhanpuolustajien paikallisosaston hajoitusosaston perustamisesta, että perustajina hääräsivät miltei salaa JOS:n puuhamies ja SOL:n toimitsija, vaikka piirillä oli organisaatio rauhanpuolustajille. Kun urkintajärjestelmä oli toiminut tehokkaasti, kokoukseen saapui ammattiyhdistysväkeä ja rauhanpuolustajien piirijärjestön edustajia. Väkeä oli riittävästi kaatamaan hajoitusjärjestön perustamisaikonus.⁸⁹⁵

JOS asetti jo 1973 SOL:n neuvojen mukaan järjestölliseksi tavoitteeksi jäsenten liittämisen erilaisiin anti-imperialistisiin seuroihin, kuten Suomi-Vietnam-seuraan, Suomi-Neuvostoliitto-seuraan ja Rauhanpuolustajiin. Moni noudatti käskyä ja liittyi, mutta samassa yhteydessä ryhdyttiin soluttautumaan muihinkin valtakunnallisiin järjestöihin, kuten varusmiesliittoon ja luonnonsuojeluyhdistykseen.⁸⁹⁶ Soluttautumisella oli näin julkinen puolensa.⁸⁹⁷

Toimijoiden ja resurssien niukkuudesta kärsineen JOKA:n agentin rooli istui hyvin kirkuvanvihreisiin keinokuitupaitoihin pukeutuvalla, päälaeltaan kaljuuntuvalle ja risuparran kasvattaneelle sihteerille. Sihteeri – huolimatta huomiota herättävästä ulkoisesta olemuksesta – saattoi helposti liikkua siellä missä pahimmat taistolaiset kilpailijansa. Historian luento-opetuksen mielellään kyseen-

alaistaneena opiskelijana miehen todellinen poliittinen tietoisuus ja suuntautuminen jäivät useimmille epäselviksi. Silti hänet kansandemokraattien johtokunnan sihteerinä lähetettiin lokakuussa 1976 pidetyn kokouksen jälkeen tarkkailemaan tapahtumia ja tekemään muistiinpanoja perusteilla olevan Suomi–Kiina-seuran Jyväskylän osaston kokouksesta.⁸⁹⁸

Kahden viikon kuluttua pidetyssä järjestönsä johtokunnan kokouksessa sihteeri kertoi perustamiskokouksen kulusta, analysoi läsnä olleita ja jätti raporttinsa kirjallisena. Ihmisten poliittinen kanta oli tärkein, vaan sehän ihmisen paikan tietoisten opiskelijoiden keskuudessa yleensäkin määrittä. Sihteeri kertoi, että perustamiskokouksessa Kauppakadun varrella sijaitsevassa raittiushotelli Kentonissa oli paikalla Helsingistä Reino Nikula, Jyväskylän opiskelevista sosialisteista 12 (nimeltä mainittua) henkilöä, käytännössä JOS:n yhteiskuntatieteiden osaston aktiivikaaderisto. Sitten hän lisäsi, että läsnä oli myös ”puolenkymmentä JOS:n jäsentä, joita ei tuntenut.” Hän kuitenkin kuvaili näiden ulkonäköä, ja johtokunta pystyi tietojen perusteella tunnistamaan ja nimeämään yhden. Sihteeri jatkoi edelleen, että paikalla oli JOKA:sta hän itse, Jyväskylän opiskelevasta oikeistosta nainen (nimeltä mainittu) ja sosialidemokraatteja oli kaksi. Näitä hän ”ei tuntenut, mutta oli tunnistanut heidät siitä, että he kantoivat puoluekantansa tunnuksia eli sos. dem. villahuiveja”. Paikalla oli myös ”joukko vanhoja oikeistolaisia, joiden nimet ilmenevät valitun hallituksen jäsenluettelosta”.⁸⁹⁹

Hallituksen kokoonpano kirjattiin pöytäkirjaan nimi nimeltä. Sihteerin arvion mukaan tämä merkitsi sitä, että ”paikalla ei siis ollut henkilöitä, joita voisi kutsua maolaisiksi.” Viime mainittu väite herätti sen verran keskustelua, että kohta yliviivattiin; mikään ei varsinaisesti tukenut olettamusta. Tärkeämpänä pidettiin kuitenkin sitä, että JOS:sta JOKA:n uusiksi jäseniksi halusi liittyä kaksi nuorkaista.⁹⁰⁰ Nuorleninistit olivat halukkaita miehittämään vaarallisen ja neuvostosuhteita hirtäneen Suomi–Kiina-seuran. Tarkoituksena oli torpedoida ystävyysseuratyö, olihan SOL ja taistolainen opiskelijaliike itse asiassa muotoutunut juuri kiinavihamielisen ryhmittymän ympärille. Mutta yhtä vastenmieliseksi neuvostovas-

taisuudeksi mielsivät opiskelevat kansademokraatit maolaisuuden ja sen levittämistä ymmärretyn Kiina-seuran.⁹⁰¹

YLIOPISTON VALTAAMINEN

Yliopiston päärakennus valtaamiseen päättynyt prosessi oli viimeinen suuri taistolaisprojekti. Siihen tiivistyi vuosia rakennettu poliittinen käytäntö: järkähtämätön kaaderikuri, teatraalisuus, narratiivisuus ja monipuolinen häikäilemättömyys.

Valtaus paitsi osoitti nuorleninistien poliittisen kulttuurin pitkälle hioutuneita muotoja, myös kuvasti osuvasti, millaisiksi suhteet muihin vasemmistolaisiin opiskelijajärjestöihin olivat vuosien kuluessa muotoutuneet ja mihin suuntaan suhteita oli tarkoitus kehittää. Vuosi 1977 oli tietysti mitä otollisin, koska Lokakuun Suuri Sosialistinen Vallankumous, korkein mytologinen idoli, täytti 60 vuotta – ja Suomi siinä ohessa saman verran.

Valtaus ei jättänyt ketään kylmäksi, siihen oli otettava virallinen kanta.

Kommunismien arkistokaava

Jyväskylän yliopiston valtaamisessa kiteytyi taistolaisen opiskelijaliikkeen pitkäaikainen ja asteittain etenevä projekti. Se, että tämä maalisi- ja huhtikuun vaihteeseen 1977 sijoittunut vallankumouksellinen operaatio on yleensä mielletty spontaaniksi opiskelijaliikkeen solidaarisuuden osoitukseksi, perustuu hyvin organisoitun kaaderikuriin, siihen oleellisesti liittyvään peittelyyn ja SOL:n linjan mukaisesti taistelevassa marxilais-leniniläisessä opiskelijaliikkeessä vallinneeseen asiakirjakulttuuriin.

Asteittain etenevä taistelu paljastuu tapahtumahistoriaa seurattaessa ja kaaderikuri operaation keskitetyssä mobilisoinnissa. Peittely näkyy siinä, että omat rivikaaderit eivät välttämättä olleet selvillä harkitusta toiminnasta ja osaltaan osallistuivat peittelyyn, sekä siinä, että poliittisesti lähellä ollut ja samankaltaista urkkimisjärjestelmää ylläpitänyt kansandemokraattinen opiskelijajärjestö oli hyvin selvillä kehityskulusta jo etukäteen ja kykeni nopean analyytisesti reagoimaan valtaukseseen. Narratiivinen asiakirjakulttuuri pal-

jastuu siinä, että taistolaiset kirjoittivat tähän liittyvän tapahtumahistorian itse – osin tapahtumien yhteydessä ja osin jopa etukäteen – ja onnistuivat syöttämään sen julkisuuteen.

Käsikirjoitusta luodessaan nuorleninistit käyttivät hyväkseen syksyllä 1976 alkanutta ja kevättä kohti voimistunutta opiskelijoiden kriittistä mielialaa. He käänsivät sen suoraksi demokratiaksi. Operaatio oli tarkoin suunniteltu ja harkittu. Suunnittelusta vastasi – kuten Helsingissä 1968 vanhan ylioppilastalon valtaamisessa – pieni valveutunut, kiihkeimmin valtiomonopolistista kapitalismia vastaan taisteleva ja tiukasti opiskelijaliikkeen sosiaalipoliittisia ohjaksia hallussa pitävä ryhmä.

Vuonna 1976 laadittu seuraavan vuoden toimintakalenteri ja kevään tapahtumat vastaavat toisiaan. Tietysti oli niin, että kalenteriin merkitykselliset tapahtumat merkittiin ylimalkaisesti (valtauspäivän kohdalla oli merkintä ”Toimintaa!”). Laatijat tiesivät, että muut ryhmät urkkivat ja analysoivat kalenteria. Sitä paitsi myyriä saattoi olla omassakin joukossa, eikä peruskaadereiden tarvinnut tietää, mitä oli tekeillä.⁹⁰²

Mobilisaatio ja muut joukot

Jyväskylän opiskelevien sosialistien vuosikokouksessa opiskelijaravintola Lozzissa helmikuun 20. päivänä 1977 luotiin mielialapohjaa joukkomittaiselle toiminnalle. Kokous oli jopa kokouskuristaan tunnetulle opiskelijajärjestölle poikkeuksellisen hyvin järjestetty. Esityslista oli laadittu minuuttiaikataulun mukaiseksi. Kokouksen avaamiseen, laillisuuden ja päätösvaltaisuuden toteamiseen, järjestäytymiseen, puheenjohtajien, sihteerien, pöytäkirjantarkastajien valintaan, esityslistan hyväksymiseen ja ilmoitusasioihin oli varattu aikaa puoli tuntia. Kello 10.30 puhujakorokkeelle astui SOL:n tervehdyksen tuoja. 20 minuutin esityksen jälkeen kuultiin korokkeelta toimintaselostus vuosikokoukselle, minkä jälkeen pidettiin tauko.⁹⁰³

Tauon jälkeen keskusteltiin toimintaselostuksesta, aikaa oli jälleen puoli tuntia. Tavanmukaisesti tässä vaiheessa oli tarkoitus pitää kaikki laajemmat, etukäteen tarkastetut puheenvuorot. Muita kuin kirjallisia puheenvuoroja ei hyväksytty. Niinpä kuultiin kannanotot. Ennen kuin kokous päätettiin kello 15.00, myönnettiin vielä tili- ja vastuuvapaus, hyväksyttiin tulo- ja menoarvio, jäsenmaksu, JOS:n toimintasuunnitelma, aloitteet, kannanotot ja päätöslauselmat sekä valittiin järjestölle toimikunta sekä tilintarkastajat.⁹⁰⁴

Kannanotoista kiintoisimpia olivat Jyväskylän yliopistossa toimiville kommunisteille, kansandemokraateille ja liikkeen ystäville suunnattu vetoamus ”60 vuotta Lokakuun vallankumouksesta – Tiivistäkäämme rivejämme!” ja kannanotto ”Opiskelijoiden joukkokamppailua voimistettava – opiskeluoikeus turvattava – siirryttävä opiskelijapalkkaan! Tuki työläisten taistelulle!”.

Edellinen valmisteli henkisesti suoran demokratian taisteluun.⁹⁰⁵

Vetoomuksessa todettiin suorasukaisesti että Lokakuun suuri vallankumous oli osoittanut linjan ja esimerkin, jonka pohjalta kaikki sosialistiset maat olivat syntyneet ja joka toteutettiin tinkimättömästi Leninin johdolla Marxin ja Engelsin aatteita noudattaen. Merkittäväntä siinä oli vallankumous ja luokkakantaisuus, mitä ylioppilaidenkin tuli toiminnassaan kuuliaisesti kunnioittaa. Edelleen 1977 luokkakantainen linja oli välttämätön. Tämä näkyi selvästi. Tuskin koskaan Suomen historiassa oli hyökätty niin suoraan nuoria vastaan kuin nyt. Syntyneestä nuorisoluokan epävarmuudesta aiheutui äkkijyrkkyyttä. Se oli kanavoitava oikein ja käytettävä siten hyväksi. Nuorisoluokan sisäiset vastakkainasettelut voitiin torjua vain suuntaamalla toiminta suurpääomaa vastaan, pitämällä marxismi-leninismiä kaiken työn pohjana, vaalimalla NKP:n kallista perintöä, hylkäämällä SKP:n vaalimat ”demokraattisen sosialismin” ja nationalismin aatteet ja muotoilemalla yhteinen poliittinen linja opiskelijoiden puolesta. Tarkoitus oli myös soluttautua kaikkiin mahdollisiin organisaatioihin.

Retoriikkaa hallitsi nuorleninisteille tyypillinen psykologinen ulottuvuus, jossa ’meitä’ eli koko nuorisoluokkaa uhkasi ulkoinen vihollinen. Tuo vihollinen määriteltiin tällä kertaa konkreettisesti suurpääoman näkyväksi ja opiskelijaelämään vaikuttavaksi pankkiryhmittymäksi, jota sen tärkeimpänä tukija valtiomonopolistinen

järjestelmä vaali. Ulkoistamisella – pahan siirtämisellä pankkeihin ja taistelulla pahaa vastaan – pyrittiin eheyttämään ryhmän sisäistä kollektiivista olemusta ja tempaamaan vielä taloudellissosiaalisen ahdingon kautta epävarmuuden tilaan joutuneet nuoret omaan ulkoista vihollista vastaan taistelevaan yhtenäiseen rintamaan, tiivistettyyn rivistöön.⁹⁰⁶

Toinen kannanotto oli selvemmin toimintaan valmisteleva:⁹⁰⁷

Siinä vaadittiin kaikkia kommunisteja joukkotoimintaan valtakunnallisena mielenosoitus- ja toimintapäivänä kahdeksantena maaliskuuta 1977. Tarkoituksena oli tehdä päivästä opiskelijaliikkeen yhteinen voimannäyte kurjistamispolitiikkaa vastaan ja valmistautua samalla yhä määrätietoisempaan kamppailuun ehtojen puolesta. Samassa yhteydessä varmistettiin työläisten tuki taistolaisten aikomalla joukkotoiminnalle ja, kuten ilmiselvää jo oli, kovemman linjan toiminnalle. Tuki saataisiin, kun kaikki opiskelijat osallistuisivat SAK:n Jyväskylän alueen paikallisjärjestön (JAP) työmielenosoitukseen neljäntenä maaliskuuta ja vaatisivat samalla Mattilanniemen (so. yliopiston uudisrakennusten) rakennustöiden aloittamista.

Taistelu Mattilanniemen rakentamisen puolesta yhdessä työläisten kanssa vertautui tässä jälleen taisteluun suurpääomaa vastaan. Konkreettista vihollista edusti Fredrikson. Yliopisto oli resurssien puutteessa ja tila-ongelmissa joutunut vuokraamaan konkursiin ajautuneen Fredriksonin lakkitehtaan käyttöönsä. Jossilaiset puhuivat hankkeesta oman siveellisen elämäntavan vastaiseksi ja siksi ”torjuttavana Fredrikssonin lakkitehtaan *huokraushankkeena*”.⁹⁰⁸

Maaliskuun 30. päiväksi valmisteltiin opiskelijoiden joukko-mielenosoitusta pankkeja vastaan. Koskapa viikkoja ennen varsinaista näytelmää alkoi vahvasti vaikuttaa siltä, että mielenosoitus oli kääntymässä pankkien valtaamiseksi ja muutenkin yltiöradikaaliksi yhteiskuntajärjestyksen järkyttämiseksi, useimmat opiskelijapoliittiset järjestöt sanoutuivat siitä irti. Myös kansandemokraattiset ryhmät kieltäytyivät tämänkaltaisesta julkista järjestystä ja opiskelijajärjestöjen keskinäisiä sopimuksia rikkoneesta joukkotoiminnasta.

JOKA:n johtokunnan kokouksessa Puutarhakadulla maaliskuun kahdentenatoista päivänä todettiin, että opiskelevien sosialistien liikehdintä oli heille liikaa ja että se oli omiaan hajoittamaan opiskelijoiden rintamaa. Johtokunta oli yhtä mieltä siitä, että kuudenneksitoista päiväksi kaavailtu Opintotuki-iltama olisi oikeastaan JOS:n järjestämä peitetilaisuus. Kuten niin monta kertaa aiemmin, taistolaiset olivat käyttäneet aineyhdistyksiä hyväkseen ja olivat järjestämässä tilaisuutta niiden nimissä.⁹⁰⁹ JOKA:n ylioppilaskuntajaoston muistioissa saman kuluvan kuukauden kuudentena ja yhdeksäntenä kerrottiin osuvasti taistolaisten toiminnasta. Ensinnäkin oli havaittu se, että JOS veti omaa linjaansa vaarantaen siten yhteistyön, ja toisekseen opintotukikamppailussa oli pantu merkille JOS:n välitvetotaktiikka, ainejärjestöjen käyttö välikappaleena ja ”ns. spontaanin opiskelijaliikhehdinnän aikaansaaminen vastuuttomana ja läpinäkyvänä.”⁹¹⁰

Iltamien nimikin muuntui sopivasti enteillen tulevaa suoran demokratian ja toiminnan linjaa. Ylioppilastalolla järjestettyihin ”Opintotukirytyinöihin” osallistui toista sataa opiskelija – osapuulleen sen verran kuin taistolaisten rahankeruumuotona olleisiin punaperjantaitapahtumiin yleensä.⁹¹¹ Kansandemokraattien, keskustalaisten ja oikeistolaisten opiskelijoiden näkemys tilanteesta perustui paljolti siihen, että maaliskuun kahdeksäntenä jossilaiset olivat iskeneet pankkeihin, osoittaneet niissä mieltään ja omineet illalla yliopiston juhlasalissa vietetyn valtakunnallisen opintotukipäivän huipentuman itselleen, Otto Wille Kuusisen tiellä eteenpäin suuntautuvan liikkeen merkiksi. Tuo päivä olikin merkitty jo edellisvuonna laadittuihin toimintasuunnitelmaan ja toimintakalenteriin valtakunnallisena opintotukipäivänä. Samaan yhteyteen kirjattiin erikseen mielenosoitus.⁹¹² Tällaista kehityskulkua opiskelevat kansandemokraatit olivat osanneet aavistella. Niinpä he olivat päättäneet pitäytyä mahdollisista pankkien valtaus- eli sulkutoimenpiteistä ja ryhtyä keskustelemaan muiden järjestöjen kanssa saadakseen aikaan mahdollisimman tiukan esityksen opintotukiasian edistämiseksi.⁹¹³

Muiden järjestöjen vastustuksesta huolimatta jossilaiset pyrkivät edelleen pitämään liikettä yllä ja järjestivät maaliskuun 24. päivänä Kirkkopuistossa hyde-park–tyyppisen tilaisuuden, johon osallistui sinnekin satoja eduistaan huolissaan olevia opiskelijoita sekä työttömiä. Tässä vaiheessa kansandemokraatit pysyivät ruodussa ja pitivät tilaisuutta vieläpä onnistuneena. Paikalle tuotu soppatykki leimasi toisiinsa vertautuneita ryhmiä, osattomia, samaa ulkoista uhkaa vastaan taistelevia ja alati kurjistuvia opiskelijoita ja työttömiä. Päivää aikaisemmin taistolaiset olivat kutsuneet SKP:n Tampereen kaupunkijärjestön sihteerin pitämään yleisöluennon teemasta ”Valtio ja vallankumous”.⁹¹⁴ Luennon aihe oli lyöty lukkoon jo vuotta aiemmin. Se liittyi oireellisesti koko vuoden suureen teemaan, virallisesti kirjaamatta jääneeseen projektiin. Kulttuuritoiminnassaan taistolaiset panostivat ”Lokakuun Suuren vallankumouksen 60-vuotisjuhluvuoteen” ja siksi oli myös ryhdyttävä itse toteuttamaan vallankumouksen tehtävää.

Valtauseraation lähtökohtana oli sinällään viaton ja viimeisten kuukausien ajalle tunnusomainen mielenosoitusmarssi (so. traditionaalinen suoran toiminnan muoto, jota ei enää suorana toimintana pidetty). Mielenosoitusmarssi kuihtui kuitenkin jo alkuunsa, kun keskusta- ja oikeisto-opiskelijat olivat vetäytyneet mielenosoituksesta peläten, että tilaisuus luisuisi jälleen pankkeja vastaan suunnatuiksi iskuiksi ja muuttuisi pahimmassa tapauksessa pankkien valtaamiseksi. Kansandemokraatit sen sijaan rekrytoivat tilaisuuteen väkeä kahdella jäsentiedotteella. Ensimmäisessä mainittiin, että kansandemokraatit painostaisivat yhteisrintamassa pankkeja maksamaan tämäntalvisten lainojen loppuosan päättäväisellä toiminnalla 24.3. ja 30.3. Jälkimmäisessä tiedotteessa keuhuttiin edellistorstaista hyde-park–tilaisuutta ja annettiin tarkemmat ohjeet mielenosoitusmarssista. Marssirivistöjen järjestämiseen Kauppatorille kello kolmeksi tuli jokaisen toverin saapua ja tuoda kernaasti ystävänsä mukanaan. Ohjelmasta mainittiin, että marssireitti kulki Väinönkatua ja sitten Kauppakatu yliopistolle, jossa juhlasalissa oli kansanedustajien ja pankinjohtajien tenttitilaisuus.⁹¹⁵

Narraatio

Kauppatorilta marssireitti kulki Väinönkatua alas ja sitten pankkien keskittymän ohi Kauppakatua pitkin kohti yliopistoa. Marssiin osallistui vain kolmatta sataa opiskelijaa, heistä suurin osa päätyi juhlasalissa järjestettyyn paneeliin. Marssijoiden plakaateissa korostui toisaalta opiskelun työläisyys ja toisaalta pankkien ja suurpääoman vastaisuus. Eräässä plakaatissa oli tekstinä ”Ei pankkien mielivaltaan!”, toisessa ”Suurpääoman voitot kasvaa, työtätekevät ne maksaa!” ja kolmannessa ”Opiskelu on työtä!”. Myös monikäyttöistä ja turvallista nyrkinkuvaa mielenosoituskilvissä esiteltiin. Satoja kampuksella olevia opiskelijoita tuli seuraamaan keskustelua, jossa pankinjohtajat ja kansanedustajat selvittelivät näkemyksiään ylioppilaiden taloudellisosiaaliseen asemaan kehittämisestä ja pankkien rahanjakopolitiikasta. Kello neljän aikaan iltapäivällä SYL:n sähke saapui paneelin järjestäjille, mutta paikalla olleet jossilaiset sieppasivat sen eivätkä esittäneet sitä vielä keskustelujen yhteydessä. Tilaisuus sujui rauhallisesti ja valtaosa opiskelijoista poistui paikalta.⁹¹⁶

Tässä vaiheessa taistolaisten ydinjoukko käytti avautunutta mahdollisuutta hyväkseen ja jatkoi tilaisuutta joukkokokouksena. JOS:n puheenjohtaja esitti ylioppilaskunnan korkeakoulupoliittisen sihteerin tukemana muutamakymmenpäisen joukkokokouksen väelle kysymyksen: ”Onko ketään, jotka vastustavat valtaamista?” Tällaisia äänenpainoja ei esiintynyt, joten päärakennuksen valtaus oli alkanut. Takaisin sisään siirtynyt porukka kutsui puheenjohtajakseen nuoren ylioppilaan, jonka poliittisesta kannasta oikeastaan kellään ei ollut selvyyttä. Hän oli teiniliitossa kannuksia hankkinut jyväsyläisopiskelija ja tunnustautui virallisesti sosialidemokraatiksi, mutta sopivassa tilaisuudessa hän saattoi esiintyä kansandemokraattina tai kommunistina.

Ydinryhmälle ja valtauksen aloittajille oli alusta pitäen selvää, että näin kapealla pohjalla he eivät olisi voineet puhua mistään varsinaisesta joukkotoiminnasta. Niinpä osa läsnäolijoista lähti värväämään lisää valtaajia Kampusalueelta ja Kortepohjan ylioppilas-

kylästä megafonein. Myös puhelimia käytettiin. Kurinalaisesti hoidettu jatko-operaatio (so. mobilisointi) tuotti nopeasti tulosta. Satoja valtaamisen spontaanisuuteen luottaneita opiskelijoita virtasi illan tullen päärakennukseen, ja paikalle ehättivät myös tiedotusvälineiden edustajat. Näille tiedotettiin, että valtaus lähti liikkeelle opiskelijoiden keskinäisestä solidaarisuudesta täysin spontaanina 500 opiskelijan muodostamasta joukkokokouksesta.⁹¹⁷

Tarkoituksena oli myös jatkaa valtausta pitkään. Vastikään päärakennuksen ulkopuolelle viedyt jalalliset tuhkakupit kannettiin sisään ja mieliala nousi (tempulla osoitettiin radikalismia). Tilanne edellytti välittömiä toimenpiteitä muissa poliittisissa opiskelijajärjestöissä. Valtaajien joukkoon kun oli saattanut eksyä myös omia värejä tunnustavia henkilöitä. Luonteeltaan Jyväskylän yliopiston valtaus alkoi pidempään kestätyään muistuttaa yhä enemmän Vanhan valtaamista.⁹¹⁸ Puheiden ja keskustelujen sijasta tunnelmat, hajanaiset havainnot ja minkään puolesta tai mitään vastaan oleva kiihkeä innostus voittivat alaa. Yö oli täynnä ääntä, toimintaa ja odotusta sekä jännitettä ja voimaa. Läsä olleista tuntui siltä, että koko ajan syntyi uutta jännitettä ja voimaa; kolmen aikaan yöllä voimaa ja jännitettä oli jo liiaksikin, ja liikutus purkautui dramaattisina, miltei runollisina kirjeinä ystäville tai muistiinpanoina päiväkirjoihin. Epäilemättä valtaajat uskoivat, että toiminnalla tulisi olemaan arvaamattomat seuraukset, olihan joukkojen toiminnalla laajuutta ja syvyyttä. Liike miellettiin nyt historiaa liikuttaneeksi marxilais-leniniläiseksi subjektiksi, joka oli asettanut itselleen tavoitteet ja joka sysäsi uusia liikkeitä eteenpäin.⁹¹⁹

Maaliskuun viimeisenä päivänä 300 opiskelijaa valtasi Tampereen yliopiston vastalauseena opintotukileikkauksille. Sikäläiset osoittivat välittömästi solidaarisuutta jyväskyläläisille. Tampereella toimeenpanijana oli ainejärjestöjen yhteistyöelin (taistolaisen JATKO:n tamperelainen vastine). Valtaus oli luonteeltaan hyvin samankaltainen kuin Jyväskylän. Tampereellakin muutaman kymmenen opiskelijan joukkokokouksesta ja aloitteesta liikkeelle läheneeseen valtaukseseen kuului laulua, pidettiin puheita ja esitettiin vaatimuksia – ja ylioppilaskunnan hallitus sanoutui siitä irti. Mut-

ta Tampereella valtaus oli lyhytaikaisempi, se päättyi jo seuraavana aamuna kello viiden aikaa. Tapahtuma oli myös spontaanimpi kuin Jyväskylän suorantoiminnan liikehdintä, mitä kuvastaa hyvin valtaajien ”päätös jäädä yöksi yliopistolle”.⁹²⁰ On varsin todennäköistä, että Tampereen yliopistolla valtaus oli melkoisen valmisteleman ja Jyväskylän esimerkin innostamana toteutettu suoran toiminnan ja joukkovoiman näytös.

Eritenkin opiskeleville kansandemokraateille tuli kiire irtisanoutua JOS:n järjestämästä ja julkisuudessa spontaaniksi mainitusta päärakennuksen valtauksesta. Johtokunta kokoontui aamupäivän kuluessa hätäistuntoon. Yleisessä keskustelussa todettiin, että valtaus oli JOS:n järjestämä ja että julkisuuteen tuli pikimmiten tiedottaa, jotta taistolaiset olivat käyttäneet väärin hyväkseen vasemmisto-käsitettä. Mukana eivät olleet muut vasemmistojärjestöjen edustajat. Sosialidemokraattiset opiskelijat olivat kertoneet kansandemokraateille siitä, että he suhtautuivat järjestönä kielteisesti valtaukseseen, vaikka muutama yhdistyksen jäsen olikin lähtenyt mukaan valtausoperaatioon. Samoin muistutettiin siitä, että taistolaiset olivat liioitelleet lehdistölle, televisiolle ja radiolle valtauksessa mukana olevien määrää. Ennen hätäkokousta oli jo ehditty informoida KOJ:öä, SKP:tta ja ammattiyhdistysväkeä puoluepiirin kautta siitä, millainen valtauksen todellinen luonne oli. SKP:n pääsihteerin oli vastannut kansandemokraateille, että valtaajien puolueelle lähettämästä sähköisestä sai sellaisen kuvan, että päärakennusta valtaamassa oli koko vasemmisto. Hän vetäytyi asiasta ja ilmoitti opiskeleville kansandemokraateille, ettei sen enempää hän kuin puoluekaan aio ottaa kantaa valtaukseseen. Valheellisen kuvan luomisessa JOS sai tukea veljesjärjestöltään Tampereella. Siellä Tampereen yliopiston marxilaiset ryhmät – valtauspuuhissa kun olivat hekin – olivat levitelleet vääriteltyä tietoa Jyväskylän tapahtumista. Siksi JOKA oli tiedottanut tapahtumien oikeasta kulusta omaa sisarjärjestöään (TOS), joka oli puolestaan oikaissut käsityksiä. Erityisesti kansandemokraatteja harmitti valtauksessa se, että koko operaatio näytti kääntyvän väärään suuntaan: kun mielenosoitus oli suun-

nattu suurpääomaa vastaan, jossilaisten näytös kääntyikin yliopistoa vastaan.⁹²¹

Ylioppilaskunnan hallitus joutui sekin turvautumaan hätäistuntoon irtisanoutuakseen virallisesti irti tapahtumista. Hallitus koontui istuntoonsa kello 14. Irtisanoutuminen oli tärkeää, sillä tällä tavoin vältettiin mahdolliset rehtorin opiskelijoihin kohdistamat sanktiot. Myös SYL joutui ottamaan kantaa tapahtumiin. Näin siksi, että taistolaiset olivat käyttäneet hyväkseen SYL:n paneelille lähettämää sähköä väittäen, että tuo sähkö oli tarkoitettu valtauksen tukemiseksi. Ennen kuin kaikki SYL:n hallituksen jäsenet oli saatu koolle, täytyi julkisuuteen jo päästää tieto siitä, että SYL tulisi irtisanoutumaan Jyväskylän järkyttävistä tapahtumista.⁹²²

SYL:n ja JYY:n irtisanoutuminen tuntui innostuneesta, iskukykisestä ja järjestäytyneestä opiskelijajoukosta ”uutisena kylmältä vesisuihkulta niskaan”. Sikäli tilanne korjaantui, että valtaajille selitettiin, jotta kummankaan pikakokouksiin ei ollut kutsuttu lainkaan vasemmisto-opiskelijajärjestöjen edustajia. Siellä tällä esitettiin kysymyksiä, miksi näillä järjestöillä, joiden piti ajaa valtaajien etua, ylipäätään maksettiin jäsenmaksuja ja miten tällaiset järjestöt saattoivat tuomita jäseniensä toimenpiteet. SYL:n ja JYY:n viralliset irtisanoutumiset leimattiin oikeaoppisesti porvarilliseksi kabinettipolitiikaksi. JYY:n hallitus oli tosin päärakennuksen ala-aulassa, mutta kieltäytyi tulemasta juhlasaliin neuvottelemaan valtauksen mahdollisista jatkotoimenpiteistä.⁹²³

Iltapäivän hämärtyessä illaksi kansandemokraatit joutuivat koontumaan uudelleen selvitelläkseen uudestaan edellispäivän tapahtumia ja valtauksen luonnetta. Johtokunnan oli tarkoitus myös kutsua koolle laajennettu johtokunnan kokous seuraavaksi päiväksi. Asiaa oli ehditty aamupäivän kokouksen jälkeen jo tutkiakin. Tutkimuksissa oli selvinnyt, että koko operaatio oli hyvin suunniteltu, vaikka tiedotusvälineille oli annettu kuva täysin spontaanista tapahtumasta.⁹²⁴

Kansandemokraattisia opiskelijoita valtauksen kehitys, luonne ja analysoiminen kiinnostivat muullakin tavoin. Irtisanoutuminen yliopistoa vastaan suunnatusta suorasta toiminnasta ei sittenkään

ollut se tekijä, joka sai JOKA:n järjestämään hutikuun ensimmäisenä päivänä jäsenilleen laajennettua johtokunnan kokousta. Jokalaiset olisivat todellisuudessa itse halunneet osallistua valtausoperaatioon, mutta he olisivat halunneet osallistua tuon operaation suunnitteluun ja valtauksesta koituneen suuren julkisuuden tasapuoliseen jakamiseen.

Kokouksen aluksi yötä myöten valtausta pohtinut ja siitä raporttia – varsinainen raportti oli ranskalaisin viivoin käsinkirjoitettu asiakirja – laatinut mies alusti tapahtumista; hän oli harvoja joukkokokoukseen osallistuneita jokalaisia. Tiedot olivat tarkkoja – sellaisia kuin kunnolliselta vakoojalta edellytettiin.⁹²⁵

Koottujen tietojen mukaan marssilla oli 250 henkeä, joista joukkokokoukseen osallistui vain 50–70. Päärakennuksen edessä pidetyssä kokouksessa jossilaiset pyysivät JOKA:n ja JSO:n jäseniä mukaan. Joukkokokous puheenjohtajan ja JYY:n korkeakoulupoliittisen sihteerin johdolla päättivät, että yliopisto vallataan. Suoraan asiaa ei esitetty, vaan sihteeri kysyi, löytyikö paikalta valtaamista vastustavia ja valitsi muiden tuella joukolle johtajan. Jokalaiset eivät olleet halukkaita valtaamiseen, mutta sen sijaan he ehdottivat neuvotteluja valtauksen toteuttamisen muodoksi. Vastaus oli kielteinen. Satapäiseksi kasvaneesta valtaajajoukosta enimmät olivat jossilaisia, joukossa oli jokunen sitoutumaton sekä JOKA:n ja JSO:n jäsenkin. Valtaamisen jälkeen taistolaiset ryhtyivät hankkimaan paikalle lisää väkeä kampukselta ja ylioppilaskylästä. Värvääjät antoivat raporttoijan mukaan sellaisen kuva, että operaation takana olivat niin kansandemokraatit kuin sosialidemokraatitkin. Näin he saivat mukaansa silkasta vilpittömästä innosta koko joukon opiskelijoita. Samalla tiedotusvälineille annettiin valheellinen kuva, SKP:n ja SKDL:n sähköet tulkittiin valtauksen tueksi ja joukoille esitettiin, että kyse oli puhtaasti spontaanista solidaarisuusreaktiosta.

Raporttoija analysoi: ”Koko juttu perustuu isoon bluffaukseen. Luennoilta muun muassa on organisoitu jossilaisten toimesta sähköitä.” Näin taistolaiset onnistuivat loppujen lopuksi kokoamaan paikalle 300–500 opiskelijaa. Mutta tämän jälkeen yksi hallituksen jäsenistä huomautti: ”Siksi hommaa ei voi tuomita: Joukot on saatu tietoiseksi ja toimivaksi!”⁹²⁶

Alustuksen jälkeen järjestövastaava, historian ainejärjestön puheenjohtaja, joutui lieventämään jo kokouksen alussa ilmeisen kiihvaana käyneitä keskusteluja siitä, millaiseksi yliopiston valtaus olisikaan muodostunut, mikäli koko vasemmisto olisi sen toteuttanut. Hän teki oman kantansa selväksi: ”Jos JOKA:aa olisi pyydetty mukaan etukäteen, olisin vastustanut.” Järjestövastaava jäi kuitenkin mielipiteessään lähes yksin, tukea hän sai oikeastaan vain johtokunnan toiselta historianopiskelijajäseneltä.

Sen sijaan raportoiija esitti, että edellispäivien tapahtumat olivat osoittaneet JOKA:n toimintakyvyn heikkoudet. Vastaisuudessa oli syytä kehittää toimintavalmiuksia ja pyrittävä tietoisesti luomaan itse tällaisia vallankumouksellisia ja yhteiskuntarauhaa rikkovia näytöksiä. Puhelin soi kesken kokouksen ja varapuheenjohtaja kiirehti vastaamaan. Varapuheenjohtajan ollessa puhelimesta yksi johtokunnan jäsenistä esitti huolensa siitä, miten Kansan Uutiset käsittelee aihetta: ”Juttu oli huono, vastusti jyrkästi valtausta. Sen kanta oli jopa jyrkempi kuin porvarilehdissä.” Ja mikä pahinta Kansan Uutisten jutussa kaadettiin lokaa JOKA:n niskoilille. Puheenvuoron jälkeen varapuheenjohtaja palasi puhelimesta. Hän huomautti heti: ”Valtaus on päättynyt. Maanantaiksi 4.4. kello 15.00 valtaajat ovat kutsuneet koolle joukkokokouksen. Ja sitä varten käydään viikonloppuna neuvotteluja toiminnan pohjan laajentamiseksi.” Tieto oli osin oikea, osin väärä. Varsinaisesti valtaus ei ollut päättynyt, vaan valtaajat olivat ainoastaan lähdössä viikonlopputauolle palatakseen heti maanantaiaamuna jatkamaan valtausta.

Puheenjohtaja tarttui syöttiin ja huomautti, että neuvottelijoille oli annettava konkreettiset ohjeet. Veteraanijäsen jatkoi tästä: ”Valtaukseen mennään, jos valtaajat myöntävät vilpistelyt!” Raportoiija oli tätäkin innokkaampi ja tarjosi omaa uutta vaihtoehtoaan: ”Kirjaston miehittäminen olisi P1:tä [yliopiston juhlasali] parempi. Se osoittaisi, että opiskelijat haluavat opiskella, pysyä työpaikoillaan!”

Järjestövastaavaa tukenut historianopiskelija epäili: ”Epäilen, onko valtauksella mitään virkaa.” Ja sai heti vastaansa yhden, joka

löi nyrkkiä pöytään: ”Valtaukseen lähdetään, jos koko vasemmisto on sen takana.”

Varapuheenjohtaja jatkoi: ”Seinän takana ollut JAP:n kd-väki antaa tukensa, jos koko vasemmisto on takana!” Hän oli ehtinyt mainita näille puhelun sisällöstä ja siitä mahdollisuudesta, että kansandemokraatit ryhtyisivät tukemaan valtausliikettä. Jälkimmäisen kertominen oli sikäli turhaa, että kiivaana ja kovaäänisenä käynyt keskustelu oli kuulunut muutenkin JAP:n väen puolelle.

Kokouksen alkaessa valtaus oli jatkunut kiihkeänä juhlasalissa. Tunnelma oli korkealla, taistelumielialaa oli nostettu ja viesti pankeille, hallitukselle ja kansanedustajille oli jätetty. Valtaajat olivat kysyneet kollektiivisesti ’me’-muotoon kätkettyä,⁹²⁷ mitä nämä aikoivat tehdä turvatakseen kaikille opiskelijoille välittömästi loppulainan, korkojen maksun siirtämiseksi valtiolle ja opiskelijoiden kesätyöllisyyden turvaamiseksi. Vastauksia oli jääty odottelemaan ja kahden ensimmäisen vuorokauden aikana joitakin oli jo saatu. Kommunistinen puolue oli ilmoittanut tukevansa opiskelijoiden kaikkia pyrkimyksiä ja aikoi esittää, että opintotukea olisi kehitettävä kohti täysmääräistä opintorahaa. Lisäksi SKP:ssa oli luvattu tukea kaikkea näitä päämääriä toteuttavia toimintamuotoja. Sosiaalidemokraatitkin olivat ilmoittaneet tukevansa hankkeita joiltain osin, mutta valtaajien mielialaa edelleen nostattaen ratkaisevassa asemassa olevat hallituspuolueet eivät olleet luvanneet kunnollista ratkaisua. Opetusministeri Väänänen ja Kurrin komitean jäsenet leimattiin opintotukilakiesityksineen ja mietintöineen opiskelijoiden taistelussa porvarisioiksi, taantumuksen, monopolien ja suurpääoman hännystelijöiksi, jotka olivat rajoittamassa opiskelumahdollisuudet yksinomaan porvareiden lapsille. Tällaista käsitystä oli omiaan voimistamaan se, että ryhmä, johon sosialistiset ja kommunistiset opiskelijat halusivat vertautua, eli työväenluokka oli lähetelty pitkin ensimmäisiä valtauspäiviä useita tukisähkeitä ja ammattiosastot sekä ammattiyhdistysaktiivit olivat tuoneet henkilökohtaisesti tervehdyksiään paikanpäälle. Sähkeitä saapui eri puolilta maata seminaareista, Turun yliopiston ylioppilaskunnalta,

ainejärjestöiltä, luennoilta – JOS:n kaaderijärjestelmän turvin, kuten edeltä havaittiin – sekä Taideteollisen korkeakoulun opettajilta ja opiskelijoilta. Kutakin sähkeen ääneen esittämistä seurasi nyrkkiin puristetun käden ylösnosto ja kannustava kollektiivinen huudahdus. Edelleen voimantunto nousi, kun kävi ilmi, että Helsingin taideteollista korkeakoulua, Tampereen yliopistoa ja Turun yliopistoa oltiin myös valtaamassa.⁹²⁸

Tunnollisten suomalaisten vallankumouksellisten tavoin valtaajat lähtivät parin vuorokauden jälkeen viikonlopputauolle palatakseen maanantaina takaisin valtaustoimiin ja taisteluun. Samassa yhteydessä oli tarkoitus pitää myös joukkokokous, josta oli jo ehditty opiskelevia kansandemokraatteja tiedottaa. Muutaman päivän aikana valtaajien puheessa oli tiivistynyt koko marxilais-leniniläisesti taistelevan opiskelijaliikkeen perimmäinen tunnus. Taistelussa tuli näyttää voimaa, meidän voimaa, jota työtätekevä kansa ja sen joukkovoima tuki. Opiskelijoiden näkemyksen mukaan taistelu työläisten kanssa oli yhteinen ja vihollinenkin sama.⁹²⁹

Maanantaina valtaus jatkui ja pidettiin sovittu joukkokokous, joka päätti lopullisesti suoran toiminnan. Viisi vuorokautta ja kaikkinsa 77 tuntia kestäneestä valtausoperaatiosta tuli JOS:n suurin voimannäyte, jota se markkinoi vuoden ajan jyväskyläläisten ja suomalaisten opiskelijoiden mahtavimpana joukkovoiman osoitukseksi.⁹³⁰ Itse joukkokokous ei tuonut suuria, eikä sitä juuri huomioitu opiskelijajärjestöjen toimikuntien kokouksissa. Opiskelevien kansandemokraattien johtokunta kokoontui juuri ennen mainittua joukkokokousta kuullakseen piirijärjestöjen nuhtelut. Piiri ilmoitti, että se täytyi pitää ajan tasalla opiskelijoita koskevissa kysymyksissä ja tapahtumissa. Yliopiston valtaamisen yhteydessä piiri oli jäänyt siinä määrin pimentoon, että siellä oli uskottu jossain vaiheessa koko vasemmiston osallistuneen pääarakennuksen valtaamiseen.⁹³¹

Sentralismi iski kylmästi.

Tunne, voimantunto – ja pettymys

Voimiensa tunnossa nuorleninistit olivat mukana lähes kaikissa kevään ja kesän sisäpolitiikkaa koskevissa taisteluissa työväen rinnalla. Jossilaiset tekivät tunnetuksi SKP:n asiakirjoja ja keräsivät kevään punaperjantaisin rahallista tukea lakkoileville ammattijärjestöjen jäsenille. Toukokuussa keräyksen kohteena olivat hotelli- ja ravintola-alan liiton jäsenet. Tätä ennen oli kuitenkin ehditty osallistua työväenluokan kansainväliseen juhlaan vappuna vappumarssilla ja vappujuhlassa. Ylioppilaat erottuivat muista selvästi sinisine paitoineen ja ylioppilaslakkeineen sekä siksikin, että he myivät kummassakin tilaisuudessa Soihtua, Tiedonantajaa ja Suomen Rauhankansainvälisten juhla-merkkiä sekä tekivät henkilökohtaista selvitystyötä Suomen kommunistisen puolueen politiikasta.⁹³²

Valtauksen jälkeen JOS myös omi itselleen kaikki kampuksella tapahtuneet ja opiskelijoiden kannalta myönteiset ratkaisut ja ylipäätään yliopistolla opiskelijoiden puolesta järjestetyt tilaisuudet. Tämä olikin suorastaan luontevaa; vuosi 1977 oli Neuvostoliiton, NKP:n ja siten JOS:n vuosi. Ylioppilaskunnan ohjelmisto noudatti täydellisesti vasemmiston tarpeita. Kirjoittajaseminaarissa ja siihen liittyvässä matineassa kuultiin paikallisia kommunistikirjailijoita ja JOS-Agitia. Ulkoasiain valiokunta korosti toiminnassa Lokakuun Suuren Sosialistisen Vallankumouksen ja Suomen itsenäisyyden 60. juhlavuotta. Paino oli edellisessä. Neuvostoliittoaiheinen tilaisuus seurasi toistaan: ystävyysviikolla järjestetyssä dokumentaariluennossa upotettiin ajopuuteoria ja väärät tulkinnat II maailmansodan syistä sekä näytettiin elokuva *Luottamus*, joka ilmensi lokakuun vallankumouksen ja Suomen itsenäistymisen ykseyttä. Rauhankansainvälisten Keski-Suomen piiri järjesti samasta temasta seminaarin, jossa ministeri Väyrynen ja ministeri Streltsov alustivat ja johon JYY virallisesti osallistui. Lisäksi järjestettiin joukko pienempiä nuorison illanviettoja, joiden kantavana teemana oli rauhantyö, rauhantahtoinen Neuvostoliitto ja rauhaa rakastava Rauhankansainvälistä. Ylioppilaskunta osallistui myös neutronipommin

vastaiseen marssiin ja lähetti pommin vastaisen postikortin presidentti Carterille.⁹³³

Eikä tässä ollut kyllin. JOS riehui, kehui ja metelöi.

”Fredrikssonin lakkitehtaan huokraushanketta” JOS oli kollektiivisesti vastustanut ja ajanut siten työläisnuorison etuja, vaikka ylioppilaskunnan hallituksessa JOS:n puheenjohtaja oli ilmoittanut itse kannattavansa – kuten JOS:kin – vuokraamista ”näissä olosuhteissa”. Valtio-opin ja yhteiskuntapolitiikan laitosten yhdistäminen onnistuttiin laitoskohtaisella taistelulla estämään, yliopiston kirjaston aukioloaikojen kavennuksia vastustettiin keräämällä adressiin nimiä ja Jyväskylän ylioppilähdän hallinnonuudistuskeskusteluissa oltiin aktiivisia.⁹³⁴

Taistolaisille valtaus oli niin suuri voitto, että voitonhuumassa uskottiin vasemmiston jälleen yhdistyvän ja ryhdyttiin rakentamaan ja terävöittämään joukkoliikkeiden tavoitteita ja toimintamuotoja. Tämä toki edellytti sitä, että oli torjuttava ja kumottava porvarillisissa tiedotusvälineissä esillä olleet väitteet, että SOL:n ja JOS:n suhtautuminen valtauksiin oli vain taktiikkaa. Käsityksen kumoamisessa hyödynnettiin SOL:n vakiintunutta asemaa ja kykyä nähdä oikein valtiomonopolistisen kapitalismin luonne, opiskelijoiden edut ja tarpeet sekä sen toteuttama demokraattinen sentralismi. Jälkimmäinen mainittiin järjestön avoimeksi ja demokraattiseksi toimintamuodoksi, jossa päätökset toteutettiin kollektiivisesti ja tehokkaasti ja johon kukaan opiskelija ei ollut ”narrattavissa” aliarvioimatta opiskelijoiden ymmärrystä ylipäätään.⁹³⁵

Kansandemokraattien ja taistolaisten yhdistyminen ei jossilaisten näkemyksen mukaan tapahtunut suinkaan molempien järjestöjen aloitteesta vaan yksinomaan SOL:n puitteissa. Jossilaisten mukaan tavalliset opiskelijat ja kansandemokraatit olivat huomanneet JOKA:n toimivan yksinomaan JOS:a ja valtausta vastaan; JOKA ei siis ajanut opiskelijoiden etuja.⁹³⁶

Toukokuussa JOS:n yhteiskuntatieteiden osaston puheenjohtaja ehätti innoissaan lähettämään Helsinkiin ASS:n sosiaalipolitiikan osastolle oman osastonsa julkaisun. Saatekirjeessään hän kehui, että sitoutumattomat valtauksen tukijat aikoivat esiintyä kevään

laitosneuvostovaaleissa jossilaisten kanssa samalla listalla. Vasemistolaisen opiskelijaliikkeen molemmat osapuolet olivat myös osallistuneet keväällä yhteiseen yhteiskuntatieteiden kysymyksiä käsittelevään opintopiiriin.⁹³⁷ JOS:n työvaliokunnassa ja sihteeristöissä päädyttiin syksyllä sellaiseen ajatukseen, että toimintamuoto oli paitsi valittava tilanteen mukaan myös tehtävä niin konkreettiseksi, jotta mahdollisimman moni opiskelija tunnistaisi sen omakseen. Kevään hyvin kokemusten perusteella esitettiin:

että pankkien lisäsupistuksiin tulisi varautua ja harkita pankki-iskujen aloittamista;

että joukkotoimintaan ryhdyttäisiin vuoden 1978 budjetin käsittelyn yhteydessä;

ja että opintotukirytinoitä jatkettaisiin.

Viimeksi mainittu oli eittämättä tärkein. Kun muistiota laadittiin, päätettiin, että syksyllä valmistauduttaisiin väkevään joukkoliikkeen muotoon. Tällaiseksi sopisi hyvin marraskuussa 1977 toteutettava valtaus. Saman joukkokamppailun yhteydessä oli tarkoitus ryhtyä voimakkaaseen lehtien levikkityöhön ja jäsenhankintakampanjaan.⁹³⁸

Sen sijaan opiskelevat kansandemokraatit olivat huhtikuun ensimmäisen päivän innostuksesta huolimatta pettyneitä kevään tapahtumiin. Omia joukkoja ei saatu liikkeelle. Järjestön sisälläkin oli kallistuttu joukkoliikkeitä ja suoraan toimintaan tähtääviä operaatioita vastaan. Niinpä koko yliopiston valtaus tulkittiin myöhemmin yksinomaan JOS:n organisoimaksi toimenpiteeksi, joka rikkoi poliittisen vasemmiston ja keskustan opiskelijajärjestöjen yhteisesti sopimia opintotukikamppailun tavoitteita vastaan. Pettyneitä oli niin ikään siihen, että valtauksen yhteydessä oli ruokittu järjestäytyneen opiskelijaliikkeen vastaisia asenteita, jotka olivat omiaan johtamaan sosiaalipoliittiseen umpikujaan. Valtauksen jälkeen opiskelijat eivät enää kyenneet käymään kamppailua asemansa parantamiseksi joukkomittaisesti ja yhteisrintamassa.⁹³⁹ Järjestö oli kaaoksessa ja ilmoitti jopa erään jäsenensä tämän tietämättä ja haluumatta valtio-opin laitosneuvoston vaaliehdokkaaksi.⁹⁴⁰

Vielä keväällä oli pyritty yhteistyöhön taistolaisten kanssa siten, että KOJ ja SOL olisi yhdistetty federaatiomallin pohjalta, mutta tällaiset yritykset olivat aiemminkin kaatuneet nuorleninistien hallittomuuteen jakaa valtaa. Syksyllä 1977 SKP:n Jyväskylän piiri-järjestön piirikomitea vaati, että JOS:n ja JOKA:n kommunistien olisi syytä saada aikaan yhteinen vaaliliitto ylioppilaskuntavaaleihin. Sopimus syntyikin lokakuussa, mutta se hajosi pian jossilaisten painostukseen ja väärinkäytöksiin. Tärkeimpänä syynä oli se, ettei vaaliliitolle saatu nimeä, koska JOKA ei hyväksynyt JOS:n vaatiman SOL-nimen yhdistämistä vaaliliiton tunnuksiin.⁹⁴¹

Kansandemokraattien oli siksi ryhdyttävä kehittämään koulutustoimintaansa perinteisen rinnakkaisen seminaari- ja perusopiskelutoiminnan avulla. Ohjelmaan otettiin perusopiskelun ohella aatteellispoliittisia seminaareja, Suomen itsenäisyyden 60-vuotisjuhlavuoden ja sosialistisen vallankumouksen teemoja ja esityksiä sekä etenkin demokraattisen opiskelijaliikkeen pohdintaa.⁹⁴² Seuraavan vuoden keväällä vietettiin JOKA:n viisivuotisen olemassaolon kunniaksi yhteisrintamajuhlia temalla ”Sivistyneistön rooli taistelussa sosialismin puolesta”. Avauspuheen piti järjestön puheenjohtaja ja 12-liuskaisen juhlapuheen opetusministeri Kalevi Kivistö.⁹⁴³

Yliopiston hallinto hoiti valtaukseen maltillisesti, mutta yliopiston henkilökunnasta ne, jotka olivat joutuneet taistolaisten ajohajdin kohteeksi, vaativat kovempia toimenpiteitä. Kasvatustieteellisen tiedekunnan dekaani, joka oli paljastusprojektin kohteita,⁹⁴⁴ kirjoitti oikeuskanslerille kirjelmän. Siinä hän kutsui yliopiston valtaamista ”salinvaltaukseksi” ja oli sitä mieltä, että tapahtumassa tiivistyi menetelmän asiasiaalisuutta, vihamielisyyttä, välinpitämättömyyttä, oveluutta, laskelmointia ja riskin arviointikykyä.⁹⁴⁵

Syksy 1977 ratkaisi Jyväskylän opiskelevien sosialistien koko olemassaolonsa ajan kiivaasti ajaman demokraattisen hallinnon uudistuksen ja siihen loppujen lopuksi tiiviisti liittyneen tutkinnon uudistuksen kohtalon. Tämä merkitsi osaltaan sitä, että taistolaisten tunteisiin vetoavalta politiikalta pohja oli häviämässä: projisointiin soveltuvaa vihollista ei oikeastaan ollut. Samalla liikettä koossa pi-

täneeltä vallankumousprojektilta ja pienemmiltä osaprojekteilta katosi pohja. Ainoa vuodesta 1977 hengissä selvinnyt projekti liittyi kiinteästi ikääntyvän taistolaisopiskelijan, -tutkijan ja -opettajan tulevaisuuteen. Valtiomonopolistisen kapitalismin paljastamisessa ei tuloksia saavutettu, mutta käsitettä viljeltiin tutkinnonuudistuskysymystä pohdittaessa. Siinä yhdistyivät myös erilaisia opiskelijapoliittisia tunnuksia kantavien opiskelijoiden ihanteet.

Kun hallinnonuudistusasia oli hautautunut Jyväskylän yliopiston hallinnon ja opetusministeriön väliseksi kädenväännöksi ja kun oli vielä käynyt ilmeisen selväksi, että Jyväskylässä luovuttaisiin yyä-mallista,⁹⁴⁶ taistolaisylioppilaat enemmistöläisten tukemina kiinnittivät jälleen huomiota opiskelijoita kiinnostaneeseen korkeakoulututkintojen uudistamiseen. Aikaisempi työtätekevän maailman ja ammattitutkintojen puolesta kamppailut ajatus oli kääntynyt täysin päinvastaiseksi ja muistutti hyvin voimakkaasti erään valtiotieteen ylioppilaan Helsingin yliopistossa 1960-luvun lopulla laatimaa porvarillisen ideologian ohjelmaa.⁹⁴⁷ Vaan olipa ideologi Jyväskylään tultuaan taipunut omituiseksi ja hänen lähipiirissään tutkinnonuudistusta vastustanut leirikin enimmäkseen vaikutti.

Nuorleninistit esittivät, että yliopistojen olisi turvattava tutkintojen tieteellisen tason nousu ja hylättävä siten aiemmin vaalittu ajatus tutkintojen ammatillisesta tehostamisesta; marxilais-leniniläinen vallankumousliike oli lakkaamassa, minkä seurauksena liike muutti muotoaan uudestaan yleiskriittiseksi vastavirta- ja protestiliikkeeksi.⁹⁴⁸ Muutosta voitiin helposti perustella turvautumalla suurpääoman laveaan ja kaikkivoipaan käsitteeseen. Monopoliin pyrkimyksenä oli voittojen turvaaminen ja ideologisen herruuden säilyttäminen, jota päämäärää opetusministeriö palveli. Tutkinnonuudistus uhkasi tieteen ja edistyksen liittoa ja yliopistojen asemaa tieteellisinä yhteisöinä, niistä kun tehtiin ammattioppilaitoksia. Kommunistit vaativat laajoja opintojen valintamahdollisuuksia, teorian ja yleissivistävän aineksen lisäämistä, projektimuotoiseen työskentelyyn siirtymistä sekä vanhasta muistista ja taistelu-tilanteen ylläpitämiseksi sitä, että kaikki epätieteellinen neuvostovastainen aines oli poistettava.⁹⁴⁹ Jokalaiset yhtyivät tässä jossilais-

ten ajamaan sivistysyliopistorintamaan. JOS:n ja JOKA:n puheenjohtajat esittivät Kansan Uutisissa lokakuussa 1978 yhteisen tutkinnonuudistuksen vastaisen kannanoton. Siinä he korostivat, että virkamiestyönä toteutettava tutkinnonuudistus on vailla teoreettista pohjaa ja vaarantaa siksi suomalaisen sivistyksen.⁹⁵⁰

Vuoden 1977 saavutukset pysäyttivät kehitystyön; liike ei enää uudistunut. Vuoden 1978 ohjelmassa JOS nosti ainejärjestöt ja laitospoliittaiset analyysit ensisijaiseen asemaan. Niissä ja marxismileninismien perusopiskelun kohentamisessa piili koko taistolaisen opiskelijaliikkeen olemassaolon ja etenemisen ydin. Korkeakoulupoliittikka ulotettiin myös valmisteilla olevaan *Musta kirja 2*:een ja YYA:n 30-vuotisjuhlavuoden tarjoamiin mahdollisuuksiin. Sosiaalipoliitikassa esille tuotiin opintolaina- ja vuokra-asiat ja yleispoliittisessa toiminnassa äärioikeiston ja fasismin paljastaminen Tiedonantajaa tukemalla sekä yhteistyöllä työläisnuorison kanssa. Kansandemokraattista liikettä ylläpidettäisiin yhteistyössä pioneerien, nuorisoliittolaisten, toveriseuran ja kulttuuriryöntekijöiden liiton paikallisosaston kanssa sekä kansainvälistä liikettä korostamalla proletariaatin internationalismia, neuvostoystävyyttä, maailman nuorison ja ylioppilaiden festivaaleja ja rauhanpuolustajien työtä. Agitaatio- ja propagandatyössä mainittiin kauden pääteemoiksi marxismi-leninismien opinto- ja käännöstoiminta sekä ensimmäistä kertaa reformismien lähestyminen. Järjestöllisessä toiminnassa oli tarkoitus kiinnittää huomiota osastojen kehittämiseen, ohjaustyöhön, säännöllisyyteen ja uusiin toimintamuotoihin. Kollektiivisuutta oli lisättävä ja kaaderikoulutus nostettava siitä kuopasta, johon se oli pudonnut vallankumouksen tekemisen tieltä. Niinpä perustettiin tiedepoliittinen jaosto, jonka tehtäviksi tulivat laitosten analysoiminen ja hallinnonuudistuskysymyksen seuraaminen. Vanhakantaisin kannanotto käsitteli sekin juhlavuotta. Oli kulunut 60 vuotta Suomen ”Työväen vallankumouksesta ja SKP:n perustamisesta”. Siksi luokkakantaista politiikkaa oli vielä pyrittävä lujittamaan.⁹⁵¹

Vuosien 1977–1979 ylioppilaskuntavaalit osoittivat kaikki toiveet turhiksi. JOS ei enää paikkamääräänsä kasvanut, JOKA taantui, JSO säilytti asemansa.⁹⁵²

	JOS	JOKA	JSO	JOK/JOL	JOO/Krist.
1977	7	6	5	10	12
1978	7	4	5	8	13
1979	6	3	5	8	12

Kapina lakkasi. Kielenkäyttö, fraseologia (so. teoria), kurinalaisuus, joukkotoiminta, puoluepolitiikka ja muinaisjäänteeltä vaikuttava kulttuurityö eivät enää vedonneet uusiin opiskelijoihin. Ympäristön maailman muutosta ei ymmärretty, tuskin haluttiinkaan käsitellä, se kun soti tieteellistä maailmankuvaa vastaan.

VIIMEINEN KÄÄNNE JA SEN UHRI

Suuri kertomus edellytti käännteitä. Niitä kahteen vuosikymmeneen mahtui. Viimeinen käänne teki puoluepoliittisesta opiskelijaliikkeestä tarpeettoman.

Yliopistokriittinen käänne

Murroksen keskipisteessä oli tutkinnonuudistus ja ylioppilaskunta. Byrokratia ohjasi tutkinnonuudistusta ja siten kahlehti opiskelijoita. Ylioppilaskunta taasen byrokratisoitui tehottomaksi ja ideattomaksi konglomeraatiksi. Pitkä (so. opiskelijasukupolven ikäinen) jämähtäneisyys vaati vastareaktiota, juuriin saakka ulottuvaa analyysia ja toimintaa – radikalismia. Puolueisiin sitoutuneista ja järjestöjensä sisälle käpertyneistä ryhmistä ei sellaisenaan ollut radikalismin luojaiksi.

Jyväskylän ylioppilaslehti avasi keskustelun. Se välitti informaatiota, otti kantaa ja noudatti hallitsevaa ideologista linjaa, joka oli ratkaisevasti muuttunut. Lehteä kehitettiin poliittisesti sitoutumattomaksi. Sitoutumattomuuden hyveen mukaisesti puoluepoliittiset järjestöt muokkasivat olemustaan, mistä näkyvänä merkkinä oli suuren vaaliliiton syntyminen: yhden 'Yliopiston puolesta' -nimisen vaaliliiton sisällä esiintyivät luokkaviholliset JOKA, JOK, Kristilliset opiskelijat ja Tuhatkunta. Tämän vaaliliiton keskeinen sanoma oli selvä: se vastusti tutkinnonuudistusta. Samaan aikaan syntyi sivistysyliopistomiesten lista 'Ryhmä 21'.⁹⁵³ Uusi radikaali ryhmittymä korosti vapautta välittömistä puoluesidoksista, mikä tietysti vaikutti siihen, että puoluepoliittisten opiskelijajärjestöjen monopoli sortui. Epäsymmetrinen koalitio laati yhteisen julkilausuman. Siinä koalitio asettui vastustamaan uudistuksen periaatteita ja totesi, että yliopiston ensimmäinen tehtävä on kriittisen ja tieteellisen ajattelutavan juurruttaminen opiskelijoihin.⁹⁵⁴ Kaikkiaan jouduttiin radikalismin nousulle tyyppilliseen tilanteeseen. Sitoutumattomat pääsivät vallankahvaan. Syntyi ns. kriitikkohallitus.⁹⁵⁵ Yliop-

pilaskunnan tehtäväksi uuden radikaalin ryhmän johtamana muodostuivat sivistyksen vaaliminen, vapauden vaaliminen ja byrokraatian vastustaminen.⁹⁵⁶ Vastakulttuuri muuntui valtakulttuuriksi.

Myös taistolaiset uhosivat tutkinnonuudistusta vastaan. Paradoksaalisesti ne, jotka olivat kiihkeimmin sitä 1970-luvun alun vuosina kannattaneet, olivat nyt jyrkimpiä vastustajia. Ensin ihannoitiin tutkinnonuudistusta sen sisältämän työväenluokkaisuuden ja ammatillisuuden tähden, mutta nyt tutkinnonuudistuksen ammatitsuuntautumisesta tehtiin pahe.

Nuorleninistit, joiden yliopistoväkeen siirtyneet konkarit olivat toteuttamassa tutkinnonuudistusta, julistivat tutkinnonuudistuksen palvelevan monopolikapitalisteja. Vasemmistolainen opiskelija käänsi ja väänsi tavoitteet pääläelleen, mutta säilytti argumenttitason jokseenkin samana. Aiemmin tutkinnonuudistus oli palvellut kansaa, nyt se palveli riiistäjiä. Muutamien sanojen ja käsitteiden muutoksilla vanha kanta kääntyi uudeksi. Nykyisessä muodossaan tutkinnonuudistus muutti ratkaisevasti korkeakouluopintojen luonnetta. Oli vastustettava tutkintojen ammatillista tehostamista ja turvattava tutkintojen tieteellisen tason kasvu.

Monopolit pyrkivät voittojensa turvaamiseen ja ideologisen herruuden säilyttämiseen, mikä väistämättä johtaa koulutustason laskuun. Uudistuksillaan opetusministeriö palvelee monopolien etuja aikoessaan tehdä yliopistoista ylempiä ammattioppilaitoksia ja uhatessaan siten niiden asemaa tieteellisinä yhteisinä.

Jyväskylässä tämä tiedettiin, olihan yliopisto ollut tutkinnonuudistuksen kokeilupaikkana. Nuorleninistit pitivät tieteen ja edistyksen liittoa välttämättömänä ja vaativat demokraattista vaihtoehtoa tutkintojen kehittämiseksi (tutkintojen kehittäminen ei saanut merkittävää tason laskua). Niinpä he julistivat, että tutkinnonuudistukseen oleelliset kuuluvat koulutusohjelmat oli hylättävä ja sen sijaan oli lisättävä teorian ja yleissivistävän aineksen opiskelua, tiivistettävä tutkimuksen ja opetuksen ykseyttä projektityöskentelyyn siirtymällä, poistettava kaikki epätieteellinen aines (Musta kirja), lisättävä opetuksen resursseja ja annettava opiskelijoiden vapaus valita aineyhdistelmänsä.⁹⁵⁷

Opiskelevat kansandemokraatit seurasivat perässä ja lähestyivät maltillistuvia opiskelevia sosialisteja.

Mielipiteet muotoiltiin sellaisiksi, että kieli muistutti vanhasta ja ylevästä. Tutkinonuudistusta toteutettiin virkamiestyönä, siltä puuttui teoreettinen perusta ja siksi se vaaransi *suomalaisen sivistyksen*, jota SKDL, JOS ja JOKA vaalivat.⁹⁵⁸ Kansandemokraattien vuoden 1978 yhteisrintamajuhla sisälsi seminaarin, jossa käsiteltiin *sivistyneistön roolia taistelussa sosialismin puolesta*.⁹⁵⁹

Ei välttämättä ole lainkaan paradoksaalista, että 1970-luvun lopulla tapahtunut retorinen käänne johti uudelleen kulttuuria käsitteleviin keskusteluihin: kommunistit ja kansandemokraatit korostivat rooliaan suomalaisen sivistyksen ja kulttuurin esitaistelijoina. Dogmaattinen yleispoliittinen keskustelu oli käynyt niin yksiuotteiseksi ja kaavamaiseksi, että julkinen puhuminen tyrehtyi. Kun kulttuuriradikalismien ja yleiskriittisyyden vastainen liikehdintä oli aikoinaan kanavoitunut tarpeeksi luoda itsensä ja edustamansa liikkeen ympärille selväpiirteinen ja siten turvallisuutta tarjoava dogmaattinen ideologia, oli peräti luontevaa, että halutessaan jälleen keskustella avoimen kriittisesti vastaliike kääntyi 60-lukulaisuuden kaltaiseksi kulttuuri- ja yhteiskuntakriitikiksi. Myös aiemmin formaaliseen muottiin pakottanut sollilainen poliittinen kulttuuri avattiin keskustelulle. JOS:n aktiiviset opiskelijapoliitikot jättivät taakseen dogmaattisen ja työläisretorisen vallankumoustaistelun, ryhtymättä filosofis-kulttuuriseen rintamaan ja kritisoivat sivistysyliopiston puolesta tutkinonuudistusta. Sivistysyliopiston puolesta kampanjointi jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi välivaiheeksi muuntuen juuri kulttuurikeskusteluksi.⁹⁶⁰

Kulttuuriradikalismien olemukseen kuuluu se, että radikaalit edustavat vastakulttuuria. Opiskelijaliike oli kulttuuriradikaali niin kauan kuin sillä oli vastavoimana valtakulttuuri tai sellaiseksi tunnistettavissa oleva kulttuurin muoto. Ongelma syntyi siinä vaiheessa, kun radikaali vastakulttuuri nousi valtakulttuuriksi – eikä sillä ollut enää annettavaa. 70-luvun kehitys johti siihen pisteeseen, että kulttuuria tuotettiin järjestökulttuurina, ja merkitsi sitä, että radikaalista tuli valtakulttuuria. Vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen

olemukseen kuului käsitys siitä, että edustettiin radikaalia vastakulttuuria. Kun tämä järjestökulttuurin takia menetettiin, alettiin kaivata jälleen uutta, radikaalia ja mullistavaa. Yliopistokriittinen liike vastasi kaipuuseen hetken, mutta koko opiskelijakunnan kannattamana menetti nopeasti merkityksensä. Sivistysyliopistoliike oli vähän aikaa radikaali ja hävisi. Se otti byrokratian haltuunsa ja muuttui valtakulttuuriksi. Tätä paitsi se ruumiillistui valtio-opin ja filosofian laitoksen henkilökuntaan. Osan tausta tosin oli marxilaisuudessa, mutta henkilökuntaan kuuluvina he kuitenkin edustivat valtaosittia, yliopistojen herroja.

Kehitystä tukivat myös työväenkulttuurissa ja valtakunnan poliittisessa kulttuurissa tapahtuneet muutokset. Vuoden 1977 työväenkulttuuripäivillä järjestettiin sosialismikongressi, jossa todettiin yhtenäisen työväenliikkeen edelleen kulkevan kohti sosialismia, mutta vuoden 1978 työväenkulttuuripäivien teemana oli työväenliike ja tutkimus.⁹⁶¹ Jyväskylän kesässä 1977 teemana oli suomalainen kansanvalta tabuineen ja demokratioineen, mutta 1978 keskusteltiin suomenruotsalaisuudesta, uskonnosta, työttömyydestä ja luonnosta.⁹⁶² Muutos kummassakin oli merkityksellinen ja tuntuva sekä osoitti julkisen poliittisen keskustelun siirtyneen kulttuuriin, sosiaaliryhmien olemukseen, ekologisiin kysymyksiin ja sivistykseen. Siinä järjestöpolitiikoinnilla ei ollut enää merkittävää sijaa.

Vanhat sotaratsut ja ruumis taistelutantereella

Ylioppilaiden poliittisessa kulttuurissa kaksi vuosikymmentä on ikuisuus. Valtakulttuuri edellytti vastakulttuuria – ja päinvastoin. Ylioppilaspolitiikka kiersi nopeassa tahdissa sykliä, jossa radikaalisuus toistui. Vanhat radikaalit ideat, ajatukset ja arvot unohdettiin muutamassa vuodessa tai ne muuttuivat osaksi arkea. Mikäli ne unohtuivat, kohta ne jo keksittiin uudestaan. Sen takia samat ideologiset arvostelmat ja lausumat tuntuvat jatkuneen vuodesta toiseen ja vieläpä niin, että erilaisten puolue ryhmien jäsenet niitä kollektiivisesti kannattivat.

Kirjoitusten perusteella vaikuttaa siltä, että oikeastaan mikään opiskelijaliikkeen tavoitteissa ei muuttunut. Vaan on niin, että tavoitteetkaan eivät toteutuneet. Julistaminen oli ja pysyi kaiken perustana.

Valistus ja suora toiminta suomalaiseseen poliittiseen traditioon sitoutuneina olivat keskeinen osa julkista keskustelua, siten narratiivista opiskelijapolitiikkaa ja lopuksi opiskelijaliikkeen mytologiaa. Opiskelijaliikkeen myyttisessä kertomuksessa tärkeässä roolissa olivat sankarit ja viholliset, erityisesti jälkimmäiset. Niitä sankarit tunnistivat ja nimesivät 60-luvulla ja 70-luvulla. Tyypillisesti viholliset kuvattiin naurettaviksi ja iljettäviksi opiskelijoita yhteisenä ryhmänä tietoisesti alistaneeksi ja kurjistaneeksi kloaakiksi. Yhtä tyypillisesti opiskelijasankarit (me) taistelivat urhollisesti, uhrautuvasti ja ihanteellisesti vihollista vastaan. Tarkoituksena oli tuhota vihollinen, mutta ongelmana oli se, että yhtenäistä opiskelijaliikettä ei ollut ilman vihollista. Siksi viholliset – ainakin konkreettiset ja lähimmät – vaihtuivat opiskelijasukupolvien mukaan. Siksi jokainen opiskelijasukupolvi on kertonut myöhemmin nostalgisesti omaa kertomustaan, jossa itse esiintyy ihanteellisimpana, uhrialteimpana jne.

Ylipolitisoituminen ja etenkin ihmisten jaottelu meikäläisiin ja heikäläisiin johtivat frustraatioon. Eläminen ympäristössä, jossa ihmisten ainoana merkityksellisenä kriteerinä pidettiin ideologista maailmankatsomusta, puudutti ja turhautti. Ideologista keskustelua ei syntynyt, kun puheensa aloitti teilaamalla toisinajattelijan saatanan porvariksi, kommariksi, sossuksi, kapitalistiksi, militaristiksi, riistäjäksi tai siaksi. Tyypillistä oli sekin, että valmistumisen jälkeen julkisempi radikalismi karistettiin ja taistelukielestä luovuttiin. Puoluesidoksista saatettiin toki pitää kiinni, mutta dogmaattisuuden sijasta alettiin etsiä uudenlaisia keskustelukanavia; eivätkä seuraavan polven opiskelijat enää halunnetkaan sitoutua ylioppilaspoliitikassa puolueisiin.⁹⁶³

Opiskelijaliikkeessä kiinnitettiin huomiota yhä enemmän opintososiaalisiin ja kulttuuripoliittisiin kysymyksiin. Yksiuolotteiseksi muokattu idealismi katosi yliopistosta.⁹⁶⁴ Muutos on ymmärrettävä

eräissä merkityksellisessä arkipäiväisessä suhteessa. 1970-luvun lopun vuosina nuorleninistit kiinnittäväkin huomionsa tähän seikkaan: kampanjoissa käsiteltiin opiskelijoiden toimeentuloa. Opiskelijan oli mentävä työhön, vieläpä huonopalkkaiseen työhön. Tähän kiinnitettiin huomiota siksi, että uskottiin, jotta taloudellisen tilanteen heikkeneminen johtaa väistämättä ”joukkoliikkeen laajenemiseen ja siten valmiuteen todella syvälle käyviin toimenpiteisiin”.⁹⁶⁵ Kansandemokraatitkin yrittivät vastata opiskelijaliikkeen vaatimuksiin ja lähentyivät leninistejä. Yhteisesti mietittiin, mikä uudessa opiskelijaliikkeessä on tärkeää, miten ja mihin suuntaan opiskelijaliikettä voidaan kehittää ja mikä on JOS:n ja JOKA:n asema ja tehtävä uudessa opiskelijaliikkeessä.⁹⁶⁶

Mitään ei tapahtunut. Vaalitappioita kärsittiin. Liike oli ajautunut liikkeettömyyden tilaan. Yhtään sellaista historiallista käännettä tai murrosta, jonka olisi voinut kirjoittaa osaksi myyttistä taistelukertomusta, ei koettu sitten yliopiston päärakennuksen valtaamisen. Vallankumouksen väijäämätön ketju ei täydentynyt, mikä merkitsi suurinta mahdollista kriisiä narratiivisesti rakentuvalla liikkeelle.

Koska dogmaattinen menettely oli tehnyt liikkeen tyhjäksi, taistolaisien kokoukset avattiin keskustelulle. Koska yhä uskottiin leninismen tarpeellisuuteen ja pelättiin kansandemokraattista ”vallankaikasta”, etsittiin vastauksia siihen, mikä painoi liikkeen kannatuksen ja näkyvyyden alas. Kollektiivisen ja moniäänisen itsekritiikin avulla löydettiin syylliset. Järjestöllistä toimintaa oli laiminlyöty: joukkotoiminta oli ollut organisoimatonta ja jäsenhoito tyyten unohdettu. Jäsenhoito oli siirtynyt virallisen toiminnan ulkopuolelle ja oli siten muuttunut valvomattomaksi. Kaiken takana oli se, että johtotyö oli laiminlyöty. Ja johtotyön ryhdistämisellä alettiin ongelmia karsia. Koska tietoisuuteen ja ideologiaan ei voinut kajota – dogmi oli kaiken yläpuolella ja koskematon – johtotyön piti kehittää perusopiskelua uuteen suuntaan, paimennettava kaikki myymään taistolaislehtiä, laatimaan taistolaisjulkaisuja, aktivoimaan luento- ja ainejärjestötoimintaa, agitoimaan yliopiston kahvioissa ja selkiyttämään suurta tehtävää.⁹⁶⁷

Ainoa asia, jossa saavutettiin jotain, oli päätehtävän selkiytyminen. Palattiin 1960- ja 1970-luvun taitteen pääteemaan eli anti-imperialismiin ja SKP:n kritiikkiin.⁹⁶⁸

Maailmaa on muutettava anti-imperialistisella työllä Rauhanpuolustajien ja SYL:n kehitysyhteistyön kautta. Näin porvariston taktiikka, joka on nivoutunut yhä selvemmin imperialismiin, on torjuttavissa. Muutos on myös välttämätön ja mahdollinen, sillä opiskelijat ja sivistyneistön joukot ovat kokeneet monopolien ja taantumuksen sorron. SKP:n hallitukseen meno hämmästyttää.

Koska suuret kansainväliset kysymykset eivät enää kiinnostaneet ja koska kommunistien osallistuminen hallitustyöhön nähtiin pian realiteetiksi, etsittiin muutoksen avaimia vielä kauempaa menneisyydestä, keskustelevista ja esittävista kulttuuritapahtumista. Tulokkaiden kiinnostus suuntautuikin raittiuden edistämiseen kansandemokraattisessa liikkeessä, yksinkertaisiin tehtäviin, kulttuurityöhön, naisliikkeen asioihin, laiskotteluun ja lapsityöhön.⁹⁶⁹

Jo vuonna 1977 taistolaiset järjestivät 'Muuritikki'-syystapahuman, jonka piti iskeä liikkeen suonta ja olla jotain todella uudenlaista ja ajan hermoon vaikuttavaa toimintaa. Tapahtumassa oli tarkoitus yhdistää konkreettisesti kuusikymmenluvun lopun älyn ja moraalin kriisi seitsemänkymmenluvun alun etutaistelun korostamiseen.⁹⁷⁰ Kolmepäiväisessä tapahtumassa nostettiin esiin tyystin taistolaisessa opiskelijaliikkeessä tarpeettomaksi katsotut ja siksi syrjäytetyt teemat, naisen asema yliopistolla ja feminismi. Paneelikeskustelun otsikko haettiin JOS:n historiasta. Se oli täsmälleen sama kuin talvella 1968: "Milloin vapaudut campuksen nainen". Tapahtumassa palattiin myös tutumpiin ja turvallisempiin aiheisiin, kun Seppo Toiviainen, Juhani Ruotsalo ja neuvostoliittolainen virkailija keskustelivat temasta "Suomen tie sosialismiin". Torilla tarjoihtiin elvytyssoppaa, punaperjantaina ohjelmasta vastasivat JOS-Agit ja JOS-Agitin tanssibändi.⁹⁷¹

Vuoden kuluttua joulukuussa taistolaiset yrittivät vielä nousta siitä kannatuksen kurimuksesta, johon he olivat ajautuneet. Helsingissä ja Jyväskylässä järjestettiin samanaikaisesti kulttuuripoliittikaa käsittelevät seminaari- ja ohjelmatilaisuudet, Helsingissä ni-

mellä ”Lamakulttuuria vai kulttuurilamaa?” ja Jyväskylässä teemalla ”Nousevan kulttuurin päivät”. Jyväskylässä kulttuuriseminaariin houkuteltiin kuoppaan tallattuja ja vedottiin siihen, että muutos oli mahdollista kulttuurin alueella, josta inhimillinen tekeminen ja kokeminen nousivat. Esitelmöitsijät olivat tuttuja, vanhoja kaaderijyriä, vamokap-veteraaneja ja liikkeen ideologeja. Edistyksen käsittekin palautettiin keskusteluun. Yksi paikallisista käsitteli kaupunkia kulttuurimiljöönä, aiemminkin JOS:n vieraina olleet Vesa Ruotonen musiikin tavarafunktiota ja tieteellisteknistä kumousta sekä poliittista laululiikettä ja Aku-Kimmo Ripatti suomalaisen kulttuurin edistyksellistä linjaa. Ensimmäisen seminaaripäivän iltana punaperjantaisa esiintyivät JOS-Agitos, Jack & Bill ja Sähköpaimen, Duo Notker ja Balbus sekä Fyyra Lyyra (jazz). Vastikään työväenliikkeen uudeksi nuorisokulttuurin muodoksi Suomeen kotiutunutta punkia edusti paikalla SE. Lauantaipäivän ohjelmassa korostuivat lastenkulttuuri ja JOS-Agitin ohjelmanumerot.⁹⁷²

Sen sijaan kansandemokraatit eivät pystyneet järjestämään ensimmäistäkään järjestön jäsenille tarkoitettua illanviettoa. Viimeinen uhri oli annettu.⁹⁷³

Järjestön johtokunnan puheenjohtaja (mies) oli tiukkana ja tiivisti kaiken muutamaaan lyhyehköön virkkeeseen: ”Politiikan tekeminen on ymmärretty väärin. Jäsenistö ei ole aktiivista. Uutta jäsenistöä ei ole kyetty värväämään. Poliittiset järjestöt eivät saa yhteyttä uusiin ihmisiin.” Johtokunnan yksi jäsen oli toiveikkaampi: ”Sosialistisella ryhmällä on elämisen mahdollisuus.” Tämä tosin edellytti täydellistä suunnanmuutosta ja JOKA:n irrottamista kaavamaisiksi muuttuneista toimintamuodoista ja ylioppilaskunnan byrokratian vastustamista. Toinen jäsen toi keskusteluun erittäin keskeisen seikan. Kansandemokraattisen järjestön oli taisteltava kaikin voimin ”stalinismia vastaan!” Kolmas jäsen taas esitti syvimmän syyn vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen rapautumiseen: ”Ei saada jäseniä, kun ei kehdata hankkia.” Sama itsekritiinen keskustelu jatkui myöhemmin yleiskokouksessa. Itsekritiikin ohella yleiskeskustelussa paheksuttiin voimakkaasti kansandemokraattista liikettä sen autoritäärisen luonteen vuoksi.

Yksinkertaisesti: ylhäältä ohjattu toiminta oli käynyt ylioppilaille vieraaksi ja siihen liittyi myös nuorison kamppailu autonomisesta

asemasta suhteessa herroihin vertautuviin vanhempiin ikäluokkiin. Tutkinnonuudistuksen vastaisessa sivistysliopistokamppailussa kansandemokraattiset ylioppilaat eivät olleet saaneet SKDL:lta toivomaansa selvää tukea.⁹⁷⁴

Kansandemokraatteja lähellä vaikuttaneet olivat ikääntyneet ja siirtyneet opettajien puolelle ja tutkijoiksi. Niinpä jäsenkirjeissä mainostettiin uutta jyväsyläläisvoimin ylläpidettyä tieteenfilosofista julkaisua 'Genesis', pyydettiin vielä melkoisen turhaan apua kansandemokraattisten rakennustyöläisten vaalityöhön ja kirjallisuussillassa "hyvä, kiltti ja kaunis jokalainen" "hyvän toverin" sijasta kutsuttiin kuuntelemaan osuuskunta Ihmiskunnan puheenjohtajan alustusta Rudolf Bahron 'Vaihtoehto. Reaalisesti olemassa olevan sosialismin kritiikkiä' -teoksen pohjalta.⁹⁷⁵ Merkityksellistä kehityksessä on toveri-sanan hylkääminen – paitsi niissä yhteyksissä, kun korostettiin työväenliikkeen tehtäviä; tammikuussa 1979 Jyväsylälän alueen (Keski-Suomen) rakennustyöläiset ilmaisivat tahonsa, että jokalaiset auttaisivat heitä (tietysti kansandemokraatteja) maaliskuun vaalityössä. Tällainen jäsenkirje oli edelleen syytä lähettää tovereille. Sen sijaan järjestön sisäiset tapahtumat osoitettiin ystäville, hyvälle ystäville tms.

Samankaltainen oli tilanne JOS:n suunnalla. 1979 tärkeimpinä asioina olivat Eislevin musiikkia käsittelevän kulttuuriseminaarin järjestelyt, syksyn toiminnan ja vaalituloksen arvioiminen ja lehtityön edistäminen. Itsekriittistä keskustelua käytiin runsaasti syksyn kurjan kehityksen ja lehtityön rappion takia. Väsymys järjestötyöhön näkyi muun muassa siinä, että puheenjohtaja (nainen) pyysi vapautusta tehtävistään.⁹⁷⁶ Oli olemassa suuri kaipuu liikkeen jatkumiseksi, mutta kun virta lakkasi, lakkasi liikekin. Synkillä väreillä rappiota myös kuvattiin.⁹⁷⁷

Uhri kaatui taistelussa, joka oli mahdoton. Sivistyneistöstä ei voinut tulla proletariaattia. Työväenliike käytti hyväkseen opiskelijoita, mutta vierasti näiden pyrintöjä. He kelpasivat apulaisiksi, mutta eivät johtajiksi ja ideologeiksi. Viimeistään valmistuessaan opiskelija siirtyi sivistyneistöön ja samalla työväenliikkeen karsastamaan herraluokkaan. Sivistyneistön jäsenet pitivät yhtä. Järjestöl-

YLIOPIILASKUNNAN POLIITTINEN KOOSTUMUS 1980–1982

	JOS/kd.	JSO	JOL/JOK	JOO/Krist.	muut
1980	8	6	9	13	4
1981	9	3	8	13	7
1982	2	2	–	14	22

Lamberg 2004, 590.

linen toiminta ja poliittinen kasvatus olivat kartuttaneet yhteiskunnallista tietämystä ja tehneet keskustelukykyisiksi. Tiedoista ja taidoista oli arvaamatonta hyötyä muuallakin kuin puoluepoliittisesti järjestäytyneessä työelämässä.

Taistelu vei ylipolitisoitumiseen, johon kyllästyttiin. Ylipolitisoituminen toi muassaan traditioiden kunnioittamisen, mutta työväenliikkeen traditiot eivät kantaneet yliopistossa. Palattiin vanhaan ja alettiin elvyttää opiskelijoiden perinteitä.

Ylhäältä ohjattu toiminta kismitti. Liike oli alkanut ajatukselta, että muutosta rakennettiin alhaalta. Samaa ajatusta toteutettiin myöhemmin puheissa ja kirjoituksissa: poliittisen työnteon painopiste oli alatason orgaaneissa. Mutta työtä tehtiin valvotusti ja ylätason käskyjen mukaan. Siitä puuttui se protesti, jonka puolesta oli riveihin värväydytty.

Eikä kukaan jaksanut laulaa samoja lauluja vuodesta toiseen. Kulttuuri muuttui ympäröivässä yhteiskunnassa, joten opiskelijakulttuurinkin oli muututtava. Nuoret olivat hakeutuneet toisenlaisiin harrastuksiin, tyypillisesti kulttuuriharrastuksiin, ja jatkoivat niitä yliopistossa (musiikki, ekologia). Järjestöaktiivisuuden ja agitoivan kulttuurin aika oli päättynyt. JOS-Agitin viimeinen suuri esitys oli 1981 Nerudan teksteihin perustuva ”Puhukaa minun suullani ja verelläni” ja viimeinen varsinainen esiintyminen Moskovassa 1985.⁹⁷⁸

Kapinoinnin jälkeen

Ei tullut kumousta, ei edes muutosta, mutta sen sijaan vasemmistolaisen opiskelijaliikkeen suuri kertomus, mytologia, oli luotu. Mytologiaan voitiin palata ja kertoa menneisyys jälleen narratiivisesti.

Poliittinen ylioppilasliikehdintä, -keskustelu ja -kirjoittelu ja kautuivat useampaan jaksoon käänteineen. Sukupolvitarkastelussa radikalismi on tyypillisesti jaettu kymmenlukujen mukaan kahteen kauteen. Ensimmäisen vaiheen muodostaa 60-lukulaisuus. Sitä leimaavia piirteitä ovat karismaattisuus, edunvalvonta, protesti ja sankaritarinoiden luominen. Tyypillisesti sankarit loivat itse itsensä ja ylläpitivät itsestään myytistä kuvaa ratkaisijoina. Toisen vaiheen muodosti järjestäytyminen, 70-lukulaisuus. Tässä vaiheessa liike muuttui päämääräkseen ja radikalismin alkuperäinen tarkoitus unohtui. Kun radikaali yleisdemokraattinen opiskelijaliike saavutti hegemonian, sen jyrkimmät ryhmät alkoivat tukahduttaa itsenäisiä tahdonilmaisuja ja rakensivat hierarkkisen, autoritääristä järjestelmää tukevan kontrollointijärjestelmän.⁹⁷⁹

Kun kehitystä tarkastelee lähemmin, käänteitä, murroksia ja kehitysvaiheita näyttäisi olevan enemmän, kuten 1960-luvun alun radikalisoituminen, yhteiskuntakriittinen vaihe, proletaarinen käänne, järjestövaihe ja sivistysyliopistokriittinen käänne, paluu kulttuuriradikalismiin sekä lopullinen puoluepolitisoituneen ja vasemmistolaisittain värittyneen toiminnan tukahtuminen 1980-luvun alussa, jolloin yhdenasian liikkeet valtasivat kentän. Koska 60–70-luvun aikana ehti vaikuttaa monta opiskelijapolvea, käänteitäkin oli useita ja jokaiseen suureen käänteeseen yhdistettiin erilaisia näkemyksiä. Jokainen vaihe ja murros (käänne) liittyivät subjektiivisiin kokemuksiin, joilla oli enemmän ja vähemmän kollektiivisia ja identiteettiä vahvistavia piirteitä. Opiskelijanäköala oli lyhyt; havaintoja tehtiin viisi vuotta, poliittisesti aktiiviset tosin kaksin verroin enemmän.

Objektiivista suhdetta olemassaoloon ja muihin opiskelijajärjestöihin ei oikeastaan ollut, sillä eläminen oli vahvasti subjektiivista. Opiskelijat laativat sosiaalisesti jaettua tarinaa, joka monopo-

lisoitiin liikkeen viralliseksi kertomukseksi, jossa yksittäisen opiskelijan puhevaltaa rajoitettiin.⁹⁸⁰ Opiskelijajärjestöt tuottivat aineistoa julistamaan liikkeen olemassaoloa; julistamisessa noudatettiin konventioita ja ylläpidettiin ideologista tasoa. Toisissa järjestöissä julkisuus oli keskeisemmässä asemassa. Yhteiskunnalliset liikkeet ja varsinkin yhteiskunnalliset opiskelijaliikkeet rakensivat todellisuuttaan narratiivisesti – jopa niin, että julkisuus muovasi järjestön rakennetta, koostumusta, muotoa ja olemusta.⁹⁸¹ Narratiivisuus heijastui opiskelijaliikkeiden tuottamiin asiakirjoihin, lentolehtisiin ja lehtikirjoituksiin (so. liikkeiden viralliset kertomukset). Laatiesaan asiakirjoja ja kirjoittaessaan artikkeleita uusvasemmistolaiset, sosialidemokraattiset, kansandemokraattiset ja nuorleninistiset opiskelijat loivat tietoisien kuvan silloisesta menneisyydestä ja silloisesta nykyisyydestä. Tehtävä oli tulevassa.

Muistelmat ja kertomukset kuvaavat menneisyyttä sellaisena, millaiselta se myöhemmin näytti tai millaiselta sen olisi haluttu näyttävän.⁹⁸² Tavallaan kyse on siitä, että aikaisempi liikkeen virallinen ja monopolisoitu tarina kerrotaan toisin sanoin. Tarinan yhteyteen tuodaan seikkoja, jotka virallinen kertomus siirsi syrjään; näistä tärkein oli henkilökohtainen kokemus. Kokemus ja muistelukerronta yhdistetään tietysti siihen suureen kertomukseen, joka opiskelijaliikkeestä oli rakennettu. Näin kokemukskertomus on mielekäs. Sitä mielekkäämmäksi ja helpommin kerrottavaksi kokemus muuttuu, mitä selväpiirteisempään myyttiin se liittyy. Nimenomaan vasemmistoradikaalit loivat myyttejä. Tässä tapauksessa voisi oikeastaan puhua tehdystä muistamisesta, jota ohjaavat menneisyyden ja nykyisyyden konventiot. Taistelutarinan vastapainona ovat vastataistelutarinat ja menneisyyttä ironisoivat taikka vähättelevät kertomukset. Kehystarina on kuitenkin juonellisesti sama – se, jonka jokainen opiskelijapoliittinen ryhmä koetti omia itselleen. Taistelujen voitot (esim. vappu 1968 ja pääarakennuksen valtaus 1977) ja tappiot kirjoitettiin heti liikkeen historiaan. Muistelijat omivat niitä edelleen.

Mitä tulee ajan opiskelijaliikkeen muistihistoriaan, voi toistaa usein esitetyt näkemykset. Ne pitävät subjektiivisina aina paikkam-

sa, vaikka ovatkin täysin vastakkaisia. Erityisesti tämä koskee 70-luvun ja taistolaisuuden jälkikäteisarvioita. Arviot liikkeen merkityksestä, teoista ja tavoista riippuvat täysin siitä, mistä asemasta menneisyyttä on tarkastellut. Jokainen on menneisyytensä kanssa tiliä tehnyt, mutta mitä vähemmän menneisyyttä on katselut historiana, sitä varmemmin menneisyys näyttäytyy mitättömänä. Toinen haluaa löytää menneisyydestä kaiken ikävän. Hän analysoi taistolaisuutta pohjiaan myöten ja löytää siitä kaikki likaiset piirteet: se oli harmaa, nöyräilevä, masentunut, dogmaattinen, repivä ja iloton. Toinen haluaa muistaa menneestä ainoastaan parhaan osan ja unohtaa ikävät puolet. Hänelle kaikki oli joko ihan-teellista kamppailua paremman huomisen puolesta tai vain leikkiä ja ilonpitoa, jossa mitään todellista vasemmistolaisuutta ei oikeastaan ollutkaan.

Opiskelijaliikkeen muistihistorian perimmäisen ja kerronnallisen olemuksen voi tiivistää siihen, miten eri tavalla ihmiset nähtiin. Erästä 60–70-luvulla vasemmistolaisessa opiskelijaliikkeessä vaikuttanutta miestä kaksi toisistaan riippumatonta miestä muistivat kovin eri tavoin. Toiselle mies oli ”reppana, jonka toinen jalka oli lyhyempi kuin toinen ja joka oli omalla hiljaisella tavallaan tiedostava” ja toiselle ”ryhditön retku rikkinäisessä villapaidassa”. Tässä kumpikin näkökulma on yhtä tosi ja epätosi. Sen sijaan opiskelijoiden aikoinaan kirjoittama nykyisyys oli subjektiivisena aina tosi, mutta objektiivisesti historiana arvioitavissa. Oli olemassa ainoastaan yksi kirjallinen mustavalkoinen totuus, jota tietysti koko ajan uudelleen muotoiltiin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että opiskelijajärjestöt – erityisesti nuortaistolaiset – muovasivat kielenkäytössään silloista nykyisyyttä suhteessa ideologiaansa, kirjoittivat tieteellistä historiaansa suhteessa ideologiaan ja koettivat rakentaa tulevaisuudensuunnitelmiaankin narratiivisesti. Asiakirjat kertovat sen, miten asioiden haluttiin olevan. Tästä seurasi se, että opiskelijaliike – etenkin sen traditionaalis-kommunistinen osa – tuotti itseään toteuttavia kertomuksia. Tässä piili eräs keskeinen opiskelijaliikkeen lakkaamiseen johtava tekijä: poliittisen jargonin toistaminen menetti mielekkyytensä, semminkin kun teksteissä viljel-

lyt kausaalisuhteet olivat enimmäkseen koomisia, mahdottomia ja silti tosia.

VIITTEET

- ¹ Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 27.9.1968, 9§, kohta 2.
- ² JOS, Säännöt, 2§.
- ³ JOS, säännöt, 2–3§.
- ⁴ Katso Hyvärinen 1990, 262.
- ⁵ Poliittiset muistelmat ja kokemuksiin perustuvat tutkielmat muodostavat tavallaan kumuloituvassa kerronnallisessa prosessissa viimeisen narratiivisen vaiheen. Toisaalta aikalaisnarratiiveista poiketen ne ovat ajallisen etäisyyden vuoksi historiallisesti eritteleviä, selittäviä ja siksi tietysti syvällisempiä. Katso esimerkiksi Koivusalo & Kallinen 2000; Mäki-Kulmala 2004a; Vartti 2004; Vartti 2005; Roos 2005a; Roos 2005b; Kolbe 2008, 366–381.
- ⁶ Esimerkiksi Kettunen 1986, 33–36; Parikka 1987, 119–123, 143; Kolbe 2004; Alapuro 2003; Kontula 2004, 235–239; Lamberg 2004; Erola 2005, 38–39; Matikainen 2005b.
- ⁷ Katso esimerkiksi Hyvärinen 1994; Peltonen 1998; Vartti 2004.
- ⁸ Katso Vilkuna 2009.
- ⁹ Katso esimerkiksi Putkonen 1995.
- ¹⁰ Esimerkiksi Halmesvirta 2011.
- ¹¹ Esimerkiksi Hyvärinen 1990, 261; Suominen 1997. Vertaa Lind 1998, 163.
- ¹² Hyvärinen 1990, 264. Muistiaines on tässä tähdellistä siksi, että niissä esitetään sellaisia tilannekuvauksia, jotka virallisesta aineistosta tyyten puuttuvat.
- ¹³ Vertaa esimerkiksi Kanerva 1986.
- ¹⁴ Esimerkiksi Vilkuna 2005a. Laajemmin Vilkuna 2005b ja Vilkuna 2008.
- ¹⁵ Esimerkiksi Kolbe 1996; Virtanen 2001; Lamberg 2004; Relander 2008.

- ¹⁶ Katso esimerkiksi Lamberg 2004, 283.
- ¹⁷ Esimerkiksi JKKY, edustajiston ptk 7.12.1964§13.
- ¹⁸ Esimerkiksi JYY, hallituksen ptk 14.9.1967§5, 21.9.1967§11; Lamberg 2004, 279.
- ¹⁹ Esimerkiksi JYL 1.12.1962, ”Yo-kunnan asema yhteiskunnassa”; Lamberg 2004, 282.
- ²⁰ Katso esimerkiksi Kolbe 1999, 346–350. Pohjoismaisesta kehityksestä Førland & Rogg Korsvik 2006; Josefsson 1996; Salomon & Blomqvist 1998; Ekman Jørgensen & Jensen 2008; Östberg 2008, 339–352; Warring 2008, 353–365; Førland 2008a, 382–394; Skardhamar 2008, 441–463; Sjøli 2008, 478–490.
- ²¹ Esimerkiksi Lamberg 2004, 588.
- ²² Esimerkiksi SSO, osakuntaneuvoston ptk 14.11.1962§2, 2.10.1965§18, osakuntakokousten ptk 9.11.1962§4, 13.11.1963§2, 28.10.1965§12.
- ²³ JYL 16.3.1968, ”Kuinka sensaatio synnytetään”.
- ²⁴ Lamberg 2004, 278–279.
- ²⁵ JSO, lakkotiedotteet, lähetettyjen kirjeiden toisteet; yleiskokouksen ptk 17.9.1975§7; vuosikokouksen ptk 20.2.1974§19 ja liite; yleispoliittinen tilannearvio 12.7.1975. Katso myös Lamberg 2004, 326–333.
- ²⁶ JKKY, edustajiston ptk 1965§5, 7.
- ²⁷ JYY, edustajiston ptk 6.5.1966§8.
- ²⁸ Katso Lamberg 2004, 278.
- ²⁹ Esimerkiksi JSO, yleiskokousten ptk 3.12.1968§4, 24.11.1970§7, 2.10.1972§12, 23.10.1972§10, 30.10.1972§11, 19.11.1973§6.
- ³⁰ Esimerkiksi JKKY, edustajiston ptk 12.3.1961§6.
- ³¹ Lamberg 2004, 186, 188.
- ³² Katso esimerkiksi Matikainen 2005a; Lamberg 2004, 189.
- ³³ JKKY, edustajiston ptk 16.2.1961§7.

³⁴ JYL 24.2.1968.

³⁵ Esimerkiksi SSO perusti jo 1961 Itä-Suomalaisen Osakunnan aloitteesta osakuntaan naisvaliokunnan ja osallistui ylioppilaskunnan yhteisen naistoimikunnan työhön. Osakuntaneuvoston ptk 18.4.1961§5–6 ja 19.9.1961§5, Naisvaliokunnan ptk 1964–1970. Sen sijaan 1964 perustettu kulttuurivaliokunta osoittautui radikaalismin keskukseksi. Osakuntaneuvoston ptk 29.10.1964§6.

³⁶ Tyypillisesti esillä olivat täysin toisilleen vastakkaiset ilmiöt tai ideologiat, kuten Sisäsuomalaisen osakunnan venäläis-amerikkalaisessa illassa. SSO, osakuntaneuvoston ptk 28.5.1963§9, 31.10.1963§12, 27.2.1964§2, 29.10.1964§7.

³⁷ Esimerkiksi SSO, osakuntaneuvoston ptk 28.5.1963§1.

³⁸ Sinällään ymmärrettiin, että naisopiskelijoiden ääntä oli kuultava päätöksenteossa, ja toimi- ja valiokuntiin tavattiinkin nimittää yksi–kaksi naisedustajaa, mutta usein tähän ryhdyttiin vasta, kun joku asiasta erikseen mainitsi. Esimerkiksi JKKY, edustajiston ptk 31.10.1961§8.

³⁹ JKKY, edustajiston ptk 8.5.1961§18.

⁴⁰ SSO oli aloitteellinen myös Keski-Suomen tiedeseuran perustamisessa, joka lopullisesti suunniteltiin maakuntaliiton toimistossa ja jonka tehtävänä oli maakunnan kehityksen ja tutkimuksen tukeminen. KSML 17.5.1966, ”Tieteellinen seura Keski-Suomen maakunnan kehityksen ja tutkijain tukemiseksi”.

⁴¹ SSO, osakuntaneuvoston ptk 17.9.1964§6, 8.10.1964§4; JYL 7.5.1966 ”Osakunnillakin voi olla merkitystä”. Katso myös Lamberg 2004, s. 188.

⁴² Esimerkiksi SSO, osakuntaneuvoston ptk 3.2.1966§8.

⁴³ SSO, osakuntaneuvoston ptk 21.4.1966, liitteet 1–2; Lamberg 2004, 198–199.

⁴⁴ Mainittakoon tässä, että akateemiset sosiaalidemokraatit pitivät pikkujoulunsa 1968 SSO:n pikkujoulujen yhteydessä. JSO, yleiskokouksen ptk 3.12.1968§4.

- ⁴⁵ Lamberg 2004, 199.
- ⁴⁶ Lamberg 2004, 292–298.
- ⁴⁷ Esimerkiksi Lamberg 2004, 299–300; Åke 2008.
- ⁴⁸ Esimerkiksi Lamberg 2004, 188–198. Vertaa Kolbe 1996; Matikainen 2005a; Matikainen 2005b, 144–146, 153.
- ⁴⁹ JKKY, edustajiston ptk 7.12.1964§13.
- ⁵⁰ Lamberg 2004, 192.
- ⁵¹ JYL 24.2.1968.
- ⁵² Lamberg 2004, 199. Katso myös Raaska 2003.
- ⁵³ JOS 1964–1974, 5–7.
- ⁵⁴ JASY:n jäsenluettelossa 1967/1968 on merkintä, että N. N. oli eronnut JASY:stä ja liittynyt kommunistiseen JASS:aan. JOS, jäsenluettelot.
- ⁵⁵ Järjestöjen toiminnallista vilkkautta osoittavat jossain määrin osakuntatilojen vuokraamiset. Vuosina 1966–1968 JASS:lla oli tilaisuuksia parhaimmillaan lähes viikoittain, minkä lisäksi SOL:n puheenjohtajuus velvoitti järjestämään pari suurempaa tilaisuutta. Sen sijaan JASY:n tilaisuuksia oli harvaksen, kiihkeimmillään kerran kuukaudessa, sittemmin vauhti kiihtyi. Parhaimmillaan yleiskokouksia oli lukuvuoden aikana viikoittain, myöhemmin siirryttiin joka toinen viikko järjestettäviin kokouksiin, kunnes jälleen palattiin kuukausikokouksiin. SSO, osakuntaneuvoston ptk 1966–1968; JOS, yleisten kokousten ptk 1968–1975.
- ⁵⁶ Esimerkiksi Lamberg 2004, 409–414. Katso myös Vares 1999; Pentikäinen 2005.
- ⁵⁷ Katso Lamberg 2004, 272, 278.
- ⁵⁸ JYY, edustajiston ptk 8.12.1967§17.
- ⁵⁹ Esimerkiksi oppositiolle annettiin hallittavakseen valmisteluvaliokunta. JYY, edustajiston ptk 8.12.1967§9.

- ⁶⁰ Ylioppilaskunnan hallitusohjelma 28.1.1967, käsitelty edustajiston kokouksessa. JYY, edustajiston ptk 2.2.1967§5. Katso myös Lamberg 2004, 278.
- ⁶¹ Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 2.2.1967, liite ”Mietintö Jyväskylän ylioppilaskunnan tiedotustoiminnan järjestämisestä”; Puuronen 1988, 6–7; Kaskisaari 1997, 182–190; Kolbe 1999, 346–350; Virtanen 2001; Roos 2005a, 57. Vertaa Alapuro 1997b, 7–8. Katso myös Godbolt, Holmsted Larsen & Hein Rasmussen 2008, 395–416.
- ⁶² Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 8.5.1961§17; Ylioppilaskunnan toimintasuunnitelma vuodelle 1962.
- ⁶³ Lamberg 2004, 238–244.
- ⁶⁴ JYL 5.2.1972, JOONAS, ”Lehti ja lehden tekijät”.
- ⁶⁵ Tuominen 1991; Hoikkala & Laine 1991.
- ⁶⁶ Katso esimerkiksi Raaska 2003.
- ⁶⁷ Esimerkiksi JYL 7.4.1962, ”Ympäristökulttuuria”; Kolbe 1996.
- ⁶⁸ Kolbe 1996.
- ⁶⁹ Kolbe 1996.
- ⁷⁰ JYY, edustajiston ptk 13.4.1962§16.
- ⁷¹ JYL 20.1.1962, ”Nimitysasiat”; JYL 7.4.1962, ”Rauhaa kaikille, Ympäristökulttuuria, Vaalintaa”.
- ⁷² JKKY, edustajiston ptk 30.1.1962§14, 26.3.1962§11–12; Vilkuna & Havila 2003.
- ⁷³ Esimerkiksi Valtonen 2009; Vilkuna 2009; Vilkuna 2010.
- ⁷⁴ Katso esimerkiksi Allardt 2000, 506–507, 517–518.
- ⁷⁵ Remes 1993.
- ⁷⁶ JYL 3.3.1962, Putki, ”Jyväskylä”.
- ⁷⁷ Monumentaalitaiteen merkityksestä esimerkiksi Lindgren 2000, 11–34; Vilkuna 2010.

⁷⁸ JYL 20.1.1962, ”Nimitysasiat”; JYL 7.4.1962, ”Rauhaa kaikille, Ympäristökulttuuria, Vaalintaa”.

⁷⁹ JYL 1962.

⁸⁰ JKKY, edustajiston ptk 13.4.1962§16.

⁸¹ JKKY, edustajiston ptk 10.12.1962§14.

⁸² JYL 20.1., 17.2., 3.3.1962.

⁸³ JYL 12.2.1962, ”Jotta jotain syntyisi”; Pyhälä 2002.

⁸⁴ JYL 16.3.1968, ”Kaupunkimme kulttuurisuunnittelu”.

⁸⁵ JYY, hallituksen ptk 20.7.1967§8, liite 2 ”Jyväskylän kesän kristin-usko marxismi 1968”.

⁸⁶ JYY, hallituksen ptk 1.9.1967§15, liite ”Yhteistyöehdotus: Jyväskylän Kesä – Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, 19.7.1967”.

⁸⁷ Salokangas 1996.

⁸⁸ Katso Kolbe 1996.

⁸⁹ Alun perin teemaksi kaavailtiin Suomen ja Neuvostoliiton välisiä suhteita, mutta idean isä esityksen vaalivuoteen vedoten kaatoi. Lamberg 2004, 301–302.

⁹⁰ Vilkuna & Havila 2003, 123–124; JYL 26.3.1966, 29.10.1966.

⁹¹ Eskola 1967a; Eskola 1967b; Tuominen 1991; Vihavainen 1993, 228; Alapuro 1997, 127–129; Ekman Jørgensen 2008, 326–338; Førland 2008b, 317–325.

⁹² Katso esimerkiksi Ala-Ketola 1988, 35.

⁹³ KSML 16.7., 20.7. ja 18.9.1966, HS 13.7.1966; Metsämäki & Mietinen 1996, 41; Pyhälä 2002; Vilkuna & Havila 2003, 122–123.

⁹⁴ Esimerkiksi JYL 19.11.1966, ”Jyväskylän ylioppilailta on aikaa vain opiskeluun!”; JYL 7.5.1966, pääkirjoitus.

⁹⁵ Esimerkiksi KSML 1.7.1966; HS 17.7.1966.

⁹⁶ JYY, hallituksen ptk 27.10.1966§5.

⁹⁷ JYL 12.2.1966, ”Jotta jotain syntyisi”.

- ⁹⁸ JYL 6.4.1968, Ismo Porna, ”Ylioppilaskunta kaupunkilaisten kulttuurikeitaana”.
- ⁹⁹ JYY, hallitusohjelma 28.1.1967, käsitelty edustajiston kokouksessa 2.2.1967, ptk §5. Katso myös Lamberg 2004, 278.
- ¹⁰⁰ SSO:n varjohallituksen kahdeksan kohdan ohjelma vuodelle 1967.
- ¹⁰¹ SSO:n kulttuurivaliokunnan raportti yleiselle kokoukselle, kulttuurivaliokunnan toimintasuunnitelma syyskaudella 1967, kulttuurivaliokunnan toiminta syksyllä 1967.
- ¹⁰² JYL 4.3.1967, ”Kuka vastaa?”.
- ¹⁰³ JYY, hallituksen ptk 20.7.1967§8, liite 1 ”Yo-kuntien ideologia-keskustelutarja 1967–68: ehdotus yhtenäiseksi minimiohjelmaksi, keskusteltu Jyväskylässä 7.7.1967”.
- ¹⁰⁴ JYY, hallituksen ptk 20.7.1967§8, liite 1 ”Yo-kuntien ideologia-keskustelutarja 1967–68: ehdotus yhtenäiseksi minimiohjelmaksi, keskusteltu Jyväskylässä 7.7.1967”.
- ¹⁰⁵ Jyväskylässä vapaaehtoisen maksun suoritti 86 prosenttia, Helsingissä viisi. Esimerkiksi JKKY, vuosikertomukset 1960–1964; Kolbe 1996.
- ¹⁰⁶ JKKY, vuosikertomus vuodelta 1962. Katso myös Kolbe 1996, Lamberg 2004 ja Krekola 2012.
- ¹⁰⁷ JKKY, vuosikertomus vuodelta 1963; Kolbe 1996.
- ¹⁰⁸ JKKY, vuosikertomus vuodelta 1963.
- ¹⁰⁹ JKKY, vuosikertomus vuodelta 1965. Katso myös Werenskjold 2008, 417–440.
- ¹¹⁰ JYY, hallitusohjelma vuodelle 1967; vuosikertomus vuodelta 1967; Pyhälä 2002.
- ¹¹¹ Esimerkiksi Hallman 1986.
- ¹¹² Katso esimerkiksi Nevala 1999; Lamberg 2004.
- ¹¹³ Jallinoja 1983; Kolbe 1986.

¹¹⁴ Esimerkiksi JKKY, naistoimikunnan ptkt ja vuosikertomukset; JYY, naistoimikunnan ptkt ja vuosikertomukset.

¹¹⁵ JYL 24.2.1968.

¹¹⁶ JYY, toimintakertomukset vuosilta 1966–1968.

¹¹⁷ SSO, osakuntakokousten aineistot 1968–1970; JYL 6.4.1968, ”Ylioppilaskunta kaupunkilaisten kulttuurikeitaana”.

¹¹⁸ SSO, kulttuurivaliokunnan suunnitelma vuodelle 1968, Taidetapahtumia osakunnassa 31.3.–5.4.1968, kulttuurivaliokunnan pöytäkirjat 1968; JYL 7.3.1968, ”Herkkua”; JYL 16.3.1968, ”Kulttuuri on arkinen”.

¹¹⁹ KSML 27.3.1968, ”Tännekö lastut... Tapahtuma tällä kertaa taidekasvatuksesta”; K-SIL 27.3.1968, ”Yliopiston taidetapahtuma”; HS 28.3.1968, ”Taidekasvatus Jyväskylässä”, KU 28.3.1968, ”Taidetapahtuma myös Jyväskylässä”, US 31.3.1968, ”Taidetapahtuma Jyväskylässä”; KSML 4.4.1968, ”Pihvi nainen, jäätelötötterö mies”, ”Poptaide on muuttunut tai muuttumassa eliittitaiteeksi”.

¹²⁰ KSML 7.4.1968, ”Peter Weiss – Euroopan poliittisen teatterin suunnistaja”; KSML 7.4.1968, ”Ei oikeaan, ei vasempaan. Poliittinen teatteri toimii seremoniateatterin vastapuolena”.

¹²¹ Erik Allardtin tutkimuksen ’Yhteiskunta ja sosiaalinen paine’ (1964) käännteentekevää vaikutusta ei voine yliarvioida. Alapuro 1997b, 7–10. Katso myös Rentola 1990 ja Vilkuna 2005a.

¹²² Katso esimerkiksi Puuronen 1988, 4–6.

¹²³ Nuorleninistinen liike muovautui eri tavalla, sillä se syntyi muuttaman nuoren huomattessa, että he ajattelivat monista asioista samalla tavalla. Katso Rentola 1990, 243–244.

¹²⁴ Esimerkiksi JYL 7.5.1966, Esko Jämsén, ”Peltiset enkelit”. Esko Jämsén kirjoitti säännöllisesti Jarno Pennasen humanistista sosialismia julistavaan *Tilanne*-lehteen. Katso Blomberg 2006, 386.

¹²⁵ Kuusi 1961.

- ¹²⁶ Esimerkiksi Kaskisaari 1997, 182–190.
- ¹²⁷ Alapuro 1997b, 7–8. Katso myös Lamberg 2004, 192.
- ¹²⁸ Esimerkiksi JYL 26.3.1966, Paavo Seppänen, ”Yhteiskunta vaikeasti kontrolloitava kokonaisuus”.
- ¹²⁹ Vertaa Rentola 1990, 255; Alapuro 1997b, 7–8.
- ¹³⁰ JYY, Kirkkoraadin toiminta keväällä 1967, esitetty kuntakokoukselle 26.4.1967.
- ¹³¹ Lamberg 2004, 200, 251, 406.
- ¹³² JKKY, edustajiston ptk 20.11.1961§16.
- ¹³³ JKKY, edustajiston ptk 30.1.1962§8.
- ¹³⁴ JKKY, edustajiston ptk 10.12.1962§14.
- ¹³⁵ JKKY, edustajiston ptk 7.12.1965§12.
- ¹³⁶ JYY, hallitusohjelma 28.1.1967; edustajiston ptk 2.2.1967§5. Katso myös Lamberg 2004, 278.
- ¹³⁷ JYY, edustajiston ptk 21.4.1967, liite ’Muistio ulkoasiain toiminnasta edustajistolle’. Katso myös JYL 24.10.1967.
- ¹³⁸ JYY, edustajiston ptk 2.2.1967, liite, 24.4.1967§5; Lamberg 2004, 405–406.
- ¹³⁹ Pyhälä 2002.
- ¹⁴⁰ JYY, edustajiston ptk:n liitteet vuodelta 1967.
- ¹⁴¹ Pyhälä 2002.
- ¹⁴² Esimerkiksi JYL 20.1.1962, Tapani Pursiainen, ”Mitä on kommunismi”; JYL 27.1.1962, Tapani Pursiainen, ”NKP:n tehtävät”.
- ¹⁴³ SSO, osakuntaneuvoston ptk 12.1.1965§8, SSO, opintovaliokunnan kertomus vuoden 1965 toiminnasta; Lamberg 2004, 253.
- ¹⁴⁴ Lamberg 2004, 302.
- ¹⁴⁵ JKKY:n toimintakertomukset 1962–1965; JOS 1964–1974, 5; Kuusi 1968a, 134; Siisiäinen 1990, 63–64, 78; Tuominen 1991, 160–169;

Kolbe 1996; Pines 1996, 53–56, 62–64, 74; Suominen 1997, 80, 184–185.

¹⁴⁶ JSO, JASY-ilmoitus huhtikuussa 1969.

¹⁴⁷ JSO, toimintakertomus vuodesta 1968, yleiskokousten ptk 2.9.1968§5, 2.9.1968§7, 29.9.1969§5, 6.10.1969§7, 20.10.1969§3.

¹⁴⁸ JKKY, hallituksen ptk 13.11.1963§8. Katso myös Blomberg 2006.

¹⁴⁹ Tällaista vastakkainasettelua esiintyi myös osakuntien sisällä. Katso esimerkiksi Matikainen 2005b, 144–146.

¹⁵⁰ Alapuro 1997b, s. 8.

¹⁵¹ Kaskisaari 1997, 182–190.

¹⁵² Rentola 2005, 434.

¹⁵³ Vertaa esimerkiksi Roos 2005b.

¹⁵⁴ Katso esimerkiksi Rentola 1990, 243–244.

¹⁵⁵ K-SIL 8.9.1967, ”Opiskeludemokratia ja sen soveltaminen”; KSML 13.9.1967; KU 17.9.1967, ”Kannunvalantaa opintodemokratiasta. Yliopiston rehtorin avauspuheella kovia jälkimaininkeja Jyväskylässä”.

¹⁵⁶ Sipilä 2001; Viikki 2004; Lamberg 2004, 358–262.

¹⁵⁷ JYY, vuosikertomukset 1967–1969; Lamberg 2004, 381–382.

¹⁵⁸ JYL 24.2.1968; JYL 23.3.1968, ”Mielipide kulttuuripaneelistä”.

¹⁵⁹ JYL vuodelta 1968; JYY, vuosikertomukset 1967–1969; Lamberg 2004, 389.

¹⁶⁰ JYY, hallitusohjelma 28.1.1967; edustajiston ptk 2.2.1967§5. Katso myös Lamberg 2004, 278.

¹⁶¹ JYY, hallituksen ptk 14.9.1967§5, 21.9.1967§11, 12.11.1967§7; KSML 13.9.1967, ”Myös ylioppilaiden edustus Jyväskylän yliopiston hallintoelimiin – Uusi laki edistyksellisimpiä maailmassa”; Pyhälä 2002. Katso tarkemmin Lamberg 2004, 311–333.

¹⁶² JYY, hallituksen ohjelma vuodeksi 1968, 1–2.

¹⁶³ Esimerkiksi KSML 13.9.1967, ”Myös ylioppilaiden edustus Jyväskylän yliopiston hallintoelimiin – Uusi laki edistyksellisimpiä maailmassa”.

¹⁶⁴ JYY, hallituksen ptk 15.12.1967§5, 7, 13; JYL 16.3.1968, ”Kuinka sensaatio synnytetään”.

¹⁶⁵ JYY, edustajiston ptk 11.3.1968§6.

¹⁶⁶ JYY, edustajiston ptk 11.3.1968§6.

¹⁶⁷ Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 11.3.1968§6, 9.12.1968§7 ja hallituksen päätösluettelo 2.4.1970 liitteinen.

¹⁶⁸ JYL 16.11.1968, ”Mikä mieli mielenosoituksessa”.

¹⁶⁹ Asplund 2006, 44–45.

¹⁷⁰ Esimerkiksi JYL 16.11.1968, ”Kaksi Mikko – kaksi mieltä jamien mielenosoittamisesta”.

¹⁷¹ Esimerkiksi JYL 11.5.1968, ”Ylioppilaskunnan vappu”.

¹⁷² Esimerkiksi JYL 16.3.1968, ”Kuinka sensaatio synnytetään”; JYL 16.11.1968, ”Kaksi Mikkoa – kaksi mieltä jamien mielenosoittamisesta”.

¹⁷³ JYL 16.11.1978, ”Kaksi Mikkoa – kaksi mieltä jamien mielenosoittamisesta”.

¹⁷⁴ JYL 4.5.1968, ”Mihin ja miten”.

¹⁷⁵ JYL 3/1968.

¹⁷⁶ JYL 4.5.1968, ”Ideologia ja ihminen”.

¹⁷⁷ JYY, hallituksen ohjelma vuodeksi 1968, 3; JYY, edustajiston ptk 16.2.1968§5.

¹⁷⁸ Esimerkiksi JYL 6.4.1968, ”Kulttuurin kuviot”.

¹⁷⁹ JYL 20.4.1968, ”Jyväskylän ylioppilasforum III”.

¹⁸⁰ JYY:n hallituksen ohjelma vuodeksi 1968, s. 2–3, 5–6.

¹⁸¹ JYY:n edustajiston ptk 16.2.1968§5.

¹⁸² JYY:n hallituksen ptk 27.9.1968§8. Katso myös Pyhälä 2002.

- ¹⁸³ JYY, edustajiston ptk 23.4.1968§12; JYL 16.3.1968, ”JYY irti ISC:stä, JYY hallintoon”.
- ¹⁸⁴ JOS, säännöt, §2.
- ¹⁸⁵ JYY, edustajiston ptk 23.4.1968§12.
- ¹⁸⁶ YLE, TV1 Kulttuuritoimitus 29.2.1968, ”Vapautusliikkeet vedenjakajalla”; Rentola 1990, 254–256.
- ¹⁸⁷ JSO, yleiskokouksen ptk 2.9.1968§5, 2.9.1968§7, 20.10.1968§3, lähetettyjen kirjeiden toisteet
- ¹⁸⁸ JYL 17.2.1968.
- ¹⁸⁹ Vertaa Alapuro 1997b, 10.
- ¹⁹⁰ JYL 17/1968.
- ¹⁹¹ JYY, edustajiston ptk 9.12.1968§5
- ¹⁹² JYL 4.5.1968, ”Vappu’ suoran toiminnan juhla”.
- ¹⁹³ JYL 14/1968.
- ¹⁹⁴ JYL 4.5.1968.
- ¹⁹⁵ KSML 3.5.1968; Vilkuna & Havila 2003, 130–131.
- ¹⁹⁶ K-SIL 2.5.1968; KSML 3.5.1968; JYL 4.5., 11.5.1968; Bonsdorff 1986, 202–204; Pyhälä 2002; Vilkuna & Havila 2003, 131.
- ¹⁹⁷ Esimerkiksi JYL 6.4.1968, ”Kulttuurin kuvio”. Katso myös Mäki-Kulmala 2004, 80.
- ¹⁹⁸ Esimerkiksi YLE 17.5.1968, ”Jyväskylässä vaaditaan opintodemokratiaa”.
- ¹⁹⁹ JYL 4.5.1968, ”Mihin ja miten”.
- ²⁰⁰ JYY, hallituksen ptk 9.5.1968§11, 12.7.1968§8.
- ²⁰¹ JYL 4.5.1968.
- ²⁰² Esimerkiksi HS 29.6. ja 14.7.1968, KSML 26.6, 30.6., 10.7., 11.7., 12.7, 15.7.1968. Uutta humanismia käsitelleessä paneelissa, jonka puhetta johti ylioppilaskunnan hallituksen puheenjohtaja (lib.), keskeise-

nä osallistujana oli Sirola-opiston marxilainen opettaja. Vilkuna & Havila 2003, 132.

²⁰³ JYL 21.9.1968.

²⁰⁴ Rentola 2005, s. 34, 434.

²⁰⁵ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 10; Rentola 2005, 290.

²⁰⁶ Esimerkiksi Bonsdorff 1986; Tuominen 1991; Kolbe 1996.

²⁰⁷ JSO, yleiskokousten ptk 2.9.1968§6, 14.10.1968§5, 15-vuotisjuhlapuhe 28.1.1978.

²⁰⁸ JOS, ehdotus SOL:n hallituksen kannanotoksi vakinaisen pääsihteeritoimen perustamiseksi, 21.8.1968.

²⁰⁹ JOS, esitys SOL:n hallitukselle sosialistisen kustannustoiminnan kehittämisestä, 21.8.1968.

²¹⁰ Katso esimerkiksi Rentola 2005, 44.

²¹¹ Esimerkiksi Rentola 2005, 34–35, 39–40, 43–44, 434.

²¹² JYL 14.9.1968; Lamberg 2004, 282.

²¹³ JYY:n hallituksen ptk 28.7.1968§6.

²¹⁴ Esimerkiksi JYL 16.11.1968, Mikko Pyhälä, ”Kaksi Mikkoa – kaksi mieltä jamien mielenosoittamisesta”.

²¹⁵ JASY, yleisen kokouksen ptk 2.9.1968§4.

²¹⁶ Lamberg 2004, 282.

²¹⁷ SSO, kulttuurivaliokunnan toimintasuunnitelma suunnitelma vuodelle 1968, kulttuurivaliokunnan toimintasuunnitelma syyslukukaudelle 1968.

²¹⁸ JSO, yleiskokouksen ptk 14.10.1968§4.

²¹⁹ JYY, hallituksen ptk 28.8.1968§11–12, 3.9.1968§9

²²⁰ Vilkuna & Havila 2003.

²²¹ JYY, edustajiston ptk 19.9.1968§7.

- ²²² Remes 1993, 36–37; Lamberg 2004, 243–244, 285–286; Asplund 2006, 17–19, 36–37.
- ²²³ JYL 21.9.1968, ”Jyväskylän kaupungin kunnallispolitiikasta”.
- ²²⁴ JYL 21.9.1968, ”Kymmenen teesiä yliopistosta”.
- ²²⁵ JYY, hallituksen ptk 26.9.1968§14–18.
- ²²⁶ JYY, edustajiston ptk 27.9.1968§9.
- ²²⁷ JYY, hallituksen ptk 2.10.1968§10–11.
- ²²⁸ JYL 16.11.1968.
- ²²⁹ JYL 11.5.1968, M. P., ”Ylioppilaskunnan vappu”.
- ²³⁰ JYL 16.11.1968, Mikko Pyhälä, ”Kaksi Mikkoa – kaksi mieltä mielenosoituksista”.
- ²³¹ Esimerkiksi KSML 10.11.1968; K-SIL 11.11.1968.
- ²³² JSO, yleiskokouksen ptk 19.11.1968§6, toimintakertomus vuodesta 1968.
- ²³³ JYL 16.11.1968, ”Mikä mieli mielenosoituksissa”; JASY, Julkilausuma; Lamberg 2004, 403.
- ²³⁴ Esimerkiksi JYL 28.11.1968, Auli Heinonen, ”Suoraa toimintaa”.
- ²³⁵ SSO, osakuntakokouksen ptk 25.10.1968§6 ja ohjelmaluonnos.
- ²³⁶ Esimerkiksi JASY käsitteli JYY:n hallituksen ehdokasasettelu yleisessä kokouksessa ja päättyi esittämään listaan muutoksia. JASY, yleiskokousten ptk 19.11.1968§4, 3.12.1968§4; JYY, edustajiston ptk 9.12.1968§6.
- ²³⁷ JYY, edustajiston ptk. 29.10.1968§7.
- ²³⁸ JYY, edustajiston ptk 20.11.1968§21.
- ²³⁹ JYY:n edustajiston ptk. 27.11.1968§10.
- ²⁴⁰ JYY:n edustajiston ptk 9.12.1968§5.
- ²⁴¹ Sosialidemokraattinen poliittinen tilannekatsaus. JSO, yleiskokouksen ptk 14.10.1968§3.
- ²⁴² JYY 1968; JYY:n toimintakertomus 1968.

- ²⁴³ JOS, Säännöt §2–3.
- ²⁴⁴ Esimerkiksi JSO, toimintasuunnitelma vuodelle 1969.
- ²⁴⁵ Esimerkiksi JYL 16.11.1968, ”Pakkokynä vai vapaaehtoinen”.
- ²⁴⁶ JYY, hallituksen päätösluettelot 20.2.1970§13 ja N.N:n edustajistolle laatima muistio ”Kansainvälisestä ylioppilaspolitiikasta”.
- ²⁴⁷ JYY, edustajiston ptk 27.11.1968§10.
- ²⁴⁸ JYY, edustajiston ptk 9.12.1968§7.
- ²⁴⁹ Vertaa Mäki-Kulmala 2004, 80.
- ²⁵⁰ Esimerkiksi JYL 16.3.1968, ”Kuinka sensaatio synnytetään”; JYL 16.11.1968, ”SYL:n liittokokous”; JYL 16.11.1968, ”Pakkokynä vai vapaaehtoinen”; JYL 1.3.1969, ”Alueellinen politiikka”.
- ²⁵¹ Bonsdorff 1986; Kolbe 1996; Kokkonen 2010, 158.
- ²⁵² Esimerkiksi JYL 4.10.1968, ”Suunnitteleeko yliopistokaupunki?”; JSO, yleiskokouksen ptk 19.11.1968§5.
- ²⁵³ Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 9.12.1969§6; JYY, hallituksen ptk 16.1.1970§1, 4.3.1970§11 ja liite ”eriävä mielipide”; Asplund 2006, 101.
- ²⁵⁴ JSO, lähetettyjen kirjeiden toisteet, huhtikuu 1969.
- ²⁵⁵ JYY, hallituksen ptk 4.3.1970§11, 24.8.1970§9; hallituksen päätösluettelot 16.1.1970§1, 2.4.1970 ja liite, 23.6.1970§13 ja liite ”Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen kannanotto Jyväskylän keeseen 1970, 24.6.1970), 15.10.1970§1.
- ²⁵⁶ JSO, 15-vuotisjuhlalauselehti 28.1.1978.
- ²⁵⁷ Hallitus kaatui maaliskuussa 1970 mitättömään ponteen. Sen esitys SYL:n liittokokousedustajista ei edustajistolle kelvannut.
- ²⁵⁸ JYY, hallituksen ptk 7.11.1969§; edustajiston ptk 23.3.1970§6, hallituksen päätösluettelot 2.4.1970, liite; hallituksen päätösluettelot 15.10.1970§1.
- ²⁵⁹ JSO, yleiskokouksen ptk 24.11.1970§7.

- ²⁶⁰ Esimerkiksi JSO, yleiskokouksen ptk 13.12.1971§7.
- ²⁶¹ Esimerkiksi JYY, hallituksen ptk 15.5.1970§17.
- ²⁶² JSO, lähettyjen kirjeiden toisteet 1969, toimintasuunnitelmat vuosille 1969 ja 1971, yleiskokousten ptk 27.3.1969§9, 3.3.1970§5, 15.9.1970§6, 15.11.1971§3 ja 15-vuotisjuhlapuhe 28.1.1978. Katso myös Seppinen 2006, 256–257.
- ²⁶³ JSO, yleiskokouksen ptk 27.3.1969§5, lähetettyjen kirjeiden toisteet. Katso myös Lamberg 2004, 269–270.
- ²⁶⁴ JOS, asiakirja ASS:n toiminnasta keväällä 1969.
- ²⁶⁵ Jossilaiset-luettelo, 1970; Rentola 2005, 278.
- ²⁶⁶ JSO, yleiskokousten ptk 19.11.1968§6, 20.3.1969§6, 27.3.1969§3, 10.4.1969§5, 15.5.1969§5, 22.9.1969§3, 15.9.1970§9, 8.2.1971§6, 15.3.1971§3, 29.3.1971§5, toimintasuunnitelmat vuosille 1969 ja 1971, aluepoliittinen alustus 5.3.1971, viranomaisilta saapuneet huvilupapäätökset.
- ²⁶⁷ Asplund 2006, 100.
- ²⁶⁸ JYY, toimintakertomus 1969.
- ²⁶⁹ JYY, hallituksen ptk 23.6.1970§6.
- ²⁷⁰ JYY, hallituksen päätösluettelot 11.3.1971§19.
- ²⁷¹ JYY, hallituksen päätösluettelot 23.3.1970§3 ja liite 1.
- ²⁷² Esimerkiksi JYY, edustajiston ptk 15.4.1969§5, 9.12.1969§6, 16.3.1970§12, 22.9.1970§11, 2.2.1971§15, 2.3.1971§12; JYY, hallituksen päätösluettelot 2.4.1970 ja liite.
- ²⁷³ JYY, edustajiston ptk 16.3.1970§12.
- ²⁷⁴ JYY, hallituksen ptk 4.3.1970§11, 24.8.1970§9; hallituksen päätösluettelot 16.1.1970§1, 2.4.1970 ja liite, 23.6.1970§13 ja liite ”Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen kannanotto Jyväskylän keesään 1970, 24.6.1970), 15.10.1970§1.
- ²⁷⁵ Esimerkiksi JYL 14/1968.

²⁷⁶ JOS, Jossilaiset-tiedotus, syksy 1970.

²⁷⁷ Hallinnonuudistuskamppailu ja SYL:n kykenemättömyys luoda koko maata käsittäviä ja keskitettyjä mielenosoituksia johtivat lopullisemmin tilanteeseen, jossa paikalliset ylioppilaskunnat toimivat yksin tai yhteistyössä mutta joka tapauksessa ylioppilaskuntien liitosta irrallisina. Esimerkiksi Sundbäck 1991, 69; Kolbe 1996, 375–377; Kaarninen 2000, 118; Enbuske 2010.

²⁷⁸ Asplund 2006, 35, 102.

²⁷⁹ JYL 3.2.1969; JYL 1.3.1969, ”Laillista, kaikki on niin hirveän laillista”; JYY, hallitus, ”Hyväksyykö suomalainen oikeustaju omaisiin kohdistuvan koston?”, ”Perusteet ja avoin kirje”.

²⁸⁰ JYY, hallituksen ptk 7.11.1969§9. Valittuun uudistustoimikuntaan kuuluivat puheenjohtajana ylioppilaskunnan pääsihteeri Pekka Koskinen, opettajien ja henkilökunnan edustajina fysiikan professori (Juhani Kantele), liikuntapedagogiikan apulaisprofessori (Pentti Pitkänen), kasvatustieteen lehtori (Juhani Karvonen) ja hallintojohtaja (Matti Hietala) sekä opiskelijoiden edustajina ylioppilaslehden päätoimittaja (Seppo Niemelä) ja kolme poliittisista opiskelijajärjestöistä valittua miestä (Erkki Rahkola, Mikko Pyhälä ja Mikko Syrjänen). K-SIL 21.11.1969, ”Puheenjohtaja on pop ja vip Jyväskylässä yliopistossa hallinnon uudistustoiminnassa”.

²⁸¹ JYL 28.11.1970, ”Uusi uljas yliopisto nousee jo 1975?”; Asplund 2006, 100–101.

²⁸² Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 14–15.

²⁸³ Esimerkiksi JYL 1.3.1969; Aviisi 6.2.1970, ”Asiantuntijat vetivät vesiperän – tärkeintä on poliittinen luotettavuus”.

²⁸⁴ K-SIL 17.2.1969, 19.2.21969, 27.2.1969, 3.3.1969, JYL 1.3.1969. Katso tapahtumien kulusta Lamberg 2004, 314–320; JYY, hallituksen ptk 20.11.1968§21, 4.12.1968§9; Pyhälä 2002.

²⁸⁵ JYY, edustajiston ptk 15.4.1969§5.

²⁸⁶ JSO, lähetettyjen kirjeiden toistheet.

- ²⁸⁷ JYL 15.2.1969.
- ²⁸⁸ JYY, edustajiston ptk 21.1.1969§5.
- ²⁸⁹ Katso Alapuro 1997b, 7–8.
- ²⁹⁰ JYY, hallituksen päätösluettelot 20.2.1970§13 ja Pirjo Schadewitzin edustajistolle laatima muistio ”Kansainvälisestä ylioppilaspolitiikasta”; JYL 16.3.1968, ”JYY irti ISC:tä, JYY hallintoon”.
- ²⁹¹ JYY, edustajiston ptk 2.3.1971§7.
- ²⁹² JYY, toimintakertomus 1969.
- ²⁹³ Katso Rentola 1990, 255; Rentola 2005, 34–35, 46–51.
- ²⁹⁴ JYY, hallituksen ptk 15.5.1970§7 ja liite ”Kannanotto Saksojen tunnistamisesta”.
- ²⁹⁵ KSML 25.5., 2.7., 3.7., 16.7., 14.8.1969; HS 5.8.1969; Rantanen 2001, 89–91.
- ²⁹⁶ JYY, hallituksen ptk 9.7.1965§5, 28.7.1969§5, 4.8.1969§5.
- ²⁹⁷ JYY, hallituksen ptk 11.6.1969§23, 24.6.1969§21, 30.6.1969§5, 3.9.1969§9, 11, 12. Mainittakoon tässä, että JASY hoiti solidaarisuustyötä SNK:n solidaarisuusrahaston kautta. Sinne kertyneet varat ohjattiin edistyksellisille nuorisojärjestöille ja solidaarisuusliikkeille. JSO, yleiskokouksen ptk 22.9.1969§4.
- ²⁹⁸ JYY, hallituksen ptk 7.11.1969§12.
- ²⁹⁹ N.N. Jyväskylän FNL-ryhmälle vuodenvaihteessa 1969–1970, yksityisarkisto.
- ³⁰⁰ JYY, hallituksen ptk 21.1.1970; JYY, edustajiston ptk 4.2.1970§5. Katso myös Kolbe 1996, 375–377; Kaarninen 2000, 118.
- ³⁰¹ JYY, hallituksen ptk 13.5.1970§22, 24. Samassa kokouksessa ylioppilaskunta ratifioi Kambodža -julkilausuman.
- ³⁰² JYY, hallituksen ptk 23.6.1970§6.
- ³⁰³ JYY, hallituksen päätösluettelot 23.6.1970§13 ja 24.6.1970 päivätty liite ”Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen kannanotto

Jyväskylän kesään 1970”. Katso myös K-SIL 11.3.1970, ”Ihmisen ympäristö -kongressi Jyväskylän kesässä koskettaa kouriintuntuvasti jyvaskyläläisiä”; HBL 11.3.1970, ”Jyväskyläsommar med ny karaktär”; AL 11.3.1970, ”Jyväskylän Kesä – kansainvälinen”; JYL 16.6.1970, ”Jyväskylän Kesä – vallan väline”, KSML 30.6.1970, ”Lähtölaukaus Jyväskylän Kesään”.

³⁰⁴ JYY, hallituksen päätösluettelot 15.10.1970§1. Ulkoasiain valio-kunnan toimintasuunnitelma loppusyksyksi 1970.

³⁰⁵ JOS, vuosikokouksen ptk 11.2.1971, toimintakertomus vuodelta 1970; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 16–20.

³⁰⁶ Vertaa Rentola 2005, 147–148.

³⁰⁷ Mainittakoon, että Tampereelle lakkolaisten tueksi ilmestyi muuan nuorukainen, jota ei kaivattu. Tällä oli kuitenkin muassaan erikoinen ase, jota hän vilautteli: SKP:n punainen puoluekirja. Rentola 2005, 149.

³⁰⁸ JYY, hallituksen ptk 20.2.1970§4; Remes 1993, 50.

³⁰⁹ JYL 21.2.1970.

³¹⁰ JYL 21.2.1970; Remes 1993, 51; Asplund 2006, 74, 76, 79.

³¹¹ Sosialidemokraattisten opiskelijajärjestöjen keskusjärjestössä (SONK) käsitettiin, että virta vei vasemmalle. Siksi SDP:n johdolle esitettiin, että ylioppilaskuntiin oli muodostettava vasemmiston yhteisiä oppositio-organisaatioita vastustamaan nousevaa kommunismia sodanjälkeisen taistelun hengessä. Jos SDP:n johto asian ymmärsi, ratkaisut tehtiin liian myöhään. Katso Rentola 2005, 145–150.

³¹² JSO, toimintakertomus vuodesta 1970.

³¹³ JYY, edustajiston ptk 16.3.1970§12, 23.3.1970§7; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 17–18.

³¹⁴ JSO, yleiskokouksen ptk 3.3.1970§6, 29.3.1971§5, toimintakertomus vuodelta 1970.

- ³¹⁵ JYY, hallituksen päätösluettelot 2.4.1970, liite. Katso myös Enbuske 2010.
- ³¹⁶ Katso enemmän Peltonen (toim.) 1996.
- ³¹⁷ JYY, hallituksen ptk 4.3.1970§11, 5.3.1970§11.
- ³¹⁸ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 12–13, 26–30.
- ³¹⁹ Rentola 2005, 143–144. Katso myös Vihavainen 2005; Seppinen 2006, 260.
- ³²⁰ JOS, vuosikokouksen ptk 11.2.1971, toimintakertomus vuodelta 1970. Katso myös Rentola 2003, 103–106.
- ³²¹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 19.
- ³²² Vertaa Alapuro 1997b, 10; Lamberg 2004, 289.
- ³²³ Asplund 2006, 82–86.
- ³²⁴ Esimerkiksi JSO, yleiskokousten ptk 25.1.1971§5, 29.3.1971§5.
- ³²⁵ Esimerkiksi JSO, yleiskokousten ptk 8.9.1970§6, 3.11.1970§8, 24.11.1970§7.
- ³²⁶ JYL 13.3.1971.
- ³²⁷ Asplund 2006, 83–84, 87. Katso myös Kirjonen 2010, 79–81.
- ³²⁸ JOS, toimintasuunnitelma ja opintosuunnitelma, päiväämättömiä; Tiedote, syksy 1970.
- ³²⁹ Rentola 2005, 153; Vilkuna 2005a; Asplund 2006, 83, 86, 101.
- ³³⁰ JOS, Sosialismin strategia ja taktiikka -seminaarin tiedote, kevät 1971.
- ³³¹ JOS; Toverit-tiedotus, päiväämätön.
- ³³² Erola 2005, 39.
- ³³³ JSO, yleiskokouksen ptk 15.11.1971§3.
- ³³⁴ JSO, toimintasuunnitelma vuodelle 1969 ja yleiskokouksen ptk 29.3.1969§3.
- ³³⁵ JOS, asiakirja 'Solutoiminta', päiväämätön; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 11, 20–21.

- ³³⁶ JOS, Hyvä toveri -tiedote, kevät 1971.
- ³³⁷ JOS, JOS-tiedote, tammikuu 1971.
- ³³⁸ JOS, Jossilaiset-luettelo, 1970.
- ³³⁹ JSO, yleiskokousten ptk 20.3.1969§8, 29.3.1971§5.
- ³⁴⁰ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 19.
- ³⁴¹ TA 27.4.1971, 23.11.1971.
- ³⁴² Asplund 2006, 80–82.
- ³⁴³ Esimerkiksi Mäkinen 2005a.
- ³⁴⁴ JYL 13.2.1971, ”Lehdet”.
- ³⁴⁵ Remes 1993, 38–39; Lamberg 2004, 287–290; Asplund 2006, 18–19.
- ³⁴⁶ JYL 13.2.1971, Vladimir, ”Winstonit” ja Delatorin pakina.
- ³⁴⁷ Esimerkiksi JYL 16.6.1970, ”Jyväskylä Kesä – vallan väline”.
- ³⁴⁸ JYY, edustajiston ptk 22.9.1970§11, 2.2.1971§15, 2.3.1971§12. Asplund 2006, 88.
- ³⁴⁹ JYL 9.9.1970, ”Yliopisto tarvitsee rehtorin”.
- ³⁵⁰ Asplund 2006, 85.
- ³⁵¹ JYL, vappunumero 1971.
- ³⁵² JSO, yleiskokouksen ptk 20.4.1971§9.
- ³⁵³ Katso esimerkiksi Vihavainen 2005, 90–114.
- ³⁵⁴ Mäkinen 2005a.
- ³⁵⁵ JOS, toimintasuunnitelma, päiväämätön.
- ³⁵⁶ JOS, säännöt §2.
- ³⁵⁷ Vertaa Mäki-Kulma 2004, 80.
- ³⁵⁸ Sundbäck 1991, 25–29; Asplund 2006, 46–48.
- ³⁵⁹ JYL 26.4.1969; Asplund 2006, 49.
- ³⁶⁰ JOS, asiakirja ’Opiskelijoiden ja työläisten yhteistoiminta’, 10.3.1969.

- ³⁶¹ JYY, hallituksen ptk 9.10.1969§13; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 18.
- ³⁶² JOS, toimintasuunnitelma, päiväämätön.
- ³⁶³ JOS, vuosikokouksen ptk 13.2.1972, toimintakertomus vuodelta 1971; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 22–23.
- ³⁶⁴ JYY, hallituksen päätösluettelot 11.3.1971, liite; Asplund 2006, 86.
- ³⁶⁵ Vilkuna 2005a; Asplund 2006, 90–94.
- ³⁶⁶ JYY, hallituksen ptk. 11.3.1971§14; Rentola 2005, 373; Asplund 2006, 95–97.
- ³⁶⁷ Asplund 2006, 50–51.
- ³⁶⁸ JYY, hallituksen ptk 10.4.1969§15, 24.4.1969§9; JYY, edustajiston ptk. 23.4.1969§13; JYL 26.4.1969.
- ³⁶⁹ JYL 26.4.1969; Asplund 2006, 50.
- ³⁷⁰ JYL 10.5.1969. Katso myös Remes 1993, 53–54 ja Asplund 2006, 51–53, 80, 88.
- ³⁷¹ Asplund 2006, 88.
- ³⁷² JOS, säännöt §11.
- ³⁷³ N.N:n kertomus JOS:n kokoukselle Jyväskylän kd. kunnallisjärjestön vuosikokouksesta. Kertomus käsitteli erityisesti luonnosta liikenneohjesäännöksi, jonka valmistelussa N.N. oli ollut mukana ja jolla yritettiin vähentää moottoriliikenteen viihtyvyydelle ja jalankulkijoille aiheuttamia haittoja.
- ³⁷⁴ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 10, 12–13; Rentola 2005, 298.
- ³⁷⁵ JSO, yleiskokousten ptk 20.3.1969§6, 22.9.1969§3, 26.1.1970§3, 3.3.1970§7, 25.1.1971§8, 3.3.1971§4, 15.3.1971§4, 29.3.1971§5, 15-vuotisjuhlapuhe 28.1.1978. Kulttuurityö jäi vähemmälle huomiolle. Omissa tilaisuuksissa sauna, olut ja makkara olivat kestävimpiä kulttuurihyödykkeitä.

- ³⁷⁶ JYY, edustajiston ptk 21.1.1969§5; hallituksen päätösluettelot 27.1.1971.
- ³⁷⁷ KSML 2.2.1970.
- ³⁷⁸ HS 5.2.1970; JYL 5.2.1970.
- ³⁷⁹ Vertaa Raittinen 2001,40–41.
- ³⁸⁰ JYY, hallituksen päätösluettelot 16.1.1970§1, 4.2.1970§1.
- ³⁸¹ KSML 7.7., 8.7.1970.
- ³⁸² JYY, hallituksen ptkt 4.3.1970§14, 23.3.1970§7, 15.4.1970§8; hallituksen päätösluettelot 21.1.1970§13, 23.3.1970§3, liite 1.
- ³⁸³ Katso esimerkiksi Ala-Ketola 1988, 35.
- ³⁸⁴ JYL 5.2.1970; JYL 13.2.1971, pääkirjoitus, ”Pakkanen ei vierailut Talvessa”; ote Erkki Tuomisen esitelmästä, ”Todellinen vaihtoehto EEC:lle – SEV” ja lyhennelmä Kaarle Nordenstrengin suomalaisen pääoman lehdistösidoksia tarkastelleesta esitelmästä Jyväskylän Talvessa.
- ³⁸⁵ JOS, Jossilainen-tiedotus, päiväämätön.
- ³⁸⁶ JOS, tiedote, tammikuu 1971; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 25.
- ³⁸⁷ Setälä 1970. Katso Hyvärinen 1994, 87–.
- ³⁸⁸ Tammikuussa 1971 sosialistisen opiskelijaliikkeen sisällä kaikki näytti vielä hyvältä – siitäkkin huolimatta, että JOS:n uudenvuodentervehdys oli jätetty SKP:n lahkolaisten hallitsemaan ja enemmistökommunistien paheksumaan Tiedonantajaan. TA 22.12.1970.
- ³⁸⁹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 5–7.
- ³⁹⁰ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 11, 13, 23–24, 31.
- ³⁹¹ Esimerkiksi TA 27.4.1971, 23.12.1971, 29.4.1972, 28.12.1972.
- ³⁹² JOS, JOS-info, kevät 1971.
- ³⁹³ JOS, JOSSILAISET-lennäkki, syksy 1971.
- ³⁹⁴ Lamberg 2004, 281.

- ³⁹⁵ JYL 9.10.1971, Kirjeitä kaukaa, ”Yhteistyön ehdoista”.
- ³⁹⁶ JOS, JOSSILAISET-lennäkki, syksy 1971.
- ³⁹⁷ JYL 3.11.1971; Asplund 2006, 97–98.
- ³⁹⁸ JSO, lähetettyjen kirjeiden toisteet, kannanotot 23.1.1972.
- ³⁹⁹ JOS, vuosikokous 13.2.1972§3; toimintakertomus vuodelta 1971; Asplund 2006, 98.
- ⁴⁰⁰ JOS, JOS-tiedote, tammikuu 1971. 18.2.1971 käsiteltiin JOS:n kokouksessa SOL:n periaateohjelmaa.
- ⁴⁰¹ JOS, yleiskokous 22.4.1971, kannanotto ’Tuomio hajottajille’.
- ⁴⁰² JOS, Hyvä toveri -lennäkki, 1972. Katso myös Jyväskylän opiskelevat sosialistit 1964–1974, 5.
- ⁴⁰³ JOS, vuosikokouksen ptk 13.2.1972§2.
- ⁴⁰⁴ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 38–39. Taisteluohjelman merkityksestä katso Mäki-Kulmala 2004, 38–39, 45.
- ⁴⁰⁵ ”JOS – kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi”, luvut 1 ja 3.
- ⁴⁰⁶ JSO, lähetettyjen kirjeiden toisteet, jäsenluettelot, yleiskokouksen ptk 27.9.1971§7, 15-vuotisjuhlaesitelmä 28.1.1978.
- ⁴⁰⁷ JSO, yleiskokouksen ptk 14.2.1972§4.
- ⁴⁰⁸ JSO, yleiskokouksen ptk 2.10.1972§8.
- ⁴⁰⁹ JSO, vaaliseminaarin julkilausuma 23.1.1972, yleiskokouksen ptk 21.2.1972§10, vaalineuvotteluiden ptk 20.9.1972§5, 26.9.1972§4, 29.9.1972§2, 3.10.1972§3. Katso myös Seppinen 2006, 256–257.
- ⁴¹⁰ JOS, vuosikokous 13.2.1972§7. Katso myös Kirjonen 2010.
- ⁴¹¹ JSO, yleiskokouksen ptk 30.10.1972§9.
- ⁴¹² Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 24, 28.
- ⁴¹³ JOS:n ideaa toteutettiin seminaarein ja opintopiirein, jossa jakoa SKP:n enemmistöläisiin ja vähemmistöläisiin taikka SKDL:n kommunisteihin ja sosialisteihin ei tunnettu. Yliopisto-opiskelijat olivat edel-

leen tervetulleita SKDL:n Keski-Suomen piirin toimistoon Puutarhakadulle opintokursseille, ja yliopistolla järjestettiin Engels-seminääri, jossa kohta eri linjoille ajautuneet maisteri Pauli Pirttimäki, Sirola-opiston opettaja Erkki Rautee ja tutkimussihteeri Oiva Björkbacka alustivat Engelsin työn historiallisesta merkityksestä, dialektiikasta ja historiallisesta materialismista. JOS, Monisteita; toimintasuunnitelma, päiväämätön; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 21.

⁴¹⁴ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 25.

⁴¹⁵ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 27–28.

⁴¹⁶ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 26, 28–29, 31.

⁴¹⁷ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 19.

⁴¹⁸ JOS, vuosikokous 13.2.1972§8, 9, 11, kannanotto ”Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit ja SKDL”; JOS, vuosikokous 18.2.1973§1–32.

⁴¹⁹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 41.

⁴²⁰ Katso esimerkiksi Kolbe 1996, 465; Kalmakurki 2000, 153.

⁴²¹ Katso Asplund 2006, 125, 129–130.

⁴²² JOS, jäsenkirje 8.2.1973; JOS:n osastotiedote 1973.

⁴²³ JOS:n jäsenistöä kehoitettiin osallistumaan Talven tilaisuuksista Jorma Sipilän luentoön työttömyydestä osana kapitalismia ja Seppo Toiviaisen luentoön taloudesta ja työttömyydestä. Asiasta etukäteen alusti punaperjantaisissa neuvottelukunnan varapuheenjohtaja. JOS, jäsenkirje 8.2.1973.

⁴²⁴ JOS, vuosikokous 18.2.1973§9–11.

⁴²⁵ JOS, vuosikokous 18.2.1973§27, ”Toimintayhtenäisyyteen kansandemokraattisessa liikkeessä Keski-Suomessa”.

⁴²⁶ JOS, JOS-info, tammikuu 1973.

⁴²⁷ Esimerkiksi TA 29.4.1972, 28.12.1972.

⁴²⁸ JOS, jäsentiedote 8.12.1972.

- ⁴²⁹ JSO, yleiskokouksen ptk 2.10.1972§3, Hyvät Toverit -tiedote 19.8.1972.
- ⁴³⁰ JSO, yleiskokouksen ptk 14.2.1972§4.
- ⁴³¹ JSO, Hyvät Toverit -tiedotteet 25.4.1972, 19.8.1972.
- ⁴³² JSO, 15-vuotisjuhlaesitelmä 28.1.1978.
- ⁴³³ Esimerkiksi JYY, hallituksen ptk 14.2.1973§12, 19.
- ⁴³⁴ JSO, yleiskokouksen ptk 6.3.1972§8, 10.4.1972§8, 2.10.1972§12, 23.10.1972§19, 20.10.1972§11, JSO:n ja JOS:n välisten vaalineuvotteluiden ptk 15.9.–2.10.1972.
- ⁴³⁵ JSO, yleiskokouksen ptk 22.11.1972§7, lähetettyjen kirjeiden tois-teet.
- ⁴³⁶ JYL 29.4.1972.
- ⁴³⁷ JYY, hallituksen ptk 29.6.1972§9, 13.11.1972§14.
- ⁴³⁸ JYY, hallituksen päätösluettelot 2.3.1972.
- ⁴³⁹ Katso Lamberg 2004, 399–402.
- ⁴⁴⁰ Esimerkiksi JYY, hallituksen ptk 4.5.1972§19:7.
- ⁴⁴¹ Me syytämme imperialisteja -tilaisuus 5.3.1972. JSO, yleiskokouk-sen ptk 21.2.1972§10.
- ⁴⁴² JYY, hallituksen ptk 4.5.1972§9, 9.5.1972§8, 8.11.1972§17; JSO, yleiskokouksen ptk 10.4.1972§14, 11.9.1972§10; Katso myös Lam-berg 2004, 402–404.
- ⁴⁴³ Esimerkiksi JOS:n vuosikokous 18.2.1973§29, ”Kannanotto Indo-kiinan tilanteesta”. JOS-informaatio 1973.
- ⁴⁴⁴ Esimerkiksi JYL 9.10.1971, ”Uutta puppua porvaririntamalta”, jos-sa JYY, hallitus palautti pojat (porvaririntaman) maan pinnalle; JYL 9.10.1971, Kirjeitä kaukaa, ”Yhteistyön ehdoista”.
- ⁴⁴⁵ JYY, edustajiston ptk 7–8.12.1971§12.
- ⁴⁴⁶ JSO, yleiskokouksen ptk 23.3.1972§6.

- ⁴⁴⁷ Esimerkiksi JYL 21.10.1972. Katso enemmän Havila 2003, 235–240.
- ⁴⁴⁸ Esimerkiksi JYY, hallituksen ptk 16.9.1972§8, 15.5.1973§8.
- ⁴⁴⁹ JYY, hallituksen päätösluettelot 5.10.1971§6 ja liite.
- ⁴⁵⁰ Havila 2003, 233–234; Lamberg 2004, 326; Asplund 2006, 107.
- ⁴⁵¹ Esimerkiksi JYL 22.4.1972.
- ⁴⁵² JYY, hallituksen ptk 1.10.1973§10.
- ⁴⁵³ JYY, hallituksen ptk 4.5.1972§
- ⁴⁵⁴ JYL 13.5.1972, ”Fasisimi ajoissa aisoihin – oikeistovaara on torjuttava”.
- ⁴⁵⁵ JYL 13.5.1972, ”Oikeistovaara kasvaa”.
- ⁴⁵⁶ JSO, yleiskokouksen ptk 21.2.1972§10; Lamberg 2004, 403.
- ⁴⁵⁷ JYY, hallituksen ptk 4.5.1972§10.
- ⁴⁵⁸ JYY, hallituksen ptk 26.4.1972§11, 16; JYL 29.4.1972; Lamberg 2004, 270–271.
- ⁴⁵⁹ JYY, hallituksen ptk 27.4.1973§6.
- ⁴⁶⁰ JYY, hallituksen ptk 1.11.1972§7, 3.12.1973§5. Katso myös Seppinen 2010, 260–263, 369–370.
- ⁴⁶¹ JYY, hallituksen ptk 8.8.1973§9, 15.8.1973§7. Katso myös Lamberg 2004, 406.
- ⁴⁶² JYY, hallituksen ptk 27.11.1972§29.
- ⁴⁶³ JYY, hallituksen ptk 3.12.1973§5.
- ⁴⁶⁴ JOS, vuosikokous 18.2.1973, Toimintakertomus vuodelta 1972, luku 3.
- ⁴⁶⁵ Asplund 2006, 132–133, 136.
- ⁴⁶⁶ JSO, lähetetyt kirjeet, lokakuu 1972, marraskuu 1972.
- ⁴⁶⁷ Asplund 2006, 139.
- ⁴⁶⁸ JYL 8.5.1971, ”Latinan pro-pakko pois humanistisestakin”.

- ⁴⁶⁹ JYL 11.9.1971.
- ⁴⁷⁰ JOS, vuosikokous 13.2.1972§11, kannanotto ”Yleisdemokraattiseen rintamaan”.
- ⁴⁷¹ Esimerkiksi Erola 2005.
- ⁴⁷² Esimerkiksi JOS – Kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi, luku 5.1; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 31.
- ⁴⁷³ Asplund 2006, 107, 139; Lamberg 2004, 300.
- ⁴⁷⁴ JOS-informaatio 1973.
- ⁴⁷⁵ JOS, jäsentiedote 6.11.1972.
- ⁴⁷⁶ JOS-lehti 1972.
- ⁴⁷⁷ JYL 9.10.1971.
- ⁴⁷⁸ JOS-lehti 1972.
- ⁴⁷⁹ JOS, kannanotto ”Demokraattinen hallinnonuudistus vaarassa!”, marraskuu 1972. Katso myös Kolbe 1996, 465–466.
- ⁴⁸⁰ Katso esimerkiksi Hyvärinen 1994b, 67–75; Mäki-Kulmala 2004, 38–39, 45.
- ⁴⁸¹ Asplund 2006, 107, 111–112.
- ⁴⁸² JYY, hallituksen ptk 1.10.1973§7. Katso kehityksestä tarkemmin Silventoinen 2001, 81–86; Lamberg 2004, 322–334; Asplund 2006, 99–121.
- ⁴⁸³ Esimerkiksi JOS, vuosikokous 13.2.1972§11, ”JOS:n kannanotto SKP:n 16. edustajakokouksen poliittiseen asiakirjaan”. Katso Hyvärinen 1994b, 80–85.
- ⁴⁸⁴ JYY, hallituksen päätösluettelot 1973, liitteet.
- ⁴⁸⁵ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 40–41.
- ⁴⁸⁶ Asplund 2006, 139; Lamberg 332–333.
- ⁴⁸⁷ JOS, vuosikokouksen ptk 18.2.1973§28 ”Yleispoliittinen kannanotto” sekä toimintakertomus vuodelta 1972.

⁴⁸⁸ JOS, vuosikokouksen ptk 18.2.1973§28, luonnos opiskelijapoliittiseksi kannanotoksi ”Tinkimättömään yhteistyöhön opiskelijoiden etujen ja oikeuksien puolesta”.

⁴⁸⁹ Katso Hyvärinen 1994b, 84.

⁴⁹⁰ JOS, JOS-info, tammikuu 1973. Katso myös Asplund 2006, 119.

⁴⁹¹ Asplund 2006, 125.

⁴⁹² Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 20.

⁴⁹³ JOS – kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi, luku 3.3.

⁴⁹⁴ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma 28.9.1972.

⁴⁹⁵ JOS, jäsentiedotteet 19.1.1973, 8.2.1973.

⁴⁹⁶ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 33–35.

⁴⁹⁷ Suominen 1997, 240–250; Lind 1998, 25, 36–38. Ammattiyhdistysorganisaatioina olivat Tutkijaliitto, Demokraattiset koulutyöntekijät, Sosialistinen terveysrintama, Kulttuurityöntekijäin liitto, Teknisten sosialistinen yhdistys ja Demokraattiset lakimiehet, joista tosin viimeksi mainitussa mukana olivat kolmikantaperiaatteen mukaan kansandemokraatit, sosiaalidemokraatit ja keskustalaiset.

⁴⁹⁸ JOS, osastotiedote 15.–21.10.1972.

⁴⁹⁹ JOS, jäsentiedote 19.1.1973. Katso myös Kirjonen 2010, 134–139.

⁵⁰⁰ JOS, päiväämätön opiskelijapoliittinen kannanotto ”Tinkimättömään yhteistyöhön opiskelijoiden etujen ja oikeuksien puolesta”; Musta kirja.

⁵⁰¹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 2–3.

⁵⁰² Esimerkiksi JOS – Kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi, luku 4; Ruotsalo & Toikka 1972, 32–68.

⁵⁰³ JOS – kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi, luvut 2 ja 3.2.

- ⁵⁰⁴ JOS, vuosikokous 18.2.1973, toimintakertomus vuodelta 1972, luku 3.
- ⁵⁰⁵ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma 28.9.1972; Koulutuksen ja kulttuuritoimen toimintasuunnitelma kevääksi 1973.
- ⁵⁰⁶ Esimerkiksi JOS, vuosikokous 18.2.1972. Toimintakertomus vuodelta 1972.
- ⁵⁰⁷ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelmat 1971 ja 1972. JYL 22.1.1972, ”Ohimennen”; Vilku 2005a.
- ⁵⁰⁸ Erityisen runsaasti sitaatteja kylvettiin Tiedonantajan vappu- ja uudenvuodentervehdysten yhteyteen.
- ⁵⁰⁹ JOS, jäsentiedote 8.12.1972.
- ⁵¹⁰ JOS, jäsentiedote 19.1.1973; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 39.
- ⁵¹¹ JOS, jäsentiedote 8.2.1973.
- ⁵¹² JOS, vuosikokouksen esityslista 18.2.1973§24; jäsentiedote 8.2.1973.
- ⁵¹³ Esimerkiksi JOS, jäsentiedote 8.12.1972.
- ⁵¹⁴ Esimerkiksi JOS, jäsenkokouksen esityslista 23.1.1973.
- ⁵¹⁵ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma 28.9.1972.
- ⁵¹⁶ JOS, vuosikokous 18.2.1973. Vuoden 1972 tilinpäätös ja talousarvio vuodelle 1973.
- ⁵¹⁷ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma 28.9.1972; vuosikokous 18.2.1973, toimintakertomus vuodelta 1972, luku 3; Koulutuksen ja kulttuuritoimen toimintasuunnitelma kevääksi 1973.
- ⁵¹⁸ JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelma 28.9.1972; vuosikokous 18.2.1973 toimintakertomus vuodelta 1972; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 31.
- ⁵¹⁹ Esimerkiksi Lamberg 2004, 324–326; Asplund 2006, 108.
- ⁵²⁰ JOS, jäsentiedote 6.11.1972.

- ⁵²¹ JOS, JOS-ohjesääntö.
- ⁵²² JOS, JOS-info, tammikuu 1973.
- ⁵²³ Esimerkiksi JOS, jäsentiedotteet 27.9.1972, 6.11.1972, 8.12.1972, 19.1.1973, 8.2.1973 ja osastotiedotteet 15.–21.10.1972, 5.–11.11.1972, 19.–25.11.1972.
- ⁵²⁴ Esimerkiksi JOS – Kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi, luvut 4 ja 6.
- ⁵²⁵ JSO, yleiskokouksen ptkt 25.9.1972§12, 2.10.1972§2, 30.11.1972§9.
- ⁵²⁶ JSO, yleiskokouksen ptk 25.9.1972§7–8.
- ⁵²⁷ JSO, yleiskokouksen ptk 2.10.1972§2.
- ⁵²⁸ JSO, yleiskokouksen ptk 30.11.1972§11.
- ⁵²⁹ JSO, yleiskokouksen ptk 2.10.1972§11.
- ⁵³⁰ JSO, yleiskokouksen ptk 30.11.1972§9.
- ⁵³¹ JSO, yleiskokousten ptkt 13.9.1971§7, 10.4.1972§14, 30.11.1972§4–8, 15-vuotisjuhlaesitelmä 28.1.1978.
- ⁵³² JSO, yleiskokouksen ptk 2.10.1972§3.
- ⁵³³ Katso Roos 2005a, 60, 96; Rentola 1990, 257–259; JSO:n 15-vuotisjuhlapuhe 28.1.1978.
- ⁵³⁴ Esimerkiksi Matikainen 2005b, s. 158.
- ⁵³⁵ JYY, vuosikertomukset 1973, 1975, 1977; Lamberg 2004, 399. Tätä vasten ymmärtää sen, miksi jälkikäteisarvioissa kommunistien ja sosialistien – etenkin nuortaistolaisten – merkitys on noussut mielikuvituksellisiin mittoihin.
- ⁵³⁶ JOKA, yleiskokouksen ptk 18.9.1974§6, 9.
- ⁵³⁷ JOKA, kannanotto syksyllä 1973; Manifesti 1/74; JOKA:n puheenjohtajan kirje JOS:lle syksyllä 1973.
- ⁵³⁸ JYL 26.10.1973.
- ⁵³⁹ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 29.

- ⁵⁴⁰ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 6.
- ⁵⁴¹ JOKA-tiedote.
- ⁵⁴² JOS, saapuneet kirjeet.
- ⁵⁴³ Esimerkiksi JOS, vaaliaineisto vuodelta 1974.
- ⁵⁴⁴ KU 8.10.1975 ”Vaaliyhteistyöhön ei päästy Jyväskylässä”; JOKA, vaaliarvio 1975.
- ⁵⁴⁵ JOKA:n ja JOS:n sopimukset syksyllä 1975 ja syksyllä 1976.
- ⁵⁴⁶ JOS, asukasneuvostovaaliesite vuodelta 1974. Vertaa Hyvärinen 1994a, 332–334.
- ⁵⁴⁷ Vertaa Mäki-Kulmala 2004, 31–54.
- ⁵⁴⁸ JYY, vuosikertomukset 1970–1979.
- ⁵⁴⁹ JSO, jäsenluettelot 1972–1977; JOS, jäsentiedustelulomakkeita.
- ⁵⁵⁰ Katso Rentola 2003, 103–106; Kontula 2004, 235–241.
- ⁵⁵¹ Aurora 1–2/74; Kollekti 2/74; Kollekti 2/76. Katso Roos 2005b. Vertaa Lagerbohm 2004.
- ⁵⁵² Vertaa Rentola 1990, 253.
- ⁵⁵³ JOKA, jäsenhakemukset 1977–1978.
- ⁵⁵⁴ Kontula 2004, 235.
- ⁵⁵⁵ JOS, toimintakertomus vuodelta 1974.
- ⁵⁵⁶ Katso enemmän Hyvärinen 1994b.
- ⁵⁵⁷ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luvut 5–6; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 6.
- ⁵⁵⁸ JOS-informaatio 1974.
- ⁵⁵⁹ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 1–3.
- ⁵⁶⁰ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 32, 36–38.
- ⁵⁶¹ Esimerkiksi JOS, Fokus-ainejärjestön ohjelma vuodelle 1974.
- ⁵⁶² JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 9; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 9.

- ⁵⁶³ JOS-Informaatio uusille opiskelijoille 1974; JOS-lehti 1972 ”Politiikan suuntaa muutettava! Liity rintamaan.”; JOS, vuosikokouksen ptk. 22.–23.2.1974; toimintakertomus vuodelta 1974.
- ⁵⁶⁴ JOS, järjestötietokysely, 9.4.1975; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 13; JOS-Informaatiot 1973–1977; toimintakertomukset vuosilta 1975–1976.
- ⁵⁶⁵ JOS, toimintakertomus vuodelta 1974.
- ⁵⁶⁶ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 8.2.6; JOS, toimintakertomus vuodelta 1974; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 13.
- ⁵⁶⁷ JOS, järjestötietokysely 1975.
- ⁵⁶⁸ Esimerkiksi JOS, toimintasuunnitelma keväälle 1973.
- ⁵⁶⁹ JOS, vuosikokouksen ptk. 20.2.1977, ”Päätöslauselma JOS, taloushoidosta”; tili- ja tuloslaskelmat vuosilta 1975–1976.
- ⁵⁷⁰ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 11, 13.
- ⁵⁷¹ Heijastus 3/74; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1975.
- ⁵⁷² KU 21.3.1973, ”Jyväskylän JOKA. Opiskelijat järjestäytyvät”.
- ⁵⁷³ JYL 24.3.1973, ”Jyväskylän opiskelevat kansandemokraatit SKDL:n tunnetuksi tekemisen puolesta”.
- ⁵⁷⁴ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 34.
- ⁵⁷⁵ JOKA, perustamiskokouksessa 18.3.1973 hyväksytty perustamisasiakirja; Yhteisrintama 3/73, ”JOKA, perustamisasiakirja”, ”Jyväskylään kd-opiskelijajärjestö”.
- ⁵⁷⁶ JYL 24.3.1973.
- ⁵⁷⁷ KU 4.4.1973, ”Jyväskylän Opiskelevat Kansandemokraatit. Koko demokraattinen rintama hallinnonuudistuksen puolesta”; KU 11.4.1973, ”JOKA. Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta”.
- ⁵⁷⁸ Kun Jyväskylän opiskelevia kansandemokraatteja perustettiin, JOS:n sihteeristö lähetti jäsenistölle kahden viikon tapahtumakalenterin ja opiskelijapoliittisen tilannearvion. Niissä korostettiin EEC-vas-taisuutta YYA-hengessä, maailman nuorison festivaaleja, JOS:n kehittä-

tämistä ja pohdittiin kansandemokraattisen liikkeen tilaa. JOKA:n ilmestymisen vastapainoksi osallistuttiin Vietnamin avustusjunaan, pidettiin suuri jäsenkokous, kuultiin työttömien satamatyöläisten puheenvuoroja, Mikkelin demokraattisten nuorten ohjelmaryhmää ja JOS-Agitin cover-työväenmusiikkia työehtosopimuspuhertajantaina sekä juhlittiin 25-vuotiaasta YYA-sopimusta YYA-puhertajantain muodossa ja katsomalla ”maailman parasta elokuvaa Panssarilaiva Potemkinia”. JOS, jäsentiedote 16.3.1973; JOS, vuosikertomus vuodelta 1973, luku 2.3.

⁵⁷⁹ JOS, kannanotto 22.3.1973 ”JOS sanoutuu irti ns. Jyväskylän opiskelijavain kansandemokraattien toiminnasta”.

⁵⁸⁰ Uusi Jyväskylän lehti 18.4.1973, nimimerkki Ekin poliittinen kolumni.

⁵⁸¹ Kasvattaja 1/73.

⁵⁸² Tiedonantaja 29.3.1973, ”JOKA:n perustaminen tuomitaan. JOS voimakkaana ETEENPÄIN”.

⁵⁸³ JYL 31.3.1973, ”Organisaatio- ja konfliktikäytäntöä”; JOKA:n muistio ”Totuus JOKA:sta ja sen perustamisesta”.

⁵⁸⁴ KU 6.9.1973, ”JOKA on valmiina syksyn kamppailuun”; KSLM 4.10.1973, ”Vasemmisto hajalle myös Jyväskylän yo-vaaleissa”; KU 5.10.1973, ”JOS:n asenne yhteistyöhön omalaatuinen”, KU 5.10.1973 ”Vasemmiston yhteistyö kariutui JYY, vaaleissa”; KU 5.10.1973, ”JOKA syrjinnän kohteena J:kylässä”; JYL 29.9.1973; Yhteisrintama 4/73, ”JOKAlla menee hyvin”.

⁵⁸⁵ JOS, kannanotto 12.10.1973 Yhteisrintama-juhlan johdosta.

⁵⁸⁶ SOL:n järjestötietokysely, vastattu 9.4.1975.

⁵⁸⁷ JOKA, luettelo KOJ:lle toimihenkilöistä; toimintakertomus 010575–310476.

⁵⁸⁸ JOKA, toimintasuunnitelma keväälle 1973, II luku.

⁵⁸⁹ JOKA, yleiskokousten ptkk 16.3.1974§4, 16.3.1975§5, 1.2.1976§5.

⁵⁹⁰ JOKA, yleiskokousten ptkt 16.3.1974§5–16; JOKA-tiedote 1974; JOKA:lle saapuneet kirjeet ja tervehdykset.

⁵⁹¹ JOKA, yleiskokouksen ptk 16.3.1975§13–14.

⁵⁹² JOKA, syksyn 1973 toimintasuunnitelma; luettelot toimihenkilöistä; johtokunnan ptkt 22.3.1974§4, 5.4.1974§5, 6.5.1974§9.

⁵⁹³ JOKA, johtokunnan ptkt 4.3.1975§11, 16.3.1975§4, 17.3.1975§4, 24.3.1975, 1.2.1976§4–7, 3.2.1976§5, 9; korkeakoulupoliittisen jaoston tiedotteet; koulutusjaoston asiakirjat.

⁵⁹⁴ JOKA, toimintakertomukset; raportti järjestön toiminnasta ajalta 010575–310476; JOKA, luettelot yhteyshenkilöistä 1973–1974; johtokunnan ptk 13.1.1976§5.

⁵⁹⁵ JOKA, syksyn 1973 toimintasuunnitelma; yleiskokousten ptkt 16.3.1974§15, 8.4.1975§5.

⁵⁹⁶ JSO, Jäsenluettelot 1971, 1974.

⁵⁹⁷ Vertaa Lagerbohm 2004; Roos 2005b, 2.

⁵⁹⁸ Vuonna 1974 katsottiin, että edellisvuotinen päätös irtisanoutua kaikista yliopiston hallintoelimistä oli typerä idealistinen virhearviointi, joka johti järjestöllisen kehityksen pysähtymiseen. Paluu päättäjäksi tuli siten ajankohtaiseksi – mutta samassa päätöstä jälleen pyörrettiin. Toisaalta tässä näkyi se, että nuortaistolainen liike hyväksyi aikaisemmin tapahtuneet virheet, mutta oli nykymuodossaan virheetön. Virheettömyys ja erehtymättömyys olivat nyt historiallisen kokemuksen tulosta.

⁵⁹⁹ JOS, toimintasuunnitelma keväälle 1973; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 7; JOS:n toimintasuunnitelma vuodelle 1975; JOS, toimintakertomus vuodelta 1975; JOS, vuosikokouksen 29.2.1976 päätöslauselma.

⁶⁰⁰ Esimerkiksi JOS, yhteiskuntatieteellisen osaston ja ainejärjestö Fokuksen ohjelma vuodelle 1974.

⁶⁰¹ JOS, toimintakertomus vuodelta 1975; JOS, vuosikokouksen 29.2.1976 päätöslauselma; Suuntaaja 2/74; Heijastus 1/75 ”Psykologian osaston kehittämisen puolesta”; Liike 1/75; JOS, taloustieteiden osaston toimintasuunnitelma; YT-info 1975; YT-info 27.9.1976.

⁶⁰² Esimerkiksi vuonna 1975 tehdyssä kartoituksessa havaittiin, että edellisvuoden lopulla osastoissa kaadereita oli seuraavasti: Matematiikan, fysiikan, tilastotieteen ja tietojenkäsittelyn osastossa 44 kaaderialue (joukkopohja 1000), kemian ja biologian osastossa 13 (250), historian, suomen ja taideaineiden osastossa 37 (300), kielten osastossa 33 (900), kasvatustieteiden osastossa 53 (1000), psykologian osastossa 39 (400), yhteiskuntatieteiden osastossa 83 (800) ja liikunnan osastossa 7 (400).

⁶⁰³ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luvut 1, 7.2; Kasvattaja 3/73 ”Liity rauhanpuolustajiin”; Liike 2/75 ”Järjestäydy rauhankomiteaan”; Heijastus 2/75 ”Suomen rauhanpuolustajat”.

⁶⁰⁴ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 1.7.

⁶⁰⁵ JOS, SOL:n järjestötietokysely, vastattu 9.4.1975.

⁶⁰⁶ JOS, luettelo JYY:n piirissä toimivista poliittisista yhdistyksistä, harrastuskerhoista ja tiedekunta- ja ainejärjestöistä sekä niiden toimihenkilöistä 1973; johtokunnan ptk 1972–1974; osastojen ptk 1973–1974; opintokerhojen toimintakertomukset; SOL:n järjestötietokysely JOS:lle, vastattu 9.4.1975; JSO, kirjeet 1974–1978; luettelot.

⁶⁰⁷ JOS, saapuneet kirjeet, päiväämätön keväältä 1974.

⁶⁰⁸ Esimerkiksi Vesikansa 2005, 13.

⁶⁰⁹ JSO, johtokunnan opintokerhon toimintakertomus 1975–1976, korkeakoulupoliittisen jaoston opintokerhon toimintakertomus 1975–1976, sosiaalipoliittisen opintokerhon toimintakertomus 1976–1977; luettelo JSO:n organisaatiosta; muut konseptit; johtokunnan ptk 2.3.1973§4, liite 1.

⁶¹⁰ Esimerkiksi JSO, matemaattis-luonnontieteellisen osaston ptk 20.11.1973§6; lähetettyjen kirjeiden tositteet.

- ⁶¹¹ JSO, Opintokerhojen toimintakertomukset vuosilta 1973–1974; P. V:n laatima yleispoliittinen tilannearvio vuodelta 1975; Aluepolitiikkaa käsittelevä esitelmä vuodelta 1978.
- ⁶¹² Aktiivisin osasto sijoittui matemaattis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan. Sen osasto rakensi oman opintokerhon, käsitteli järjestön ylä-tason esityksiä, laati kollektiivisesti osastolehteä. JSO ja laati yleispoliittisia tilannearvioita, matemaattis-luonnontieteellisen osaston ptk 1973–1974.
- ⁶¹³ JOS, kannanotto 22.3.1973 ”JOS sanoutuu irti ns. Jyväskylän opiskelevien kansandemokraattien toiminnasta”; JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 8.2; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 8.2; JOS, toimintakertomus vuodelta 1974; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 10–11.
- ⁶¹⁴ Esimerkiksi Selviytymisaineisto opiskelijoille, 7.
- ⁶¹⁵ JOS, jäsentiedote, kevät 1973.
- ⁶¹⁶ Katso Vartti 2004.
- ⁶¹⁷ JOS, jäsentiedote, syksy 1973.
- ⁶¹⁸ KU 13.1.1974 ”Rauhantyön hajotus torjuttiin J:kylässä”.
- ⁶¹⁹ Heijastuksen teemanumero 3/76 ”Neuvostoystävyydestä”; JOS, raportti SOL:n juhlavuoteen liittyvästä kilpailusta, 1975; SOL:n järjestötietokysely JOS:lle 1975.
- ⁶²⁰ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 4; JOS, raportti SOL:n juhlavuoteen liittyvästä kilpailusta, 1975.
- ⁶²¹ Katso Leppänen 2005, 40–41.
- ⁶²² JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 2.1.3.
- ⁶²³ JOS, järjestötietokysely 9.4.1975; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1975, luku 9.
- ⁶²⁴ Peltonen 1998, 229–230; Heijastus 2/75 ”Suomen naisille”.
- ⁶²⁵ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, luku 5.

- ⁶²⁶ JOKA, toimintasuunnitelma keväälle 1973, V–VI, VIII luku; JOKA:lle saapuneet kirjeet, kortit ja tervehdykset sekä lähetetyt kirjeet 1973–1977.
- ⁶²⁷ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 6; JOKA, johtokunnan ptk 24.3.1975, 3.2.1976§9; JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1976.
- ⁶²⁸ JOKA, yleiskokouksen ptk 18.9.1974§6, 9.
- ⁶²⁹ JOKA, toimintakertomus ajalta 1.2.1976–27.2.1977.
- ⁶³⁰ Manifesti 1974–1976.
- ⁶³¹ JSO, vk.ptk. 19.2.1973§3, 11, 20.2.1975§5; yl.kok.ptk. 9.4.1973§10, 19.11.1973§5.
- ⁶³² Esimerkiksi JSO, yl.kok.ptk 25.9.1972§12, 30.11.1972§9; Eespäinlehti; osastotiedotteet; 15-vuotisjuhlapuhe 28.1.1978.
- ⁶³³ Eespäin 1974.
- ⁶³⁴ Puntari 1/74; Katso Peltonen E 1998, 201.
- ⁶³⁵ Heijastus 2/75, ”Mitä on sosialistinen elämänmuoto”; Heijastus 3/76, ”Katkelmia matkapäiväkirjasta Jaroslavlissa”; Roos 2005a, 60; Roos 2005b.
- ⁶³⁶ JOS, jäsentiedote, syksy 1973.
- ⁶³⁷ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, luku 2.
- ⁶³⁸ Heijastus 1–2/74, ”Suomen kansan puolesta – SKP”; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 20–23.
- ⁶³⁹ Asplund 2006, 135.
- ⁶⁴⁰ Katso Vartti 2004.
- ⁶⁴¹ Nuorisoliitossa – kuten aikalaiset muistavat – viljeltiin osapuolirajojen yli käsitettä proletariaatin diktatuuri, jolla vallankumousta myös puolustettiin ja jonka suomentamistakin pohdittiin. Maltilliset suomenosehdotukset olivat niitä, joita käytettiin taistolaisten, kansandemokraattien ja marxilaisten sosialidemokraattien teksteissä muissakin yhteyksissä, kuten työväenvalta ja työtätekevien valta. Yksi katsoi, että

ainoa mahdollinen käänös olisi *kurjaliston hirmuvalta*. Käsite jäi ymmärrettävistä syistä suomentamatta, mutta katsomus kuvasti asioiden oikeaa tilaa. Ehdotukselle naureskeltiin omienkin leirissä, mutta hyväntahoisesti, sillä kukaan ei sitä suoraan kumonnut. JOKA, syksyn 1973 toimintasuunnitelma; yleiskokouksen ptk 16.3.1974§6, 15; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 43–51; Raittinen 2001, 40–41; Mäki-Kulmala 2004, 115–120; Roos 2005b.

⁶⁴² JOS, toimintasuunnitelma keväälle 1973, luku III.

⁶⁴³ JOS, raportti JOS:n joululoman kaaderiseminaarista Lautsialan lomakodissa 6.–10.1.1975.

⁶⁴⁴ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 7–8; Vartti 2004.

⁶⁴⁵ Esimerkiksi JOS, toimintakertomus vuodelta 1974; toimintasuunnitelma lukuvuodelle 1974–1975.

⁶⁴⁶ JOS, toimintakalenteri vuodelle 1975.

⁶⁴⁷ Esimerkiksi JOS, vuosikertomus vuodelta 1973, luku 8.1; toimintasuunnitelma lukuvuodeksi 1974–1975; JOS-informaatiot 1973–1975.

⁶⁴⁸ Esimerkiksi vuonna 1973 FK Atso Taipaleen, KK Erkki Tiusasen, FK Matti Hytösen, FK Jukka Kärävän, FK Helena Sirenin, FT Y. P. Häyrysen, FK Jarkko Hautamäen ja FK J. P. Sarolan luennoilla käsiteltiin sosialistisen koulun luomista DDR:ään, integroimista ja differentioimista kasvatuksessa ja opetuksessa, sosialistisen kasvatuksen ihmiskäsitystä, kollektiivista kasvatusta sosialistisissa maissa, kasvatuksen yleisperiaatteita DDR:ssä, opetussuunnitelmaa ja opetuksen suunnittelua DDR:ssä, korkeakouluja, tiedemieskoulutusta, tiedepolitiikkaa ja peruskoulutusta Neuvostoliitossa, esiasteen kasvatusta, periaatteita ja järjestelyistä sosialistisissa maissa, jatko- ja täydennyskoulutusta, aikuiskasvatusta ja koulun ulkopuolisia kasvatusinstituutioita sosialistisissa maissa, polytekniikan koulutusta Neuvostoliitossa ja perusammattijärjestelmää ammattikasvatuksen strategiana. Kasvattaja 1/73; Kasvattaja 1/75.

⁶⁴⁹ Puntari 1/74, Puntari 1/75, Puntari 2/75.

⁶⁵⁰ Julistuksista voinee mainita '*SKDL on osa työväenliikettä*' ja siihen liittyvät syyskuussa 1973 työläisnuorisopäivillä pidetyt alustukset ja kommenttipuheenvuorot, Aimo Kairamon kommenttipuheenvuoro Urho Jokisen Forssan puoluekokouksen 1903 asettamia tavoitteita suhteessa vuoteen 1973 käsittelevään alustukseen ja Jukka Paastelan alustus '*Vasemmiston yhteistyön merkityksestä demokraattisessa rintamassa*'. JOS, opintoaineistoa.

⁶⁵¹ Mäki-Kulmala 2004, 38–39, 45.

⁶⁵² JYL 4.10.1974; Kasvattaja 2–3/74.

⁶⁵³ Voitonpäivä ja fasismin kukistaminen liitettiin *SOL:n Mustaan kirjaan* ja neuvostomieliseen uudelleenarviointiin Suomen ja Neuvostoliiton välisistä sodista. JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1975, luku 8; Heijastus 4/73, ”NKP:n rauhanohjelma”; Aurora 1–2/74, ”30 vuotta sodan päättymisestä: Hitlerin varjo Suomen yllä”; Aurora 1–2/74, ”Vastarintaryhmä – Historiankirjoituksen unohdus”; Suuntaaja 2/74, ”Välirauhan solmimisesta 30 v, kunnia kansojen urheudelle taistelussa fasismia vastaan”; Heijastus 3/74, ”Välirauhasta 30 vuotta”; Aurora 1/75 ”Suomi Neuvostoliiton historiantutkimuksessa”; Sarvikuono, ”Fasismi sellaisena kuin se on – Hitler-asiakirjoja”.

⁶⁵⁴ Aurora 1/75, ”Kirjoja”.

⁶⁵⁵ JOS, jäsentiedote, syksy 1973.

⁶⁵⁶ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 8.1.

⁶⁵⁷ Katso Mäki-Kulmala 2004, 38–39, 45; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 9, 16.

⁶⁵⁸ SOL julisti, että sen harjoittama politiikka oli julkista ja avointa, perustui laajaan joukkokäsittelyyn ja politiikan linja muotoutui jatkuvasti, kun taistelukokemusta kertyi. Selviytymisaineisto opiskelijoille, 17. Vertaa Lind 1998a, 163.

⁶⁵⁹ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 3; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 8.1.

⁶⁶⁰ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, luku 2.

⁶⁶¹ JOS, toimintasuunnitelma keväälle 1973, luku IV; toimintakertomus vuodelta 1973, luvut 1.2 ja 1.5; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 8.4.

⁶⁶² Auroa 1/75, ”Näkökohtia suomalaisesta kulttuuripolitiikasta”.

⁶⁶³ Roos 2005a, 60.

⁶⁶⁴ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luvut 2.1.3, 8.3. Katso myös Peltonen 2006, 18–22.

⁶⁶⁵ JOS, toimintasuunnitelma keväälle 1973, luku IV. Lamberg 2004, 281. Katso myös Raittinen 2001, 40; Roos 2005a, 60.

⁶⁶⁶ Esimerkiksi JOS-informaatio 1973–1975.

⁶⁶⁷ Katso Virtanen 2001; Kaihovaara 2006, 30–33; Kokkonen 2010, 150, 152.

⁶⁶⁸ JOS, vuosikertomus vuodelta 1973, luku 2.4; JOS-informaatio 1975; kulttuurijaoston julkaisu 1973.

⁶⁶⁹ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 2.1.5; toimintasuunnitelma vuodelle 1975, luvut 3–4; Sarvikuono 1/74; Sarvikuono 2/74; Sarvikuono 1/75.

⁶⁷⁰ Esimerkiksi JOS, jäsenkirje 18.4.1973.

⁶⁷¹ JYL 5.6.1973, ”Opiskelijoiden tuki rakennustyöläisille”; KU 11.6.1973, ”J-kylän rakentajat. Olemme kohteita STK:n kokeilussa”; Rakentaja 13.6.1973, ”Opiskelijat, rakennustyöläisten rintamaan. JOKA:n lausuma”.

⁶⁷² KU 16.10.1973, ”Timo Ylönen yhteisrintamajuhlassa: Vasemmiston yhteisesiintymien opiskelijavaaleissa välttämätön”, ”Kaikki tuki Aleniukselle, ”JOKA vasemmiston vaaliyhteistyön kariutumuksesta”.

⁶⁷³ JOKA, yleiskokouksen ptk 9.10.1974§9.

⁶⁷⁴ KU 5.10.1973, ”JOS:n asenne yhteistyöhön omalaatuinen”.

⁶⁷⁵ JOS, kannanotto ”JOS sanoutuu irti ns. Jyväskylän opiskelevien kansandemokraattien toiminnasta”, 22.3.1973.

⁶⁷⁶ JOKA, toimintasuunnitelma keväällä 1973, I luku.

- ⁶⁷⁷ JOKA, yleiskokouksen ptk 7.5.1975§7; johtokunnan ptk 26.11.1974§5.
- ⁶⁷⁸ JOKA, toimintasuunnitelma keväälle 1973, III–IV luku. Lisäksi kehoitettiin agitoimaan teknillisissä ja kaupallisissa oppilaitoksissa.
- ⁶⁷⁹ JOKA, koulutusjaoston asiakirjat vuodelta 1976.
- ⁶⁸⁰ JYL 31.3.1973, 14.4.1973.
- ⁶⁸¹ JOKA, yleiskokouksen ptk 16.3.1974§16.
- ⁶⁸² JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luvut 4 ja 6; toimintakalenteri, kevät 1976; koulutusjaoston asiakirjoja.
- ⁶⁸³ Esimerkiksi 1976 kunnallisvaaleissa oli kolme keskeistä teemaa: asuntopolitiikka (alustajana kansanedustaja Matti Koivunen), masahyödykkeitä vastustava ja työväenkuulttuurin lisäämistä edellyttävä kulttuuripolitiikka (Rauni Hölttä) ja lama-ajan nuorisopolitiikka (Ilkka Alava). JOKA, johtokunnan ptk 13.10.1976§5.
- ⁶⁸⁴ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, ”Konkreettiset ohjeet agitaatiotyöstä”; yleiskokouksen ptk 9.10.1974§10.
- ⁶⁸⁵ JOKA, johtokunnan ptk 19.6.1974§6.
- ⁶⁸⁶ JOKA, jäsentiedote 1976.
- ⁶⁸⁷ Esimerkiksi huhtikuussa 1975 korkeakoulupoliittinen jaosto järjesti koulutustilaisuuden laitosneuvostojen, tutkinnonuudistuselinten ja aineyhdistysten hallitusten jäsenille. Tilaisuudessa alustettiin korkeakoulujen yleisistä kehityshankkeista ja tutkinnonuudistuksesta, tutkinnonuudistuksen yleisistä periaatteista, tutkinnonuudistuksen konkreettisista ilmenemismuodoista ja korkeakoulujen resurssikysymyksistä. JOKA, korkeakoulupoliittisen jaoston tiedote.
- ⁶⁸⁸ JOKA, toimintakalenteri, kevät 1976.
- ⁶⁸⁹ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974; johtokunnan ptk 5.4.1974§8.
- ⁶⁹⁰ JOKA, johtokunnan ptk 5.4.1974§3, 13.9.1974§4–5, 20.9.1976§6–7; yleiskokouksen ptk 18.9.1974§7, 9.

- ⁶⁹¹ Roos 2005a, 60.
- ⁶⁹² Katso Rentola 1990, 262.
- ⁶⁹³ Esimerkiksi JOKA, yleiskokouksen ptk 24.4.1974§3.
- ⁶⁹⁴ JOKA, johtokunnan ptk 5.4.1974§4, 24.10.1974§7.
- ⁶⁹⁵ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, kalenteri; yleiskokouksen ptk 24.4.1974§5; johtokunnan ptk 9.4.1974§4, 24.10.1974§7.
- ⁶⁹⁶ Esimerkiksi JOKA, johtokunnan ptk 16.11.1974§8.
- ⁶⁹⁷ JOKA, johtokunnan ptk 19.6.1974§7.
- ⁶⁹⁸ JSO, johtokunnan opintokerhon toimintakertomus 1975–1976, korkeakoulupoliittisen jaoston opintokerhon toimintakertomus 1975–1976, sosiaalipoliittisen opintokerhon toimintakertomus 1976–1977.
- ⁶⁹⁹ JSO, organisaatiokuvaus.
- ⁷⁰⁰ Esimerkiksi JSO, vuosikokousten ptkt ja muut luettelot.
- ⁷⁰¹ JSO, vuosikokouksen ptk 24.2.1974§13.
- ⁷⁰² JSO, jäseneksi ilmoittautumisen kaavakkeita; jäsentiedustelulomakkeita.
- ⁷⁰³ JSO, johtokunnan ja yleiskokousten ptkt 1973–1975.
- ⁷⁰⁴ JSO, saapuneet kirjeet 4.2.1974.
- ⁷⁰⁵ JSO, osastojen tiedotteet.
- ⁷⁰⁶ JOS-informaatio, syksy 1973.
- ⁷⁰⁷ Hyvärinen 1990, 263; Rentola 2005.
- ⁷⁰⁸ Peltonen E 1998, 208; Mäki-Kulmala 2004, 58–60. Katso myös Roos 2005a, 60–61.
- ⁷⁰⁹ JOS-informaatio 1975; Selviytymisaineisto opiskelijoille, 11.
- ⁷¹⁰ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, luku 6.
- ⁷¹¹ SOL-informaatio.
- ⁷¹² Esimerkiksi JOS-informaatiot 1973–1975; Sarvikuono 2/74; Liike 1/75.

- ⁷¹³ Esimerkiksi JOS, toimintakertomus vuodelta 1974.
- ⁷¹⁴ JOS, SOL:n järjestötietokysely 1975.
- ⁷¹⁵ Vapputervehdystraditiosta katso Matikainen 2005b, 155–156.
- ⁷¹⁶ JOS, toimintakertomukset vuosilta 1975–1976.
- ⁷¹⁷ TA 28.12.1976. Esimerkiksi Tiedonantajan uudenvuoden tervehdysnumerossa 1976 iskulauseelle ”Suuryhtiöt kansallistettava!” antoivat tukensa paitsi Jyväskylän opiskelevat sosialistit myös JOS:n osastot, JOS-Agit ja sisarjärjestöistä SDNL:n Jyväskylän seudun aluejärjestö JSA, KTL:n Jyväskylän yhdistys, Jyväskylän toveriseura ja ilta-koulun toveriryhmä, eri koulujen toveriryhmät, Jyväskylän sosialistiset tekniikan opiskelijat, nuoret pioneerit ohjaajineen sekä kaikki nuortaistolaiset nimeltä mainittuina.
- ⁷¹⁸ Esimerkiksi KU 31.3.1973, ”Vapputervehdyshaaste JOKA:lta Jyväskylässä”.
- ⁷¹⁹ KU 4.4.1973, ”Rautopohjan ”rautakourat” vastaavat JOKA:lle”; KU 6.4.1973, ”JOKA:lle vastataan”.
- ⁷²⁰ Esimerkiksi JOKA:n johtokunnan ptk 6.5.1974§8, 12.2.1975§6.
- ⁷²¹ JOKA, johtokunnan ptk 7.5.1974, liite, 19.6.1974§6.
- ⁷²² JOKA, saapuneet kirjeet 1973–1977.
- ⁷²³ JOKA, yleiskokouksen ptk 16.3.1974§6, 15.
- ⁷²⁴ Manifesti 1/74.
- ⁷²⁵ JOKA, yleiskokouksen ptk 8.4.1975§3.
- ⁷²⁶ JOKA, yleiskokouksen ptk 1.2.1976§16.
- ⁷²⁷ Kiinteä sitoutuminen puolueeseen avasi jokalaisille väylän, joka oli lapioitu lähes umpeen Jyväskylän taistolaisilta. He näet saattoivat asettaa piirin järjestöäänestykseen omia kunnallisvaaliehdokkaitaan ja saivat ehdokkaansa myös läpi. JOKA, johtokunnan ptk 23.1.1975§7, 26.1.1975§6, 16.2.1976§8; toimintaselostus 1.2.1976.–27.2.1977.
- ⁷²⁸ Esimerkiksi JOKA, johtokunnan ptk 4.4.1975§11; yleiskokouksen ptk 16.3.1976§16.

- ⁷²⁹ JOKA, koulutusjaoston asiakirjat.
- ⁷³⁰ KU 11.11.1976; JOKA, kirjelmä KU:n päätoimittajalle ja toimitusneuvostolle 12.11.1976.
- ⁷³¹ Esimerkiksi JOS, jäsenkirje, kevät 1974; JOKA, yleiskokouksen ptk 18.9.1974§6.
- ⁷³² JOS, kulttuurioston julkaisu 1973; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 6.
- ⁷³³ JOKA, yleiskokouksen ptk 16.3.1975§16, kannanotot ”Fasistien toiminnalle asettava sulku”, ”Joukkotoimintaan”, ”Tyytymättömyys harjoitettua talouspolitiikka kohtaan kasvaa”, ”JYY:n toimintaa demokraattisessa opiskelijaliikkeessä tehostettava”.
- ⁷³⁴ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 17–18. Katso myös Ehrnrooth 1992.
- ⁷³⁵ Heijastus 4/73, ”Koulunkäyntiä Vietnamsissa”; JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luvut 1–2; Leppänen 2005, 40–41.
- ⁷³⁶ Hyvärinen 1990, 263; Raittinen 2001, 40–41; Mäki-Kulmala 2004, 78; Sihvola 2004, 138.
- ⁷³⁷ JOKA, syksyn 1973 toimintasuunnitelma; yleiskokouksen ptk 16.3.1974§6, 15.
- ⁷³⁸ Manifesti 1/74.
- ⁷³⁹ JOKA, toimintasuunnitelma, kevät 1973.
- ⁷⁴⁰ JOKA, johtokunnan ptk 6.5.1974§8.
- ⁷⁴¹ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 64–66.
- ⁷⁴² JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974.
- ⁷⁴³ Esimerkiksi JOKA, yleiskokouksen ptk 16.3.1974§15,
- ⁷⁴⁴ Esimerkiksi JOKA, yleiskokouksen ptk 9.10.1974§8.
- ⁷⁴⁵ Esimerkiksi KU 5.10.1973, 16.10.1973, 26.10.1973; TA 11.10.1973, 24.1.1974, 1974; Yhteisrintama 9–10/1973.
- ⁷⁴⁶ JYL 5.6.1973.

- ⁷⁴⁷ JYL 29.9.1973.
- ⁷⁴⁸ JOS-informaatiot, kevät 1975, kesä 1975.
- ⁷⁴⁹ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 2–3.
- ⁷⁵⁰ JOS, jäsentiedote 6.4.1973. Vertaa Hyvärinen 1990, 263.
- ⁷⁵¹ Hyvärinen 1990, 266.
- ⁷⁵² JOS, kannanotto ”JOS sanoutuu irti ns. Jyväskylän opiskelevien kansandemokraattien toiminnasta”, 22.3.1973.
- ⁷⁵³ TA 11.10.1973, Taisto Sinisalo, ”Itsenäiset demokraattiset opiskelijajärjestöt ja SKP”; TA 11.10.1973, Sivusta seurannut, ”Kysymyksiä Jyväskylän piiriin johdolle”.
- ⁷⁵⁴ TA 24.1.1974, ”Työstä ja taistelusta”.
- ⁷⁵⁵ JOS, opiskelijapoliittinen kannanotto ”Tinkimättömään yhteistyöhön opiskelijoiden etuja ja oikeuksien puolesta”, 1973; yleispoliittinen kannanotto 1973. Vertaa Roos 2005b.
- ⁷⁵⁶ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973; JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 4; JOS, syyskokouksen ptk 18.9.1974§11.
- ⁷⁵⁷ JYY, lentolehtinen ”Yhteisvoimin demokraattisen hallinnonuudistuksen puolesta”, 8.3.1974.
- ⁷⁵⁸ Raittinen 2001, 40–41; Roos 2005a, 60, 96.
- ⁷⁵⁹ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1975.
- ⁷⁶⁰ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973; JOS-informaatio 1974, Eturivi 1974; JOKA, johtokunnan ptk 14.4.1975§5.
- ⁷⁶¹ Katso esimerkiksi Raittinen 2001, 40–41; Sihvola 2004, 137–138; Mäki-Kulmala 2004, 93, 108.
- ⁷⁶² Vertaa Heijastus 1–2/74. ”Opiskelijoiden asema eri yhteiskuntajärjestelmissä”.
- ⁷⁶³ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luvut 1–2; Kollekti 74; Suuntaaja 1/74; Heijastus 1/75, ”Ei uutta Chileä Portugalista”.
- ⁷⁶⁴ JOS, toimintakertomus vuodelta 1976.

- ⁷⁶⁵ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 9, 16.
- ⁷⁶⁶ JOS, toimintakertomus vuodelta 1974; toimintasuunnitelma vuodelle 1975.
- ⁷⁶⁷ JOS, toimintakertomus vuodelta 1975.
- ⁷⁶⁸ JOS, jäsenkirje 15.5.1973.
- ⁷⁶⁹ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 22–28.
- ⁷⁷⁰ JOS, vuosikokouksen 29.2.1976 päätöslauselma ”Käykäämme taisteluun”; toimintakertomus vuodelta 1976; JATKO-lehti 1/76.
- ⁷⁷¹ JOS-informaatio, lokakuu 1973.
- ⁷⁷² JOS, toimintakertomukset vuosilta 1975 ja 1976.
- ⁷⁷³ JOS, valistustyön vuosikertomus 1976.
- ⁷⁷⁴ JOS, kulttuuriosaston julkaisu 1973.
- ⁷⁷⁵ JOKA, toimintasuunnitelma keväälle 1973, VII–VIII luku; yleiskokouksen ptk 16.3.1975, liite.
- ⁷⁷⁶ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, kalenteri; yleiskokouksen ptk 16.9.1975§10 ”Tuki Chilen taistelevalle kansalle”; johtokunnan ptk 7.5.1974§10, 21.4.1975§6. Vertaa Raittinen 2001, 40–41; Leppänen 2005, 40–41.
- ⁷⁷⁷ JOKA, kannanotto ”Jyväskylän Talvi – työläisten ja edistyksellisten opiskelijoiden kulttuuritapahtuma”, 1975.
- ⁷⁷⁸ JOKA, jäsentiedote 20.5.1975.
- ⁷⁷⁹ JSO, kirjeitä 1974–1978; SSD 29.10.1974 ”Kalevi Sorsa: Sos.dem. opiskelijaliike osa työväenliikettä”.
- ⁷⁸⁰ JSO, lähetettyjen kirjeiden toisteet; jäsentiedotteet; osastojen tiedotteet.
- ⁷⁸¹ JYY, toimintakertomukset vuosilta 1975–1976.
- ⁷⁸² Syntyvaiheen kriisistä katso esimerkiksi Setälä 1970.
- ⁷⁸³ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 2–3; Hyvärinen 1994b.

- ⁷⁸⁴ JOS, kannanotto 22.3.1973 ”JOS sanoutuu irti ns. Jyväskylän opiskelevien kansandemokraattien toiminnasta”.
- ⁷⁸⁵ JOS-informaatio 1973.
- ⁷⁸⁶ JOS-informaatiot; JOKA-infot.
- ⁷⁸⁷ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 30–35.
- ⁷⁸⁸ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 6–8.
- ⁷⁸⁹ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1975.
- ⁷⁹⁰ Vertaa Kettunen 2002.
- ⁷⁹¹ Suomen työväenliikkeen historia, 413–415.
- ⁷⁹² Esimerkiksi Ankersmit 1983; Ankersmit 2002.
- ⁷⁹³ JOS, jäsenkirje, kevät 1974.
- ⁷⁹⁴ JOS, jäsentiedote 24.1.1974.
- ⁷⁹⁵ Vertaa Raittinen 2001, 41–42.
- ⁷⁹⁶ Katso Relander 1997, 11–15.
- ⁷⁹⁷ JOS, Luonnos järjestöllisen työryhmän käsittelyyn, syksy 1977; Opintotyöryhmän raportti perusopinto-ohjelman rungon perusteluiksi, 1.–3.9.1978.
- ⁷⁹⁸ Kanerva 1986; Hyvärinen 1990, 264, 268.
- ⁷⁹⁹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 1–2. Vääräoppista kirjallisuutta oli sen sijaan paljon. Katso esimerkiksi Liikanen (toim.) 1979.
- ⁸⁰⁰ Esimerkiksi Jyväskylässä järjestettiin tammikuussa 1971 Engels- ja kansandemokraattisen liikkeen seminaarit. Niissä käsiteltiin Engelsing työn historiallista merkitystä, dialektiikkaa, historiallista materialismia, SKDL:n syntyhistoriaa ja kehitystä sekä nuorisoliiton tehtäviä vallankumouksellisen työväenliikkeen historiassa. JOS, monisteita, kevättalvi 1971.
- ⁸⁰¹ JOKA, yleiskokouksen ptk 8.4.1975§7.

⁸⁰² Vertaa kulttuuritaistolaisuuden paraleelit käsitykset Raittinen 2001, 42.

⁸⁰³ Radikaalit reformistit olivat pyrkineet vuoropuheluun valtakulttuurin edustajien kanssa uskotellessaan itselleen, että viimeksi mainitun uskoisivat järkipuhetta mutta taistolaiset sen sijaan loivat rakennelman, jossa vuoropuhelua ei käyty ja mukana sai olla vain silloin, kun hyväksyi ideologian kokonaisuudessaan. Suomen työväenliikkeen historia, 414–415; Relander 1997, 11–15. Katso myös Tuominen 1991; Virtanen 2001.

⁸⁰⁴ Tosin ennen porvarillisen valtajärjestelmän tuhoamista oli demokratisoitava yliopisto eli rakennettava yliopiston sisälle sosialistinen pienyhteisömalli. JOS, säännöt § 2–3.

⁸⁰⁵ ”JOS – Kohti marxilais-leniniläistä joukkojärjestöä, luonnos kevään 1972 toiminnan arvioimiseksi”; Ruotsalo & Toikka 1972, 32–68.

⁸⁰⁶ JOS-informaatio 1975.

⁸⁰⁷ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luku 3; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 3.1.

⁸⁰⁸ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 4–5. Katso myös Raittinen 2001, 41–43.

⁸⁰⁹ ASS 50 taistelujen vuotta, 5–6, 31–32, 42–43.

⁸¹⁰ Selviytymisaineisto opiskelijoille 1975.

⁸¹¹ Kalmakurki 1975, 4–20.

⁸¹² Katso Liikanen 1979, 140–141.

⁸¹³ Jyväskylässä SOL:n juhluvuoden luentosarja ”SOL 10 vuotta”; JOS-informaatio 1974; JOS-informaatio 1975; jäsentiedote 24.1.1974; SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 3. Jyväskylässä järjestettiin studia generalia -luentosarja eri tieteenalojen ideologisista lähtökohdista ja historiallisesta merkityksestä ja SOL-opas kunnioitti Kuusisen kuolemattomia tavoitteita, proletaarista internationalismia, luokkakantaisuutta ja historiallista uskollisuutta marxismi-leninismille korostaen lopullista

päämäärää ja sen saavuttamisen keinoja eli tietoisuuden kasvattamis-
ta vallankumouksen saavuttamiseksi: juhlissaan opiskelijat ”marssi-
vat työväenluokan rinnalla eteenpäin Otto Wille Kuusisen viitoittamaa
tietä”.

⁸¹⁴ TA 24.1.1974 ”JOS 10-vuotta”, TA 7.3.1974, ”JOS:lla innostava
vuosikokous”.

⁸¹⁵ SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 12–13, 17.

⁸¹⁶ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 1–2.

⁸¹⁷ Esimerkiksi ASS 50 taistelujen vuotta, 5.

⁸¹⁸ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 1–2; JOS:n vaalityö-
suunnitelman luonnos, syksy 1976.

⁸¹⁹ JOS-informaatio 1974.

⁸²⁰ Yhteistyön muotoja olivat paitsi suora toiminta myös keskuste-
lu- ja esitelmätilaisuudet sekä sivistävät nuorisotapaamiset. JOS,
säännöt § 2–3; toimintasuunnitelmaan liittyvät opintosuunnitelma ja
solutoiminta(luonnos). Päiväämätön; SOL – SKP:n apulainen ja reser-
vi, 6, 15.

⁸²¹ SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 14, 19–20.

⁸²² JOS, agitaatiopropagandajaoston toimintasuunnitelmat 1971 ja
1972; JYL 22.1.1972, ”Ohimennen”.

⁸²³ Vertaa Alapuro 2002.

⁸²⁴ SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 19–20; JOS, jäsenkok.ptk
25.1.1973, luku 8 ”JOS:n toiminta marxismi-leninismiin ja demokraat-
tisen agitaation ja propagandan kehittämiseksi”; toimintakertomus
vuodelta 1973; JOS-informaatio 1975; Liike 1/75.

⁸²⁵ Erityisen runsaasti sitaatteja kylvettiin Tiedonantajan vappu- ja uu-
denvuodentervehdysten yhteyteen.

⁸²⁶ ASS 50 taistelujen vuotta, 7–40.

⁸²⁷ JOS, opintoaineistoa.

- ⁸²⁸ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 5–7. Välimerkkin merkityksestä tässä yhteydessä katso esimerkiksi Hyvärinen 1994b.
- ⁸²⁹ Suomen työväenliikkeen historia, 419–421.
- ⁸³⁰ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, s. 8–13.
- ⁸³¹ JOS, jäsenkirje 15.5.1973; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 13–42.
- ⁸³² JOS, vuosikok.ptk 18.2.1973, yleispoliittinen kannanotto; SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 7–8.
- ⁸³³ JOS, kannanotto ”Tinkimättömään yhteistyöhön opiskelijoiden etujen ja oikeuksien puolesta”, päivämätön; Musta kirja.
- ⁸³⁴ JOS, kannanotto ”JOS katsoo välttämättömäksi todeta perjantaina 12.10. yliopistolla järjestettävän ”Yhteisrintama” -juhlan johdosta seuraavaa”, 12.10.1973.
- ⁸³⁵ Esimerkiksi Punasielu 1/73, ”Hallinnonuudistuksesta”; JOS-informaatio, kevät 1975.
- ⁸³⁶ SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 7–8.
- ⁸³⁷ Rantala 2002. On syytä mainita, että kirjoittajat ovat sittemmin korostaneet riippumattomuuttaan nuortaistolaisuudesta.
- ⁸³⁸ Suomen työväenliikkeen historia, 419–421; Hentilä 2002.
- ⁸³⁹ Krekola 2002.
- ⁸⁴⁰ ASS 50 taistelujen vuotta, 5–6, 28–32, 42–43.
- ⁸⁴¹ Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 5–7; SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 6.
- ⁸⁴² Raittinen 2001, 41–42; Jyrkinen 2004, 24.
- ⁸⁴³ Vertaa Kettunen 2002.
- ⁸⁴⁴ Aurora 1/75.
- ⁸⁴⁵ Aivan vähäistä henkilökultti ei ollut Suomen työväenliikkeen historiassakaan. Henkilökulteista katso enemmän Halmesvirta 2011.
- ⁸⁴⁶ Esimerkiksi SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 4–5.

⁸⁴⁷ Esimerkiksi JYL 5.2.1972, arvostelut. Työvään kulttuuripäivillä 1972 teatterikoululaisten esittämästä ja Elvi Sinervon lyriikkaan ja proosaan perustuvasta produktiosta *'Isänmaalle vahingolliset henkilöt'* kerrottiin, että pohjatekstit oli valittu kaudelta, jolloin ”suuret joukot suomalaisia vasemmistolaisia istui vankilassa siksi, että he vastustivat sellaista politiikkaa, jonka avulla porvaristo liitti Suomen sotaan Saksan rinnalla Neuvostoliittoa vastaan”.

⁸⁴⁸ ASS 50 taistelujen vuotta, 7–12, 15, 18–19, 28–34; Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit 1964–1974, 8–13, 26–32; SOL – SKP:n apulainen ja reservi, 43–67.

⁸⁴⁹ JSO, luettelot ainejärjestöissä toimivista demareista ja ainejärjestökartoitukset.

⁸⁵⁰ Nuorisojärjestöistä nuortaistolaiset hallitsivat ainoastaan Suomen Teiniliittoa ja Ammattikoululaisten liittoa ja niitäkin vain vuodet 1971–1975. Kansandemokraattien valta oli tukevampi valtakunnallisissa sosialistissa nuorisojärjestöissä, vaan ne olivatkin SKDL-riippuvaisia. Mäki-Kulmala 2004, 31–56.

⁸⁵¹ Erola 2005, 13.

⁸⁵² Helsingissä ASS onnistui ainoastaan Keskisuomalaisen Osakunnan suhteen, sitä he hallitsivat pitäen sitä illanviettopaikkanaan ja liittäen sen Rauhanpuolustajiin ja Neuvostoliitto-seuraan, mutta muualla oli tyytyminen yhteistyöhön muiden poliittisten opiskelijajärjestöjen kanssa. Jyväskylässä tilanne ja soluttautumisen kohde oli toisaalla. Osakuntien sijasta poliittinen valta oli aineyhdistyksillä, joiden varat olivat niukemmat, ja rahat taas ylioppilaskunnalla. JOS katsoi, että aineyhdistykset olivat ainoita demokraattisia etujärjestöjä, koska ylioppilaskunta oli kyvytön ajamaan kommunistisia tavoitteita ja johtamaan demokraattista taistelua. Erola 2005, 13.

⁸⁵³ JOKA, arvio aineyhdistyksistä, kevät 1976; SANE ry:n arkisto.

⁸⁵⁴ Katso esimerkiksi Åke 2009, 99–106.

⁸⁵⁵ Esimerkiksi JOKA, järjestön keräämiä muiden opiskelijajärjestöjen, demarien, kepulaisten, tuhatkunnan ja JOO:n vaalitedotteita; ainejärjestöjä koskevaa aineistoa; järjestön keräämät ylioppilaskunnan päätösluettelot.

⁸⁵⁶ JOS, arviot ja raportit SOL:lle 1973–1975; vaalityösuunnitelma, 1976.

⁸⁵⁷ Esimerkiksi JOS, vaalityösuunnitelma, 1976.

⁸⁵⁸ Esimerkiksi JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1973, luvut 2–3.

⁸⁵⁹ JATKO-tiedote 1975; JATKO-lehti 1/76.

⁸⁶⁰ Sarvikuono 2/74; Sarvikuono 1/75.

⁸⁶¹ Kollekti 1/74.

⁸⁶² JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 7.2.

⁸⁶³ Suuntaaja 2/74; JOS, yhteiskuntatieteiden osaston vaaliohjelma valtio-opin ja yhteiskuntapolitiikan laitosneuvostovaaleissa 7.–8.4.1975.

⁸⁶⁴ JOS, raportti ylioppilaskunta- ja ainejärjestöseminaarista.

⁸⁶⁵ JOS, opintoaineisto, ”Demokraattisesta opiskelijaliikkeestä”.

⁸⁶⁶ YT-infot 1975–1976; TTT-info; JOS, taloustieteiden osaston toimintasuunnitelma.

⁸⁶⁷ JOS, Fokuksen ohjelma vuodelle 1974; JOKA, ainejärjestöraportti, kevät 1976.

⁸⁶⁸ Heijastus 2/76 ”Laitoskokous ja pankkiirien itkusilmä”; Heijastus 2/76 ”Psykologian laitos ja suhteet sosialististen maiden tutkimukseen”.

⁸⁶⁹ Esimerkiksi JOKA, Hyvä toveri! -tiedote, 3.2.1974.

⁸⁷⁰ JOKA, johtokunnan ptk 4.3.1975§11, 17.3.1975§4.

⁸⁷¹ JOKA, toimintakertomus 18.3.1974–16.3.1974, luku 5.1; toimintasuunnitelma vuodelle 1974, luku 4.

⁸⁷² JOKA, raportti järjestön toiminnasta ajalta 010575–310476; historian ja taideaineiden toimintaryhmän pöytäkirjat 1976–1977; historian

ja taideaineiden toimintaryhmän lähettämät kirjeet 1974–1976; historian toimintaryhmän lehti, toimintasuunnitelma ja toimintakertomus vuodelta 1975; yhteiskuntatieteiden toimintaryhmän pöytäkirjat vuodelta 1976; kielten toimintaryhmän toimintakertomus vuodelta 1975; luonnontieteiden sekä kasvatustieteiden ja psykologian toimintaryhmien asiakirjat.

⁸⁷³ JOKA, historian laitoksen toimintaryhmän kannanotto ”JOKA – historian laitoksen ja opetuksen demokratisoimisen puolesta”, 1975.

⁸⁷⁴ JOKA, toimintasuunnitelma vuodelle 1976.

⁸⁷⁵ JOKA, JOKA–SKDL:n lentolehtinen 23.2.1976; kannanotto ”Demokraattinen yyä-hallinto on tavoitteenne” 23.3.1976; vaaliohjelma syksyllä 1976.

⁸⁷⁶ Esimerkiksi JOKA, historian ja taideaineiden toimintaryhmän päätösvallaton ptk 30.9.1976. Paikalla olivat myös muiden toimintaryhmien rippeet. Kun päätöksiä ei voitu tehdä, pidettiin hyödyllinen kriittikki-ilta.

⁸⁷⁷ Katso Hyvärinen 1994a, 332–334; Mäki-Kulmala 2004, 132; Sihvola 2004, 140–141.

⁸⁷⁸ JOS, TTT-tiedote; yhteiskuntatieteiden osaston vaaliohjelma valtiopöytäkirja ja yhteiskuntapolitiikan laitosneuvostovaaleissa 7.–8.4.1975.

⁸⁷⁹ Esimerkiksi Kasvattaja 1/73 ”Kasvatus rauhan asialle; Punasielu 1/73 ”Sosialististen maiden tiedepolitiikasta”; Punasielu 1/73 ”Kuinka tiede on muuttunut tuotantovoimaksi”; Punasielu 1/73 ”Tiede pääoman palveluksessa”; Kasvattaja 2/73 ”Kamppailuun kasvatustieteiden laitosten kehittämisen puolesta”; Kasvattaja 2/73 ”Tieteen syrjäpölyillä”; Heijastus 4/73 ”Tieteellistä psykologiaa – eli miksi parempi valita Petrovski”; Liike 74 ”DDR – urheilumaa”; Puntari 1/74 ”Tutkimuksia kehittyneestä kapitalismista – johdatus erääseen traditioon”; Puntari 1/74 ”Näkökohtia yhteiskuntapolitiikkatieteen ongelmiin”; Suuntaaja 1/74 ”ATK ja kansainväliset monopolit”; Suuntaaja 1/74 ”Kone, joka ennustaa tieteelliset löydöt”; Suuntaaja 2/74 ”Matematiikka-

kan opetus DDR:ssä”; Kasvattaja 2–3/74 ”Tiede kansaa palvelemaan”; Liike 1/75 ”Tenttikirjoissa vaietaan DDR:n ja eräiden muiden sosialististen maiden saavutuksista”; Sarvikuono 1/75 ”Tenttikirjat arvostelussa”; Liike 2/75 ”DDR:n urheilusta”; SANE ry:n arkisto.

⁸⁸⁰ Historian ja etnologian laitoksen arkisto; JOKA, historian toimintaryhmän kannanotto ”Historian opetuksen suuntaa muutettava”, 1975.

⁸⁸¹ JOKA, yleiskokouksen ptk 18.9.1974§6.

⁸⁸² Selviytymisaineisto opiskelijoille, 16. Katso myös Mäki-Kulmala 2006, 12–17.

⁸⁸³ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 43–51.

⁸⁸⁴ JOKA-tiedote, kevät 1976.

⁸⁸⁵ Esimerkiksi SOL-informaatio, päiväämätön; JOS, toimintakertomus vuodelta 1974; Suuntaaja 2/74; Punatri 1/75 ”Tulopoliittinen sirkus”.

⁸⁸⁶ Esimerkiksi JOS-informaatiot 1974–1975.

⁸⁸⁷ Esimerkiksi JOS-informaatiot 1973–1975; Suuntaaja 1/74, ”Huhtaistelussa voitokas välitilinpäätös – eteenpäin perustasolla”.

⁸⁸⁸ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 55–64.

⁸⁸⁹ JOS-informaatio 1974.

⁸⁹⁰ JOS, Kasvattaja 1/73 ”Erityispedagogiikan laitoksen paljastuksia”; Kasvattaja 2/73 ”Hämää tutkimusta Heinosen”; Kasvattaja 1/74 ”Uusin osoitus professori Heinosen ”puolueettomuudesta” äärioikeiston toiminnasta saatu jälleen näyttöä”; Kasvattaja 2–3/74 ”Laitosten johdot tiivistyneet”; asiakirjakokonaisuus ’Kantelu eduskunnan oikeusasiamiehelle 1974’.

⁸⁹¹ Lamberg 2004, 350–351.

⁸⁹² Liike 74; Liike 1/75; Liike 2/75.

⁸⁹³ Selviytymisaineisto opiskelijoille, 13.

⁸⁹⁴ Esimerkiksi JOKA, yleiskokousten ptk 16.3.1974§15.

- ⁸⁹⁵ KU 13.1.1975, ”Rauhantyön hajotus torjuttiin J:kylässä”.
- ⁸⁹⁶ JOS, toimintakertomus vuodelta 1973, luvut 1.7, 2.4.
- ⁸⁹⁷ Tämä on alue, jonka entiset taistolaiset kernaasti kiistävät, sillä se liitetään helposti kiinteisiin Moskova-yhteyksiin ja epäilyttävään väkivaltaan. Katso Roos 2005a, 60.
- ⁸⁹⁸ JOKA, johtokunnan ptk 29.10.1976§5.
- ⁸⁹⁹ JOKA, johtokunnan ptk 12.11.1976§5 ja liite.
- ⁹⁰⁰ JOKA, johtokunnan ptk 12.11.1976§5 ja liite.
- ⁹⁰¹ Kastari 2001, 378–382.
- ⁹⁰² JOS, kokousaineistot vuodelta 1976; toimintakalenteri vuodelle 1977.
- ⁹⁰³ JOS, vuosikokouksen ptk 20.2.1977§1–6.
- ⁹⁰⁴ JOS, vuosikokouksen ptk 20.2.1977§7–16 ja vuosikokouksen säännöt, §1–4.
- ⁹⁰⁵ JOS, kannanotto ”60 vuotta Lokakuun vallankumouksesta – Tiivis-täkäämme rivejämme!”, 1997. Katso myös Roos 2005b.
- ⁹⁰⁶ Katso Relander 1997; Relander 1999, 190–226.
- ⁹⁰⁷ JOS, kannanotto ”Opiskelijoiden joukkokamppailua voimistettava – opiskeluoikeus turvattava – siirryttävä opiskelijapalkkaan! Tuki työläisten taistelulle!”, 1977.
- ⁹⁰⁸ JOS, toimintakertomus vuodelta 1977.
- ⁹⁰⁹ JOKA, johtokunnan ptk 12.3.1977§8.
- ⁹¹⁰ JOKA, ylioppilaskuntajaoston muistiot 6.3.1977 ja 9.3.1977. Erityisesti mainittiin esitys delegaatioiden lähettämisestä pankkeihin.
- ⁹¹¹ JOS, raportti Jyväskylästä 22.3.1978; toimintakertomus vuodelta 1977.
- ⁹¹² JOS, kokousaineistot vuodelta 1976; toimintakalenteri vuodelle 1977.
- ⁹¹³ JOKA, johtokunnan pöytäkirja 4.3.1977§6.

- ⁹¹⁴ JOS, raportti Jyväskylästä 22.3.1978; toimintakertomus vuodelta 1977.
- ⁹¹⁵ JOKA-tiedotteet 21.3.1977 ja 28.3.1977.
- ⁹¹⁶ JOS, toimintakertomus vuodelta 1977
- ⁹¹⁷ Puntari 1/77, ”Periksi ei anneta – yhteisvoimin voittoon. Osavoitto saavutettu”. Aurora 1/77, Olen mukana valtaamassa yliopistoa”.
- ⁹¹⁸ Bonsdorff 1986, 9–31.
- ⁹¹⁹ Aurora 1/77, ”Kirjeestä ystävälle ensimmäisenä valtausyönä.”.
- ⁹²⁰ Kaarninen 2000, 209–210.
- ⁹²¹ JOKA, johtokunnan ptk 31.3.1977a§4.
- ⁹²² JOKA, johtokunnan ptk 31.3.1977a§4, johtokunnan ptk 31.3.1977b.
- ⁹²³ Lamberg 2005.
- ⁹²⁴ JOKA, johtokunnan ptk 31.3.1977b.
- ⁹²⁵ JOKA, johtokunnan laajennetun kokouksen ptk 1.4.1977 ja liite.
- ⁹²⁶ JOKA:n johtokunnan laajennetun kokouksen pöytäkirja 1.4.1977. Seuraava keskustelu perustuu tähän asiakirjaan.
- ⁹²⁷ Katso Hyvärinen 1994b.
- ⁹²⁸ Aurora 1/77, ”Olen mukana valtaamassa yliopistoa”; Puntari 1/77, ”Kaikki valta neuvostoille”, ”Kriisi & co”.
- ⁹²⁹ Aurora 1/77, ”Olen mukana valtaamassa yliopistoa”.
- ⁹³⁰ Esimerkiksi Puntari 1/77, ”Periksi ei anneta – yhteisvoimin voittoon. Osavoitto saavutettu.”
- ⁹³¹ JOKA, johtokunnan ptk 4.4.1977§4–5; yleiskokouksen ptk 18.4.1977.
- ⁹³² JOS, toimintakertomus vuodelta 1977.
- ⁹³³ Solidaarisuutta osoitettiin edelleen Afrikan, Chilen ja Vietnamin kansoille ja yritettiin vahvistaa rauhanpuolustustyötä. JYY, toimintakertomus vuodelta 1977.

⁹³⁴ JOS, toimintakertomus vuodelta 1978.

⁹³⁵ Puntari 1/77, ”Teoissa puolesta – tuki joukkoliikkeille”.

⁹³⁶ Puntari 1/77, ”Sanoissa puolesta, teoissa vastaan”.

⁹³⁷ JOS, yhteiskuntatieteiden osaston kirje ASS/Sos.pol. osastolle 23.5.1977; Puntari 1/77, ”Sanoissa puolesta, teoissa vastaan”.

⁹³⁸ JOS, kannanotto ”Joukkoliikkeen tavoitteista ja toimintamuodoista”, 1977.

⁹³⁹ JOKA, toimintakertomus vuodelta 1977.

⁹⁴⁰ JOKA, muut lähetetyt kirjeet. Johtokunnan puolesta järjestövästaa-va pahoitteli raportojalle tapahtunutta ja mainitsi ”taisteluterveisin”, että ”tapaus oli osoitus järjestömme tilasta, osoitus JOKA:n toiminnallisesta tilasta, kurinalaisuudesta ja tietoisuuden tasosta. Meillä on vielä paljon tehtävää selvittääksemme johdolle ja jäsenistölle jäsenoikeuksia ja -velvollisuuksia.”

⁹⁴¹ JOKA, kirje SKP:n Jyväskylän piirijärjestön piirikomitealta 24.9.1977 ”Opiskelijaliikkeen tilanteesta”; JOS:n ja JOKA:n puheenjohtajien allekirjoittama sopimus, jolla perustettiin kommunistien ja muiden kansandemokraattien toimikunta. Toimikunnan tavoitteena oli luoda yhteinen vaaliliitto, kehittää toiminnallisuutta Marxin, Engelson ja Leninin suurten aatteiden – tieteellisen sosialismin ja sen luovan soveltamisen ja kehittämisen sekä työväenluokan kansainvälisen solidaarisuuden periaatteiden pohjalta, pyytää tuki SKP:n ja SKDL:n Jyväskylän piirijärjestöltä tällaiselle toiminnalla ja täten yhtenäistää suhteet muihin poliittisiin voimiin; Jäsenkirje 27.10.1977. Kun JOKA kieltäytyi hyväksymästä SOL-tunnuksen käyttöä, JOS ei enää allekirjoittanut sopimusta. Perusteluna jälkimmäiset mainitsivat sen, että allekirjoittajana oli JOS:n puheenjohtaja, vaikka allekirjoittajana pitänyt olla JOS:n vaaliasiamies. JOKA:n ”Hyville tovereille” lähettämässä kirjeessä mainittiin vielä, että ”taktiikkana JOS:lla on, että aina tehdään uusia esityksiä, kun edellisistä on päästy sopuun.” Sopimus raukesi kokonaisuudessaan.

⁹⁴² JOKA, yleiskokouksen ptk 18.4.1977§5–6; jäsenkirje 22.9.1977; koulutusjaoston pöytäkirjat vuosilta 1977–1978; muut lähetetyt kirjeet ”Kannanotto SAK:n 70-vuotisjuhlan johdosta”; Tasavallan presidentin kirje Tamminiemestä 6.5.1977. Puheenjohtaja oli kirjoittanut SAK:n 70-vuotisjuhlassa pidetyn puheen johdosta presidentille. Kekkonen huomautti, että kansandemokraattiset ylioppilaat olivat hänen kanssaan sisäpolitiikassa eri linjoilla, mutta pani myönteisesti merkille, että ulkopoliittisesti näkökulmat olivat yhteneväiset; Lokakuun 9. päivänä Ahaa-teatteri piri yliopiston juhlasalissa näytelmän ”Kertomus Leninistä.” Sopimus 17.8.1977 Ahaa-teatterin kanssa.

⁹⁴³ JOKA, yhteisrintamajuhla 1978, puheet, alustukset.

⁹⁴⁴ Nuorleninistien mukaan dekaani oli järjestänyt itsensä erityispedagogiikan professoriksi ja ohittanut edistyksellisen kilpailijansa. Kasvattaja 1/73; JOS, asiakirja yliopiston tilanteesta: ”Kasvatustieteiden tiedekunta on sulka taantumuksen hatussa”, 1978.

⁹⁴⁵ JOS, asiakirja yliopiston tilanteesta ”Sivistyykö opiskelija”, 1978.

⁹⁴⁶ Heinilä 1983, 16–39; Havila 2001.

⁹⁴⁷ Kolbe 1996, 425–426, 504.

⁹⁴⁸ Vertaa Sihvola 2004, 142.

⁹⁴⁹ JOS, kannanotto korkeakoulututkintojen uudistamisesta Jyväskylän yliopistossa, 21.9.1977.

⁹⁵⁰ KU 1.10.1978 ”Ei asetuksia!”

⁹⁵¹ JOS, toimintasuunnitelma vuodelle 1978, kannanotot ”60 vuotta työväenvalvankumouksesta ja SKP:n perustamisesta. Opiskelijat, lujitakaamme luokkakantaista politiikkaa!” ja ”Eteenpäin nuorison anti-imperialistinen rintama – kohti Havannan festivaaleja!”.

⁹⁵² JYY:n vuosikertomukset 1977–1979; Lamberg 2004, s. 589.

⁹⁵³ Laajemmin Lamberg 2004, 338–347.

⁹⁵⁴ JOKA, jäsenkirje 6.11.1978.

⁹⁵⁵ Lamberg 2004, 409–410.

- ⁹⁵⁶ Enemmän Lamberg 2004, 411–414.
- ⁹⁵⁷ JOS, kannanotto korkeakoulututkintojen uudistamisesta Jyväskylän yliopistossa, 21.9.1977.
- ⁹⁵⁸ KU 1.10.1978, ”EI asetuksia!”
- ⁹⁵⁹ JOKA, yhteisrintamajuhla 1978.
- ⁹⁶⁰ Esimerkiksi Mäkinen 2005c.
- ⁹⁶¹ KSML 20.2., 21.2.1977; HS 21.2.1977; KSML 15.12.1977.
- ⁹⁶² KSML 17.4.1977, 27.6., 28.6., 29.6., 1.7., 2.7., 5.7. ja 6.7.1978.
- ⁹⁶³ Esimerkiksi Mäkinen 2005c.
- ⁹⁶⁴ KSML 12.4.1978.
- ⁹⁶⁵ JOS, toimintakalenteri 1977; järjestöllisen kehittämisen tehtäviä syksyllä 1977.
- ⁹⁶⁶ JOKA, jäsenkirje JOS:n ja JOKA:n jäsenille 23.11.1978.
- ⁹⁶⁷ JOS, kevään toiminta-arvio, 16.5.1978, toimintasuunnitelma kesäksi ja syksyksi 1978.
- ⁹⁶⁸ JOS, toimintasuunnitelma syksyksi 1978.
- ⁹⁶⁹ JOKA, jäsenhakemukset 1977–1978.
- ⁹⁷⁰ JOS, jäsenkirje syyskuussa 1977.
- ⁹⁷¹ JOS, ”Muurit rikki 1977”-ohjelma.
- ⁹⁷² JOS, lennäkki ”Nousevan kulttuurin päivät 15.–16.12.”; TA 14.12.1978.
- ⁹⁷³ JOKA, toimintakertomus vuodelta 1978, valmistelukokouksen ptk 3.3.1979; vuosikokouksen ptk 4.3.1979§.
- ⁹⁷⁴ KU 1.10.1978, ”EI asetuksia!”
- ⁹⁷⁵ JOKA, jäsenkirjeet I/1979, 29.1.1979, 26.2.1979, IV/1979, 28.11.1979, 3.1.1980, 24.2.1980.
- ⁹⁷⁶ JOS:n kokousaineiston vuodelta 1979. Toimikunnan valmisteleva kokous 6.11.1979 ja yleiskokous 20.11.1979§6–9.

⁹⁷⁷ Vertaa Hyvärinen 1990, 265.

⁹⁷⁸ Lamberg 2004, 281.

⁹⁷⁹ Tuominen 1991; Hyvärinen 1994b; Kolbe 1996.

⁹⁸⁰ Kanerva 1986; Hyvärinen 1990, 264.

⁹⁸¹ Hyvärinen 1990; Suominen 1997.

⁹⁸² Häpeän ja katumuksen keskustelusta esimerkiksi Mäki-Kulmala 2004a; Vartti 2004; Vartti 2005; Roos 2005a; Roos 2005b. Sukupolvi-tietoisuudesta ja muistelemisen näkökulmasta esimerkiksi Purhonen 2007; Miettunen 2009; Miettunen 2011; Purhonen 2012.

LÄHTEET

Arkistolähteet

Jyväskylän maakunta-arkisto

Jyväskylän Sosialidemokraattisten opiskelijoiden arkisto.

Sane ry:n arkisto.

Sisä-Suomen osakunnan arkisto.

Kansanarkisto

Jyväskylän Opiskelevien kansandemokraattien arkisto (sisältyy Kansandemokraattisten Opiskelijajärjestöjen arkistoon).

Jyväskylän Opiskelevien Sosialistien arkisto (sisältyy Sosialistisen Opiskelijaliiton arkistoon).

Työväenarkisto (TA)

Jyväskylän sos.dem opiskelijat ry:n arkisto (JSO)

Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitos

Laitosneuvoston pöytäkirjat

Jyväskylän yliopiston museo

Ylioppilaskunnan arkisto

Sanomalehdet

Helsingin Sanomat

Jyväskylän Ylioppilaslehti

Kansan Lehti

Kansan Uutiset

Keski-Suomen Iltalehti

Keskisuomalainen

Tiedonantaja

Uusi Jyväskylän lehti

Uusi Suomi

Yleisradio

Elävä arkisto

Kirjallisuus

Aittola, Helena & Aittola, Tapio (1985) *Yliopisto-opiskelun mielekkyyden kokeminen ja opiskelijoiden elämismaailman perusrakenteet*. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 359. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos.

Aittola, Tapio (1992) *Uuden opiskelijatyypin synty. Opiskelijoiden elämänvaiheet ja tieteenalaspesifien habitusten muovautuminen 1980-luvun yliopistossa*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 91. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Ala-Ketola, Marja (1988) ”Ihan uuna”. *Nuorisotutkimus* 6:1–2, 25–39.

Alapuro, Risto (1997a) *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.

Alapuro, Risto (1997b) ”Ylioppilasliike ja sosiologia 60-luvulla – eli miten sosiologia auttoi opiskelijoita löytämään kansandemokraattisen liikkeen”. *Tieteessä tapahtuu* 15:4, 7–10.

Alapuro, Risto (2001) ”Taistolaisten puolustus”. Teoksessa Johan Bäckman (toim.) *Entäs kun tulee se yhdestoista. Suomettumisen uusi historia*, s. 339–346. Helsinki: WSOY.

Alapuro, Risto (2002) ”Historiaa kaavan mukaan”. *Työväentutkimus* 2002, 18–19.

- Allardt, Erik (2000) ”Yhteiskuntatieteet”. Teoksessa Päiviö Tommila & Allan Tiitta (toim.) *Suomen tieteen historia 2. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet*, s. 477–535. Porvoo: WSOY.
- Ankersmit, F. R. (1983) *Narrative logic. A semantic analysis of historian's language*. The Hague: Nijhoff.
- Ankersmit, F. R. (1994) *History of Tropology. The Rise and Fall of Metaphor*. Berkeley: University of California Press.
- Ankersmit, F. R. (1997) *Aesthetic Politics. Political Philosophy of fact and value*. Stanford: Stanford University Press.
- Ankersmit, F. R. (2002) *Historical Representation*. Stanford: Stanford University Press.
- Asplund, Tove (2006) *Professorivalta alas! Demokratia yliopistoon! Jyväskylän yliopiston hallinnonuudistustaistelu 1966–1980 Jyväskylän Ylioppilaslehden kuvaamana*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- ASS 50 taistelujen vuotta. ASS:n 50-vuotishistoriikki. Helsinki: Akateeminen Sosialistiseura 1975.
- Blomberg, Jaakko (2006) ”Vapaa, valpas, vasen”. *Kanava* 34:9, 585–589.
- Bonsdorff, Johan von (1986) *Kun vanha vallattiin*. Helsinki: Painokaari 1986.
- Ehrnrooth, Jari (1992) *Sanan vallassa, vihan voimalla: Sosialistiset valankumousopit ja niiden vaikutus Suomen työväenliikkeessä 1905–1914*. Historiallisia tutkimuksia 167. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura 1992.
- Ekman Jørgensen, Thomas (2008) ”The Scandinavia 1968 in a European Perspective”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 326–338.
- Ekman Jørgensen, Thomas & Jensen, Steven L. B. (2008) *1968 – og der fulgte. Studenteoprørets forudsætninger og konsekvenser*. København: Gyldendal.
- Enbuske, Matti (2010) ”Ylioppilaselämän alkuvaiheet 1960-luvun loppuun”. Teoksessa Anna Nieminen ym. (toim.) *Uunosta välkyksi*. Ou-

- lun yliopiston ylioppilaskunta 1959 - 2009. Oulu: Oulun yliopiston ylioppilaskunta.
- Erola, Jan (2005) ”Vallankumous lintukodossa. Suomenkielisten osakuntien radikalisoituminen 1965–1973”. *Työväentutkimus* 2005, 38–39.
- Eskola, Antti (1967a) ”Kulttuurivallankumouksen aineksia”. *Sosiologia* 4:2, 84.
- Eskola, Antti (1967b) ”Porvarillinen hegemonia ja äärivasemmistolaisuus”. *Sosiologia* 4:4, 185–186.
- Eskola, Seikko (1994) ”Taistolaisuus lattiatasolta ja näkötorresta”. *Kanava* 22:6, 322–324.
- Eskola, Seikko (2004) ”Pari kommenttia taistolaisuudesta”. *Historiallinen aikakauskirja* 102:3, 406–407.
- Eskola, Seikko (2005) ”Kulttuuritaistolaisuus puntarissa”. *Kanava* 33:1, 67–68.
- Tor Egil Førland & Trien Rogg Korsvik (2006) *1968. Opprør og motkultur på norsk*. Oslo: Pax forlag.
- Førland, Tor Egil (2008a) ”’1968’ in Norway: piecemeal, peaceful and postmodern”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 382–394.
- Førland, Tor Egil (2008b) ”Introduction to the Special Issue on 1968”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 317–325.
- Godbolt, James, Holmsted Larsen, Chris & Hein Rasmussen, Søren (2008) ”The Vietnam War: the Danish and Norwegian experience 1964–1975”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 295–416.
- Hakanen, Yrjö (1979) ”Opiskelijaradikalismi uuden vaiheen edessä?” *Soihtu* 43:3, 38–51.
- Hallman, Kristiina (1986) *Tottelisinko? Suomalaista Sadankomiteaa vuodesta 1963*. Helsinki: Sadankomitea.
- Halmesvirta, Anssi (2011) *Cultic Revelations. Cult Personalities and Phenomena*. Joensuu: Historietti.
- Havila, Marjo (2003) ”Jyväskylän opiskelevan oikeiston oppositiokausi ylioppilaskunnassa 1970-luvulla”. Teoksessa Kalevi Ahonen, Petri Ka-

- ronen, Ilkka Nummela, Jari Ojala & Kustaa H. J. Vilkkuna (toim.) *Toivon historia*, s. 231–242. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Havila, Marjo (2006) ”Jyväskylän yliopiston hallinto, henkilöstö ja opiskelijat. Teoksessa Pii Einonen, Petri Karonen & Toivo Nygård (toim.) *Jyväskylän yliopiston historia II. Yliopisto 1966–2006*, s. 15–139. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Heinilä, Kalevi (1983) *Yliopiston puolustaminen. Jyväskylän yliopiston hallinnonuudistus 1977–1982. Rehtorin kertomus*. Porvoo: WSOY.
- Hentilä, Seppo (2002) ””Suomi” – eli historiankirjoituksella sosialistiseen Suomeen”. *Työväentutkimus* 2002, 9–12.
- Hoikkala, Tommi & Laine, Jyrki (1991) *Törmäävät tulkinnat. Kirja nuorista ja nuoruudesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hyvärinen, Matti (1978) ”Irti Leninismistä vai kohti Leninismiä. Ajatuksia opiskelijoiden taistelun ongelmista”. *Soihtu* 42:2, 6–23.
- Hyvärinen, Matti (1988) ”Opiskelijaliikkeen neljä aikaa”. *Nuorisotutkimus* 6:1–2, 14–24.
- Hyvärinen, Matti (1990) ”Opiskelijaliike kertomuksena”. *Politiikka* 32:4, 261–270.
- Hyvärinen, Matti (1993) ”Studentenbewegung als Narration”. Teoksessa Anders Dörner, Matti Hyvärinen & Kari Palonen (toim.) *Hermannschlacht, Taistoisuus und Unpolitischer Finne*, s. 21–45. *Studia politica Jyväskyläensia* 4. Jyväskylä: Universität Jyväskylä, Institut für Politikwissenschaft.
- Hyvärinen, Matti (1994a) ”Taistolaisuus heikko merkki poliittisuudesta”. *Tiede & edistys* 19:4, 332–334.
- Hyvärinen, Matti (1994b) *Viimeiset taistot*. Tampere: Vastapaino 1994.
- Hyvärinen, Matti (2002) ”Fennomanian pitkä varjo”. *Ajassa liikkuu* 67:1, 83–86.
- Jallinoja, Riitta (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen ja yhteiskunnallis-aatteellisen muutoksen heijastajana*. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.

- Josefsson, Sven-Olof (1996) Året var 1968. Universitetskris och studentrevolt i Stockholm och Lund. Avhandlingar från Historiska institutionen i Göteborg 14. Göteborg.
- Jyrkinen, Kari (2004) ”Poliittinen laululiike uskoi parempaan huomiseen”. *Kulttuurivihkot* 32:2, 20–24.
- Kaarninen, Mervi (2000) *Murros ja mielikuva: Tampereen yliopisto 1960–2000*. Tampere: Tampereen yliopisto & Vastapaino.
- Kaihovaara, Pirjo (2006) ”Merkit rintaan ja bailaamaan”. *Työväentutkimus* 2006, 30–33.
- Kalmakurki, Reijo (1975) ”70 vuotta sosialistista opiskelijaliikettä. Eteenpäin O. W. Kuusisen viitoittamaa tietä”. *Soihtu* 1975:1, 4–20.
- Kanerva, Jukka (1986) *Puolueöykkäröinnistä sivistyshurmokseen: Suomalaisen opiskelijaliikkeen murroksesta 1970-luvun lopussa tekstianalyysin valossa*. SYL-julkaisu 7. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto.
- Kangas, Lasse (1992) *Jyväskylän yliopistokysymys 1846–1966: Tutkimus korkeakoulun perustamisesta ja kehityksestä yliopistoksi*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kaskisaari, Kirsti (1997) ”Kuinka Kekkonen valjasti ylioppilaat uudistamaan yhteiskuntaa ja murtamaan porvarillista hegemoniaa”. *Ajankohata. Poliittisen historian vuosikirja* 1997, 214–237.
- Kastari, Pirkko-Liisa (2001) *Mao, missä sä oot? Kiinan kulttuurivallankumous Suomen 1960-luvun keskusteluissa*. Bibliotheca Historica 65. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kettunen, Pauli (1985) ”Työväen historian tutkimus Suomessa”. Teoksessa Jouko Jaakkola & Olli Vehviläinen (toim.) *Työväen historiaa ja perinnettä. Väki voimakas 1*, s. 9–22. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Kettunen, Pauli (1986) *Poliittinen liike ja sosiaalinen kollektiivisuus. Tutkimus sosialidemokratiasta ja ammattiyhdistysliikkeestä Suomessa 1918–1930*. Historiallisia tutkimuksia 138. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Kettunen, Pauli (2002) ”Työväenliike”. *Työväentutkimus* 2002, 13–17.

- Kettunen, Pauli (2006) ”Kirkuvan harmaa 70-luku”. *Työväentutkimus* 2006, 4–11.
- Kirjonen, Juhani (2010) *Ulos rautahäkistä. METELIn historia*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Koivusalo, Veikko & Kallinen, Timo (2000) *Pitkä 70-luku: valokuvia ja muistikuvia*. Helsinki: TA-Tieto.
- Kokkonen, Jouko (2010) ”Vapaa-ajan tiedekunta. Aktiivista opiskelijaelämää omassa talossa”. Teoksessa Jari Eerola (toim.) *Uusi ylioppilastalo. 100 vuotta Helsingin sydämessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kolbe, Laura (1996) *Eliitti, traditio, murros. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990*. Helsinki: Otava.
- Kolbe, Laura (1999) ”Året var 1968!” *Historisk tidskrift för Finland* 84:3, 346–350.
- Kolbe, Laura (2008) ”From memory to history: year 1968 in Finland”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 366–381.
- Kontula, Anna (2004) ”Taistolaisuus puberteettikapinasta takinkäntöön”. *Historiallinen aikakauskirja* 102:2, 233–243.
- Krekola, Joni (2002) ”Työväenliikkeen historiallinen välttämättömyys”. *Työväentutkimus* 2002.
- Krekola, Joni (2012) *Maailma kylässä 1962. Helsingin nuorisofestivaali*. Helsinki: Like.
- Kurkela, Vesa (1989) *Musiikkifolklorismi & järjestökulttuuri. Kansanmusiikin ideologinen ja taiteellinen hyödyntäminen suomalaisissa musiikki- ja nuorisojärjestöissä*. Helsinki: Suomen etnomusikologinen seura.
- Kuusi, Antti (1968a) *Ylioppilaitten vallankumous*. Helsinki: Otava 1968.
- Kuusi, Antti (1968b) *Ylioppilaitten vallankumous meillä ja muualla*. Teoksessa Markku Tyynilä (toim.) *Huomenta, yliopisto*, 45–54. Helsinki: Otava.
- Kuusi, Pekka (1961) *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisuja 6. Porvoo: WSOY.

- Lagerbohm, John (2004) ”Raportti perusasioista nro: 61 911 000”. Teoksessa Ilkka Kylävaara (toim.) *Taistolaisuuden musta kirja. Muistoja*, s. 262–273. Helsinki: Tammi.
- Lamberg, Marko (2004) *Nuoruus ja toivo. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934–2003*. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Lampinen, Mika (2000) *Imperialismin iltarusko? Nuortaistolaisen liikkeen ideologian muotoutuminen*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma Helsingin yliopistossa.
- Leppänen, Johanna (2005) ”’Chile kansan puolesta!’ Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön Chile-solidaarisuus vuosina 1973–1976”. *Työväentutkimus* 2005, 40–41.
- Leskinen, Jari (2004) *Tulevaisuuden turvaksi. Sotavahinkoyhdistyksen ja irtaimiston sotavahinkoyhdistyksen sotavahinkovakuutustoiminta 1939–1954. Sotavahinkoyhdistyksen säätiö ja sotavahinkosäätiö 1954–2004*. Helsinki: Sotavahinkosäätiö.
- Liikanen, Ilkka (1979) *Suomen työväenliikkeen historiallinen bibliografia*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Poliittisen historian laitos.
- Lind, Kimmo (1998a) ”Opiskelijaradikalismi ja julkisuus”. *Sosiologia* 35:2, 161–163.
- Lind, Kimmo (1998b) *Radikalismista aikalaisanalyysiin: Tutkijaliiton kehitys 1970-luvulta 1990-luvulle*. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Lindgren, Liisa (2000) *Monumentum – muistomerkkien aatteita ja aikaa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Toimituksia 782. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Márton, Szabó (1998) *Diszkurzív térben*. Budapest: Scientia humana.
- Matikainen, Olli (2005a) ”’Academic citizen’ and transition of society in Finland 1945–1970. Student corporation Karjalainen Osakunta as a case study”. *Ennen ja nyt. Historian tietosanomat* 2/2005.
- Matikainen, Olli (2005b) *Akateemisia kansalaisia ja maakunnan toivoja. Karjalaisen Osakunnan historia II (1944–2004)*. Helsinki: Helsingin yliopiston Karjalainen Osakunta.

- Metsämäki, Heikki & Miettinen, Juha (1996) *Badding. Rauli Somerjoen elämä ja laulut*. Helsinki: Sputnik.
- Miettunen, Katja-Maria (2009) *Menneisyys ja historiakuva. Suomalainen kuusikymmentäluku muistelijoiden rakentamana ajanjaksona*. Bibliotheca Historica 126. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.
- Miettunen, Katja-Maria (2011) ”Suomalaista 60-lukua luomassa. Muisteltu menneisyys ja sukupolven rakentaminen muistelun ja tutkimuksen rajapinnalla”. *Historiallinen Aikakauskirja* 109:3, 337–349.
- Musta kirja. Todistusaineisto imperialismin ja äärioikeiston vaikutuksesta Suomen korkeakouluopetuksessa*. Aineiston kokoamisesta on vastannut Sosialistisen opiskelijaliiton työvaliokunnan koulutus- ja tiedepoliittinen jaosto. Helsinki: Sosialistinen Opiskelijaliitto 1974.
- Mäki-Kulmala, Heikki (1998) *Kankeat karnevaalit. Opiskelijaliike Tampereen yliopistossa*. Tampere: TAMY.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2004a) ”Mihin taistolaiset syyllistyivät?” *Kanava* 32:3, 171–174.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2004b) *Taistolaisuuden harmaa kirja*. Tampere: Pilot-kustannus 2004.
- Mäki-Kulmala, Heikki (2006) ”Vamokap”. *Työväentutkimus* 2006, 12–17.
- Mäkinen, Juha (2005a) ”Lenin ja päätoimittaja kiväärin kourassa”. *Jyväskylän ylioppilaslehti* 2005:16.
- Mäkinen, Juha (2005b) ”Tanttisota johti Suurosen eroon”. *Jyväskylän ylioppilaslehti* 2005:16.
- Mäkinen, Juha (2005c) ”Vireää kulttuuridebattia”. *Jyväskylän ylioppilaslehti* 2005:16.
- Niemi, Juhani (1999) ”Kirjallisuus ja sukupolvikapina”. Teoksessa Pertti Lassila (toim.) *Suomen kirjallisuushistoria* 3. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 724, s. 158–186. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nykänen, Elina (2001) *Arvomaailmojen ristiriita Juhannustanssit-kohussa 60-luvulla*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.

- Parikka, Raimo (1987) ”Paikallinen työläisyhteisö, työväenkulttuuri ja työväenliike”. Teoksessa Markku Hyrkkänen, Olli Vehviläinen & Juha Hannikainen (toim.) *Näkökulmia työväen ammatilliseen ja paikalliseen historiaan. Väki voimakas* 3, s. 119–151. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Parjanen, Matti (1983) *Ylioppilasradikalismi yhteiskunnallisena liikkeenä, sen synty ja kuolema*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Peltonen, Eeva (1998) ”Nais- ja miesmuistoja 1970-luvulta. Sukupuoli entisten taistolaisopiskelijoiden elämäkertahaastatteluiissa”. Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkkö (toim.) *Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa*. Tampere: Vastapaino.
- Peltonen, Eeva (2006) ”Takkeja, taistoja ja lauluja”. *Työväentutkimus* 2006, 18–22.
- Peltonen, Matti, & Kurkela, Vesa & Heinonen, Visa (2003) *Arkinen kumous. Suomalaisen 60-luvun toinen kuva*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 849. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pentikäinen, Petri P. (2005) *Nuori keskeltä. Keskustanuoret 1945–2005*. Jyväskylä.
- Pirnes, Esa (1996) *Kalevi Kivistö – liian hyvä poliitikoksi?* Helsinki: Edita.
- Purhonen, Semi (2007) *Sukupolven ongelma. Tutkielma sukupolven käsitteestä, sukupolvi-tietoisuudesta ja suurista ikäluokista*. Helsingin yliopisto, Sosiologian laitoksen tutkimuksia 251. Helsinki.
- Purhonen, Semi (2012) ”60-luvun sukupolvi, suuret ikäluokat ja ’popparit’”. *Historiallinen Aikakauskirja* 110:1, 95–100.
- Putkonen, Päivi toim. (1995) *Sosiaalisen koostumuksen optimaalinen maksimi: Akateemisia kaskuja Suomen Ateenasta*. Jyväskylän yliopiston museon julkaisuja 5. Jyväskylä: Kopijyvä.
- Puuronen, Vesa (1988) ”Sukupolvianalyysin mahdollisuuksista”. *Nuorisotutkimus* 6:1–2, 2–13.
- Pyhälä, Mikko (2002) ”60-luvun kesät sykkivät ajan pulssin tahdissa”. *Keskisuomalainen* 9.7.2002.

- Raaska, Petja (2003) *Neljä vuosikymmentä sosialidemokraattien etujoukkona. Sosialidemokraattiset Opiskelijat SONK ry:n historia*. Helsinki: SONK.
- Raittinen, Virve (2001) ”Taisteluun taiteen puolesta”. *Työväentutkimus* 2001, 40–43.
- Rantala, Marja (2002) ”Suomen työväenliikkeen historia 25 vuotta”. *Työväentutkimus* 2002, 4–6.
- Rantanen, Miska (2001) ”Love Records – Ajankohtaista solidaarisuusmusiikkia ja muita poliittisia levyjä”. *Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja* 2001, 81–106.
- Relander, Jukka (1997) ”Ulkoinen totuus ja sisäinen kokemus taistolaisessa opiskelijaliikkeessä”. *Tieteessä tapahtuu* 15:4, 11–15.
- Relander, Jukka (1999) Taistolaisuuden psykohistoriaa. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa 2: Historiaa ja sääätelyä*, s. 90–226. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Relander, Jukka (2008) ”From flowers to Steel: development of the leninist mind in Finland 1968–1972”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 464–477.
- Remes, Mika (1993) *Ylioppilaan äänitorvi: Jyväskylän ylioppilaslehti 1960–1980*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Remes, Mika (2000) ”Ylioppilaan äänitorven törähdyksiä”. *Jyväskylän ylioppilaslehti* 4.5.2000.
- Rentola, Kimmo (1990) ”Nuortaistolaisuuden synty I. Ratavarren ryhmä ja muut varhaiset nuorleninistit (1967)”. *Politiikka* 32:4, 243–260.
- Rentola, Kimmo (1992) ”Kommunismien kahdeksan kohorttia”. *Ajankohta. Poliittisen historian vuosikirja* 1992, 74–102.
- Rentola, Kimmo (2003) ”Kevään 1968 isänmaan toivot”. Teoksessa Sakari Saaritsa & Kari Teräs (toim.) *Työväen verkostot. Väki voimakas* 16, s. 96–132. Turku: Työväen historian ja perinteen seura.
- Rentola, Kimmo (2005) *Vallankumouksen aave. Vasemmisto, Beljakov ja Kekkonen 1970*. Helsinki: Otava.

- Ricoeur, Paul (1981) *Hermeneutics and human science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ricoeur, Paul (1984) *Time and narrative 1*. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (1985) *Time and narrative 2*. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (1988) *Time and narrative 3*. Translated by Kathleen McLaughlin & David Pellauer. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Ricoeur, Paul (2000) *Tulkinnan teoria. Diskurssi ja merkityksen lisä*. Suomentanut Heikki Kujansivu. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Roos, J. Pekka (1967) ”Sosialismi kapitalistisessa yhteiskunnassa”. *Aikalainen* 1967:7–8, 6–13.
- Roos, J. P. (1995) ”Viimeiset taistot”. *Sosiologia* 20:1, 89–90.
- Roos, J. P. (2005a) ”Missä he ovat nyt? 60- ja 70-lukulaiset aktivistit 2000-luvulla”. Teoksessa Tommi Hoikkala, Sofia Laine & Jyrki Laine (toim.) *Mitä on tehtävä? Nuorison kapinan teoriaa ja käytäntöä*, s. 53–102. Helsinki: Loki-kirjat ja Nuorisotutkimusseura.
- Roos, J. P. (2005b) ”Pitäisikö taistolaisten katua?” *Yhteiskuntapolitiikka* 70:1, 106–110.
- Ruotsalo, Juhani & Toikka, Kari (1972) ”Opiskelijaliike ja SOL”. *Soihtu* 1972:1, 32–68.
- Salo, Matti & Lackman, Matti (1998) *Oulun yliopiston historia 1958–1993*. Oulu: Oulun yliopisto.
- Salokangas, Raimo (1996) *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 2 (1949–1996)*. Helsinki: Yle.
- Salomon, Kim & Blomqvist, Göran (1998) *Det röda Lund. Berättelse om 1968 och studentrevolten*. Lund: Historiska media.
- Sarvilinna, Risto (2001) *Potku porvarin munille: Teatterin uusi aalto Jyväskylän Huoneteatterissa ja Kaupunginteatterissa 1960-luvun alusta*

- 1970-luvun puoliväliin. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Seppinen, Jukka (2006) *Neuvostotiedustelu Suomessa 1917–1991. Strategia ja toiminta*. Helsinki: Ajatus kirjat.
- Setälä, Rauno (1970) *Uusstalinistin uskontunnustus: Lähtökohtia 70-luvun luokkataisteluun*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Sihvola, Juha (2004) ”Taistolaisuus ja vallankumouksen pelko”. *Historiallinen aikakauskirja* 102:2, 137–143.
- Siisiäinen, Martti (1990) *Suomalainen protesti ja yhdistykset: Tutkimuksia yhdistyslaitoksen kehityksen ja protestijakson suhteesta suurlakosta 1990-luvulle*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Silventoinen, Seija (2001) *Näin sen näin*. SYL-julkaisu 2/01. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto.
- Sipilä, Sami (2001) *Vakavia asioita huumorin merkeissä. Laukaan kunnallispolitiikka ja paikallislehti 1964–1980*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Sjøli, Hans Petter (2008) ”Maoism in Norway: and how the AKP(m-l) made Norway more Norwegian”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 478–490.
- Skardhamar, Laura P (2008) ”’Real revolution’ in Kana commune”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 441–463.
- Stenvall, Kirsti & Holmalahti, Timo (1987) *Tutkimus ja työväen kulttuuri. Väki voimakas 2*. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Sundbäck, Esa (1991) *Suomen Ylioppilaskuntien liitto ja suomalaisen opiskelijaliikkeen muutoksen vuodet 1968–1990*. Syl-julkaisu 2. Helsinki: Suomen ylioppilaskuntien liitto.
- Suomen työväenliikkeen historia*. Helsinki–Joensuu: Työväen sivistysliitto & Kansan Voima 1976.
- Suominen, Tapani (1997) *Ehkä teloitamme jonkun: Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 1970-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa*. Helsinki: Tammi.

- Taiminen, Pirjo (1997) *Historian ”manufaktuurista” opetus- ja tutkimusyksiköksi: Jyväskylän yliopiston historian laitos 1958–1996*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Toivivainen, Seppo (1969) ”Analyysi, agitaatio ja suora toiminta”. *Aviisi: Tamperelainen opiskelijalehti* 31.1.1969.
- Tuominen, Marja (1991) *Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia: Sukupolvihegemonian kriisi 1960-luvun suomalaisessa kulttuurissa*. Helsinki: Otava.
- Tuulentie, Ari (1996) ”Stalinistit” ja ”takinkääntäjät”. *Taistolaisuuden muistaminen ja kulttuuriset mallit*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma Helsingin yliopistossa.
- Valtonen, Heli (2009) ”Korkeakoulun aika – tiedekorkeakoulun ja akateemisen yhteisön synty”. Teoksessa Piia Einonen, Petri Karonen & Toivo Nygård (toim.) *Jyväskylän yliopiston historia I. Seminaarin ja kasvatustopillisen korkeakoulun aika 1863–1966*, s. 125–222. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Vares, Vesa (1999) *Kaksi askelta edellä. Kokoomuksen Nuorten Liiton historia 1928–1996*. Helsinki: Kokoomuksen Nuorten Liitto.
- Warring, Anette (2008) ”Around 1968 – Danish historiography”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 353–365.
- Varti, Riitta (2004) ”Minun 70-lukuni. Nuoruuteni historiana”. *1970-luku kirjallisuudessa ja tutkimuksessa*. http://www3.lahti.fi/museot/images/histpaiv/luennot/riitta_vartti_alustus.pdf.
- Varti, Riitta (2005) ”Pois kauas pilvet karkaavat. 70-luvun kadonneita unelmia etsimässä”. *Tiedepolitiikka* 30:1, 7–14.
- Veijola, Anna (2001) *Länsi-Berliinin opiskelijaradikalismi Die Zeit -lehden kuvaamana vuosina 1965–1969*. Yleisen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Werenskjold, Rolf (2008) ”The Dailies in revlotts: the global 1968 revolts in major Norwegian newspapers”. *Scandinavian Journal of History* 33:4, 417–440.

- Vesikansa, Jarkko (2005) ”Aseveliyhteistyö käytäntönä ja optiona. Aseveliaksi ja kommunisminvastainen toiminta kylmän sodan Suomessa”. *Työväentutkimus* 2005, 7–13.
- Vihavainen, Timo (1991) *Kansakunta rähmällään. Suomettumisen lyhyt historia*. Helsinki: Otava.
- Vihavainen, Timo (1993) ”Suomen kulttuuri-ilmapiiriin muutokset”. Teoksessa Ilkka Herlin (toim.) *YYA-Suomi*, s. 214–237. Helsinki: WSOY.
- Vihavainen, Timo (1994) ”Tilintekojen retoriikan ylistys”. *Historiallinen aikakauskirja* 92:2, 186–187.
- Vihavainen, Timo (2005a) ”Taistolaisuuden opetukset”. *Kanava* 33:4–5, 334–336.
- Vihavainen, Timo (2005b) ”Venäjän intelligentsija ja vallankumous”. Teoksessa Kalevi Ahonen, Anssi Halmesvirta, Ilkka Nummela & Juha Sihvola (toim.) *Historia ja herrasmies*, s. 89–107. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Viiikki, Markku (2004) *Sunnuntaikahveja ja asukasdemokratiaa. Kortepohjan ylioppilaskylä opiskelija-asuinyhteisönä vuosina 1968–1988*. Suomen historian pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa.
- Vilkuna, Kustaa H. J. (2005) ”Nuortaistolainen historia”. Teoksessa Kalevi Ahonen, Anssi Halmesvirta, Ilkka Nummela & Juha Sihvola (toim.) *Historia ja herrasmies*, s. 193–205. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
- Vilkuna, Kustaa H. J. (2005) *Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta*. Historiallisia Tutkimuksia 229. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Vilkuna, Kustaa H. J. (2008) ”Mielekäs menneisyys”. Teoksessa Seppo Knuuttilla & Ulla Piela (toim.) *Menneisyys on toista maata. Kalevalaseuran vuosikirja 86*, s. 334–345. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Vilkuna, Kustaa H. J. (2009) ”Tutkimus ja opetus Jyväskylän yliopistossa”. Teoksessa Piia Einonen, Petri Karonen & Toivo Nygård (toim.) *Jyväskylän yliopiston historia II. Yliopisto 1966–2006*, s. 141–382. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Vilkuna, Kustaa H. J. & Havila, Marjo (2003) ”Edistyksellinen kulttuuri-politiikka, opiskelijat ja vallankumouksellinen liike Jyväskylässä 1960-luvulta 1970-luvun lopulle”. Teoksessa Heli Valtonen & Johanna Hämmäläinen, *Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Rakentuva ja politisoituva Jyväskylä*, s. 121–171. Jyväskylä: Minerva Kustannus 2003.
- Virtanen, Matti (2001) *Fennomanian perilliset: Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 831. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Åke, Tiina (2008) *Edunvalvontaa ja yhdessäoloa. Tosineen historia 1959–2009*. Jyväskylä: Tosine ry.
- Östberg, Kjell (2008) ”Sweden and the long ’1968’: break or continuity?” *Scandinavian Journal of History* 33:4, 339–352.

SUMMARY

Revolt on the Campus

This study focuses on the political culture, participants, methods, structures and significance of the radical student movement of the Sixties and Seventies in the University of Jyväskylä. The research is based on public sources, documents and articles. Oral history plays only a minor role here.

Finnish student radicalism after World War II has usually been divided into two eras, according to the decade in question. The first one was the Sixties; the '60s students formed the movement and tried to get in power. The '60s movement was characterized by internationalization, charismatics, lobbying and creating heroic myths. The second era was accomplished by the '70s students, when the student movement split into party political student organizations. The movement became an end in itself. When the radical student movement reached hegemony, the most extremist groups started to suppress the expressions of their members' will and began to form hierarchical control organizations, which supported the authoritarian system. The original idea of radicalism was forgotten.

When the development is under closer scrutiny, one finds that the political student activity can be divided into several phases and turns. Every phase emphasized different problems and phenomena, which were connected to subjective experiences. The phases consisted of the radicalism of the early '60s, the socio-critical phase of the mid-'60s, the proletarian development at the turn of the decades and the party political phase during the early '70s. The turn towards the end of the '70s consisted of a movement that defended the civilized university, which actually marked the return to where the radicalism began. This was a period of cultural radicalism. By the early '80s, the party political and leftist student movement had run out

of steam. Then one-purpose movements (e.g. ecology) gained the ground.

In student radicalism, publicity was everything. It gave shape to the contents, structure and substance of the groups. Documents and texts were produced to both present and represent the existence of the groups as well as to direct the activities. They were narrative by nature and described reality the way it wanted to be seen.

Typical features in the texts produced by student radicalism were leftism, subjectivity and collectivism, and they also emphasized a scientific view on the world. At first, the texts drew from the concepts of the American New Left sociology and later from the theories and dogmas of Marx or Lenin.

The party political student organizations remodeled the texts ideologically so that they did not conflict with the theory. The causal relationships in the texts were mostly comical and impossible; things, phenomena and events were not portrayed in realistic proportions. Subjectively, though, they were true. They consisted of descriptions of power struggles both between different student groups and between students and the reactionary bourgeoisie, and were filled with political and scientific jargon.

The actual scene of student radicalism consisted of institutions, political forums, the media, university and student organizations. The action of the student movement and revolt was here. The students' party political organizations were formed in the beginning of the 1960s and they covered the entire political field. The most radical were the Socialists, Social Democrats, Centrists and Liberals. They shared the Western new leftist thoughts and admired anarcho-syndicalism. They also occupied the central decision-making organs regarding student politics as well as the public student media.

In the 1970s, party political organizations dominated the public dialogue and controlled all student political institutions. All dialogue happened either within or between these institutions. They also published their own bulletins. The dominance of party political organizations also meant that they fought with each other for power, fast and furious, utilizing military terminology.

Cultural radicalism was the first phase of student radicalism. Universities and students' unions were traditionally signposts of cultural policy. In regional universities, such as in Jyväskylä, students' role as producers of culture became significant. Decentralization and orderliness, both favoured by the welfare state cultural policy of the time, solidified the position of students in regional universities. In a welfare state, culture was to be offered to everyone and according to plan. Young radicals revolted against mainstream culture and monopolized culture. They were labelled leftist because they produced culture according to plan and connected it with politics. Orderliness, as such, was regarded leftist. The culture produced by students included everything except elitist and aesthetic culture, which was considered reactionary. Elitism was resisted and blasphemed. Students made counter-cultural productions which shook up the prevailing conservative values. The more obscene the theme was the better. And it was certain to cause public dialogue. Public discussions with expert panels, controversial plays and exhibitions as well as discussing problems played an important role in students' cultural activities.

The juxtaposition emphasized by cultural radicalism (progress versus reaction) and the severity of the dialogue (students versus professors) led to the next phase, general social criticality. Everything was criticized. The movement was elevated to an activator of history. The individual was superseded. The world was divided into good leftism and bad conservatism. The social-critical movement was powerful, loud and prevalent in the university community. General criticality got its vitality from American sociology and, therefore, from the American New Left movement.

In student world, the year 1968 was pivotal. So was it also in Jyväskylä, which was compared with Sorbonne in the media. Ideology, democracy, progress, riots and revolt were the slogans of the year. A raised fist was the sign of change, and direct action the method to change the world. The slogans, signs and methods were woven together into a verbal and functional whole, which, in the course of time, became a myth. In 1968, the leftist organizations

decided that their target was revolution, and that the action was to start within universities. The activities of the students in the Western countries were closely followed and copied, which, in the meantime, shaped the later Finnish political culture. The riots, squats and revolts were plays; they were not to be spontaneous. They were carefully planned and controlled; the violence was to be safe. Instead of stones, eggs were thrown; a car was burned under control of a fire department.

After 1968, during a few years, student politics moved further left. It was a proletarian turn. Most Socialist students turned into Marxist-Leninists whose goal was a revolution, some of the Social Democrats turned into Marxists who believed in a parliamentary revolution. The Centrists and Liberals were allies to the leftists. They all fought against the reactionary bourgeoisie and imagined fascism. They also created contacts with the working class and socialist countries as well as developed a socialist strategy.

The most intense power struggle was going on within the left. A reformist, people's democrat student organization was formed in between the Leninists and Social Democrats. When struggling for power, the political organizations created their own collective identity. The struggle between the organizations could be compared to the legend of the conflict between the Bolsheviks and Mensheviks. The power struggle required disciplining of the political organizations. In student politics, the development of party organizations surpassed ideological questions. Therefore, idealism withered. The New Leftist values had dried up into slogans which were shouted regardless of the party in question.

The students sacrificed themselves for the working class and parties. The ideal of the leftist student movement was altruism. At the extreme, the students were ready and willing to oppose and riot against almost anything imaginable. At this time, the Centrist and Liberal students alienated themselves from the left.

Leninism offered a possibility to create Finland's own version of a guerilla movement. The Leninists aimed, with aggressive political action, to show the bourgeois decay and hence refute the capi-

talist system. This was shared by the other leftist organizations. The students wanted to do politics rather than discuss ideologies. This led to an intellectual crisis within the Leninist student movement. The crisis was fuelled by growth of welfare, new values and ideals of the youth, class struggle within the left and the unexpected drying up of leftisation. The crisis was solved by writing a grandiose history of the movement in which the Leninists portrayed themselves as heroic, fighting student/workers. The driving force in the history was a teleological development which was in agreement with the scientific world view. The fighting had been going on for years and it would inevitably lead to a revolution.

The revolution was assisted by the practices of the political culture. The socialist strategy was based on infiltration, the goal of which was hegemony (monopoly). Hegemony was to be followed by the revolution. Infiltration was assisted by prying and turning people in. The most significant targets for infiltration were student organizations in all branches of science, the students' union, student paper and students' mandates in the university's administrative bodies. In the struggle within the leftist organizations, the first level consisted of public ranting, the second one of recruiting new members and the third one of trying to capture the mandates and organizations. Just about none of these was successful but, nevertheless, every success was recorded, rejoiced at and attached as part of the mythical battle story of the student movement.

The pinnacle of student radicalism was the occupation of the main building of the University of Jyväskylä in 1977 by the Leninists. The year was, of course, most auspicious, since the Great October Socialist Revolution, the highest mythological icon, was 60 years old – as, by the way, was Finland. The occupation condensed several years of political practice: an adamant cadre discipline, theatricality, narrativity and versatile ruthlessness. It showed the highly polished practices of the Leninists' political culture.

The Leninists gave the media and the working class a faked picture that the occupation was spontaneous and that it involved all students. This was not true. It was a carefully planned opera-

tion in which only Leninists participated. Because of the media, the Communist Party of Finland, trade unions and other national organizations had to take a stand. For the most part, it was negative. The occupation lasted for five days. There was, though, a two-day break and weekend leave. It ended with a discussion forum where students' problems were contemplated. Regardless of the negative comments, the occupation was a great victory for the Leninists and showed their capability for mobilization. After this there were high hopes – all in vain. Everything dried up in a few years. The young intelligentsia abandoned the working class, shunned party politics and started to fight for the civilized university. This last turn made the party political student movement redundant.

The revolution never happened, nothing changed. But the great story, mythology, of the leftist student movement was created. A great story presupposes turns and twists; these two decades had plenty of them. The mythology could be returned to and the past could be retold as a narrative.

Memoirs and stories depict the past as it later looked like or as one wished it to look like. In a sense, what happens is that the earlier, official and monopolized story of the movement will be told differently, with some new aspects which the official story omitted. Of these, the most important was the personal experience. Memo history and experience narrative are directed by the conventions of both the past and the present. Counterbalancing battle stories are counter-battle stories as well as stories that ironize or diminish the past. The frame story is, however, plot-wise the same – the one that each student political group tried to monopolize.

Subjectively, memoirs are always true, even if they are completely contrary to each other. In particular, this regards subsequent evaluations of both the 1970s and Leninism. The evaluations of the significance, deeds and customs of the movement are fully dependent on the position of the writer of the memoirs. Everyone must have faced his or her past, but the less one has looked at the past as history the more meaningless the past will look. Some of us want to find from the past everything that is negative. They analyze the

Leninist movement only to find dirt; things that were grey, abject, depressed, dogmatic, destructive and joyless. Others want to remember only the best moments and forget everything negative. For these, everything was either an idealistic struggle for a better tomorrow or just playing and having fun, as if a real leftism actually never existed.

NYKYKULTTUURIN TUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA

1. Symbolit • Toim. Katarina Eskola. 1986. (110 s.)
2. Maaria Linko • Katsojien teatteri. 1986. (116 s.)
3. Näkökulmia kulttuurin tuotantoon • Toim. Katarina Eskola & Liisa Uusitalo. 1986. (127 s.)
4. Kimmo Jokinen ja Maaria Linko • Uusi Tuntematon. 1987. (122 s.)
5. Kimmo Jokinen • Ostajat, lukijat, arvioijat, tukijat. 1987. (115 s.)
6. Juha Lassila • Kultalevyn alkemia. 1. painos 1987, 2. painos 1988. (162 s.)
7. Liisa Uusitalo & Juha Lassila • Vanhojen kirjojen kenttä. 1988. (65 s.)
8. The production and reception of literature • Edited by Katarina Eskola & Erkki Vainikkala. 1988. (78 s.)
9. Martine Burgos • Life stories, Narrativity and the Search for the Self. 1988. (28 s.)
10. Heikki Hellman & Tuomo Sauri • Suomalainen prime-time. 1988. (130 s.)
11. Erik Allardt, Stuart Hall & Immanuel Wallerstein • Maailmankulttuurin äärellä. 1988. (86 s.)
12. Kimmo Jokinen • Arvostelijat. 1988. (131 s.)
13. State, Culture & The Bourgeoisie • Edited by Matti Peltonen. 1989. (82 s.)
14. J.P. Roos • Liikunta ja elämäntapa. 1989. (72 s.)
15. Anne Brunila & Liisa Uusitalo • Kirjatuotannon rakenne ja strategiat. 1. painos 1989, 2. painos 1991. (114 s.)
16. Reino Rasilainen • Julkaistu ja julkaisematon kirjallisuus. 1989. (89 s.)
17. Juha Lassila • Riippumattomat televisiotuottajat. 1989. (126 s.)
18. Literature as communication • Edited by Erkki Vainikkala & Katarina Eskola. 1989. (215 s.)
19. Anne Raassina • Lukutaito ja kehitysstrategiat. 1990. (123 s.)
20. Juha Lassila • Mitä Suomi soittaa? 1990. (263 s.) Painos loppunut.
21. Johanna Mäkelä • Luonnosta kulttuuriksi, ravinnosta ruoaksi. 1. painos 1990, 2. painos 1992 (89 s.) Painokset loppuneet.
22. Sublim Ylevä sublime • Toim. Erkki Vainikkala. 1990. (107 s.)

23. Timo K. Salonen • Konserttimusiikin yleisö makujen kentällä. 1990. (104 s.)
24. Maaria Linko • Teatteriesitykset ja julkisuus. 1990. (81 s.)
25. Kyösti Pekonen • Symbolinen modernissa politiikassa. 1991. (154 s.)
26. Ulrich Beck, Klaus Mollenhauer & Wolfgang Welsch • Philosophie, soziologie und erziehungswissenschaft in der postmoderne. 1991. (69 s.)
27. Päivi Elovainio & Zeinab Shahin • The Gender Fate of Women in Rural Egypt. 1991. (112 s.)
28. Eija Eskola • Rukousnauha ja muita romaaneja. 1992. (152 s.)
29. Urpo Kovala • Väliin lankeaa varjo. 1992. (204 s.)
30. Maaria Linko • Outo ja aito taide. 1992. (121 s.)
31. The First Thirty • Edited by Urpo Kovala. 1992. (132 s.)
32. Vanguard of modernity • Edited by Niilo Kauppi & Pekka Sulkunen. 1992. (188 s.)
33. Timo Siivonen • Avantgarde ja postmodernismi. 1992. (122 s.)
34. Katarina Eskola, Kimmo Jokinen & Erkki Vainikkala • Literature and the New State of Culture. 1992. (60 s.)
35. Sanna Karttunen • Musiikki kulttuurisessa tietoisuudessa. 1992. (174 s.)
36. Risto Eräsaari • Essays on Non-conventional Community. 1993. (214 s.)
37. Annikka Suoninen • Televisio lasten elämässä. 1993. (171 s.)
38. The Cultural Study of Reception • Edited by Erkki Vainikkala. 1993. (215 s.)
39. Mieheyden tiellä • Toim. Pirjo Ahokas, Martti Lahti ja Jukka Sihvonen. 1993. (185 s.) Painos loppunut.
40. Jukka Kanerva • ”Ryvettymisen hyvä puoli...” 1994. (151 s.)
41. Uusi aika • Toim. ja kirj. Nykyculttuurin tutkimusyksikön tutkijat. 1994. (260 s.)
42. Tuija Modinos • Nainen populaarikulttuurissa. 1. painos 1994, 2. painos 2000. (124 s.) Painos loppunut.
43. Teija Virta • Saippuaopperat ja suomalaiset naiset. 1994. (135 s.)
44. Anne Sankari • Kuntosaliruumis. 1995. (108 s.)
45. Kai Halttunen • Pienkustantajan arkipäivä. 1995. (95 s.)
46. Katja Valaskivi • Wataru seken wa oni bakari. 1995. (114 s.)

47. Jukka Törrönen • Aito rakkaus maskuliinisessa maailmassa. 1996. (100 s.)
48. Tuija Nykyri • Naiseuden naamiaiset. 1996. (144 s.)
49. Nainen, mies ja fileerausveitsi • Toim. Katarina Eskola. 1996. (274 s.)
Painos loppunut.
50. Raine Koskimaa • Cultural activities in five European countries. 1996. (152 s.) Työraportti, vain tutkimuskäyttöön.
52. Raine Koskimaa • Seksiä, suhteita ja murha. 1998. (215 s.)
53. Timo Siivonen • Kyborgi. 1996. (209 s.)
54. Aina uusi muisto • Toim. Katarina Eskola & Eeva Peltonen. 1. painos 1997, 2. painos 1997. (355 s.)
55. Olli Löytty • Valkoinen pimeys. 1997. (147 s.)
56. Kimmo Jokinen • Suomalaisen lukemisen maisemaihanteet. 1997. (226 s.)
57. Maaria Linko • Aitojen elämysten kaipuu. 1998. (92 s.)
58. Kai Lahtinen • Vem tillhör teatern? 1998. (258 s.)
59. Katja Möttönen • Riitasointuja vai tema con variazioni. 1998. (128 s.)
60. Aki Järvinen • Hyperteoria. 1999. (187 s.)
61. Susanna Paasonen • Nyt! Ja ikuisesti – rewind. 1999. (188 s.)
62. Pirkkoliisa Ahponen • Kulttuurin kierreportaikossa. 1999. (168 s.)
63. Reading cultural difference • Edited by Urpo Kovala & Erkki Vainikkala. 2000. (334 s.)
64. Inescapable Horizon: Culture and Context • Edited by Sirpa Leppänen & Joel Kuortti. 2000. (273 s.)
65. Otteita kulttuurista • Toim. Maaria Linko, Tuija Saresma & Erkki Vainikkala. 2000. (422 s.)
66. Kimmo Saaristo • Avoin asiantuntijuus. 2000. (191 s.)
67. Jaakko Suominen • Sähköaivo sinuiksi, tietokone tutuksi. 2000. (368 s.)
68. Cybertext yearbook 2000 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2001. (202 s.)
69. Sari Charpentier • Sukupuoliusko. 2001. (155 s.)
70. Kirja 2010 • Toim. Lauri Saarinen, Juri Joensuu & Raine Koskimaa. 1. painos 2001, 2. painos 2003. (259 s.)
71. Irma Garam • Julkista yksityiselämää. 2002. (102 s.)
72. Cybertext yearbook 2001 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2002. (196 s.)

73. Henna Mikkola • Sukupolvettomat? 2002. (138 s.)
74. Satu Silvanto • Ecce Homo – katso ihmistä. 2002. (161 s.)
75. Markku Eskelinen • Kybertekstien narratologia. 2002. (106 s.)
76. Riitta Hänninen • Leikki. 2003. (161 s.)
77. Cybertext yearbook 2002–2003 • Toim. Markku Eskelinen & Raine Koskimaa. 2003. (283 s.)
78. Sanna Kallioinen • Rannalla merirosvon morsiamen kanssa. 2004. (134 s.)
79. Tutkija kertojana • Toim. Johanna Latvala & Eeva Peltonen & Tuija Saresma. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (399 s.)
80. Writing and Research – personal views. Toim. Marjatta Saarnivaara & Erkki Vainikkala & Marjon van Delft. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (160 s.)
81. Annikka Suoninen • Mediakielitaidon jäljillä. 2004. (274 s.)
82. Milla Tiainen • Säveltäjän sijainnit. 2005. (227 s.)
83. Petri Saarikoski • Koneen lumo. 1. painos 2004, 2. painos 2005. (471 s.)
84. Yksinäisten sanat • Toim. Kimmo Jokinen. 2005. (314 s.)
85. Aktivismi • Toim. Susanna Paasonen. 2005 (275 s.)
86. Nykyaika kulttuurintutkimuksessa • Toim. Erkki Vainikkala & Henna Mikkola. 2007. (351 s.)
87. Tutkimusten maailma • Toim. Juha Herkman & Pirjo Hiidenmaa & Sanna Kivimäki & Olli Löytty. 2006. (307 s.)
88. Mari Pajala • Erot järjestykseen! 2006. (506 s.)
89. Hanna Lindberg • Vastakohtien Ikea. 2006. (307 s.)
90. Taiteilija tutkijana, tutkija taiteilijana • Toim. Risto Pitkänen. 2007. (326 s.)
91. Nykytulkintojen Karjala • Toim. Outi Fingerroos & Jaana Loipponen. 2007. (325 s.)
92. Tuija Saresma • Omaelämäkerran rajapinnoilla. 2007. (255 s.)
93. Tekijyyden ulottuvuuksia • Toim. Eeva Haverinen & Erkki Vainikkala & Tuomo Lahdelma. 2008. (314 s.)
94. Tuuli Lähdesmäki • ”Kuohahdus Suomen kansan sydäimestä”. 2007. (607 s.)
95. Moniääninen mies • Toim. Kai Åberg & Lotta Skaffari. 2008. (276 s.)
96. Fanikirja • Toim. Kaarina Nikunen. 2008. (241 s.)

97. Cult, Community, Identity • Veera Rautavuoma, Urpo Kovala & Eeva Haverinen (eds). 2009. (356 s.)
98. Irma Hirsjärvi • Faniuden siirtymää. 2009. (361 s.)
99. Suhteissa mediaan • Toim. Sirkku Kotilainen. 2009. (247 s.)
100. Outi Fingerroos • Karjala utopiana. 2010. (253 s.)
101. Hiihto ja häpeä • Toim. Erkki Vettenniemi. 2010. (224 s.)
102. Karoliina Lummaa • Poliittinen siivekäs. 2010. (372 s.)
103. Matti Savolainen • Atlantin ylityksiä. 2011. (170 s.)
104. Eliisa Pitkäsalo • Kalevalaiset sankarit nykymaailman menossa. (Digitaalinen kirja.) 2011. (274 s.)
105. Nina Sääskilähti • Ajan partaalla. 2011. (400 s.)
106. Media, kasvatus ja kulttuurin kiertö • Toim. Sirkku Kotilainen, Erkki Vainikkala & Urpo Kovala. (Digitaalinen kirja.) 2011. (184 s.)
107. Kertomuksen luonto • Toim. Kaisa Kurikka, Olli Löytty, Kukku Melkas & Viola Parente-Capkova. 2012. (308 s.)
108. Tango Suomessa • Toim. Antti-Ville Kärjä & Kai Åberg. 2012. (230 s.)
109. Tommi Römpötti • Vieraana omassa maassa. 2012. (528 s.)
110. Marjo Kamila • Katsojana ja katsottuna. 2012. (490 s.)
111. Katja Mäkinen • Ohjelmoidut eurooppalaiset. 2012. (352 s.)
112. Ilana Aalto • Isyyden aika. 2012. (380 s.)
113. Kustaa H. J. Vilkkunen • Kapina kampuksella. 2013. (466 s.)

Ei tullut kumousta. Ei vaikka vasemmistoradikaali opiskelijaliike kapinoi, metelöi ja teki vallankumoustyötä vuosikausia innokkaasti, uhrautuvasti, teorianmukaisesti ja kurinalaisesti.

Opiskelijaradikalismin aikakaudella 1960- ja 1970-luvulla tapahtui paljon. Jyväskylässä opiskelijat taistelivat ja kirjoittivat. He lakkoilivat, polttivat auton ja valtasivat yliopiston päärakenuksen. Opiskelijapolvi seurasi toista. Opiskelijaliike syntyi, tiivistyi, hajosi moneen suuntaan – ja lakkasi.

Tutkimuksessaan professori Kustaa H. J. Vilkuna analysoi opiskelijaradikalismia paikallisena ilmiönä. Hän arvioi opiskelijaliikkeen poliittista kulttuuria, sen synty- ja kehitysprosesseja, rakenteita, identiteettejä, kielenkäyttöä ja yhteiskunnallista merkitystä. Tutkimus on ensimmäinen kattava esitys 1960–1970-luvun opiskelijaradikalismista Suomessa.

ISBN 978-951-39-5046-0

9 789513 950460 >